

vrind

2001

Vlaamse Regionale Indicatoren

COLOFOON

VRIND is een uitgave van:

Administratie Planning en Statistiek,
Departement Algemene Zaken en Financiën,
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Boudewijnlaan 30, 1000 Brussel
Tel. 02 553 57 84
Fax 02 553 58 08

D/2002/3241/092
ISBN 90-403-0146-8
NUGI 681

Verantwoordelijk uitgever
Josée Lemaître, directeur-generaal

Realisatie
F-Twee uitgeverij, Gent
De Mont Fotozet, Laarne
New Goff, Gent

Gedrukt op chloorvrij milieuvriendelijk papier

Woord vooraf

Het wordt zo stilaan een traditie. Jaarlijks presenteert de Vlaamse overheid een boek waarin ze belangrijke gegevens omtrent het beleid en de beleidscontext publiceert. Zowel voor de voorbereiding, de opvolging als de evaluatie van het beleid zijn cijfergegevens onmisbaar geworden. Cijfers zijn niet alleen belangrijk voor de beleidsuitvoerders zelf. Ook het parlement en de bevolking in het algemeen moeten geïnformeerd worden over het gevoerde beleid en de omgeving waarin dat beleid gestalte krijgt. VRIND is doorheen de jaren een vaste waarde geworden in de communicatie van de Vlaamse overheid aan de bevolking.

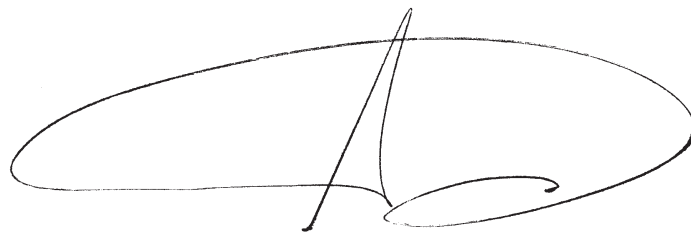
Deze negende editie van VRIND is nog volumineuzer dan de vorige want de beleidsdomeinen van de Vlaamse regering breiden voortdurend uit en ze worden steeds meer van indicatoren voorzien. De cijferreeksen gaan nu reeds vele jaren terug, en de mogelijkheden om Vlaanderen met het buitenland te vergelijken zijn in het voorbije jaar aanzienlijk toegenomen. De hoeveelheid gegevens is dermate gegroeid dat u in dit boek enkel nog een selectie vindt van de belangrijkste indicatoren. Voor de complete set van gegevens, die ook voortdurend geactualiseerd wordt vanaf het moment dat er nieuwe gegevens beschikbaar zijn, kan u terecht op de website: <http://www.vlaanderen.be/statistiek/vrind>

Het is uitermate belangrijk dat de bevolking toegang krijgt tot gegevens die informatie verschaffen over betekenisvolle aspecten van het Vlaamse beleid. Dit boek en de permanent geactualiseerde website zijn beide getuigen van de actieve strategie die Vlaanderen op statistiek gebied voert en verder wil voeren. De oprichting van de Studiedienst van de Vlaamse Regering, waaraan dit jaar concreet gewerkt wordt, vormt een nieuwe mijlpaal in het Vlaamse statistiekbeleid. De kern van dit beleid kan samengevat worden onder het begrip 'kwalitatief hoogstaande cijfers

die betekenisvol zijn voor het beleid en alle actoren die bij het beleid betrokken zijn'. De studiedienst zal niet alleen cijfers leveren maar vooral ook beleidsgericht onderzoek voeren naar nieuwe uitdagingen, de opvolging en de evaluatie van beleid.

Omdat mensen in dat beleid centraal staan, wordt dit boek en de website dan ook aan het publiek ter beschikking gesteld. Het moet toelaten om samen na te denken over de samenleving van nu, de veranderingen in de samenleving en de uitdagingen van de toekomst. Een samenleving wordt niet gebouwd door beleidsvoerders alleen. Ze wordt in de eerste plaats gedragen door de mensen en de groepen die deze mensen vertegenwoordigen.

VRIND bevat stof tot nadenken: informatie uit het verleden en uitdagingen voor de toekomst. Het kan een belangrijk instrument zijn om te bouwen aan een mooie, kleurrijke toekomst voor Vlaanderen.

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, sweeping oval shape with a vertical line through the center and a smaller loop at the bottom right.

Steve Stevaert

Minister Vice-President van de Vlaamse Gemeenschap
Minister van Mobiliteit, Openbare Werken en Energie

Ten geleide

Sinds de opstart van de Vlaamse Regionale Indicatoren heb ik een foto bewaard, voor al die keren dat men mij vraagt wat een indicator wel mag wezen. De foto is een satellietbeeld van de aarde 's nachts. Men ziet het felverlichte Vlaanderen oplichten, met gelijkaardige witte vlekken in Scandinavië, de industriële regio's, de West-Europese hoofdsteden... De uitlopers worden dunner naarmate men verder naar het zuiden afzakt, om totaal uit te doven aan de zuidelijke grenzen van het Europese continent, waar stilaan het donkere Afrika in beeld komt. De foto is een eenvoudige, maar zeer duidelijke indicator van de verdeling van de rijkdom op aarde.

Vanzelfsprekend vindt u in dit boek veel preciezere indicatoren dan die nachtelijke foto. Maar het moet gezegd dat bij het opstarten van VRIND, negen jaar geleden, we ons vaak tevreden moesten stellen met de meest eenvoudige 'omgevingsindicatoren' (zoals hoeveel inwoners telt Vlaanderen?), die we her en der bij elkaar konden sprokkelen. Jaar na jaar werden de cijferreeksen bijgeschaafd en verfijnd om uiteindelijk uit te groeien tot reële beleidsindicatoren die het bestuur opvolgen.

De relevantie van de indicatoren wordt in VRIND daarom in relatie gebracht met de beleidsprioriteiten die door de ministers naar voren worden geschoven in de beleidsnota's en de jaarlijkse beleidsbrieven. Jammer genoeg zijn nog niet alle beleidsdomeinen onderbouwd met specifieke en goed meetbare indicatoren. In de meeste gevallen zijn de streefcijfers niet expliciet vermeld zodat we in de opvolgingsrapportering slechts in zeer beperkte mate commentaar kunnen geven over het doelbereik.

Een ander heikel punt is de beschikbaarheid van cijferreeksen. De voorbije jaren is er gelukkig een positieve kentering waar te nemen bij de administratie en de openbare instellingen die hun activiteiten op meer systematische wijze

monitoren. Er worden ook meerdere surveyonderzoeken georganiseerd. Niettemin blijven er nog lacunes. Daarom worden binnen het ministerie extra impulsen gegeven via het statistisch meerjarenprogramma en wordt er intensiever onderhandeld met federale statistiekproducenten.

Ook nieuw en voor de auteurs een hele uitdaging zijn de hoofdstukken achteraan het boek, waarin een ‘horizontaal’ onderwerp wordt beschreven. Belangrijke thema’s zoals ‘levenslang leren’ en ‘het gebruik van informatica’ doorkruisen immers de bevoegdheidsdomeinen van diverse ministers en dreigen daardoor onzichtbaar te blijven, tot we uit alle betrokken domeinen de relevante cijfers puren en in een specifiek hoofdstuk duiden. Deze multidisciplinaire invalshoek is een evolutie die u trouwens in de volgende edities van VRIND nog sterker zal terugvinden.

Dit jaarlijkse boekwerk, dat dit jaar in een kleurig kleedje werd gestoken, is het resultaat van een intense samenwerking tussen diverse administraties, openbare instellingen, universiteiten... Ik wil dan ook iedereen bedanken die aan deze editie heeft meegewerkt.

Paul Van Snick

VRIND-projectleider

Medewerkers

Projectleiding Paul Van Snick

Algemeen referentiekader

- De sociaal-culturele context: Hendrik Van Geel
- De macro-economische context: Maureen Verhue
- De demografische context: Edwin Pelfrene

Financiën en begroting Kurt Cooreman

Buitenlands beleid, buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking

Myriam Vanweddingen

Mobiliteit Ann Wuyts (LIN), Roberto Castelli, Gunter Desmet

Energie Ann Van Causenbroeck, Lars Hegemann

Gezondheid en welzijn Dirk Smets, Peter Anaf

Cultuur en jeugd Guy Pauwels

Onderwijs en vorming Ann Van Driessche (OND), Roberto Castelli, Gunter Desmet

Wetenschap en technologie Edwin Pelfrene

Werkgelegenheid Myriam Vanweddingen

Toerisme Maureen Verhue

Leefmilieu Ann Van Causenbroeck, Lars Hegemann

Landbouw Dirk Smets

Binnenlandse aangelegenheden Kurt Cooreman

Monumenten en landschappen Kurt Cooreman

Personeelsbeleid Kurt Cooreman

Sport Guy Pauwels

Wonen Karel Cattoir

Economie Thierry Vergeynst

Ruimtelijke ordening Hendrik Van Geel

Media Pieter De Maesschalck

Aspecten van goed bestuur Kurt Cooreman

Stedenbeleid Patricia De Vrieze, Géraldine Hauglustaine

Focus ICT Ann Carton, Pieter De Maesschalck

Focus levenslang leren Myriam Vanweddingen

Technische en administratieve ondersteuning Guy De Smet, Kamran Elyaspour, Michaël Goethals, Yves Impens, Nancy Jadoul, Naomi Plevoets, Charly Potloot, Caroline Temmerman, Karina Van De Velde, Maurice Van Geys

Medewerkers uit het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en de Vlaamse openbare instellingen

2. Financiën en begroting

AZF: Koenraad De Bock, Luc Keereman, Dieter Berebrouckx, Wendy Vander Stricht

3. Buitenlands beleid, buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking

COO: Honoré Cocquet, Johan De Bruyn, Stefaan De Grootte, Tom S. Dekeyzer, Michel Delesalle, Joke Delvaux, Peter Desmet, Michel Dingenen, Brigitte Mouligneau, Etienne Schollaert, Jos Van Cleynenbreugel, Sam Van den Abeele, Milo Vandevelde, Bruno Van Leeuw, Stefaan Van Mulders
Export Vlaanderen: Charlene Vanopbroeke
Dienst Investeren in Vlaanderen: Mieke Mortier

4. Mobiliteit

LIN: Marleen Govaerts, Ann Wuyts, Karel Maesen, Tom Roelants, Lieven Lanoye, Armand Rouffaert, Jan Cosyn
VMM: Marie-Rose Vandenhende, Caroline De Bosschere

5. Energie

EWBL: Jan Vereecke

6. Gezondheid en welzijn

WVC: Herwin De Kind, Dr. Geert Top, Annemie Degrootte, Erna Scheers, Geert De Sloovere, Ingrid Van Eetvelt, Marc Verhelst, Marcel Lauwers, Sigfried Wanderstein, Tineke Van Nieuwenhuyze, Veerle Van Der Linden, Inge Hellemans
VFSIPH: Erik Samoy, Francis Devisch
Platform thuisbegeleiding: Hilde Celis
Dienst Vreemdelingenzaken: Herman Vercruyssen
Kind en Gezin: Bea Buysse
Nationaal Kankerregister: Dr. Margareta Haelterman
Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid: Dr. Greta Van Kersschaever, Dr. Viviane Van Casteren
Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie: Dr. Guy Martens
Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu: Aurélie Somer, Etienne Baert

7. Cultuur

WVC: Eric Desmedt, Pascale Van Kerckvoorde, Marc De Wilde, Karin Van Gysegheem, Marina Laureys, Peter Hinoul, Wim Vanduffel, Dirk Van Ryckeghem, Sonia Berckmans, Kris Lemmens, Mia De Smedt, Rita Swings, Anne De Ridder, Johan Van Gaens, Gerda Van Roelen
Vlaams Fonds voor de Letteren: Sonia Berckmans
VUB: Maarten Moens, Ignace Glorieux
Vlaamse Gemeenschapscommissie: Karina Luytens
Vlaamse Dienst Speelpleinwerking: Christophe Toyé
Vereniging Vlaamse Jeugddiensten en -Consulenten vzw: Marc Ipermans

8. Onderwijs en vorming

OND: Christine Dupont, Isabelle Erauw, Wouter Van Den Bosch, Raymond Van de Sijpe, Ann Van Driessche, Rita Van Durme, Geert Vermeulen, Rik Verstraete, Kristin Willaert
RUG: Christiane Brusselmans-Dehairs, Inge De Meyer, Hilde De Vos, Luc Van de Poele, Hans Vermeersch
VDAB: Erik Depuydt
V.I.R.: Liesbet Godts
VUB: Nadine Engels

9. Wetenschap en technologie

AWI: Pascale Dengis, Greta Vervliet
IWT: Jan Larosse
VRWB: Daniëlle Raspoet
Vlerick Leuven Gent Management School: Prof. dr. B. Clarysse, Drs. Ans Heirman

10. Werkgelegenheid

EWBL: Johan Troch, Ann Van den Cruyce
OND: Ingrid Snel
VDAB: Marc Vermeir
VIZO: Bart Meysmans
Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming: Dirk Malfait, Eef Stevens, Natascha Van Mechelen, Tom Vandenbrande, Peter van der Hallen

11. Toerisme

Toerisme Vlaanderen: Vincent Nijs
Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming: Geert Vandenbroucke
VDAB: Paul Poels
NBB: Guy Delvaux
NIS: Katheleen Van Cauter

12. Leefmilieu

VMM: Henk Maeckelberghe, Greta Vos
LIN: Didier D'Hont
IRCEL: Jasmine Dumollin, Frans Fierens
VMM: Marie-Rose Van den Hende, Marnix Vandendriesche
Vlaamse Onderzoekseenheid voor de land- en tuinbouweconomie: Dirk Van Gijsegheem
OVAM: Els Gommeren, Luc Umans
Instituut voor Natuurbehoud: Kris Decler, Sophie Vanroose, Luc De Bruyn, Myriam Dumortier, Desiré Paelinckx, Karin De Roo, Gisèle Weyembergh
Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer: Peter Roskams

13. Landbouw

EWBL: Pieter Gabriëls, Luc Reyns
Vlaamse Onderzoekseenheid voor de land- en tuinbouweconomie: Dirk Van Gijsegheem

14. Binnenlandse aangelegenheden

EWBL: Tom Doesselaere, Jan Van Stichel, Stefaan Swaels
KU Leuven: Johan Steyaert

15. Monumenten en landschappen

LIN: Paul Van Lindt, Bert Lelièvre, Marijke Michiels, Patrick Lagaisse, Inge Roosens
Erfgoed Vlaanderen: Els Dever

16. Personeelsbeleid

AZF: Herwig Van Nerum, Erwin Vloebergh, Luc Van Havere, Gijs Martens, Inge Lynen,
Luc Segers
IMIS: John Keirsbulck

17. Sport

WVC: Tom De Boeck
BLOSO: Paul Eliaerts, Hilde Caers, Gunter Schryvers, Walter Cornelis, Katinka Pottie,
Lieve Claes, Luc Van Nuffel, André Van Lierde, Hervé Van der Aerschot

18. Woonbeleid

AZF: Christian Mauroit, Willy Vandezande
EWBL: Christal Claesen, Stefaan Swaels
LIN: Luc Bollaert, Jan De Blauwe, Marc De Rouck, Steven Eeckhout, Pol Van Damme,
Ronaldus Van Paassen, Hans Van der Linden
WVC: Tinneke Van Nieuwhuyze
VHM: Hans Artels, Steven De Borger, Gerd De Keyser
Vlaams Woningfonds: Peter Becuwe, Hans Van Mechelen
NIS: Koen Hooyberghs
Planbureau: Herman Van Sebroeck
Sociaal Impulsfonds: Bart Palmaers, Dirk Temmerman
Stadim: Paul De Wael
Steunpunt Algemeen Welzijn: Danny Lescrauwet
Vlaamse Confederatie van de Bouw: Jan Dhondt
VOB: Geert Inslegers
UFSIA: Veerle Geurts, Rudi Van Dam
Toerisme Vlaanderen: Heidi Rooseleers

19. Economie

EWBL: Tim Ampe, Paul De Meulemeester, Caroline Swyngedouw, Bart Jespers,
Hans Kinoo, Maria Bellemans, Vincent Vanderper, Marc De Frenne, Koen Vermoesen,
Machteld De Dobbeleer
IWT: Jan Larosse
VIZO: Harry Lelièvre

20. Ruimtelijke ordening

LIN: Jan Zaman, Katleen Vermeiren, Philippe Van Wesenbeeck, Ann Pisman,
Wies Meeusen, Hubert Bloemen, Marleen De Maesschalck

21. Media

CIM: Danielle Siegers, Philippe Deguildre
WIM: Adriaan Heirman, Willy Verdonck, Michael Serneels, Dirk Cools
VRT: Daniel Poesmans
Heliview: Patrick Vijverman

22. Goed bestuur

Vlaamse Ombudsdienst: Bernard Hubeau, Johan Nootens
Vlaamse Infolijn: Mireille Van Pollaert
Informatieambtenaar: Francis Decoster

24. Focus: in de ban van ICT

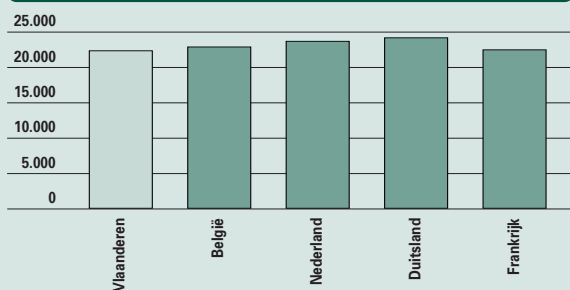
WIM: Willy Verdonck, Tony Verstraete
Heliview: Patrick Vijverman
Digikids: Ronald Janssens

1.2 Macro-economische context

hoofdstuk 1

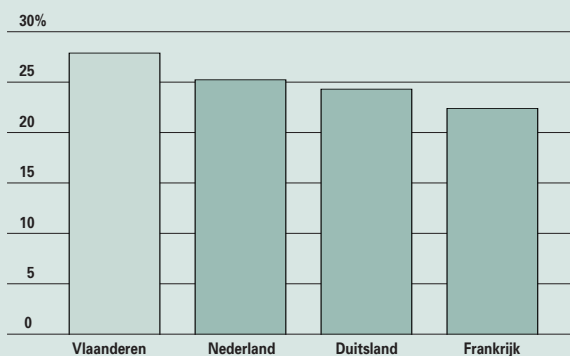
Kerncijfers

BBP PER INWONER IN EUROPA

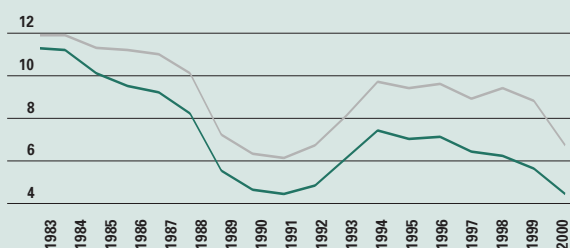
Vergelijking van het BBP per inwoner van Vlaanderen met alle EU15-landen, in 1999. Bron: Eurostat en eigen berekeningen.

AANDEEL HOOGGESCHOOLDE BEVOLKING

Vergelijking tussen Vlaanderen, Nederland, Frankrijk en Duitsland van het aandeel hooggeschoolden in de bevolking tussen 25 en 59 jaar, in 2000. Bron: NIS, bewerking Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming.

EVOLUTIE WERKLOOSHEIDSGRAAD

Evolutie van de Vlaamse werkloosheidsgraad (ILO-definitie), van 1983 tot 2000. Bron: Eurostat.

België
Vlaanderen

Blikvangers

- De bruto toegevoegde waarde groeit opvallend sterker in het Vlaamse Gewest dan in de rest van België.
- De verhouding uitvoer tegenover bruto toegevoegde waarde ligt bij de hoogste in Europa.
- Vlaanderen scoort zeer goed op het vlak van investeringen gerelateerd tot het bruto binnenlands product.
- De Vlaamse arbeidsmarkt doet het, ondanks een lichtjes stijgende werkloosheidsgraad de jongste maanden, nog steeds uitstekend.
- De Vlaamse bedrijfsuitgaven voor O&O nemen vooral de jongste jaren fel toe. Vlaanderen schuift binnen Europa op naar het koppeloton.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/ macro-economisch

De meest typische kenmerken van de Vlaamse economie zijn zonder twijfel haar dynamiek en haar open karakter. Vlaanderen behoort tot de best presterende regio's in Europa. Het is schier onmogelijk de Vlaamse economie in beeld te brengen los van een internationale context. We beginnen dan ook met een tekening van de wereldeconomie in 2001. Hoe Vlaanderen zich hierin positioneert, weet stand te houden en haar troeven kan uitspelen ter bevordering van de welvaart van haar inwoners, komt in het tweede gedeelte aan bod.

De wereldeconomie nam gas terug

De gevolgen van de groeivertraging in de VS, die ernstiger was dan de meeste economieën hadden voorspeld, waren voor de Europese economieën scherper dan verwacht. De Amerikaanse economie zou, volgens de meest recent beschikbare cijfers, zijn vertraagd van 4,1 procent groei in 2000 tot 1,1 procent in 2001. De groei in het eurogebied viel van 3,5 procent naar 1,6 procent.

De vorming van de Europese muntunie nam een factor van onzekerheid weg. De valutaschommelingen tussen de landen verdwenen en het grootste deel van de handel van de landen in de eurozone is nu interne handel geworden, doch de vertraging van de Amerikaanse economie liep langs andere kanalen Europa binnen. Zo kon het uiteenspatten van de zeepbel van de technologiewaarden zich niet enkel beperken tot Noord-Amerika maar werden ook Europa en Azië met dit fenomeen geconfronteerd.

Veel Europese ondernemingen die hun directe investeringen in de VS de jongste jaren hadden opgetrokken, werden onmiddellijk geraakt door de groeivertraging in dat land en lieten, dientengevolge, ook investeringsprojecten in Europa links liggen. De gevolgen van de gebeurtenissen op 11 september, tot slot, illustreren het belang van het psychologische transmissiekanaal voor het vertrouwen van ondernemers en consumenten.

Een kleine en open economie als de Belgische ondergaat vrij snel de gevolgen van de wereldwijde groeivertraging en de stagnatie van de internationale handel. Er tekende zich een lichte daling in de export af (in 2000 nog gegroeid met 9,5 procent). De import kreeg een grotere klap, zodat het netto-effect van onze handelsrelaties met het buitenland op het BBP toch nog positief kon blijven. De consumenten lieten hun uitgaven slechts stijgen in lijn met de toename van het reële beschikbaar inkomen, met name 1,7 procent (in vergelijking met 3,8 procent in 2000). Bijgevolg stabiliseerde zich de spaarquote, na een jarenlange daling te hebben vertoond. Mede door de schok na de gebeurtenissen van 11 september in de VS, weerhielden de ondernemers zich van al te veel nieuwe investeringen, en lieten zich duidelijk leiden door de verslechterde vooruitzichten inzake binnen- en buitenlandse vraagevoluitie. De bruto-kapitaalvorming in België kende een magere groei van 1,2 procent, tegen 3,3 procent het jaar voorheen.

De economische groei werd echter vooral weggeknaagd door de scherpe voorraadafbouw van de bedrijven. Dit fenomeen alleen al zorgde voor 1 vol procent groeivertraging; een dergelijke negatieve bijdrage tot de groei van het BBP was sinds 1985 niet meer voorgekomen.

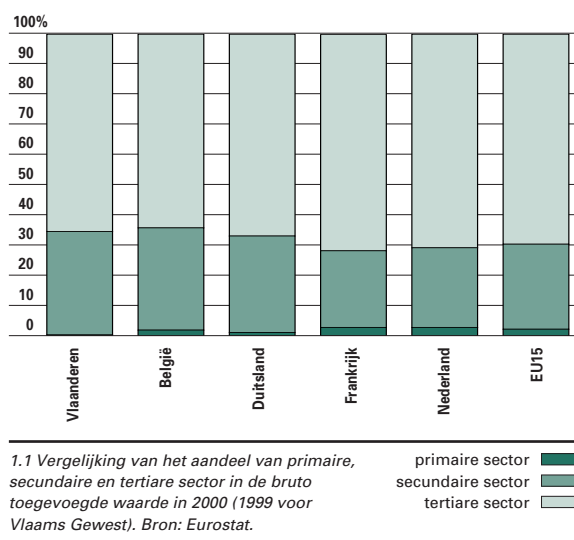
De inflatie daalde van 2,7 procent tot 2,4 procent en lijkt zich binnen de muntunie te gaan stabiliseren of zelfs nog verder te dalen.

De economische situatie in Vlaanderen

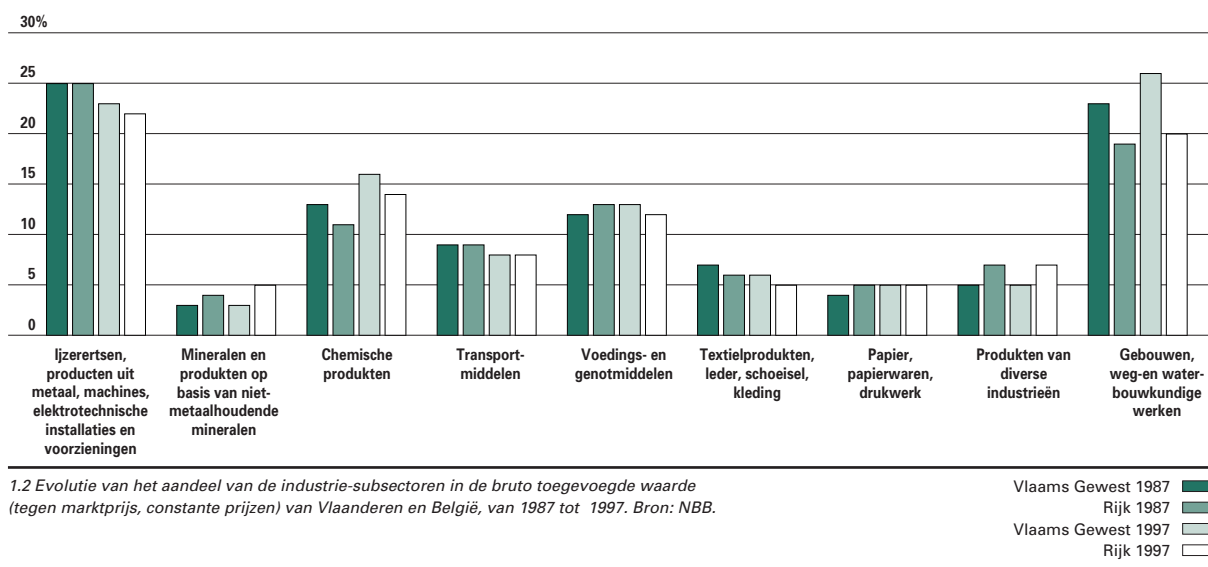
Structuur van de economie

De industrie (secundaire sector) draagt, in vergelijking met onze buurlanden en het EU15-gemiddelde, een relatief hoog aandeel van de bruto toegevoegde waarde die we met zijn allen tot stand brengen (meer dan 34 procent, 2000). De primaire sector is, zoals in de meeste EU-lidstaten, heel klein geworden. Zo een 0,3 procent van de BTW werd in 2000 in de land- en bosbouw- en visserijsectoren gecreëerd. De tertiaire of dienstensector vertegenwoordigt

ECONOMISCHE STRUCTUUR VOLGENS HOOFDSECTOREN

STRUCTUUR INDUSTRIE

momenteel al om en bij de 65 procent van de BTW waar we met zijn allen in Vlaanderen aan werken. De structuur van de Vlaamse economie kende sterke veranderingen over, pakweg, de laatste 30 jaar.

1975-1984

In 1975 was het aandeel van de industrie in de bruto toegevoegde waarde in Vlaanderen reeds hoger dan in het Waalse en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Gezien de sterke ontplooiing van dienstenactiviteiten in de hoofdstad, is dit niet verwonderlijk.

De meeste industriële sectoren kenden een sterkere aanwezigheid in Vlaanderen dan in de andere gewesten, met uitzondering van de sectoren ijzer en staal en non-ferro, die vooral in Wallonië aanwezig waren.

Globaal gezien was in 1984 het belang van de industrie in heel België nog verder afgenomen. De be- en verwerkende nijverheid bleef, vergeleken met 1975, sterker aanwezig in Vlaanderen dan in de andere gewesten. De toenemende concentratie van financiële en verzekeringsdiensten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was in 1984 reeds aanmerkelijk.

1985-1994

De industrie, de sector van de energetische producten en de sector van de bouwwerken waren in het Vlaamse Gewest anno 1985 sterker vertegenwoordigd dan over de rest van België. Hieronder vallen vooral: chemie, metaalproducten, machines en elektrotechnische installaties, transportmiddelen, voedings- en genotmiddelen, textiel en bouw. Hiertegenover stond een relatief lager aandeel van Vlaanderen in

dienstensectoren, met uitzondering van de subsector 'vervoer en communicatie'.

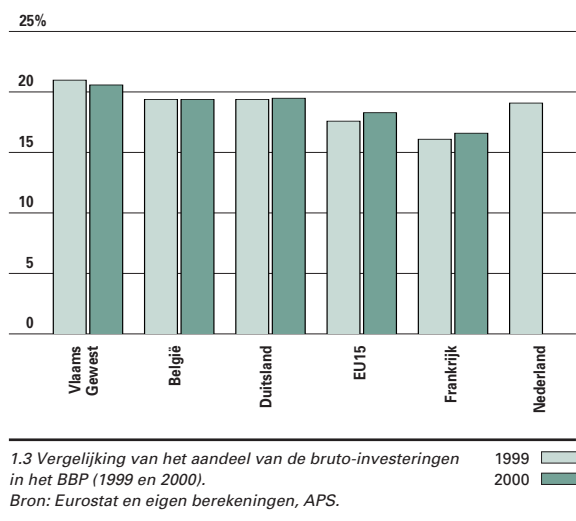
10 jaar later is het beeld van de relatieve aanwezigheid van de industriële subsectoren binnen de drie gewesten niet wezenlijk veranderd. Alleen blijkt dat het aandeel van de secundaire sector in de bruto toegevoegde waarde overal verder is gedaald, ten gunste van de dienstensectoren. In die laatste kon Vlaanderen zich vooral positioneren op het vlak van 'handel, horeca en reparatie' en de 'andere verhandelbare diensten'.

1987-1997

Ons basierend op het beschikbare en vergelijkbare datamateriaal, hebben we als laatste 10-jarige periode de periode 1987-1997 beschouwd. Tussen 1997 en 2001 hebben zich allicht weinig veranderingen voorgedaan in de verdeling van de bruto toegevoegde waarde over sectoren, en ook niet tussen de gewesten.

Vlaanderen is in de periode 1987-1997, volgens een hergroepering van de relevante industrie-subsectoren, in vergelijking met België in zijn geheel, de belangrijkste producent geworden in de subsectoren 'voeding en genotmiddelen', en in de hergroepering 'ijzerertsen, producten uit metaal, machines en elektrotechnische installaties en voorzieningen'. Vlaanderen behoudt, anderzijds, zijn overwegend belang in de subsectoren 'chemische producten', 'transportmiddelen', 'textiel, leder, schoeisel, kleding' (hoewel voor de 2 laatste overal achteruitgang wordt opgetekend), en 'gebouwen, weg- en waterbouwkundige werken'.

INVESTERINGSRATIO

Hoge Vlaamse investeringsratio

Met behulp van de **investeringsratio** (gemeten als de verhouding tussen de totale investeringen in een bepaald jaar en het BBP in datzelfde jaar) wordt de investeringsdynamiek in de economie weergegeven. Het Vlaamse Gewest haalde in 2000 een ratio van maar liefst 21%. Dit is beter dan het Europees gemiddelde van 18%. Het Belgische gemiddelde lag lager (19,5%) en bevond zich ongeveer op het Duitse niveau (19,6%). Het Vlaamse Gewest doet het beter dan alle ons omringende landen.

Economische groei

Over een lange periode beschouwd, groeide de **bruto toegevoegde waarde** opvallend sterker in het

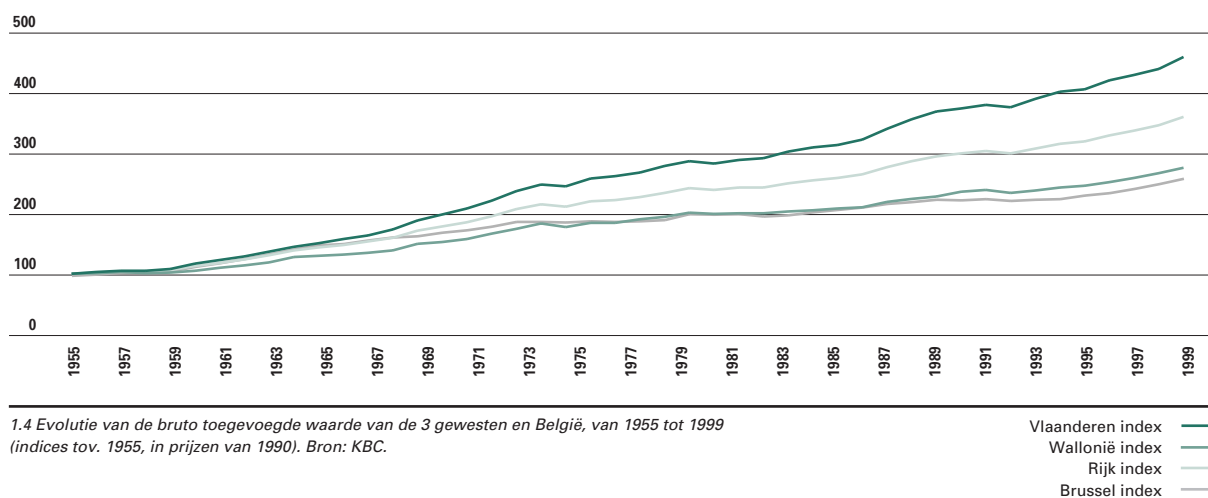
Vlaamse Gewest dan in de rest van België. De evolutie in het Brussels en het Waalse Gewest vertoont onderling meer gelijkenis.

Per inwoner is de bruto toegevoegde waarde het hoogst in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, wat te maken heeft met de sterke aanwezigheid van tertiaire activiteiten in de hoofdstad, traditioneel de beter verdienende sectoren. In België werken heel wat werknemers in Brussel, die bijdragen aan de bruto toegevoegdewaardecreatie aldaar, maar het inkomen mee naar huis nemen, zijnde Vlaanderen of Wallonië. Het gemiddeld inkomen per inwoner is over de laatste 20 jaar het sterkst gestegen in Vlaanderen en is er traditioneel tevens het hoogst. Het armste gewest in deze termen is, paradoxaal, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

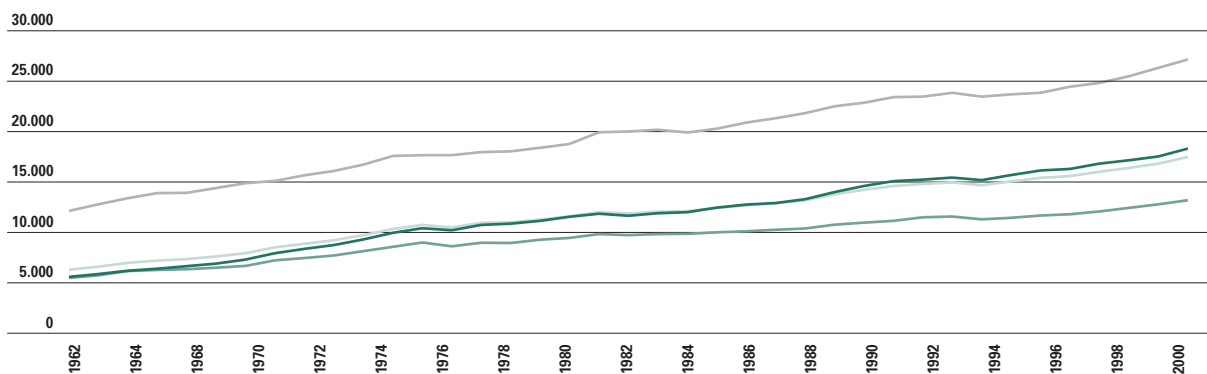
Het **bruto binnenlands product (BBP)** onderscheidt zich van de bruto toegevoegde waarde (die per sector meetbaar is en meestal wordt gebruikt om de structuur van een economie te beschrijven) door bij deze laatste, de niet-productgebonden en productgebonden belastingen toe te voegen en de niet-productgebonden en productgebonden subsidies af te trekken. Het is de beste maatstaf voor de werkelijke productie van een bepaalde regio en wordt standaard gebruikt in internationale en interregionale vergelijkingen.

In 2000 bedroeg het BBP voor het Vlaamse Gewest 139,6 miljard euro. Voor 2001 was dit, volgens de meest recente schattingen, 144,5 miljard euro. Dat stemt overeen met een nominale groei van 3,5%. Het Vlaamse Gewest produceert iets meer dan 56% van het Belgische BBP, in vergelijking met 24% voor het Waalse Gewest en 19% voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

EVOLUTIE VAN DE BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE

EVOLUTIE VAN DE BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE (IN CONSTATE PRIJZEN) PER INWONER

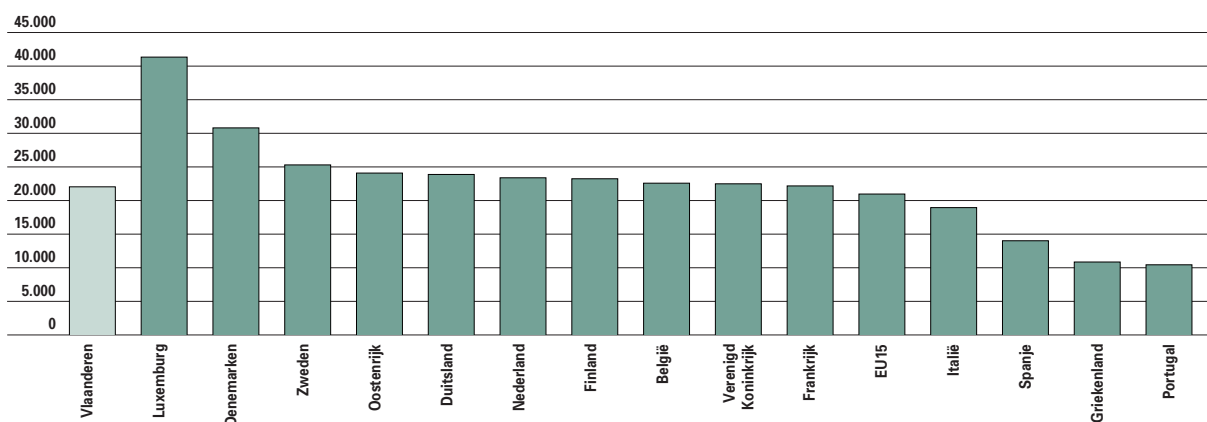
1.5 Evolutie van de bruto toegevoegde waarde per inwoner in de 3 gewesten en België, van 1962 tot 2000 (in constante prijzen, in euro). Bron: KBC.

Vlaams Gewest
 Waals Gewest
 Brussels Gewest
 Het Rijk

Om Vlaanderen ook internationaal te kunnen vergelijken, gebruiken we de recentst beschikbare cijfers, van 1999. De drie Belgische gewesten samen zorgden in 1999 voor een **BBP per hoofd** van 22.852 euro. Hiermee komt België op de 9de positie in de Europese ranking. Portugal, de rode lantaarn in de landenrangschikking, strandt op een kwart van het BBP van koploper Luxemburg. De welvaartsniveaus van de meest en de minst welvarende lidstaten verhouden zich met andere woorden als 4:1. Het welvaartsniveau binnen de Europese regio's varieert nog meer dan op landenniveau en verhoudt zich van 6:1. Uit cijfers van het BBP per hoofd van de bevolking, uitgedrukt in PPS (een omrekeningsmethode die zorgt dat met de levensduurte van de regio wordt rekening gehouden) blijkt dat tussen alle 82 Europese regio's, Vlaanderen de 32ste positie

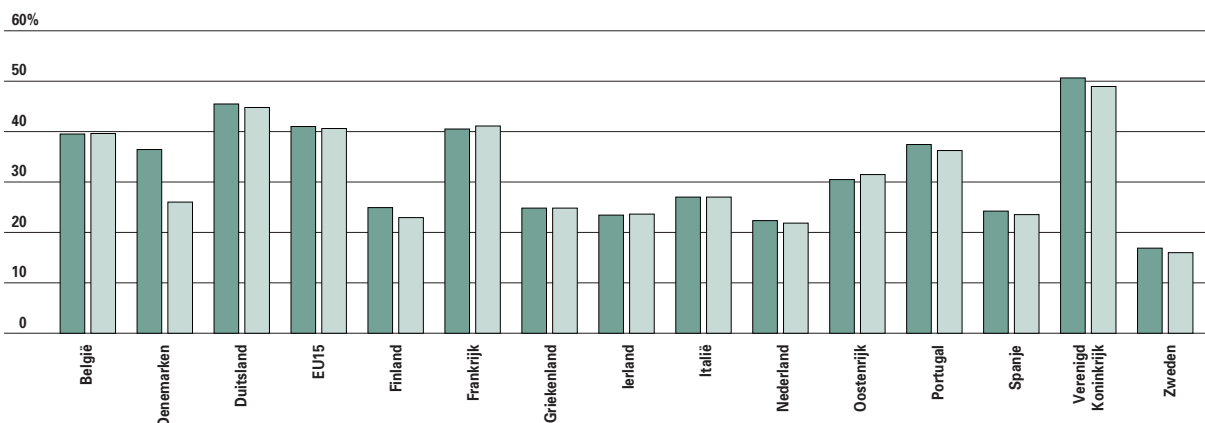
bekleedt. Bovenaan de rangschikking vindt men regio's uit Denemarken, Finland en Zweden. Andere uitschieters zijn de Duitse regio's Hamburg en Bremen, Ile de France en Londen. Nederland doet het ook niet slecht, met 2 regio's die beter presteren dan het Vlaamse Gewest: West-Nederland (Rotterdam als eerste wereldhaven is hier niet vreemd aan) en Zuid-Nederland (niet toevallig bijna identiek gerangschikt als de aanliggende regio die het Vlaamse Gewest is). Het Waalse Gewest doet het minder goed, en bevindt zich (59ste positie) in het gezelschap van Noreste en Este (Spanje) en Wales, East en Noord-Ierland (UK). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is helemaal bovenaan te vinden met een BBP per hoofd van 47.250 euro in 1999. Ook de Belgische provincies vertonen onderling

BBP PER INWONER IN EUROPA (IN LOPENDE PRIJZEN)

1.6 Vergelijking van het BBP per inwoner van Vlaanderen met alle EU15-landen (in lopende prijzen, in euro), in 1999. Bron: Eurostat en eigen berekeningen.

VARIATIECOËFFICIËNT

1.7 Vergelijking van de regionale variatiecoëfficiënt (gemeten tussen provincies of gelijkaardige administratieve indelingen in een land (NUTS2-niveau); hoe hoger de variatiecoëfficiënt, hoe lager de cohesie of samenhang) tussen Vlaanderen en de EU15-lidstaten (1997, 1998). Bron: Eurostat.

1997
1998

tamelijk hoge verschillen. Die verschillen zijn overigens in het afgelopen decennium steeds groter geworden, met Antwerpen als koploper en Namen als hekkensluiter. Met behulp van de 'regionale variatiecoëfficiënt' kan men meten hoe sterk de welvaartsniveaus in termen van BBP per capita, tussen regio's binnen een land variëren. België heeft, in vergelijking met de andere EU15-lidstaten, een tamelijk hoge variatiecoëfficiënt, wat wijst op lage cohesie of relatief hoge welvaartsverschillen tussen de provincies. De verschillen zijn overigens in het afgelopen decennium steeds groter geworden.

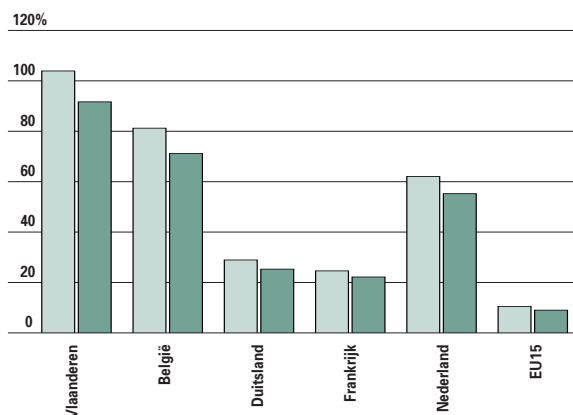
Vlaanderen, een open economie

De bijdrage van de **uitvoer** tot de creatie van het BBP is sedert het eind van de zeventiger jaren steeds

maar gestegen, op een paar 'dips' tijdens crisisjaren na. Het Vlaamse Gewest exporteerde in 2000 voor 155 miljard euro aan goederen. Dit ligt zelfs 4% boven het BBP van het Vlaamse Gewest, meteen een forse stijging in vergelijking met het jaar voordien (toen nog 8% onder het BBP). België haalde in 2000 slechts een openheidsgraad van 81%. Het Vlaamse Gewest staat in voor 76% van de Belgische uitvoer aan goederen.

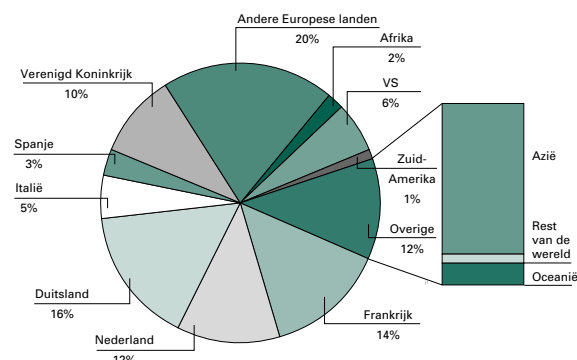
In vergelijking met onze belangrijkste handelspartners en met het EU15-gemiddelde, is Vlaanderen de meest open economie. Op die manier is Vlaanderen heel sterk gevoelig voor economische schokken in andere landen of werelddelen. Economen durven zich bij voorspellingen voor de hele eurozone bedienen van de Vlaamse indicatoren, vermits die

OPENHEID INTERNATIONAAL VERGELEKEN

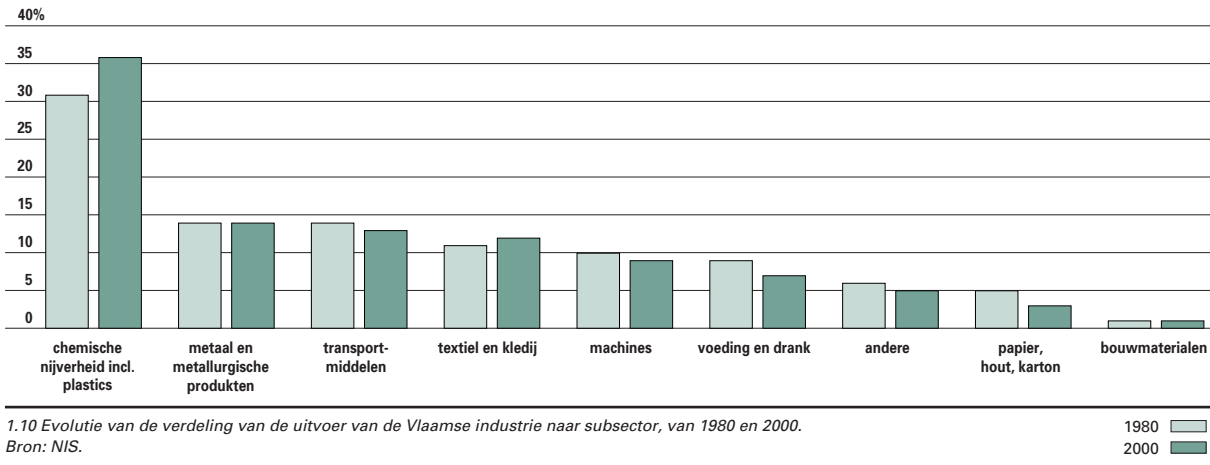
1.8 Vergelijking van de uitvoer/BBP ratio tussen Vlaanderen, België, Nederland, Frankrijk, Duitsland en EU15 in 1999 en 2000. Bron: Eurostat.

EXPORT NAAR BESTEMMING

1.9 Verdeling van de Vlaamse uitvoer naar land van bestemming in 2000. Bron: NBB.

EVOLUTIE EXPORT INDUSTRIE NAAR SUBSECTOR

‘vooruitlopen’ op de rest van Europa. De sterke openheid van onze economie is tevens een voordeel: Vlaanderen kan op die manier sneller dan andere landen terug herpakken als externe schokken zijn opgelost en de wereldhandel opnieuw herneemt. Bovendien is Vlaanderens **exportpositie** sterk gericht op de omringende landen (Duitsland, Frankrijk, Nederland en het Verenigd Koninkrijk). Dat deze landen (met uitzondering uiteraard van het UK) tot de muntunie behoren, kan Vlaanderens exportpositie alleen maar ten goede komen. Vlaanderen biedt een gediversifieerd **exportpakket** aan. Tussen 1980 en 2000 is de diversiteit lichtjes afgenomen ten voordele van de sectoren ‘chemische nijverheid, inclusief plastic en zijn producten’ en ‘textiel en kledij’. De andere subsectoren zagen hun exporttaandeel over deze 20-jarige periode afnemen.

De Vlaamse arbeidsmarkt

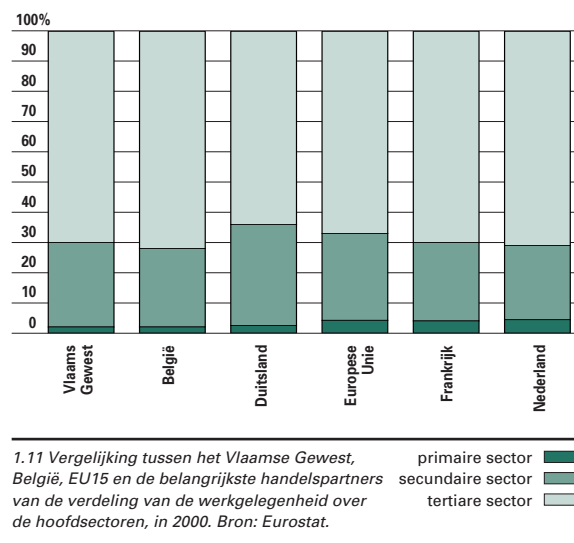
Net als in de hele Europese Unie trekt ook in het Vlaamse Gewest de **dienstensector** een steeds groter deel van de arbeidsmarkt naar zich toe. In het Vlaamse Gewest verdient om en bij 70% van de beroepsbevolking zijn brood in de dienstensector. Het zal niemand verrassen dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest nog hogere cijfers haalt (85,6% in 2000). Internationaal vergeleken heeft Vlaanderen echter nog steeds een ruime tewerkstelling in de **industrie**. In de Belgische context ziet men dat Brussel en Wallonië een sterke uitbouw in de diensteneconomie kennen, terwijl industrie in België vooral een Vlaamse aangelegenheid blijft, ook wat betreft tewerkstelling.

De **primaire sector** bood in 2000 in het Vlaamse Gewest nog werk aan 2% van de beroepsbevolking. De Vlaamse bevolking bevindt zich, internationaal

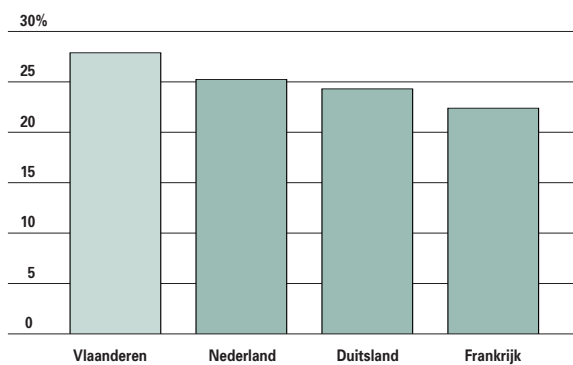
vergeleken, onder de best **geschoolden**. Ruim een kwart van de populatie in de leeftijdscategorie 25-59 jaar is hooggeschoold (heeft maw. hoger onderwijs genoten). Vlaanderen laat daarmee Nederland, Frankrijk en Duitsland achter zich.

Dat de Vlaamse **werkzaamheidsgraad** de test met onze buurlanden of met het EU-gemiddelde niet zou doorstaan, is niet helemaal correct. Met een werkzaamheidsgraad in de leeftijdscategorie 15-64-jarigen van 64 procent, scoort Vlaanderen beter dan het EU15-gemiddelde, beter dan Frankrijk, en lichtjes ‘slechter’ dan Duitsland. De hoge werkzaamheidsgraad in Nederland kan traditioneel worden verklaard door de sterke aanwezigheid van deeltijds werk aldaar. Vlaanderen is in een Europese context zelfs uitschieter als het

TWERKSTELLING NAAR HOOFDSECTOR

AANDEEL HOOGGESCHOOLDE BEVOLKING

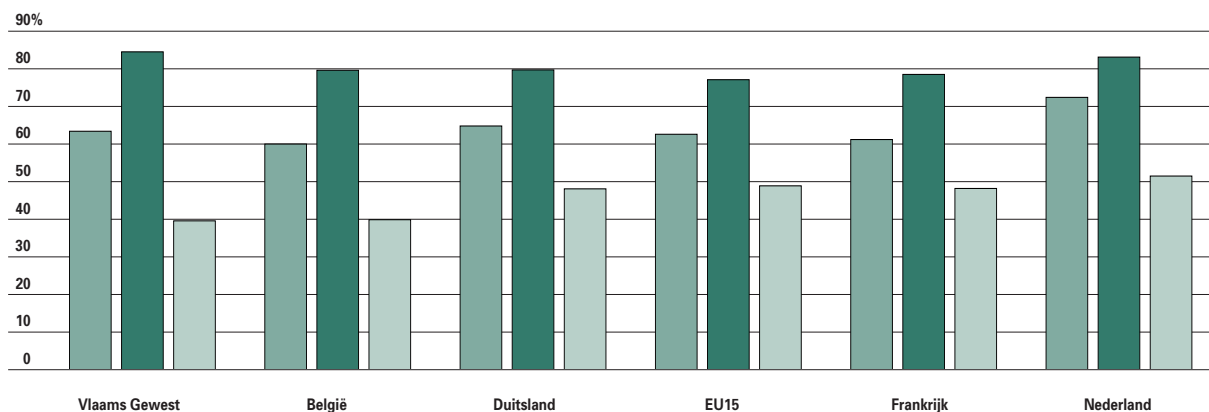

1.12 Vergelijking tussen Vlaanderen, Nederland, Frankrijk en Duitsland van het aandeel hogeschoolden in de bevolking tussen 25 en 59 jaar, in 2000. Bron: NIS, bewerking Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming.

gaat om werkzaamheid in de meest actieve categorie, namelijk de leeftijdscategorie 25-49 jaar. De extreem lage werkloosheidsgraad in het Vlaamse Gewest is hier niet vreemd aan. Waar Vlaanderen wel mee worstelt, is de relatief lage betrokkenheid op de arbeidsmarkt van mensen in de categorie 50-64 jaar. Niettemin is ook hier sedert kort de werkzaamheidsgraad naar het EU15-gemiddelde aan het tenderen.

We eindigen met een blik op de evolutie van de **werkloosheidsgraad**. Die is sedert jaren lager in Vlaanderen dan in België als geheel. Sinds de jaren negentig, en vooral de jongste jaren, is de kloof met de Belgische arbeidsmarktsituatie steeds groter geworden. Slechts in 2000 nam ze een beetje af door de positieve evoluties aan Waalse zijde.

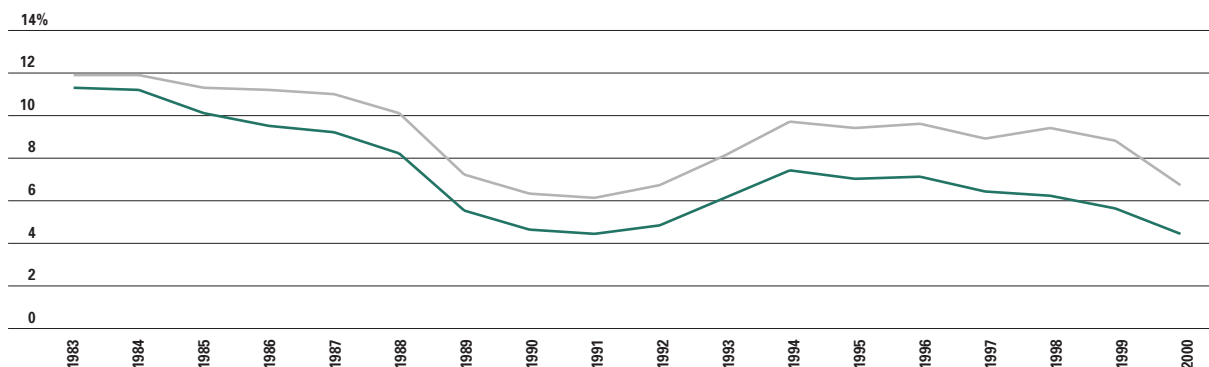
WERKZAAMHEIDSGRAAD NAAR LEEFTIJDSCATEGORIE

1.13 Vergelijking tussen Vlaanderen, België, EU15 en de belangrijkste handelspartners van de werkzaamheidsgraad in de cohorten 15-64, 25-49 en 50-64, in 2000. Bron: NIS, Europese Arbeidskrachtentelling.

WZG 15-64
WZG 25-49
WZG 50-64

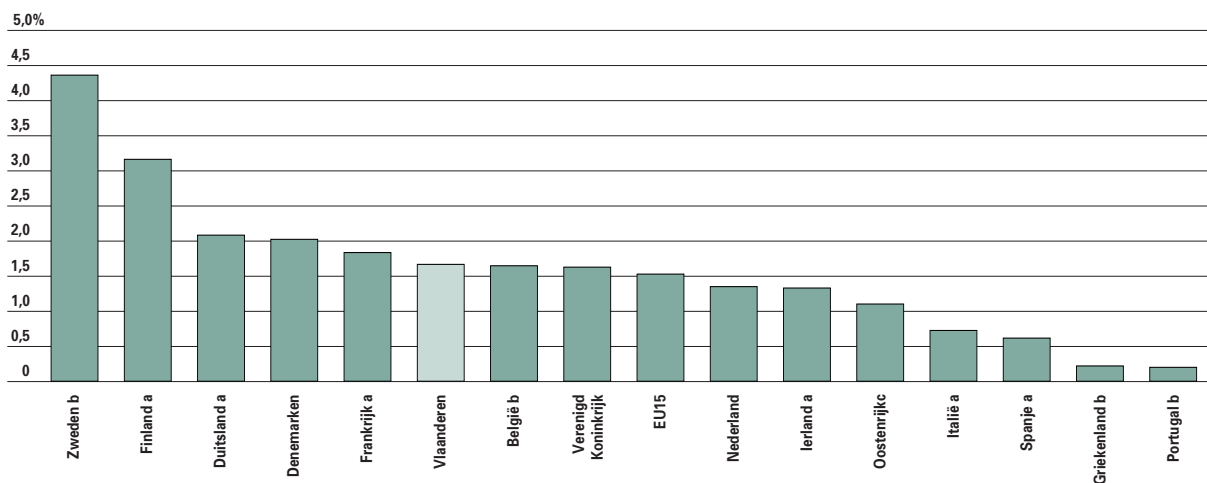
EVOLUTIE WERKLOOSHEIDSGRAAD

1.14 Evolutie van de Vlaamse werkloosheidsgraad (ILO-definitie), van 1983 tot 2000. Bron: Eurostat.

België
Vlaanderen

UITGAVEN BEDRIJVEN AAN O&O

1.15 Vergelijking van de bedrijfsuitgaven voor O&O (uitgaven 'intramuros' door de bedrijven en de overheidssubsidiëring voor O&O aan bedrijven, als procent van het BBP, in 1998. Bron: OESO en IWT (voor Vlaanderen).

Vlaanderen had in 2000 een zeer lage werkloosheidsgraad, die moeilijk nog veel lager kon worden. Er ontstonden zelfs spanningen op de arbeidsmarkt. Tussen 1998 en 2000 kwamen er zo'n 100.000 arbeidsplaatsen bij. De werkloosheid daalde in die jaren dan ook gevoelig. In 1997 telde de VDAB 230.000 werkzoekenden, in 2000 waren dat er nog 160.000, een daling met 30%. Het Vlaamse Gewest stond in 2000 met zijn uiterst lage werkloosheidsgraad (4% van de beroepsbevolking) dan ook op een internationale topositie. Met een werkloosheidsgraad van 6,8 procent (januari 2002) zit Vlaanderen momenteel, gegeven de wereldwijde economische vertraging, nog steeds relatief goed.

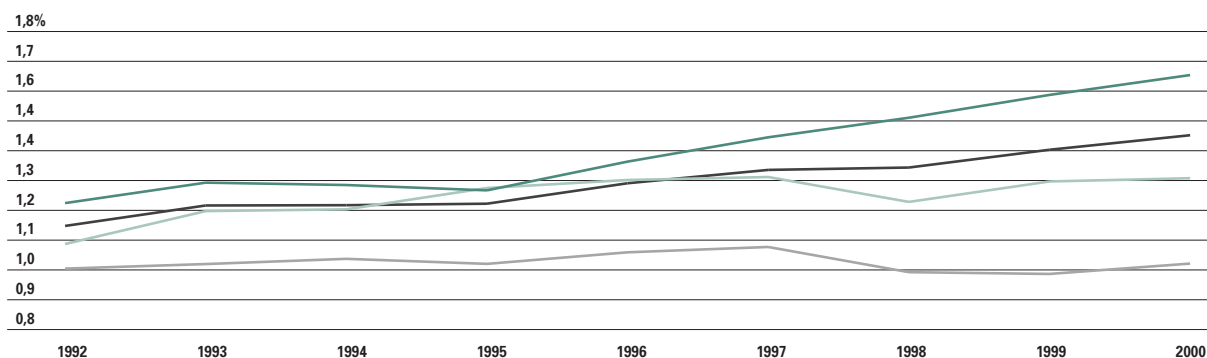
Het belang van onderzoek voor de toekomst

De groeiperspectieven van een economie worden in sterke mate bepaald door het dynamisme dat haar ondernemers aan de dag leggen om voortdurend aan vernieuwing te doen.

In alle landen van de EU15 zijn de inspanningen voor **onderzoek en ontwikkeling** (O&O) in de industrie de jongste jaren de hoogte ingegaan. Ruim 2 miljoen mensen in Europa verdienen hun brood in deze sector.

Absoluut gezien is O&O in Europa vooral een zaak van de 4 grootste landen (Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Italië), die samen meer dan

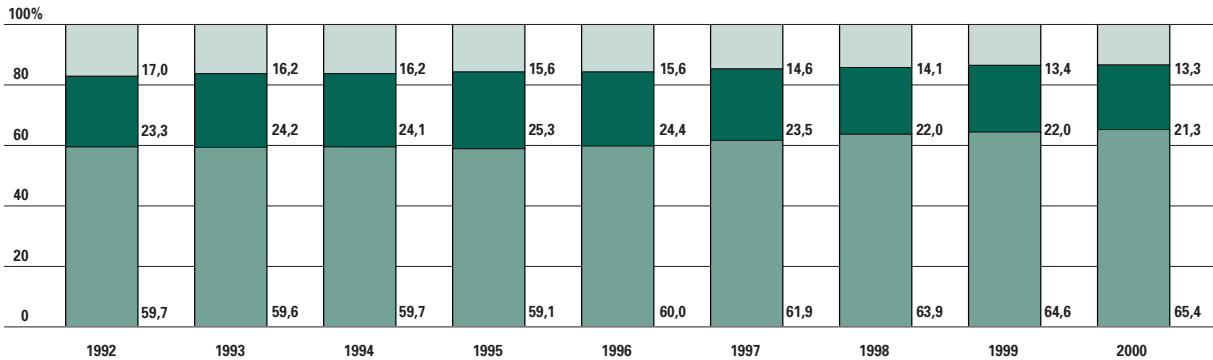
EVOLUTIE UITGAVEN BEDRIJVEN AAN O&O - % IN BBP

1.16 Evolutie van het aandeel van de bedrijfsbestedingen voor O&O, als procent van het BBP, de 3 gewesten en België, van 1992 tot 2000. Bron: IWT en eigen berekeningen, APS.

Vlaanderen
Wallonië
Brussel
België

EVOLUTIE UITGAVEN BEDRIJVEN AAN O&O - % TOV. RIJK

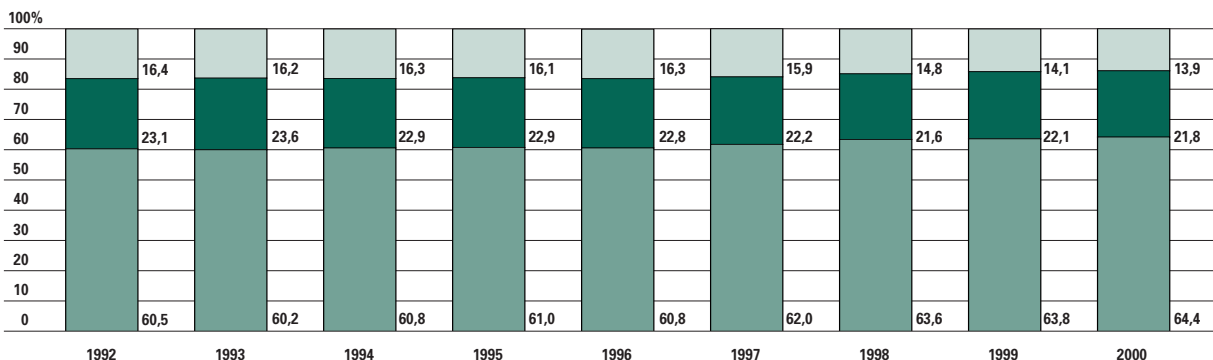
1.17 Evolutie van de aandelen van de gewesten in de totale bedrijfsinvesteringen voor O&O, van 1992 tot 2000. Bron: IWT.

Brussel
Wallonië
Vlaanderen

75% van de uitgaven voor hun rekening namen. Diezelfde vier landen creëren eveneens het grootste aantal O&O-jobs in Europa. Maar als men de investeringen bekijkt in functie van het BBP, komt men tot een heel andere klassering. De indicator ‘inspanningen van bedrijven voor **O&O in verhouding tot het BBP (BERD)**’ is de belangrijkste benchmark voor internationale vergelijking. (Een niet onbelangrijke bedenking is dat internationale vergelijking van de cijfers voor O&O-bedrijfsinvesteringen sterk bemoeilijkt wordt door weinig overeenstemming in de gehanteerde definities. De OESO-cijfers (BERD: Business Expenditure on Research and Development) zijn nog de beste benchmark, en zijn ook de cijfers die we hier hanteren.) In 1999 steken Finland en Zweden met meer dan 3 resp. 4 procent van hun BBP dat ze spenderen aan O&O, met kop en schouders boven de rest uit.

Vlaanderen bekleedt volgens deze maatstaf een iets betere dan middenpositie in een Europese vergelijking, doch laat bv. Nederland, Oostenrijk en Italië achter zich. Deze indicator is voor Vlaanderen opvallend verbeterd over de jaren negentig. Waar Vlaanderen en België nog 10% onder het Europees gemiddelde zaten in het begin van het afgelopen decennium, zitten we er 10% boven op het einde. Behalve een lichte verbetering in de indicator die een statistische oorzaak heeft, kan men niet naast de verhoging van de inspanningen van onze bedrijven kijken. Dit heeft als gevolg dat Vlaanderen aansluiting vindt bij het koppeloton in Europa. Als we de vergelijking maken op Belgisch vlak, zien we dat de Vlaamse ondernemerswereld absoluut gezien het gros van de uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling doet (niet geheel onlogisch gezien de inwonersverdeling en de relatief sterkere aanwezigheid

EVOLUTIE TEWERKSTELLING O&O-PERSONEEL - % TOV. RIJK

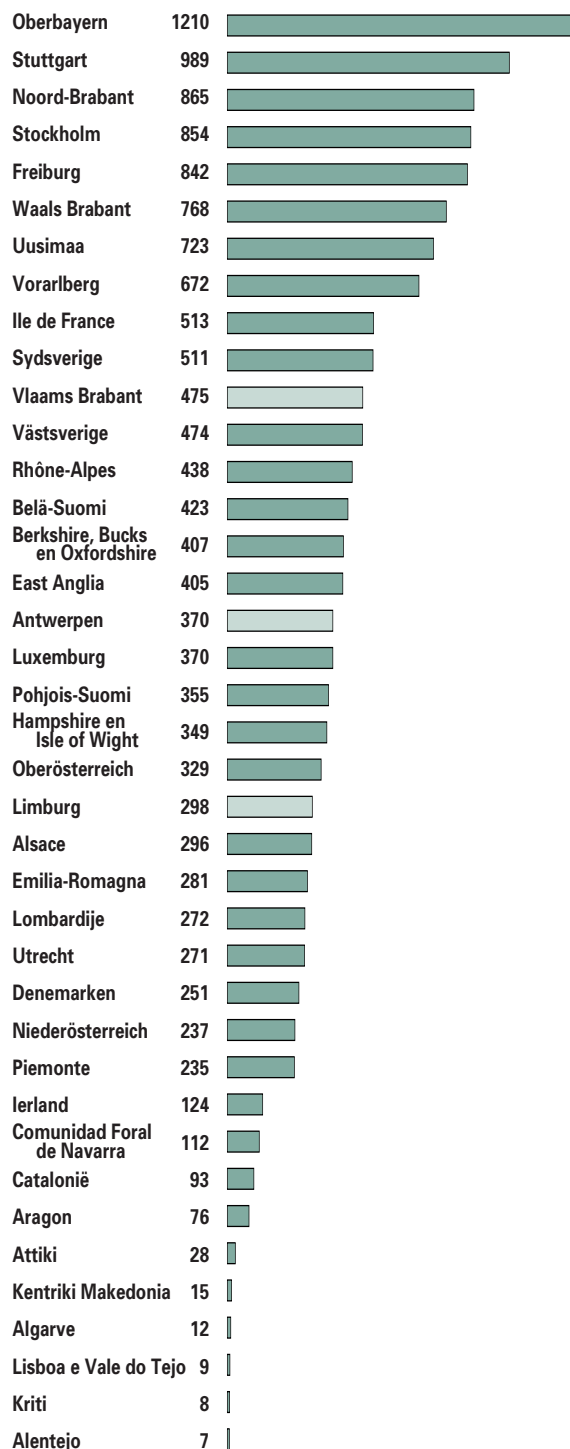

1.18 Evolutie van de aandelen van de gewesten in de totale tewerkstelling van O&O-personeel, van 1992 tot 2000. Bron: IWT.

Brussel
Wallonië
Vlaanderen

in Vlaanderen van secundaire activiteiten): 2.357 miljoen euro in 2000 of 65,4 procent van de uitgaven in België. Het relatief aandeel van Vlaanderen neemt

PATENTAANVRAGEN PER MILJOEN INWONERS

1.19 Aantal patentaanvragen per miljoen inwoners voor de 3 belangrijkste regio's (naar diezelfde maatstaf) in de EU15-lidstaten, in 1999.
Bron: Eurostat.

stelselmatig toe. Vooral de jongste jaren zien we dat de Vlaamse **bedrijfsuitgaven** aan O&O een steeds groter aandeel innemen in het BBP van Vlaanderen en dat de 'kloof' met Brussel en Wallonië zich duidelijker aftekent. Dezelfde tendens wordt waargenomen als we de tewerkstelling van personeel in O&O-gerelateerde activiteiten beschouwen. Het afgelopen decennium heeft Vlaanderen minstens 5 procent van de tewerkstelling van O&O-personeel overgenomen.

De output of het effect van die inspanningen wordt meestal gemeten aan de hand van het aantal **patentaanvragen** per 1.000 inwoners. Met een patent bevestigt men het eigendomsrecht van een ontdekking en alle financiële en andere vruchten die aan de ontdekking kunnen worden ontleend voor een beperkte periode.

In 1999 werden 121.750 patentaanvragen ingediend bij het European Patent Office: 37% uit de EU15, 12% uit Japan en 26% uit de VS. Binnen de EU15 neemt Duitsland het gros van de patentaanvragen voor zich, gevolgd door Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk.

Op regionaal niveau diende Ile de France het hoogste aantal patentaanvragen in, gevolgd door Oberbayern en Stuttgart. De dominantie van Duitsland blijft opvallend met 9 op de 15 leidende regio's.

De Belgische provincies met het meeste patentaanvragen bevinden zich allemaal boven de taalgrens. Antwerpen was in 1999 de topregio, gevolgd door Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen. In relatie tot de beroepsbevolking, moeten de Vlaamse provincies de leiding afstaan aan Waals Brabant (768 patentaanvragen per miljoen tewerkgestelden), gevolgd door Vlaams Brabant en Antwerpen. Aan de hand van deze outputmaatstaf blijkt opnieuw dat de Vlaamse provincies het verre van slecht doen binnen Europa.

VOOR MEER INFORMATIE:

Website Eurostat: <http://europa.eu.int/comm/eurostat/>

Website OESO: <http://www.oecd.org>

Website Nationale Bank van België: <http://www.nbb.be>

Website NIS: <http://www.statbel.fgov.be>

Website Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming: <http://www.steunpuntwav.be>

Website IWT: <http://www.iwt.be>

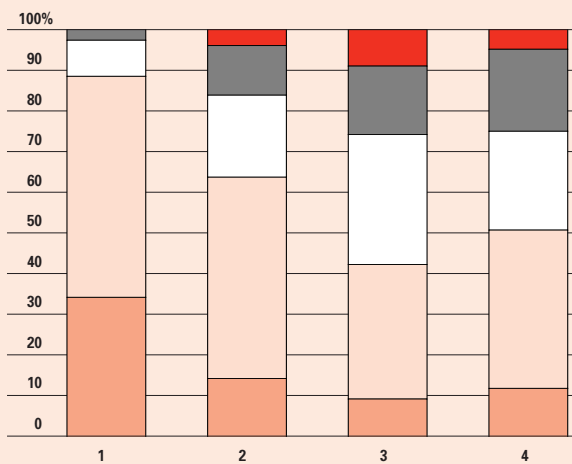
Website Conjunctuur APS: <http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/statistieken/index.html>

1.1 Sociaal-culturele context

hoofdstuk 1

Kerncijfers

ARBEIDSTEVREDENHEID

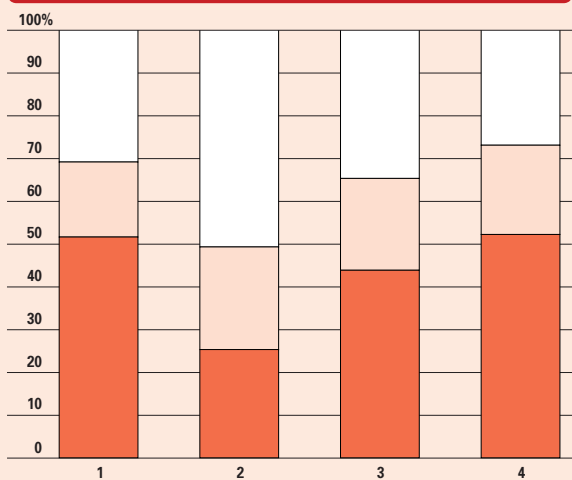
Gradatie van tevredenheid met diverse aspecten van de job in %. N=770.

Bron: APS survey 2001.

1. Werk in zijn geheel
2. loon
3. kansen op promotie
4. werkdruk

- zeer ontevreden
- eerder ontevreden
- noch tevreden noch ontevreden
- eerder tevreden
- zeer tevreden

HOUDING MIGRANTEN

Percentage van de Vlamingen dat het (volledig) oneens tot (volledig) eens is met aangeboden uitspraken over migranten.

Bron: APS survey 2001.

1. Vreemdelingen die meer dan vijf jaar legaal in België wonen, moeten gemeentelijk stemrecht krijgen.
2. De aanwezigheid van verschillende culturen is een verrijking van onze samenleving.
3. Als het aantal arbeidsplaatsen vermindert, moet men de migranten naar hun land terugsturen.
4. Gastarbeiders zijn een gevaar voor de tewerkstelling van de Belgen.

Blikvangers

- Meer dan 80% van de Vlamingen is tevreden over de job.
- De meeste Vlamingen zien vrijwilligerswerk niet als een bedreiging voor de werkgelegenheid.
- Meer dan de helft van de Vlamingen die hun mening gaven over migranten ziet verschillende culturen als een verrijking van de samenleving.
- Maar meer dan 80% vindt dat vreemdelingen zich moeten aanpassen aan de gebruiken van ons land.
- De meeste Vlamingen staan achter asiel voor vluchtelingen voor politiek geweld. Anders is het gesteld wanneer economische motieven meespelen.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/ sociaal-cultureel

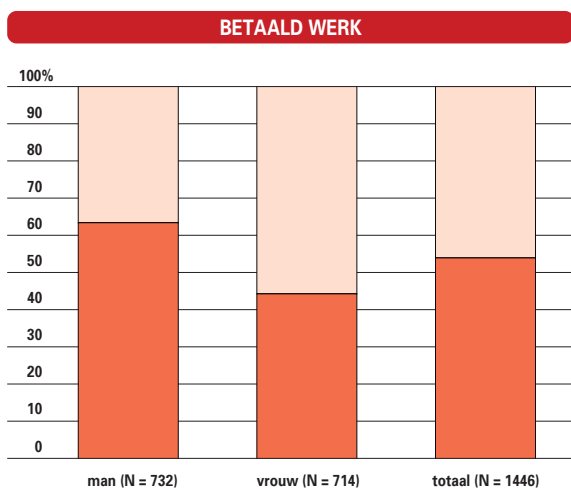
Sinds 1996 organiseert de Administratie Planning en Statistiek jaarlijks een survey bij een representatieve steekproef van 1.500 Vlamingen van 18 tot 85 jaar in het Vlaamse Gewest en van de Nederlandstalige bevolking die tot dezelfde leeftijdsgroep behoort in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De survey peilt naar de subjectieve beleving, naar opvattingen, overtuigingen, verwachtingen en waarderungen van Vlamingen met betrekking tot diverse thema's die maatschappelijk en voor het beleid relevant zijn. Kortom de survey is het instrument waarmee de Vlaamse overheid het sociaal - cultureel omgevingsklimaat waarbinnen ze moet werken afvast.

Is de Vlaming tevreden over zijn of haar job? En blijft het vrijwilligerswerk in Vlaanderen een belangrijk maatschappelijk bindmiddel? Dat zijn de twee vragen waarop antwoorden gezocht worden in de overvloed van statistische gegevens die de jaarlijkse survey van de Administratie Planning en Statistiek oplevert [voor een diepgaande bespreking van de totale survey, zie achteraan dit boek].

Ook hete hangijzers zoals heersende opvattingen van Vlamingen over migranten en asielzoekers worden niet uit de weg gegaan.

Tevreden over de job

De Vlaamse regering heeft niet alleen kwantitatieve doelstellingen bepaald rond werkgelegenheid, zij heeft ook oog voor de kwalitatieve aspecten. Hoe goed voelen Vlamingen zich in hun job? In welke mate zijn zij **tevreden** over hun loon, de werkomstandigheden, de inhoud van de job? Tal van

1.1 Betaald werk naar geslacht, in %.
Bron: APS survey 2001.

betaald werk
geen betaald werk

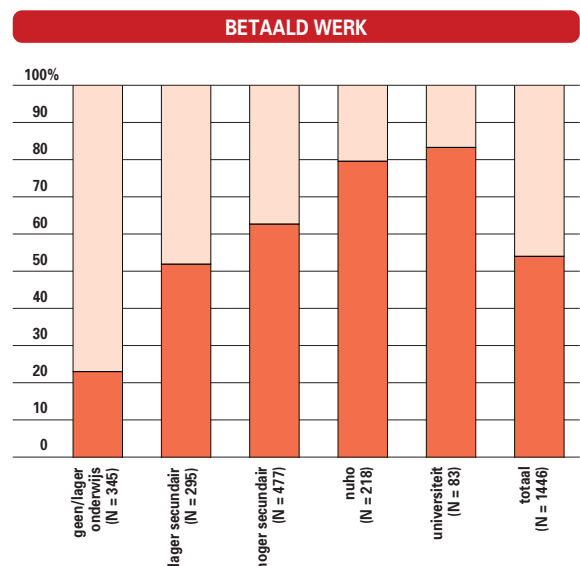
facetten die elke een stukje bijdragen tot de globale tevredenheid. De survey geeft daarbij de kans om sommige facetten die onzichtbaar blijven in kwantitatieve statistieken toch nog in het daglicht te brengen.

1. Wie werkt en hoeveel uur?

54% van de respondenten heeft **betaald werk**. Bij de mannen stijgt dit tot 63%, terwijl 44% van de vrouwen betaald werk heeft. Een **werkweek** duurt gemiddeld 39,7 uur, inclusief de overuren. De tien procent die het meest uren presteren werken 58 uur of meer. De tien procent met de minste werkuren blijven onder de 20 uur.

57% van de Vlamingen werkt uitsluitend op werkdagen tussen 7 en 19u. Buiten de klassieke uren werken is eerder een mannen- dan een vrouwenzaak. Bijna de helft van mannen heeft andere werkuren, tegenover ruim een derde van de vrouwen. Er is geen significant statistisch verschil naar leeftijd maar wel naar opleiding. Van de groep met ten hoogste een lagere opleiding of met een universitair diploma, werkt meer dan de helft ook buiten de klassieke werkuren. Bij de daartussen liggende opleidingen is dit minder dan de helft.

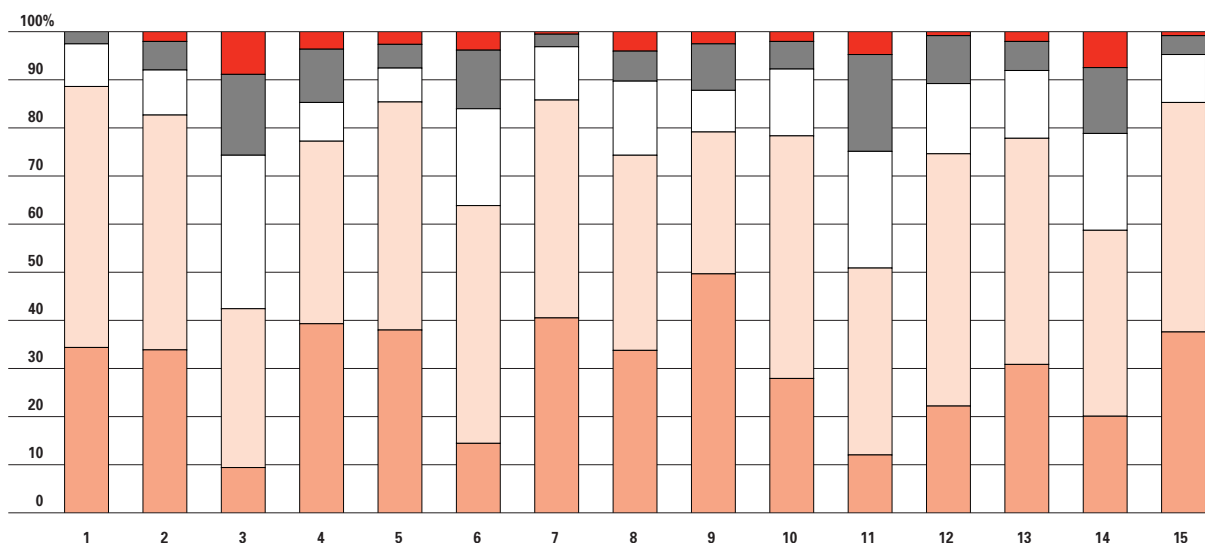
Klokvast **werktijden** is dan weer eerder een vrouwen-, dan een mannenzaak: 43% van de vrouwen en ruim een kwart van de mannen weet tot op vijf minuten precies wanneer de dagtaak erop zit. Een vast uurschema is heel wat minder te vinden onder universitair. Daar variëren de eindtijden bij bijna de helft van de groep met twee uur of meer.

1.2 Betaald werk naar opleiding, in %.
Bron: APS survey 2001.

betaald werk
geen betaald werk

ARBEIDSTEVREDENHEID

1.3 Gradatie van tevredenheid met diverse aspecten van de job in %. N=770. Bron: APS survey 2001.

1. Werk in zijn geheel	9. afstand werk	zeer ontevreden ■
eerder ontevreden ■
noch tevreden noch ontevreden ■
eerder tevreden ■
zeer tevreden ■
2. uurregeling	10. soepele regeling werk	
3. kansen op promotie	11. werkdruk	
4. vakantieregeling	12. fysieke werkomstandigheden	
5. werkzekerheid	13. initiatief nemen	
6. loon	14. mogelijkheden tot bijleren	
7. collega's	15. inhoud job	
8. directe chef		

2. Tevreden en ontevreden over het werk

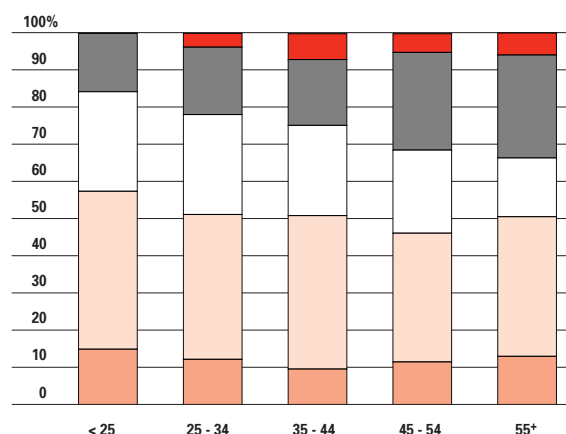
Het loonzakje, de werkzekerheid, de vakantieregeling, de kansen op promotie, de uurregeling,... het zijn maar een paar van de vele aspecten die hun weerslag hebben op de **arbeidstevredenheid**. Er zijn natuurlijk ook nog de werkdruk, de werkregeling en de afstand van het werk, de relatie met de directe chef en met de collega's, of het eigenlijke werk, de mogelijkheden tot bijleren en tot het nemen van initiatief...

Zeer tevreden of eerder tevreden is meer dan 80% van de respondenten over de inhoud van de job, de collega's, de werkzekerheid, de uurregeling en het werk in zijn geheel. Relatief lagere percentages tevreden vinden we bij het loon, de mogelijkheden tot bijleren, de werkdruk en de kansen op promotie. Alleen dit laatste aspect haalt geen 50% zeer tevreden of eerder tevreden.

Als we de andere kant van de medaille – de ontevredenheid – naderbij bekijken dan komen de promotiekansen en de werkdruk als het meest 'problematisch' te voorschijn. Een op vier klaagt over deze beide aspecten. Daarna volgen ontevredenheid over de mogelijkheden tot bijleren en over het loon.

Voorals werknemers op middelbare leeftijd (45 tot 54 jaar) zijn significant meer ontevreden over de promotiekansen en de werkdruk. Er is echter geen significant verband naar opleiding.

ARBEIDSTEVREDENHEID

1.4 Gradatie van tevredenheid over de werkdruk naar leeftijd, in %. N = 773. Bron: APS survey 2001.

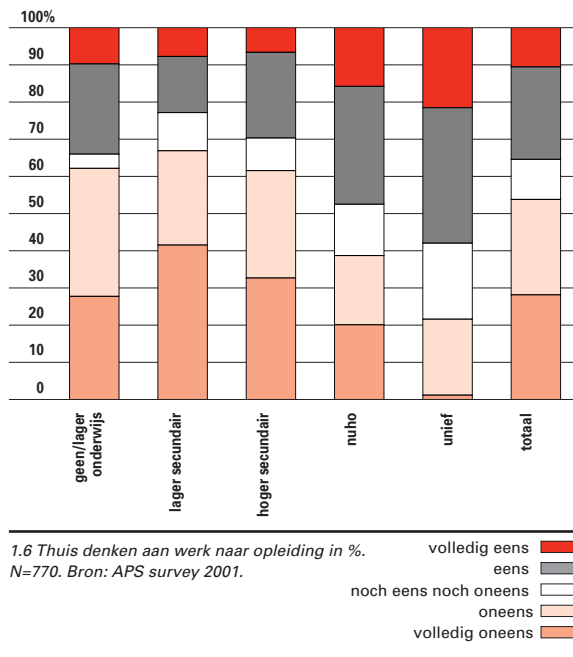
zeer ontevreden ■
eerder ontevreden ■
noch tevreden noch ontevreden ■
eerder tevreden ■
zeer tevreden ■

GLOBALE HOUDING JOB

	VOLLEDIG ONEENS	ONEENS	NOCH EENS NOCH ONEENS	EENS	VOLLEDIG EENS	TOTAAL
Mijn werk is een uitdaging (L* O***)	2,1%	13,5%	15,6%	40,4%	28,4%	100,0%
Nr	16	105	121	313	220	775
Ik doe in mijn job dingen die de moeite waard zijn (O***)	1,2%	3,6%	8,8%	48,8%	37,6%	100,0%
Nr	9	28	68	377	291	773
Indien ik de mogelijkheid had om van job te veranderen zou ik dit onmiddellijk doen (L*)	27,3%	39,6%	12,7%	13,6%	6,8%	100,0%
Nr	210	305	98	105	52	770
Ik neem geregeld werk mee naar huis in die zin dat ik eraan denk wanneer ik andere dingen doe (O***)	28,6%	25,6%	10,6%	24,2%	10,9%	99,9%
Nr	218	195	81	185	83	763
Ik voel me gejaagd en nerveus door mijn werk (L**)	17,7%	35,9%	19,6%	19,9%	7,0%	100,0%
Nr	137	278	152	154	54	775
Problemen op mijn werk houden mij s'nachts wakker (G** L*** O***)	32,1%	41,0%	12,0%	11,9%	3,0%	100,0%
Nr	249	318	93	92	23	775
Mijn werk heeft directe invloed op mijn gezondheid (L**)	25,5%	37,2%	12,8%	20,3%	4,3%	100,0%
Nr	198	288	99	157	33	775
Als ik een andere job had zou mijn gezondheid waarschijnlijk verbeteren (L**)	32,7%	41,4%	15,2%	7,5%	3,0%	99,9%
Nr	252	319	117	58	23	770
Ik voel me nerveus als ik naar mijn werk ga (L** O*)	40,3%	43,4%	9,2%	5,8%	1,4%	100,1%
Nr	311	335	71	45	11	772

1.5 Houding tegenover de job. Verdeling in %. Nr staat voor randtotalen in absolute cijfers. G staat voor geslacht, L voor leeftijd en O voor opleiding.
* significantieniveau <= 0,05, ** significantie <= 0,01, *** significantie <= 0,001. Bron: APS survey 2001.

GLOBALE HOUDING JOB

Als men de twee kanten van de medaille bekijkt, blijkt duidelijk dat de Vlaming best tegelijk tevreden kan zijn over de inhoud van de job en minder tevreden over de werkdruk. Vele respondenten vinden het werk een uitdaging en zijn ervan overtuigd dingen te doen die de moeite waard zijn. Toch wijst een niet onbelangrijke groep ook op de stresserende kanten van hun job.

Iets meer dan een derde piekert thuis over het werk, ongeveer een vierde voelt zich gejaagd en nerveus door het werk en eveneens een vierde is het erover eens dat het werk een directe invloed heeft op de gezondheid. Een vijfde van de respondenten zou van job veranderen indien de mogelijkheid daartoe bestond.

Stress door het werk is duidelijk gelinkt met leeftijd en opleiding. Opvallend is het belangrijk aandeel van hoog geschoolden die thuis piekeren over het werk: 58% universitair geschoolden en net geen 50% hogergeschoolden.

Stress maakt geen onderscheid tussen mannen en vrouwen, op een uitzondering na. Bijna tweemaal

zoveel vrouwen (20%) liggen 's nachts wakker van problemen op het werk. Ook leeftijd en opleiding spelen een rol. Wanneer men op middelbare leeftijd is of hoger geschoold, is de kans groter dat 's nachts over de problemen op het werk wordt gepiekerd.

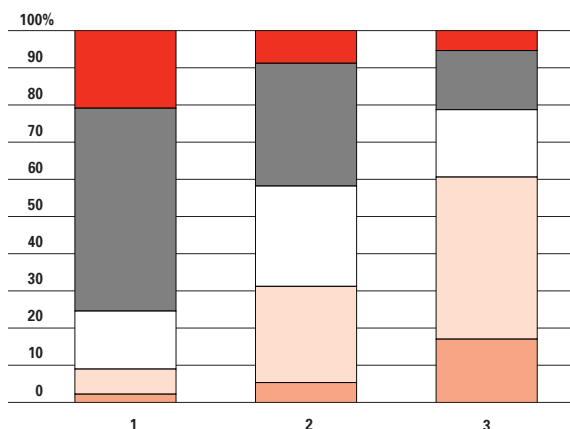
3. Vrees werkverlies

In de surveys van 1999 en 2000 bleek een minderheid te **vrees het werk te verliezen** door ontslag of faillissement. De survey van 2001 bevestigt deze vaststelling. Amper 3% vreest vaak het werk te verliezen en 12% soms. De meesten liggen er nooit wakker van. Noch naar geslacht, noch naar leeftijd is het verband significant. Naar opleiding zijn er uiteenlopende verschillen. Een op vijf van de laagst geschoolden vreest soms het werk te verliezen.

Vrijwilligerswerk

2001 was het internationaal jaar van de **vrijwilliger**. Vrijwilligerswerk is levensnoodzakelijk voor de goede werking van een samenleving. Nogal wat ziekenhuizen, ouderlingentehuizen, scholen, sportverenigingen,... kunnen het onmogelijk rooien zonder de inzet van onbetaalde medewerkers. Hoe wijd verspreid is het? En hoe bekijken de Vlamingen het vrijwilligerswerk; als een nobele inzet voor de medemens of als een bedreiging voor de betaalde arbeid?

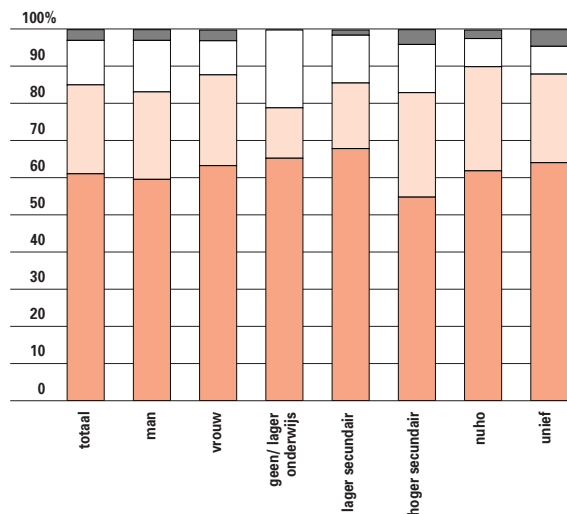
HOUDING TEGENOVER VRIJWILLIGERSWERK

1.8 Houding van de respondenten tegenover vrijwilligerswerk in %. N=1.398. Bron: APS survey 2001.

- Het verrichten van onbetaald werk helpt mensen om een actieve rol te vervullen in de samenleving.
- Iedereen heeft een morele verantwoordelijkheid om onbetaald werk te doen op bepaalde momenten van zijn/haar leven.
- Onbetaald werk is een bedreiging voor betaald werk.

VREES VERLIES WERK

1.7 Vrees werk te verliezen naar geslacht (N=768) en opleiding (N=743) in %. Bron: APS survey 2001.

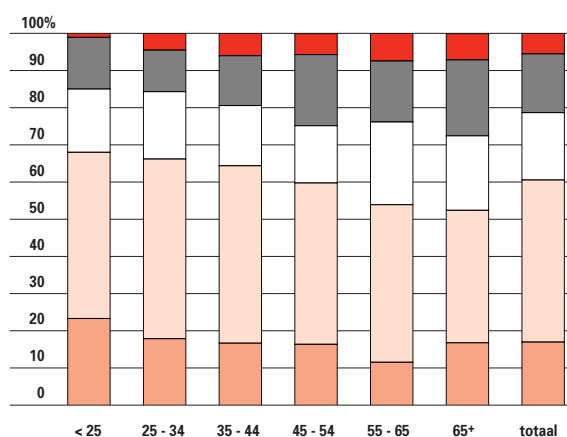
vaak
soms
zelden
nooit

1. Draagvlak

De meeste respondenten zijn het ermee eens dat onbetaald werk mensen kan helpen om een actieve rol te vervullen in de samenleving. Nog geen 10% deelt deze mening niet.

42% beaamt zelfs dat iedereen op een bepaald ogenblik van zijn of haar leven onbetaald werk moet verrichten.

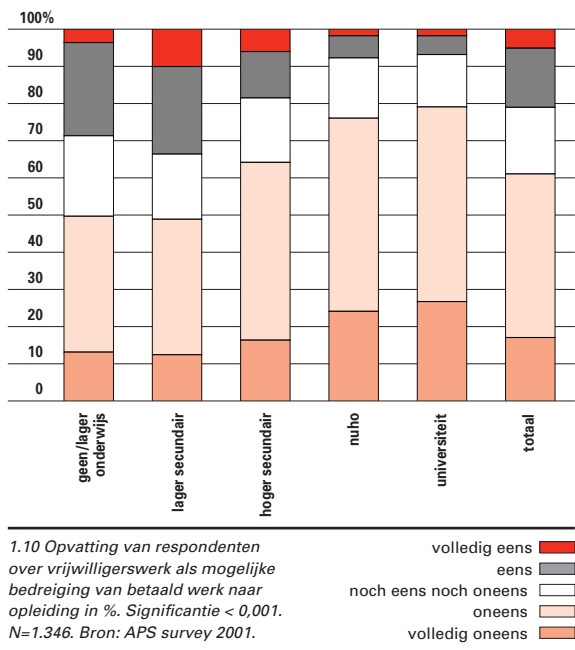
HOUDING TEGENOVER VRIJWILLIGERSWERK

1.9 Opvatting van respondenten over vrijwilligerswerk als mogelijke bedreiging van betaald werk naar leeftijd in%. Significantie < 0,001. N=1.398. Bron: APS survey 2001.

volledig eens
eens
noch eens noch oneens
oneens
volledig oneens

HOUDING TEGENOVER VRIJWILLIGERSWERK

De meeste Vlamingen zien vrijwilligerswerk dan ook niet als een bedreiging voor het betaalde werk. Ongeveer een op vijf beschouwt vrijwilligers wel als een bedreiging en significant meer mannen (24%) dan vrouwen (19%). Vooral personen die zelf niet arbeidsactief zijn, noemen vrijwilligerswerk een bedreiging voor de werkgelegenheid. Van de groep zonder betaald werk is een kwart het hiermee (helemaal) eens tegenover 18% van de respondenten die betaalde arbeid verrichten.

Op het eerste zicht speelt ook de leeftijd een rol: hoe ouder hoe meer men het als een bedreiging ervaart. Onder de 35 jaar beschouwt een 15% vrijwilligerswerk als een bedreiging voor betaald werk, vanaf 45 jaar stijgt dit tot één op vier. Maar daarbij moet men wel rekening houden met het feit dat vanaf 55 jaar er relatief meer respondenten zonder betaald werk zijn. Hetzelfde verhaal geldt voor de lager opgeleiden: ook die lijken zich meer tegen vrijwilligerswerk af te zetten, maar eveneens hier is het belangrijk er op te wijzen dat de lager opgeleiden relatief meer in de hogere leeftijdsgroepen vertegenwoordigd zijn.

2. Omvang

Wat is nu de **omvang** van het vrijwilligerswerk in Vlaanderen? 16% van de respondenten verricht een of andere vorm van onbetaald vrijwilligerswerk, inclusief mantelzorg. Zonder mantelzorg is dit 12%. Hierboven hebben we gesignaleerd dat vooral de

groep niet-actieven het vrijwilligerswerk als een bedreiging voor het betaald werk ziet. Maar of men al dan niet betaald werk verricht, het **percentage vrijwilligers** verschilt niet significant.

Er is al evenmin een significant statistisch verschil te vinden naar geslacht, maar wel naar leeftijd.

Vrijwilligerswerk is vooral populair bij de groep tussen 55 en 64 jaar.

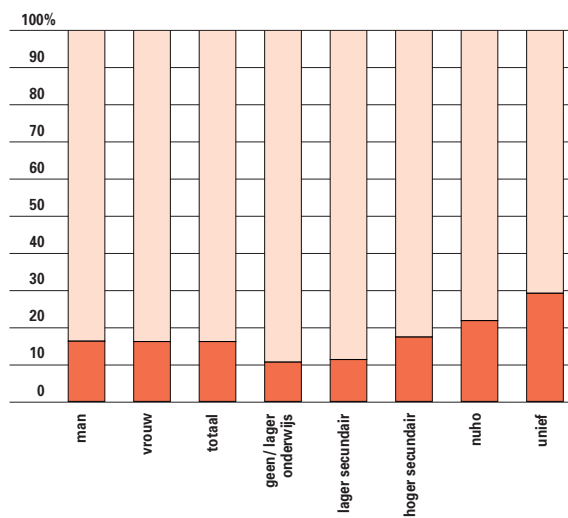
Naar opleiding is het verband nog markanter: hoe hoger de opleiding, hoe meer men zich op een of ander terrein als vrijwilliger inzet.

Net de helft van de respondenten beperkt zijn vrijwilligerswerk tot één terrein, een vierde participeert op twee terreinen en nog eens een vierde op drie of meer terreinen. Hoe hoger de opleiding hoe meer respondenten zich op minstens twee terreinen actief inzetten. Noch naar geslacht, noch naar leeftijd is er een significant verschil.

Gemiddeld wordt 6,5 uur per week aan het vrijwilligerswerk besteed. Al dan niet betaald werk verrichten blijkt hier wel een verschil uit te maken. Werkende vrijwilligers besteden gemiddeld 5 uren per week aan vrijwilligerswerk, niet-werkenden gemiddeld 8 uren.

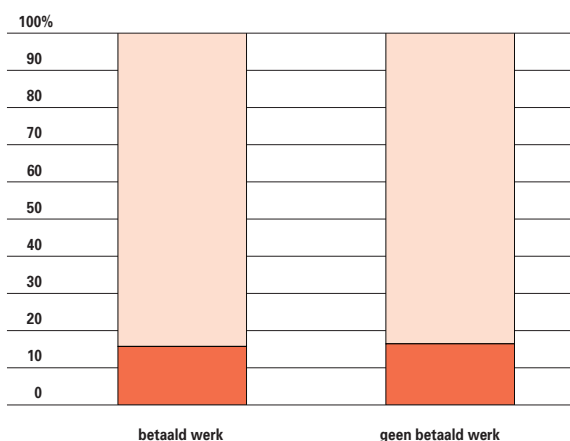
Vrijwilligerswerk in culturele verenigingen, sportverenigingen en hobbyverenigingen vertegenwoordigt de relatief sterkste groep, gevolgd door het vrijwilligerswerk voor een andere vorm van hulpverlening en vrijwilligerswerk in wat men ideologisch georiënteerde organisaties zou kunnen noemen, in politieke, vakbonds- of godsdienstige organisaties. Onder de 35 jaar kiest men vooral voor sportverenigingen.

VRIJWILLIGERSWERK

1.11 Vrijwilligerswerk naar geslacht en opleiding (N=1.397) in %. Significantie naar opleiding < 0,001. Bron: APS survey 2001.

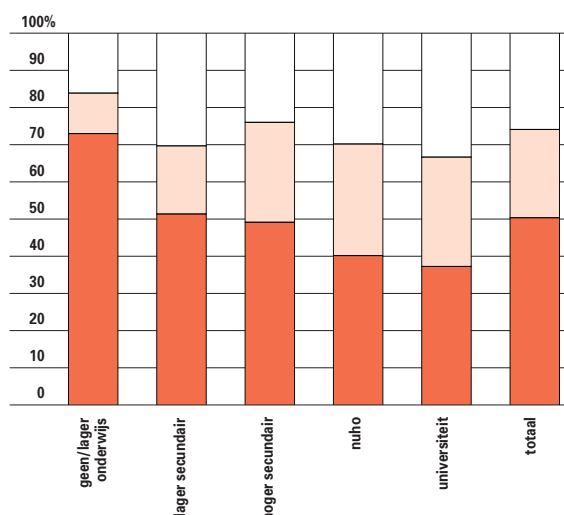
VRIJWILLIGERSWERK

1.12 Vrijwilligerswerk naar al dan niet betaald werk %. N=1.446. Bron: APS survey 2001.

vrijwilligerswerk
geen vrijwilligerswerk

VRIJWILLIGERSWERK

1.13 Aantal participaties op terreinen van vrijwilligerswerk naar opleiding in %. Significantie < 0,01. N=216. Bron: APS survey 2001.

3 en meer
2 terreinen
1 terrein

3. Taken in het vrijwilligerswerk

Tot nog toe hebben we niet veel verschillen gevonden tussen mannen en vrouwen, maar wanneer we de **taken** bekijken die men in de vereniging voor zijn of haar rekening neemt, duikt het klassieke rollenpatroon opnieuw op. Vrouwen

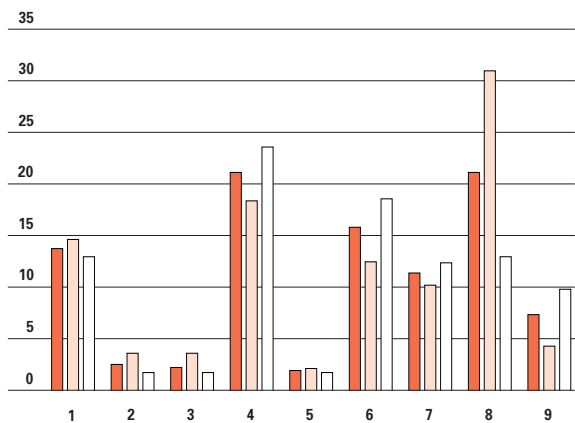
omschrijven hun taak in het verenigingsleven vooral als hulpverlenend, verzorgend en ondersteunend. Mannen zeggen vaker organisatorische taken voor hun rekening te nemen.

TERREINEN VAN VRIJWILLIGERSWERK

TERREINEN VAN HET VRIJWILLIGERSWERK	AANTAL	%	GEGROEPEERD IN %
1 Politieke organisatie	19	4,0%	
2 Beroeps-vakorganisatie	20	4,2%	
3 Godsdienstige organisatie	37	7,8%	16,0%
4 Jeugdbeweging	30	6,3%	6,3%
5 Culturele vereniging	48	10,1%	
6 Sportvereniging	54	11,4%	
7 Hobbyvereniging	26	5,5%	27,0%
8 Hulp op school	34	7,2%	
9 Oudercommissie schoolbestuur	13	2,7%	9,9%
10 Vrouwenvereniging	13	2,7%	2,7%
11 Buren bejaarden gehandicapten	42	8,8%	
12 Hulpdiensten	19	4,0%	
13 Overig maatschappelijk werk	13	2,7%	
14 Overige hulpverlening	4	0,8%	16,3%
15 Hulpverlening familie, buurt kinderopvang	62	13,1%	13,1%
16 Andere	41	8,6%	8,6%
Totaal	475	100,0%	100,0%

1.14 Verdeling van de respondenten over de terreinen van het vrijwilligerswerk. Bron: APS survey 2001.

TAKEN IN HET VRIJWILLIGERSWERK

1.15 Taken in het vrijwilligerswerk naar geslacht, in %. Significantie <0,01. N=291. Bron: APS survey 2001.

- 1. Andere
 - 2. Voordrachten geven
 - 3. Verkoop kaarten, tombola's
 - 4. Organiseren van allerhande activiteiten
 - 5. Artikels schrijven voor tijdschrift vereniging
 - 6. Vergadering bijwonen
 - 7. Klusjes opknappen
 - 8. Hulpverlening, verzorging, ondersteuning
 - 9. Administratie
- totaal
■ vrouw
■ man

Individualisme

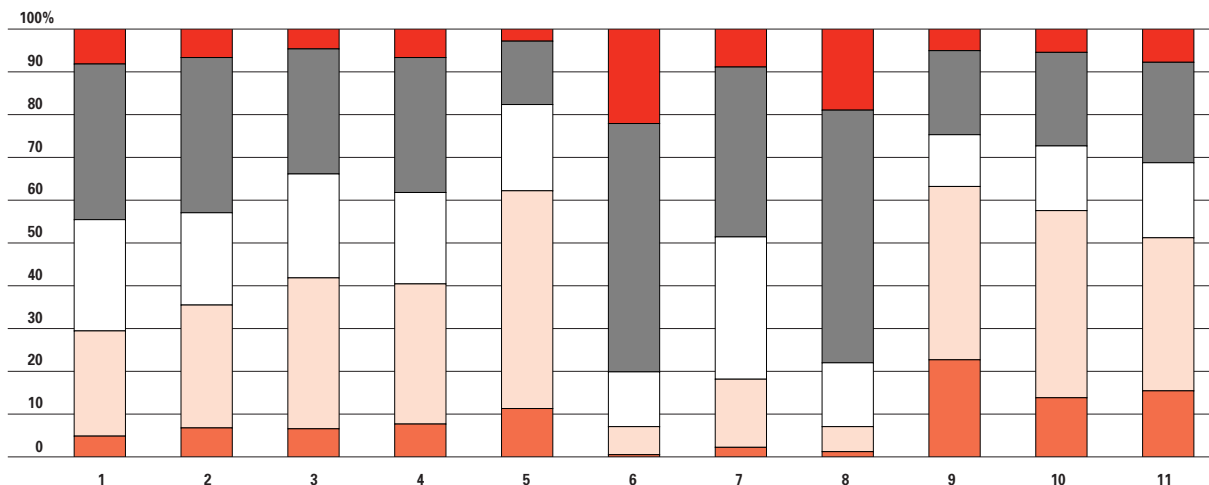
Zijn Vlamingen individualisten? Individualisme kan verschillende vormen aannemen. Het kan slaan op alledaagse leefregels zoals kleding en beleefdheid, wat **expressief individualisme** wordt genoemd.

Het kan ook betrekking hebben op een **utilitair individualisme**: de waarden en opvattingen rond het verwerven van prestige, gezag en aanzien.

Het kan verwijzen naar het al dan niet akkoord gaan met normen en waarden die door de gemeenschap worden opgelegd, ook wel het **instrumenteel individualisme** genoemd. Hier gaat de aandacht naar een variant van de tweede vorm, naar utilitaire gerichtheid, met de nadruk op het al dan niet nastreven van eigen belang en de opvatting dat iedereen uit eigen belang handelt. De tegenpool slaat dan op diverse vormen van solidariteit.

Hoe sterk is deze utilitaire gerichtheid bij Vlamingen? Op de items die dit utilitaire individualisme meten (items 1 tot 5 en 9 tot 11) is telkens een minderheid van de respondenten die hun mening uitspreken het eens of volledig eens met de aangeboden uitspraken. De percentverdeling over de vijf antwoordmogelijkheden varieert wel naargelang de aangeboden context.

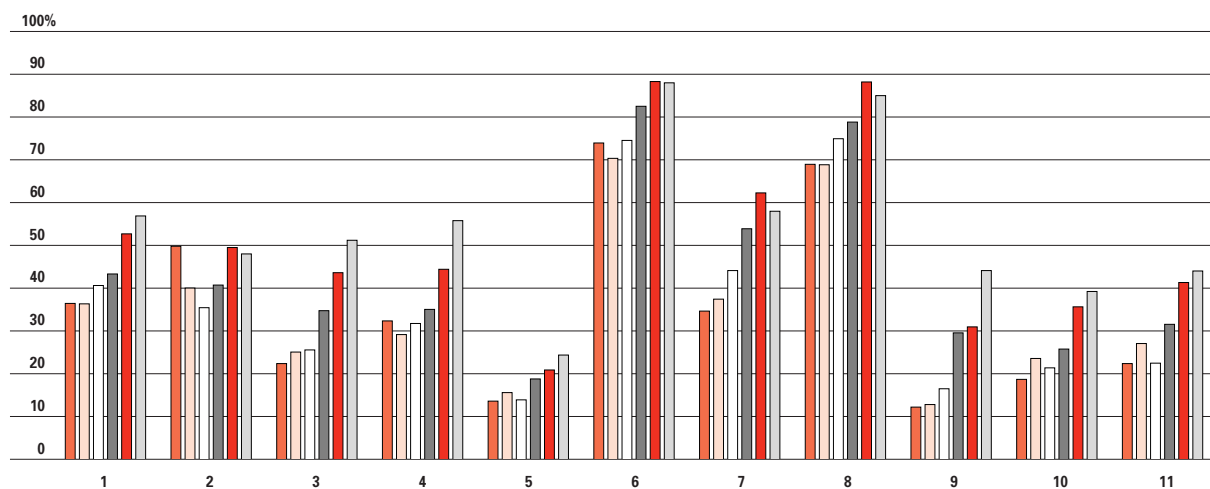
INDIVIDUALISME

1.16 Percentage van de Vlamingen dat het volledig oneens tot volledig eens is met uitspraken die individualistische en collectieve gerichtheid meten. N=1.418. Bron: APS survey 2001.

- 1. In de samenleving komt het erop aan om te vechten voor uw eigen positie de rest volgt wel.
 - 2. Wie veel kan, mag dit hoofdzakelijk gebruiken om er zelf beter van te worden.
 - 3. Het is belangrijk om in de eerste plaats te streven naar een vooraanstaande positie voor zichzelf.
 - 4. In de samenleving kan men maar beter voor zichzelf zorgen.
 - 5. Het nastreven van een persoonlijk succes is belangrijker dan te zorgen voor een goede verstandhouding met anderen.
 - 6. Een mens kan zich maar echt gelukkig voelen als zijn medemens ook gelukkig is.
 - 7. Ik voel me pas echt goed als ik me kan inzetten voor een gemeenschappelijk doel.
 - 8. Men voelt zich pas gelukkig als men regelmatig iets voor anderen kan doen zonder van hen iets terug te verwachten.
 - 9. Wat telt zij geld en macht, al de rest zijn praatjes.
 - 10. Men moet steeds zijn eigenbelang nastreven en zich niet teveel van anderen aantrekken.
 - 11. De mensheid, onze naasten, solidariteit, wat een onzin allemaal, iedereen moet voor zichzelf zorgen en zijn belangen verdedigen.
- volledig eens
■ eens
■ noch eens noch oneens
■ oneens
■ volledig oneens

INDIVIDUALISME

1.17 Percentage van de Vlamingen dat het volledig eens is of eens met uitspraken die individualistische en collectieve gerichtheid meten naar leeftijd. N=1.418. Bron: APS survey 2001.

* significantieniveau 0,05;
 ** significantieniveau 0,01;
 *** significantieniveau 0,001.

< 25
 25 - 34
 35 - 44
 45 - 54
 55 - 64
 65+

1. In de samenleving komt het erop aan om te vechten voor uw eigen positie de rest volgt wel.***
2. Wie veel kan, mag dit hoofdzakelijk gebruiken om er zelf beter van te worden.
3. Het is belangrijk om in de eerste plaats te streven naar een vooraanstaande positie voor zichzelf.***
4. In de samenleving kan men maar beter voor zichzelf zorgen.***
5. Het nastreven van een persoonlijk succes is belangrijker dan te zorgen voor een goede verstandhouding met anderen.*
6. Een mens kan zich maar echt gelukkig voelen als zijn medemens ook gelukkig is.***
7. Ik voel me pas echt goed als ik me kan inzetten voor een gemeenschappelijk doel.***
8. Men voelt zich pas gelukkig als men regelmatig iets voor anderen kan doen zonder van hen iets terug te verwachten.***
9. Wat telt zij geld en macht, al de rest zijn praatjes.***
10. Men moet steeds zijn eigenbelang nastreven en zich niet teveel van anderen aantrekken.***
11. De mensheid, onze naasten, solidariteit, wat een onzin allemaal, iedereen moet voor zichzelf zorgen en zijn belangen verdedigen.***

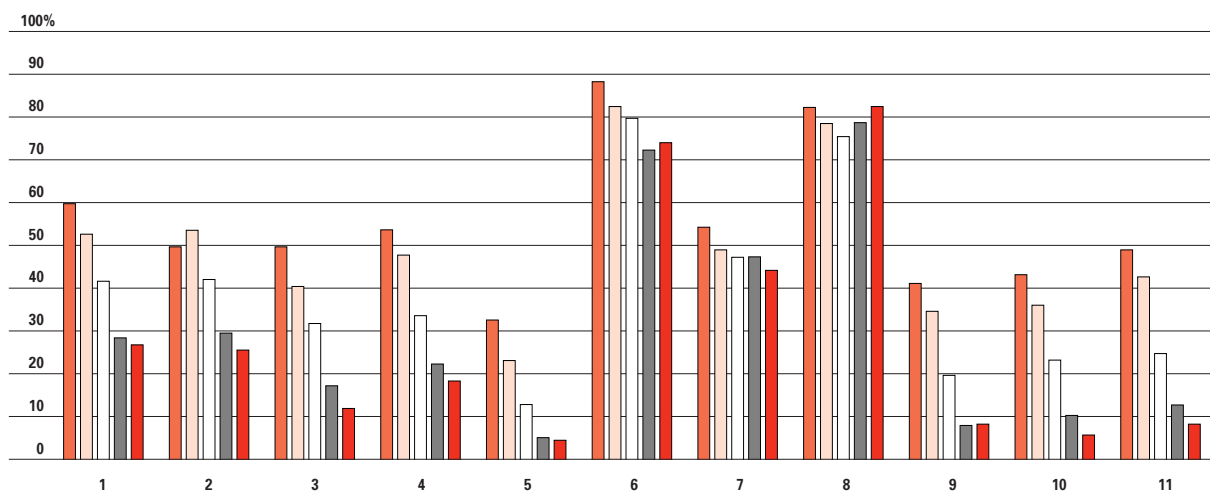
Er wordt meer voor het eigenbelang gekozen wanneer gerichtheid op ‘de samenleving’ of de ‘menschheid’ alternatieven zijn. Wordt het eigenbelang afgezet tegen ‘de anderen’ dan heeft een utilitaire gerichtheid duidelijk minder bijval.

In welke mate hangt een utilitair individualisme samen met **socio-demografische kenmerken**? Er is geen significant verschil tussen mannen en vrouwen. Leeftijd en opleiding spelen wel een rol. Hoe ouder, hoe meer de utilitair individualistische uitspraken worden onderschreven. Op twee uitzonderingen na: het verband is minder significant wanneer het aankomt op het plaatsen van het persoonlijk succes boven een goede verstandhouding met anderen en wanneer het belang van persoonlijke competenties wordt benadrukt. Ook naar opleiding is er een verband, hoe hoger de opleiding, hoe minder een utilitaire oriëntatie bovendrijft. Meer dan de helft van de laagst geschoolden is het erover eens dat het er in de samenleving op aankomt eerst voor zichzelf te zorgen en men in de eerste plaats voor de eigen positie moet vechten. Net niet de helft van de laagst

geschoolden vindt hogere doelen zoals de mensheid, de naasten en solidariteit onzin. Een minderheid van de hoog geschoolden deelt deze opvatting. Toch is hier enige nuancering nodig. Uit onderzoeken is immers gebleken dat bij het hanteren van andere indicatoren zoals het aanbieden van uitspraken over belastingontduiking of over zwartwerk andere groepen zich meer utilitair opstellen. De in de survey van 2001 opgenomen uitspraken hebben dus vooral relevantie voor lager opgeleiden.

Een laatste opvallende vaststelling: naast de acht uitspraken die het utilitair individualisme meten, gelden drie uitspraken (item 6 tot 8) als indicatoren van het begrip ‘ontologisch collectivisme’ of de overtuiging dat het geluk afhankelijk is van anderen en men pas gelukkig kan zijn als men ook iets voor een ander kan doen. Een grote groep ouderen en lager geschoolden beamen deze uitspraken. Een utilitaire gerichtheid is niet noodzakelijk tegengesteld aan een ontologisch collectivisme.

INDIVIDUALISME NAAR OPLEIDING

1.18 Percentage van de Vlamingen dat het volledig eens is of eens met uitspraken die individualisme en collectieve gerichtheid meten, naar opleiding. N=1.372. Bron: APS survey 2001.

* significantieniveau 0,05;

** significantieniveau 0,01;

*** significantieniveau 0,001.

geen/lager onderwijs
lager secundair
hoger secundair
nuho
unief

1. In de samenleving komt het erop aan om te vechten voor uw eigen positie de rest volgt wel.***
2. Wie veel kan, mag dit hoofdzakelijk gebruiken om er zelf beter van te worden.***
3. Het is belangrijk om in de eerste plaats te streven naar een vooraanstaande positie voor zichzelf.***
4. In de samenleving kan men maar beter voor zichzelf zorgen.***
5. Het nastreven van een persoonlijk succes is belangrijker dan te zorgen voor een goede verstandhouding met anderen.***
6. Een mens kan zich maar echt gelukkig voelen als zijn medemens ook gelukkig is.***
7. Ik voel me pas echt goed als ik me kan inzetten voor een gemeenschappelijk doel.
8. Men voelt zich pas gelukkig als men regelmatig iets voor anderen kan doen zonder van hen iets terug te verwachten.
9. Wat telt zij geld en macht, al de rest zijn praatjes.***
10. Men moet steeds zijn eigenbelang nastreven en zich niet teveel van anderen aantrekken.***
11. De mensheid, onze naasten, solidariteit, wat een onzin allemaal, iedereen moet voor zichzelf zorgen en zijn belangen verdedigen.***

Multicultureel

De Vlaamse regering maakt zich sterk van Vlaanderen een verdraagzame samenleving te maken. Vlamingen worden meer en meer geconfronteerd met een **multiculturele omgeving**. Aan de hand van 14 uitspraken trachten we een zo genuanceerd mogelijk beeld te krijgen van de heersende houding en opvattingen bij de Vlaamse bevolking over migranten. De cijfers van de survey 2001 kunnen ook worden vergeleken met deze van de laatste APS-peiling van 1998 naar de houding tegenover migranten.

1. Houding tegenover migranten

Wat denken Vlamingen over de mogelijke positieve gevolgen van een multiculturele samenleving? Dragen migranten bij aan onze welvaart en is onder bepaalde voorwaarden gemeentelijk stemrecht een denkbare optie?

De helft van de respondenten die hun mening uitspreken, beschouwt de aanwezigheid van verschillende culturen als een verrijking van onze samenleving.

Dit is significant meer dan in 1998. Een kwart is het hiermee oneens.

Vier op tien is het niet eens met de stelling dat migranten bijdragen tot de welvaart van het land. Bijna evenveel respondenten hebben geen uitgesproken mening hierover.

Ongeveer de helft van de respondenten zijn het (helemaal) oneens met gemeentelijk stemrecht voor vreemdeling na vijf jaar verblijf in ons land. Iets minder dan een derde is (helemaal) voorstander. Het verband met de **scholingsgraad** is markant. Lager geschoolden staan duidelijk negatiever tegenover migranten dan hoger geschoolden.

De demarcatielijn ligt in het secundair onderwijs; tussen lager en hoger secundair onderwijs.

Net de helft van de respondenten is ervan overtuigd dat migranten hier komen profiteren van de sociale zekerheid. 21% is het volledig oneens of oneens met deze uitspraak. 28% koos het middenalternatief noch eens, noch oneens. Ook in 1998 onderschreef ongeveer de helft van de respondenten deze uitspraak over migranten en het profiteren van de Sociale Zekerheid.

HOUDING MIGRANTEN IN 1998 EN 2000

HOUDING MIGRANTEN IN 1998 EN 2001	MAN	VROUW	2001	1998
Als men Turken en Marokkanen beter leert kennen, dan blijken dat over het algemeen vriendelijke mensen.	53,1	51	52,1	41,8
Vreemdelingen die meer dan vijf jaar legaal in België wonen, moeten gemeentelijk stemrecht krijgen.	33,2	29,4	31,4	-
Wij zouden de buitenlanders die zich in België komen vestigen hartelijk welkom moeten heten.	20,6	17,7	19,2	13,4
De aanwezigheid van verschillende culturen is een verrijking van onze samenleving.	51,2	50,7	51,0	43,8
De migranten dragen bij tot de welvaart van ons land	27,7	24	25,8	20,8
Moslimgezinnen zijn over het algemeen heel gastvrij.	45,5	47,8	46,7	37,6
Vreemdelingen die zich hier vestigen moeten zich aanpassen aan de cultuur en de gebruiken van ons land.	83,3	82,1	83,0	-
Mensen die tot etnische minderheden behoren, moeten onder elkaar huwen.	18,1	22,7	20,3	17,7
Als het aantal arbeidsplaatsen vermindert, moet men de migranten naar hun land terugsturen.	33,1	37,3	35,2	31,0
Moslims zijn een bedreiging voor onze cultuur en gebruiken.	34,8	32,8	33,8	30,2
De migranten komen hier profiteren van de sociale zekerheid.*	46,9	54,2	50,5	49,9
Gastarbeiders zijn een gevaar voor de tewerkstelling van de Belgen.*	24,1	31,0	27,5	35,4
Migranten zijn over het algemeen niet te vertrouwen.	24,8	27,0	25,9	22,5
België had eigenlijk nooit gastarbeiders binnen mogen laten.**	24,5	31,8	28,1	26,1

1.19 Percentage van de respondenten dat het volledig eens of eens is met uitspraken over migranten in %. Berekening % exclusief respondenten zonder mening. Significante samenhang met geslacht. N=1.363. Bron: APS survey 2001.
* significantieniveau 0,05, ** significantieniveau 0,01, *** significantieniveau 0,001.

Iets meer dan een kwart van de respondenten is het volledig eens of eens met de stelling dat België nooit gastarbeiders had mogen binnenlaten. 53% deelt deze mening niet.

Een op drie van de respondenten (meer dan in 1998) is ervan overtuigd dat moslims een bedreiging zijn voor onze cultuur en gebruiken. 43% ziet geen bedreiging, 23% drukt geen uitgesproken mening uit, 104 respondenten laten deze uitspraak onbeantwoord. Hier mag wel gepreciseerd dat het veldwerk van de survey werd uitgevoerd vòòr de aanslag op de Twin Towers in New York.

Opvallend is de consensus tussen **mannen en vrouwen**. Slechts bij drie items wijzen de resultaten van de survey op significante verschillen, waarbij vrouwen telkens negatiever tegenover migranten staan dan mannen.

Zij zijn het duidelijk oneens over de historische beslissing om gastarbeiders binnen te laten. Hier zijn relatief meer mannen dan vrouwen het met die beslissing eens. Een tweede verschil tussen de geslachten is de idee dat gastarbeiders een bedreiging vormen voor de tewerkstelling van autochtonen.

Ook hier staan mannen positiever tegenover gastarbeiders dan vrouwen. Tenslotte is iets minder dan

de helft van de mannen het erover eens dat migranten hier komen profiteren van de sociale zekerheid. Bij vrouwen is dit iets meer dan de helft.

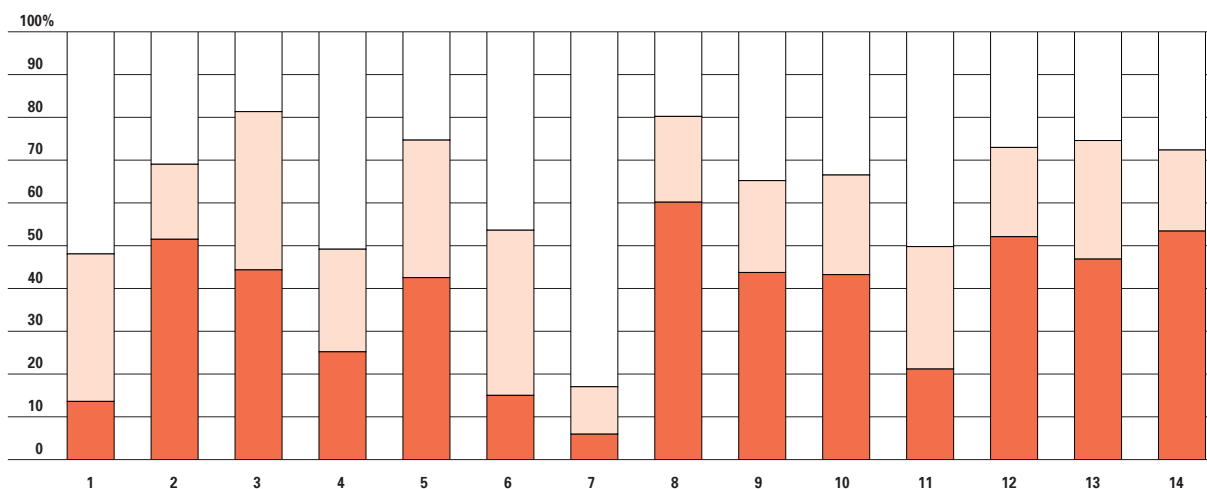
De **leeftijd** speelt wel een rol. Hoe ouder hoe negatiever tegenover migranten. Hetzelfde geldt voor de lagere opleidingen, maar daarbij mag men niet uit het oog verliezen dat vooral bij de oudere leeftijdsgroep relatief meer personen niet meer dan een lagere opleiding genoten hebben.

Tenslotte, voor een zo gevoelige materie als het migrantenvraagstuk, is het bij de lectuur van de resultaten raadzaam ook oog te hebben voor percentages op het middenalternatief 'noch eens, noch oneens'. Zoniet zou een belangrijke nuance verdwijnen. Ook de omvang van respondenten die geen uitspraak deden (weet niet, geen antwoord) verdwijnen al te vaak uit het blikveld bij de interpretatie van gegevens. Nochtans blijkt op sommige items deze groep relatief sterk vertegenwoordigd, zoals de uitspraak over de gastvrijheid van Moslimgezinnen en deze over de vriendelijkheid van Turken en Marokkanen.

2. Beleid

De survey peilde ook naar het **migrantenebeleid** dat de respondenten van de overheid verwachten en

HOUDING MIGRANTEN

1.20 Percentage van de Vlamingen dat het (volledig) oneens tot (volledig) eens is met aangeboden uitspraken over migranten. N=1.363. Bron: APS survey 2001.

(volledig) eens
 noch eens noch oneens
 (volledig) oneens

1. Als men Turken en Marokkanen beter leert kennen, dan blijken dat over het algemeen vriendelijke mensen.
2. Vreemdelingen die meer dan vijf jaar legaal in België wonen, moeten gemeentelijk stemrecht krijgen.
3. Wij zouden de buitenlanders die zich in België komen vestigen hartelijk welkom moeten heten.
4. De aanwezigheid van verschillende culturen is een verrijking van onze samenleving.
5. De migranten dragen bij tot de welvaart van ons land.
6. Moslimgezinnen zijn over het algemeen heel gastvrij.
7. Vreemdelingen die zich hier vestigen moeten zich aanpassen aan de cultuur en de gebruiken van ons land.
8. Mensen die tot etnische minderheden behoren, moeten onder elkaar huwen.
9. Als het aantal arbeidsplaatsen vermindert, moet men de migranten naar hun land terugsturen.
10. Moslims zijn een bedreiging voor onze cultuur en gebruiken.
11. De migranten komen hier profiteren van de sociale zekerheid.
12. Gastarbeiders zijn een gevaar voor de tewerkstelling van de Belgen.
13. Migranten zijn over het algemeen niet te vertrouwen.
14. België had eigenlijk nooit gastarbeiders binnen mogen laten.

naar wat van de migranten zelf wordt verwacht. Iets meer dan een derde vindt dat migranten naar hun land moeten worden teruggestuurd indien het aantal arbeidsplaatsen vermindert. De invloed van scholing is wel erg markant. Bij lager geschoolden is ruim de helft voorstander van zulke maatregel, bij hoger geschoolden is meer dan 60% het (volledig) oneens met dergelijk beleid. In 1998 lag het aandeel van de voorstanders van repatriëring wanneer arbeidsplaatsen verminderen significant lager.

Voor een opvallend hoog percentage respondenten (meer dan 80%) moeten vreemdelingen die zich hier vestigen zich aanpassen aan onze cultuur en gebruiken. Ook hier is het verschil naar scholingsgraad significant. Toch is nog meer dan 60% van hooggeschoolden die mening toegedaan. 60% van de respondenten deelt de opvatting niet dat etnische minderheden onder elkaar moeten huwen.

3. Oost-Europeanen in België

Het begrip migranten wordt meestal geconnoteerd met mensen van Arabische of Turkse oorsprong. De jongste jaren kent ons land echter ook een instroom

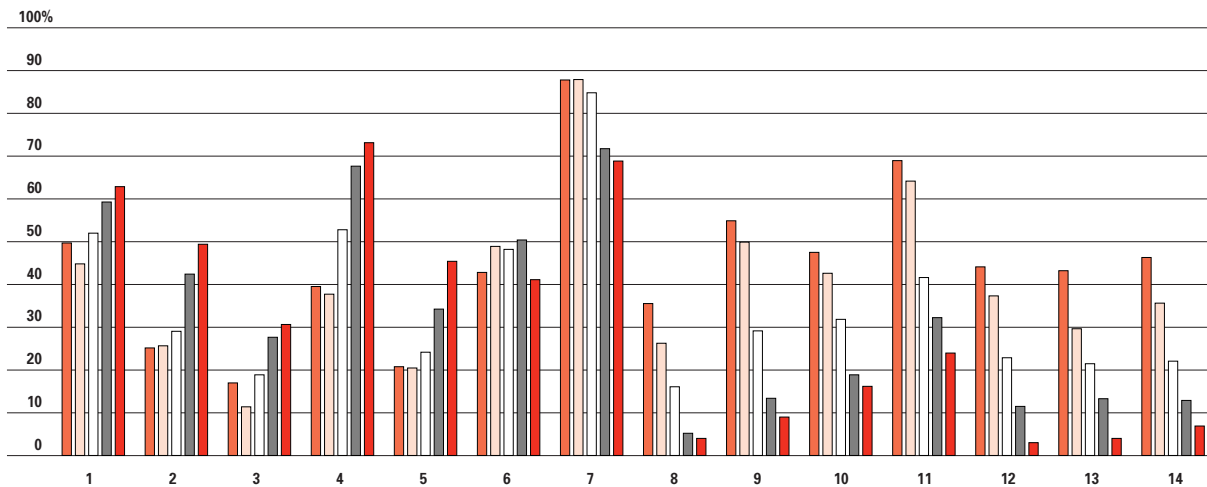
Oost-Europeanen. Hoe wordt deze instroom ervaren? 65% van de respondenten vindt deze trend geen of helemaal geen goede zaak. Opvallend is het

HOUDING INSTROOM OOST-EUROPEANEN

1.21 Percentage van de Vlamingen die het een heel goede zaak tot helemaal geen goede zaak vinden dat de laatste jaren meer en meer mensen uit Oost-Europa zich proberen te vestigen in België. Bron: APS survey 2001.

HOUDING MIGRANTEN

1.22 Percentage van de Vlamingen dat het volledig eens of eens is met aangeboden uitspraken over migranten naar opleiding in %. N=1.335. Bron: APS survey 2001.

* significantieniveau 0,05; ** significantieniveau 0,01; *** significantieniveau 0,001.

geen/lager onderwijs
lager secundair
hoger secundair
nuho
unief

1. Als men Turken en Marokkanen beter leert kennen, dan blijken dat over het algemeen vriendelijke mensen.***
2. Vreemdelingen die meer dan vijf jaar legaal in België wonen, moeten gemeentelijk stemrecht krijgen.***
3. Wij zouden de buitenlanders die zich in België komen vestigen hartelijk welkom moeten heten.***
4. De aanwezigheid van verschillende culturen is een verrijking van onze samenleving.***
5. De migranten dragen bij tot de welvaart van ons land.***
6. Moslimgezinnen zijn over het algemeen heel gastvrij.**
7. Vreemdelingen die zich hier vestigen moeten zich aanpassen aan de cultuur en de gebruiken van ons land.***
8. Mensen die tot etnische minderheden behoren, moeten onder elkaar huwen.***
9. Als het aantal arbeidsplaatsen vermindert, moet men de migranten naar hun land terugsturen.***
10. Moslims zijn een bedreiging voor onze cultuur en gebruiken.***
11. De migranten komen hier profiteren van de sociale zekerheid.***
12. Gastarbeiders zijn een gevaar voor de tewerkstelling van de Belgen.***
13. Migranten zijn over het algemeen niet te vertrouwen.***
14. België had eigenlijk nooit gastarbeiders binnen mogen laten.***

gering percentage voorstanders. Een derde drukt geen mening uit. Er is geen significant verschil tussen **mannen en vrouwen**, maar ook hier stijgt een negatief oordeel significant met de leeftijd en daalt significant naarmate de **opleiding** toeneemt. 78% van de respondenten zonder diploma of met een diploma lager onderwijs spreekt zich negatief uit. Bij de universitair geschoolden is dit bijna de helft. Opvallend ook is het verschil in de groep die kiest voor het middenalternatief ‘noch het een, noch het andere’: 17% bij de laagste opleiding en 48% bij een universitaire opleiding. We zien hier dus een zelfde patroon opduiken als bij de ‘klassieke’ migranten: tolerantie daalt met de **leeftijd** en stijgt met de opleiding.

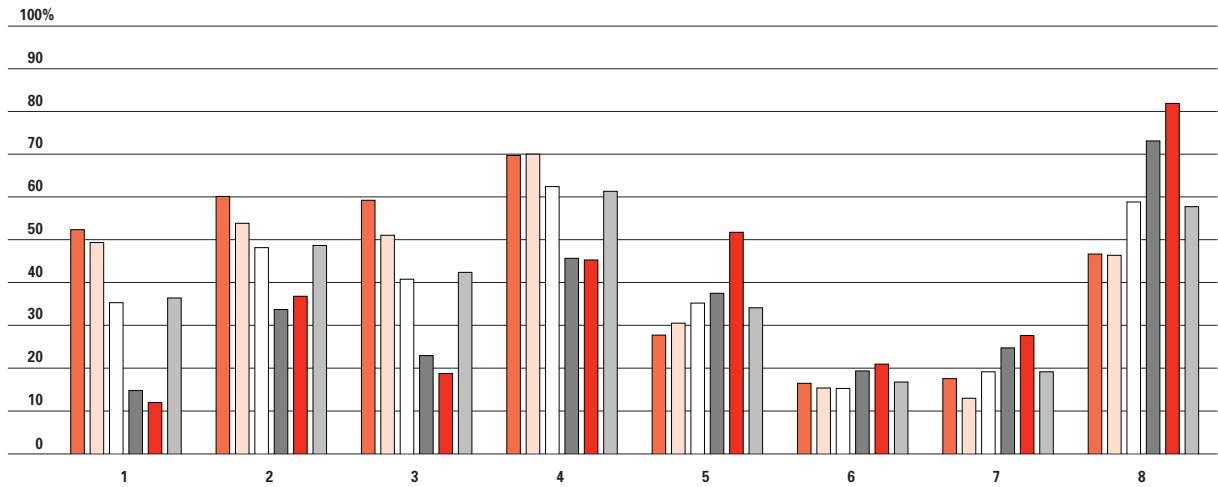
4. Asielzoekers

De voorbije jaren werd België, net als andere landen van de Europese Unie, geconfronteerd met een toestroom van **asielzoekers**. Het onthaal van asielzoekers is een cruciaal thema geworden op de politieke agenda. Maar hoe percipiëren de Vlamingen

deze evolutie? En zien ze een verschil tussen asielzoekers die hier om politieke, dan wel economische redenen asiel aanvragen?

Geslacht zorgt voor geen noemenswaardig verschil in de antwoorden. Slechts op twee uitspraken kwam een significant statistisch verschil te voorschijn tussen mannen en vrouwen. Relatief iets meer vrouwen (18,5%) dan mannen (14,8%) vinden dat asielzoekers onvoldoende menselijk worden behandeld door de autoriteiten. Mannen vinden dan weer iets vaker (37,4%) dan vrouwen (31,2%) dat asielzoekers bijdragen tot de welvaart. Hoe hoger de opleiding, hoe positiever men tegenover asielzoekers staat. Negatieve oordelen stijgen meestal met de leeftijd en dalen naarmate de opleiding toeneemt. De meeste respondenten zijn het eens of volledig eens met asielverlening voor mensen die vluchten voor politiek geweld. Hier blijkt geen significant verschil naar leeftijd, wel naar opleiding. Hoe hoger de opleiding, hoe positiever men staat tegenover asielzoekers die vluchten voor politiek geweld. Asiel bij politiek geweld is een zaak, asielverlening

HOUDING ASIELZOEKERS

1.23 Percentage van de Vlamingen dat het volledig eens of eens is met uitspraken over asielzoekers, naar opleiding .
* significantieniveau 0,05; ** significantieniveau 0,01; *** significantieniveau 0,001. N=1.329. Bron: APS survey 2001.

1. Het is een goede zaak dat inwoners betogen tegen opening van een opvangcentrum voor asielzoekers in hun gemeente.***
2. Asielzoekers die naar ons land komen om het economisch beter te hebben mogen geen toestemming krijgen om zich hier te vestigen.***
3. Asielcentra bezorgen vaak overlast aan buurtbewoners.***
4. Veel asielzoekers komen naar ons land om te profiteren van ons systeem van sociale zekerheid.***
5. Asielzoekers die zich hier vestigen zullen op termijn bijdragen tot onze welvaart.**
6. Asielzoekers worden onvoldoende menselijk behandeld door de autoriteiten van ons land.**
7. Wij doen lang niet genoeg om asielzoekers zich hier thuis te laten voelen.***
8. Mensen die vluchten voor politiek geweld in hun land moeten toelating krijgen in België te verblijven.***

geen/lager onderwijs
lager secundair
hoger secundair
nuho
unief
totaal

voor **economische motieven** een andere. Ongeveer de helft van de respondenten is van mening dat economische motieven niet volstaan om iemand de toestemming te geven zich hier te vestigen. Naar **leeftijd** is het verband significant. Een derde van de jongeren (<25 j) is contra, 40% is pro. Naarmate de leeftijd toeneemt, groeit de groep tegenstanders aan. Vanaf 45 jaar ligt het percentage tegenstanders boven de helft. Ook naar **opleiding** is het verschil markant. Het zijn vooral de hoger opgeleiden die zich milder opstellen.

Voor meer dan de helft van de respondenten worden asielzoekers voldoende menselijk behandeld door de autoriteiten van ons land. Dit geldt voor alle leeftijdscategorieën maar het percentage stijgt met de leeftijd.

Bijna de helft (43%) is ervan overtuigd dat asielcentra overlast bezorgen aan de buurtbewoners, iets meer dan een derde heeft geen uitgesproken mening hierover.

Tenslotte keken we na of de groep die negatief staat tegenover migranten overeenkomt met de groep die negatief staat tegenover asielzoekers: over heel de lijn wordt een significant verband vastgesteld.

VOOR MEER INFORMATIE

Jaak Billiet, Ann Carton en Rik Huys, Onbekend is onbemand, een sociologisch onderzoek naar de houding van de Belgen tegenover migranten, Sociologisch Onderzoeksinstituut K.U. Leuven, 1990.

Hans Waeghe en Jaak Billiet, Individualisme een kwestie bij de eeuwwende, in: Vlaanderen Gepeild, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1998.

Marc Elchardus en Wendy Smits, Een wantrouwig landje. Maatschappelijk vertrouwen in Vlaanderen, in: Vlaanderen Gepeild, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2001.

Marc Elchardus, Luc Huyse en Marc Hooghe, Het maatschappelijk middenveld in Vlaanderen, VUBPRESS, 2000.

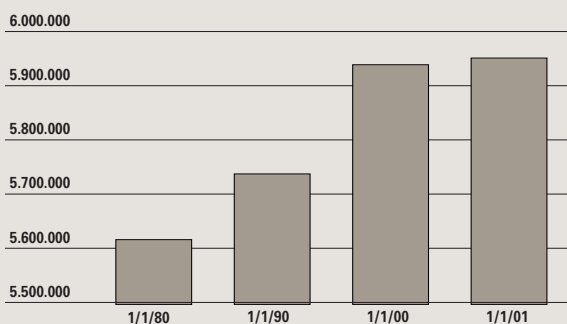
Marc Swyngedouw, Jaak Billiet, Ann Carton en Roeland Beerten, De (on) redelijke kiezer. Onderzoek naar politieke opvattingen van Vlamingen, Acco 1998.

1.3 Demografische context

1 hoofdstuk

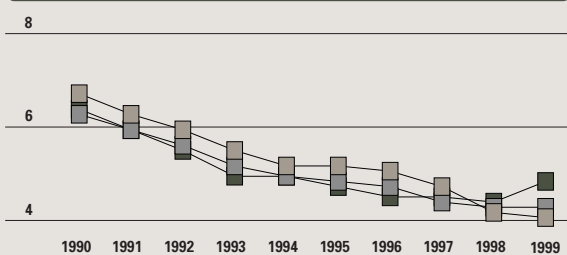
Kerncijfers

EVOLUTIE BEVOLKING

Evolutie van de totale bevolking in het Vlaamse Gewest tussen 1980 en 2001. Bron: NIS, Rijksregister.

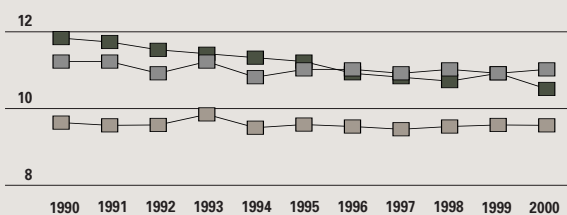
EVOLUTIE HUWELIJKEN PER GEWEST

Evolutie van het aantal huwelijken per gewest tussen 1990 en 1999, per 1.000 inwoners. Bron: NIS, Rijksregister.

Vlaams Gewest
Waals Gewest
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

EVOLUTIE BRUTO STERFTECIJFERS

Evolutie van het bruto sterftecijfer per gewest tussen 1990 en 2000 (berekend op de middenpopulatie). Bron: NIS, Rijksregister, bewerking APS.

Vlaams Gewest
Waals Gewest
Brussels Hoofdst. Gewest

Blikvangers

- Het Vlaamse Gewest telt nog meer 20-24-jarigen dan 55-59-jarigen, maar binnen de paar jaar komt het omslagpunt.
- 1 op de 12 buitenlanders woonachtig in het Vlaamse Gewest liet zich in 2000 naturaliseren tot Belg. Dit is merklijk meer dan in de voorgaande jaren.
- De bevolking in grotere steden en gemeenten is meer verouderd en telt naar verhouding ook meer alleenstaanden dan in de kleinere gemeenten.
- Grote steden als Brugge en Gent kennen opnieuw een netto inwijking. Voor Antwerpen is dit vooralsnog niet zo.
- Brussel verliest per saldo inwoners aan Vlaanderen en Wallonië, maar compenseert dit door inwijking vanuit het buitenland.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/demografie

Structuur en evolutie

Het Vlaamse Gewest telt bijna 6 miljoen inwoners. Dat is het grootste aandeel in de totale bevolking van België. Sinds 1980 zijn er bijna 334.000 inwoners bijgekomen. De jaarlijkse aangroei was iets groter in de jaren negentig dan in de jaren tachtig. Vrouwen zijn in de meerderheid, met ruim 82.000 vrouwen meer dan mannen.

De bevolkingsdichtheid stijgt ruim uit boven het Belgisch gemiddelde en bedraagt meer dan het dubbele van de dichtheid in het Waalse Gewest. In de 'Vlaamse Ruit', het centraal gelegen gebied tussen de agglomeraties Gent, Antwerpen, Leuven en Brussel, stijgt het cijfer zelfs tot 830 inwoners per km². In vergelijking met Nederland, waar gemiddeld 472 mensen per km² wonen, ligt de bevolkingsdichtheid van het Vlaamse Gewest iets

EVOLUTIE TOTALE BEVOLKING

DATUM OPMETING	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL	INDEX
1/1/80	2.781.332	2.837.620	5.618.952	98
1/1/90	2.834.516	2.905.220	5.739.736	100
1/1/00	2.929.510	3.010.741	5.940.251	103
1/1/01	2.934.940	3.017.612	5.952.552	104

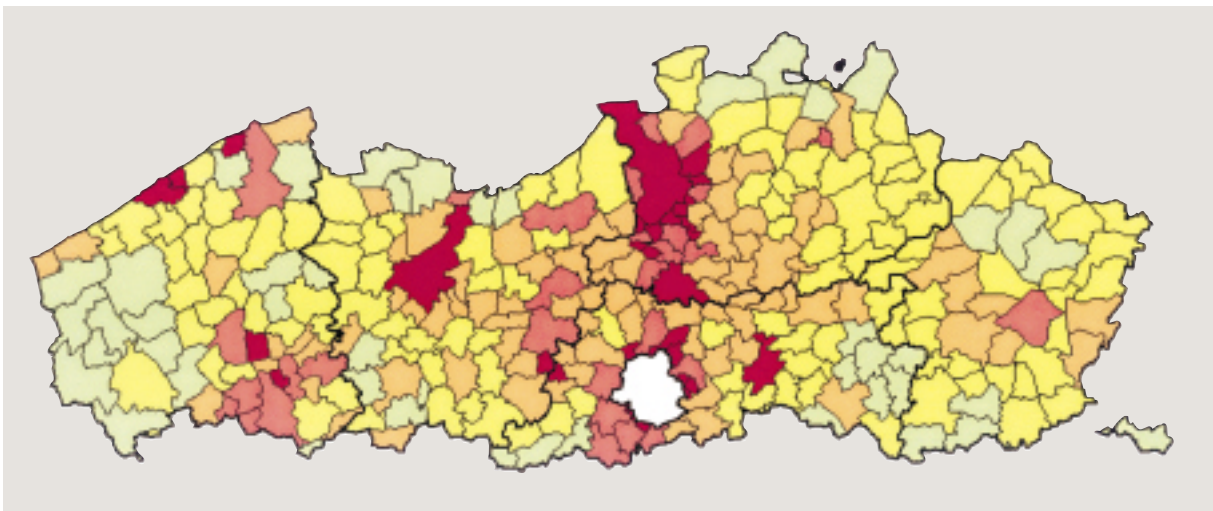
1.1 Evolutie van de totale bevolking in het Vlaamse Gewest tussen 1980 en 2001. Index van de totale bevolking op 1/1/1990 = 100. Bron: NIS, Rijksregister.

BEVOLKING PER GEWEST

	AANTAL INWONERS	%	MANNEN / 100 VROUWEN	BEVOLKINGSDICHTHEID PER KM ²
Vlaams Gewest	5.952.552	58,0	97	440
Waals Gewest	3.346.457	32,6	94	198
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	964.405	9,4	92	5.975
België	10.263.414	100,0	96	336

1.2 Aantal inwoners, geslachtsverhouding en bevolkingsdichtheid (aantal inwoners/km²) per gewest, op 1/1/2001. Bron: NIS, Rijksregister.

BEVOLKINGSDICHTHEID PER GEMEENTE

1.3 Bevolkingsdichtheid (aantal inwoners/km²) per gemeente in het Vlaamse Gewest, op 1/1/2001. Bron: NIS, Rijksregister.

Bevolkingsdichtheid per km ²	
1000 tot 3.195	(29)
700 tot 1000	(29)
400 tot 700	(87)
200 tot 400	(116)
50 tot 200	(47)

BEVOLKING PER TYPE GEMEENTE

TYPE GEMEENTE MANNEN	GEMEENTEN		BEVOLKING	
	AANTAL	%	AANTAL	%
<5000	14	4,5	41.447	0,7
5000 - <10.000 inw.	80	26,0	632.244	10,6
10.000 - <20.000 inw.	135	43,8	1.931.008	32,4
20.000 - <50.000 inw.	67	21,8	1.924.578	32,3
50.000 - <100.000 inw.	9	2,9	636.461	10,7
≥100.000 inw.	3	1,0	786.814	13,2
Totaal	308	100,0	5.952.552	100,0

1.4 Aantal gemeenten en aantal inwoners, per type gemeente in het Vlaamse Gewest volgens het aantal inwoners op 1/1/2001. Bron: NIS, Rijksregister.

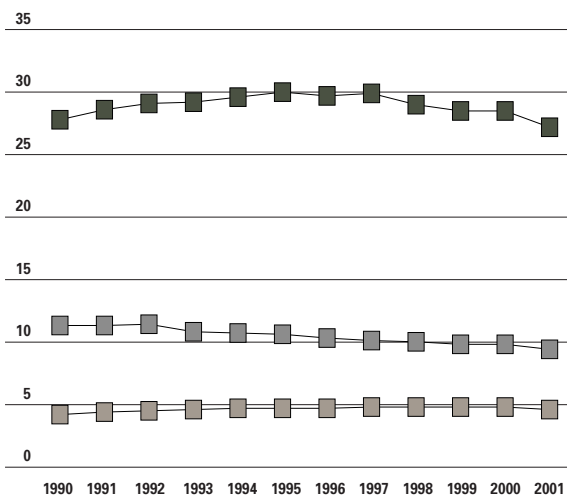
BUITENLANDSE BEVOLKING

TOESTAND OP	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL	INDEX
1/1/80	131.340	103.567	234.907	96
1/1/90	136.035	108.605	244.640	100
1/1/99	152.857	136.208	289.065	118
1/1/00	154.632	139.018	293.650	120
1/1/01	147.556	133.406	280.962	115

1.5 Evolutie van de buitenlandse bevolking in het Vlaamse Gewest tussen 1980 en 2001. Index van de totale buitenlandse bevolking op 1/1/1990 = 100. Bron: NIS, Rijksregister

lager. Zowat 6 op 10 inwoners wonen in een middelgrote gemeente, iets meer dan 1 op 10 in een grote stad en niet eens 1 op 100 in een kleine gemeente.

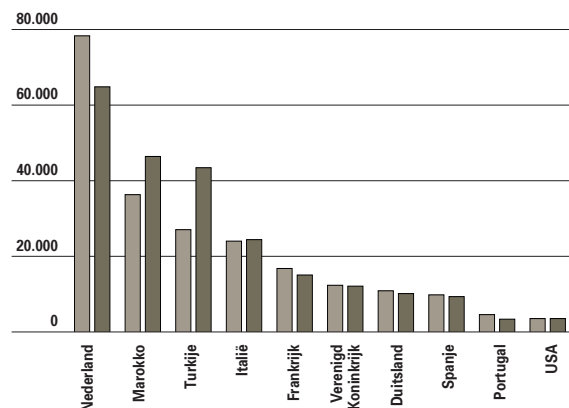
BUITENLANDSE BEVOLKING PER GEWEST

1.6 Evolutie van de buitenlandse bevolking per gewest tussen 1990 en 2001, telkens op 1 januari van het jaar, in %. Bron: NIS, Rijksregister.

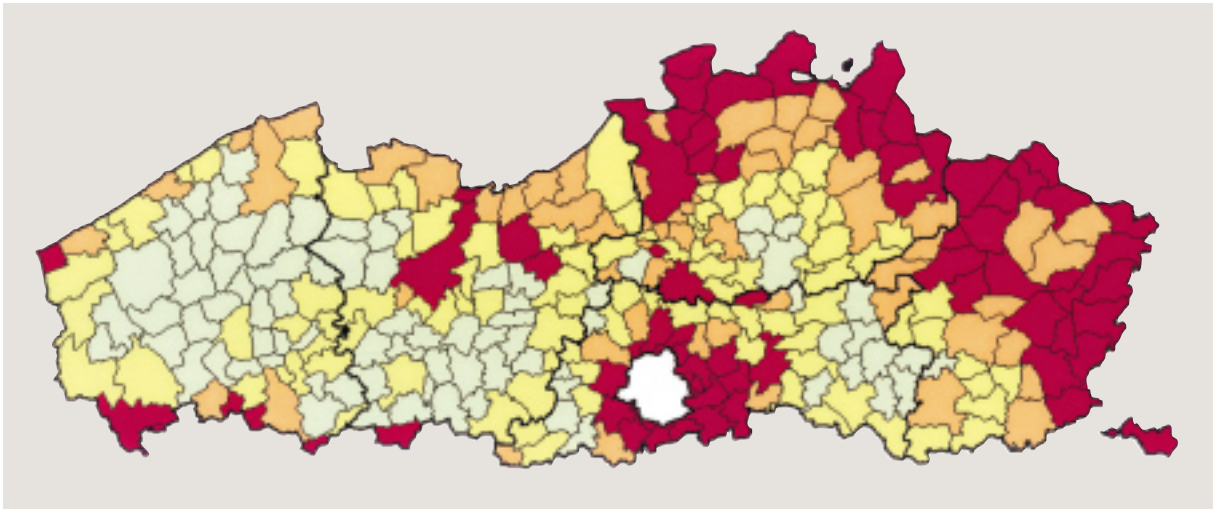
Dat Vlaanderen overspoeld zou worden door buitenlanders wordt door de cijfers tegengesproken. Het aandeel geregistreerde buitenlanders is tijdens het afgelopen decennium vrij constant gebleven en bedraagt net geen 5%. In 2000 daalde hun aantal zelfs met zo'n 13.000. In de overige gewesten, met een beduidend hoger aandeel buitenlanders, is deze daling reeds langere tijd zichtbaar. De aanwezigheid

VOORNAAMSTE VREEMDE NATIONALITEITEN

1.7 Toptien van andere nationaliteiten naar land van herkomst, in het Vlaamse Gewest op 1/1/1995 en 1/1/2001. Bron: NIS, Rijksregister.

BUITENLANDSE BEVOLKING PER GEMEENTE

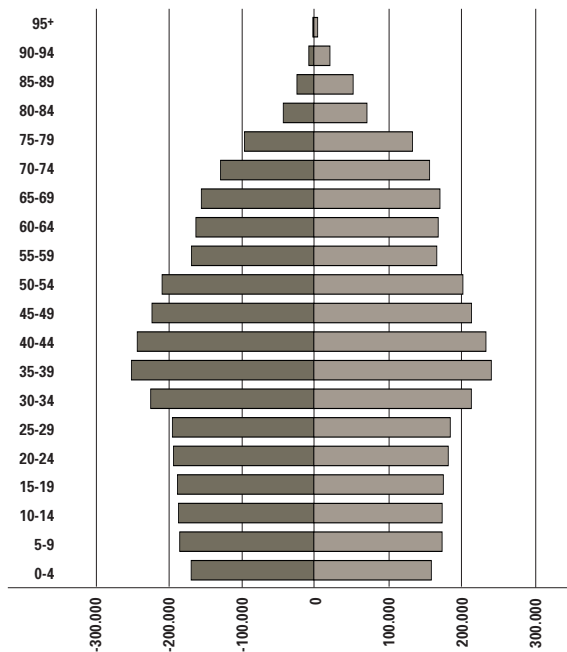
1.8 Buitenlandse bevolking per gemeente, op 1/1/2001, in %.
Bron: NIS, Rijksregister.

Aandeel buitenlandse bevolking
4% tot 38% (71) ■■■
2% tot 4% (60) ■■■
1% tot 2% (95) ■■■
0% tot 1% (82) ■■■

van buitenlanders verschilt overigens sterk per gemeente. Zo zijn er in Herstappe helemaal geen, terwijl in bijvoorbeeld Baarle-Hertog 37% van de inwoners een andere nationaliteit heeft. Concentraties van 5% of meer worden aangetroffen

in de grootsteden Gent en Antwerpen, rond Brussel, in De Panne, in het Waasland, in de Kempen aan de Nederlandse grens en in tal van gemeenten in de provincie Limburg. Nederlanders vormen duidelijk de grootste groep en hun aantal

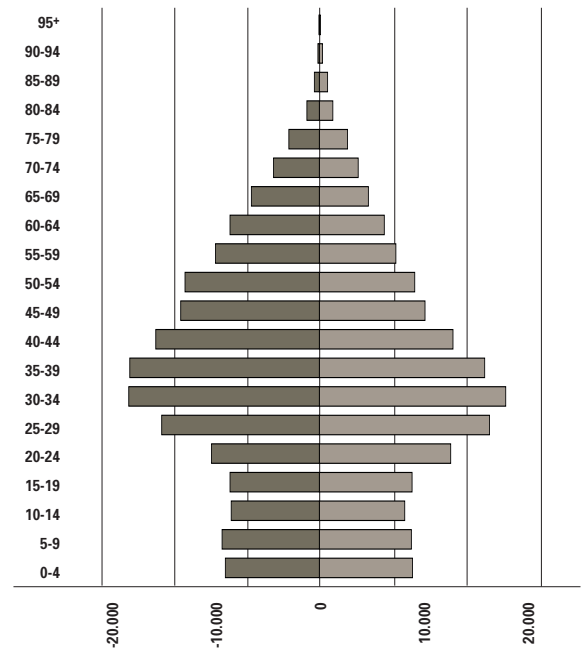
BEVOLKINGSPIRAMIDE BELGEN

1.9 Bevolkingspiramide van de bevolking in het Vlaamse Gewest met de Belgische nationaliteit, op 1/1/2001. Bron: NIS, Rijksregister, bewerking APS.

mannen ■■■
vrouwen ■■■

BEVOLKINGSPIRAMIDE VREEMDELINGEN

1.10 Bevolkingspiramide van de bevolking in het Vlaamse Gewest met een vreemde nationaliteit, op 1/1/2001. Bron: NIS, Rijksregister, bewerking APS.

mannen ■■■
vrouwen ■■■

DEMOGRAFISCHE MATEN

TERM	BEPALING	1990	2000	2001	2004	2009	2015
1. Veroudering	$[(60 \text{ en }+)/ (0-19)] \times 100$	80,0	96,2	97,6	102,5	113,3	129,3
a) Vergrijzing	$[(60 \text{ en }+)/ (\text{totale bevolking})] \times 100$	19,7	22,2	22,3	22,8	24,4	26,6
b) Ontgroening	$[(0-19)/ (\text{totale bevolking})] \times 100$	24,6	23,1	22,8	22,2	21,6	20,6
2. Afhankelijkheidsgraad	$[(0-19)+(60+)]/ (20-59) \times 100$	79,6	82,5	82,2	81,9	85,2	89,1
Veroudering binnen de veroudering	$[(80 \text{ en }+)/ (60 \text{ en }+)] \times 100$	16,8	15,3	16,0	18,6	20,4	21,7
3. Doorstroming van de potentiële actieven (breed)	$(10-24) / (50-64) \times 100$	116,4	102,8	102,1	97,4	85,8	77,4
Doorstroming van de potentiële actieven (eng)	$[(20-24) / (55-59)] \times 100$	125,3	114,7	112,9	95,1	88,0	81,7
4. Verouderingsgraad van de bevolking op actieve leeftijd	$[(40-59)/ (20-39)] \times 100$	79,2	94,1	96,9	109,1	117,4	116,4

1.11 Evolutie structuurcoëfficiënten van de bevolking, in %. Voor 1990, 2000, 2001: toestand op 1/01 van het jaar; voor 2004, 2009, 2015: vooruitzichten op 31/12 van het jaar. Bron: 1990, 2000, 2001: NIS, Rijksregister; 2004, 2009, 2015: NIS, Mathematische Demografie, Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050 per arrondissement (referentiescenario op basis van waarnemingen tot 1 januari 2000).

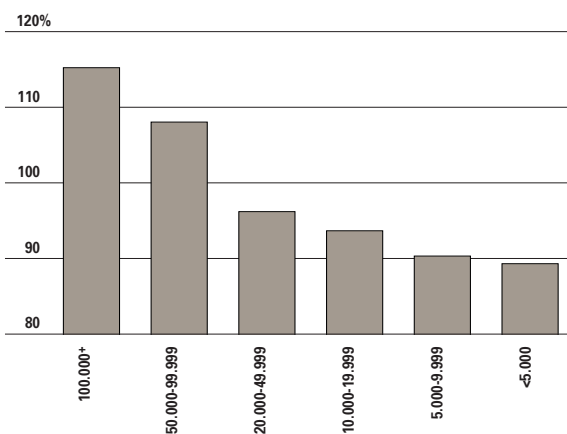
nam tussen 1995 en 2001 ook fors toe. In dezelfde periode daalde het aantal inwoners met de Marokkaanse of Turkse nationaliteit.

De bevolkingspiramide van de Belgische bevolking in het Vlaamse Gewest vertoont het typische beeld van een verouderde bevolking: een zware top en een smalle basis. De bevolkingspiramide van de geregistreerde buitenlanders is duidelijk spitsier maar heeft eveneens een smalle basis.

De veroudering van de totale bevolking zet zich door. Hierin is sprake van twee bewegingen: een vergrijzing en een ontgroening. Anders gezegd: het aandeel van zestigplussers stijgt terwijl het aandeel van de groep jonger dan twintig krimpt. Beide groepen zijn momenteel ongeveer even groot, maar gaandeweg zullen de ouderen de jongeren in aantal overtreffen.

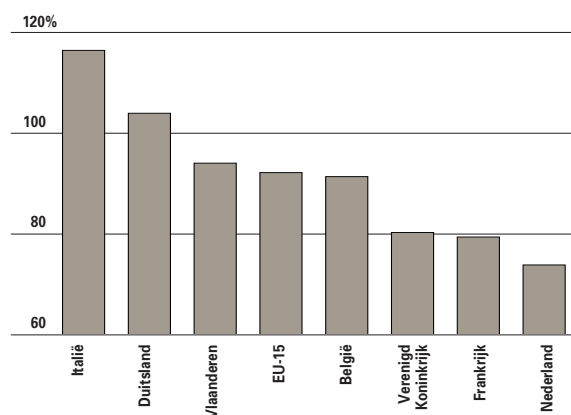
De zogeheten afhankelijkheidsgraad, die de verhouding uitdrukt tussen de niet-actieve en de potentieel actieve bevolking, blijft tot 2005 op eenzelfde peil hangen, maar zal volgens de prognoses nadien alsmat stijgen. Meer in het bijzonder valt hierbij het groeiend aandeel 80-plussers op, de veelal zorg-behoevende groep binnen de oudere bevolking. De evolutie binnen de potentieel actieve bevolking is een ander knipperlicht. Uit deze groep zullen binnenkort veel meer ouderen uitstromen dan jongeren toetreden. Reeds in 2005 zijn er naar verwachting minder jongeren van 20 tot en met 24 jaar dan senioren van 55 tot en met 59 jaar. Ten slotte wijzen prognoses op de vrij snelle veroudering van de potentieel actieve bevolking, wat uiteraard niet zonder gevolgen is op het vlak van

VEROUDERING PER TYPE GEMEENTE

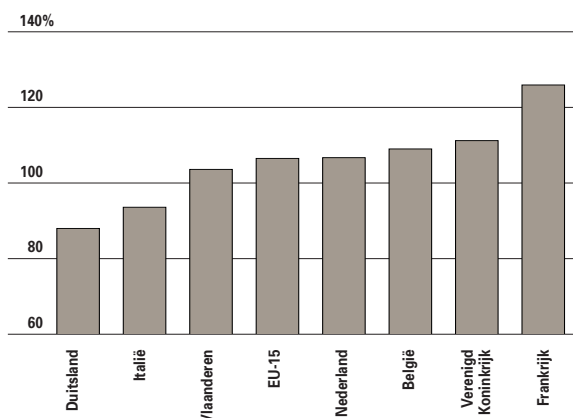
1.12 Veroudering van de bevolking, per type gemeente volgens aantal inwoners, op 1/1/2001. Veroudering = $[(60 \text{ jaar en meer})/ (0-19 \text{ jaar})] \times 100$. Bron: NIS, Rijksregister, bewerking APS.

VEROUDERING IN EUROPA

1.13 Veroudering van de bevolking in het Vlaamse Gewest, België, zijn vijf belangrijkste handelspartners en de EU-15 (de lidstaten samen), op 1/1/1999. Veroudering = $[(60 \text{ jaar en meer})/ (0-19 \text{ jaar})] \times 100$. Bron: NIS, Raad van Europa.

DOORSTROMING IN EUROPA

1.14 Doorstroming van de potentieel actieve bevolking in het Vlaamse Gewest, België, zijn vijf belangrijkste handelspartners en de EU-15 (de lidstaten samen), op 1/1/1999.
 Doorstromingsindex (brede bepaling) = $\frac{(10-24 \text{ jaar})}{(50-64 \text{ jaar})} \times 100$.
 Bron: NIS, Raad van Europa.

bijvoorbeeld loonmassa of fiscaliteit. In de grotere steden en gemeenten wonen naar verhouding meer zestigplussers dan jongeren onder de twintig. In de

LOOP VAN DE BEVOLKING IN HET VLAAMS GEWEST

	1990	1999	2000
Bevolking op 1 januari	5.739.736	5.926.838	5.940.251
Geboorten (1a)	69.492	61.906	61.877
Sterften (1b)	56.069	57.411	57.502
Natuurlijke groei (1)	13.423	4.495	4.375
Saldo interne migratie (2a)	5.350	2.592	2.211
Saldo externe migratie (2b)	8.833	4.795	5.415
Migratiesaldo (2)	14.183	7.387	7.626
Rechtzetting (3)	-	1.531	300
Verandering van nationaliteit: vreemdeling in Belg	2.405	9.133	24.814

1.15 Loop van de bevolking in het Vlaamse Gewest.

(1) Verschil tussen geboorten en sterften.

(2a) Interne migratie is de migratie van en naar een andere gemeente binnen België. Het verschil tussen de 'interne inwijkingen' en 'interne uitwijkingen', berekend over alle 308 gemeenten van het Vlaamse Gewest, geeft het saldo van de migraties tussen de drie Belgische regio's voor het Vlaamse Gewest.

(2b) Externe migratie is de migratie van en naar het buitenland. Het verschil tussen de [externe inwijkingen + herinschrijvingen] en de [externe uitwijkingen + ambtsalve schrappingen], berekend over alle 308 gemeenten van het Vlaamse Gewest, geeft het saldo van de externe migratie voor het Vlaamse Gewest.

(2) Som van (2a) en (2b).

(3) Saldo van de wijzigingen die in de loop van een bepaald jaar aan de gegevens van voorgaande observatiejaren werden aangebracht, hetzij ten gevolge van de aangifte van een geboorte, sterfte of migratie na het afsluiten van de telperiode ('statistische aanpassing'), hetzij door 'verandering van register'.

Bevolking op 1 januari van jaar (x+1) = bevolking op 1 januari van jaar (x) + (1) + (2) + (3). Bron: NIS, Rijksregister.

kleinere gemeenten is de groep jonger dan twintig sterker vertegenwoordigd.

In vergelijking met de belangrijkste handelspartners neemt het Vlaamse Gewest een tussenpositie in, zowel voor de veroudering van de gehele bevolking als voor de doorstroming van de potentieel actieve bevolking.

Loop van de bevolking

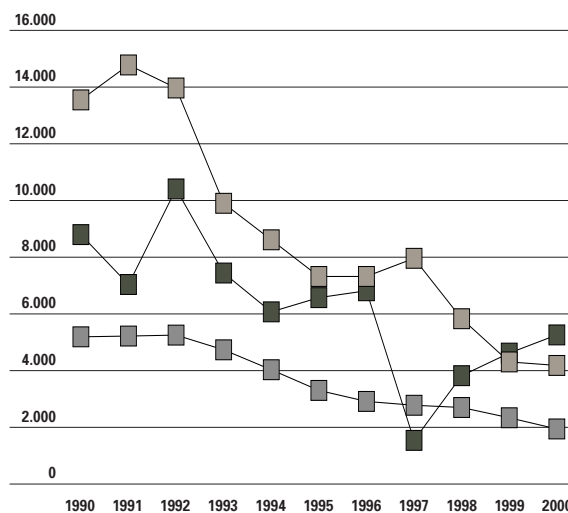
De loop van de bevolking wordt bepaald door het samenspel van geboorten en sterften enerzijds, en de inwijking en uitwijking anderzijds.

In 2000 daalde het aantal geboorten, maar minder sterk dan in de voorgaande jaren. Tegelijk is er een lichte stijging van het aantal sterfgevallen. Deze twee trends zorgen ervoor dat de natuurlijke aangroei, die al klein was, verder verzwakt.

De aangroei van de bevolking uit migratie is de voorbije jaren duidelijk groter dan de natuurlijke aangroei, maar ook hier is een dalende trend zichtbaar. De externe migratie (van en naar het buitenland) levert sinds 1997 steeds meer inwoners op voor het Vlaamse Gewest, maar de aantallen blijven beperkt. De interne migratie (tussen de gewesten) toont ook een positief saldo, maar hier zijn de aantallen kleiner.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vallen voor het jaar 2000 vooral de betrekkelijk hoge cijfers van

EVOLUTIE BEVOLKINGSGROEI

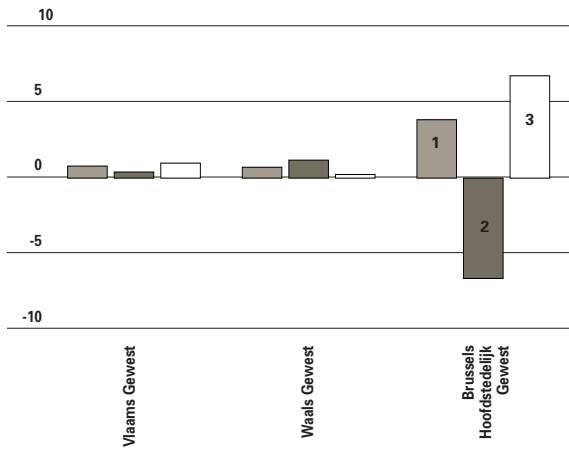

1.16 Evolutie van de natuurlijke jaarlijkse groei en het intern en extern migratiesaldo tussen 1990 en 2000 in het Vlaamse Gewest.

Voor de definities, zie de tabel '1.15 loop van de bevolking'.

Bron: NIS, Rijksregister.

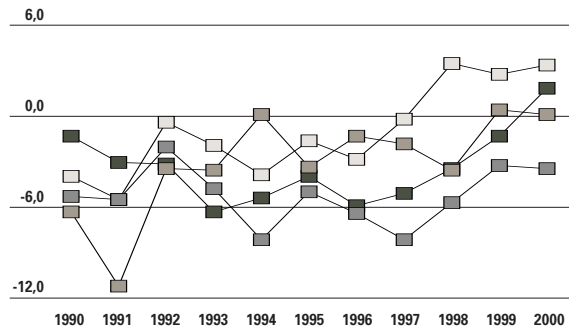
COMPONENTEN VAN BEVOLKINGSGROEI

1.17 Componenten van bevolkingsgroei per gewest, in het jaar 2000, in promille (berekend op de middenpopulatie). Voor de definities, zie de tabel '1.15 loop van de bevolking'. Bron: NIS, Rijksregister, bewerking APS.
1. natuurlijke groei; 2. saldo interne migratie; 3. saldo externe migratie.

de natuurlijke aangroei en het positieve saldo uit de externe migratie op. De interne migratie is dan weer duidelijk negatief. Dit is te wijten aan de netto uitstroom van 2.211 hoofdstedelingen naar het Vlaamse Gewest en 3.650 naar het Waalse Gewest. Anders dan in het Vlaamse Gewest is in het Waalse Gewest de - weliswaar lichte - aangroei uit interne migratie de belangrijkste factor van de bevolkingsgroei.

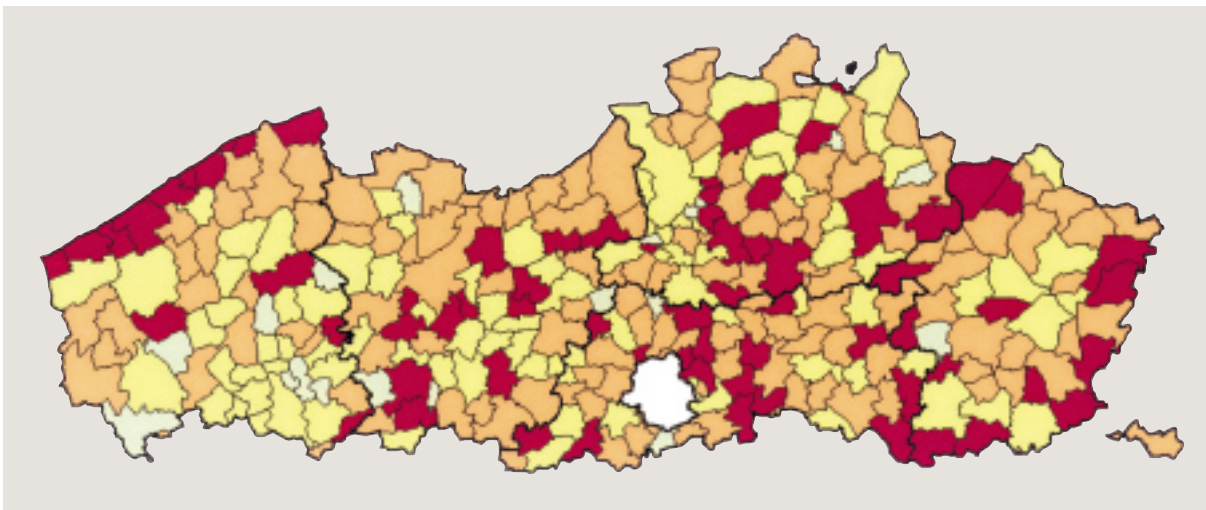
EVOLUTIE MIGRATIESALDO IN GROTE STEDEN

1.18b Evolutie migratiesaldo voor de grote steden (>100.000 inwoners) van het Vlaamse Gewest en voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, periode 1990-2000, in promille (berekend op de middenpopulatie). NIS, Rijksregister, bewerking APS.

Opvallend zijn de positieve migratiesaldi voor de kustgemeenten. Ook grote steden als Brugge en Gent vertonen voor het jaar 2000 een positief migratiesaldo. Voor Brugge geldt dit reeds een derde maal op rij; voor Gent is het de eerste keer sinds lang maar die prille netto instroom situeert zich duidelijk in een opgaande beweging. Antwerpen daarentegen vertoont voor alle jaren tussen 1990 en 2000 een netto uitstroom. De curve voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest tenslotte geeft aan dat in- en uitstroom de laatste jaren in

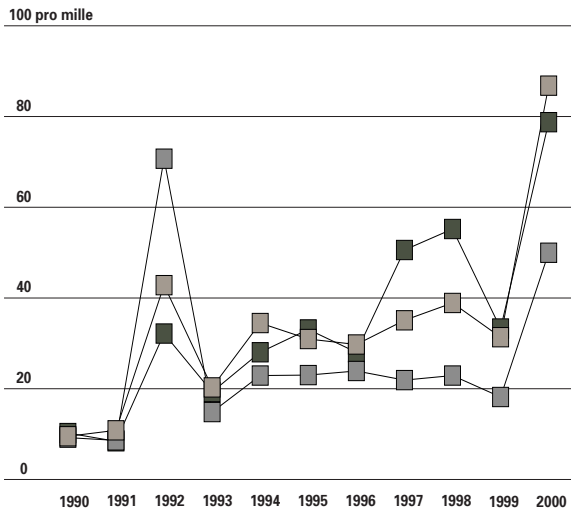
MIGRATIESALDO PER GEMEENTE

1.18 Migratiesaldo per gemeente in het Vlaamse Gewest, in het jaar 2000, in promille (berekend op de middenpopulatie). Migratiesaldo is het verschil van inwijkingen en uitwijkingen, afgeleid uit de interne en externe migratie. Voor definities, zie de tabel 'loop van de bevolking'. Bron: NIS, Rijksregister, bewerking APS.

Migratiesaldo	Aantal gemeenten
5 tot 19	68
0 tot 5	129
-5 tot 0	92
-15 tot -5	19

EVOLUTIE NATURALISATIE PER GEWEST

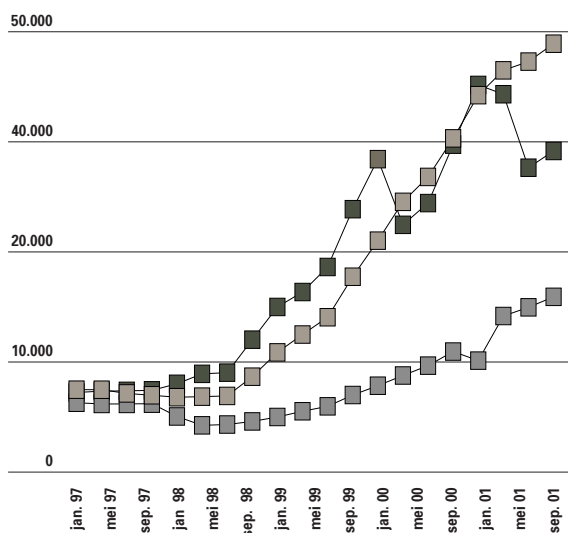

1.19 Evolutie per gewest van de naturalisatie tot Belg tussen 1990 en 2000, per 1.000 buitenlandse inwoners (berekend op de middenpopulatie van de buitenlandse bevolking).
Bron: NIS, Rijksregister, bewerking APS.

Vlaams Gewest —
Waals Gewest —
Brussels Hoofdstedelijk Gewest —

balans zijn, waarbij de netto inwijking vanuit het buitenland precies compenseert voor de netto uitwijking naar Vlaanderen of Wallonië. Bijna 25.000 buitenlandse inwoners van het Vlaamse Gewest lieten zich in 2000 naturaliseren

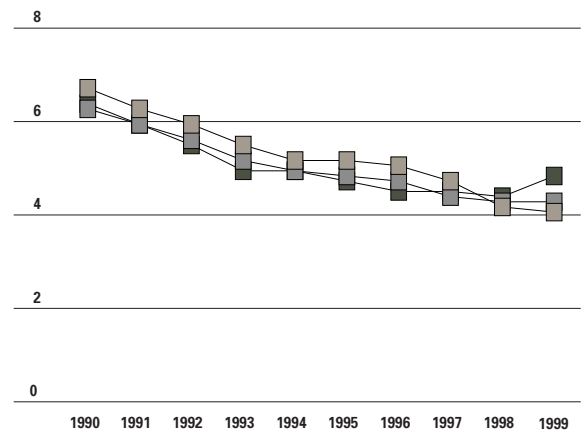
ASIELZOEKERS PER GEWEST

1.19b Evolutie van het aantal asielzoekers per gewest, kwartaalcijfers tussen 1/1/97 en 1/10/01. Bron: Rijksregister, Statistiek van de personen ingeschreven in het Wachtregister.

Vlaams Gewest —
Waals Gewest —
Brussels Hoofdstedelijk Gewest —

EVOLUTIE HUWELIJKEN PER GEWEST

1.20 Evolutie van het aantal huwelijken per gewest tussen 1990 en 1999, per 1.000 inwoners.
Bron: NIS, Rijksregister.

Vlaams Gewest —
Waals Gewest —
Brussels Hoofdstedelijk Gewest —

tot Belg. Net zoals in de andere gewesten ligt dit aantal aanmerkelijk hoger dan in de voorgaande jaren, wat wellicht te maken heeft met de vereenvoudiging van de procedure. Van de groep buitenlanders in het Vlaamse Gewest verwierf in het jaar 2000 8,6% de Belgische nationaliteit. Dit percentage ligt lager in de andere gewesten.

Een goede inschatting van de groei van de bevolking vereist ook aandacht voor de nieuwkomers die zich aanmelden als vluchtelingen. Duidelijk is dat vanaf midden 1998 het aantal asielzoekers fors is toegenomen, vooral in het Vlaamse Gewest. Weliswaar daalde de netto aangroei in 2001 in vergelijking met het jaar voordien.

Huwelijken en echtscheidingen

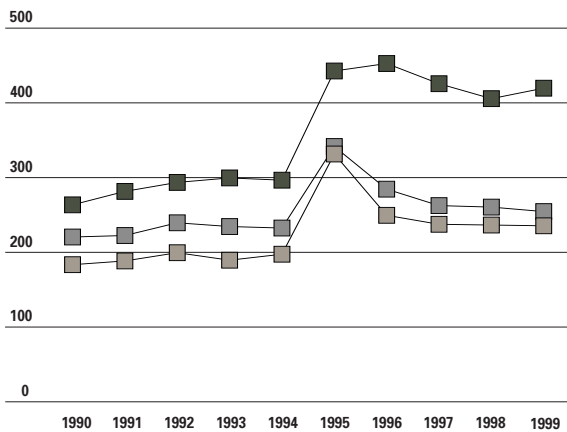
Het aantal huwelijken is sinds 1990 gedaald. Dat is ook te merken in de andere gewesten, behalve dat het aantal huwelijken daar in 1999 weer iets toeneemt. De opvallende daling in de loop van de jaren

EVOLUTIE GEMIDDELTE HUWELIJKSLEEFTIJD

	1989	1999
Mannen	25,4	28,1
Vrouwen	23,5	25,8

1.21 Evolutie van de gemiddelde huwelijksleeftijd bij het eerste huwelijk in het Vlaamse Gewest, in 1989 en 1999. Bron: NIS, bewerking APS.

EVOLUTIE ECHTSCHEIDINGEN PER GEWEST

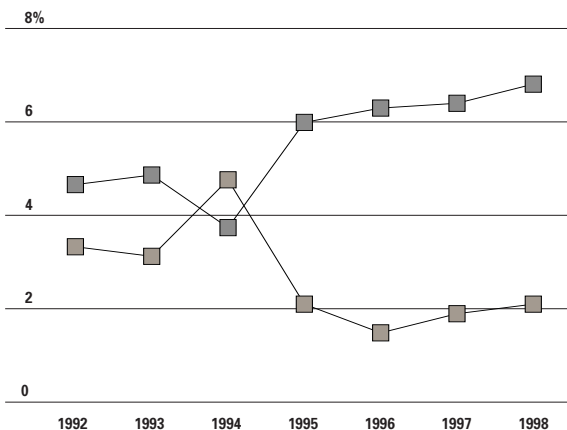
1.22 Evolutie van het aantal echtscheidingen per gewest tussen 1990 en 1999, per 100.000 inwoners. Bron: NIS, Rijksregister.

Vlaams Gewest
 Waals Gewest
 Brussels Hoofdstedelijk Gewest

negentig heeft meerdere oorzaken, waaronder het feit dat het huwelijk als instituut minder aantrekkelijk is geworden, het dalend aantal jongeren dat de huwbare leeftijd bereikt en het opschuiven van de huwelijksleeftijd.

Het aantal echtscheidingen volgt een heel ander patroon. In het begin van de jaren negentig was er

AANDEEL FEITELIJK EN WETTELIJK GESCEIDENEN

1.23 Evolutie van het aandeel van feitelijk en wettelijk gescheidenen tussen 1992 en 1998 in het Vlaamse Gewest, per 100 ooit gehuwden. Bron: PSBH-studie (gewogen schattingen), Steunpunt Gezinsdemografisch Panel, UIA.

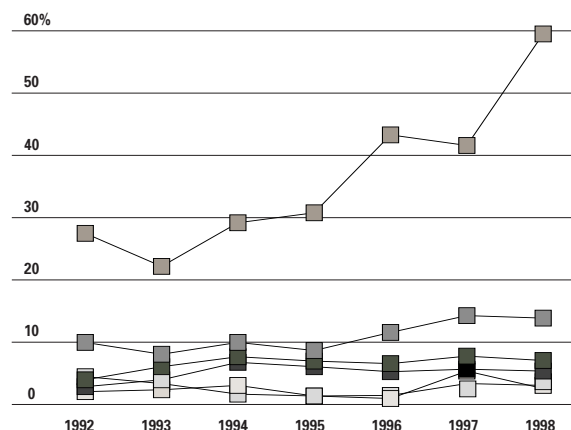
feitelijk gescheiden
 echtgescheiden

slechts een lichte stijging. De plotse toename in 1995 heeft te maken met de wetswijziging van 1994, die de echtscheidingsprocedure aanzienlijk verkort. Daarna daalde het jaarlijkse aantal echtscheidingen opnieuw in Vlaamse en Waalse Gewest, anders dan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het jaarlijkse aantal echtscheidingen blijft wel hangen op een hoger peil dan voorheen, rond de 14.000 echtscheidingen per jaar. Wanneer we de wettelijke en feitelijke scheidingen samen nemen en relateren met het totaal aantal ooit gehuwden, komen we tot een goede maat van de minstens feitelijk ontbonden huwelijksrelaties. Uit de enquêtes blijkt dat dit **ontbindingscijfer** in het Waalse Gewest tweemaal en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bijna driemaal hoger ligt dan in het Vlaamse Gewest. Sinds 1995 overtreft naar schatting het aandeel wettelijk gescheiden personen duidelijk het aandeel feitelijk gescheiden personen in de Vlaamse bevolking.

Ongehuwd samenwonen

Naar schatting 6 tot 7 procent van de bevolking van 16 jaar en ouder woont ongehuwd samen. Kijkt men ook naar het verleden, dan heeft 1 op 5 van alle respondenten van de panelhuishoudenquête ooit ongehuwd samengewoond. Hiervan is de helft ondertussen getrouwd, een derde woont nog steeds ongehuwd samen (al of niet met dezelfde partner)

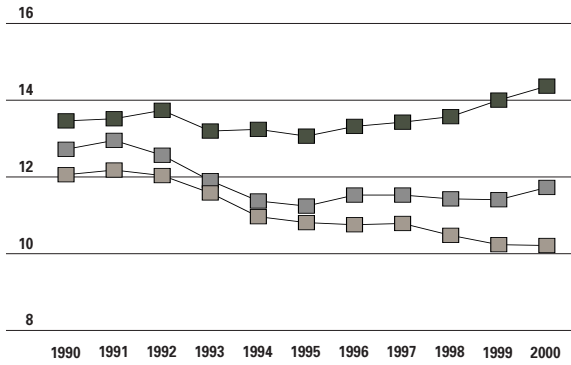
AANDEEL COHABITANTEN NAAR LEEFTIJD

1.24 Evolutie van de ongehuwd samenwonenden per leeftijdsgroep tussen 1992 en 1998 in het Vlaamse Gewest, in % van het totaal aantal samenwonende koppels van verschillend geslacht (gehuwd en ongehuwd). Bron: PSBH-studie, Steunpunt Gezinsdemografisch Panel, UIA.

16-25 jaar
 26-35 jaar
 36-45 jaar
 46-55 jaar
 56-65 jaar
 66-75 jaar

EVOLUTIE BRUTO GEBOORTECIJFER

1.25 Evolutie van het bruto geboortecijfer per gewest tussen 1990 en 2000 (aantal geboorten per 1000 middenpopulatie van het jaar). Bron: NIS, Rijksregister, bewerking APS.

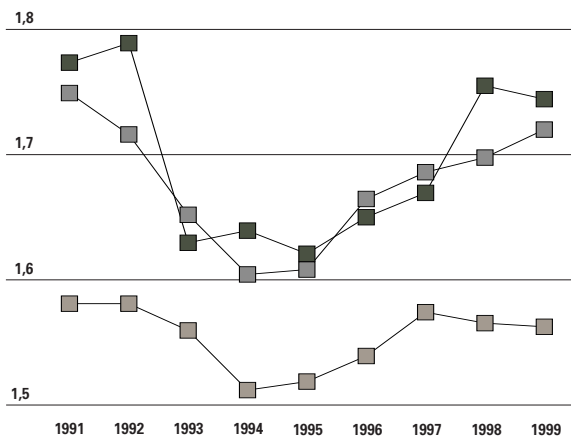
Vlaams Gewest
 Waals Gewest
 Brussels Hoofdstedelijk Gewest

BRUTO GEBOORTECIJFER BIJ BELGEN EN VREEMDELINGEN

	BELGEN	VREEMDELINGEN	TOTAAL
Vlaams Gewest	10,3	11,7	10,4
Waals Gewest	12,6	4,9	11,8
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	15,2	11,6	14,2

1.26 Bruto geboortecijfer bij Belgen en buitenlanders per gewest (berekend op de middenpopulatie van respectievelijk Belgen en buitenlanders), in het jaar 2000. Bron: NIS, Rijksregister, bewerking APS.

EVOLUTIE TOTAAL VRUCHTBAARHEIDSCIJFER

1.27 Evolutie van het totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC) per gewest tussen 1991 en 1999. Bron: Deboosere P. et al., 2000, p.7 (tabel 2): TVC gebaseerd op NIS-schattingen (1991-1992), TVC berekend op basis van de geboorteaantallen gerapporteerd in de 'loop van de bevolking', NIS (1993-1998) en TVC berekend op basis van de geschatte middenpopulatie op 1/7/1999 (1999).

Vlaams Gewest
 Waals Gewest
 Brussels Hoofdst. Gewest

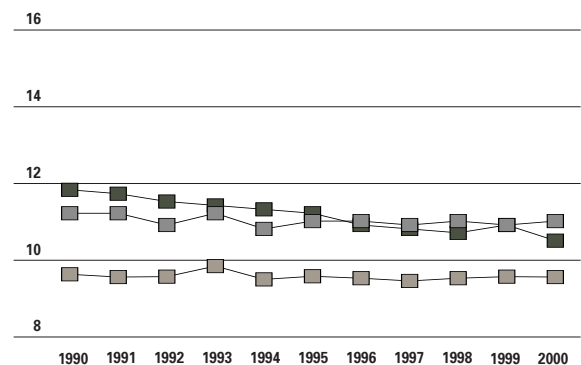
en een kleinere groep heeft geen partner. Vooral de jongvolwassenen (16-25 jaar) wonen ongehuwd samen. In die groep verdubbelde tussen 1992 en 1998 het aandeel ongehuwd samenwonenden binnen het totaal van samenwonende koppels. Ook in de leeftijdsgroep tussen 26 en 35 jaar is het aandeel toegenomen.

Geboorte en vruchtbaarheid

Het Vlaamse Gewest heeft al sinds geruime tijd het laagste bruto geboortecijfer van alle gewesten. Bovendien daalt het cijfer nog lichtjes verder, in tegenstelling tot de andere gewesten. Een ander verschil is dat het bruto geboortecijfer in het Vlaamse Gewest iets hoger ligt bij buitenlanders dan bij Belgen.

Uit het totale vruchtbaarheidscijfer (TVC) kunnen we afleiden dat het aantal kinderen dat een vrouw gemiddeld mag verwachten, duidelijk het laagst is in het Vlaamse Gewest, maar net zoals in de andere gewesten is er de laatste jaren een licht

EVOLUTIE BRUTO STERFTECIJFERS

1.28 Evolutie van het bruto sterftcijfer per gewest tussen 1990 en 2000. (aantal overlijdens per 1000 middenpopulatie van het jaar). Bron: NIS, Rijksregister, bewerking APS.

Vlaams Gewest
 Waals Gewest
 Brussels Hoofdst. Gewest

LEVENSVERWACHTING PER GEWEST

	MANNEN	VROUWEN
Vlaams Gewest	75,8	81,7
Waals Gewest	73,1	80,2
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	74,5	81,2

1.29 Levensverwachting bij de geboorte voor mannen en vrouwen per gewest in de periode 1997-1999. Bron: NIS, gebaseerd op cijfers van het Rijksregister. Voor meer info, zie verder in dit boek ook het hoofdstuk 'Gezondheid en Welzijn'.

PRIVATE HUISHOUDENS IN HET VLAAMS GEWEST

	BEVOLKING IN PHH	PHH	AANTAL/PHH
1-01-90	5.682.913	2.195.487	2,59
1-01-99	5.855.685	2.373.796	2,47
1-01-00	5.866.712	2.391.694	2,45
1-01-01	5.879.867	2.413.745	2,44

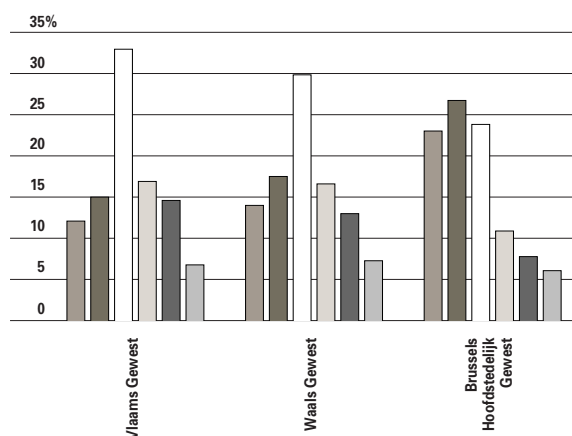
1.30 Evolutie van de private huishoudens (PHH) en van de bevolking in PHH tussen 1990 en 2001 in het Vlaamse Gewest. Bron: NIS, Rijksregister.

herstel. Voor het jaar 1999 bedraagt het TVC in het Vlaamse Gewest 1,56, wat wil zeggen dat 100 vrouwen kunnen verwachten om samen 156 kinderen te krijgen. Dit cijfer situeert zich in de Europese middenmoot, met TVC's die in de lidstaten van de Europese Unie schommelen van 1,19 in Italië tot 1,88 in Ierland. Alle lidstaten blijven aldus onder het vervangingsniveau van de bevolking, waarbij het TVC 2,1 bedraagt.

Sterfte en levensverwachting

In het jaar 2000 bedraagt het bruto sterftcijfer in het Vlaamse Gewest 9,7 pro mille, een vrijwel constante waarde over het afgelopen decennium. In de andere gewesten ligt dat cijfer hoger, maar de cijfers zonder meer vergelijken is een heikel punt. Het sterftcijfer wordt immers sterk beïnvloed door het percentage ouderen.

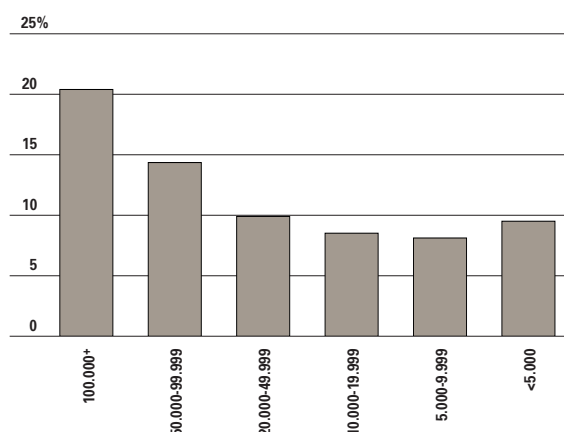
VERDELING HUISHOUDENS NAAR GROOTTE

1.31 Verdeling van de private huishoudens naar samenstelling, per gewest, op 1/1/2001. Bron: NIS, Rijksregister.

alleenwonende mannen
alleenwonende vrouwen
2 personen
3 personen
4 personen
5 of meer personen

ALLEENSTAANDEN PER TYPE GEMEENTE

1.32 Alleenstaanden per type gemeente in het Vlaamse Gewest volgens het aantal inwoners, op 1/1/2001, in %. Bron: NIS, Rijksregister, bewerking APS.

Een betere indicator van de sterfte is de levensverwachting. In het Vlaamse Gewest is de levensverwachting het hoogst en evolueert steeds verder in gunstige zin, waarbij vrouwen nog altijd zes jaar meer mogen verwachten dan mannen.

Huishoudens

Op 1 januari 2001 telde het Vlaamse Gewest ruim 2,4 miljoen private huishoudens. Tussen 1990 en 2001 nam hun aantal toe met 9,9% terwijl de bevolking in private huishoudens aangroeide met 3,5%. Dit duidt op een toenemende gezinsverdunning. Een gemiddeld huishouden telt thans geen 2,5 personen meer. In het Vlaamse Gewest is een huishouden met 2 personen het meest voorkomende type (33%). In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is dat het eenpersoonshuishouden. Dat blijkt een stedelijk fenomeen te zijn. Ook het Vlaamse Gewest telt naar verhouding meer alleenstaanden in de grotere gemeenten.

— VOOR MEER INFORMATIE —

Deboosere P., R. Lesthaeghe, J. Surkyn (2000).
Evolutie van de nationale, regionale en gemeentelijke vruchtbaarheidsniveaus in België, 1989-1999. Working Paper Steunpunt voor Demografie 2000-7, Vrije Universiteit Brussel.

Jacobs T., A. Bauwens, E. Speltincx, L. Lantican (2000). Gezinsontbinding in Vlaanderen. Boek I: Persoonlijke relaties in beweging. Onderzoek uitgevoerd in het kader van het Programma

Beleidsgericht Onderzoek van de Administratie Wetenschappen en Innovatie, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Universitaire Instelling Antwerpen.

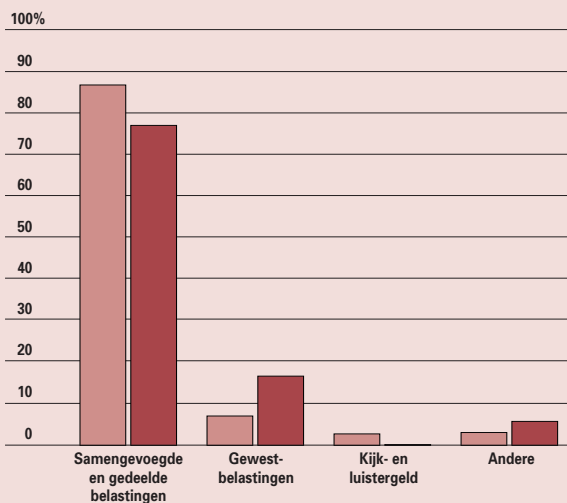
Nationaal Instituut voor de Statistiek en Federaal Planbureau (2002). Mathematische demografie. Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050 per arrondissement. Ministerie van Economische Zaken, NIS, Brussel.

Financiën en begroting

hoofdstuk 2

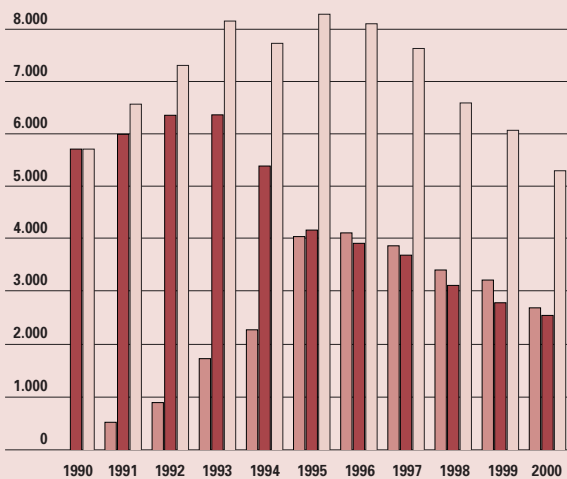
Kerncijfers

ONTVANGSTEN

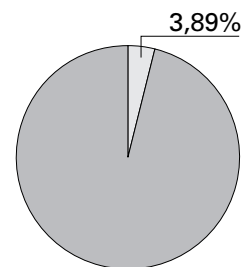
Ontvangsten naar oorsprong in %. 2001
Bron: AZF, afdeling Budgettering, begrotingsstukken. 2002

SCHULD

Evolutie van de directe (exclusief kastoestand) en indirecte schuld (exclusief Aquafin) van het Vlaamse Gewest, in miljoen euro. Directe schuld (exclusief kastoestand) Indirecte schuld (exclusief aquafin) Totale schuld
Bron: AZF, afdeling Financieel Management.

Uitgaven

Aandeel voor financiën en begroting in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- De Vlaamse regering maakt werk van de aangekondigde belastingverlagingen. Zo schaft ze vanaf begrotingsjaar 2002 het kijk- en luistergeld en de openingstaks af en verlaagt ze de registratierechten. De minderontvangsten worden geraamd op 516 miljoen euro.
- Het Vlaamse Gewest realiseerde in 2000 een overschot van 634,6 miljoen euro op de begrotingsnorm bepaald door de Hoge Raad van Financiën.
- De dalende rente en de afgebouwde schuld duwt de rentelasten op de Vlaamse begroting naar beneden: van 521,8 miljoen euro in 1995 tot 214,6 miljoen euro in 2000.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/financien

Middelen- en uitgavenbegroting

In haar regeerakkoord maakte de Vlaamse regering een prioriteit van de uitbouw van de fiscale autonomie. Met de goedkeuring van het Lambermontakkoord is hierin een belangrijke stap gezet. De bedragen die we hier bespreken zijn steeds begrotingsgegevens uit de algemene middelen- en uitgavenbegroting van de Vlaamse Gemeenschap, op basis van de aangepaste begrotingen. Het zijn dus ramingen van wat de Vlaamse overheid zal ontvangen of uitgeven, maar wel vrij accurate ramingen. De geschiedenis leert immers dat de afwijking tussen de ramingen en de gerealiseerde inkomsten en uitgaven minimaal is. In 2000 werd 99,97% van de begrote ontvangsten ook daadwerkelijk gerealiseerd. Dit wil zeggen dat er 4,1 miljoen euro minder ontvangsten waren dan aanvankelijk begroot.

Het realisatiepercentage voor de uitgaven bedroeg 97,65%. In 2000 werd 361 miljoen euro minder uitgegeven dan aanvankelijk begroot.

1. Middelenbegroting

Voor 2001 werden de **middelen** van de Vlaamse overheid geraamd op 16,8 miljard euro. In vergelijking met 2000 beschikte de Vlaamse overheid nominaal over 7,5% meer middelen. Dit groeipercentage ligt boven het gemiddelde sinds 1996 van 5,9%.

Voor 2002 staan grote veranderingen op stapel. Door het Lambermontakkoord nemen de middelen die de federale overheid aan het Vlaamse Gewest overdraagt gevoelig af.

Het Lambermontakkoord bepaalt dat de Gewesten de volledige bevoegdheid krijgen over de gewestelijke belastingen. Het betreft hier het registratierecht (het nog niet overgedragen gedeelte), de hypotheekrechten, de schenkingsrechten, de verkeersbelasting op de

autovoertuigen, de belasting op de inverteersstelling en het eurovignet. Ook de fiscale boetes die betrekking hebben op elk van deze belastingen worden mee overgeheveld naar de Gewesten. De opbrengst van deze nieuwe Gewestbelastingen voor 2002 wordt geraamd op 1,69 miljard euro.

Tegelijk vindt er een overheveling plaats van een aantal bevoegdheden naar de Gewesten: de bevoegdheden van landbouw en zeevisserij, gemeenten en provincies, buitenlandse handel en een gedeelte van het wetenschappelijk onderzoek. Deze overdracht leidt tot 56,4 miljoen euro extra middelen (deze overdracht van middelen valt onder de rubriek 'samengevoegde en gedeelde belastingen').

Kortom: de samenstelling van het middelenpakket wordt grondig door elkaar geschud. De terugloop van de overdrachten vanwege de federale overheid heeft zijn invloed op het aandeel van de samengevoegde en gedeelde belastingen dat in 2001 nog 87% van de totale middelen uitmaakte en in 2002 met zo'n 1,5 miljard euro zal afnemen tot 77% van de totale middelen.

Dat betekent niet dat het Vlaamse Gewest over minder middelen zal beschikken. Door de hierboven beschreven overdracht van de volledige bevoegdheid over een aantal gewestbelastingen komen andere middelen ter beschikking. In 2001 bedroeg het aandeel van de Gewestbelastingen (inclusief het kijk- en luistergeld) nog 9,9% van de totale middelen. In 2002 zou dit aandeel door de overdracht van de bevoegdheden toenemen tot 16,9% van de totale middelen. De Vlaamse overheid besliste om vanaf begrotingsjaar 2002 een aantal belastingen te schrappen of te verlagen. De afschaffing van de openingsbelasting in 2002 vertaalt zich in een minderontvangst van 7,7 miljoen euro. Een andere belangrijke belastingverlaging is het registratierecht voor gezinswoningen. De Vlaamse regering heeft zich voorgenomen die tarieven met een vijfde te verlagen. De geraamde minderontvangst van

EVOLUTIE VAN DE MIDDELEN

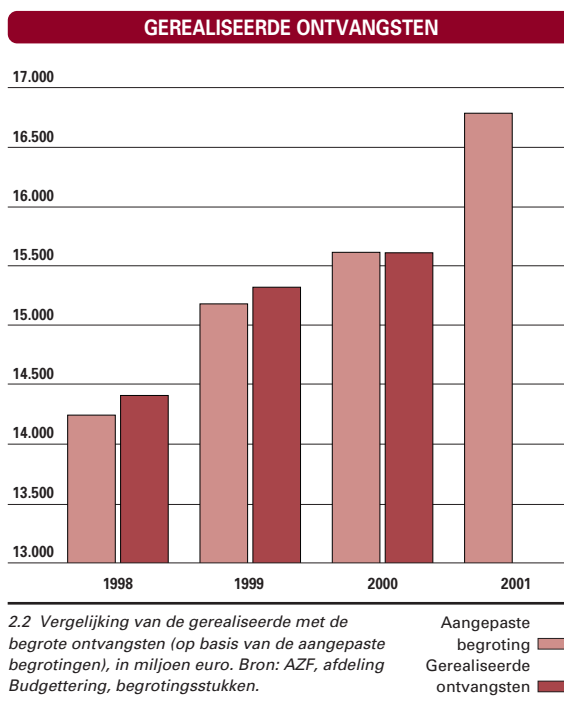
	1998	1999	2000	2001	2002
Samengevoegde en gedeelde belastingen	12.613	13.433	13.686	14.603	13.087
Gewestbelastingen	840	952	1.064	1.194	1.150
Nieuwe gewestbelastingen					1.685
Kijk- en luistergeld	426	441	445	469	37
Dotaties	178	178	221	250	277
Andere ontvangsten	166	149	157	206	683
Toegewezen ontvangsten	30	32	46	67	51
Totaal	14.253	15.185	15.619	16.788	16.970

2.1 Evolutie van de algemene middelen (in miljoen euro) van 1998 tot 2002, naar oorsprong. Tot 2001 op basis van aangepaste middelenbegroting, voor 2002 op basis van initiële middelenbegroting. Bron: AZF, afdeling Budgettering, begrotingsstukken.

deze maatregel bedraagt zo'n 50 miljoen euro. En tenslotte: het kijk- en luistergeld wordt vanaf het begrotingsjaar 2002 volledig afgeschaft. Het bedrag van 37 miljoen euro dat in de initiële begroting 2002 ingeschreven staat, heeft betrekking op inningen 2001 die pas in 2002 betaald zullen worden. De minderontvangst van deze maatregel wordt geraamd op 459 miljoen euro. Doordat vanaf 2002 het kijk- en luistergeld een gewestbelasting wordt (in plaats van een gemeenschapsbelasting) krijgen de Gemeenschappen een dotatie van de federale overheid om dit te compenseren. Voor de Vlaamse Gemeenschap wordt dit bedrag geraamd op 456,5 miljoen euro. Vandaar de sterke toename onder de rubriek 'andere ontvangsten'.

2. Uitgavenbegroting

De algemene uitgaven van de Vlaamse overheid in 2001 werden begroot op 16,4 miljard euro. In vergelijking met 2000 groeiden de uitgaven nominaal aan met 6,7%. In de periode van 1996 tot 2001 namen de uitgaven gemiddeld toe met 4,3%. Om een idee te hebben waaraan de Vlaamse overheid haar geld uitgeeft, geven we de uitgaven weer in functie van de betalingskredieten. Het totale bedrag van de betalingskredieten verschilt van het totale bedrag van de uitgaven uit de algemene uitgavenbegroting. Dit komt ondermeer doordat bij de berekening van de betalingskredieten rekening gehouden is met enkele Diensten van Afzon-

derlijk Beheer (DAB's: MINA, VIF, VLIF) die belangrijke eigen ontvangsten genereren. In de algemene uitgavenbegroting worden de uitgaven van deze DAB's die gebeuren met de eigen ontvangsten niet opgenomen. Maar bij het bepalen van de betalingskredieten

GEWESTBELASTINGEN

	1998	1999	2000	2001	2002
Spelen en weddenschappen	23.837	22.310	21.378	16.678	17.578
Automatische ontspanningstoestellen	27.516	34.098	38.887	36.557	45.184
Openingsbelasting	8.785	7.933	9.117	6.849	0
Successierecht	366.882	436.293	488.003	576.980	558.533
Onroerende voorheffing	95.580	96.919	96.919	111.143	110.053
Registratierecht	309.867	347.051	406.265	434.552	409.432
Nalatiheidsinteressen		3.718	3.718	11.026	9.682
NIEUWE GEWESTBELASTINGEN					
Hypotheekrechten					130.704
Schenkingsrechten					31.820
Verkeersbelasting					683.523
Belasting op inverterstelling					143.063
Eurovignet					55.637
Boetes					2.021
Registratierechten					638.429
Residu kijk- en luistergeld					37.184
Totaal	832.469	948.322	1.064.287	1.193.786	2.872.844

2.3 Evolutie van de gewestbelastingen (in duizend euro) van 1998 tot 2002, naar oorsprong. Tot 2001 op basis van aangepaste middelenbegroting, voor 2002 op basis van initiële middelenbegroting. Bron: AZF, afdeling Budgettering, begrotingsstukken.

gebeurt dat wel. Bovendien wordt er bij de berekening van de betalingskredieten geen rekening gehouden met de aflossingen van leningen. Leningen hebben immers in het verleden reeds geleid tot een uitgave waardoor de kredieten reeds werden opgenomen. Het totale bedrag aan **betalingskredieten** voor 2001 is begroot op 16,8 miljard euro. De grootste hap uit de betalingskredieten gaat naar onderwijs met 40,5% van het totale bedrag. Het gaat hier voornamelijk over de lonen van het onderwijzend personeel. 11,5% van de betalingskredieten gaat naar het domein ‘welzijn, volksgezondheid en gelijke kansen’.

Begrotingssaldo

De Vlaamse publieke financiën zijn gezond en dat wil de Vlaamse regering zo houden. Daarom trekt ze de lijn door en zal ze het principe van een zuinig en orthodox begrotingsbeleid ook in de toekomst blijven hanteren.

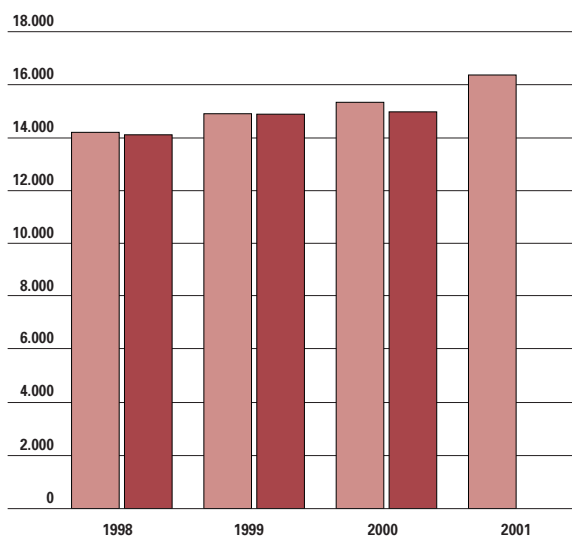
Het **begrotingssaldo** voor 2001 wordt geraamd op 403,9 miljoen euro. Dit bedrag is een raming, het effectief gerealiseerde begrotingssaldo zal pas in de loop van 2002 gekend zijn. Maar over het algemeen vallen de effectief gerealiseerde begrotingssaldi hoger uit dan de geraamde bedragen. Zo werd het begrotingsjaar 2000 afgesloten met een effectief gerealiseerd begrotingssaldo van 624,2 miljoen euro. Dat bedrag lag 356,4 miljoen euro hoger dan geraamd.

Om de gezondheid van de overheidsfinanciën binnen de lidstaten van de Europese Gemeenschap te garanderen werd op Europees niveau het Stabiliteits- en groeipact afgesloten. In uitvoering van dit pact heeft België een stabiliteitsprogramma voor de periode 1999-2002 opgesteld dat eind 2000 werd geactualiseerd voor de periode 2001-2005. De Gemeenschappen en Gewesten hebben in 2000 een samenwerkingsakkoord met de federale overheid onderschreven waarin ze verklaren het Stabiliteitsprogramma te zullen ondersteunen en de lange termijnstrategie te

BETALINGSKREDIETEN				
	2000	2000-%	2001	2001-%
Buitenlands beleid	22,00	0,14%	36,54	0,22%
Financiën	464,70	2,99%	644,95	3,89%
Ambtenarenzaken	578,66	3,72%	520,90	3,14%
Onderwijs	6.453,30	41,49%	6.795,55	41,00%
Welzijn en gezondheid	1.761,61	11,33%	1.936,37	11,68%
Cultuur en jeugd	285,16	1,83%	316,81	1,91%
Toerisme	27,63	0,18%	37,89	0,23%
Economie	365,21	2,35%	361,21	2,18%
Werkgelegenheid	746,02	4,80%	644,04	3,89%
Lokale en regionale besturen	1.345,69	8,65%	1.374,20	8,29%
Stedenbeleid	195,27	1,26%	191,65	1,16%
Land- en tuinbouw	72,58	0,47%	40,19	0,24%
Milieu	664,42	4,27%	744,21	4,49%
Ruimtelijke ordening	16,86	0,11%	28,61	0,17%
Monumenten en landschappen	37,95	0,24%	41,97	0,25%
Huisvesting	281,71	1,81%	323,46	1,95%
Mobiliteit	1.409,24	9,06%	1.515,42	9,14%
Wetenschappen	378,30	2,43%	432,11	2,61%
Media	223,85	1,44%	234,22	1,41%
Sport	39,75	0,26%	42,25	0,25%
Energie	5,51	0,04%	5,98	0,04%
Andere	178,43	1,15%	306,12	1,85%
Totaal	15.553,84	100,0%	16.574,66	100,00%

2.4 *Betalingskredieten, naar beleidsdomein (in miljoen euro). De berekeningswijze van betalingskredieten werd aangepast waardoor het bedrag aan betalingskredieten voor 2000 bij sommige beleidsdomeinen kan verschillen met deze die in de vorige editie van Vrind werden opgenomen. Bron: AZF, afdeling Budgettering, begrotingsstukken.*

GEREALISEERDE UITGAVEN

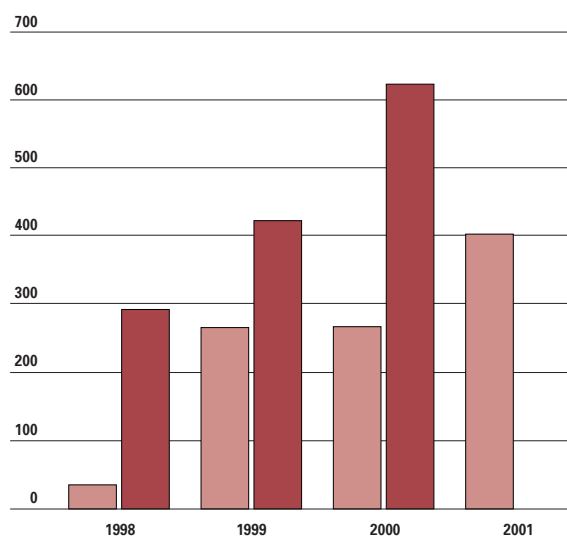
2.5 Vergelijking van de gerealiseerde met de begrote uitgaven (op basis van aangepaste begrotingsgegevens), in miljoenen euro. Bron: AZF, afdeling Budgettering, begrotingsstukken.

zullen naleven die door de Hoge Raad van Financiën (HRF) werd uitgewerkt om de globale overheidsfinanciën in evenwicht te brengen. In 2000 lag de doelstelling op 357,0 miljoen euro. Uiteindelijk bedroeg het reële saldo 991,6 miljoen euro. De doelstelling werd dus duidelijk overtroffen. Toch moeten we dit surplus boven de doelstelling iet of wat nuanceren omdat ruim een kwart van de betere prestatie een éénmalig karakter heeft. Voor 2001 ligt de begrotingsdoelstelling (volgens definitie HRF) voor het Vlaamse Gewest op 594,9 miljoen euro. De Vlaamse overheid raamt haar begrotingssaldo echter op 598,2 miljoen euro. Dit betekent dat het Vlaamse Gewest op een surplus zou uitkomen van 3,8 miljoen euro boven de norm van de Hoge Raad van Financiën.

Schuldbeheer

In het regeerakkoord nam de Vlaamse Regering zich voor om de Vlaamse schuld af te bouwen. Uit de Septemberverklaring van 2001 halen we de doelstelling voor 2001: een verdere schuldafbouw met 33,4 miljard frank (omgerekend zo'n 828 miljoen euro). Op het eind van de regeerperiode wordt gemikt op een **uitstaande schuld** van 112 miljard frank (omgerekend zo'n 2,78 miljard euro). Dit zou meer dan een halvering zijn van de schuld die het Vlaamse Gewest droeg op 31 december 1998, zijnde 266,4 miljard frank (6,6 miljard euro). Indien ze de mogelijkheid ziet, zal de Vlaamse Regering zelfs nog meer schuld aflossen. Immers elk miljard frank dat

BEGROTINGSSALDO

2.6 Vergelijking tussen het gerealiseerd en het geraamd begrotingssaldo (op basis van aangepaste begrotingen), in miljoenen euro. Bron: AZF, afdeling Budgettering, begrotingsstukken.

extra wordt afgelost, betekent 66 miljoen frank minder interesten.

1. Netto te financieren saldo

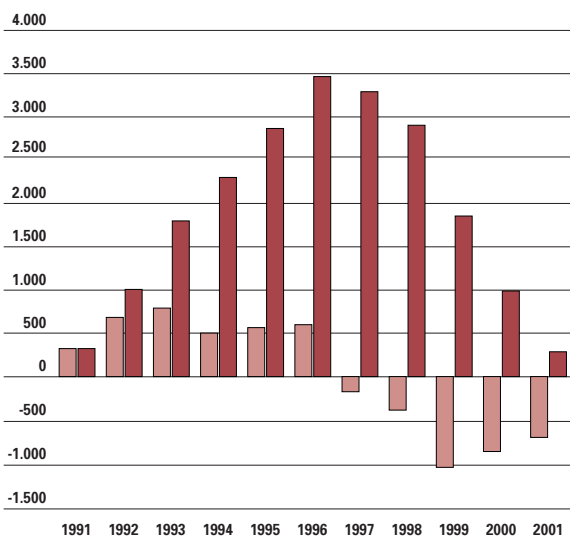
Het **netto te financieren saldo** (NFS) komt overeen met het bedrag dat de overheid zou moeten lenen om de geplande uitgaven te doen. De evolutie van het netto te financieren saldo is dus een goede graadmeter voor de opbouw van de directe schuld. Sinds 1997 zijn de kasontvangsten van de Vlaamse overheid hoger dan haar kasuitgaven. Dit betekent dat de Vlaamse overheid sinds 1997 haar uitgaven niet langer moet financieren via bijkomende leningen en dat ze het NFS kan aanwenden om de bestaande schuld af te bouwen. Doordat het NFS sinds 1997 'negatief' is, vermindert het over de jaren heen gecumuleerde NFS.

Op 31 december 2000 bedroeg het **cumulatieve NFS** nog 988,5 miljoen euro. Eind 2001 was dit saldo reeds verbeterd tot 286,2 miljoen euro. Ter vergelijking: eind 1996 bedroeg het cumulatieve NFS nog 3.463,6 miljoen euro.

2. Evolutie van de schuld

Op haar hoogtepunt eind 1995 bedroeg de totale Vlaamse schuld nog 8,28 miljard euro, sindsdien is de totale Vlaamse schuld met 36% afgenomen. Sedert 1996 neemt de totale schuld van het Vlaamse Gewest af met gemiddeld 10% per jaar. Eind 2000 bedroeg de totale schuld 5,3 miljard euro, een daling met 13% in vergelijking met eind 1999.

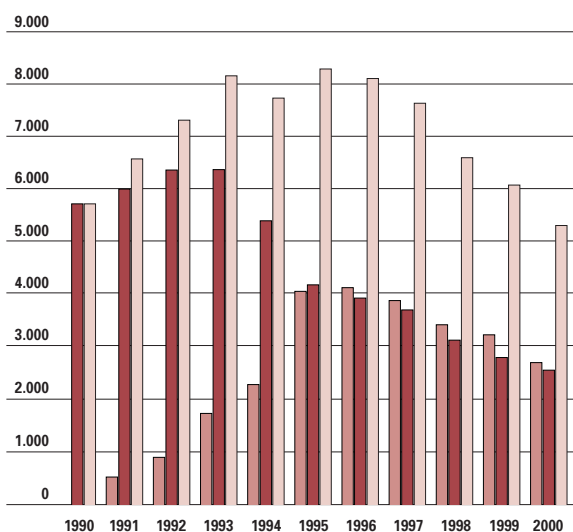
NETTO TE FINANCIEREN SALDO

2.7 Evolutie van het jaarlijkse en cumulatieve netto te financieren saldo van 1991 tot 2001, in miljoen euro. Cijfers voor 1991 tot 2001: situatie op 31/12. Bron: AZF, afdeling Financieel Management.

De totale Vlaamse schuld kan uitgesplitst worden in 2 componenten: de directe en de indirecte schuld. De **directe schuld** is gegroeid uit de leningen die de Vlaamse overheid jaarlijks heeft aangegaan om haar tekorten mee te financieren. Eind 1996 stond de directe schuld op haar hoogtepunt met 4,15 miljard euro maar nam sindsdien jaarlijks met gemiddeld

SCHULD

2.8 Evolutie van de directe (exclusief katoestand) en indirecte schuld (exclusief Aquafin) van het Vlaamse Gewest, in miljoen euro (situatie op 31/12). Bron: AZF, afdeling Financieel Management.

RENTELASTEN

JAAR	NETTO RENTELASTEN	AFLOSSINGEN UIT DE BEGROTING	TOTALE LAST OP DE BEGROTING
1995	-521,79	-130,95	-652,74
1996	-438,31	-262,06	-700,37
1997	-411,85 ¹	-250,97	-662,82
1998	-343,17	-365,26	-708,43
1999	-285,93 ²	-397,34	-683,27
2000	-214,64	-302,14	-516,78

2.9 Rentelasten van het Vlaamse Gewest met betrekking tot de totale directe en indirecte (exclusief Aquafin) schuld van 1995 tot 2000, in miljoen euro. Bron: AZF, afdeling Financieel Management.

(1) met inbegrip van een provisie van 47,94 miljoen euro dat in het Vlaams Egalisatie rentefonds werd gestort

(2) met inbegrip van een provisie van 7,4 miljoen euro dat in het Vlaams Egalisatie Rentefonds werd gestort

10% af, in 2000 zelfs met 16% tot 2,7 miljard euro. De **indirecte schuld** bestaat uit leningen die Vlaamse Openbare Instellingen of lokale overheden in het Vlaamse Gewest afsloten om hun eigen financieringsbehoeften te dekken en waarvan de Vlaamse overheid de financiële lasten geheel of gedeeltelijk op zich neemt. Eind 1993 stond de indirecte schuld op haar hoogste peil met 6,38 miljard euro. Eind 2000 bedroeg de indirecte schuld nog 2,6 miljard euro. Wanneer we ook hier weer de situatie eind 1996 als referentiebasis nemen dan is de indirecte schuld jaarlijks gemiddeld met zo'n 10% afgenomen, met in 2000 een daling met 8,4%.

De combinatie van een dalende rente en een afgenomen schuld heeft een positieve invloed gehad op de rentelasten van het Vlaamse Gewest. Zo is de jaarlijkse **rentelast** meer dan gehalveerd van 521,8 miljoen euro in 1995 tot 214,6 miljoen euro in 2000.

VOOR MEER INFORMATIE

Publicaties:

De Vlaamse begroting 2000: een klare kijk op de cijfers
Downloadbaar op: <http://www.vlaanderen.be>

Jaarverslag 2001 van de afdeling
'Financieringsbehoeften van de overheid' van de
Hoge Raad van Financiën.

Downloadbaar op:

<http://www.begroting.be/n/defaultn.htm>

Diverse begrotingsstukken

Downloadbaar op:

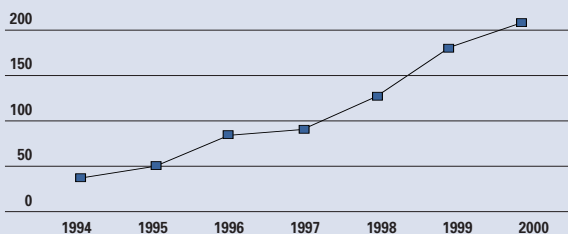
http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/financien/begrotingsdecreten/recent_goedgekeurde_begrotingsde.htm

Buitenlands beleid, buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking

hoofdstuk 3

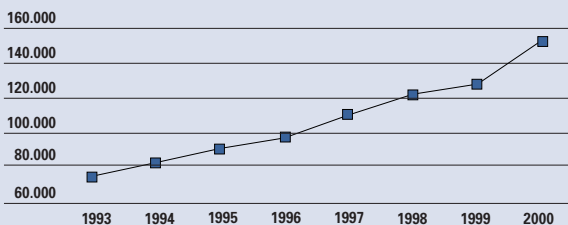
Kerncijfers

BUITENLANDSE INVESTERINGSPROJECTEN

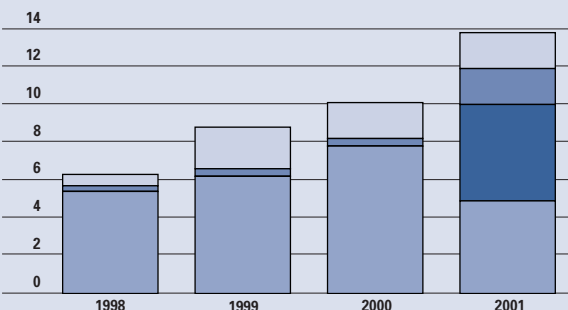
Evolutie van het aantal buitenlandse investeringsprojecten in Vlaanderen tussen 1994 en 2000. Bron: DIV.

EXPORT

Evolutie van de export tussen 1993 en 2000, in miljoen euro. Bron: INR, bewerking APS.

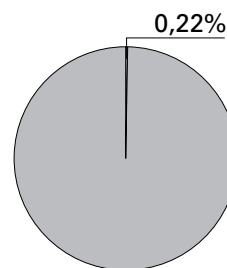
BUDGET ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

3.15 Evolutie van de bestedingen aan ontwikkelingssamenwerking tussen 1998 en 2001, in miljoen euro. Bron: COO, ABB.

noodhulp
 sensibilisering
 andere departementen
 projecten (incl. via gemeenten)

Uitgaven

Aandeel van het buitenlands beleid in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- De lijst met landen waarmee Vlaanderen exclusieve verdragen heeft, werd in 2001 verder uitgebreid.
- De officiële Vlaamse vertegenwoordiging in het buitenland werd in 2001 verder uitgebouwd. Zo is er nu ook in Parijs een Vlaams Huis.
- De Vlaamse export kende in 2000 een piek met een toename van 20,3% tegenover 1999.
- Het aantrekken van buitenlandse investeringen naar Vlaanderen kende opnieuw een topjaar in 2000.
- De voltallige regeringsploeg en de gemeenten worden nauwer bij ontwikkelingssamenwerking betrokken.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/buitenland

3.1 Internationale oriëntatie van Vlaanderen

Het leven van de Vlaming wordt in toenemende mate bepaald door beslissingen die genomen worden op internationaal niveau. Daarom wil de overheid in de eerste plaats Vlaanderen politiek meer stem geven in de Europese Unie en andere multilaterale fora. Maar ook aan de positie als volwaardige partner in bilaterale relaties wordt gewerkt, zoals kan worden afgeleid uit het aantal verdragen en de partners waarmee de overheid overeenkomsten afsluit.

Een indicatie van de groeiende internationale erkenning zijn de bezoeken van de minister-president en andere leden van de Vlaamse regering aan hun collega's in het buitenland. De mate waarin de Vlaamse overheid bijdraagt tot de werking van internationale instellingen, toont eveneens hoe internationaal georiënteerd het Vlaamse beleid is.

Internationale overeenkomsten

Sinds 1993 kan Vlaanderen, voor alle materies waarvoor het alleen bevoegd is, 'exclusieve' verdragen sluiten met buitenlandse partners. Bij aangelegenheden waarvoor zowel de federale als de Vlaamse overheid bevoegd zijn, worden 'gemengde' verdragen gesloten. Drie kwart van de exclusieve verdragen zijn bilateraal, zoals in 2000 het geval was met het Groothertogdom Luxemburg, Frankrijk en Bulgarije. Met Nederland werd een bijkomend verdrag gesloten voor de oprichting van de Transnationale Universiteit Limburg. De gemengde verdragen hebben meestal een multilateraal karakter en in veel gevallen gaat het om overeenkomsten in het kader van de Europese Unie. Het voorbije jaar stemde Vlaanderen onder meer ook in met internationale verdragen rond economische relaties, milieuriichtlijnen en maatregelen rond mensenhandel en kinderrechten.

Voor 1993 ging de federale overheid bilaterale verbintenissen aan in materies waarvoor nu de gemeenschappen en gewesten bevoegd zijn. De bestaande programma's binnen deze akkoorden worden verder uitgevoerd, maar de akkoorden zelf worden geleidelijk vervangen door Vlaamse. Ondanks hun naam bestrijken de culturele akkoorden doorgaans meerdere domeinen: onderwijs en vorming, wetenschap en technologie, monumentenzorg, media en natuurlijk ook cultuur.

Transnationale contracten ten slotte zijn verbintenissen tussen twee staten of regio's waarbij minstens één partij niet de bevoegdheid heeft om verdragen te sluiten. Onder die categorie valt bijvoorbeeld de 'entente' tussen Vlaanderen en Québec, dat zelf geen verdragsrecht heeft. Ruim de helft van de transnationale contracten gaat over onderwijs en vorming. In strikte zin maken intentieverklaringen geen deel uit van de internationale overeenkomsten, omdat zij geen bindende juridische waarde hebben. Ze geven enkel een politiek signaal. Naar aantal is Zuid-Afrika duidelijk de koploper.

EXCLUSIEVE EN GEMENGDE VERDRAGEN		
	EXCLUSIEVE VERDRAGEN	GEMENGDE VERDRAGEN
Bilateraal	16	17
BLEU	-	45
Benelux	-	1
EU	-	53
Raad van Europa	-	11
Multilateraal	6	63
Totaal	22	190

3.1 Aantal exclusieve en gemengde verdragen waarbij Vlaanderen als partij betrokken is, 31/10/2001. Bron: COO, ABB.

CULTURELE AKKOORDEN EN TRANSNATIONALE CONTRACTEN						
	GEOGRAFISCHE VERDELING					TOTAAL
	EUROPA	AFRIKA	AMERIKA	AZIË	WERELDWIJD	
Culturele akkoorden	18	3	8	10	-	39
Transnationale contracten	12	2	7	7	2	30

3.2 Aantal culturele akkoorden en transnationale contracten waarbij Vlaanderen als partij betrokken is, 31/10/2001. Bron: COO, ABB.

Officiële ontvangsten in het buitenland

Het symbolische belang van een **officiële ontvangst** in het buitenland is bijzonder groot. Ze staat immers voor de impliciete, constitutionele erkenning van Vlaanderen door het buitenland. De Vlaamse minister-president werd meermaals officieel ontvangen door buitenlandse staatshoofden en regeringsleiders. Voorts legden de Vlaamse minister-president en andere ministers tal van werkbezoeken af. De redenen daarvoor zijn heel divers: deelname aan Europese vergaderingen of internationale conferenties, handelsmissies, de officiële opening van een tentoonstelling of evenement waar Vlaanderen in de kijker staat...

Internationale organisaties

Vlaanderen is betrokken bij tal van **multilaterale instellingen**. Dat gebeurt via deelname aan comités en werkgroepen, of via participatie in allerlei projecten en programma's.

Zo heeft de Vlaamse regering in 1994 een samenwerkingsfonds ter waarde van 400.000 euro opgericht bij de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling. In 1998 volgde een Vlaams milieufonds van 1 miljoen euro bij de Wereldbank. In dat kader worden allerlei projecten geselecteerd, medegefinancierd en uitgevoerd. Op die manier stimuleert men de samenwerking en kennisoverdracht tussen de verschillende partners. Ook bij de UNESCO is er een Vlaams wetenschappelijk samenwerkingsfonds van jaarlijks ruim 1 miljoen euro, naast projectmatige acties in het kader van het samenwerkingsakkoord dat Vlaanderen met de UNESCO sloot in 1998. In 2001 werden onderhandelingen gestart voor een nieuw akkoord met de UNESCO. Deze nieuwe overeenkomst moet de samenwerking verder stroomlijnen. Vlaanderen zetelt in comités en werkgroepen, maar heeft ook diverse samenwerkingsprojecten lopen bij de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). De totale financiële bijdrage van Vlaanderen voor deze projecten is sinds 1997 opgelopen tot 3,6 miljoen

INTENTIEVERKLARINGEN

LAND/REGIO/MULTILATERALE INSTELLING	AANTAL	BELEIDSDOMEIN*				
		ECONOMIE EN WERKGELEGENHEID	LEEFMILIEU EN INFRASTRUCTUUR	ONDERWIJS	WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR	WETENSCHAP EN TECHNOLOGISCH ONDERZOEK
Baden-Württemberg	1	x	x	x	x	
Catalonië	1	x	x	x	x	x
China	2		x			
Estland	1	x				
Hongarije	2	x	x	x	x	
IAO	1	x		x		
Letland	1	x	x			
Litouwen	3	x	x			
Nederland	4	x	x	x		x
Nord-Pas de Calais	2	x	x	x	x	x
Nordrhein-Westfalen	2	x	x		x	
Polen	2		x			
Tsjechië	3	x	x	x	x	x
Tunesië	1		x			
UNESCO	1			x	x	x
Verenigde Staten	1		x	x		
Vietnam	3		x			
Zuid-Afrika	9	x	x	x	x	x
Totaal	40					

3.3 Aantal intentieverklaringen per buitenlandse partner, met aanduiding van beleidsdomein, 31/10/2001. Bron: COO, ABB.

* Één intentieverklaring kan meerdere beleidsdomeinen bestrijken.

OFFICIËLE ONTVANGSTEN

JAAR	LAND/REGIO	STAATSHOOFD
1994	Tsjechië	president Václav Havel
	Hongarije	president Árpád Göncz
1995	Polen	president Lech Wałęsa
	Frankrijk	president François Mitterand
	Chili	president Eduardo Frei
1996	Estland	president Lennart Meri
	Letland	president Guntis Ulmanis
	Litouwen	president Algirdas Brazauskas
	Zuid-Afrika	president Nelson Mandela
1997	Roemenië	president Emil Constantinescu
	Nederland	minister-president Wim Kok
1998	Portugal	president Jorge Sampaio
	Baskenland	president José Antonio Ardanza
	Slovenië	president Milan Kucan
		premier Janez Drnovsek
	Hongarije	president Árpád Göncz
		premier Viktor Orbán
1999	Polen	premier Jerzy Buzek
	Catalonië	president Jordi Pujol
	Nordrhein-Westfalen	minister-president Wolfgang Clement
	Nederland	minister-president Wim Kok
2000	Berlijn	minister-president Eberhard Diepgen
	Brandenburg	minister-president Manfred Stolpe
	Luxemburg	premier Jean-Claude Juncker
	Nordrhein-Westfalen	minister-president Wolfgang Clement
	Zuid-Afrika	president Thabo Mbeki
2001	Nord-Pas de Calais	voorzitter Michel Delebarre
	Hongarije	president Ferenc Mádl
	Singapore	premier Goh Chok Tong
	Vietnam	premier Phan Van Khai

3.4 Officiële ontvangsten van de Vlaamse minister-president door buitenlandse staatshoofden en regeringsleiders tussen 1994 en november 2001.
Bron: COO, ABB.

euro. Ook met de United Nations University (UNU) heeft de Vlaamse overheid samenwerkingsprojecten lopen ter waarde van 1 miljoen euro voor de periode 1998-2002. De samenwerking met de UNU werd bovendien uitgebreid met een onderzoeks- en opleidingsprogramma voor regionale integratiestudies. In de Raad van Europa en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling is Vlaanderen op verschillende terreinen actief. De

samenwerking met de OESO richtte zich in 2001 vooral op de landen van Centraal- en Oost-Europa, waarmee in de loop van 2002 een aantal projecten wordt gestart.

Met de Wereldgezondheidsorganisatie werd in 2001 de eerste stappen gezet voor een gezamenlijk project rond gezondheidspromotie in Zuid-Afrika. Ook de relatie met de Wereldhandelsorganisatie werd geactiveerd.

ZENDINGEN

PERIODE	LAND/REGIO/STAD	MINISTER	DOMEIN
22.10 tot 26.10.2000	VSA	Patrick DEWAELE	minister-president
10.12 tot 12.12.2000	Zweden	Renaat LANDUYT	werkgelegenheid
24.12 tot 26.12.2000	Palestina	Johan SAUWENS	huisvesting
18.01.2001	Rijsel (Frankrijk)	Patrick DEWAELE	buitenlands beleid
24.01 en 25.01.2001	Wenen (Oostenrijk)	Patrick DEWAELE	minister-president
		Johan SAUWENS	buitenlandse handel
08.02.2001	Stockholm (Zweden)	Johan SAUWENS	sport
14.02.2001	Eupen (Duitstalige Gemeenschap)	Patrick DEWAELE	minister-president
02.03 en 03.03.2001	Uppsala (Zweden)	Marleen VANDERPOORTEN	onderwijs
23.03 tot 25.03.2001	Schotland	Johan SAUWENS	buitenlandse handel
29.03 tot 09.04.2001	Sicilië	Bert ANCIAUX	cultuur
30.03 tot 01.04.2001	Zweden	Vera DUA	leefmilieu
02.04 tot 04.04.2001	Parijs (Frankrijk)	Marleen VANDERPOORTEN	onderwijs
06.05 tot 08.05.2001	Berlijn (Duitsland)	Renaat LANDUYT	toerisme
12.05 tot 19.05.2001	Japan	Renaat LANDUYT	toerisme
16.05 tot 18.05.2001	Hongarije/Bulgarije	Patrick DEWAELE	buitenlands beleid
17.05 tot 21.05.2001	Malta	Bert ANCIAUX	cultuur
18.05 en 19.05.2001	Praag (Tsjechië)	Marleen VANDERPOORTEN	onderwijs
21.05 en 22.05.2001	Slovenië	Paul VAN GREMBERGEN	buitenlandse handel
30.05 tot 03.06.2001	Marokko	Marleen VANDERPOORTEN	onderwijs
05.06 tot 07.06.2001	Venetië (Italië)	Bert ANCIAUX	cultuur
11.06.2001	GH Luxemburg	Renaat LANDUYT	toerisme
18.06 en 19.06.2001	Lissabon (Portugal)	Renaat LANDUYT	toerisme
28.06 tot 30.06.2001	Riga (Letland)	Marleen VANDERPOORTEN	onderwijs
21.08.2001	Talinn (Estland)	Bert ANCIAUX	sport
23.08 tot 30.08.2001	Zuid-Afrika	Bert ANCIAUX	ontwikkelingssamenwerking
10.09 tot 20.09.2001	Cambodja/Laos	Steve STEVAERT	openbare werken & vervoer
16.09 tot 19.09.2001	Singapore	Patrick DEWAELE	minister-president
		Dirk VAN MECHELEN	innovatie & ruimtel. ordening
19.09 tot 22.09.2001	Vietnam	Patrick DEWAELE	minister-president
		Jaak GABRIELS	buitenlandse handel

3.5 Zendingen naar het buitenland van leden van de Vlaamse regering tussen oktober 2000 en september 2001. Bron: COO, ABB.

SAMENWERKINGSPROJECTEN MET DE IAO

LAND	PROJECT	LOOPTIJD	FINANCIËLE BIJDRAGE VLAANDEREN (IN EUR)
Baltische Staten	versterken van de werkgeversorganisaties	1997-1999	243.059
Estland	bevordering van sociale dialoog	2001-2002	238.890
Chili	opleiding van consulenten inzake bedrijfsbeheer en technische steun voor KMO's	1997-1999	484.743
Chili	STEP - strategies and tools against social exclusion poverty	1998-2000	102.256
Chili	opleiding van consulenten inzake bedrijfsbeheer en technische steun voor KMO's - consolidatie en verspreiding van resultaten	2001	147.830
Hongarije	versterken van KMO-ondersteunende instellingen	1998-2000	284.334
Palestina	organisatie en beheer van de werknemersorganisaties in de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever	1997-1999	151.339
Rusland	ontwikkeling van modulaire opleidingssystemen te Sint-Petersburg	1997-2000	763.512
Vietnam	oprichting van een vormings- en adviescentrum voor KMO's binnen de Universiteit voor Economische Wetenschappen in Ho Chi Minh-stad	1998-2000	597.867
Vietnam	leveren van efficiënte en commercieel duurzame advies- en consultancy-diensten aan KMO's in Vietnam	2001	99.667
Zuid-Afrika	capaciteitsopbouw voor werkgelegenheidsbevordering, gelijkheid tussen man en vrouw en armoedebestrijding	2001-2002	257.818
TOTAAL			3.371.315

3.6 Overzicht van de lopende Vlaamse samenwerkingsprojecten met de Internationale Arbeidsorganisatie tussen 1997 en 2002. Bron: COO, ABB.

3.2 Vlaamse vertegenwoordiging

De Vlaamse overheid wil haar **vertegenwoordiging** in het buitenland meer stroomlijnen, zodat ze een duidelijk herkenbaar Vlaams gezicht krijgt en de onderlinge coördinatie van de diensten vlotter verloopt.

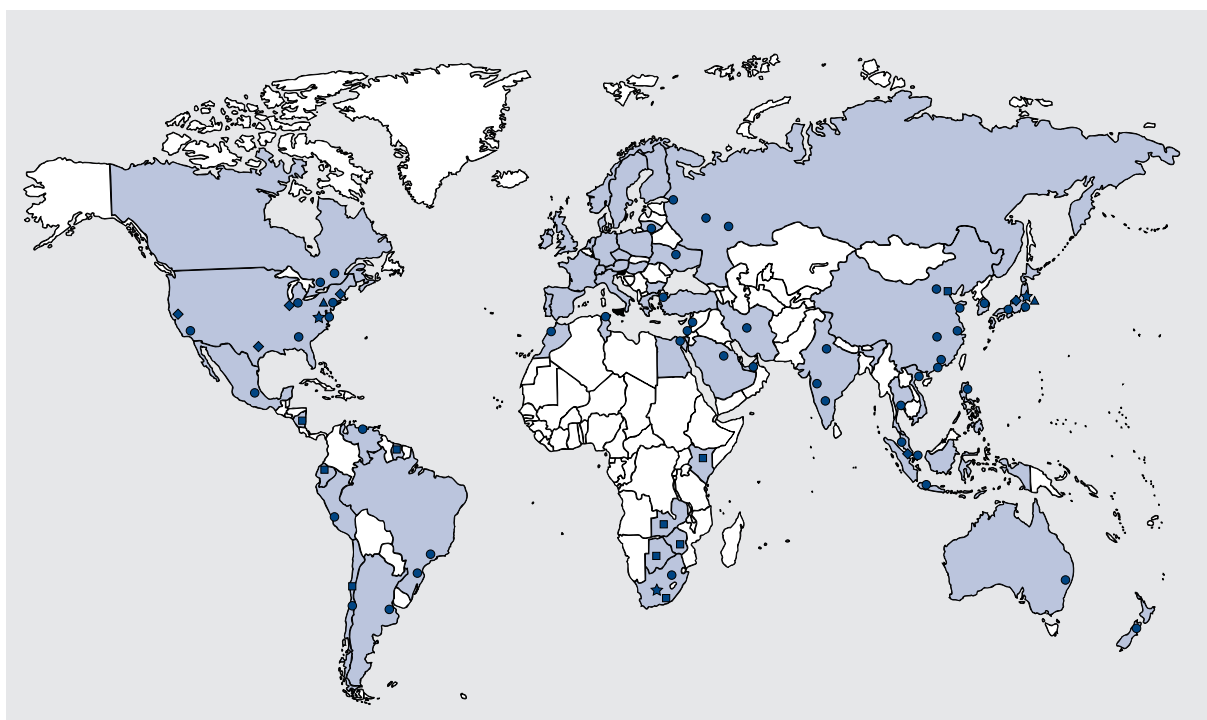
Sinds Vlaanderen naar buiten treedt als een volwaardige internationale partner is de officiële vertegenwoordiging in het buitenland sterk uitgebouwd. Maar ze is divers, wereldwijd verspreid en verloopt via verschillende netwerken: gemeenschapsattachés, Vlaamse economische vertegenwoordigers, investeringsprospectoren, een technologisch attaché en vertegenwoordigers van het VLAM, Toerisme Vlaanderen en de Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelings-samenwerking en Technische Bijstand. Daarom wil de Vlaamse overheid op termijn komen

tot één geïntegreerd netwerk, waarin de onderscheiden gespecialiseerde netwerken, elk met hun eigen opdracht, complementair kunnen functioneren. Inmiddels wordt er reeds werk gemaakt van een meer structurele samenwerking tussen de verschillende internationale vertegenwoordigers (de Vlaamse diplomatieke dagen) en een zekere integratie van de Vlaamse vertegenwoordiging in het buitenland (de Vlaamse huizen).

Gemeenschapsattachés

Anno 2001 telt de Vlaamse overheid 8 **attachés** van de Vlaamse Gemeenschap die deel uitmaken van de administratie Buitenlands Beleid. Zij zijn de diplomatieke vertegenwoordigers van de Vlaamse regering in Berlijn, Den Haag, Parijs, Wenen-Praag-Budapest,

VLAAMSE VERTEGENWOORDIGING IN DE WERELD

3.7 Overzicht van de verschillende vertegenwoordigers per werelddeel, overzicht november 2001. Bron: COO, ABB.

attachés van de Vlaamse Gemeenschap ★
Vlaamse economische vertegenwoordigers en handelssecretarissen ◆
investeringsprospectoren en technologisch attaché ●
Vlaamse toeristische promotie en VLAM ▲
VVOB-vertegenwoordigers ■

Washington, Tokio, Pretoria en de Europese Unie. Er werd beslist om gemeenschapsattachés te plaatsen in elk van de buurlanden. Op korte termijn komt er bijgevolg ook een attaché in Londen. Aan Kopenhagen wordt eveneens gedacht, om zo een brug te slaan naar de Noordse landen.

Het werkterrein van een attaché bestrijkt in feite bijna alle domeinen die tot de bevoegdheid van de Vlaamse regering behoren. Uitzonderingen daarop zijn het aantrekken van de buitenlandse investeringen en het promoten van export en toerisme. De attaché verschaft doelgerichte informatie over Vlaanderen aan de lokale instanties. Daarnaast wint hij ook informatie in over mogelijke samenwerkingsvormen met Vlaanderen.

Vlaamse economische vertegenwoordigers

In november 2001 was Export Vlaanderen wereldwijd op 79 locaties aanwezig met een Vlaamse **economische vertegenwoordiger of handelssecretaris**.

Een van de belangrijkste taken van de economische vertegenwoordigers is het opsporen van exportkansen binnen het ambtsgebied. Ook dienen zij tijdig belangrijke marktevoluties te signaleren. In hun ruim bevoegdheidspakket steken het aanknopen van contacten met handelspartners, het uitwerken van commerciële samenwerkingsvormen, het inwinnen van informatie, het organiseren van ontmoetingsdagen en zendingen.

Vlaamse investeringsprospectoren en technologisch attaché

In 2001 beschikte de Dienst Investeren in Vlaanderen (DIV) over 7 **investeringsprospectoren** met standplaats in Boston, Chicago, Dallas, San Francisco, Tokio, Singapore en Brussel. Hun primordiale opdracht is het opsporen van kandidaat-investeerders en hen ervan te overtuigen dat Vlaanderen een geschikte regio is om te investeren.

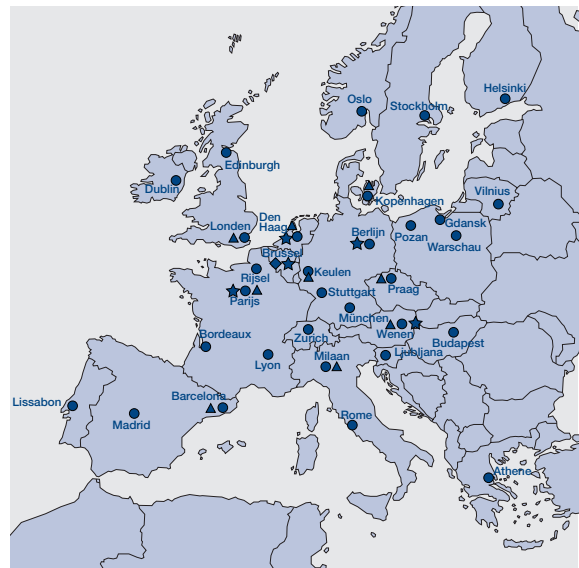
De **technologisch attaché** heeft zijn basis in Tokio. Hij staat in voor het opsporen, informeren en begeleiden van kandidaat-investeerders in sectoren die zeer kennisintensief zijn. Dergelijke investeringen naar Vlaanderen halen, leidt meteen ook tot het binnenbrengen van spits technologie.

Vertegenwoordigers Toerisme Vlaanderen en VLAM

Toeristische promotie valt onder de bevoegdheid van Toerisme Vlaanderen. De kernopdracht is het promoten van Vlaanderen als vakantiebestemming in binnen- en buitenland.

Het Vlaams promotiecentrum voor Agro- en

VLAAMSE VERTEGENWOORDIGING IN EUROPA

3.8 Overzicht van de verschillende vertegenwoordigers in Europa, overzicht november 2001. Bron: COO, ABB.

attachés van de Vlaamse Gemeenschap
 Vlaamse economische vertegenwoordigers
 investeringsprospectoren en technologisch attaché
 Vlaamse toeristische promotie en VLAM
 VVOB-vertegenwoordigers

Visserijmarketing (VLAM) is een organisatie naar privaat recht. Ze promoot de Vlaamse landbouw-, tuinbouw- en visserijproducten in binnen- en buitenland. De buitenlandse promotie is eerder handelsgericht en de VLAM-werking spitst zich vooral toe op de contacten met de distributie. De **VLAM** beschikte in 2001 over 2 vertegenwoordigers in het buitenland met standplaats in Parijs en Keulen. Zij dienen als aanspreekpunt van de Vlaamse landbouw voor respectievelijk de Franse en Zwitserse, en de Duitse en Oostenrijkse handel.

VVOB-vertegenwoordigers

De Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en Technische Bijstand (VVOB) participeert in de uitbouw van onderwijs, opleidings- en onderzoeksprogramma's in landen in ontwikkeling.

Ongeveer 150 **VVOB-coöperanten** zijn actief in een twaalfal landen in Afrika, Azië en Midden-Amerika. Daarnaast zijn 11 **VVOB-medewerkers** betrokken bij de organisatie van het Nederlandse taalonderwijs en het uitdragen van de Vlaamse cultuur in het buitenland.

De Vlaamse Huizen

Het streven naar één geïntegreerd netwerk komt onder andere tot uiting in de **Vlaamse Huizen**. In een Vlaams Huis worden de kantoren van de lokaal

aanwezige Vlaamse vertegenwoordigers onder één dak samengebracht. De spits werd in november 1994 in Oostenrijk afgebeten. In het Vlaams Huis in Wenen zetelen sindsdien zowel de attaché van de Vlaamse Gemeenschap, de economische vertegenwoordiger als de vertegenwoordiger van Toerisme Vlaanderen. Later volgden Den Haag (november 1999) en Berlijn (mei 2001). Op 22 januari 2002 werd het Vlaams Huis in Parijs geopend. In de nabije toekomst zal dit eveneens gebeuren in het Zuid-Afrikaanse Pretoria.

De Vlaamse diplomatieke dagen

Ook de Vlaamse **diplomatieke dagen** dragen bij tot de creatie van een stevig netwerk. Voor het eerst in 1998, en opnieuw in april 2001, keerden alle Vlaamse vertegenwoordigers in het buitenland voor één week terug naar Brussel. Samen met verschillende Vlaamse ministers bekeken zij hoe zij kunnen bijdragen tot de realisatie van de prioriteiten van de Vlaamse regering.

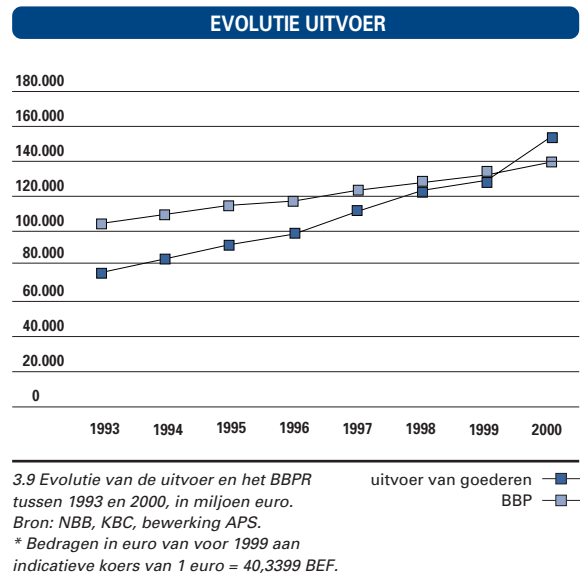
3.3 Extern economisch beleid

Het doel van het internationaal beleid van de Vlaamse regering is de welvaartscreatie in Vlaanderen te ondersteunen en de economische impact van Vlaanderen te versterken. Het buitenlands beleid is ondersteunend en beperkt zich hoofdzakelijk tot een actieve internationale economische prospectie, promotie en bedrijfsbegeleiding. Het beoogde resultaat is het versterken van de Vlaamse uitvoer en het aantrekken van buitenlandse investeerders naar Vlaanderen.

Buitenlandse handel

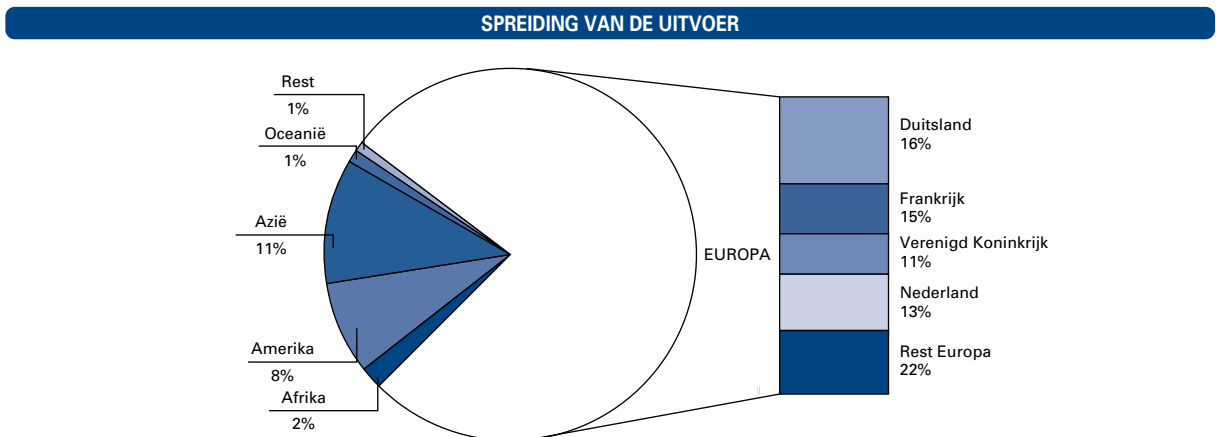
1. Export

Het Vlaamse Gewest exporteerde in 2000 voor 155 miljard euro aan goederen. Dit is een vijfde meer dan het jaar voordien. Ook de voorgaande jaren mocht de **exportgroei** gezien worden. Tussen 1993 en 2000 nam de uitvoerwaarde van goederen jaarlijks gemiddeld met 11% toe, terwijl bijvoorbeeld het Vlaamse BBPR met 4% steeg. De conjunctuurverzwakking die in 2001 een aanvang nam, komt ook in de uitvoercijfers tot uiting: in het eerste en tweede trimester van 2001 steeg de uitvoerwaarde met respectievelijk 10% en 4% op jaarbasis. In de eerste kwartalen van 2000 was dit nog telkens ruim 20%. De Vlaamse uitvoer is voor ruim drie kwart afgestemd op Europa en voor bijna de helft op de buurlanden

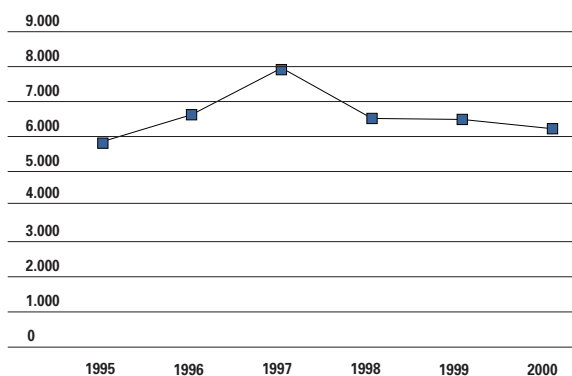
Duitsland, Frankrijk en Nederland. Toch mag men hieruit niet afleiden dat Vlaanderen ongevoelig zou zijn voor wat er zich in de wereld buiten Europa afspeelt. Conjuncturele verzwakkingen en crisismomenten kunnen immers via onze Europese handelspartners binnensijpelen in Vlaanderen.

De Vlaamse goederenuitvoer bestaat voornamelijk uit machines en instrumenten (18% in 2000), chemische producten (15%), vervoermaterieel (14%) en edelstenen (10%). Op zeven jaar tijd is het aandeel van

3.10 Spreiding van de uitvoer naar het land van bestemming in 2000, in %. Bron: NBB, bewerking APS.

EXPORTCENTRA

13.11 Evolutie van het aantal vragen om adressen, inlichtingen en marktonderzoeken bij de exportcentra tussen 1995 en 2000.
Bron: Export Vlaanderen, bewerking APS.

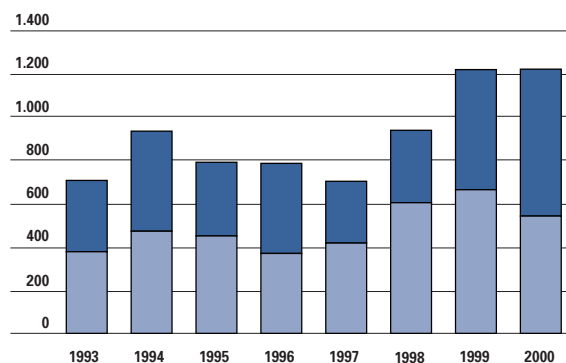
machines en instrumenten en van chemische producten toegenomen. Het belang van vervoermaterieel en edelstenen nam af. Hoogtechnologische producten komen in het Vlaamse uitvoerpakket minder aan bod (7%) dan gemiddeld in Europa (20%). Ook onze buurlanden scoren op dat vlak beter.

2. Exportbevordering

Export Vlaanderen wil de export van de Vlaamse ondernemers bevorderen. Zo vangen de **exportcentra** van Export Vlaanderen de bedrijfsleiders en exportmanagers op die met tal van vragen over export komen aankloppen.

Het totaal aantal gestelde vragen om adressen, inlichtingen en marktonderzoeken daalde verder in 2000. Het leeuwendeel van 2.604 vragen hield verband met landen van de Europese Unie, maar ook dat aantal ligt lager dan in 1999. Centraal- en Oost-Europa konden opnieuw op wat meer belangstelling rekenen. Voor de Afrikaanse landen kwamen er heel wat minder aanvragen binnen en ook de interesse

GOEDGEKEURDE STEUNAANVRAGEN

3.12 Evolutie van het aantal goedgekeurde steunaanvragen tussen 1993 en 2000.

Bron: Export Vlaanderen, bewerking APS.

* Vanaf 1999 is er een nieuw systeem voor financiële steun goedgekeurd door de Vlaamse regering.

voor het Amerikaanse continent en Oceanië daalde aanzienlijk. Voor Azië, dat meer dan 17% van alle vragen voor zijn rekening neemt, werd er een toename van 6,7% opgetekend.

Export Vlaanderen verleent ook financiële steun aan bedrijven die nieuwe en verre markten willen verkennen. Het aantal goedgekeurde aanvragen voor tussenkomsten in **beursdeelnames** en **prospectie-initiatieven** bleef in 2000 ongeveer op hetzelfde niveau als het jaar voordien. In totaal werd er voor bijna 2,5 miljoen euro steun toegekend.

Ongeveer 9 op 10 van de ondersteunde beursdeelnames vinden plaats in Europa. De populairste sectoren zijn voeding-horeca, machines en textiel. Steun voor prospectie-initiatieven kan zowel door individuele ondernemingen als door bedrijfspgroeperingen aangevraagd worden. De gegeerde sectoren bij de individuele ondernemers blijven dezelfde als in 1999: voeding-horeca, textiel en bouw.

BUITENLANDSE INVESTERINGEN

	PROJECTEN (AANTAL)	INVESTERINGSBEDRAGEN (IN MILJARD EUR)	DIRECTE TEWERKSTELLING (AANTAL ARBEIDSPLAATSEN)
1994	44	0,35	1.650
1995	56	0,45	2.128
1996	88	1,29	5.299
1997	94	1,54	3.819
1998	128	1,81	7.408
1999	179	2,50	9.422
2000	205	2,55	8.958

3.13 Evolutie van het aantal investeringsprojecten, het investeringsbedrag en de directe tewerkstellingscreatie tussen 1994 en 2000. Bron: DIV.

* Bedragen in euro van voor 1999 aan indicatieve koers van 1 euro = 40,3399 BEF.

Aantrekken buitenlandse investeringen

De **buitenlandse investeringen** gingen in 2000 andermaal in stijgende lijn: zowel het aantal projecten als de geïnvesteerde bedragen groeiden verder aan. In tegenstelling tot de voorgaande jaren, waarin de VSA het klassemant aanvoerde, kwam het grootste aantal buitenlandse investeringsprojecten in 2000 uit Europa (44%). De VSA (33%) volgen op enige afstand. De top drie van populaire sectoren wordt aangevoerd door informatie-technologie. Chemie en autoassemblage en -toeleveranciers wisselden van plaats in vergelijking met 1999. Opvallend in 2000 is dat 3 op 5 buitenlandse investeringsprojecten over de uitbreiding van bestaande vestigingen gaan.

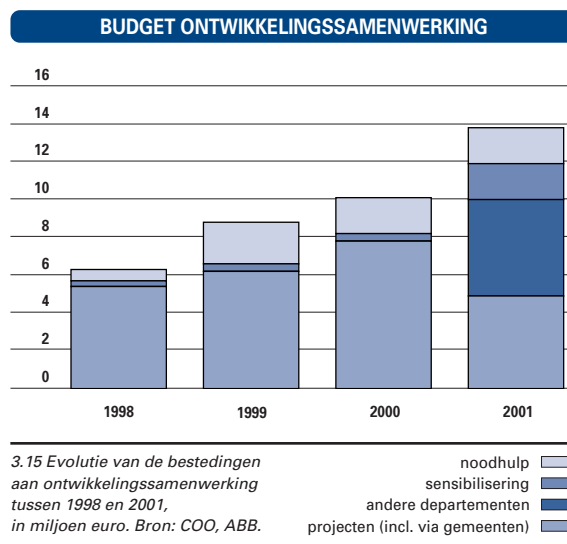
3.4 Ontwikkelings-samenwerking

Voor het eerst heeft de Vlaamse regering een eigen minister van Ontwikkelingssamenwerking. In de loop van 2000 werd ook de nieuwe visie van 'samenwerkingsontwikkeling' gelanceerd. De nieuwe term 'samenwerkingsontwikkeling' wordt voornamelijk gekenmerkt door een bredere verantwoordelijkheid: niet alleen de bevoegde minister heeft de opdracht de kloof tussen Noord en Zuid te helpen dichten, internationale samenwerking en solidariteit zijn een opdracht voor iedereen.

Een eerste indicatie hiervan vinden we terug in zowel de herkomst als de besteding van de Vlaamse middelen voor ontwikkelingsamenwerking.

Krachtlijnen van het ontwikkelingsbeleid zijn onder meer: gerichte projecten, verhoogde sensibilisatie, geografische concentratie en thematische vernieuwing.

De **Human Development Index (HDI)**, een internationale standaard waarin voor alle landen van de Verenigde Naties indicatoren over gezondheid, opleiding en economische welvaart worden verwerkt, geeft een goed beeld van de algemene menselijke ontwikkeling. Berekenen we de HDI voor onze eigen regio dan blijkt Vlaanderen uiterst hoog te scoren: wereldwijd haalt enkel Noorwegen een beter cijfer.

De ranglijst laat helaas enorme verschillen zien. Het vernieuwde beleid wordt weerspiegeld door de toename van het totale budget in 2001, maar meer nog door de herkomst van de middelen. Bovenop de 6,8 miljoen euro op de begroting van de Vlaamse minister voor **Ontwikkelingssamenwerking** en de 1,9 miljoen euro voor noodhulp, hebben de andere

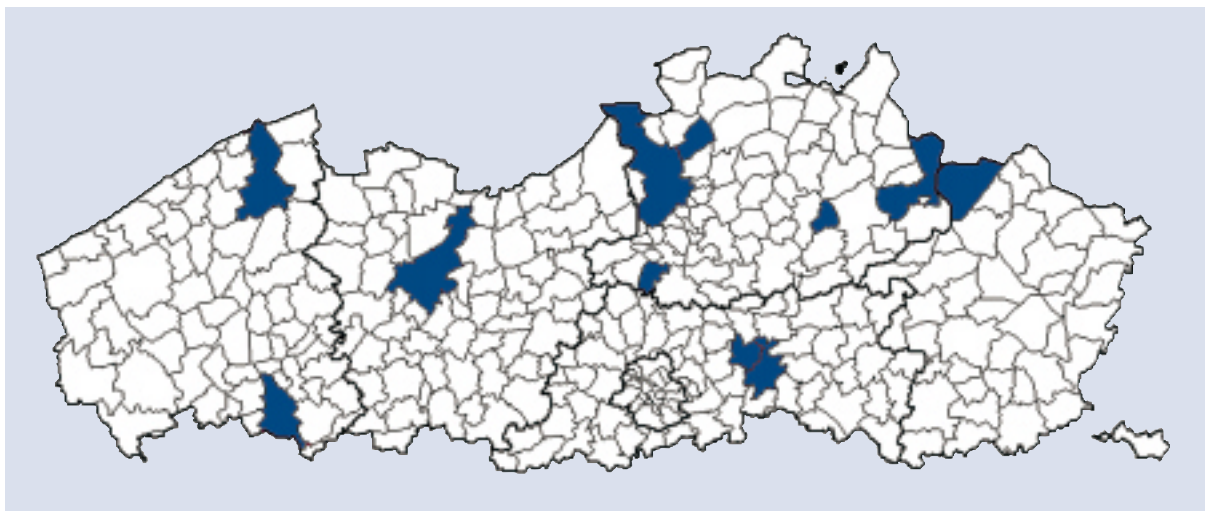
HUMAN DEVELOPMENT INDEX

LAND EN RANGSCHIKKING*	LEVENSV ERWACHTING BIJ DE GEBOORTE (IN JAAR)	GELETTERDHEID VOLWASSENEN (IN %)	SCHOLINGSGRAAD (IN %)	BBP/CAPITA (IN KKP** USD)	HDI
1. Noorwegen	78,4	99,0	97	28.433	0,939
Vlaanderen	78,9	99,0	100	24.839	0,937
2. Australië	78,8	99,0	100	24.574	0,936
3. Canada	78,7	99,0	97	26.251	0,936
4. Zweden	79,6	99,0	100	22.636	0,936
5. België	78,2	99,0	100	25.443	0,935
...					
39. Chili	75,2	95,6	78	8.652	0,825
94. Zuid-Afrika	53,9	84,9	93	8.908	0,702
112. Marokko	67,2	48,0	52	3.419	0,596
157. Mozambique	39,8	43,2	23	861	0,323

3.14 HDI-ranglijst 1999, met aanduiding van de positie van Vlaanderen en van de Vlaamse partners voor samenwerkingsontwikkeling. Bron: UNDP Human Development Report 2001, APS.

* Op 162 landen. ** KKP = koopkrachtpariteit. *** De positie van Vlaanderen is gebaseerd op eigen APS-berekeningen.

SAMENWERKINGSONTWIKKELING OP LOKAAL NIVEAU

3.16 Geselecteerde gemeenten voor de pilootfase van het convenantenbeleid in 2001. Bron: COO, ABB.

Vlaamse ministers samen ruim 5 miljoen euro op hun eigen kredieten vrijgemaakt. Behalve een financiële inspanning betekent dit ook een belangrijke inhoudelijke bijdrage.

De nieuwe beleidslijnen komen ook tot uiting in de besteding van de middelen in 2001: de kredieten om de Vlaamse bevolking te betrekken bij de ontwikkelingsproblematiek zijn sinds 1998 bijna vervijfvoudigd tot 1,9 miljoen euro. Voor het eerst worden ook de Vlaamse steden en gemeenten gestimuleerd om een kwaliteitsvolle samenwerking met zustergemeenten

in het Zuiden uit te bouwen. Voor het opstarten van dit programma van gemeentelijke convenanten is in 2001 een bedrag van 0,7 miljoen euro voorzien. Daarmee worden in deze pilootfase 11 gemeenten begeleid.

Het grootste deel van de middelen gaat sinds 1996 rechtstreeks naar **programma's en projecten** in Zuid-Afrika en Chili. In die landen wordt gewerkt in enkele regio's waar de noden het hoogst zijn. Zo richten de inspanningen in Zuid-Afrika zich op drie provincies: de Noordelijke provincie, de provincie

BESTEDINGEN ZUID-AFRIKA

	1996	1997	1998	1999	2000	1996-2000 TOTAAL	%
Ambtenarenzaken	0,3	–	–	–	–	0,3	0,8
Cultuur	0,1	0,5	0,3	0,5	0,2	1,7	5,4
Economie & KMO	0,2	0,8	–	0,2	0,1	1,3	4,3
Gezondheidszorg	0,7	0,4	0,1	0,0	1,9	3,2	10,4
Huisvesting	–	1,0	0,2	2,5	0,2	3,9	12,8
Landbouw	0,2	0,1	–	0,2	–	0,5	1,7
Leefmilieu	0,2	0,1	0,7	0,5	–	1,5	5,0
Onderwijs	2,1	2,5	3,6	2,4	3,3	13,8	44,8
Tewerkstelling	–	–	0,2	–	–	0,2	0,5
Welzijn	0,6	0,4	0,7	0,5	0,2	2,4	7,9
Wetenschap	0,2	0,3	0,3	0,2	0,8	1,8	5,9
Niet gespecificeerd	0,1	–	–	–	–	0,1	0,4
Totaal	4,6	6,2	6,1	7,1	6,8	30,8	100,0

3.17 Evolutie van de vastgelegde bedragen voor Zuid-Afrika tussen 1996 en 2000, per thema, in miljoen euro. Bron: COO, ABB.
* Bedragen in euro van voor 1999 aan indicatieve koers van 1 euro = 40,3399 BEF.

BESTEDINGEN CHILI

	1996	1997	1998	1999	2000	1996-2000 TOTAAL	%
Ambtenarenzaken	-	-	66.378	-	-	66.378	0,8
Cultuur	-	-	29.479	54.450	82.954	166.883	2,0
Economie & KMO	-	-	-	88.507	-	88.507	1,1
Gezondheidszorg	-	24.789	-	-	-	24.789	0,3
Huisvesting	-	123.947	-	396.630	-	520.576	6,4
Landbouw	-	66.667	317.799	-	600.869	985.336	12,1
Leefmilieu	74.368	422.218	251.610	227.541	614.519	1.590.257	19,5
Mobiliteit & Infrastructuur	236.168	-	-	128.905	-	365.072	4,5
Onderwijs	391.939	152.204	528.394	1.763.852	78.012	2.914.402	35,7
Welzijn	-	129.004	-	502.015	330.591	961.610	11,8
Wetenschap	36.197	62.494	-	216.196	160.306	475.193	5,8
Totaal	738.673	981.323	1.193.661	3.378.096	1.867.252	8.159.004	100,0

3.18 Evolutie van de vastgelegde bedragen voor Chili tussen 1996 en 2000, per thema, in euro. Bron: COO, ABB.
* Bedragen in euro van voor 1999 aan indicatieve koers van 1 euro = 40,3399 BEF.

Vrijstaat en Kwa Zulu Natal. Hetzelfde gebeurt in Chili. Daar zal de samenwerkingsontwikkeling evenwel geleidelijk afgebouwd en vervangen worden door reguliere bilaterale contacten. De hierdoor vrijgekomen middelen kunnen dan elders worden ingezet. In de loop van 2002 plant Vlaanderen een samenwerking met Mozambique en Marokko. Naast geografische zones worden ook prioritaire sectoren bepaald. Zo wordt in Zuid-Afrika blijvend geïnvesteerd in onderwijs, maar is er in toenemende mate ook aandacht voor de strijd tegen hiv en aids. De programma's en projecten kunnen worden uitgevoerd door zowel een Vlaamse organisatie of niet-gouvernementele organisatie (NGO) als door rechtstreekse overeenkomsten met de plaatselijke overheid, universiteiten of lokale NGO's.

In de voorbije jaren heeft Vlaanderen ten slotte ook **humanitaire bijstand** verleend aan landen of regio's in nood. Deze bijstand omvat noodhulp aan slachtoffers van conflicten of natuurrampen, ondersteuning van vluchtelingen en voedselhulp aan de meest kwetsbare bevolkingsgroepen. De hulpacties worden meestal uitgevoerd door gespecialiseerde organisaties, zoals Artsen Zonder Grenzen en het Rode Kruis. De jongste jaren steunde Vlaanderen voornamelijk hulporganisaties die actief zijn in ex-Joegoslavië, Centraal-Afrika (Burundi, Rwanda), Mozambique, El Salvador en Palestina. Recent werd ook Afghanistan aan de lijst toegevoegd.

VOOR MEER INFORMATIE

Publicaties

- * Dienst Investeren in Vlaanderen, 2000 Annual Report, Brussel, 2001
- * Export Vlaanderen, Jaarverslag 2000, Brussel, 2001
- * Human Development Report 2001 van het United Nations Development Programme (UNDP)
- * Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Buitenlands Beleid, Vertegenwoordigers van Vlaanderen in het buitenland, 2001

Website

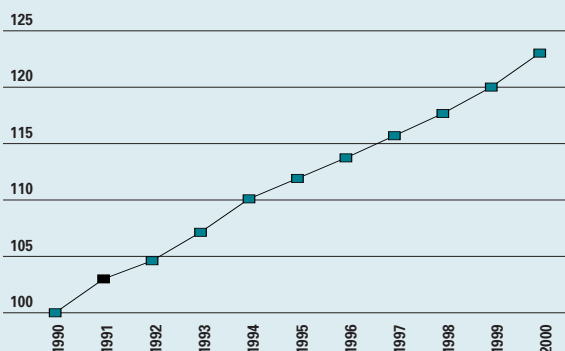
- * Dienst Investeren in Vlaanderen: <http://www.ffio.com/index.asp?fID=060200&dID=index&sID=index&lID=en>
 - * Export Vlaanderen: <http://www.export.vlaanderen.be/servlet/genweb.servlet.MainServlet?toDo=open&cid=1>
 - * Human Development Report 2001: <http://www.undp.org/hdr2001>
 - * Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Buitenlands Beleid:
<http://www.vlaanderen.be:80/http://docs.portal.vlaanderen.be/channels/hoofdmenu/vlaanderenint/>
-

Mobiliteit

hoofdstuk 4

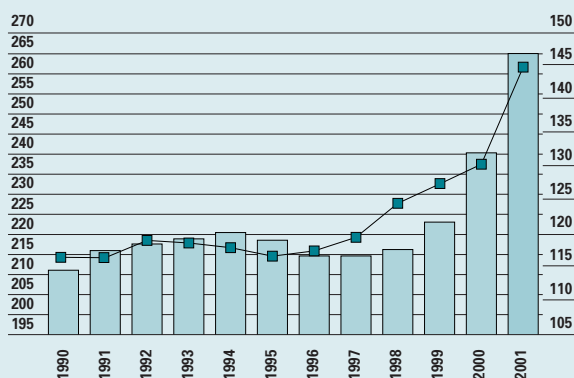
Kerncijfers

WAGENPARK

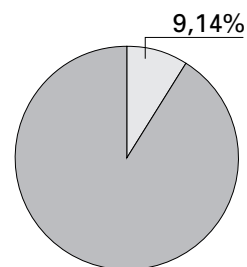
Evolutie van het aantal personenwagens tussen 1990 en 2000.
Bron: NIS.

REIZIGERS DE LIJN

Evolutie van het aantal reizigers en het aantal afgelegde kilometers van het openbaar vervoer via De Lijn tussen 1990 en 2001. Bron: De Lijn.

Uitgaven

Aandeel van het mobiliteitsbeleid in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- Het aantal reizigers van De Lijn kende in 2001 een spectaculaire stijging met ruim 10%, tot een recordaantal van 265 miljoen.
- In 2001 bleef de haven van Antwerpen nipt onder haar historisch record van het jaar voordien. Sinds 1990 is het overgeslagen tonnage met bijna 30% toegenomen.
- De luchthaven van Zaventem zag in 2001 het aantal passagiers dalen met 9%. 11 september en het faillissement van Sabena zijn hiervoor belangrijke redenen.
- Bijna driekwart van de Vlaamse beroepsactieve bevolking ging in 2000 met de auto naar het werk.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/mobiliteit

4.1 Kerncijfers

In juni 2001 werd aan het Vlaams parlement het ontwerp Mobiliteitsplan Vlaanderen voorgesteld. Dit plan bevat een geïntegreerde visie op mobiliteit en schuift vijf doelstellingen naar voren:

- Doelstelling 1: op een selectieve wijze de bereikbaarheid van de economische knooppunten en poorten waarborgen
- Doelstelling 2: op een selectieve manier iedereen in het Vlaamse Gewest de mogelijkheid bieden zich te verplaatsen. Daardoor moet iedereen volwaardig kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven.
- Doelstelling 3: de verkeersonveiligheid in het Vlaamse Gewest verder terugdringen met het oog op een wezenlijke vermindering van het aantal verkeersslachtoffers
- Doelstelling 4: ondanks de toenemende mobiliteit de verkeersleefbaarheid verbeteren
- Doelstelling 5: de schade aan milieu en natuur terugdringen, zelfs al neemt de mobiliteit verder toe.

Per doelstelling worden hier indicatoren besproken. Doelstellingen 4 en 5 werden samengevoegd, gezien het nauwe verband tussen beide.

Het Vlaamse Gewest is een belangrijk economisch knooppunt. In dit inleidend hoofdstuk geven we een overzicht van de vervoermiddelen in het Vlaamse Gewest en de verschillende vervoersprestaties. Het woon-werk en het woon-school verkeer worden eveneens besproken.

Vervoermiddelen

1 Voertuigenpark

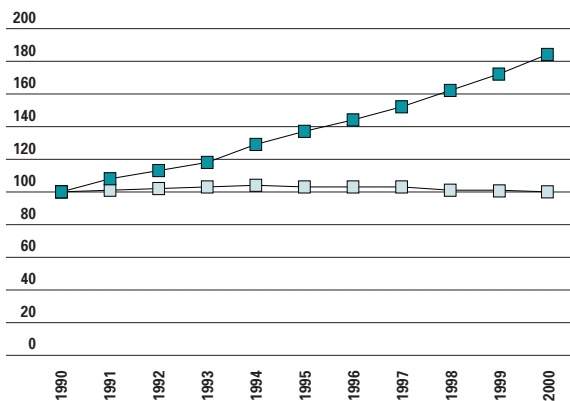
In het Vlaamse Gewest reden in 2000 bijna 3,4 miljoen motorvoertuigen.

De grote meerderheid daarvan, 2,8 miljoen, zijn **personenwagens**, waarvan het aantal met bijna een kwart toenam sinds 1990. Met 449 personenwagens per 1.000 inwoners zitten we nog iets onder het

PERSONENWAGENS									
RUIMTE	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
België	440	434	435	428	423	408	400	397	388
Vlaanderen	449	442	436	430	425	415	407	403	393
Denemarken	343	337	330	320	310	312	310	309	309
Duitsland	508	504	500	495	488	478	447	489	485
Griekenland	254	238	224	211	199	189	177	173	171
Spanje	408	389	378	362	351	344	336	322	309
Frankrijk	456	445	477	478	430	423	419	417	415
Ierland	309	310	270	264	262	249	242	237	227
Italië	545	535	571	553	540	521	518	503	483
Luxemburg	572	562	559	559	540	523	532	519	503
Nederland	376	372	370	381	383	376	373	370	368
Oostenrijk	481	469	460	447	433	421	410	397	387
Portugal	321	297	401	378	357	334	309	281	258
Finland	392	379	379	372	368	370	384	384	389
Zweden	428	419	413	411	409	409	414	420	421
Verenigd Koninkrijk	404	398	385	382	376	371	382	383	375
Europese Unie (15 landen)	454	447	437	432	423	418	410	410	402

4.1 Evolutie van het aantal personenwagens per 1.000 inwoners in de EU tussen 1990 en 1998. Bron: Eurostat.

DIESEL EN BENZINE

4.2 Evolutie van het aantal dieselwagens ten opzichte van het aantal wagens op benzine, tussen 1990 en 2000 (1990=100). Bron: NIS.

Europees gemiddelde. In Frankrijk, Duitsland en Luxemburg ligt dit getal hoger, in Nederland merkelijk lager.

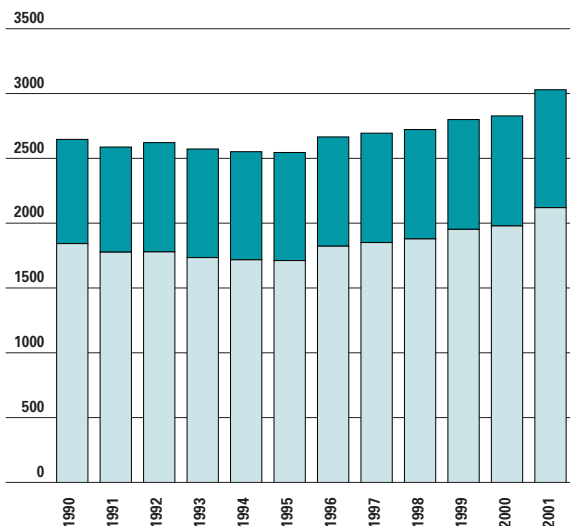
Het aantal motorrijwielen kende sinds 1990 een spectaculaire stijging (+154%).

Het bedrijfsvoertuigenpark groeide tussen 1990 en 2000 met meer dan een derde aan tot 454.218 stuks, met vooral een sterke toename bij de lichte vrachtwagens.

2 Trams en bussen

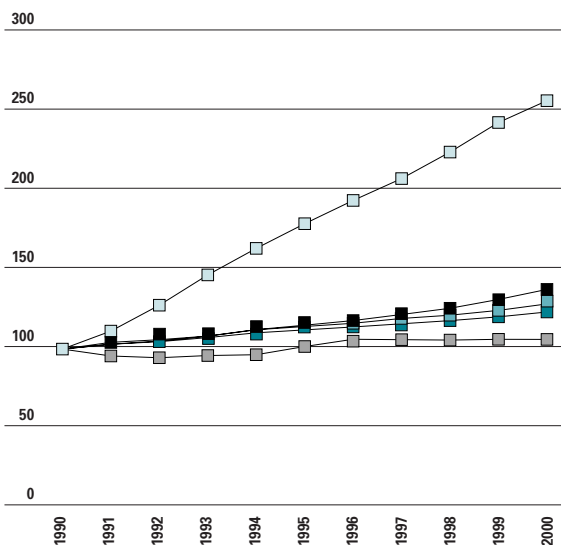
De Vlaamse Vervoermaatschappij De Lijn beschikte in 2001 over 2.140 voertuigen.

ROLLEND MATERIEEL DE LIJN

4.4 Evolutie rollend materieel De Lijn tussen 1990 en 2001, naar type beheerder. Bron: De Lijn.

WAGENPARK

4.3 Evolutie van het wagenpark tussen 1990 en 2000, naar type voertuig. Bron: NIS.

Hiervan waren er 1.838 autobussen en 302 trams. In de periode 1990-1995 verkleinde het voertuigenpark van De Lijn. De voornaamste reden hiervoor was de vermindering van de technische reserve als gevolg van een fusieoperatie tussen de NMVB, MIVA en MIVG. Het voertuigenpark groeit sinds 1996 opnieuw aan. Daarnaast wordt nog busvervoer georganiseerd door onafhankelijke exploitanten. Met 910 voertuigen (inclusief basismobiliteit) nemen ze 30% van het **totale voertuigenpark** voor openbaar vervoer voor hun rekening.

3 Vaartuigen

Het aantal Belgische **binnenschepen** voor vervoer van droge lading daalt. In 2000 lagen er 1.329 schepen in de vaart, op 1 oktober 2001 nog 1.288. De gemiddelde capaciteit van de vloot neemt wel toe. Er is dus duidelijk een evolutie naar grotere schepen in de binnenvaart.

4 Treinen

Eind 2000 beschikte de NMBS over 404 elektrische locomotieven, 565 diesellocomotieven, 669 elektrische motorstellen, 11 HST-stellen en 21 motorwagens. Met uitzondering van de HST-stellen is dit een stijging over heel de lijn.

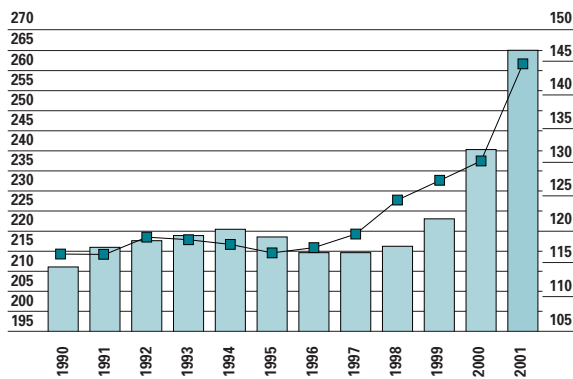
Het aantal rijtuigen is daarentegen gedaald van 1.683 in 1999 tot 1.668 in 2000.

BINNENVAARTVLOOT

	2001	2000
Aantal schepen		
Droge Lading	1.288	1.329
Tankschepen	207	215
Totaal aantal schepen	1.495	1.544
Capaciteit		
Droge Lading	1.356.659	1.329.000
Tankschepen	246.009	245.100
Totale capaciteit	1.602.668	1.574.100
Gemiddelde capaciteit		
Droge Lading	1.053	1.000
Tankschepen	1.188	1.140

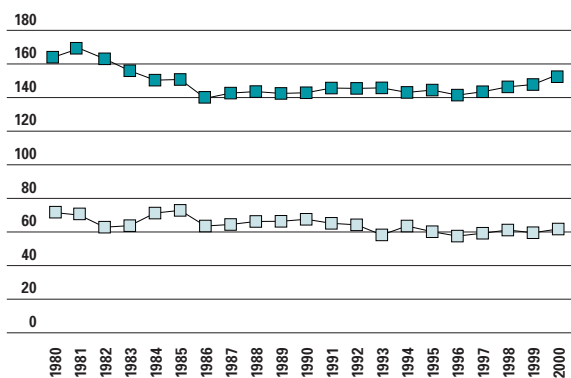
4.5 Evolutie binnenvaartvloot, 2000 en 2001.
Bron: Ministerie van Verkeer en Infrastructuur.

REIZIGERS DE LIJN

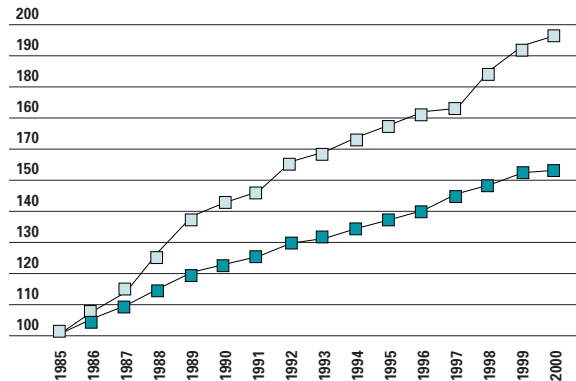
4.7 Evolutie van het aantal reizigers en het aantal afgelegde kilometers van het openbaar vervoer via De Lijn tussen 1990 en 2001. Bron: De Lijn.

SPOORVERVOER

4.8 Evolutie van spoorvervoer in België tussen 1980 en 2000, x 1 mio. Bron: NMBS.

WEGVERKEER

4.6 Evolutie van het wegverkeer, per type weg tussen 1985 en 2000. Bron: LIN.
Methodologie: de evolutie van het wegverkeer is berekend op basis van het aantal afgelegde voertuigkilometers. Het aantal voertuigkilometers wordt berekend uit de wekdaggemiddelde waarden en de representatieve lengte van de telpost.

Het totale aantal zitplaatsen (in rijtuigen én in elektrische motorstellen en dieselmotorwagens) voor het klassieke treinverkeer bedroeg 292.014 eenheden. Op de HST-treinstellen waren 6.205 zitplaatsen beschikbaar.

Verkeers- en vervoersprestaties

1 Wegvervoer

Jaar na jaar neemt het **wegverkeer** toe. In 2000 was deze toename echter minder uitgesproken dan de voorgaande jaren. Tussen 1990 en 2000 groeide het verkeer op de autosnelwegen met 38%, op de gewestwegen met 25%.

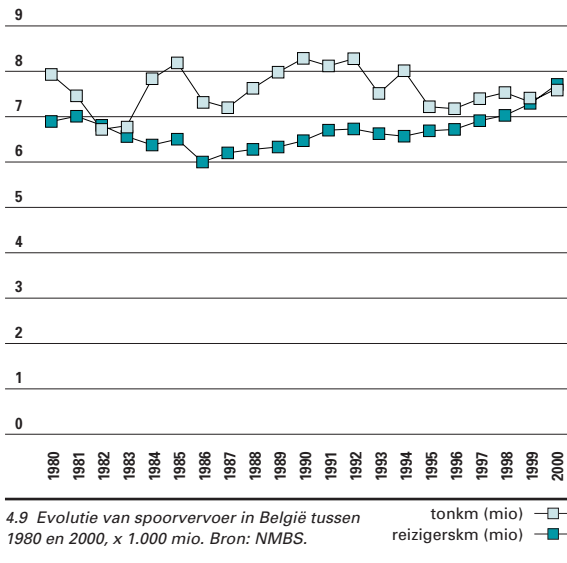
2 Openbaar vervoer

De trend naar meer reizigers bij het openbaar vervoer zet zich verder door. In 2001 haalde De Lijn een recordaantal van 265 miljoen **reizigers**. Dat succes is te danken aan nieuwe initiatieven zoals de verruiming van het vervoersaanbod via de mobiliteitsconvenants en het gratis openbaar vervoer voor 65-plussers. Ook het aantal afgelegde **kilometers** blijft stijgen. In 2001 werden 145 miljoen km afgelegd door bussen van De Lijn.

De NMBS boekte in 2000 een forse stijging in het aantal **reizigers**. In totaal werd in België 153 miljoen keer de trein genomen. Hiermee wordt opnieuw aangeknoopt met de recordcijfers uit het begin van de jaren tachtig. In totaal werden 7.755 miljoen **reizigerskilometers** afgelegd.

Het Belgische goedertransport per spoor steeg in

SPORVERVOER

het jaar 2000 licht, zowel in aantal **ton** als in gepressteerde **tonkilometers**.

3 Binnenvaart

De Belgische binnenvaart vervoerde in 1998 105 miljoen **ton**, wat in vergelijking met het jaar voordien een daling betekent van 2%, maar een stijging in het aantal **tonkilometer**.

4 Maritieme trafiek

POSITIE VAN HAVENS IN DE LE HAVRE-HAMBURG RANGE

De Le Havre - Hamburg range omvat de belangrijkste havens die tussen deze twee steden liggen: Antwerpen, Gent, Zeebrugge, Oostende, Rotterdam, Amsterdam, Hamburg, Bremen, Duinkerke en Le Havre.

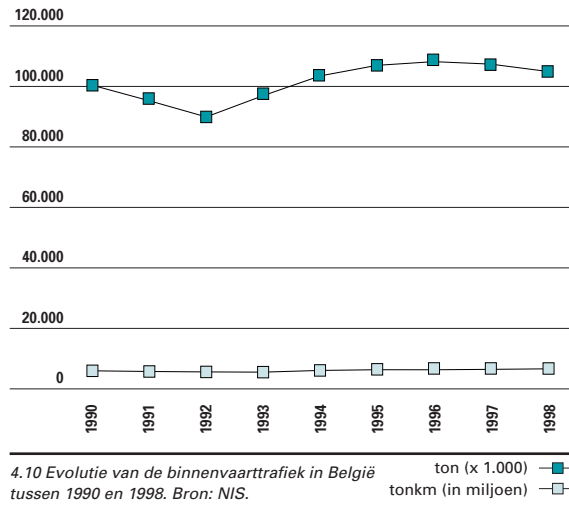
Deze havens realiseerden in 2000 een overslag van 804,4 miljoen **ton**, wat in vergelijking met het voorgaande jaar een stijging van 9% betekent. Het aandeel van de Vlaamse havens in de range bedraagt 24%. Dit percentage blijft over de jaren heen min of meer stabiel. Begin jaren '80 bedroeg het aandeel van de Vlaamse havens nog 19%. Vanaf 1990 zitten wij rond de 24%. Voor 2000 kwam dit in absolute cijfers neer op 194,4 miljoen ton.

VLAAMSE HAVENS

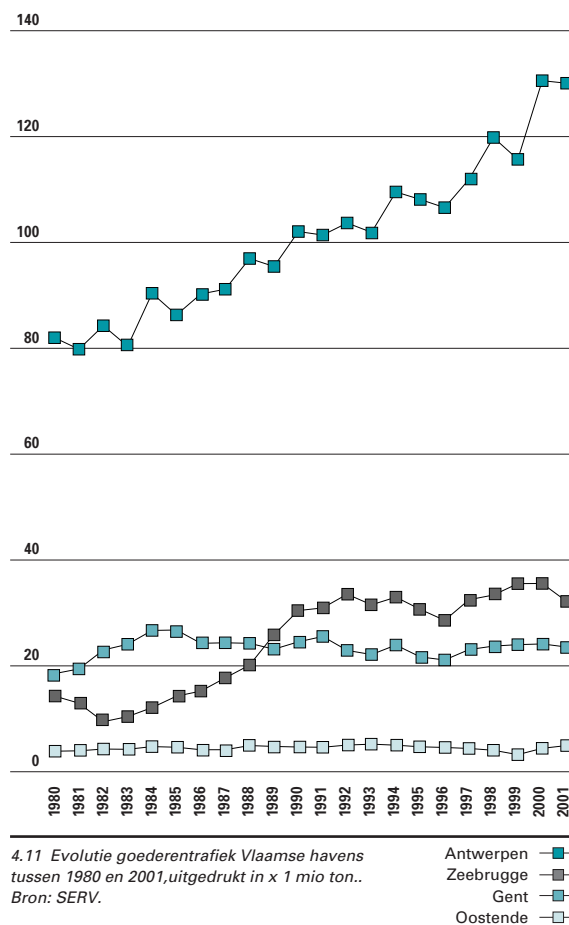
ANTWERPEN

In 2001 bedroeg de trafiek in de Antwerpse haven 130 miljoen **ton**. Na het historisch record van het jaar voordien is dit een afname met 0,2%. De sterkste stijging werd gerealiseerd bij de vloeibare massa-

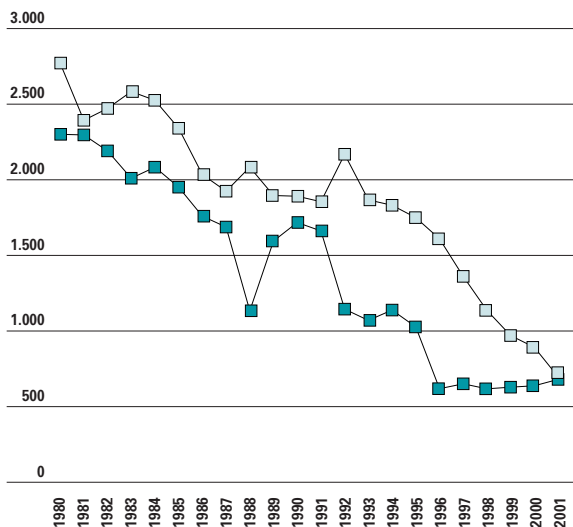
BINNENVAART

GOEDERENTRAFIK VLAAMSE HAVENS

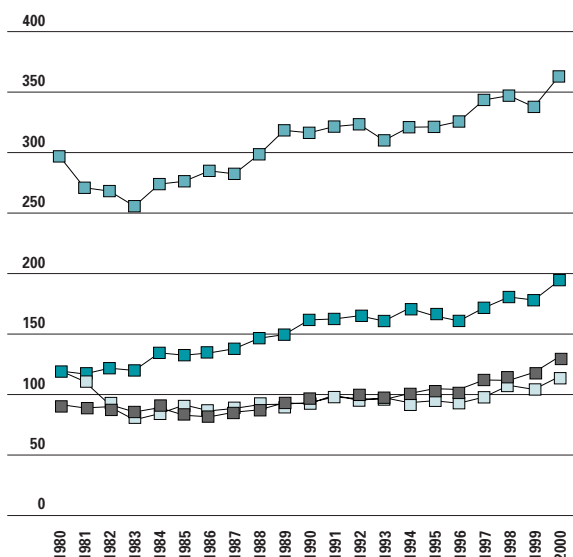
IN- EN ONTSCHEEPT PASSAGIERS

4.12 Evolutie aantal in- en ontscheepte passagiers in de havens tussen 1980 en 2001, x 1.000. Bron: SERV.

goederen en de containertrafiek. Stukgoed en droog massagoed kenden een lichte daling. Ongeveer 70% van de goederenoverslag in de Vlaamse havens wordt gerealiseerd door de haven van Antwerpen. In de Le Havre- Hamburg range is Antwerpen goed voor 16% van de totale goederenoverslag.

TRAFIEK IN DE LE HAVRE - HAMBURG RANGE

4.13 Evolutie trafiek in de havens van de Le Havre - Hamburg range tussen 1980 en 2000, x 1 mio ton. Bron: SERV.

ZEEBRUGGE

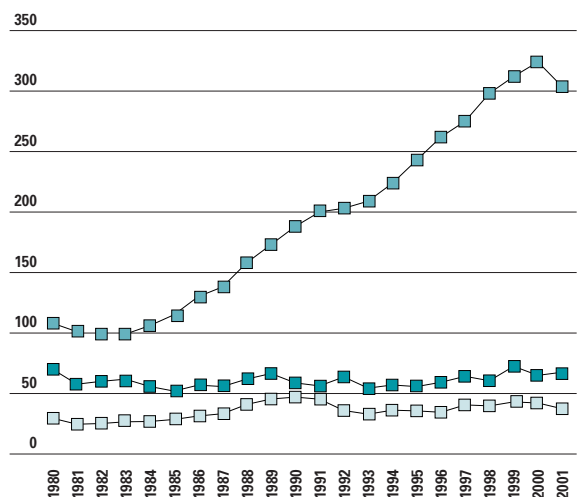
Zeebrugge haalde in 2001 een overslagcijfer van 32 miljoen ton, dit is een daling met 9,5%. De sterkste dalingen deden zich voor in de categorie petroleum-producten en ro-ro. De afname van de petroleum-producten met bijna 40% is te wijten aan de opstelling van de Europese gasmarkt op 1 januari 2001. Nu de kanaaltunnel zijn capaciteit voor goederen heeft bereikt, voelt Zeebrugge de concurrentie van de kleinere havens in de omgeving en heeft op die manier roro-trafiek verloren.

Bijna de helft van de passagierstrafiek komt voor rekening van de haven van Zeebrugge. Trendmatig kende de passagierstrafiek een sterk dalend verloop. De jongste jaren lijkt de passagierstrafiek zich enigszins te stabiliseren. In 2001 kende de passagierstrafiek in vergelijking met het jaar voordien een stijging van 6,5% tot ongeveer 693.000 in- en ontscheepte passagiers.

GENT

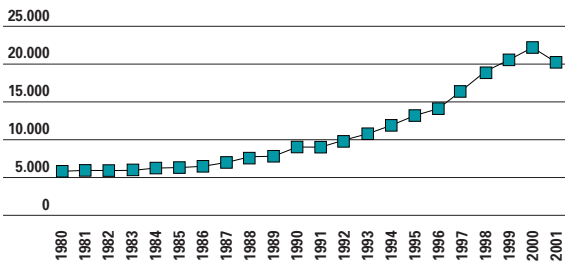
Ongeveer 12% van de tonnage van de Vlaamse havens wordt gerealiseerd in de haven van Gent. Doorheen de jaren blijft de goederentrafiek stabiel en schommelt om en bij de 24 miljoen ton. In 2001 kende de Gentse haven een lichte afname van de goederentrafiek met 2,5% tot 23,5 miljoen ton. Dit is vooral te wijten aan een mindere aan- en afvoer voor het metaalverwerkend bedrijf Sidmar waarvan één hoogoven drie maanden stil lag. Producten als agribulk (voedingsstoffen, veevoeders en landbouwproducten) en vaste brandstoffen kenden een sterke toename.

BEWEGINGEN OP DE LUCHTHAVENS

4.14 Evolutie van de bewegingen op de luchthavens tussen 1980 en 2001, x 1.000. Bron: LIN en BIAC.

ZAVENTEM PASSAGIER

4.15 Evolutie passagiers in de luchthaven van Zaventem tussen 1980 en 2001, x 1.000. Bron: BIAC.

OOSTENDE

Ongeveer 2,5% van de goederen wordt verhandeld in de haven van Oostende. In 2001 realiseerde Oostende een stijging met 12% tot 4,8 miljoen ton. Al bij al kent de haven van Oostende een op- en neergaande beweging in haar vrachtvervoer. Oostende was in 2001 de enige Vlaamse haven die een groei liet optekenen.

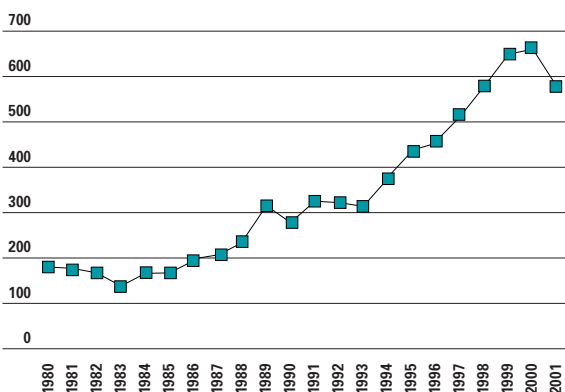
Voor de passagierstrafiek is de haven van Oostende nog steeds de koploper maar ze wordt bedreigd door Zeebrugge. Het Oostendse marktaandeel daalt tot 50,6%. Ook het absoluut aantal passagiers neemt sterk af, met een daling van 21,8%.

5 Luchtverkeer

ZAVENTEM

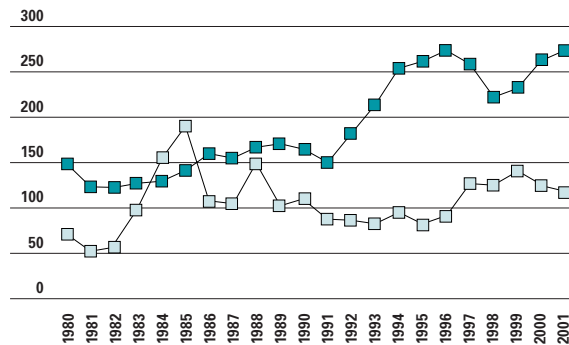
Zaventem telde in 2001 305.537 vliegtuigbewegingen, wat een daling van 6% betekent. Het aantal passagiers bereikte in 2000 een piek van 21,6 miljoen, maar nam in 2001 af met 9% tot 19,7 miljoen. De aanslagen van 11 september speelden daarin

ZAVENTEM VRACHT

4.17 Evolutie vervoerde vracht in de luchthaven van Zaventem tussen 1980 en 2001, uitgedrukt in ton. Bron: BIAC.

OOSTENDE EN DEURNE PASSAGIERS

4.16 Evolutie passagiers in de luchthavens van Oostende en Deurne tussen 1980 en 2001, x 1.000. Bron: LIN.

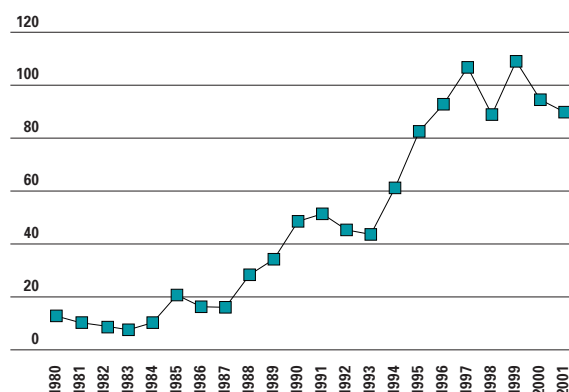
natuurlijk een rol, maar reeds een maand voordien constateerde men een daling met 2%. De faillissementen van CityBird en Sabena duwden daarna Zaventem nog dieper in het rood dan de meeste andere Europese luchthavens. In november en december waren er 43% minder passagiers dan het jaar voordien. Ook het goederenvervoer daalde gevoelig.

OOSTENDE

De luchthaven van Oostende kent belangrijke fluctuaties in haar trafiek. Het merendeel van de trafiek bestaat uit ad-hoc vluchten of ad-hoc reeksen van vluchten. In 2001 kende het vervoerde tonnage een terugval tot 88.777 ton.

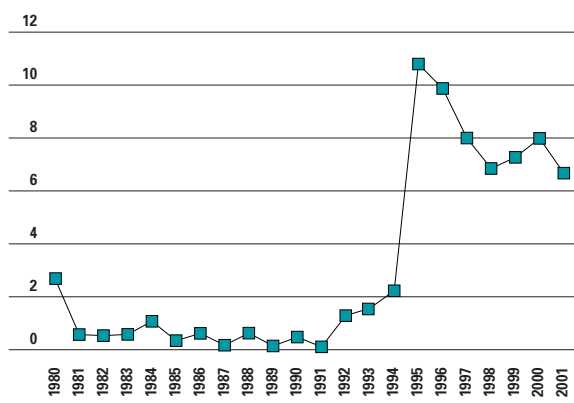
De passagierstrafiek in Oostende verliep in de periode 1995-1999 in licht stijgende lijn. In 2001 daalde de passagierstrafiek tot 117.775 passagiers. Ook het aantal vliegtuigbewegingen liep terug tot 39.306.

OOSTENDE VRACHT

4.18 Evolutie vervoerde vracht in de luchthaven van Oostende tussen 1980 en 2001, uitgedrukt in 1.000 ton. Bron: LIN.

DEURNE VRACHT

4.19 Evolutie vervoerde vracht in de luchthaven van Deurne tussen 1980 en 2001, uitgedrukt in 1.000 ton. Bron: LIN.

DEURNE

In 2001 werden in de luchthaven van Deurne 6.684 ton goederen getransporteerd. Dit is in vergelijking met het jaar voordien een afname van 16%.

Deurne vervoerde 273.208 passagiers in 2001, waarmee de luchthaven op het peil blijft van 1995. Het aantal vliegbewegingen op deze luchthaven nam toe tot 69.515.

6. Woon-werkverkeer

Tussen april 1994 en april 1995 werden 2.500 Vlaamse gezinnen bevestigd omtrent hun verplaatsingsgedrag. Goed vijf jaar later werd deze bevestiging opnieuw gelanceerd (januari 2000 tot januari 2001). Hierbij werd bijzondere aandacht besteed aan het woon-werk en het woon-schoolverkeer.

Volgens het eerste onderzoek rijdt 71% van de werkende Vlamingen met de auto als hoofdvervoermiddel naar het werk (64% als chauffeur en 7% als passagier). Uit de cijfers van 2000-2001 blijkt dat de auto nog populairder geworden is: 74% legt die afstand nu met de auto af. Maar dit cijfer is nu wel samengesteld uit 70% chauffeurs en 4% passagiers! De andere vervoerswijzen zijn min of meer stationair gebleven. Voor het woon-schoolverkeer zien we een omgekeerd fenomeen: het totale cijfer is min of meer stabiel maar het aandeel verplaatsingen als passagier stijgt van 25 naar 28%.

Tegelijk zien we een vermindering van het openbaar vervoer en te voet en een lichte stijging van de (brom)fiets.

WOON-WERKVERKEER BEROEPSACTIEVEN

	1994-95	2000-01
Autobestuurder/moter	64	69,5
Autopassagier	6,7	4,2
Trein	5,8	5,5
Tram/(pre)metro	0,7	0,6
Bedrijfsvervoer	3,6	1,9
Lijnbus	2,4	1,8
(Brom)fiets	12,9	13,9
Te voet	3,7	2,6

4.20 Verdeling van personen (beroepsactieven) volgens hoofdvervoerswijze woon-werkverkeer, in 1994-95 en 2000-01. Bron: OVG.

WOON-SCHOOLVERKEER STUDENTEN

	1994-95	2000-01
Autobestuurder/moter	3,6	3,5
Autopassagier	24,8	27,3
Trein	6,6	6,5
Tram/(pre)metro	1,5	0,8
Bedrijfsvervoer	0,1	3,7
Lijnbus	12,6	9,0
(Brom)fiets	37,8	41,2
Te voet	12,9	8,1

4.21 Verdeling van personen (studerenden) volgens hoofdvervoerswijze woon-schoolverkeer, in 1994-95 en 2000-01. Bron: OVG.

4.2 Bereikbaarheid

In juni 2001 werd aan het Vlaamse parlement het ontwerp Mobiliteitsplan voorgesteld. Dit plan bevat een geïntegreerde visie op mobiliteit en schuift vijf doelstellingen naar voren, die hierna stuk voor stuk besproken worden. Hier bekijken we Doelstelling 1 van naderbij: op een selectieve wijze de bereikbaarheid van de economische knooppunten en poorten waarborgen.

Met deze doelstelling van het ontwerp Mobiliteitsplan wil men de vlotheid verzekeren waarmee economische knooppunten en poorten kunnen bereikt worden. We bespreken achtereenvolgens de reistijden, de verkeerscongestie en de prognoses voor de modal split van het goederenvervoer.

Reistijden

Met steeds meer voertuigen, die bovendien steeds meer gebruikt worden, zullen de **reistijden** op de

wegen nog toenemen. Voor 2010 wordt een toename van de reistijden verwacht met 27%. Vooral op gewestelijk niveau zullen deze reistijden sterk stijgen. Dit betekent dat in de toekomst de verplaatsingsfactor voor het openbaar vervoer in vergelijking met de auto (Vf-factor) zal verbeteren. Deze verplaatsingsfactor geeft de verhouding weer tussen de reistijd met de auto en deze met het openbaar vervoer voor eenzelfde traject. De verbetering van Vf zal in 2010 te wijten zijn aan de toename van de reistijd over de weg en niet aan een afname van de reistijd met het openbaar vervoer. Het stijgen van de kwaliteit en dalen van de reistijd van het openbaar vervoer in vergelijking met de auto is een streefdoel binnen het ontwerp Mobiliteitsplan Vlaanderen. Het openbaar vervoer doet het vooral goed op de bovengewestelijke verbindingen en op lokaal niveau. Op bovenlokaal niveau presteert het openbaar vervoer iets slechter.

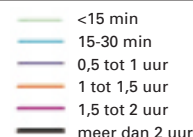
REISTIJDEN										
SCHAALNIVEAU		REISTIJD VAN DEUR NAAR DEUR						EVOLUTIE TREND TOV HUIDIGE SITUATIE (INDEX: 1998 = 100)		
HOOFDCATEGORIE	DEELCATEGORIE	HUIDIGE SITUATIE 1998			TREND 2010			REISTIJD		
		AUTO	OV	VF	AUTO	OV	VF	AUTO	OV	VF
Bovengewestelijk		103	110	1,1	130	103	0,8	125	94	75
Gewestelijk		69	102	1,5	89	96	1,1	129	94	73
Bovenlokaal		41	86	2,1	50	82	1,6	123	96	78
	Kleinstedelijk naar									
	grootstedelijk	59	95	1,6	75	87	1,2	127	92	72
	Kleinstedelijk naar									
	regionaal- en kleinstedelijk	35	84	2,4	41	81	2,0	118	96	81
	Buitengebied naar									
	grootstedelijk	57	92	1,6	72	87	1,2	127	95	75
	Buitengebied naar									
	regionaalstedelijk	38	92	2,4	46	92	2,0	119	99	83
	Buitengebied naar klein-									
	stedelijk en buitengebied	32	76	2,4	37	72	1,9	118	94	80
Lokaal		28	27	1,0	33	24	0,7	117	90	77
Totaal		40	66	1,7	50	64	1,3	127	98	77

4.22 Prognoses van de deur tot deur reistijden (in minuten) voor de auto en het openbaar vervoer in 1998 en in 2010 (Trend).
Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Mobiliteitscel.

VERKEERSCONGESTIE

4.23 Waargenomen verkeerscongestie op het hoofdwegennet in het Vlaamse Gewest, uitgedrukt in het aantal minuten vertraagd verkeer per gemiddelde weekdag in 2000 tussen 6 en 22 uur. Bron: Vlaams Verkeerscentrum Antwerpen.

Verkeerscongestie

Verkeerscongestie komt vooral voor op de ring van Antwerpen en Brussel. Ook stremt het verkeer op de verbindingen tussen de grootstedelijke gebieden in de Vlaamse Ruit. Het totaal aantal verliesuren in het Vlaamse Gewest en rond Brussel bedraagt 4,3 miljoen. Deze verliesuren vormen ongeveer 4% van het totaal aantal gereden uren. Rond Brussel bedraagt dit percentage 7,3%, op de Antwerpse ring 4,5%. In de rest van het Vlaamse Gewest is dit slechts 0,4%.

Prognoses Modal Split

72% van het goederenvervoer verloopt nu via de weg. Dit stemt ongeveer overeen met het Europees gemiddelde. In Frankrijk ligt dit percentage hoger (75%), in Duitsland (67%) en Nederland (48%) lager. In Nederland neemt de binnenvaart maar liefst 42% van de tonkilometers voor haar rekening. Voor 2010 verwacht men in België een groei van het aantal vrachtwagenkilometers met 29% in het

totaal en met 33% op het hoofdwegennet. Indien hieraan niets wordt gedaan zal de **modal split van het goederenvervoer** nog verschuiven in het voordeel van het wegtransport, terwijl het net de bedoeling is de groei van het wegtransport tegen te gaan. Dit is slechts mogelijk door het stimuleren van alternatieve modi (spoor en binnenvaart) en door een efficiëntere belading van de vrachtwagens. Vooral van de binnenvaart wordt gehoopt dat deze een gedeelte van de groei van het wegtransport kan absorberen.

MODAL SPLIT GOEDERENVERVOER

	HUDIGE SITUATIE 1998	TREND 2010	STREEFWAARDE
Weg	72	74	69
Binnenvaart	13	13	17
Spoor	15	13	14

4.24 Modale verdeling voor het goederenvervoer in tonkm in huidige situatie en trendscenario 2010 en duurzaam scenario 2010 (d.i. toekomstscenario uit het ontwerp Mobiliteitsplan Vlaanderen). Bron: NIS, Economic Research and Strategy Consulting.

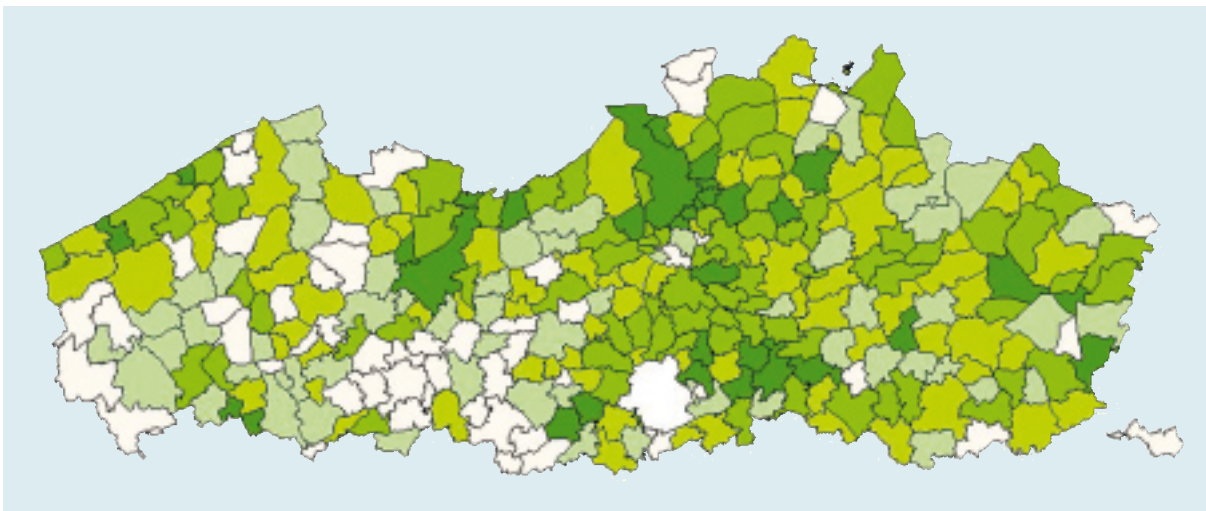
4.3 Verplaatsingsmogelijkheden

De tweede doelstelling van het ontwerp Mobiliteitsplan is: op een selectieve manier iedereen in het Vlaamse Gewest de mogelijkheid bieden zich te verplaatsen. Daardoor moet iedereen volwaardig kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven, waarbij de mobiliteit voor iedereen gegarandeerd wordt, ook voor mensen die geen auto bezitten. We bespreken hier eveneens het vervoermiddelenbezit per inkomensklasse en het impact van verkeer- en vervoerskosten op het budget van de gezinnen.

Basismobiliteit

Om alle bevolkingscategorieën de kans te geven zich zelfstandig te verplaatsen, is er behoefte aan een minimum aanbod aan openbaar vervoer. **De toegankelijkheid van het openbaar vervoer** wordt bepaald door de frequentie van het aanbod, de tijdspanne van het aanbod, de afstand tot de haltes en het comfort, waarbij we de toegankelijkheid voor mindervaliden niet uit het oog mogen verliezen. Vooral in landelijke

BASISMOBILITEIT

4.25 Aandeel oppervlakte woongebied (van 0 tot 1) waar basismobiliteit op dinsdag aangeboden wordt. Bron: VVM.

VERVOERMIDDELEN PER INKOMENSKLASSE

INKOMENSKLASSE	> 2 WAGENS	2 WAGENS	1 WAGEN	ENKEL MOTOR/BROMFIETS	ENKEL FIETS	GEEN/OVERIGE
0-30.000 Bef	1,04	3,50	42,99	3,97	28,0	20,5
30.001-75.000 Bef	0,50	10,62	72,91	1,43	8,20	6,35
75.001-125.000 Bef	3,01	43,51	51,35	0,18	1,03	0,92
125.001-200.000 Bef	14,46	64,19	21,35	0,0	0,0	0,0
> 200.000 Bef	26,96	40,61	26,32	0,0	6,11	0,0

4.26 Aantal vervoermiddelen in 1999, naar inkomensklasse. Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Mobiliteitscel.

gebieden kan de frequentie en het tijdsvenster waarin openbaar vervoer wordt aangeboden onvoldoende zijn.

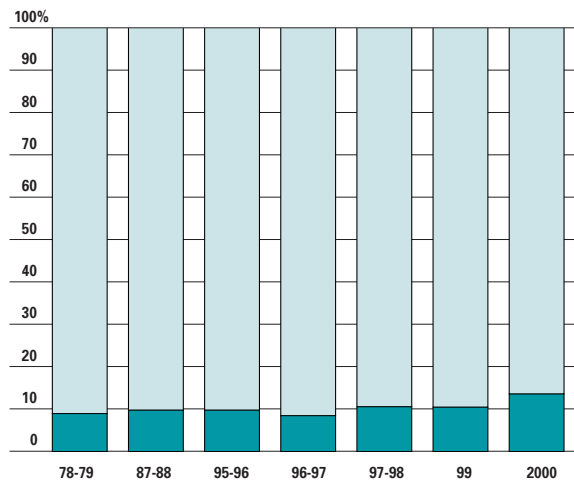
Vervoermiddelbezit per inkomensklasse

Wanneer wij voor het Vlaamse Gewest het **wagenbezit per gezinsinkomensklasse** bekijken, zien wij dat de helft van de gezinnen met een netto maandinkomen van ten hoogste 30.000 frank een wagen bezit. In de categorie van de gezinnen tussen de 30.001 en de 75.000 frank is dit percentage reeds opgelopen tot 84%.

Impact op gezinsbudget

De kostprijs van verkeer en vervoer is in absolute termen de voorbije jaren flink toegenomen. Gemiddeld werd ongeveer 10% van het **gezinsbudget aan transport** besteed. Dit aandeel is het afgelopen jaar opgelopen tot 13,5%. Opvallend blijft de verschuiving naar individueel vervoer. Het aandeel van het gezinsbudget voor verkeers- en vervoersdiensten (openbaar vervoer, taxi, ...) bedraagt slechts 0,5%.

UITGAVEN VOOR VERKEER EN VERVOER

4.27 Evolutie van de uitgaven voor verkeer en vervoer als % ten opzichte van het beschikbaar inkomen, van 1978-1979 tot 2000. Bron: NIS.

4.4 Verkeersveiligheid

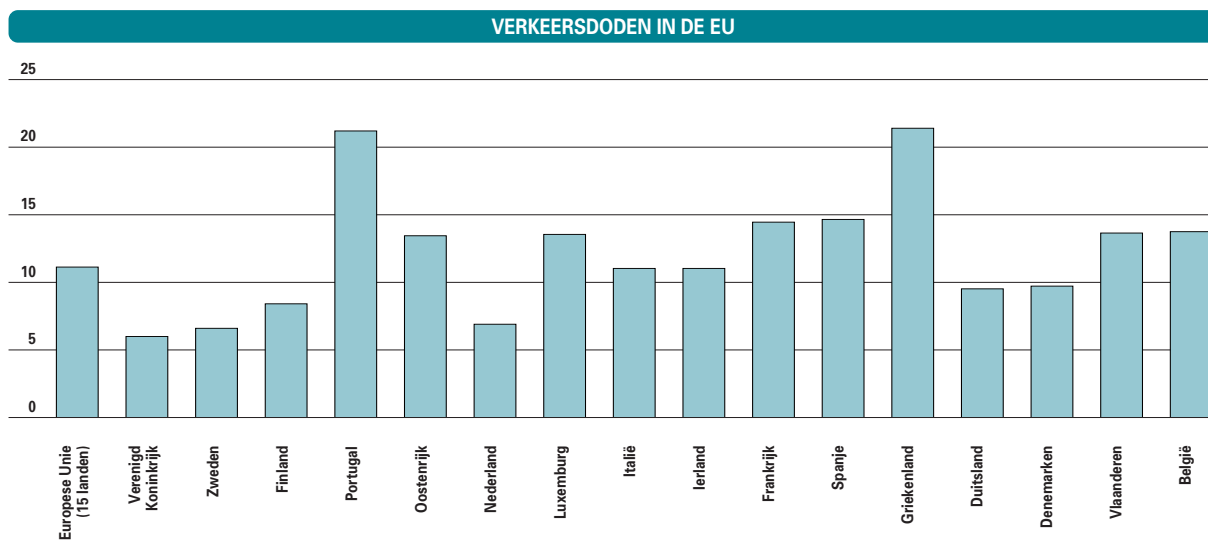
De derde doelstelling van het ontwerp Mobiliteitsplan is ‘de verkeersonveiligheid in het Vlaamse Gewest verder terugdringen met het oog op een wezenlijke vermindering van het aantal verkeersslachtoffers’.

Ondertussen blijft het verkeer vele slachtoffers opleveren. In 2000 is het aantal verkeersdoden zelfs toegenomen. Op termijn stelt de Vlaamse regering de ambitieuze ‘vision zero’ voorop. Dit stelt dat ons verkeerssysteem slachtoffervrij moet zijn. Dit is vanzelfsprekend een doelstelling die enkel op zeer lange termijn bereikbaar is. Op kortere termijn wil men tegen 2010 de achterstand in verkeersveiligheid in vergelijking met de Europese koplopers gehalveerd zien. Concreet betekent dit voor 2010:

Maximaal nog 375 doden en dodelijk gewonden.
Maximaal nog 3.250 zwaar gewonden.
Dit betekent telkens een reductie met meer dan 50% in vergelijking met 1999. Daarnaast werden nog andere doelstellingen geformuleerd, onder meer rond het aantal verkeersslachtoffers onder de 26 jaar.

Verkeersongevallen en verkeersslachtoffers

Voor het eerst sinds 1996 is het aantal **letselongevallen** in het Vlaamse Gewest gedaald. Dit was het gevolg van minder **licht- en zwaargewonden**. Het aantal **verkeersdoden** is jammer genoeg met 8% gestegen. Ook in Wallonië steeg het aantal verkeersdoden in

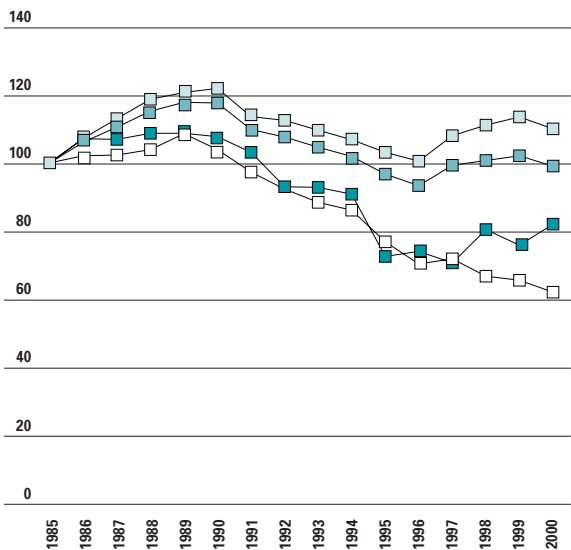
4.28 Aantal verkeersdoden per 100.000 inwoners in de EU voor 1999. Cijfers Italië van 1998. Bron: International Road Traffic and Accident Database (OECD).

VERKEERSSLACHTOFFERS PER LEEFTIJD

JAAR	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
0-19 jaar	1,7	1,5	1,5	1,3	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0
20-24 jaar	4,8	4,4	4,4	4,0	3,8	3,2	3,2	3,2	3,1	3,1
25-59 jaar	1,7	1,7	1,6	1,6	1,5	1,4	1,4	1,3	1,2	1,2
60+	1,3	1,1	1,0	1,1	0,9	0,9	0,9	0,8	0,9	0,7
Totaal	1,9	1,8	1,7	1,7	1,5	1,4	1,4	1,3	1,2	1,2

4.29 Evolutie aantal doden en ernstig gewonden per 1.000 inwoners tussen 1991 en 2000, naar leeftijdscategorie. Bron: NIS.

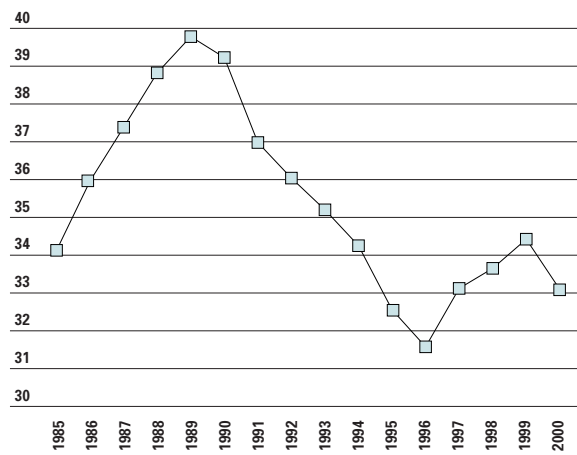
VERKEERSSLACHTOFFERS

4.30 Evolutie van het aantal verkeersslachtoffers tussen 1990 en 2000, per type slachtoffer. Bron: NIS.

2000. De stijging was hier echter beperkter (+5%). In Brussel daalde het aantal verkeersdoden van 50 in 1999 naar 44 in 2000. In 1999 bedroeg het aantal verkeersdoden per 100.000 inwoners in het Vlaamse Gewest 13,6. Voor België in het geheel was dit 13,7. Dit is duidelijk slechter dan het Europese gemiddelde van 11,1.

LETSELONGEVALLEN

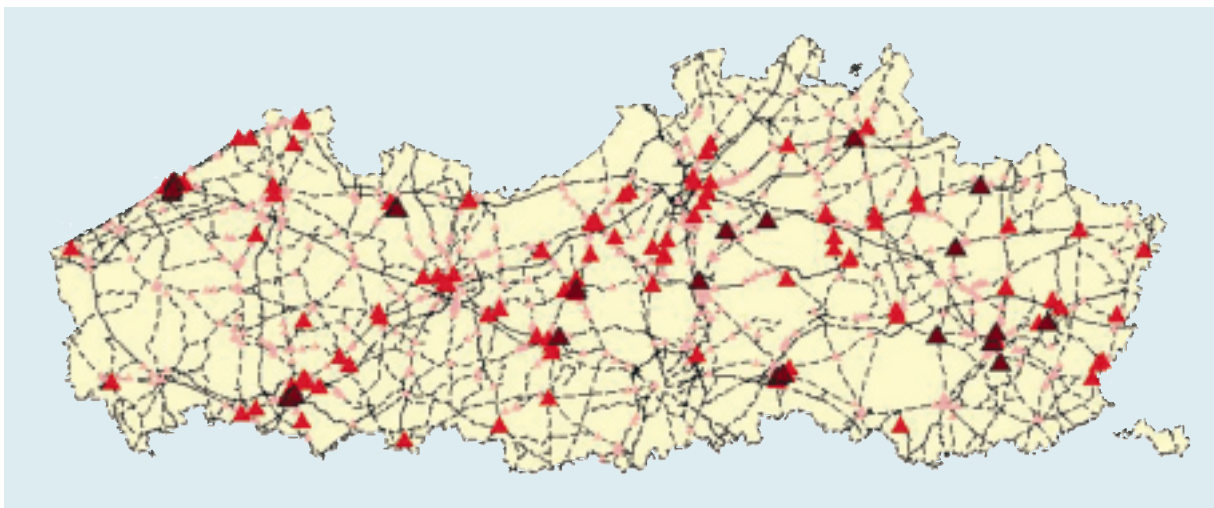
4.31 Evolutie van het aantal letselongevallen tussen 1990 en 2000. Bron: NIS.

België bevindt zich slechts op de 11ste plaats van de meest verkeersveilige landen. Het Verenigd Koninkrijk is het land met proportioneel het minst aantal verkeersdoden. Daarna volgen Zweden en Nederland. Portugal, Spanje, Griekenland en Frankrijk zijn verkeersonveiliger dan België.

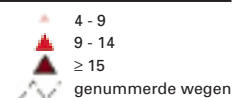
Gevaarlijke punten

De Vlaamse regering probeert de **gevaarlijke punten** in het Vlaamse Gewest te reduceren door wegen

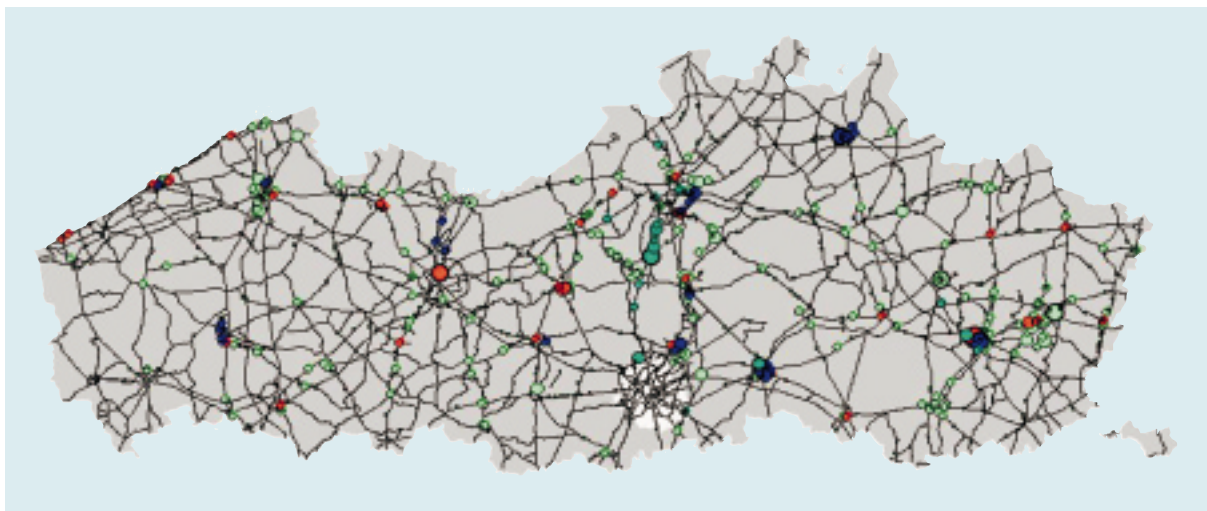
GEVAARLIJKE PUNTEN FIETSERS

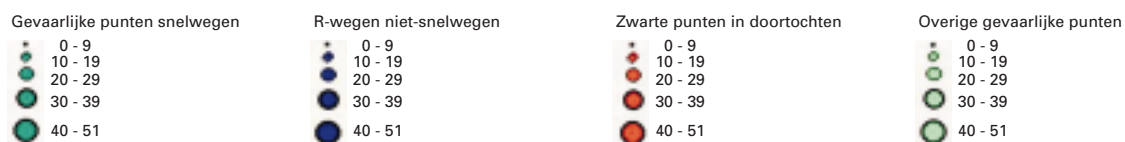
4.32 Gevaarlijke punten op genummerde wegen voor fietsers. Bron: NIS, bewerking LIN.

GEVAARLIJKE PUNTEN

4.33 Gevaarlijke punten in het Vlaamse Gewest. Bron: LIN.

opnieuw aan te leggen. Van alle ongevallen op gewestwegen doet zich 15% voor op dergelijke 'gevaarlijke punten'. Ongeveer 800 punten voldoen nog steeds aan de criteria van 'gevaarlijk punt'. Hiervan ligt de helft op de specifieke verbindingswegen (primaire en secundaire wegen). De gevaarlijke punten waar het meest ongevallen plaatsvinden liggen vooral op ringwegen (R0 en R1 niet inbegrepen), vervolgens in de doortochten, op de autosnelwegen (met inbegrip van R0 en R1) en tenslotte op de specifieke verbindingswegen.

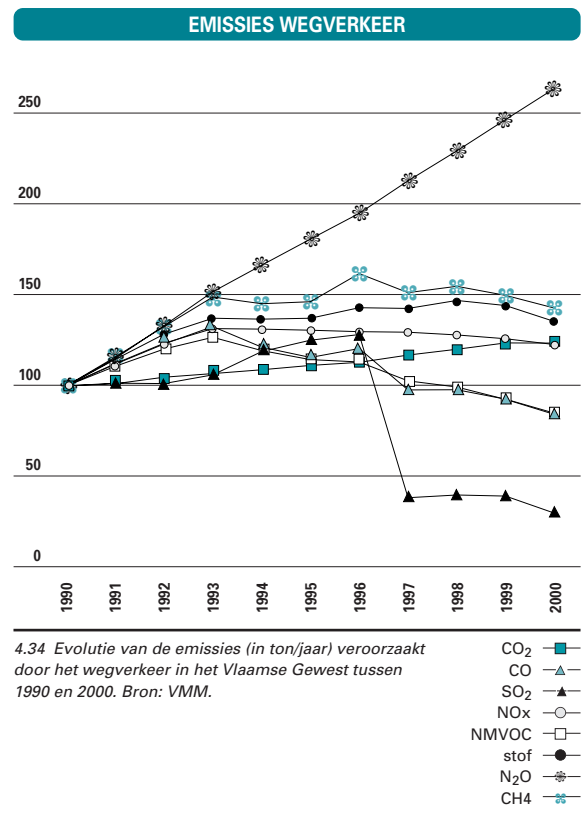
4.5 Milieuhinder en verkeersleefbaarheid

De vierde doelstelling van het ontwerp Mobiliteitsplan stelt dat het verkeer de leefbaarheid niet mag aantasten. Volgens de vijfde doelstelling wil de Vlaamse overheid de schade aan milieu en natuur terugdringen, zelfs al neemt de mobiliteit verder toe. De luchtverontreiniging weegt op beide, zowel op het milieu (bijvoorbeeld door verzuring) als op de leefbaarheid (de gezondheidsrisico's).

Luchtverontreiniging door het wegverkeer

Verkeer en vervoer dragen voor een groot deel bij tot de luchtvervuiling. Het verkeer veroorzaakt in belangrijke mate de uitstoot van koolstofdioxide (CO₂), een belangrijk broeikasgas. Daarnaast worden methaan (CH₄) en distikstofoxide (N₂O) door het verkeer uitgestoten. Naast broeikasgassen veroorzaakt het wegverkeer eveneens fotochemische luchtverontreiniging of vorming van ozon door de uitstoot van stikstofverbindingen zoals NO_x, NO₂ en vluchtige organische stoffen (VOS). Ook stoot het verkeer verzurende bestanddelen uit zoals zwaveldioxide (SO₂), NO_x en ammoniak (NH₃).

De **emissies van verkeer** leiden tot verschillende

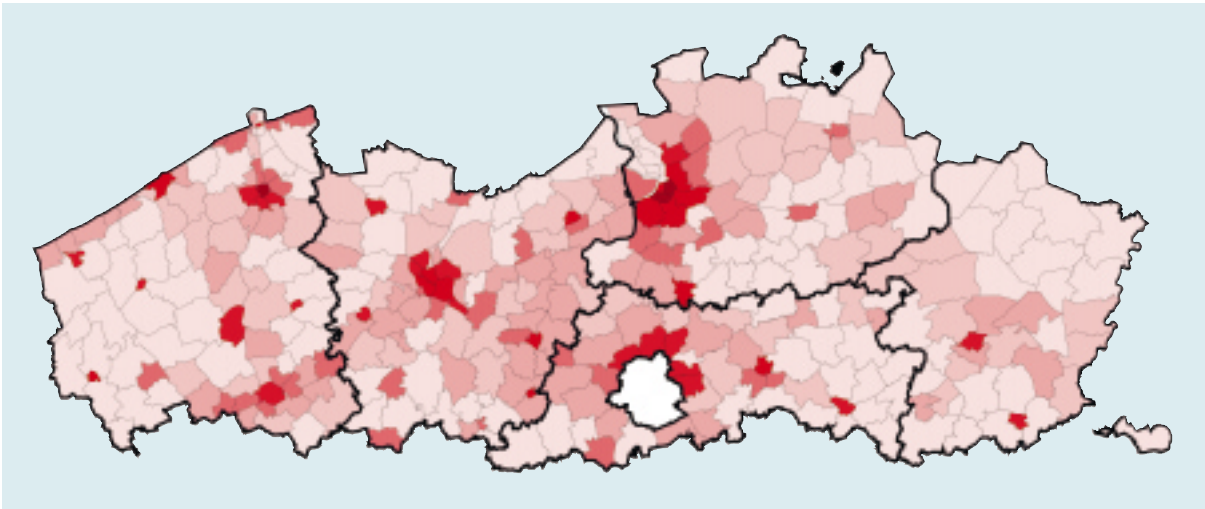

EMISSIES ZWARE METALEN WEGVERKEER

JAAR	PB	CD	CU	CR	NI	SE	ZN
TON	KG	KG	KG	KG	KG	KG	KG
1990	174	37	6244	184	257	37	3673
1991	149	37	6331	186	261	37	3724
1992	143	39	6562	193	270	39	3860
1993	116	39	6695	197	276	39	3938
1994	84	40	6827	201	281	40	4016
1995	73	41	6978	205	287	41	4105
1996	63	42	7082	208	292	42	4166
1997	55	43	7326	215	302	43	4309
1998	47	44	7522	221	310	44	4424
1999	49	45	7701	227	317	45	4530
2000	8	45	7690	226	317	45	4523

4.35 Evolutie van de emissies van zware metalen (kg/jaar) veroorzaakt door het wegverkeer in het Vlaamse Gewest tussen 1990 en 2000. Bron: VMM.

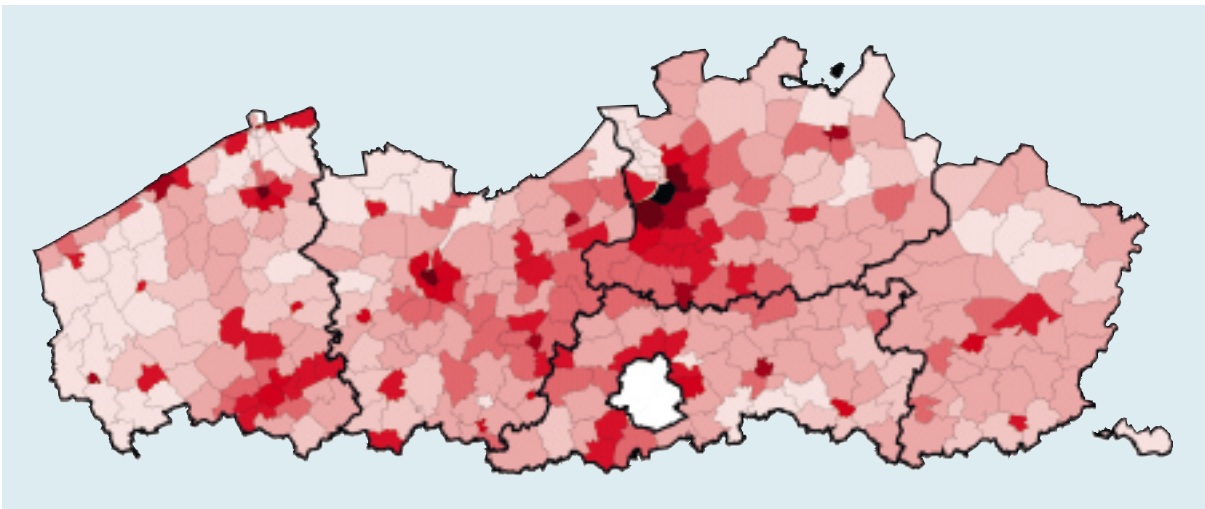
POTENTIEEL ERNSTIG GEHINDERDEN OP GEWESTWEGEN

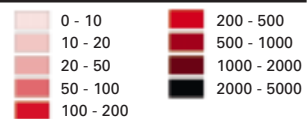
4.36 Het aantal potentieel ernstig gehinderden per km² door verkeer op gewestwegen.
Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Mobiliteitscel.

POTENTIEEL ERNSTIG GEHINDERDEN OP NIET-GEWESTWEGEN

4.37 Het aantal potentieel ernstig gehinderden per km² door verkeer op niet-gewestwegen.
Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Mobiliteitscel.

gezondheidsproblemen. Benzeen is bijvoorbeeld kankerverwekkend. De zware metalen die door het wegverkeer worden uitgestoten (lood, koper en nikkel) worden in het lichaam geaccumuleerd en kunnen eveneens kanker veroorzaken. Het wegverkeer stoot bovendien microscopische stofdeeltjes uit die de longen binnendringen. Deze stofdeeltjes kunnen de

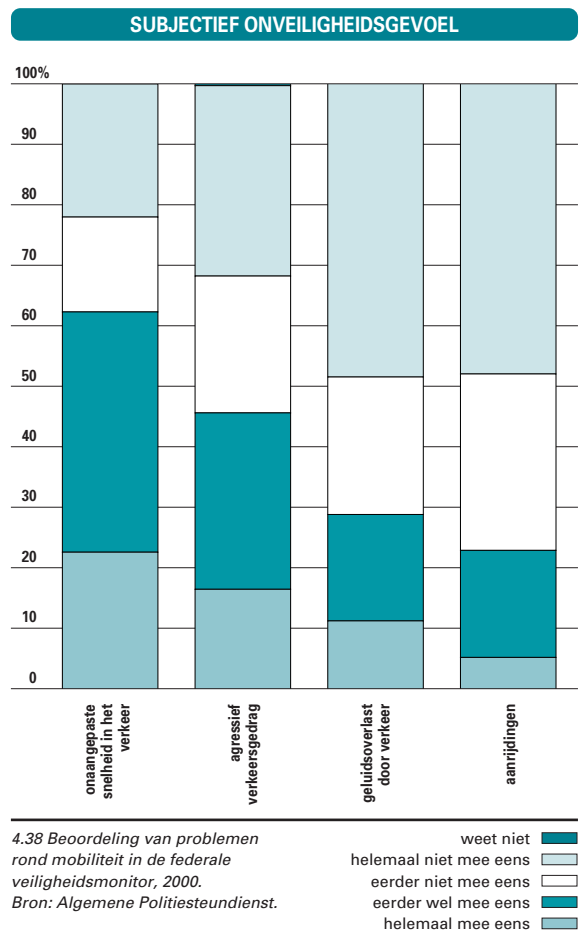
slijmafvoer in de luchtwegen verstoren, ademhalingsklachten uitlokken en de gevoeligheid voor luchtweginfecties verhogen. De toxische stoffen die zich op de deeltjes hebben vastgehecht kunnen aanleiding geven tot ontsteking en luchtwegvernauwing en op langere termijn tot een toename van het bindweefsel in de longen.

Potentieel gehinderden door verkeer

Alhoewel de Europese geluidsnormen voor wagens steeds strenger worden, daalt de **immissie van geluid** door het verkeer niet evenredig. Dit komt doordat het verkeer toeneemt en er meer zwaardere wagens rondrijden dan vroeger. De toename van het aantal diesels en 4x4 wagens speelt eveneens een rol in deze problematiek. Om de geluidshinder daadwerkelijk te doen afnemen zullen er niet alleen technische verbeteringen aan de wagens nodig zijn, maar eveneens een afname van de groei van het wegverkeer.

Subjectieve onveiligheid

Aan de Vlaming werd gevraagd hoe zwaar zij tillen aan een reeks van 17 **buurtproblemen**. Net zoals in 1997 en in 1998 zijn twee van de top drie problemen verkeersproblemen: 'Onaangepaste snelheid in het verkeer' wordt als het meest problematisch buurtprobleem gezien. 'Agressief verkeersgedrag' komt op de derde plaats.

VOOR MEER INFORMATIE:

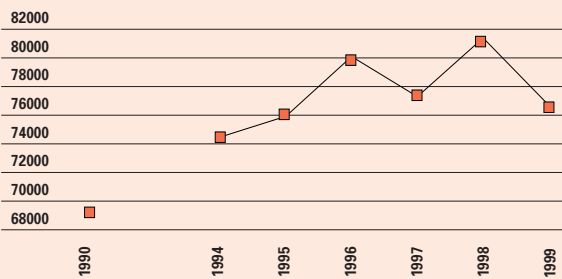
- Belgisch Instituut voor Verkeersveiligheid, Statistieken verkeersongevallen - kerncijfers 2000
- Brussels International Airport Company, Brutrends 2000
- De Lijn, Jaarverslag 2000
- EU Transport in Figures, Statistical Pocket Book, 2000
- Federale Veiligheidsmonitor 2000, Algemene Politie-eurondienst
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Leefmilieu en Infrastructuur, Afdeling Verkeerskunde, Verkeersstellingen, 2000
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Leefmilieu en Infrastructuur, Afdeling Personenvervoer en luchthavens, Jaarverslag 2000, Internationale luchthaven Antwerpen
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Leefmilieu en Infrastructuur, Afdeling Personenvervoer en luchthavens, Jaarverslag 2000, luchthaven Oostende
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Leefmilieu en Infrastructuur, Mobiliteitscel, Onderzoek Verplaatsingsgedrag Vlaanderen, 1999
- NIS, Huishoudbudgetonderzoek 1978-79; 1987-88; 1995-96; 1996-97; 1997-98, 1999, 2000
- NIS, Motorvoertuigenpark - toestand op 1 augustus 2000
- NIS, Statistieken van de Binnenlandse Handel en Vervoer 2000
- NIS, Verkeersongevallen op de openbare weg met doden of gewonden, jaar 2000
- NMBS, Jaarverslag 2000
- Ontwerp Mobiliteitsplan Vlaanderen - juni 2001
- SERV, Vlaamse Havencommissie, Jaarverslag 2000
- Website: <http://www.bast.de/irtad>

Energie

hoofdstuk 5

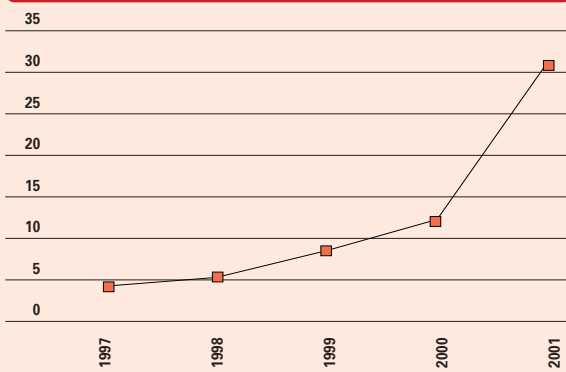
Kerncijfers

TOTALE CO₂-UITSTOOT

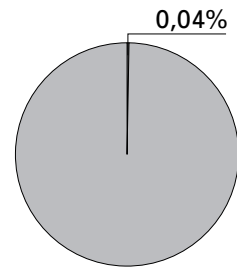
Evolutie van totale CO₂-emissies in het Vlaamse Gewest van 1990 tot 1999, in kton. Bron: VITO.

GEÏNSTALLEERD VERMOGEN AAN WINDENERGIE

Evolutie geïnstalleerd vermogen aan windenergie, in MW. Bron: EWBL.

Uitgaven

Aandeel van energie in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- De CO₂-emissies afkomstig van fossiele brandstoffen daalden in 1999 in vergelijking met 1998. In vergelijking met 1990 is er nog steeds een stijging van 11% te merken.
- In vergelijking met 1990 steeg het industrieel energiegebruik met 6% in 1999. Toch daalde de CO₂-uitstoot van de industrie met 12%.
- Bij de huishoudens zorgen warme winters voor een daling in het energiegebruik.
- Duurzame energie zit al in de lift. Dit is vooral een gevolg van de eisen die de overheid oplegt aan de elektriciteitsproducenten en aan de subsidies voor hernieuwbare energieproductie.

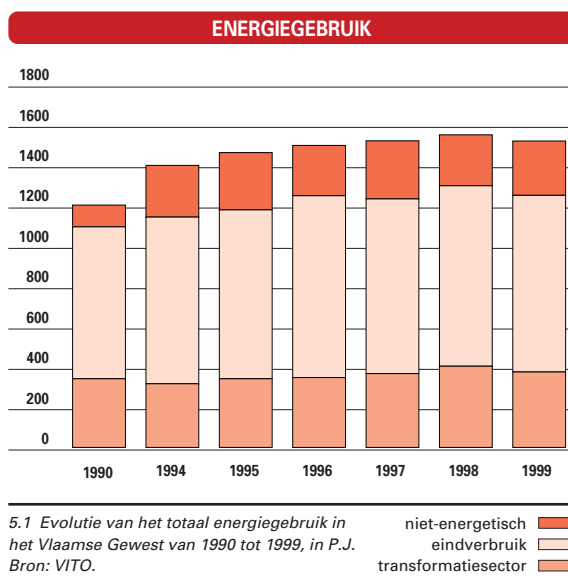
Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/energie

Energiegebruik, en vooral de verbranding van fossiele brandstoffen, is erg nadelig voor het milieu. Het is de voornaamste oorzaak van de uitstoot van CO₂, een broeikasgas dat de aarde doet opwarmen. Een stijgend energiegebruik is traditioneel een indicator voor economische groei. De Vlaamse overheid staat hier dan ook voor een complexe uitdaging: milieuzorg uitbouwen als een kans op meer werkgelegenheid, en concurrentievoordelen, dus zonder de economie af te remmen. Een eerste belangrijke doelstelling voor het energiebeleid is alvast een rationeel, efficiënt gebruik van energie stimuleren zodat het energiegebruik zelf verder afneemt. Een tweede doelstelling is de eigen Vlaamse milieuvriendelijke energieproductie zo veel mogelijk uit te bouwen.

Energiegebruik

In 1999 werd in het Vlaamse Gewest 1.534 PJ energie gebruikt. Dit is voor het eerst minder dan het jaar voordien, maar nog altijd een kwart meer dan in 1990. De elektriciteitscentrales, raffinaderijen en cokesfabrieken (kortweg de transformatiesector) nemen een kwart van het energiegebruik voor hun rekening. Ruim tweemaal zoveel wordt gebruikt als warmte en elektriciteit door de huishoudens en de ondernemingen (kortweg het eindgebruik). De top drie binnen dit eindverbruik is te vinden in de industrie, de huishoudens en de transportsector. Naast het verbruik van de transformatiesectoren het eindverbruik wordt ook nog een vijfde van het totale energiegebruik ingezet als grondstof.

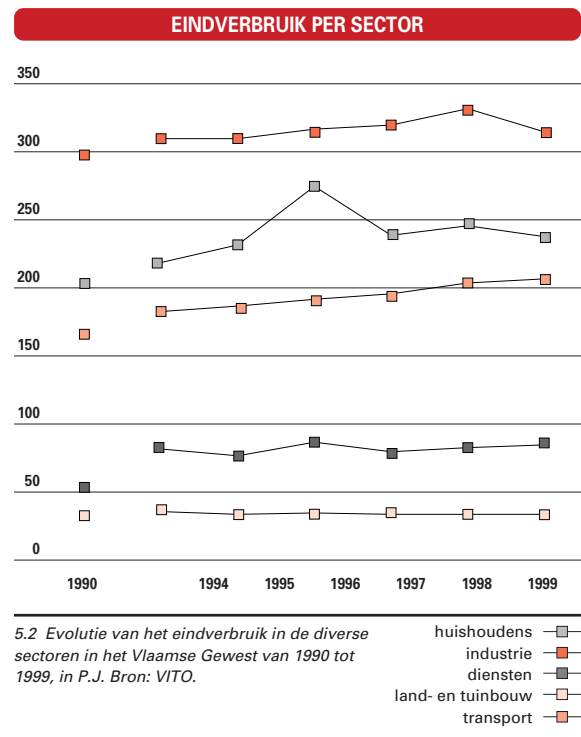
CO₂-emissies

De totale CO₂-emissies in het Vlaamse Gewest namen in 1999 af tot 76.689 kton t.o.v. 1998. In vergelijking met 1990 zien we nog een stijging met 11%. Deze toename verloopt dus heel wat trager dan het totale energiegebruik, wat vooral te danken is aan de inzet van meer aardgas in alle geledingen van de energieketen.

De verdeling van de CO₂-emissies over de diverse sectoren moet met de nodige omzichtigheid geïnterpreteerd worden. Overeenkomstig internationale afspraken worden de CO₂-emissies die voortkomen uit het eindverbruik van de elektriciteit grotendeels aangerekend aan de transformatiesector. Daardoor is ook in 1999 het aandeel van de transformatiesector in de totale CO₂-emissies hoger (29%) dan het aandeel in het totale energieverbruik (25%).

Sectoren

De industrie had 316 PJ energie nodig in 1999 en is met een aandeel van 36% van alle eindverbruik de grootste energiegebruiker. Net zoals het totale energiegebruik in het Vlaamse Gewest daalt ook het gebruik in de industrie voor het eerst sinds 1990. Het komt nog slechts 6% hoger te liggen dan in 1990. De CO₂-uitstoot lag zelfs 12% lager, ondermeer door de gunstige invloed van de omschakeling van

kolen en olie naar het milieuvriendelijker aardgas. Het energiegebruik in de **huishoudens** is voor ongeveer 70% terug te brengen tot het verwarmen van de woning. Dat maakt het energiegebruik in de huishoudelijke sector erg weergebonden met bijvoorbeeld een piek in 1996, het koudste jaar van het voorbije decennium.

Aangezien 1990 en 1999 ongeveer even zachte jaren waren, kunnen we deze twee jaren met elkaar vergelijken en zien we een stijging in het energieverbruik met 17%. Het aantal huishoudens is het voorbije decennium toegenomen door gezinsverdunding en vergrijzing. Ook de toegenomen koopkracht doet het verbruik toenemen. Uit een enquête van december 2001 blijkt dat het aantal grote elektrische huishoudtoestellen (zoals koelkasten en afwasmachines) van een gezin tussen 1998 en 2001 met 20% is toegenomen. De CO₂-uitstoot nam echter minder sterk toe (9%) door de grotere inzet van aardgas.

De transportsector had in 1999 208 PJ nodig, en dat is 23% meer dan in 1990. Hier ligt de omschakeling naar aardgas heel wat minder voor de hand. De CO₂-uitstoot steeg dan ook evenredig met het energiegebruik.

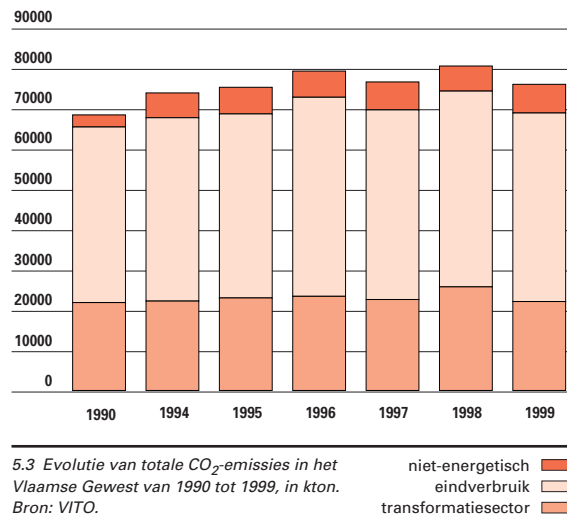
In de **dienstensector** lagen het energiegebruik (86 PJ) en de CO₂-emissies (3.412 kton) in 1999 meer dan de helft hoger dan in 1990 maar ze kenden sinds 1995 een vlak verloop. Het energiegebruik en de CO₂-uitstoot in de land- en tuinbouw bleven sinds 1990 constant.

Milieuvriendelijke energieproductie

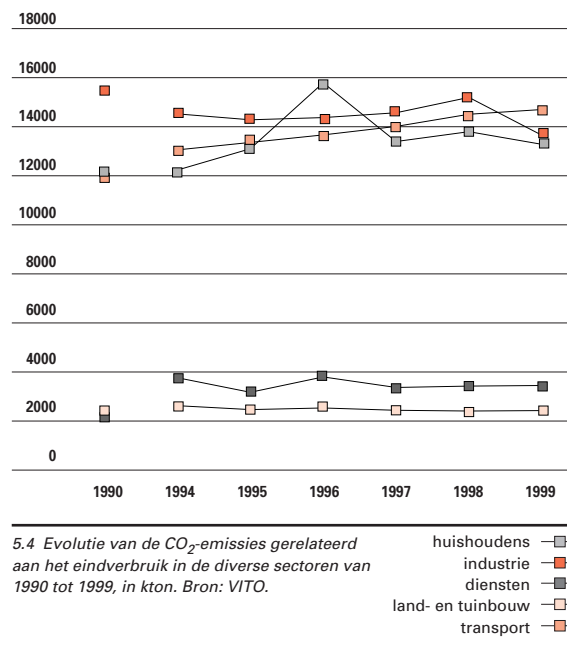
Volgens het **Kyoto Protocol** moet België, en dus ook het Vlaamse Gewest, haar totale uitstoot van broeikasgassen tegen 2012 met 7,5% verminderen ten opzichte van 1990. Om de CO₂-uitstoot de komende jaren te laten dalen is het nodig om milieuvriendelijke energieproductie te stimuleren. De Vlaamse overheid wil daarom de hernieuwbare energiebronnen windenergie, biomassa, zonne-energie en waterkracht promoten.

In 2004 moet minstens 3% van elektriciteitsproductie bestaan uit 'groene stroom'. De elektriciteitsleveranciers bereiden zich hierop voor. Het geïnstalleerd vermogen aan windturbines bedraagt in 2001 meer dan 30Mwe en verviervoudigde op twee jaar tijd. De groene stroomproductie uit biomassa-installaties (exclusief afvalverbranding) bedroeg in 2000 ongeveer 71 GWh. De elektriciteitsproductie via waterkracht groeide van 1,6 GWh in 1997 tot 2,2 GWh in 2000.

CO₂-EMISSIES

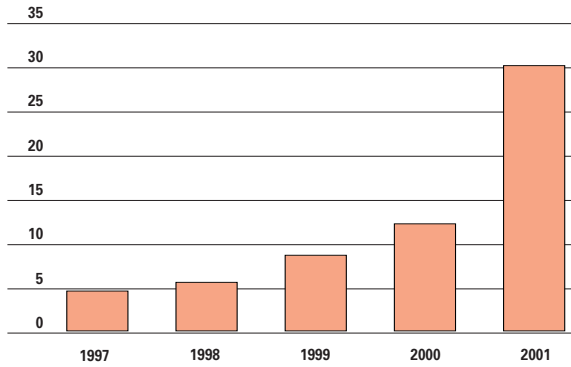

CO₂-EMISSIES PER SECTOR

Sinds 1998 geeft de Vlaamse overheid subsidies voor **fotovoltaïsche zonnepanelen**. De respons liet niet op zich wachten. In 2001 bedroeg het gesubsidieerd geïnstalleerd vermogen reeds 344 kWp (2.750 m²) tegenover 42 kWp in 1998 (340 m²). Ook het aantal jaarlijks geplaatste **zonneboilers** neemt toe. In 1999 werden er reeds 498 geplaatst met een totaal collectoroppervlak van 2.001 m² tegenover slechts 301 voor een totaal oppervlak van 1.396 m² in 1998.

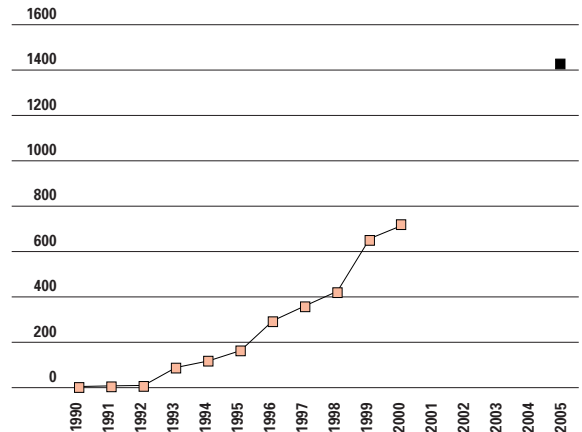
WINDENERGIE

5.5 Evolutie geïnstalleerd vermogen aan windenergie, in MW.
Bron: EWBL.

In een **warmtekrachtinstallatie** wordt een fossiele brandstof omgezet in twee nuttige energievormen: warmte en elektriciteit. De combinatie van beide leidt tot een hoger energetisch rendement. Tussen 1995 en 2005 wil de Vlaamse regering via deze efficiënte en bijgevolg energiebesparende techniek een

WARMTEKRACHTINSTALLATIES

5.6 Evolutie van het geïnstalleerd geïnstalleerd WKK-vermogen
vermogen aan de warmtekracht- doelstelling 2005
installaties in het Vlaamse Gewest, in MWe
van 1990 tot 1999, doelstelling 2005. Bron: VITO.

bijkomend vermogen creëren van 1.200 MWe. In 2000 bedroeg het geïnstalleerd vermogen reeds 720 MWe ten opzichte van 170 in 1995.

MEER INFORMATIE

Websites:

Het Energie en Milieu InformatieSysteem voor het
Vlaamse Gewest: <http://www.emis.vito.be>

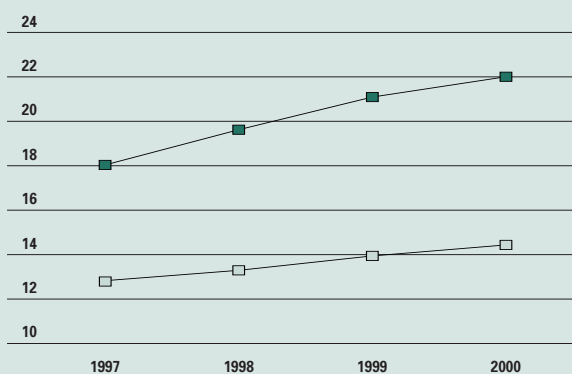
Organisatie voor Duurzame Energie
<http://www.ode.be>

Gezondheid en Welzijn

hoofdstuk 6

Kerncijfers

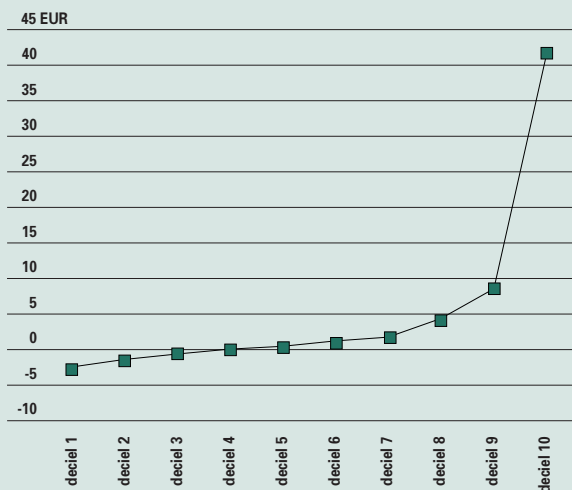
JEUGDBIJSTAND

Evolutie van de begeleidingen op initiatief van het Comité voor Bijzondere Jeugdbijstand en van de Jeugdrechtbank, 1997 - 2000, aantal x 1000.
Bron: WVC, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand.

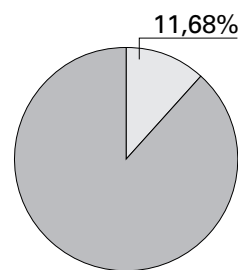
■ alle begeleidingen op initiatief Comité BJB en Jeugdrechtbank
□ alle begeleidingen binnen BJB op initiatief Comité BJB en Jeugdrechtbank

SPAREN EN ONTSPAREN

Het verschil tussen de gemiddelde besteding en het gemiddeld beschikbaar inkomen naar decielen, in EUR x 1.000, Vlaams Gewest, 2000.
Bron: NIS, huishoudbudgetenquête, bewerking APS.

Uitgaven

Aandeel van het welzijnsbeleid in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- In 2000 telde Vlaanderen 28% dagelijkse rokers, mannen nog steeds meer dan vrouwen maar het verschil wordt kleiner.
- In 2000 waren er iets minder gevallen van meningokokken. Het zou echter voorbarig zijn om hieruit zomaar te besluiten dat de geleidelijke toename van de voorbije jaren tot stilstand zou gekomen zijn.
- Steeds meer gezinnen hebben te maken met het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg of met de Jeugdrechtbank.
- Het aantal bestaansminimumdossiers daalt. Dit wil nog niet zeggen dat het armoedeprobleem verbeterd is in Vlaanderen: de schuldproblematiek wordt met de jaren erger.
- In vergelijking met 1998 is het veiligheidsgevoel van de Vlamingen licht achteruitgegaan.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/welzijn

6.1 Mortaliteit en nataliteit

De klassieke indicatoren levensverwachting, mortaliteit en kindersterfte geven een goed beeld van de welvaart, het welzijn en de performantie van het gezondheidssysteem van een land of een regio. Daarnaast wordt er in dit hoofdstuk stilgestaan bij de verloren potentiële levensjaren en vermijdbare sterfte gezien het belang dat de huidige beleidsdocumenten toekennen aan het aspect preventie. Ook besteden we aandacht aan de moeder- en kindzorg, van prenatale begeleiding tot de opvolging van het jonge kind.

Levensverwachting

De **levensverwachting** bij de geboorte bleef in 1999 nagenoeg status-quo. In vergelijking met 1995 zien we een toename met een half jaar voor de mannen en met een tweetal maanden voor de vrouwen. De levensverwachting op 65 jaar blijft al jaren ongeveer constant. Mannen hebben gemiddeld nog een vijftien jaar te leven, vrouwen nog een kleine twintig jaar.

Mortaliteit

De belangrijkste **doodsoorzaken** bij kinderen (tot 14 jaar) zijn verkeersongevallen, ongevallen in de

privé-sfeer en kanker (vooral van het lymfatisch en bloedvormend weefsel). Bij de **jongeren** tot 25 jaar zijn verkeersongevallen veruit de belangrijkste doodsoorzaak, gevolgd door zelfmoord. In de leeftijdsgroep van 25 tot 44 jaar is er een duidelijk onderscheid tussen mannen en vrouwen: bij de **mannen** zijn zelfmoord en verkeersongevallen de belangrijkste doders, bij de **vrouwen** kanker op ruime afstand gevolgd door zelfmoord. Vanaf 45 jaar zijn kanker en hart- en vaataandoeningen de belangrijkste doodsoorzaken, bij de mannen gaat het dan vooral om longkanker, bij de vrouwen om borstkanker.

De doodsoorzaken die leiden tot een voortijdig overlijden in de leeftijdsgroep 15-64 jaar zijn bij de vrouwen hoofdzakelijk borstkanker, zelfmoord en verkeersongevallen. Bij de mannen is dit zelfmoord, verkeersongevallen, ischemische hartziekten en longkanker. Mannen ‘verliezen’ heel wat meer potentiële levensjaren dan vrouwen.

Verkeersongevallen, zelfmoord, ischemische hartziekten, longkanker en voor de vrouwen ook borstkanker zijn vermijdbare oorzaken die verantwoordelijk zijn voor de helft van de verloren jaren bij de mannen, ruim 40% bij de vrouwen.

Het gezondheidsbeleid heeft tot doel het geheel van gezondheidsproblemen zo doelmatig en doeltreffend mogelijk te beïnvloeden. Een goede, samengestelde, indicator hiervoor is de vermijdbare sterfte, namelijk het aantal sterfgevallen dat vermeden had kunnen worden indien de bevolking er een gezonde levenswijze op na zou houden en de gezondheidszorg optimaal zou functioneren. In 1999 werden bij de mannen 2.657 **potentieel vermijdbare sterfgevallen** genoteerd, ruim een derde van alle sterfgevallen in de leeftijdsgroep van 0 tot 64 jaar. Het grootste deel ervan kon voorkomen worden door primaire preventie van vooral longkanker en ischemische hartziekten.

Bij de vrouwen waren er 1.475 vermijdbare sterfgevallen, waarvan 578 te wijten aan borstkanker.

LEVENSV ERWACHTING				
	BIJ GEBOORTE		OP 65 JAAR	
	MANNEN	VROUWEN	MANNEN	VROUWEN
1993	74,2	80,4	14,9	18,9
1994	74,6	80,7	15,3	19,3
1995	74,6	80,8	15,2	19,3
1996	75,1	81,3	15,5	19,6
1997	75,5	81,5	15,7	19,8
1998	75,1	80,8	15,2	19,1
1999	75,1	81,0	15,3	19,2

6.1 Evolutie van de levensverwachting in het Vlaamse Gewest naar geslacht, bij de geboorte en op de leeftijd van 65 jaar, 1993 - 1999. Bron: Administratie Gezondheidszorg, entiteit Beleidsondersteuning.

PROPORTIONEEL STERFTECIJFER

LEEFTIJD	MANNEN		VROUWEN	
	AANTAL	VOORNAAMSTE OORZAKEN (%)	AANTAL	VOORNAAMSTE OORZAKEN (%)
1-14 jaar	91	Alle uitwendige oorzaken (44%), waaronder ongevallen in de privé-sfeer (19%) en verkeersongevallen (16%); Alle nieuwvormingen (20%)	86	Alle uitwendige oorzaken (44%), waaronder verkeersongevallen (20%) en ongevallen in de privé-sfeer (14%); Alle nieuwvormingen (15%)
15-24 jaar	324	Alle uitwendige oorzaken (77%), waaronder verkeersongevallen (44%) en zelfmoord (23%)	116	Alle uitwendige oorzaken (60%), waaronder verkeersongevallen (38%) en zelfmoord (14%); Alle nieuwvormingen (11%)
25-44 jaar	1.191	Alle uitwendige oorzaken (55%), waaronder verkeersongevallen (18%) en zelfmoord (25%); Alle nieuwvormingen (16%); Alle hart- en vaatziekten (13%)	650	Alle nieuwvormingen (42%), waaronder vooral borstkanker (14%); Alle uitwendige oorzaken (29%), waaronder vooral zelfmoord (15%); Alle hart- en vaatziekten (13%)
45-64 jaar	5.102	Alle nieuwvormingen (42%), waaronder vooral longkanker (16%); Alle hart- en vaatziekten (28%), waaronder vooral ihz (15%)	2.647	Alle nieuwvormingen (54%), waaronder vooral borstkanker (18%); Alle hart- en vaatziekten (20%), waaronder vooral ihz (7%)
65-74 jaar	7.430	Alle nieuwvormingen (41%), waaronder vooral longkanker (16%); Alle hart- en vaatziekten (32%), waaronder vooral ihz (15%); Alle longaandoeningen (12%)	4.206	Alle nieuwvormingen (38%), waaronder vooral borstkanker (8%); Alle hart- en vaatziekten (34%), waaronder vooral ihz (13%)
75+ jaar	14.603	Alle hart- en vaatziekten (39%), waaronder ihz (14%) en cva (10%); Alle nieuwvormingen (25%), waaronder vooral longkanker (7%); Alle longaandoeningen (17%)	20.276	Alle hart- en vaatziekten (47%), waaronder ihz (12%) en cva (13%); Alle nieuwvormingen (16%); Alle longaandoeningen (12%)
Totaal	28.741		27.981	

6.2 Proportioneel sterftecijfer per leeftijdsgroep en geslacht, Vlaams Gewest, 1999. Bron: Administratie Gezondheidszorg, entiteit Beleidsondersteuning.

ihz = ischemische hartziekten

cva = cerebro-vasculaire aandoeningen

VERLOREN POTENTIËLE LEVENSIJAREN

MANNEN		VROUWEN	
Zelfmoord	7,4	Borstkanker	3,4
Verkeersongevallen	7,0	Zelfmoord	2,3
Ischemische hartziekten	3,7	Verkeersongevallen	2,0
Longkanker	3,4	Cerebrovasculaire aandoeningen	1,0
Ongevallen in de privé-sfeer	1,9	Longkanker	1,0

6.3 Verloren potentiële levensjaren per 1.000 persoonsjaren, leeftijdsgroep 15-64 jaar, Vlaams Gewest, 1999.

Bron: Administratie Gezondheidszorg, entiteit Beleidsondersteuning.

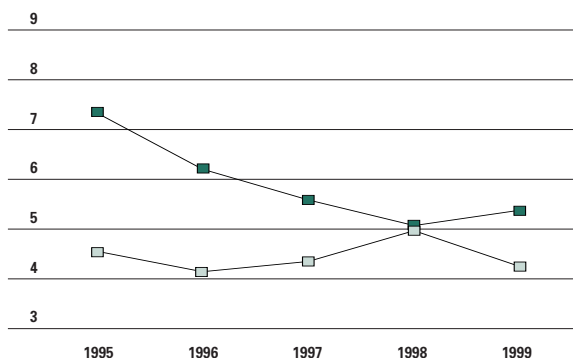
VERMIJDBARE STERFTE

	MANNEN		VROUWEN	
	AANTAL	%	AANTAL	%
Vermijdbaar door medische interventies, secundaire preventie inbegrepen	308	4,5	852	23,5
Vermijdbaar door primaire preventie	2.349	34,2	623	17,2
Vermijdbaar door medische en primaire preventie	2.657	38,6	1.475	40,6

6.4 Vermijdbare sterfte voor de leeftijdsgroep 0-64 jaar, aantal en proportioneel t.o.v. de volledige sterfte van deze groep, Vlaams Gewest, 1999.

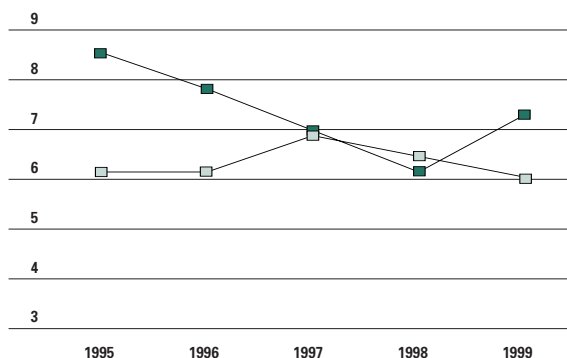
Bron: Administratie Gezondheidszorg, entiteit Beleidsondersteuning.

INFANTIELE STERFTE

6.5 Evolutie van de infantiele sterfte (sterfte voor de leeftijd van 1 jaar) per 1.000 levendgeboren kinderen, naar geslacht, Vlaams Gewest, 1995-1999. Bron: Administratie Gezondheidszorg, entiteit Beleidsondersteuning.

PERINATALE STERFTE

6.6 Evolutie van de perinatale sterfte (aantal doodgeboren kinderen + kinderen overleden binnen de 7 dagen na geboorte) per 1.000 levend- en doodgeboren kinderen, naar geslacht, Vlaams Gewest, 1995-1999. Bron: Administratie Gezondheidszorg, entiteit Beleidsondersteuning.

Infantiele en perinatale sterfte

De afname van de **infantiele sterfte** (voor de leeftijd van 1 jaar) is te danken aan de spectaculaire vooruitgang in het voorkomen van vroegneonatale en postneonatale sterfte. In vergelijking met 1998 zien we in 1999 een lichte toename bij de jongens, bij de meisjes blijft dit cijfer al een jaar of vijf redelijk constant.

De perinatale sterfte wordt negatief beïnvloed door

een laag geboortegewicht en een korte zwangerschapsduur. Hier zien we ongeveer hetzelfde patroon, bij de jongens daalde de perinatale sterfte voortdurend van 1995 tot 1998, in 1999 zien we terug een toename, bij de meisjes blijven we ondertussen al een paar jaren op een redelijk constant niveau

Zwangerschap

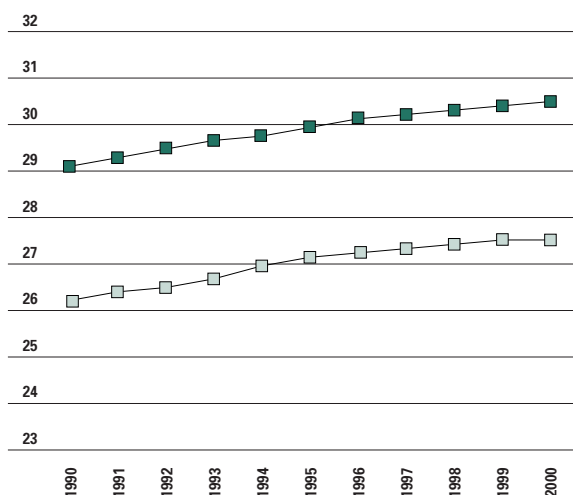
Een niet te onderschatten **aantal zwangerschappen** is ontstaan na medisch begeleide voortplanting (3,9%). Toch betekent dit voor de eerste maal in vijf jaar een daling. In 1999 noteerden we nog 4,3%. Ook het aantal **meerlingzwangerschappen** na medische begeleiding daalt tot 38,6%.

Vroeggeboorte (zwangerschapsduur van minder dan 37 weken) wordt vastgesteld bij 6,2% van de eenlingzwangerschappen, bij de meerlingen loopt dit cijfer op tot 56%, waarvan 2,8% extreme vroeggeboorte (minder dan 28 weken).

In 2000 werden in Vlaanderen 60.993 verlossingen geregistreerd, goed voor 62.128 baby's. De gemiddelde **leeftijd van de moeder** blijft, zij het gering, stijgen. Steeds meer vrouwen bevallen voor het eerst na de leeftijd van 30 jaar. Vooral boven de leeftijd van 35 jaar is er een sterke toename (van 2,5% in 1992 tot 5,2% in 2000).

Tegelijkertijd nemen de **tienerzwangerschappen** toe en bedragen momenteel 4,3% van de eerstbarenden. Inductie werd toegepast bij 30% van alle verlossingen. Epidurale verdoving komt in vergelijking met 1991 dubbel zo vaak voor. Het percentage keizersneden is sinds 1991 met de helft toegenomen.

MATERNALE LEEFTIJD

6.7 Evolutie van de gemiddelde maternale leeftijd bij een eerste, een tweede en volgende geboortes, Vlaanderen, 1990-2000. Bron: SPE.

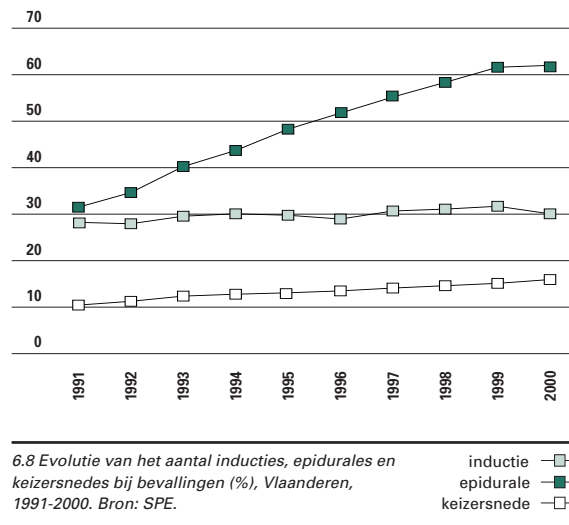
Begeleiding van het jonge kind

De preventieve begeleiding van het jonge kind verloopt in belangrijke mate via de consultatiebureaus van **Kind en Gezin**. Ongeveer 83% van de kinderen jonger dan 1 jaar wordt door Kind en Gezin onderzocht. In 2000 vonden ruim 455.000 medische en ruim 455.000 sociaalverpleegkundige consulten plaats.

Naast het basisprogramma van 10 consulten tot de leeftijd van 3 jaar zijn er bijkomende consultmogelijkheden voor kansarme gezinnen, gezinnen met een gehandicapt kind, gezinnen met een verleden van kindermishandeling en gezinnen met risico-indicatoren.

In 2000 bezochten de regioverpleegkundigen van Kind en Gezin 88,1% van de pas bevallen vrouwen in de kraamkliniek en 96,8% kreeg minstens één gezinsbezoek. In 2000 brachten de regioverpleegkundigen bijna 228.000 gezinsbezoeken.

AANTAL INDUCTIES, EPIDURALES EN KEIZERSNEDES

6.2 Ziekte

De beleidsnota zet preventie centraal onder het motto 'Beter voorkomen dan genezen'. Binnen deze visie kadert ook het voorkomen van besmettelijke ziekten en beschavingsziekten. De overheid kan hier een rol spelen via preventieacties, gezondheidspromotie en vaccinaties. In dit hoofdstuk wordt ook aandacht besteed aan meningokokkeninfecties, na de recente toename van deze aandoening en de aandacht die hieraan besteed wordt in de beleidsbrief. Daarnaast bekijken we ook de borstkanker-preventie (één van de Vlaamse gezondheidsdoelstellingen) en de vaccinaties, waarvan de beleidsnota het belang onderstreept bij de controle van infectieziekten.

Kanker

In 1996 is in Vlaanderen een **kankerregistratienetwerk** opgestart. Verschillende bronnen (ziekenfondsen, ziekenhuizen en laboratoria voor anatomopathologie) geven informatie door aan het Nationaal Kankerregister. De registratie is in enkele jaren tijd opmerke-

lijk verbeterd zowel wat volledigheid, kwaliteit en nauwkeurigheid van de gegevens betreft. In 1997 werden 27.120 nieuwe tumoren geregistreerd, tegenover 20.250 in 1995 (dit komt overeen met een stijging van 34%). Aangezien de stijging hoofdzakelijk toe te schrijven is aan een betere registratie, is het niet aangewezen om trends te onderzoeken. Bij Vlaamse **mannen** staat longkanker nog steeds voorop met 24%, gevolgd door prostaatkanker en kanker van de dikke darm en endeldarm. **Vrouwen** leiden vooral aan borstkanker (33% van alle geregistreerde tumoren), kanker van de dikke darm en endeldarm en baarmoeder(hals)kanker.

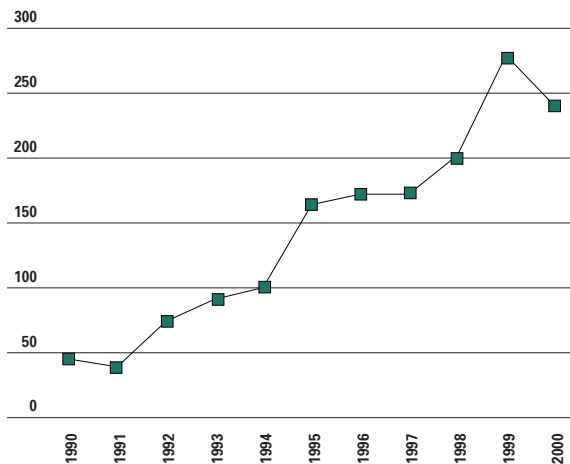
Meningokokkeninfectie en tuberculose

In 1999 werden 279 gevallen van **meningokokkeninfecties** gemeld bij de gezondheidsinspectie van de Vlaamse Gemeenschap. In 2000 waren dat er iets minder, namelijk 240. Het zou wat voorbarig zijn

KANKER						
HOOFDGROUP (ICD-10)	ENKELE LOCALISATIES	AANTAL NIEUWE GEVALLEN			INCIDENTIE (/100.000 INWONERS)	
		MANNEN	VROUWEN	TOTAAL	MANNEN	VROUWEN
Lip, mond- en keelholte		521	185	706	17,9	6,2
Spijsverteringsstelsel		3.054	2.559	5.613	104,8	85,5
	maag	480	336	816	16,5	11,2
	dikke darm + endeldarm	1.790	1.645	3.435	61,4	55,0
Ademhalingsstelsel		3.521	609	4.130	120,8	20,4
	long	3.106	533	3.639	106,6	17,8
Borst en genito-urinair stelsel		4.737	6.308	11.045	162,6	210,9
	borst	43	4.077	4.120	1,5	136,3
	baarmoeder(hals)		969	969		32,3
	prostaat	3.272		3.272	112,3	
	ovarium		579	579		19,4
	blaas	862	235	1.097	29,6	7,9
Andere locaties		1.680	1.680	3.360	57,7	56,1
Lymfe- en bloedstelsel		1.245	1.021	2.266	42,7	34,1
Totaal		14.758	12.362	27.120	506,5	413,2

6.9 Kanker in Vlaanderen, aantal nieuwe gevallen en incidenties, 1997. Bron: Nationaal Kankerregister.

MENINGOKOKKENINFECTIE

6.10 Meldingen van meningokokkeninfecties in Vlaanderen, 1990-2000. Bron: Administratie Gezondheidszorg, Gezondheidsinspectie.

om hieruit zomaar te besluiten dat de geleidelijke toename van de voorbije jaren tot stilstand zou gekomen zijn.

Van deze 240 kon bij 172 de serogroep bepaald worden: 68% was serogroep B, 30% serogroep C en 2% serogroep W135. Het relatief aandeel van de C-groep was het grootst in de provincies Limburg en West-Vlaanderen (ongeveer 45%).

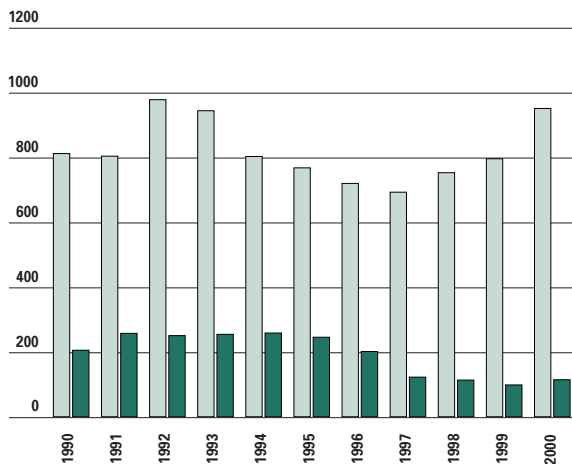
In 2000 kwamen er 569 patiënten bij in het tuberculoseregister, dit betekent een incidentie van 9,6 per 100.000 inwoners. Dit is een lichte stijging van 0,4. Tussen de provincies zijn grote verschillen merkbaar. De incidentie ligt het hoogst in Oost-Vlaanderen (15,8) en het laagst in Limburg (5,1). Personen met een verminderde natuurlijke weerstand (door ziekte, drugs- en alcoholverslaving) hebben een verhoogde kans op besmetting, net zoals personen uit landen waar **tuberculose** vaak voorkomt.

AIDS en HIV-seropositief

Eind 2000 waren er in België tussen 12.798 en 13.869 geïnfecteerde personen aangegeven (voor 1.071 zijn er onvoldoende gegevens om een dubbeltelling uit te sluiten). Bij de geïnfecteerde personen vindt men bijna tweemaal meer mannen dan vrouwen. De sterkst vertegenwoordigde leeftijdsklasse bij de mannen is de groep tussen 30 en 34 jaar, bij de vrouwen tussen 25-29 jaar.

De voorbije 10 jaar zien we in België relatief weinig variatie in het aantal nieuwe **HIV-infecties**. De piek werd bereikt in 1992, het laagste cijfer in 1997.

AIDS EN HIV-SEROPOSITIEF

6.11 Evolutie van het aantal nieuwe HIV-seropositieven en Aids-gevallen, België, 1990-2000. Bron: WIV-Louis Pasteur.

Sinds 1997 zien we een licht opgaande trend met in 2000 gemiddeld 2,6 nieuwe HIV-infecties per dag, waarmee het hoge niveau van 1992 benaderd wordt.

Bij de Belgische geïnfecteerde mannen heeft tweederde seksueel contact gehad met een andere man, overdracht via heteroseksuele weg zou verantwoordelijk zijn voor een kwart van de HIV-infecties. Bij de Belgische vrouwen zou de infectie te wijten zijn aan heteroseksueel contact in driekwart van de gevallen.

Bij 2.717 HIV-geïnfecteerde personen is ondertussen Aids gediagnosticeerd, tweederde daarvan zijn Belgen. In de periode tussen 1991 en 1995 noteerde men jaarlijks ongeveer 250 nieuwe gevallen. Van 1995 tot 1997 is het aantal nieuwe **Aids-gevallen** met de helft gedaald, vooral dankzij nieuwe therapeutische schema's voor HIV-geïnfecteerden. De trend zet zich echter niet door, de jongste 3 jaar constateren we een status quo.

Kankerpreventie

Eén van de Vlaamse Gezondheidsdoelstellingen stelt dat van alle borstkankerscreenings minstens 80% moet gebeuren bij de doelgroep 50 tot 69 jaar. Het netwerk van huisartsenpeilpraktijken volgt sinds 1991 wekelijks het totaal aantal screeningsmammografieën aangevraagd door de peilartsen op, samen met de leeftijdsverdeling van de gescreende vrouwen. Van alle door de peilartsen preventief aangevraagde **mammografieën** steeg het percentage bij de doel-

groep in Vlaanderen van 38% in 1991 naar 61% in 1999. Hiermee blijft Vlaanderen nog wel een eind verwijderd van de beoogde 80% en scoort het minder goed dan Wallonië, waar dit percentage in 1999 72% bedroeg.

Dezelfde doelstelling bepaalt dat 75% van de leeftijdsgroep 50 tot 69 jaar gescreend moet worden. Maar of dit percentage gehaald wordt, is via de registratie van de peilpraktijken niet te achterhalen omdat vrouwen niet enkel naar hun huisarts stappen voor een borstkankeronderzoek.

Vaccinatiegraad

Vaccinatie is één van de belangrijkste wapens tegen infectieziekten, waarbij niet alleen het individu maar ook de gemeenschap zich beschermd door de overdracht van de ziekte te onderbreken. Om een infectie niet te laten ontaarden in een epidemie is een hoge

vaccinatiegraad nodig. In 1999 werden door middel van een steekproef de vaccinatiegegevens van 1.110 kinderen tussen 18 en 24 maanden bevestigd. De vaccinatiegraad voor de volledige vaccinatierreeks tegen poliomyelitis was 96%, tegen difterie-tetanos-kinkhoest 89%, tegen *Haemophilus influenzae* type b 78%, tegen hepatitis B 69% en tegen mazelen-bof-rode hond 83%.

De kritieke drempel die in de literatuur beschreven wordt als voldoende om de gemeenschap te beschermen, wordt enkel bereikt bij poliomyelitis en difterie-tetanos-kinkhoest.

De **vaccineerders** waren Kind en Gezin (70% van de gevallen), de pediater (17%) en de huisarts (11%).

Er werd geen verband gevonden tussen het al dan niet vaccineren en sociodemografische factoren, enkel bleek de vaccinatiegraad in Vlaams-Brabant zeer laag te zijn (met uitzondering voor polio).

6.3 Gedrag

De gezondheid van het individu wordt voor een groot deel bepaald door zijn levenswijze. Het misbruik van genotsmiddelen speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast loopt het thema gezondheid van jongeren als een rode draad door de beleidsnota. Daarom wordt in dit hoofdstuk het gebruik van legale en illegale drugs en geneesmiddelen bij (vooral) jongeren van naderbij bekeken.

Rookgedrag

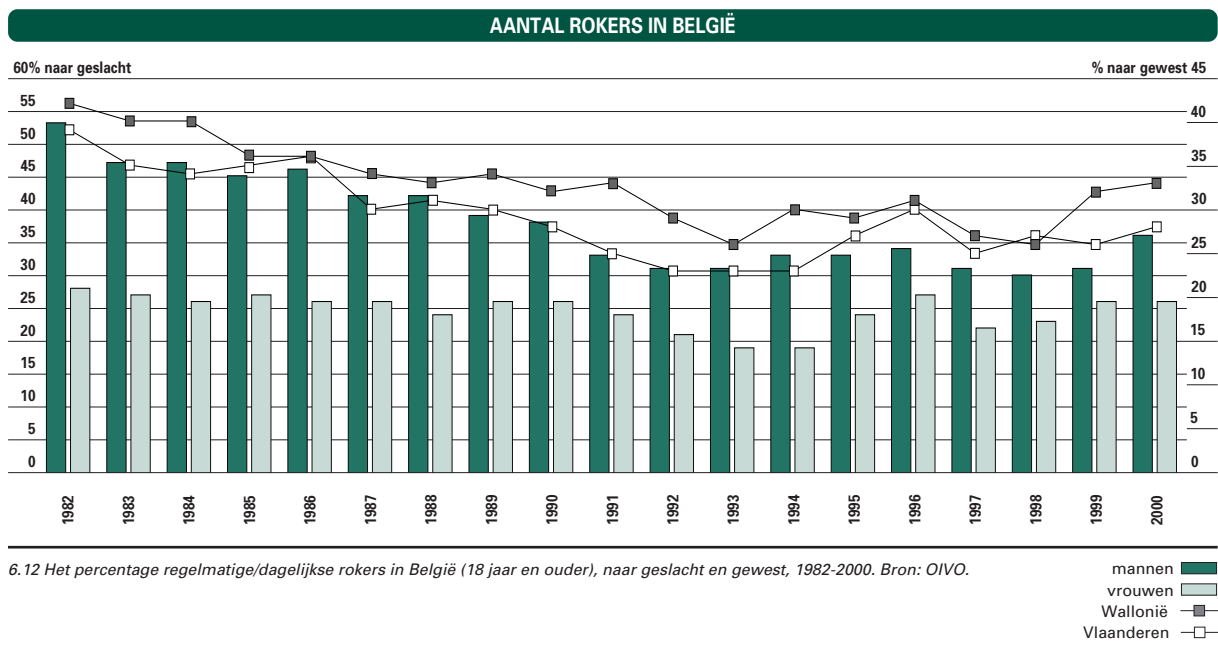
In de periode 1982-1993 daalde het percentage dagelijkse **rokers** van 40% naar 25%. Sedertdien schommelt dit percentage rond de 25 tot 30%. In 2000 verklaarde 30% van de Belgische onderzochten dagelijks te roken, 4% af en toe en 66% niet te roken. Opgesplitst volgens gewest waren er in 2000 in het Vlaamse Gewest 28%, in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 35% en in het Waalse Gewest 33% rokers. Een kwart van de **vrouwen** en een derde van de **mannen** rookt dagelijks. Ondanks de sterke daling de afgelopen 25 jaar bij de mannen, roken ze

nog meer dan vrouwen, alhoewel het verschil veel kleiner geworden is.

Uit een leerlingenbevraging in het schooljaar 1999-2000 blijkt dat tweederde van de **jongeren** niet gerookt heeft in het jaar voorafgaande aan de bevraging, een kwart rookte regelmatig. Er zijn weinig verschillen tussen meisjes en jongens, maar des te meer tussen de graden. Het percentage rokers, en dan vooral de regelmatige rokers, neemt toe met de graad. In de derde graad rookt ruim een derde regelmatig en heeft slechts de helft het voorbije jaar niet gerookt. Tussen de verschillende onderwijsvormen merken we slechts kleine verschillen in het occasioneel gebruik. Maar het niet of regelmatig roken is wel gelinkt met de onderwijsvorm. In het ASO vinden we de minste regelmatige rokers en de meeste niet-rokers.

Alcoholgebruik

Een kwart van de schoolgaande jongeren heeft het afgelopen jaar geen **alcohol** gedronken, een ander

ROOKGEDRAG JONGEREN

		NIET-ROKER	OCCASIONELE ROKER (<1X/WEEK)	REGELMATIGE ROKER (>1X/WEEK)
Geslacht	Jongen	62,6	10,7	26,7
	Meisje	65,5	11,9	22,7
Leeftijd	1° graad	84,2	7,8	8,0
	2° graad	60,9	13,3	25,8
	3° graad	50,1	12,4	37,5
Opleiding	ASO	71,6	12,6	15,8
	TSO	59,1	11,3	29,6
	BSO	53,4	8,1	38,5
Totaal		64,0	11,3	24,8

6.13 Rookgedrag jongeren (%), Vlaanderen, 2000. Bron: VAD.

kwart dronk regelmatig. Meisjes drinken eerder occasioneel alcohol terwijl meer jongens dit regelmatig doen. Terwijl in de eerste graad nog meer dan de helft van de jongeren geen alcohol dronk, heeft 90% van de derde graad dit wel gedaan, bijna de helft van hen dronk het afgelopen jaar regelmatig alcohol. Naar onderwijsvorm bekeken, valt het op dat het ASO minder regelmatige alcoholdrinkers kent maar wel meer occasionele drinkers.

Druggebruik

Ruim 80% van de jongeren heeft het afgelopen jaar geen illegale **drugs** gebruikt, een minderheid (6%) deed dit op regelmatige basis. In de eerste graad gebruiken slechts weinig jongeren illegale drugs, tussen de eerste en de tweede graad doet zich wel een sprong voor in het gebruik, vooral dan qua

JONGEREN EN ALCOHOL

		NIET-DRINKER	OCCASIONELE DRINKER (<1X/WEEK)	REGELMATIGE DRINKER (>1X/WEEK)
Geslacht	Jongen	25,5	38,6	35,9
	Meisje	30,1	50,0	19,9
Leeftijd	1° graad	55,3	38,0	6,7
	2° graad	22,1	52,7	25,3
	3° graad	9,8	42,0	48,2
Opleiding	ASO	30,9	48,3	20,7
	TSO	23,4	43,3	33,3
	BSO	27,0	36,1	36,9
Totaal		27,8	44,3	27,9

6.15 Jongeren en alcohol (%), Vlaanderen, 2000. Bron: VAD.

JONGEREN EN DRUGS

		NIET-GEBUIKER	OCCASIONELE GEBUIKER (<1X/WEEK)	REGELMATIGE GEBUIKER (>1X/WEEK)
Geslacht	Jongen	78,4	12,7	8,9
	Meisje	87,8	8,9	3,3
Leeftijd	1° graad	95,7	2,9	1,4
	2° graad	83,3	11,1	5,6
	3° graad	72,2	17,3	10,5
Opleiding	ASO	87,1	9,3	3,6
	TSO	80,0	12,6	7,4
	BSO	78,9	11,5	9,6
Totaal		83,0	10,8	6,2

6.14 Jongeren en drugs (%), Vlaanderen, 2000. Bron: VAD.

occasioneel gebruik. In de derde graad is ruim een kwart vertrouwd met het gebruik van drugs, het occasioneel gebruik blijft wel de bovenhand houden. Zowel het occasioneel als het regelmatig gebruik ligt hoger bij **jongens** dan bij **meisjes**. Het gebruik van illegale drugs is het laagst in het ASO, tussen TSO en BSO zijn weinig verschillen te merken, in het BSO zijn er wel iets meer regelmatige gebruikers. Jongeren gebruiken vooral cannabis. Amfetamines, hallucinogenen en XTC, de meest verspreide uitgaansdrugs, zijn minder populair.

Geneesmiddelengebruik

Meer dan de helft van de jongeren heeft het afgelopen jaar occasioneel **medicatie** gebruikt, 7% deed dit regelmatig, het gaat dan vooral om pijnstillers.

JONGEREN EN GENEESMIDDELEN

		NIET-GEBUIKER	OCCASIONELE GEBUIKER (<1X/WEEK)	REGELMATIGE GEBUIKER (>1X/WEEK)
Geslacht	Jongen	46,1	48,3	5,5
	Meisje	29,7	61,8	8,5
Leeftijd	1° graad	50,7	43,9	5,4
	2° graad	37,2	55,4	7,4
	3° graad	27,5	64,5	8,0
Opleiding	ASO	37,6	57,0	5,4
	TSO	37,2	55,1	7,6
	BSO	39,8	50,1	10,2
Totaal		38,0	55,0	7,0

6.16 Jongeren en geneesmiddelen (%), Vlaanderen, 2000. Bron: VAD.

De andere geneesmiddelen worden door minder jongeren gebruikt, maar wel frequenter. Van de groep die vermageringsmiddelen gebruikt, nam 46% ze minstens éénmaal per week. Voor opwekmiddelen was dit 30%, voor kalmeringsmiddelen 20% en voor slaapmiddelen 19%. Opvallend meer meisjes dan jongens gebruikten medicatie, dit zowel occasioneel als regelmatig. Over de graden heen neemt vooral het occasioneel medicatiegebruik toe, tot twee derde in de derde graad. De groep occasionele gebruikers is vrij groot in het ASO, terwijl in vergelijking met de overige onderwijsvormen de regelmatige gebruikers er het kleinst in aantal zijn.

6.4 Fysieke en psychische gezondheid

De beleidsnota opent met de stelling dat de Vlamingen zich goed moeten voelen en dit zowel op lichamelijk als op geestelijk vlak. Naast het subjectieve gezondheidsgevoel, een alternatief voor de objectieve ziektecijfers, bekijken we vooral het psychisch welzijn of de geestelijke gezondheidszorg, een thema dat bijzondere aandacht krijgt in de beleidsbrief.

Subjectieve gezondheid

Ongeveer 4 op de 5 Vlamingen voelt zich gezond, tegenover 3% die **zich ongezond voelt**. Mannen voelen zich iets vaker gezond en iets minder vaak ongezond dan vrouwen. Opvallend is de afname van het subjectieve gezondheidsgevoel met de leeftijd: waar 94% van de mensen onder de 25 zegt zich gezond te voelen, neemt dat af tot iets meer dan de helft bij de 65-plussers. Er is ook een duidelijke link met de opleiding: hoger opgeleide mensen voelen zich vaker beter in hun vel.

SUBJECTIEVE GEZONDHEID			
		GOED TOT ZEER GOED	SLECHT TOT ZEER SLECHT
Geslacht*	man	83,9	2,4
	vrouw	77,4	3,1
Leeftijd*	< 25	94,0	0,2
	25-34	90,3	1,4
	35-44	87,3	2,2
	45-54	81,0	2,3
	55-64	72,4	2,8
	65+	56,6	7,2
Opleiding*	lager sec	72,1	4,2
	hoger sec	85,5	2,7
	hoger	86,9	1,0
Totaal		80,5	2,8

6.17 Subjectieve gezondheid naar geslacht, leeftijd en opleiding (%), 2000.
Bron: PSBH, APS-bewerking.
* $p < 0,001$

Subjectief welbevinden

Bijna één op drie Vlamingen geeft aan regelmatig te maken te hebben met een gevoel van psychisch **onwelzijn**. Wanneer we kijken naar het zich depressief voelen, verklaart 7% daar de voorbije drie maanden regelmatig tot vaak last van gehad te hebben, vrouwen bijna dubbel zoveel als mannen. **Depressieve gevoelens** zijn duidelijk omgekeerd evenredig met het opleidingsniveau. Hoe lager de opleiding, hoe meer klachten. Er kan geen significant onderscheid gemaakt worden tussen de verschillende leeftijdscategorieën, toch zien we een relatief hoog percentage bij de 65 plussers.

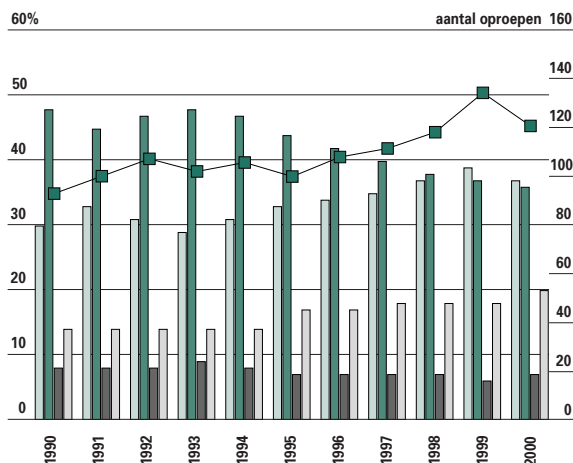
Hulpvragen bij de diensten voor Tele-onthaal

In 2000 lag het aantal oproepen op de 106-lijn van de **Tele-Onthaaldiensten** wat lager dan in 1999 maar toch weer hoger dan in 1998. Gemiddeld liepen per dag 333 oproepen binnen, met februari als de drukste

SUBJECTIEF WELBEVINDEN		
REGELMATIG TOT VAAK		
Geslacht*	man	4,7
	vrouw	9,1
Leeftijd	< 25	5,3
	25-34	6,4
	35-44	8,3
	45-54	6,3
	55-64	4,8
	65+	9,2
Opleiding*	lager sec	9,3
	hoger sec	6,5
	hoger	4,5
Totaal		7,0

6.18 Percentage Vlamingen dat zich binnen de drie maanden voor de bevraging regelmatig of vaak depressief voelde, 2000.
Bron: PSBH, APS-bewerking.
* $p < 0,001$

OPROEPEN TELE-ONTHAAL

6.19 Evolutie van het aantal oproepen bij de diensten Tele-Onthaal, naar burgerlijke staat, Vlaanderen, 1990-2000, aantal x 1000. Bron: Federatie van Tele-Onthaaldiensten.

ongehuwd
gehuwd
weduw(e)naar
wettelijk gescheiden
aantal

maand met gemiddeld 367 telefoons per dag. Sinds 1990 steeg het aantal oproepen met 30%. Bij 2 op 3 gesprekken is de oproeper een vrouw. Zowel jongeren (< 25 jaar) als ouderen (60 jaar of meer) maken beide ongeveer 10% van de oproepers uit. Iets meer dan 45% van de oproepen komt van alleenwonenden. Ook in het jaar 2000 blijft het aantal oproepen door ongehuwden de grootste groep. Deze tendens is het duidelijkst bij de mannen. Moeizame partnerrelaties, problemen met de gezondheid en cenzaamheid zijn de vaakst gehoorde klachten.

Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg

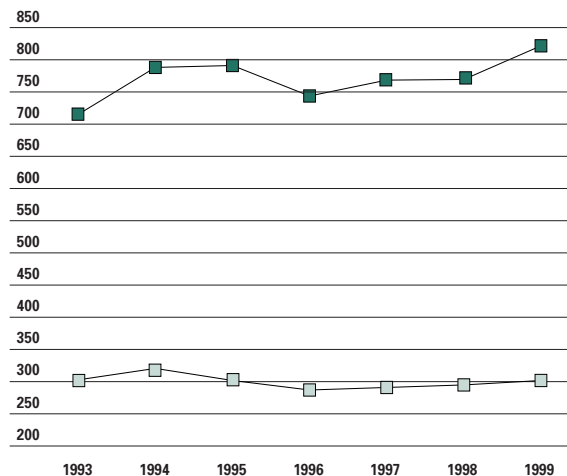
In 2000 groepeerden de 84 ambulante centra voor Geestelijke Gezondheidszorg zich op administratief vlak tot 21 eenheden. Het betoelaagde personeelsbestand breidde aanzienlijk uit. In 1999 zagen deze centra 57.441 patiënten, een toename van 28% tegenover 1993. Ruim een kwart van deze hulpvragers waren jonger dan 17 jaar, eens de 60 voorbij doet men nog maar zelden beroep op de CGG.

Jongeren kloppen vooral aan met relatiemoeilijkheden, gedrags- en psychische problemen. **Volwassenen** kampen vooral met psychische en relatieproblemen.

Zelfmoord

In 1999 werden in het Vlaams Gewest 1.121 zelfmoorden geregistreerd, in bijna drie vierde van de

ZELFMOORDCIJFERS

6.20 Evolutie van het aantal zelfmoorden naar geslacht, Vlaams Gewest, 1993-1999. Bron: Administratie Gezondheidszorg, entiteit Beleidsondersteuning.

mannen
vrouwen

gevallen betrof het mannen. Opvallend is niet alleen het verschil tussen mannen en vrouwen, maar sinds kort ook de forse stijging bij mannen boven de 75 jaar.

Het totale sterftecijfer door **zelfmoord** is niet significant gestegen ten opzichte van de jongste jaren. Wat de gebruikte **middelen** betreft, komt verhangen op de eerste plaats voor zowel mannen als vrouwen. Als voornaamste **risicofactoren** voor zelfmoord worden scheiding of verlies van dierbaren, financiële problemen, ernstige fysieke problemen en vereenzaming aangegeven. Ook mensen die reeds een zelfmoordpoging ondernomen hebben lopen een verhoogd risico.

In de leeftijdscategorie 1 tot 74 jaar veroorzaakt zelfmoord het hoogste aantal verloren potentiële levensjaren bij mannen en het tweede hoogste bij vrouwen. Daarbij mag men niet uit het oog verliezen dat hier zeer waarschijnlijk een onderrapportering optreedt.

Over zelfmoordpogingen zijn geen cijfers beschikbaar. In 1999 voerde de 'Eenheid voor zelfmoordonderzoek' een studie uit in 5 ziekenhuizen, verspreid over Vlaanderen, waarbij 844 zelfmoordpogingen werden geregistreerd. De totale jaarlijkse incidentie werd geschat op 171 per 100.000 inwoners. Bij vrouwen becijferde men een incidentie van 208 per 100.000, bij mannen 128 per 100.000. Uit dit epidemiologisch onderzoek bleek de incidentie van zelfmoordpogingen sterk beïnvloed te zijn door sociodemografische factoren. Meer dan de helft van de pogingen werden geregistreerd in de leeftijdsklasse 13 tot 34 jaar, de

ZELFMOORDPOGINGEN

		MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
Leeftijd	13-34 jaar	52,5	57,2	55,3
	35-49 jaar	35,5	28,3	31,2
	50-87 jaar	12,0	14,5	13,5
Burgerlijke staat	nooit getrouwd	47,7	40,0	43,0
	gescheiden	16,6	19,6	18,4
	gehuwd, samenwonend of weduwe(naar)	35,7	40,4	38,6
Samenwonend	alleen	64,1	54,7	58,4
	met partner	35,9	45,3	41,6
Opleiding	lager onderwijs	18,6	24,9	22,4
	secundair onderwijs	66,4	61,8	63,6
	hoger onderwijs	15,0	13,3	14,0
Economische toestand				
	econ. actief, werkend	54,1	31,2	40,3
	econ. actief, werkloos	15,0	16,3	15,8
	econ. inactief (studenten, huisvrouwen, invaliden en gepensioneerden)	30,9	52,6	43,9

6.21 Sociodemografische kenmerken zelfmoordpogingen gebaseerd op aantal betrokken personen (%), 1999.
Bron: Eenheid voor Zelfmoordonderzoek, Universiteit Gent.

meesten waren nooit getrouwd en woonden alleen, vooral dan mannen. Ook wat economische status betreft, is er een significant verschil tussen beide geslachten: bij de mannen werkt ruim de helft, bij de vrouwen is ruim de helft economisch inactief, dus ook niet werkzoekend. Medicamenteuze intoxicatie bleek de meest voorkomende methode te zijn. Ook het herhalen van suïcidepogingen is een veel voorkomend fenomeen. Eén vijfde van de geregistreerde patiënten had reeds één of meerdere pogingen ondernomen sinds juni 1998.

6.5 Gezondheidssector

In dit hoofdstuk bekijken we de gezondheidssector, zowel vanuit vraag- als aanbodzijde. Langs de aanbodzijde zien we een evolutie naar een schaalvergroting waarbij men op middellange termijn streeft naar een 50 à 60-tal campussen. Dit moet binnen elke campus leiden tot een schaalgrootte die economisch verantwoord is. Langs de vraagzijde zien we dat de meeste Vlamingen een vaste huisarts hebben, maar dat het preventief bezoek aan de tandarts nog fel kan verbeteren.

Medische consumptie

In 1997 beschikte de grote meerderheid (95%) van de Vlamingen over een **vaste huisarts**, 80% consulteert deze minstens 1 maal per jaar. Mensen zonder diploma en met een laag inkomen stappen minder vaak naar de dokter.

In dat jaar raadpleegde 45% van de Vlamingen minstens één keer een **specialist**. In 70% van de gevallen ging het om een herhalingsbezoek. Bij de nieuwe contacten was slechts 38% het gevolg van een doorverwijzing door de huisarts. Mensen met een diploma hoger onderwijs hebben meer kans om een specialist te raadplegen dan mensen met een lagere opleiding, maar het gemiddeld aantal contacten per jaar is echter niet verschillend.

Slechts de helft van de bevolking gaat jaarlijks naar de **tandarts**, mensen met een diploma hoger onderwijs en een hoger inkomen bezoeken wel vaker de tandarts.

RAADPLEGINGEN NAAR GESLACHT

	MANNEN	VROUWEN
Huisarts	4,2	5,5
Specialist	1,2	1,9
Tandarts	1,3	1,4
Alternatieve geneeskunde	0,3	0,7

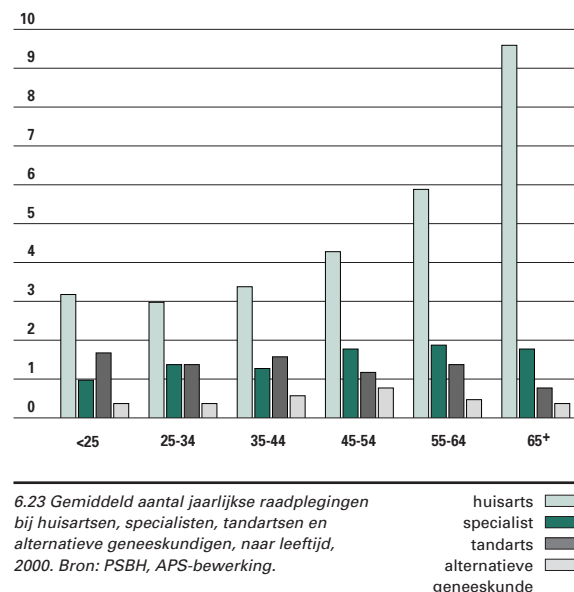
6.22 Gemiddeld aantal jaarlijkse raadplegingen bij huisartsen, specialisten, tandartsen en alternatieve geneeskundigen, naar geslacht, 2000. Bron: PSBH, APS-bewerking.

De Panelstudie van de Belgische Huishoudens 2000 geeft aan dat vrouwen vaker een huisarts consulteren dan mannen. Het aantal raadplegingen neemt sterk toe met de leeftijd. Vrouwen raadplegen ook frequenter de geneesheer-specialist, wat wellicht voor een deel te verklaren valt door het preventief kankeronderzoek, voornamelijk borst- en baarmoeder(hals)kanker. Er is weinig verschil tussen de geslachten, maar jonge mensen bezoeken vaker de tandarts dan ouderen.

Medisch aanbod

Eind 2000 telde Vlaanderen 31.455 erkende bedden in 90 algemene **ziekenhuizen**, vier ziekenhuizen minder dan het jaar ervoor. Net zoals de voorbije 2 jaar waren er 40 psychiatrische ziekenhuizen. Samen staan ze in voor 11.084 bedden, wat eveneens nagenoeg een status quo inhoudt. Het aantal **rust- en verzorgingstehuizen** daalde met 13 instellingen tot 604 met in totaal 20.660 erkende bedden.

RAADPLEGINGEN NAAR LEEFTIJD

GENEESHEREN

	HUISARTSEN	INWONERS/ HUISARTS	(KANDIDAAT) SPECIALISTEN	INWONERS/ (KANDIDAAT) SPECIALIST	TOTAAL GENEESHEREN	INWONERS/ GENEESHEER
Vlaams Gewest	9.979	597	11.546	516	21.540	276
Antwerpen	2.680	614	3.003	548	5.682	290
Vlaams-Brabant	2.167	470	2.997	340	5.172	197
West-Vlaanderen	1.734	652	1.836	615	3.569	317
Oost-Vlaanderen	2.218	615	2.617	521	4.835	282
Limburg	1.180	674	1.093	727	2.282	348
Waals Gewest	6.554	511	7.251	462	13.825	242
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	2.864	337	3.806	253	6.671	145
België	19.397	529	22.603	454	42.036	244

6.24 Aantal geneesheren, federaal, per gewest en per Vlaamse provincie, 31 december 2000. Bron: ministerie van Volksgezondheid.

ZIEKENHUISBEDDEN

ALGEMENE ZIEKENHUIZEN	
Volwassendiensten	23.851
Kindergeneeskunde	1.692
Materniteit	1.871
Intensieve neonatale zorg pasgeborenen	164
Psychiatrische diensten	1.332
Revalidatie en behandeling	2.545
Totaal	31.455
PSYCHIATRISCHE ZIEKENHUIZEN*	
Acute behandeling volwassenen	3.383
Acute behandeling kinderen	199
Chronische aandoeningen volwassenen	5.182
Chronische aandoeningen geriatrische volwassenen	1.400
Bedden/plaatsen voor gezinsverpleging	920
Totaal	11.084

6.25 Aantal bedden in algemene en psychiatrische ziekenhuizen, Vlaanderen, 31 december 2000.

Bron: Administratie Gezondheidszorg, entiteit Beleidsondersteuning.

*Cijfers 30 juni 2000

Eind vorig jaar beschikten we over 1 geneesheer (met inbegrip van de geneesheer-specialisten) per 276 inwoners, en over 1 huisarts per 597 inwoners. De grootste **artsendichtheid** vinden we terug in Vlaams-Brabant. In West-Vlaanderen en Limburg ligt deze dichtheid heel wat lager vooral door het geringere aantal specialisten in deze provincies.

6.6 Kinderopvang

Kinderen leven in diverse gezinsverbanden. Hun leefomstandigheden hangen grotendeels af van hun onmiddellijke omgeving. Deze kampt met een grote en toenemende druk vanuit de arbeidsmarkt om zich flexibel op te stellen, wat ten koste gaat van het gezinsleven. Het is dus van prioritair belang om de gezinnen de middelen aan te reiken om de eisen en verwachtingen van arbeid en gezin met elkaar te kunnen verzoenen. Een van de elementen hierin is een flexibele, kwaliteitsvolle en doelgroepgerichte kinderopvang. Flexibele werkuren, thuis- en telewerk zijn mogelijke andere hefboomen voor een gezinsvriendelijke arbeidsorganisatie.

Hoeveel en door wie

62% van de groep kinderen tussen 3 maand en 2,5 jaar werd in het najaar van 1999 minstens eenmaal per week toevertrouwd aan familie, een opvanggezin of een opvanginstelling. Dit is, in vergelijking met 1990, een stijging met ruim 8%. Grootouders staan nog in voor ruim een kwart van de **opvang**, maar hun inbreng is duidelijk aan het dalen: van 45% in 1990 naar 27% in 1999. Vandaar dat de Vlaamse regering het aanbod aan **formele opvangplaatsen** wil uitbreiden en bovendien de opvang meer op maat van de ouders wil laten verlopen. Ruim de helft van de opvang vindt plaats in voorzieningen die gesubsidieerd worden door Kind en Gezin.

Voor ruim drie op de tien kinderen is de opvang voltijds. Een vijfde van de regelmatige gebruikers heeft soms nood aan atypische opvang vóór 7 uur, na 18 uur of gedurende meer dan 11 uren per dag. Ook bij de kinderen ouder dan 2,5 jaar speelt opvang een belangrijke rol. De helft van de kleuters en 29% van de kinderen van de lagere school hebben geregeld opvang nodig. De grootouders zijn nog steeds de belangrijkste toevlucht voor de kinderen van de kleuterschool (40%). Bij de lagere schoolkinderen komt opvang in de school op de eerste plaats (36%).

Soorten kinderopvang

Het aantal **ingeschreven kinderen** blijft stijgen. Eind 2000 telde het formele circuit 300,6 **opvangplaatsen** per duizend kinderen onder de drie jaar. Daarvan waren er 87,6 plaatsen in de particuliere sector, waar het aantal opvanggezinnen lichtjes daalde. De overige plaatsen vindt men in de gesubsidieerde kinderopvang. De subsidiëring door Kind en Gezin bedroeg voor de hele dagopvang 81,8 miljoen euro. De inkomsten uit de ouderbijdragen waren goed voor 74,4 miljoen euro. De buitenschoolse opvang (erkend door Kind en Gezin) zorgde in 2000 voor 15.233 opvangplaatsen. Ook in de kinderdagverblijven, diensten voor opvanggezinnen en in de particuliere sector is buitenschoolse opvang mogelijk.

CAPACITEIT KINDEROPVANG					
	1990	1997	1998	1999	2000
Kinderdagverblijven	10.219	12.945	13.079	13.346	13.511
Diensten voor opvanggezinnen	14.199	26.572	28.012	28.572	28.980
Buitenschoolse opvang in aparte lokalen in kinderdagverblijven	–	177	677	732	947
Initiatieven voor buitenschoolse opvang	–	NB	10.648	13.105	15.233
Particuliere opvanggezinnen	5.800	7.643	7.995	7.747	7.453
Particuliere opvanginstellingen	5.569	8.298	9.425	10.408	11.449

6.26 Evolutie van de capaciteit van de kinderopvang in het Vlaamse en Brusselse Gewest samen, 1990 - 2000. Bron: Kind en Gezin.

INGESCHREVEN KINDEREN

		1990	1997	1998	1999	2000
Gewone dagopvang	Kinderdagverblijven	22.975	26.911	26.977	27.464	27.952
	Diensten voor opvanggezinnen	23.280	44.915	47.622	48.852	50.433
	Particuliere opvanggezinnen	NB	10.223	10.415	10.359	11.207
	Particuliere opvanginstellingen	NB	14.420	15.826	17.346	21.710
Buitenschoolse opvang	Kinderdagverblijven	1.490	1.852	2.424	5.074	6.260
	Diensten voor opvanggezinnen	4.058	14.430	18.786	19.276	20.880
	Initiatieven voor buitenschoolse opvang		NB	70.937	71.560	82.518
	Particuliere opvanggezinnen	NB	873	885	877	1.255
	Particuliere opvanginstellingen	NB	1.646	1.755	2.831	4.676

6.27 Evolutie van het aantal ingeschreven kinderen in kinderopvangvoorzieningen in het Vlaamse en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest samen, 1990 - 2000.
Bron: Kind en Gezin.

6.7 Bijzondere jeugdzorg

De Bijzondere Jeugdzorg staat de afgelopen jaren uitgebreid op de politieke agenda en komt geregeld in de actualiteit. Het beleid wil zo veel mogelijk voorkomen dat jongeren in de Bijzondere Jeugdbijstand (BJB) terechtkomen door integrale jeugdhulpverlening en algemene welzijnspreventie voor de jeugd enerzijds en door gezinsondersteuning anderzijds. Dat een dergelijk beleid dringend nodig is laten onderstaande gegevens treffend zien.

Probleemsituatie en hulpvraag

Tussen 1998 en 2000 werden jaarlijks gemiddeld 1.500 kinderen of jongeren en hun gezin thuis begeleid in het kader van de BJB. Van 65% van deze kinderen, uit gemiddeld 391 gezinnen zijn registratiegegevens ter beschikking. Dit geeft een duidelijk beeld van de situaties en problematiek binnen de thuisbegeleiding. In wat volgt zijn de cijfergegevens steeds het gemiddelde per jaar voor de jaren 1998-2000.

Bijna drie kwart van deze kinderen heeft een breuk in het oorspronkelijk **gezin** meegemaakt. Er zijn opmerkelijk veel éénoudergezinnen (39%) en nieuw samengestelde gezinnen (31%). Gemiddeld hebben deze gezinnen 3,3 kinderen.

Van de kinderen in deze gezinnen woont een kwart buitenhuis: bij de andere partner na een scheiding (5%), uit huis geplaatst (9%) of zelfstandig wonend (9%). Met een kwart van de buitenhuis verblijvende kinderen hebben de gezinnen geen enkel contact meer. Omgekeerd, heeft ongeveer de helft van de kinderen voor wie dit toepasselijk is, geen enkel contact meer met de niet-inwonende, natuurlijke ouder.

Slechts een derde van de gezinnen is eigenaar van de **woning**. Eveneens een derde woont in een sociale woning. Iets meer dan de helft van de gezinnen leeft van een vervangingsinkomen van de sociale zekerheid, vooral werkloosheidsuitkering (34%), al dan niet gecombineerd met een **inkomen** uit arbeid (55%) en 15% heeft een inkomen uit de bijstands-

regelingen. Slechts een vijfde van de moeders en iets meer dan de helft (55%) van de vaders heeft vast werk. Over het scholingsniveau van de ouders zijn nogal wat onbekenden, maar het valt wel op dat die eerder aan de lage kant is.

De opvoedingsmogelijkheden van al de begeleide gezinnen zijn op een of andere wijze beperkt. Er is een significante relatie tussen de eigen problematische opvoeding van de ouders en hun huidige opvoedingsmogelijkheden. Het eigen opvoedingsverleden was problematisch bij vier vijfden van de moeders en drie vierden van de vaders.

De meeste gezinnen hebben chronische **problemen** op meerdere vlakken. Deze hangen dikwijls samen met psychische (59%) of andere (27%) gezondheidsproblemen. Meestal is hun sociaal netwerk beperkt of verstoord: ruim de helft heeft problemen met de familie, een kwart met de buurt, een vijfde met politie of gerecht. Bovendien heeft ongeveer een op vier gezinnen geen enkele steunfiguur om beroep op te kunnen doen hetzij voor praktische of voor sociaal-emotionele problemen.

AARD VAN GEZINSPROBLEMEN

Problemen tussen man en vrouw over de opvoeding	89
Gezin getypeerd met psycho-sociale problemen	85
Problemen met de persoonlijke ontplooiing	78
Gezin getypeerd met chronische problemen	75
Problemen met contacten met derden	71
Problemen met de partnerrelatie (huidige of vroegere partner)	68
Financiële problemen	59
Gezin getypeerd met socio-economische problemen	49
Problemen huishoudelijke organisatie	34
Getypeerd als weerbarstigheidsprobleem voor hulpverlening	34
Huisvestingsproblemen	24
Administratieve problemen	19
Gemiddeld aantal gezinnen per jaar (100%)	391

6.28 Aard van de gezinsproblemen bij de gezinnen begeleid door een thuisbegeleidingsdienst BJB, Vlaanderen, gemiddelde score 1998-2000 in %.

Voor de start van de thuisbegeleiding hebben iets meer dan de helft van de kinderen reeds met hulpverlening te maken gehad, hetzij 40% binnen de BJB en 23% buiten de BJB. Bijna de helft van de kinderen is ooit reeds geplaatst geweest.

Opvallend veel van de kinderen volgt (of volgde) buitengewoon **onderwijs** (15%). Vele kinderen hebben emotionele problemen (zoals angstgevoelens of depressie) of gedragsproblemen (zoals agressie en druggebruik).

Verwijzing en beslissing

De voorbije jaren hebben steeds meer gezinnen te maken met het **Comité voor Bijzondere Jeugdzorg** of met de **Jeugdrechtbank**. Soms zal de consultant van het comité zelf de begeleiding opstarten, of doorverwijzen naar diensten van de algemene hulpverlening of de bijzondere jeugdbijstand. Indien het Comité de gewenste hulpverlening niet op eigen initiatief kan uitlokken, wordt beroep gedaan op de Bemiddelingscommissie om de situatie te deblokken. In 2000 werden 1.558

OPVOEDINGSVERLEDEN OUDERS

	MOEDERS	VADERS
Tijdens jeugd in een instelling of pleeggezin geplaatst	22,2	11,9
Tijdens jeugd fysiek, emotioneel of seksueel mishandeld	32,7	16,4
Tijdens jeugd verwaarloosd	27,3	15,9
Onvoldoende gegevens	26,3	44,8
Geen transgeneratiele problematiek	20,1	23,4
Gemiddeld aantal moeders en vaders per jaar (100%)	368	256

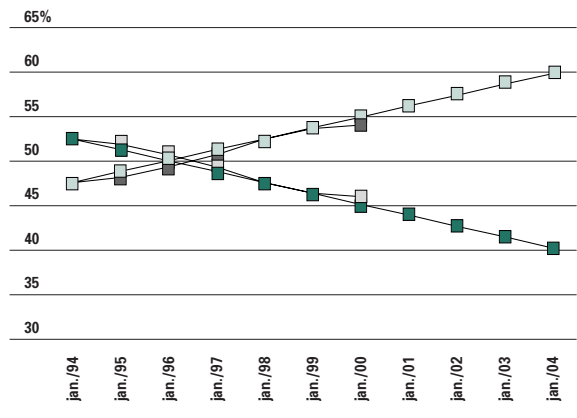
6.29 Opvoedingsverleden van de ouders uit gezinnen begeleid door een thuisbegeleidingsdienst BJB, Vlaanderen, gemiddelde score 1998-2000 in %.

OPVOEDINGSPROBLEMEN

	MOEDERS	VADERS
Inconsequente opvoedingsaanpak	73,2	57,0
Extreem streng	9,9	27,8
Verwenning van de kinderen	38,8	22,2
Verwaarlozing van de kinderen	21,2	16,4
Fysieke mishandeling	4,5	8,6
Emotionele mishandeling	16,8	14,5
Seksuele mishandeling	0,6	2,1
Gemiddeld aantal moeders en vaders per jaar (100%)	368	256

6.30 Opvoedingsproblemen van de ouders uit gezinnen begeleid door een thuisbegeleidingsdienst BJB, Vlaanderen, gemiddelde score 1998-2000 in %.

VERWIJZING NAAR DE BIJZONDERE JEUGDBIJSTAND

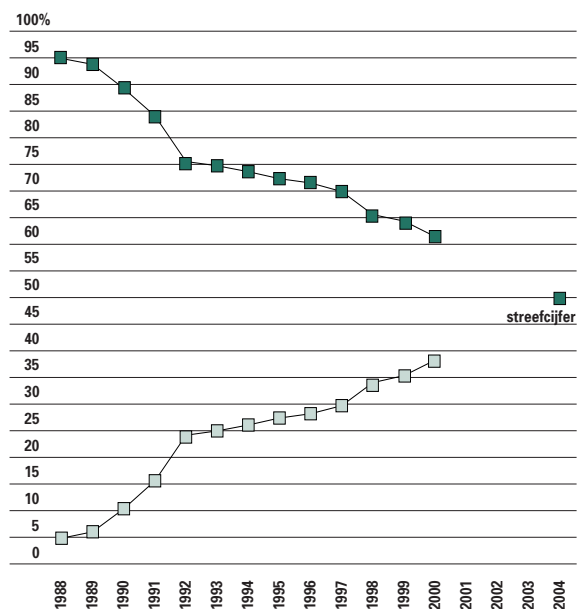

6.31 Evolutie van het percentage jongeren dat verwezen wordt naar de hulpverlening binnen de Bijzondere Jeugdbijstand hetzij door de Comités voor Bijzondere Jeugdbijstand, hetzij via de Jeugdrechtbanken, 1994-2000 en het streefcijfer tot januari 2004. Bron: WVC, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand.

bemiddelingsverzoeken ingediend.

Als de bemiddeling niet slaagt wordt verwezen naar het parket. Het parket beoordeelt de situatie en vordert desgevallend de Jeugdrechtbank. Als een jongere een als misdadend omschreven feit heeft gepleegd,

AMBULANTIEGRAAD CAPACITEIT

6.32 Evolutie van ambulantiegrad van de erkende residentieel (zonder pleegzorg en gemeenschapsinstellingen) en het streefcijfer in 2004, 1988-2000. Bron: WVC, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand.

komt het parket tussen. Het parket kan de vrijwillige hulpverlening voldoende vinden of gedwongen hulpverlening vorderen in een voorziening voor Bijzondere Jeugdbijstand. Over deze gedwongen hulpverlening beslist de jeugdrechter.

Hulpverleningsaanbod

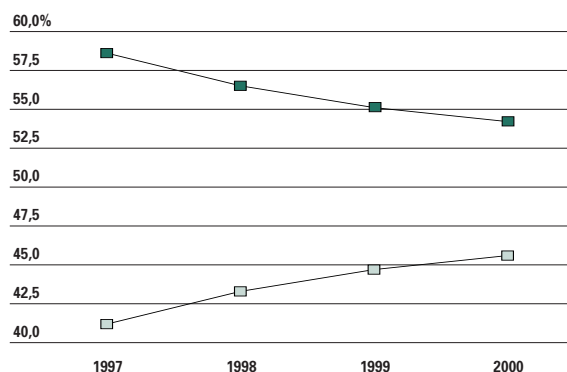
Binnen de **erkenningen** zijn twee evoluties te onderscheiden. Enerzijds komt men per provincie dichterbij de vooropgestelde programmatienormen. Anderzijds wordt gestreefd naar een meer ambulante hulpverlening.

Begeleidingen

Het **aantal begeleidingen** steeg van 18.000 in 1997 naar 22.000 in 2000. Twee op drie begeleidingen gebeuren in een voorziening in de BJB.

In de loop van 2000 zijn 14.487 kinderen en jongeren in de Bijzondere Jeugdbijstand begeleid, inbegrepen

AMBULANTIEGRAAD BEGELEIDINGEN

6.33 Evolutie van ambulantiegraad van de begeleidingen (zonder pleegzorg en gemeenschapsinstellingen), 1997-2000. Bron: WVC, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand.

BEGELEIDINGEN

	1997	1998	1999	2000
Begeleidingstehuizen	4.651	4.621	4.613	4.745
Rijksinternaten	49	73	63	73
Zonder kosten	3.165	3.883	4.418	4.605
Voorzieningen K&G	187	251	291	340
Gezinstehuizen	119	127	115	107
Algemene ziekenhuizen	179	210	256	308
Onthaal-, Oriëntatie- en Observatiecentra	1.459	1.473	1.689	1.723
Psychiatrische ziekenhuizen	57	78	95	84
Dagcentra	1.074	1.040	1.065	1.085
Voorzieningen buiten Vlaamse Gemeenschap	85	98	106	96
Thuisbegeleidingsdiensten	963	1.254	1.546	1.702
Vrije schoolinternaten	4	9	6	14
Diensten voor begeleid zelfstandig wonen	369	451	473	493
Gemeenschapsinternaten	123	153	186	226
Diensten voor pleegzorg	2.878	3.022	3.176	3.346
Pleeggezin	159	129	96	68
Pleeggezin zonder kosten	138	130	125	109
Oikoten	20	18	16	17
Gemeenschapsinstellingen	1.280	1.311	1.295	1.288
Preventieve sociale actie	524	634	745	882
Voorzieningen VFSIPH	558	659	713	694
Niet gekend	26	36	49	50
	18.067	19.660	21.137	22.055

6.34 Evolutie van het totaal aantal begeleidingen geïnitieerd door de Comités voor Bijzondere Jeugdbijstand of door de Jeugdrechtbanken, Vlaanderen, 1997-2000. Bron: WVC, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand.

BEGELEIDINGEN BINNEN EN BUITEN DE BJB

	1997	1998	1999	2000
Binnen de BJB	70,8	67,6	66,1	65,7
Buiten de BJB	29,2	32,4	33,9	34,3
Totaal (100%)	18.067	19.660	21.137	22.055

6.35 Evolutie van het aandeel begeleidingen geïnitieerd door de Comités voor Bijzondere Jeugdbijstand of door de Jeugdrechtsbanken binnen of buiten de BJB, Vlaanderen, 1997-2000. Bron: WVC, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand.

de plaatsingen in de gemeenschapsinstellingen. Dat zijn er 500 meer dan in de loop van 1999. Dat is trouwens een trend geworden: jaarlijks worden steevast ongeveer 500 kinderen of jongeren meer begeleid. In de loop van een jaar heeft men zowel instroom als uitstroom. De jongste jaren is er een trend van een toenemende **doorstromingsnelheid** (minder lange opvang of begeleiding). Ook meer en meer kinderen en jongeren kunnen via één maatregel (begeleiding via één soort voorziening) het probleem opgelost krijgen.

De **ambulantiëgraad** van de begeleidingen (zonder pleegzorg en gemeenschapsinstellingen) is op 4 jaar tijd met 5% toegenomen.

Eind 2000 waren er 7.268 kinderen en jongeren in begeleiding binnen de BJB tegenover 7.022 eind 1999.

De druk op de gemeenschapsinstellingen blijft toenemen. Ieder jaar verblijven er ongeveer 1.300 jongeren. Door de quasi volledige **benutting van de capaciteit** werden in 2000 166 minderjarigen opgesloten in de gevangenis, 154 jongens en 12 meisjes. Vanaf 1 januari 2002 kan geen enkele minderjarige nog worden opgenomen in een gevangenis. Om dit op te vangen opende op 1 maart 2002 een nieuwe gesloten instelling in Eversberg op initiatief van de federale en gemeenschapsregeringen. In de Vlaamse gemeenschapsinstellingen is een buffercapaciteit voorzien. Tenslotte wordt werk gemaakt van een nieuw (federaal) jeugdrecht, waardoor de uitstroom uit de gesloten gemeenschapsinstellingen van o.a. drugverslaafden, psychiatrisch patiënten en vluchtelingen mogelijk zal worden.

6.8 Personen met een handicap

De Vlaamse regering wil resoluut breken met de hokjesmentaliteit waarbij personen met een handicap op een ‘aparte’ manier geholpen worden. In de plaats daarvan wordt een nieuwe algemene regeling ontwikkeld waarin mensen met een handicap een plaats krijgen als volwaardige burgers.

Gehandicaptenzorg is niet langer zoeken naar de vorm van opvang, behandeling en begeleiding. Het beeld van de ‘gebruiker’ is niet langer dat van iemand die hulpbehoevend is, maar van een cliënt die zelf de eigen leefwereld vormgeeft. Daarom is een ombuiging begonnen naar een behoeftegestuurde organisatie van de gehandicaptenzorg.

Hulpvragen

Personen met een handicap kunnen bij het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap (het Vlaams Fonds) terecht voor zorgvragen op het vlak van materiële bijstand, beroepsopleiding, tewerkstelling en zorg- en begeleidingsvoorzieningen. In 2000 ontving het Vlaams Fonds 18.836 **aanvragen**. Dit is 10% meer dan het voorgaande jaar en 55% meer dan 1995. In totaal omvatten deze aanvragen 28.176 zorgvragen. Ook hier valt een stijging te noteren: met 5% ten opzichte van 1999 en met 41% ten opzichte van 1995.

De **werkingstoelage** van het Vlaams Fonds groeide in 2000 aan tot 810 miljoen euro, wat in vergelijking met het jaar ervoor een stijging betekent met 3%. De totale **uitgaven** bedroegen 845 miljoen euro.

Hiervan ging 592 miljoen euro naar de sector zorg, 201 miljoen euro naar tewerkstelling en opleiding en 16,1 miljoen euro naar materiële bijstand.

Materiële bijstand

De **vraag naar hulpmiddelen** nam in 2000 opnieuw merkbaar toe, zodat het budget met een kwart steeg tot 16,1 miljoen euro. **Het aantal toegekende hulpmiddelen** steeg zelf met 7%. De stijging was het meest opvallend in de rubrieken 'aanpassing wagen', 'hard- en software' en 'aanpassingen woning'.

Beroepsopleiding en tewerkstelling

Op 31 december 2000 waren er 666 personen **tewerkgesteld** in het reguliere arbeidscircuit met de pas in 1999 geïntroduceerde Vlaamse Inschakelingspremie (de VIP).

Samen met de 3.046 tewerkgestelden via de federale CAO 26 ontvingen Vlaamse werkgevers eind 2000 voor 3.712 personen met een handicap een subsidie voor tewerkstelling op de gewone arbeidsmarkt. Het budget voor beide regelingen samen bedroeg 25,9 miljoen euro, wat een vijfde meer is dan in 1999. In 2000 waren 12 Centra voor Beroepsopleiding erkend. In deze centra kunnen personen met een handicap een gespecialiseerde beroepsopleiding volgen en zich voorbereiden op de gewone arbeidsmarkt. Eind 2000 waren er 415 cursisten in opleiding. In

MATERIËLE BIJSTAND

	1991	1999	2000
Aanpassing woning	225	2.355	2.643
Mobiliteit (o.a. rolwagens, driewiel fietsen, aanpassingen auto, ...)	1.125	2.382	2.569
Communicatie (o.a. doventelefoon, brailleschrijfmachines, ...)	206	883	912
Hardware/software	0	437	711
Diverse (o.a. speciaal bed, anti-decubitusmateriaal, incontinentiemateriaal, ...)	633	5.240	5.239
Totaal	2.189	11.297	12.074

6.36 Overzicht van de meest gevraagde tussenkomsten voor materiële bijstand, 1991-2000. Bron: VFSIPH.

de loop van heel het jaar 2000 volgden 876 cursisten een opleiding.

Ook in 2000 waren er in Vlaanderen 68 erkende beschutte werkplaatsen voor personen met een handicap. Het gemiddeld aantal tewerkgestelde personen met een handicap bedroeg 11.694 ongeveer 350 meer dan in 1999. De gunstige economische situatie had dus ook op de tewerkstelling in de beschutte werkplaatsen een positieve invloed.

Zorg- en begeleidingsvoorzieningen

In 2000 werd vooral de ambulante dienstverlening verder uitgebouwd. Zo noteerden we een stijging van het aantal plaatsen in begeleid wonen met 200 en zijn er 151 bijkomende plaatsen in beschermd wonen gecreëerd. Ook het aantal thuisbegeleidingen nam fors toe. In de Vlaamse Gemeenschap ligt de klemtoon niettemin nog steeds op de (semi-)residentiële dienstverlening. Zowel wat het aantal plaatsen als wat de financiering betreft, blijft de ambulante zorg, ondanks de inhaalbeweging in 2000, achterop. Bij de residentiële voorzieningen kennen enkel de tehuizen voor niet-werkenden een noemenswaardige stijging.

Op 1 juni 2001 stonden 3.837 personen met een handicap op een wachtlijst voor zorg of begeleiding in een of andere voorziening. Voor 1.663 was de vraag zeer dringend (binnen de 6 maand). Van die groep hadden er 475 een tehuis voor niet-werkenden nodig, 439 begeleid wonen en 308 een dagcentrum. Bovendien waren er op dat moment in allerlei voorzieningen al 440 personen opgenomen bovenop het normaal voorziene en gesubsidieerde aantal. Een task force werd opgericht en een actieplan uitgeschreven om de meest prioritaire noden te bepalen en op te lossen.

Het Persoonlijk Assistentie Budget

Op 17 juli 2000 stemde het Vlaams Parlement in met een verruiming van het basisdecreet rond het Vlaams Fonds en creëerde zo een wettelijke basis voor het invoeren van een Persoonlijk Assistentie Budget (PAB) in Vlaanderen. Het PAB is bedoeld voor personen met een handicap die mits redelijke assistentie thuis kunnen blijven wonen. Met het toegekende budget moeten zij zelf instaan voor de organisatie en financiering van hun assistentie. De uitreiking van de eerste PAB's gebeurde in 2001, maar in 2000 hadden al een veertigtal personen een PAB in de experimentele regeling. Ook hier is in de loop van 2001 een lange wachtlijst gegroeid, tot boven de 1.800 personen.

Aangepaste sociale woningen

De sociale huisvesting stelt aangepaste woningen ter beschikking van personen met een ernstige lichamelijke handicap en voor de projecten 'zelfstandig wonen'. Op 31 december 2000 waren er 767 aangepaste woningen gebouwd, dit zijn 14 woningen meer dan het jaar voordien. Hiervan waren er 599 betrokken.

Specifiek onderwijs

Leerlingen met een handicap kunnen in de Vlaamse Gemeenschap terecht in een apart onderwijssysteem: het Buitengewoon Onderwijs. Daarnaast bestaat het geïntegreerd onderwijs, waarbij leerlingen mits begeleiding in het Gewoon Onderwijs les kunnen volgen (zie ook hoofdstuk Onderwijs en vorming).

OPLEIDING EN TEWERKSTELLING

AANTAL		1991	1999	2000
Centra voor beroepsopleiding	Cursisten op 31/12	305	328	415
Tewerkstelling op reguliere arbeidsmarkt via CAO 26	Werknemers op 31/12	2.212	2.995	3.046
Tewerkstelling op reguliere arbeidsmarkt via VIP	Werknemers op 31/12		327	666
Tewerkstelling in Beschutte werkplaats	Werknemers	12.822	11.346	11.694

6.37 Evolutie van een aantal kencijfers over beroepsopleiding en tewerkstelling van personen met een handicap, 1991 - 2000. Bron: VFSIPH.

ZORGVOORZIENINGEN

			1991	1999	2000	EVOLUTIE
			(1991 = 100)			
Residentiële voorzieningen	Internaten	Capaciteit	5.544	4.824	4.804	87
	Tehuizen voor werkenden	Capaciteit	1.129	1.146	1.140	101
	Tehuizen voor niet werkenden	Capaciteit	5.668	7.571	7.642	135
	Tehuizen voor kortverblijf	Capaciteit	28	56	76	271
	Observatiecentra	Capaciteit	331	327	327	99
	Plaatsing in gezinnen (incl. Wop)	Bezetting	698	769	825	118
Semi-residentiële voorzieningen	Semi-internaten	Capaciteit	3.501	3.554	3.572	102
	Dagcentra	Capaciteit	2.279	3.083	3.093	136
Ambulante voorzieningen	Begeleid wonen	Capaciteit	412	1.240	1.440	350
	Thuisbegeleidingen	Erkende begeleidingen	17.600	35.200	40.405	230
	Zelfstandig wonen	Capaciteit	87	192	204	234
	Beschermd wonen	Capaciteit	0	219	370	nvt

6.38 Evolutie van een aantal kerncijfers over de zorgvoorzieningen voor personen met een handicap op 31/12, periode 1991 - 2000. Bron: VFSIPH.

6.9 Ouderenzorg

Het uitgangspunt van het Vlaamse ouderenbeleid is dat de bejaarden actieve, zelfredzame en mondige burgers zijn die heel wat bagage hebben die ze ten dienste stellen aan hun onmiddellijke omgeving en aan de samenleving in haar geheel. Dit uitgangspunt betekent niet dat de Vlaamse overheid geen oog zou hebben voor de kwetsbare ouderen. Ouderen hebben recht op de zorg die ze nodig hebben, zonder betutteling.

Hulpvraag bij bejaarden

Op 1 januari 2000 waren er 420.210 **hoogbejaarden** (ouder dan 75 jaar). Ze vormden 7,4% van de Vlaamse bevolking.

De **hulpvraag** van bejaarden wordt bepaald door vijf parameters, die onderling met elkaar in verband staan: de leeftijd, de functiebeperkingen, het geslacht, de burgerlijke staat en de mate waarin informele of formele hulp aanwezig is die het zelfstandig wonen ondersteunt.

Bij bejaarden stijgt de hulpvraag met de leeftijd en naarmate de functiebeperkingen toenemen. Vanaf de leeftijd van 75 jaar wordt de hulpvraag intenser. De Vlaamse bejaarden zijn doorgaans zeer goed

omringd door familie, burens, kinderen... Toch brokkelt bij nogal wat onder hen het sociale netwerk af. Zo heeft 15% van de hoogbejaarde mannen en 10% van de vrouwen hooguit eens per maand contact met verwanten, kinderen, vrienden of kennissen en 13% kan helemaal niet rekenen op burens, vrienden of familie als ze in problemen zitten. Vrouwen doen meer een beroep op voorzieningen dan mannen. Ze worden immers ouder en zijn vaker alleenstaand. Alleenstaanden doen meer een beroep op voorzieningen dan gehuwden of samenwonenden

Diensten en voorzieningen

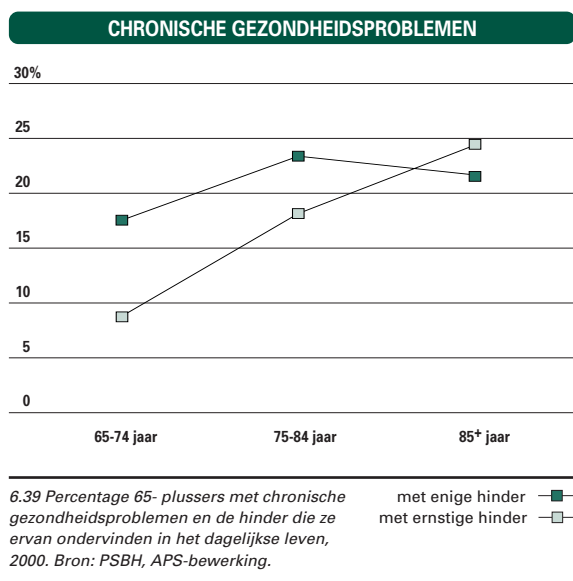
1. Ambulant

Bejaarden blijven liefst zo lang mogelijk onder het eigen dak wonen. Ongeveer 85% van alle 75-plussers woont **thuis**. Bijna allemaal doen ze hierbij beroep op hulp. Naast familie, vrienden en vrijwilligers schakelt ongeveer de helft ook het commerciële circuit in voor hulp in het huishouden (klusjes, poetsen), bij administratieve besommeringen, voor persoonsverzorging (pedicure), voor vervoer (taxi) en voor onderhoud (wasserij).

Op 1 januari 2001 waren 43 diensten voor oppashulp erkend. Ongeveer 15% van alle 75-plussers doet een beroep op thuisverpleging. Er wordt gezinszorg geboden aan zo'n 50.000 bejaarde gezinnen. Wat meteen 80% uitmaakt van het totale cliënteel van de gezinszorg. Ongeveer een kwart van de 567 geprogrammeerde lokale dienstencentra en 53 van de 60 regionale dienstencentra zijn gerealiseerd. Van de geprogrammeerde 2.373 plaatsen in dagverzorgingscentra is een derde gerealiseerd.

2. Residentieel

Op 1 november 2001 waren 73 **rusthuizen** erkend voor het organiseren van kortverblijf voor in totaal 299 opvangplaatsen, of 13% van de 2.373 geprogrammeerde woongelegenheden kortverblijf. Serviceflats met dienstverlening zijn bij bejaarden nog steeds erg in trek. In 2000 kwamen er 463 woongelegenheden bij, zodat een derde van de programmatie is gerealiseerd.

Eind 2000 waren ongeveer 59.000 of 90% geprogrammeerde wooneenheden in rusthuizen erkend, waaronder een kleine 21.000 met een bijkomende erkenning als RVT-bed. Daarnaast waren er circa 2.500 RVT-bedden in ziekenhuizen erkend. De populatie in de rusthuizen en RVT's wordt steeds ouder en vertoont een steeds zwaarder zorgprofiel. Het aandeel van demente bejaarden blijft stijgen (een derde van de totale rusthuispopulatie). Verblijf in een rusthuis is duur. De mediane logies-prijs ligt een heel stuk hoger dan het mediane pensioen. Eén van de elementen waarmee de Vlaamse overheid hier op termijn wil bijspringen is via de zorgverzekering, die stelselmatig wordt uitgebouwd. De zorgverzekering verleent een tussenkomst in de niet-medische kosten van personen die zwaar zorgbehoevend zijn. De zorgverzekering wordt gefaseerd ingevoerd en geeft prioriteit aan de meest zorgbehoevenden. Vanaf 1 oktober 2001 konden thuiswonende zorgbehoevenden een aanvraag richten naar het Vlaams Zorgfonds. Op 31 december hadden zo'n 60.000 personen zich aangemeld. Pas vanaf 1 juli 2002 kunnen zwaar zorgbehoevenden uit residentiële zorgvormen een aanvraag doen. Het Vlaams Zorgfonds telde op 31 december 2001 zo'n 3,6 miljoen aangesloten leden.

RESIDENTIËLE VOORZIENINGEN VOOR BEJAARDEN

Rusthuizen*	aantal	764
	woongelegenheden	58.814
RVT in rusthuizen**	aantal	561
	woongelegenheden	20.829
RVT in ziekenhuizen	aantal	43
	woongelegenheden	2.513
Service flatgebouwen***	aantal	287
	woongelegenheden	9.774

6.40 Het aantal woon- of verblijfsgelegenheden in residentiële voorzieningen voor bejaarden, toestand op 1 januari 2001.

Bron: WVC, team ouderenvoorzieningen

* Waaronder 1 rusthuis in Brussel met 73 woongelegenheden.

** Deze aantallen zijn vervat in het aantal woongelegenheden binnen de rusthuizen.

*** Waaronder 1 serviceflat in Brussel met 32 woongelegenheden.

DIENSTEN VOOR BEJAARDEN

Oppashulp	aantal erkende diensten	43
Thuisverpleging*	aantal verpleegde 75-plussers	63.706
Gezinszorg	aantal erkende diensten	150
	aantal geholpen gezinnen	62.629
	aantal geholpen gezinnen 65-plus (raming)	50.103
Poetsdienst**	aantal uren poetsdienst vanuit OCMW	4.006.375
	aantal uren poetsdienst vanuit vzw	3.826.506
Lokale dienstencentra	aantal erkende diensten	132
Regionale dienstencentra	aantal erkende diensten	53
Dagverzorgingscentra	aantal erkende diensten	60
	verblijfseenheden	803
Centra voor kortverblijf	aantal erkende diensten	73
	woongelegenheden	299
Personenalarmt toestellen*	aantal gesubsidiëerde sinds 1987	8.587

6.41 Diensten voor bejaarden en hun dienstverlening, Toestand op 1 november 2001. Bron: WVC, team gezinszorg en team ouderenzorg en RIZIV.

* 31 maart 2001 (personen met een RIZIV tussenkomst voor een A of B forfait of toilet).

** 31 december 2000.

6.10 Etnisch-culturele minderheden

Het beleid wil de stereotiepe beeldvorming over etnisch-culturele minderheden in de samenleving doorbreken. Vooroordelen vormen immers de grootste bedreiging voor emancipatie. Erg belangrijk is dat de diverse groepen zelf vaardigheden en competenties kunnen ontwikkelen en valoriseren. Expliciete en impliciete drempels en uitsluitingsmechanismen moeten opgespoord en aangepakt worden. Het is belangrijk dat de overheid helpt om deuren te openen en drempels te verwijderen. Het beleid inzake etnisch-culturele minderheden is een drie sporenbeleid: emancipatie, onthaal en opvang.

Allochtonen

Allochtonen zijn mensen die in ons land verblijven en bij geboorte niet de Belgische nationaliteit hadden, maar die ondertussen al dan niet verworven hebben. Men maakt onderscheid tussen allochtonen van de eerste generatie (personen die als buitenlander in het buitenland geboren zijn) en allochtonen van de volgende generaties, ook wel denizens genoemd (personen met een buitenlandse nationaliteit die in België geboren zijn).

De allochtonen vormen de grootste doelgroep van het minderhedenbeleid.

Op 1 januari 2001 waren er ongeveer 281.000

legale vreemdelingen in het Vlaamse Gewest, of 4,7% van de bevolking. Zes op tien is onderdaan van één van de landen van de Europese Unie. Van de rest heeft 32% de Marokkaanse en 24% de Turkse nationaliteit. Er deed zich een opvallende daling voor in 2000 van het aantal niet-EU vreemdelingen. Blijkbaar hebben velen de **Belgische nationaliteit verworven** dankzij de 'snel-Belg-wet'.

In de loop van 2000 verwierven bijna 62.000 personen de Belgische nationaliteit, waarvan 25.000 in Vlaanderen wonen. Dit is een forse stijging. Tussen 1985 en eind 2000 verwierven ongeveer 430.000 vreemdelingen de Belgische nationaliteit. Ze zijn vrij gelijk verspreid over de drie gewesten. Het aandeel van de niet-Europeanen neemt daarin fors toe. Dat is ook logisch omdat veel EU-staatsburgers binnen de huidige Europese wetten nauwelijks nog baat hebben bij een nationaliteitsverandering.

Binnen de welzijns- en gezondheidssector is het een belangrijke vaststelling dat allochtonen meer terug te vinden zijn in residentiële voorzieningen en veel minder in de ambulante werkvormen.

Binnen de Bijzondere Jeugdbijstand zijn er vier gespecialiseerde teams om allochtone jongeren en hun gezinnen te ondersteunen.

Om een nieuw decreet ouderenbeleid voor te bereiden zijn 7 thematische werkgroepen opgericht

VERWERVING BELGISCHE NATIONALITEIT			
	01-01-1991	01-01-1996	01-01-2001
Antwerpen	714	2.818	10.111
Limburg	693	2.717	5.637
Oost-Vlaanderen	377	1.975	5.970
Vlaams-Brabant	365	762	959
West-Vlaanderen	256	475	2.137
Vlaams Gewest	2.405	8.747	24.814
Waals Gewest	3.448	7.967	16.136
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	2.804	9.331	21.030
Totaal*	8.657	26.045	61.980

6.42 Het aantal vreemdelingen dat de Belgische nationaliteit verwierf toestand op 1/1991 - 1/2001. Bron: NIS, APS-bewerking.

* Van een klein aantal is de woonplaats niet gekend, zodat dit 'totaal' niet helemaal overeenkomt met alle verwervingen van de Belgische nationaliteit in België.

waaronder een werkgroep allochtone ouderen zodat bij het uittekenen van een ouderenbeleid ook met deze groep rekening wordt gehouden.

Van asielaanvraag tot erkende vluchteling

Het asielbeleid valt onder de bevoegdheid van de federale overheid. In 2000 werden er in België 42.691 asielaanvragen ingediend. Dit waren er 6.913 meer dan in 1999 en 20.565 meer dan in 1998.

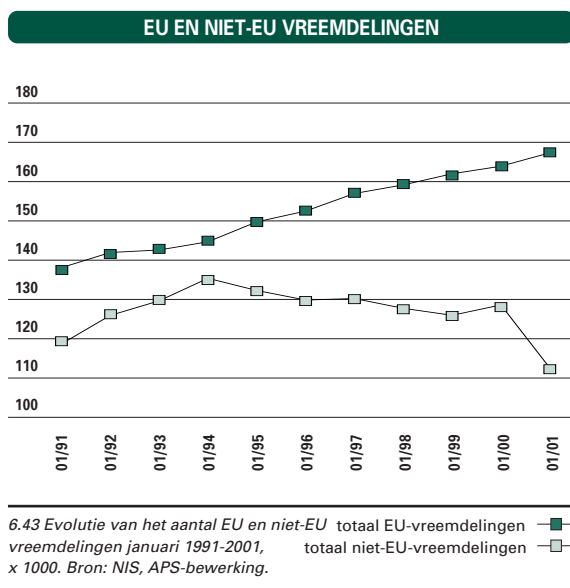
Asielaanvragen worden geteld per dossier. Een dossier kan echter over meerdere personen gaan, ondermeer de kinderen ten laste. In totaal gaat het over 15.215 kinderen, waarvan 6.935 in dossiers voorkomen die ingediend werden vanuit het Vlaamse Gewest.

Op 1 januari 2001 verbleven er 43.076 **asielzoekers** in Vlaanderen. Meer details daarover vindt u in het eerste hoofdstuk in de 'demografische context'.

In 2000 werden 7.241 asielaanvragen onmiddellijk of na dringend beroep ontvankelijk verklaard, waaronder 2.861 uit het Vlaamse Gewest.

Na de ontvankelijkheidsverklaring volgt de beslissing ten gronde over de erkenning als politiek vluchteling of als ontheemde met een tijdelijke verblijfsvergunning. In 2000 werden 1.388 dossiers goedgekeurd, waarvan 367 uit het Vlaamse Gewest.

Eenmaal erkend als **politiek vluchteling**, wordt men ingeschreven in het bevolkingsregister. Op 1 januari 2001 verbleven 5.563 erkende vluchtelingen in het Vlaamse Gewest: 3.058 mannen en 2.505 vrouwen.

Anderstalige nieuwkomers en het inburgeringsbeleid

De Vlaamse overheid wil met het inburgeringsbeleid de zelfredzaamheid van nieuwkomers bevorderen en een snelle en duurzame integratie in onze samenleving stimuleren. De nieuwkomers doorlopen een inburgeringsprogramma. Het eerste deel van het programma bestaat uit een basiscursus Nederlands als tweede taal, maatschappelijke oriëntatie en loopbaanoriëntatie. Het vervolgtraject begeleidt nieuwkomers naar een bijkomende opleiding in het reguliere circuit of naar de arbeidsmarkt.

In 2000 werd van start gegaan met een experimentele fase. In 2002 wordt een definitieve decretale regeling van kracht. In Vlaanderen en Brussel kregen 24 onthaalbureaus subsidies om 1.730 **inburgerings-trajecten** (5,3 miljoen euro) te realiseren. Voor ondersteunende maatregelen en voor het secundaire traject naar de arbeidsmarkt werd 3,9 miljoen euro uitgetrokken. Voor de uitvoering van het tweede jaar van de experimentele fase werd 6,8 miljoen euro in de begroting van 2001 ingeschreven voor het realiseren van ongeveer 2.200 primaire inburgerings-trajecten. Het aantal meerderjarige nieuwkomers voor 1999 wordt op 13.000 geraamd.

Woonwagengewoners

De groep **woonwagengewoners** bestaat uit een aantal deelgroepen, namelijk de voyageurs (stammen af van de autochtone trekkende bevolking), de Manoesj-zigeuners (zigeuners van Indische oorsprong die in de 15de eeuw in onze streken arriveerden) en de Rom-zigeuners (sinds het einde van de 19de eeuw in West-Europa en afkomstig uit Oost-Europa). Deze laatste zijn te onderscheiden van de Roma, zigeuners uit Oost-Europa die vooral de jongste jaren, onder meer als vluchteling, naar West-Europa migreren.

Het juiste **aantal** woonwagengewoners is niet gekend. Naar schatting leven er in het Vlaamse en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 6.000 voyageurs, 1.200 Manoesjen en 600 Rom. Het aantal Roma-zigeuners valt onmogelijk te bepalen. De meeste woonwagengewoners die permanent in het Vlaamse Gewest wonen, bezitten de Belgische nationaliteit. Het aantal woonwagengezinnen dat in Vlaanderen effectief in een woonwagen of caravan woont, wordt op 750 gezinnen geraamd, of 2.000 volwassenen en kinderen. Daarnaast trekken elk jaar, vooral in de zomerperiode, een aantal families door Vlaanderen. Hun aantal wordt op een duizendtal geschat. Woonwagengewoners leven in familieverband op

woonwagenterreinen. In 2001 waren er in het Vlaamse Gewest 410 standplaatsen verspreid over 27 gemeentelijke residentiële woonwagenterreinen (bestemd voor het permanent wonen in woonwagens) en beschikte het Brussels Hoofdstedelijk Gewest over 6 standplaatsen.

Dit betekent dat slechts de helft van woonwagengezinnen op een legaal woonwagenterrein terecht kan. De andere helft is aangewezen op niet-gereguleerde privé terreinen, die ze huren of kopen. Op dit moment is er slechts één privaat terrein met 8 standplaatsen bekend waarvoor een bouwvergunning is afgeleverd.

Voor de pakweg 1.000 doortrekkers die Vlaanderen jaarlijks aandoen en voor de zowat 120 in Vlaanderen gedomicilieerde Rom-zigeunergezinnen (die sterk nomadisch leven) zijn er momenteel geen doortreksterreinen voorhanden. Wel hebben enkele gemeenten een regeling voor de opvang van doortrekkers op pleisterplaatsen.

Ruim de helft van de woonwagengezinnen leeft van een vervangingsinkomen (werkloosheid, bestaansminimum, invaliditeit, pensioen). Als pensioen geldt in regel het gewaarborgd minimumpensioen. Verder leeft 27% van zelfstandige arbeid en 15% heeft een job in loondienst. De zelfstandige arbeid is verbonden met traditionele beroepen: schroothandel, handel in tweedehandse auto's, leurhandel, messenslijper, ... Loonarbeid is meestal van tijdelijke aard en wordt vooral door jongere woonwagengezinnen uitgeoefend.

ASIELPROCEDURE			
	ASIELAANVRAGEN	POSITIEVE ONTVANKELIJKHEIDSBESLISSINGEN	ERKENNINGEN ALS POLITIEK VLUCHTELING
1988	4.474	1.877	308
1989	8.175	2.365	514
1990	12.894	4.722	525
1991	15.366	6.472	619
1992	17.530	3.789	897
1993	26.414	3.787	1.125
1994	14.564	5.028	1.588
1995	11.647	5.086	1.406
1996	12.366	3.827	1.677
1997	11.847	4.038	1.865
1998	22.126	4.857	1.697
1999	35.778	5.385	1.500
2000	42.691	7.241	1.388

6.44 Evolutie van het aantal asielaanvragen, ontvankelijkheidsbeslissingen en erkenningen, België, 1988 - 2000. Bron: CGVS, DVZ.

Hun beperkte opleiding en scholing leveren maar weinig werkperspectieven op. Woonwagengezinnen hebben het immers moeilijk om vlot onderwijs te volgen. Dit heeft veel te maken met hun mobiele leven, maar de belangrijkste reden ligt toch in het feit dat de taal en de verwachtingen van de school anders zijn dan deze van de woonwagengezinnen zelf. Ze sturen hun kinderen naar school om basisvaardigheden te verwerven, niet voor diploma's en specialisaties. Vooral in het algemeen secundair onderwijs treft men dan ook nauwelijks woonwagengezinnen aan; de meeste jongeren volgen deeltijds onderwijs.

Het aantal pensioengerechtigden bij de woonwagengezinnen ligt in verhouding veel lager dan het Vlaamse gemiddelde. Zij kennen meer gezondheidsproblemen en hebben een lagere levensverwachting: 14 jaar minder bij vrouwen en zelfs 20 jaar minder bij de mannen dan gemiddeld in Vlaanderen.

Mensen zonder wettig verblijf

Uiteraard is niet bekend hoeveel vreemdelingen onwettig in het Vlaamse Gewest verblijven. Het zijn hoofdzakelijk mensen die onderduiken, wanneer hun toeristenvisum verstrekken is of wanneer hun asielaanvraag wordt afgewezen.

De Vlaamse Gemeenschap waarborgt de basisrechten: het recht op gezondheidszorg, onderdak en onderwijs voor minderjarigen.

In het begin van 2000 konden mensen zonder wettig verblijf onder bepaalde voorwaarden hun dossier laten **regulariseren**. In totaal zijn er 32.662 dossiers ingediend voor 50.600 personen, waaronder ongeveer 23.000 kinderen. 42% van de aanvragers kwamen uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 35% uit het Vlaamse Gewest en 23% uit het Waalse Gewest. Het is bekend dat sommige mensen zonder wettig verblijf zich niet hebben laten regulariseren, maar hoeveel het er zijn is niet na te gaan.

In november 2001 moesten nog zo'n 8.400 beslissingen genomen worden over regularisatie-aanvragen. Ongeveer 75% of 21.000 van de 28.000 reeds genomen beslissingen was op dat moment positief en nog eens 11% werd afgesloten zonder voorwerp omdat de betrokkene Belg is geworden, erkend werd als vluchteling, een direct familielid geregulariseerd werd, ...

Niet-begeleide minderjarigen

Een **buitenlandse niet-begeleide minderjarige** (NBM) is een vreemdeling die jonger is dan 18 jaar, gescheiden leeft van zijn ouders en niet wordt opgevoed door een volwassene aan wie hij wettelijk is toegevoegd. Buitenlandse NBM kunnen een geldig verblijfsdocument of verblijfsrecht in België hebben (niet-begeleide minderjarige asielzoekers, niet-begeleide minderjarige erkende vluchtelingen, niet-begeleide minderjarige geregulariseerden), of niet (uitgeprocedeerde NBM of niet begeleide minderjarigen die nooit asiel hebben aangevraagd).

Het fenomeen van de NBM heeft zich de jongste jaren sterk uitgebreid. De officiële statistieken vermelden voor de periode 1998-2000 een stijging van 600 naar 1.800 gevallen per jaar.

Voor 2000 hebben 848 NBM asiel aangevraagd en daarnaast verblijven er naar schatting 852 illegale NBM op het Belgische grondgebied. Opgemerkt dient ook dat er sinds de oprichting van Child Focus al een 250-tal onrustwekkende verdwijningen van NBM geregistreerd werden.

De federale overheid staat in voor de opvang van NBM asielzoekers. In totaal is er een capaciteit van ongeveer 300 plaatsen voorzien. In 1999 werden er 251 NBM asielzoekers opgevangen. In 2000 waren dat er 254, voor het merendeel tussen 16 en 18 jaar. Tussen 1997 en 2000 werden er in België 5.583 NBM asielzoekers geregistreerd wat neerkomt op 4 à 5% van het totaal aantal asielzoekers in die periode. De Vlaamse Gemeenschap vangt buitenlandse NBM voornamelijk op binnen de Bijzondere Jeugdbijstand. In 2000 werden er een 280 NBM opgevangen, waarvan 62 in gemeenschapsinstellingen. Ongeveer de helft verblijft illegaal in ons land. De centra voor algemeen welzijnswerk hebben in 2000 en honderdtal NBM opgevangen. Ongeveer 5 op 6 van deze minderjarigen bevinden zich in een bepaalde procedure.

Vlaams Minderheden-centrum, Integratiecentra en -diensten

De algemene coördinatie van de integratiesector is de taak van het **Vlaams Minderheden-centrum**, met telkens 5 provinciale cellen woonwagewerk en vluchtelingen. In 2000 werkten er 29 voltijdse equivalenten (VTE) personeelsleden.

Per provincie is er een **integratiecentrum** plus een extra centrum in de steden Brussel, Antwerpen en Gent. De 8 integratiecentra hebben samen 33 lokale steunpunten. De integratiecentra hebben een stimulerings- en ondersteuningsopdracht bij de lokale besturen om een kwaliteitsvol lokaal minderhedenbeleid uit te bouwen. Zij werken ook netwerken uit rond het opvangbeleid en rond het onthaalbeleid voor nieuwkomers. Dit alles in nauwe samenwerking met de doelgroep. In de loop van 2000 waren er 109 VTE personeelsleden tewerkgesteld.

De openbare lokale integratiecentra werden omgevormd tot **integratiediensten**. Op 1 januari 2001 waren er 22 erkend. Zij ondersteunen het lokaal minderhedenbeleid binnen de lokale besturen. In de loop van 2000 stelden zij 38,5 VTE personeel te werk.

Forum voor minderheden en verenigingsleven

Het **Forum voor minderheden** werd in 1999 opgericht bij de administratie Welzijn om deze groepen een stem te geven in het kapittel. In het Forum zitten vertegenwoordigers van verenigingen van allochtonen, vluchtelingen en woonwagewagewoners. In 2000 werd van start gegaan met drie inhoudelijke werkgroepen over media, onderwijs en jeugd ter voorbereiding van de bijeenkomst in het Vlaams Parlement van oktober 2001 over de participatie van etnisch-culturele minderheden aan het gemeenschapsleven in Vlaanderen en Brussel.

Momenteel is het sociaal-cultureel verenigingsleven het meest ontwikkeld bij de allochtonen en bijna niet bij vluchtelingen en woonwagewagewoners. De administratie Cultuur erkent en subsidieert 14 landelijke en een 600-tal lokale migrantenverenigingen. Nog een 400-tal plaatselijke verenigingen hebben een subsidie-aanvraag ingediend. Zo zijn een duizendtal lokale migrantenorganisaties gekend.

6.11 Armoede en bestaansonzekerheid

Armoedebestrijding is de afgelopen jaren volop in beweging. Er worden actieplannen opgesteld en tegelijkertijd is een zoektocht aan de gang naar de meest adequate indicatoren om de voortgang van die actieplannen in beeld te brengen.

Het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2001 onderscheidt tien prioritaire thema's gebaseerd op de tien rechten vermeld in het Algemeen Verslag over de Armoede (1994): participatie, maatschappelijke dienstverlening, gezin, rechtsbedeling, cultuur, inkomen, onderwijs, werkgelegenheid, huisvesting en gezondheidszorg. In de hoofdstukken die over deze materies handelen zijn impliciet indicatoren opgenomen die kunnen kaderen in de opvolging van het armoedebeleid. Hier ligt de nadruk eerder op financiële armoede-indicatoren.

Benadering via inkomensnormen

Volgens de oude EU-norm is een gezin of individu dat minder dan 50% verdient van het gemiddeld inkomen arm. Uit een studie van 1997 hebben we een percentage gepuurd. Als we aannemen dat dit percentage relatieve armen nog even groot is, telde Vlaanderen op 1 januari 2001 ongeveer 165.000 huishoudens of 321.500 individuen met risico op financiële **armoede**. Het is eigen aan de gebruikte methode, namelijk survey-onderzoek, dat de échte armen (zoals de thuislozen, personen in instellingen,...) slechts gedeeltelijk in de cijfers voorkomen. Het aantal armen is dan ook hoger.

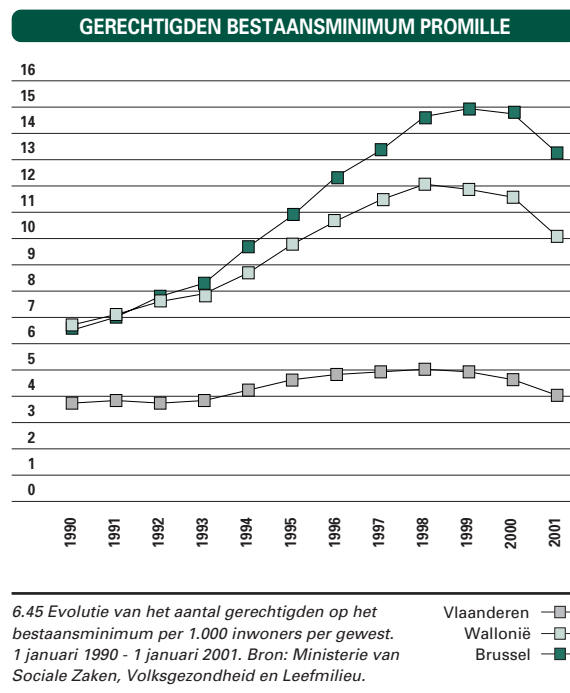
Sommige **huishoudtypes** blijken extra kwetsbaar. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer het gezinshoofd moet leven van de bijstand, of werkloos is of landbouwer is.

Hoewel de welvaart tussen 1985 en 1997 met 20% steeg, groeide ook het aantal arme huishoudens met 15% en het aantal arme individuen zelfs met 23%. De toename van de welvaart was aanvankelijk vrij gelijk verspreid over alle lagen van de bevolking, hoewel de hogere inkomens er wat meer op vooruit gingen. Sinds 1992 steeg de welvaart nog slechts

met 3%. In deze periode gingen de gezinnen die balanceerden op de armoedegrens er in reële termen sterk op achteruit. De kloof tussen gezinnen met een arbeidsinkomen en gezinnen met een vervangingsinkomen werd groter. De inkomensongelijkheid nam toe.

Benadering via wettelijke normen

Een andere manier om **armoede** te benaderen is via de wettelijke norm: het aantal gerechtigden op het bestaansminimum, het gewaarborgd inkomen voor bejaarden en de inkomensvervangende tegemoetkoming aan gehandicapten. Een belangrijke vaststelling is dat deze minimumuitkeringen, die weliswaar gekoppeld zijn aan de gezondheidsindex, reeds sedert eind van de jaren tachtig de algemene welvaartstijging, uitgedrukt als het Nationaal Inkomen per hoofd, niet meer volgen. De categorie alleenstaande met kinderen ten laste vormt daarop

een uitzondering: daar begon de koopkrachtdaling zich pas af te tekenen in 1992. Anders gezegd, de armsten onder ons werden nog armer.

1. Bestaansminimum

Met ingang van 1 januari 2002 is het 'bestaansminimum' vervangen door het 'leefloon' en worden gerechtigden op het leefloon 'leefloners' genoemd. Omdat de hier gepresenteerde cijfers nog betrekking hebben op 2000 wordt toch nog de term bestaansminimum gebruikt.

Op 1 januari 2001 telde Vlaanderen 23.538 bestaansminimumdossiers, goed voor ongeveer 37.000 individuen. Sinds 1992 nam in 1998 het aantal gerechtigden voor het eerst af. Deze afnametrend zette zich verder in 1999 en in nog sterkere mate in 2000.

De tendens naar verjonging van de gerechtigden is al een paar jaar gestabiliseerd. De feminisering van het systeem is na een periode van daling sedert 1997 terug lichtjes aan het toenemen. Naar gezinssituatie blijft het procentueel aandeel (55%) van alleenstaanden het hoogst. Het aandeel van deze groep kende voorheen een stijging, maar daalde in 2000. Het aandeel van de **niet-Belgen** (politiek vluchtelingen en EU-onderdanen) blijft lichtjes stijgen.

Onze cijfers vormen een momentopname, telkens op 1 januari van het jaar. Dit maskeert de in- en uitstroom in de loop van het jaar. Jaarlijks doen ongeveer 65% meer personen beroep op het bestaansminimum dan dat de momentopname laat vermoeden.

Toegepast zou dat betekenen dat in de loop van 2000 ongeveer 61.500 personen korter of langer moesten rondkomen met het bestaansminimum.

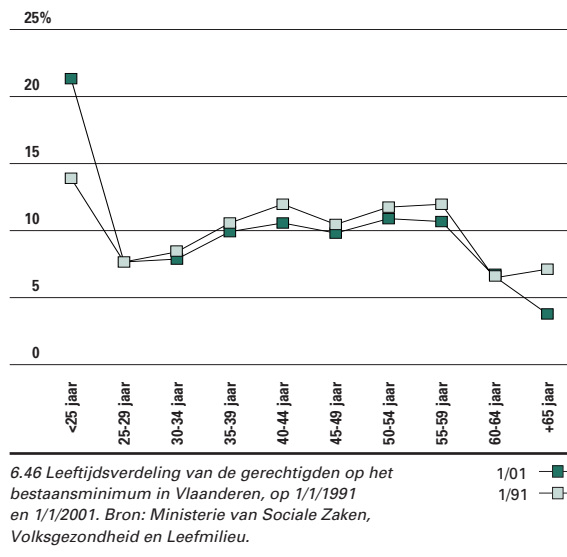
Mannen en jongeren zouden vlugger in- en uit het systeem stromen dan vrouwen. Dat relateert meteen de feminisering en verjonging van de groep steuntrekkers.

Het verlies van werk en van sociale zekerheidsuitkering ligt bij de mannen aan de basis van twee derden van de dossiers. Ook bij vrouwen spelen deze **oorzaken** een belangrijke rol (voor een derde onder hen), maar gezinsontbinding met weggaan van de kostwinner veroorzaakt ongeveer de helft van hun instroom.

Opvallend is het bijna exclusief vrouwelijk karakter van de alleenstaanden met kinderen ten laste: 28% vrouwen, 3% mannen. Drie kwart van de alleenstaande moeders zijn feitelijk of wettelijk gescheiden, 21% is ongehuwd en 3% is weduwe. Opvallend daarbij is dat slechts een vijfde onderhoudsgeld ontvangt. Naar burgerlijke staat valt het hoge percentage ongehuwden (45%) en uit de echt gescheidenen (43%) op.

Een ander opvallend gegeven is het feit dat het toekennen van aanvullende steun bij het bestaansminimum door het plaatselijke OCMW geen verband

BM EN LEEFTIJD

laat zien met het al dan niet hebben van **kinderen** en het aantal kinderen.

Hoe langer men op het bestaansminimum beroep moet doen hoe groter de uitzichtloosheid van de (armoede)situatie. Iets meer dan een derde van de populatie leeft reeds minstens 3 jaar van het bestaansminimum en ongeveer een tiende doet dit reeds 10 jaar of langer.

2. Gewaarborgd inkomen voor bejaarden

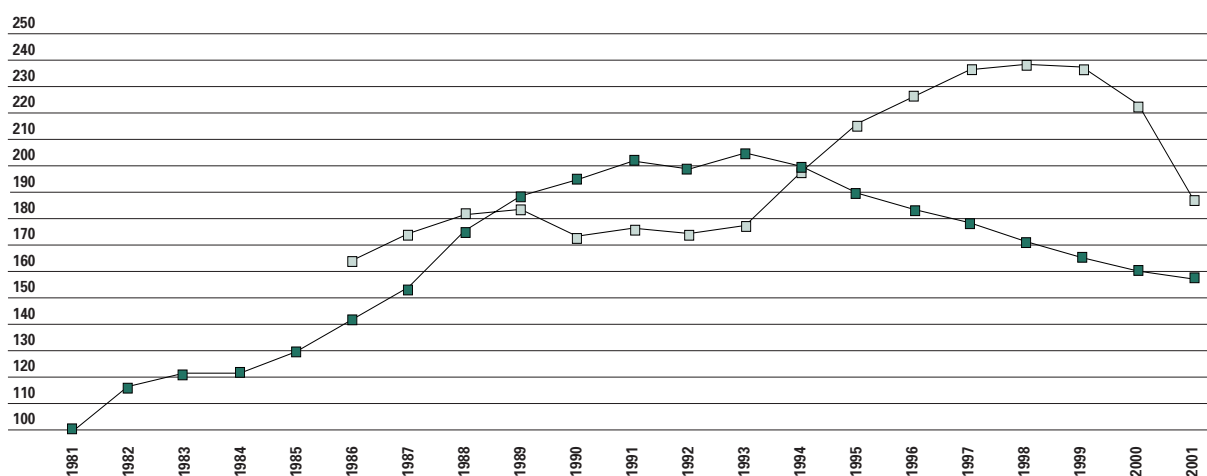
Op 1 juni 2001 werd het Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden (GIB) vervangen door een nieuwe regeling, de **Inkomensgarantie voor Ouderen** (IGO). Omdat de cijfers betrekking hebben op 2000 wordt hier nog de term GIB gebruikt.

Zo'n 54.000 bejaarden in het Vlaamse Gewest hadden op 1 januari 2001 recht op het gewaarborgd inkomen voor bejaarden (GIB). Dit is een goeie 1.000 minder dan op 1 januari 2000.

Tot 1994 was er een voortdurende stijging ondermeer omdat het recht meer algemeen bekend raakte. Deze stijging deed zich enkel voor bij bejaarden die pensioenrechten hadden opgebouwd, maar toch onder de inkomensgrens van het GIB bleven. Het aantal bejaarden dat enkel van een GIB leeft, daalt al sinds de jaren '70.

Sinds juli 1994 krijgen veel zelfstandigen een hoger pensioen omdat het gewaarborgd minimumpensioen voor zelfstandigen opgetrokken werd tot het bedrag van het GIB. Dat verklaart grotendeels de daling. De voorbije jaren stijgt het aantal nieuwe gerechtigden lichtjes maar deze instroom is kleiner dan de uitstroom

GROEI-INDEX BM- EN GIB-GERECHTIGDEN

6.47 Groei-index van het aantal gerechtigden op het bestaansminimum en op het gewaarborgd inkomen voor bejaarden, 1 januari 1990-1 januari 2001 (1990=100). Bron: Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu en Rijksdienst voor Pensioenen.

G.I.B. —■—
B.M. —□—

wegens overlijden. Het aantal bejaarden met een gewaarborgd minimuminkomen daalt dan ook sinds 1994. Trouw aan de Vlaamse bevolkingspiramide is 70% van de gerechtigden een vrouw.

3. Inkomensvervangende tegemoetkoming

Personen die omwille van hun handicap geen normaal inkomen kunnen verdienen, hebben recht op een **inkomensvervangende tegemoetkoming**. Het bedrag ervan komt overeen met het bestaansminimum. De daling van het aantal gerechtigden is in de loop van 1999 gestopt en sindsdien lichtjes aan het stijgen ondermeer door ingrepen in het toegelaten (arbeids)inkomen en door het wegwerken van de zware financiële bestraffing van alleenstaanden met een handicap die huwen of gaan samenwonen. Op 1 januari 2001 waren er in de Vlaamse Gemeenschap bijna 33.000 gerechtigden.

Subjectieve benadering

Op de vraag of men de eindjes aan mekaar kan knopen antwoordden in 2000 3,5% van de huishoudens dat ze het hier zeer moeilijk mee hadden, 5,7% dat het moeilijk was en 17,6% dat ze eerder moeilijk rondkwamen. Sommige huishoudens beweerden dat ze zich weinig kunnen veroorloven. Ook zegden 40% van de Vlaamse huishoudens dat ze weinig of niets kunnen sparen.

Benadering Kind en Gezin

Kind en Gezin ontwikkelde een **kansarmoede-indicator** die rekening houdt met zes componenten: naast het maandinkomen van het gezin wordt ook gekeken naar niet-financiële indicatoren, namelijk de opleiding van de ouders, de ontwikkeling van de kinderen, de arbeidssituatie van de ouders, de huisvesting en de gezondheid. Als het gezin op minstens drie componenten slecht scoort, wordt het als kansarm

ZICH NIET KUNNEN VEROORLOVEN

De woning voldoende warm houden (n = 1.762)	4,0
Jaarlijks een week op vakantie gaan (n = 1.763)	15,9
Versleten meubels vervangen (n = 1.763)	15,1
Nieuwe kledij kopen, eerder dan tweedehandse (n = 1.761)	5,6
Om de twee dagen een vlees-, kip-, of vismaaltijd gebruiken (n = 1.764)	3,5
Minstens eenmaal per maand vrienden of familie ontvangen voor een drankje of een etentje (n = 1.759)	7,7

6.48 Percentage huishoudens die zeggen zich bepaalde dingen niet te kunnen veroorloven, 2000. Bron: PSBH.

TEGEMOETKOMING GEHANDICAPTEN

	01/1995	01/2000	01/2001
Man	18.543	15.399	15.553
Vrouw	18.683	16.863	17.208
Totaal	37.226	32.262	32.761

6.49 Aantal genietters van minstens een inkomensvervangende tegemoetkoming aan gehandicapten volgens geslacht, Vlaanderen, 21 januari 1995 - 1 januari 2001. Bron: Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu.

KANSARME GEZINNEN

	31/12/1995	31/12/1999	31/12/2000
Antwerpen	4,4	5,1	5,8
Vlaams-Brabant	2,2	3,0	2,7
West-Vlaanderen	3,1	4,7	4,6
Oost-Vlaanderen	3,4	5,5	4,8
Limburg	3,7	5,7	5,2
Vlaams Gewest	3,5	4,8	4,7

6.50 Evolutie van het percentage kansarme gezinnen bij de geboorte van een kind, volgens de normen van Kind en Gezin, van 1995 - 2000. Bron: Kind en Gezin.

beschouwd. In 2000 werden in het Vlaamse Gewest 2.922 kinderen geboren in een kansarm gezin. Dit betekent 4,7% van alle geboorten. Dit cijfer is nagevoeg ongewijzigd tegenover 1999. Een zwakke arbeidssituatie kwam voor in 78% van deze gezinnen, gevolgd door een laag inkomen (77%) en een laag opleidingsniveau (66%). De drie criteria spelen tegelijk in 41% van deze gezinnen.

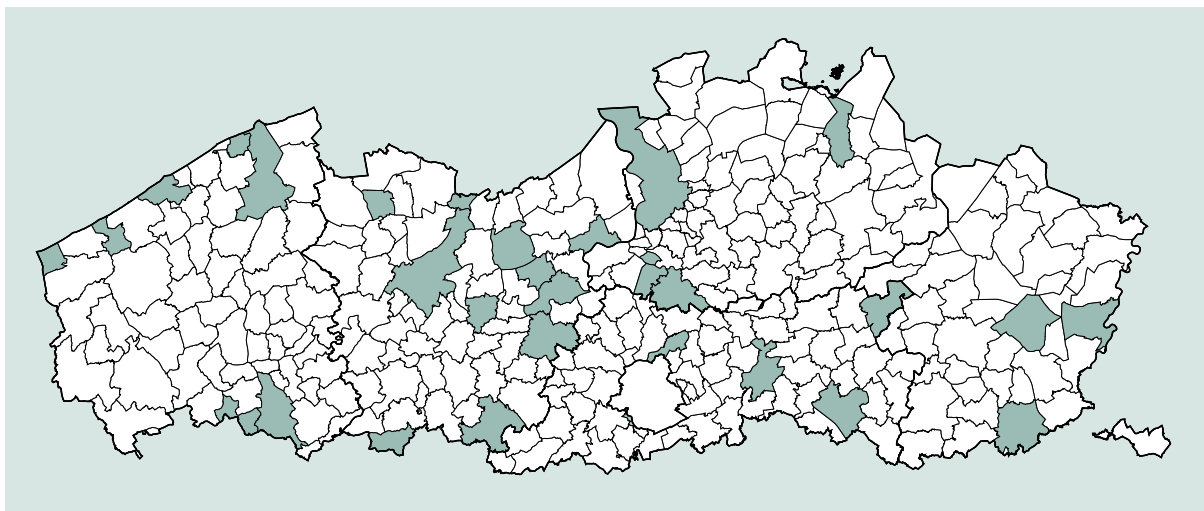
Benadering Sociaal impulsfonds

Voor het **Sociaal impulsfonds** (SIF) werd een index opgesteld met tien criteria die wijzen op (kans)-armoede. De meest kansarme gemeenten krijgen extra middelen om iets aan die situatie te verhelpen.

Huishoudens in financiële moeilijkheden

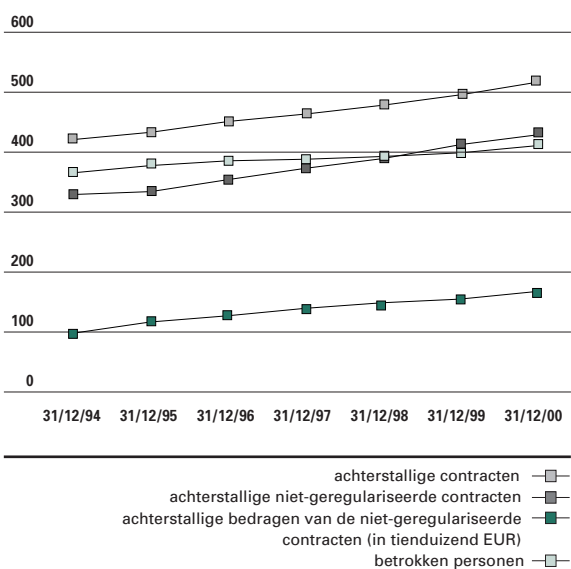
Het aantal Belgische huishoudens dat moeilijkheden heeft om zijn consumptie- of hypothecaire schulden af te betalen blijft verder toenemen. Steeds meer mensen hebben **schuldoverlast** voor steeds meer contracten en voor steeds grotere bedragen. In 2000 had ongeveer een vijfde van de groep met schuldoverlast 2 achterstallige contracten, 8% had er 3 en 9% had er 4 of meer. De jongste jaren is er een opvallende stijging van achterstallige bij kredietopeningen, via kredietkaarten die verstrekt worden door niet-bancaire instellingen. Huishoudens die in armoede of bestaansonzekerheid leven, kunnen soms niet anders dan schulden maken om te overleven. Een gemiddeld gezin besteedt 85% van zijn inkomen

SIF + GEMEENTEN

6.51 Sif+ gemeenten. De criteria zijn: aanwezigheid van migranten, aantal bestaansminimumtrekkers, aantal kinderen van 0 tot en met 19 jaar die wonen bij een alleenstaande ouder, aantal jongeren in de bijzondere jeugdbijstand naar gemeente van herkomst, aantal weduwen, invaliden, gepensioneerden, wezen met beperkt inkomen (WIGW's), aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UUVW's), aantal kinderen geboren in een kansarm gezin (Kind en Gezin), aantal woningen zonder klein comfort en aantal sociale huurappartementen. Bron: ISOSIF.

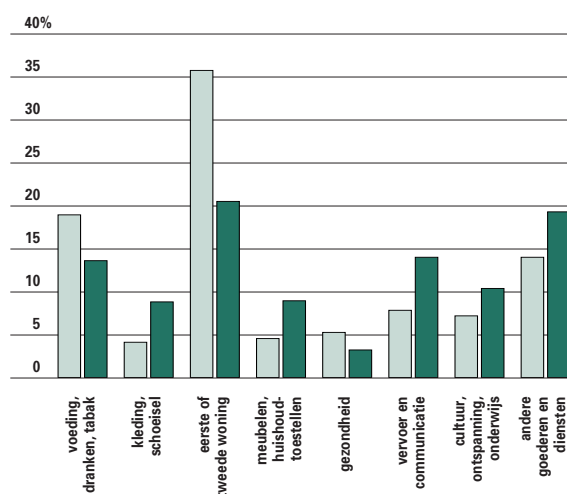
ACHTERSTALLEN

6.52 Evolutie van achterstallige contracten bij consumptie- en hypotheek kredieten, België, 1994-2000 x 1000. Bron: NBB, bewerking APS.

aan consumptie, de rest wordt gespaard. Gezinnen uit de laagste decielen moeten meestal ontsparen en (overlevings)schulden maken om de eindjes aan mekaar te knopen. Het is pas vanaf het mediaan inkomen dat kan gespaard worden. Er is een enorm

BESTEDINGEN

6.53 Gemiddelde besteding naar bestedingscomponenten, deciel 1 en deciel 10, Vlaams Gewest, 1996-2000, in %. Bron: NIS, huishoudbudgetenquête.

verschil in de samenstelling van het inkomen uit het eerste deciel tegenover dat van het tiende deciel. Waar het inkomen van het hoogste deciel vooral opgebouwd is uit inkomsten van economische activiteiten (lonen of bedrijfsinkomsten) is dit bij het laagste deciel vooral uit sociale uitkeringen. Een gezin uit het hoogste deciel besteedde tussen

BESCHIKBAAR INKOMEN

	VLAAMS GEWEST	DECIEL 1	DECIEL 10
Beschikbaar inkomen in EUR (100%)	34.480,97	10.979,38	93.811,04
Uit economische activiteit	61,9	16,6	81,6
Uit de hoofdactiviteit	59,8	16,1	78,2
Voordelen in natura	1,5	0,0	2,6
Voortkomend uit nevenactiviteiten	0,6	0,4	0,9
Inkomen uit vermogen	14,7	7,7	11,9
Netto-inkomen uit onroerend vermogen	13,9	7,6	10,9
Netto-inkomen uit roerend vermogen	0,8	0,1	1,0
Uit sociale uitkeringen	23,2	73,1	5,7
Pensioenen	14,0	53,6	1,5
Werkloosheidsuitkering	2,4	11,6	0,3
Uitkeringen wegens arbeidsongeschiktheid	1,6	2,8	0,1
Kinderbijslag en premies	3,5	0,7	3,1
Uitbetalingen door het ziekenfonds	1,2	2,7	0,6
Andere sociale uitkeringen	0,6	1,5	0,1
Overig overgedragen inkomen	1,2	-0,6	2,2
Inkomenslasten (belastingen)	-0,9	3,2	-1,5

6.54 Gemiddeld beschikbaar inkomen naar inkomenscomponenten, Vlaams Gewest, deciel 1 en deciel 10, 2000, in %. Bron: NIS, huishoudbudgetenquête.

1996 en 2000 gemiddeld bijna vier maal meer aan consumptie dan een gezin uit het laagste deciel. De huishoudens uit het laagste deciel gaven gemiddeld 60% van hun budget uit voor de fundamentele basisbehoeften zoals eten, wonen en gezondheid tegenover 37% voor het hoogste deciel.

In 2000 verklaarden 9% van alle huishoudens (n= 1.760) dat ze moeilijk tot zeer moeilijk de eindjes aan mekaar konden knopen. Bovendien had 1,9% minstens eenmaal problemen gehad met betalen van de huishuur, 1,2% met afkorten van de hypotheek lening, 3,7% met de betaling van de rekening gas, elektriciteit, water en 1,8% met de afbetaling van kredietschulden.

BESTEDING EN INKOMEN IN EUR

	BESCHIKBAAR INKOMEN	TOTALE CONSUMPTIE	(ONT)SPAREN
Vlaams Gewest	34.480,97	29.431,08	5.049,89
Deciel 1	10.979,38	13.801,25	-2.821,87
Deciel 2	15.169,45	16.919,50	-1.750,05
Deciel 3	18.672,95	19.648,04	-975,09
Deciel 4	22.008,61	22.285,53	-276,92
Deciel 5	25.722,27	25.600,19	122,09
Deciel 6	30.871,59	29.987,63	883,96
Deciel 7	34.799,42	33.382,51	1.416,91
Deciel 8	42.062,60	38.008,55	4.054,05
Deciel 9	50.527,67	42.269,81	8.257,85
Deciel 10	93.811,04	52.290,09	41.520,95

6.55 Gemiddeld beschikbaar inkomen, gemiddelde besteding en (ont)sparen naar decielen en Vlaams Gewest, 2000.
Bron: NIS, huishoudbudgetenquête.

6.12 Kindermishandeling

Volgens berichten uit de welzijns- en gezondheidssector zijn er schrijnende gevallen van kindermishandeling en van geweld binnen het gezin. De Vlaamse overheid wil hieraan verhelpen door de bestaande hulpverlening beter te organiseren, de nadruk te leggen op preventie, op opvoedings- en gezinsondersteuning en op een integrale jeugdhulpverlening. Het is nog te vroeg om de gevolgen van dit beleid te meten. In dit hoofdstuk gebruiken we voorlopig nog enkel de meldingen bij de vertrouwenscentra en de vaststellingen van de politiediensten als indicatoren.

Meldingen bij de vertrouwenscentra

In 2000 liepen bij de zes Vlaamse **vertrouwenscentra** 4.918 **meldingen** van kindermishandeling binnen. Dit waren er 591 minder dan het jaar voordien. De meldingen gingen over 6.917 kinderen, of 5,4

per 1.000 kinderen. Lichamelijke mishandeling en verwaarlozing is de vaakst gemelde vorm van kindermishandeling, gevolgd door seksueel misbruik, emotionele mishandeling of verwaarlozing. Ruim de helft van de meldingen kwam van professionelen (uit de gezondheidszorg, welzijnsorganisaties, de school of een voorschoolse voorziening) en 46% was **afkomstig uit** de primaire omgeving van het kind (de moeder, andere gezins- of familieleden, burens of kennissen, de vader of het slachtoffer zelf). De **dader** komt in vele gevallen uit het gezin zelf of uit de familie.

In de loop van 2000 waren 45 VTE personeelsleden tewerkgesteld binnen de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg in het kader van de convenant kindermishandeling.

Vaststellingen politiediensten

In 2000 hebben de **politiediensten** in het Vlaamse Gewest 1.969 **procesverbalen** aan het parket doorgegeven naar aanleiding van de aantasting van de lichamelijke integriteit van minderjarigen. Dit is een daling met 381 tegenover 1999. Iets minder dan de helft van de gevallen had betrekking op slagen en verwondingen. De rest op seksuele delicten. Slagen en verwondingen spelen zich hoofdzakelijk af buiten het gezin. De seksuele misdrijven bestaan voor iets meer dan een derde uit verkrachting. Bij de seksuele delicten werden 2 kinderen onder de tien jaar gedood, tegenover geen enkel in 1999.

AARD VAN MISHANDELING				
	31/12/91	31/12/95	31/12/99	31/12/00
Seksueel misbruik	27,5	30,1	26,5	25,0
Lichamelijke mishandeling	18,8	17,1	17,1	16,0
Lichamelijke verwaarlozing	11,0	11,1	12,2	11,0
Emotionele mishandeling	10,5	10,7	9,6	10,6
Emotionele verwaarlozing	4,9	6,5	7,7	8,6
Münchausen syndroom by proxy	0,0	0,4	0,2	0,3
Risicosituatie	10,9	16,2	14,6	14,6
Onduidelijk	3,0	3,3	6,4	7,8
Verwerkingsproblematiek t.g.v. vroegere mishandeling	7,8	1,4	1,8	1,7
Geen mishandeling, aanverwant probleem	5,6	2,6	3,7	4,4
Totaal (100%)	3.072	5.210	7.752	6.917

6.56 Gemelde kinderen bij de vertrouwenscentra kindermishandeling naargelang de belangrijkste gemelde problematiek, 1991-2000 (%). Bron: Kind en Gezin.

6.13 Criminaliteit, gevoel van onveiligheid, slachtoffer- en daderhulp

Sociale problemen worden in onze samenleving al te vaak en al te gemakkelijk als justitiële problemen of veiligheidsproblemen aan de orde gesteld. Een doeltreffende politie en justitie kan bijdragen tot meer veiligheid en kan onveiligheidsgevoelens, angst en bezorgdheid voor criminaliteit helpen verminderen. Maar er is veel meer nodig dan dat. Want criminaliteit is niet enkel oorzaak, maar vaak ook zélf een uiting van ‘onwelzijn’. Persoonlijke, relationele en maatschappelijke problemen die binnen de samenleving worden verwaarloosd, vormen vaak een voedingsbodem voor criminaliteit.

Welzijnsproblemen en vooral globale maatschappelijke achterstelling versterken het onveiligheidsgevoel en houden een toenemend risico in voor delinquent gedrag én voor slachtofferschap. Een samenleving die investeert in welzijn, gezondheid en gelijke kansen voor iedereen, zal de criminaliteit en het gevoel van onveiligheid zien afnemen.

Criminaliteit

In 2000 bedroeg de Vlaamse **criminaliteitsgraad** 5,7. Dit wil zeggen dat gemiddeld 5,7 criminele feiten per maand en per 1.000 inwoners werden gerappor-

teerd en via proces-verbaal overgemaakt aan het parket. Dit is een lichte daling in vergelijking met het jaar voordien. De reële criminaliteit ligt in werkelijkheid hoger vermits een groot aantal feiten ofwel niet gemeld ofwel niet geverbaliseerd wordt.

Diefstal komt het vaakst voor, gevolgd door vandalisme, aantasting van de lichamelijke integriteit, oplichting en bedrog. Samen vormen deze categorieën 72% van alle misdrijven.

Gevoel van (on)veiligheid

De inwoners van het Vlaamse Gewest voelen zich beduidend veiliger dan de inwoners van het Waalse of Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In vergelijking met 1998 is het **veiligheidsgevoel** van de Vlamingen lichtjes achteruitgegaan. Vooral het zich vaak onveilig voelen is significant gestegen van 5,5% naar 8,3%. Mannen voelen zich veel veiliger dan vrouwen. Ouderen twijfelen tussen de twee uitersten: naarmate men ouder wordt, voelt men zich globaal gezien veiliger. Maar tegelijk neemt ook ‘zich vaak onveilig voelen’ toe met de leeftijd.

CRIMINALITEIT

	VOLTOOID ABSOLUUT	%	POGING ABSOLUUT	%	TOTAAL ABSOLUUT	%
Diefstal en afpersing	169.090	44,6	23.510	91,3	192.645	47,5
Gewelddadige misdrijven tegen de eigendom (vandalisme)	47.706	12,6	333	1,3	48.052	11,9
Misdrijven tegen de lichamelijke integriteit	27.675	7,3	452	1,8	28.134	6,9
Oplichting, bedrog, heling, verduistering,...	23.059	6,1	734	2,9	23.799	5,9
Verdovende middelen	22.422	5,9	86	0,3	22.514	5,6
Banditisme, bedreiging, ontvluchting,...	14.898	3,9	172	0,7	15.074	3,7
Vervalsing, namaak, valsheid in geschriften,...	4.731	1,2	245	1,0	4.977	1,2
Andere	69.822	18,4	209	0,8	70.049	17,3
Totaal	379.403	100,0	25.741	100,0	405.244	100,0

6.57 Criminaliteit naar de belangrijkste hoofdrubrieken, Vlaams Gewest, 2000. Bron: Algemene Politie-eurostatdienst.

ONVEILIGHEIDSGEVOEL

	ALTIJD	VAAK	SOMS	ZELDEN	NOOIT	TOTAAL (= 100 %)
Vlaanderen	2,0	8,3	26,9	27,1	44,2	3.494
Wallonië	3,3	10,4	34,7	21,5	38,6	1.935
Brussel	5,9	14,7	33,6	21,8	28,9	561

6.58 Percentage van de bevolking dat zich onveilig voelt, naar gewesten, 2000. Bron: Algemene Politiesteundienst.

Slachtofferhulp

De **centra voor slachtofferhulp** zijn reeds meerdere jaren actief. Met 44 VTE heeft elk gerechtelijk arrondissement een dergelijk, gesubsidieerd centrum. De federale overheid is bevoegd voor een respectvolle bejegening en een snelle schaderegeling. De Vlaamse Gemeenschap zorgt voor een hulpaanbod dat in de eerste plaats gebaseerd is op ongeveer 200 vrijwilligers en eventueel uitmondt bij professionele hulp. Tussen de federale en de Vlaamse bevoegde ministers werd in 1998 een samenwerkingsakkoord ondertekend, waarbij overeengekomen is dat elk slachtoffer door politie, rijkswacht of parket rechtstreeks naar de Vlaamse centra slachtofferhulp wordt doorverwezen.

In 2001 werd het initiatief genomen om binnen de Vlaamse centra slachtofferhulp meer gericht te gaan werken naar kinderen om via specifieke methodieken een zeer laagdrempelige hulpverlening voor hen uit te bouwen en een kinderwerking op te zetten

In 2002 ligt het accent op de problematiek van kinderen als verkeersslachtoffers.

Daderhulp

Daderhulp wordt georganiseerd vanuit de centra voor justitieel welzijnswerk. Er is één centrum per gerechtelijk arrondissement. Ze stellen 43 VTE personeel te werk.

De centra werken op twee sporen: een persoonsgericht spoor (individuele hulpverlening aan de betrokkene en zijn omgeving) en een structuur-

gericht spoor (aanpakken van de maatschappelijke voorzieningen, de publieke en politieke opinie,...). Op 8 december 2000 werd het Vlaams strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden door de Vlaamse regering goedgekeurd. Het justitiële welzijnswerk moet in alle gevangenissen de brug slaan tussen de gedetineerden en andere vormen van hulp- en dienstverlening zoals onderwijs, sport, sociaal cultureel werk, welzijn, tewerkstelling, gezondheidszorg,...

In 2001 werd gestart in de pilootregio Antwerpen en de Kempen. In de vijf gevangenissen van die regio schrijven 'planningsteams maatschappelijke dienstverlening' een strategisch plan uit, op maat van de gevangenis waarin ze werken. In 2001 werden in Antwerpen 3 en in Turnhout 6 extra VTE ingezet. Voor 2002 zijn 26 extra VTE voorzien.

Hulpverlening aan seksuele delinquenten

De federale en de Vlaamse bevoegde minister ondertekenden in 1998 een samenwerkingsakkoord over de **begeleiding van daders van seksueel misbruik**. Het werd in de loop van 1999 bij wet en decreet bekrachtigd. Seksuele delinquenten die voorwaardelijk in vrijheid worden gesteld, moeten verplicht een begeleiding volgen bij de centra voor algemeen welzijnswerk of de centra voor geestelijke gezondheidszorg. Acht netwerken van centra voor geestelijke gezondheidszorg en vijf centra voor algemeen welzijnswerk worden specifiek voor deze opdracht gesubsidieerd.

VOOR MEER INFORMATIE

- Algemene Politieundienst, Criminaliteitsstatistieken en Veiligheidsmonitor, Jaarrapport 2000, Brussel, 2001. De statistieken worden op de website geplaatst: <http://www.poldoc.be/dir/cgf/document/easc2000.htm>
- A. Bekaert, e.a., Perinatale activiteiten in Vlaanderen 2000, Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie, Brussel, 2001
- Bea Cantillon, e.a., Sociale indicatoren 1976-1997, CSB-Bericht, Antwerpen, UFSIA, 1999. De CSB-berichten: <http://www.ufsia.ac.be/csb/bericht.htm>
- Databank Panelstudie van Belgische Huishoudens (PSBH), Universiteit Antwerpen, zie website: <http://psbh-www.uia.ac.be/psbh/index.html>
- Federatie van Tele-Onthaaldiensten in Vlaanderen v.z.w., Jaarverslag 2000
- Gezondheidsindicatoren 1999, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Entiteit Beleidsondersteuning <http://www.wvc.vlaanderen.be/gezondheidsindicatoren>
- Jan Vranken, e.a., Armoede en Sociale Uitsluiting, Jaarboek 2001, Leuven, 2001. Basisgegevens Jaarboek: <http://www.ufsia.ac.be/OASES/JaarboekArmoede.html>
- V. Dehaes, e.a., De bijstandspopulatie in Vlaanderen: feiten en reflecties. Gegevens aan de hand van de OCMW-registratiegegevens anno 1998, 1 Het Bestaansminimum, CGBS-Werkdocument, 11, CGBS, Brussel, 2000.
- V. Dehaes, e.a., De bijstandspopulatie in Vlaanderen: feiten en reflecties. Gegevens aan de hand van de OCMW-registratiegegevens anno 1998, 2 De maatschappelijke dienstverlening van financiële aard, CGBS-Werkdocument, 2, CGBS, Brussel, 2001. Website van het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding: <http://antiracisme.fgov.be>
Website Nationaal Kankerregister: <http://www.kankerregister.org>
Website Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid: <http://www.iph.fgov.be/epidemie>
Website Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen: <http://www.vad.be/>
Website van het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap: <http://www.vlafo.be/>
Website Vlaams Minderheden Centrum: <http://www.vmc.be/>
Website van Kind en Gezin: <http://www.kindengezin.be/>
Website van de Interdepartementale Commissie Etnisch-culturele Minderheden (ICEM): <http://www.wvc.vlaanderen.be/minderheden/>
Website Klein Kasteeltje (statistieken): <http://www.kleinkasteeltje.be/>
Website Koning Boudewijnstichting: <http://www.kbs-frb.be/>
De Nationale Actieplannen Sociale Insluiting: http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/index_en.htm
-

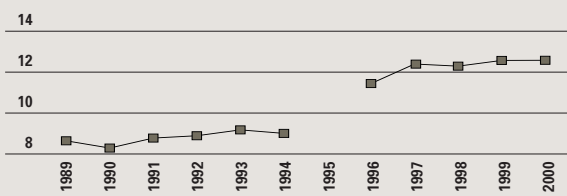
Cultuur

hoofdstuk

7

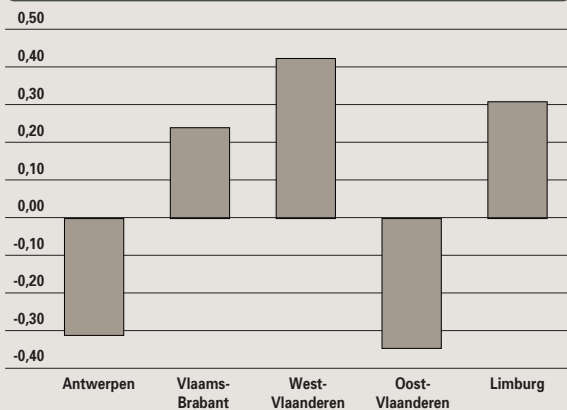
Kerncijfers

EVOLUTIE SOCIAAL-CULTURELE VERENIGINGEN

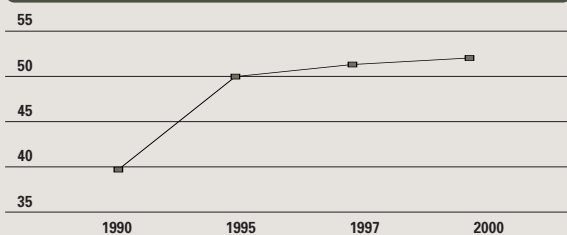
Evolutie van sociaal-culturele verenigingen, aantal x 1000. Bron: WVC, Administratie Cultuur, APS-bewerking. * 1995 is de start van het nieuwe decreet.

JEUGDWERKINDEX

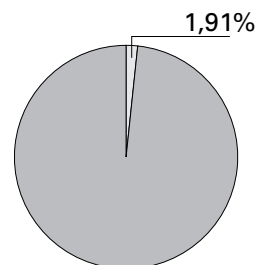
Aantal jeugdwerkinitiatieven per 1000 kinderen en jongeren, verschil met het Vlaamse gemiddelde naar provincie. Bron: VVJ-enquête.

UITLENNINGEN BIBLIOTHEKEN

Evolutie van uitleningen in bibliotheken, van 1990 tot 2000. In miljoen stuks. Bron: WVC, Administratie Cultuur.

Uitgaven

Aandeel van het cultuurbeleid in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- Het algemene boek herstelt zich enigszins, dankzij het kinder- en jeugdboek en het toeristische boek.
- Meer vrouwen dan mannen bezoeken een bibliotheek. Ze doen dit ook frequenter dan mannen.
- Meer dan de helft van de bezoekers wil de musea ook 's avonds open.
- Theater en toneel blijft de meest populaire vorm van podiumkunst. Het is ook het meest democratische genre.
- De participatiegraad van het verenigingsleven blijft al jaren stabiel op 50% van de bevolking.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/cultuur

7.1 Letteren en bibliotheken

Het beleid heeft de afgelopen jaren het budget voor de letteren gevoelig verhoogd. Belangrijke aandachtspunten zijn hierbij de internationale samenwerking -met speciale aandacht voor Nederland- en de leesbevordering. In 2001 werden diverse initiatieven opgestart zoals de boekencheque en de stichting lezen en werd ook de leenvergoeding, een basisvoorwaarde voor een letterenbeleid, op sporen gezet. Wij bekijken de verdeling van de subsidies letteren die voor het eerst voor een deel de verantwoordelijkheid van het Vlaams Fonds voor de Letteren waren en de omzetcijfers in de boekensector. In een tweede deel komen de Vlaamse openbare bibliotheken aan bod die op 1 januari 2002 een nieuw decreet kregen. Naast enkele meer klassieke indicatoren bekijken we ook enkele nieuwe indicatoren uit het performance-managementsysteem. Tot slot wordt een blik geworpen op de participatiecijfers uit de APS-survey 2001.

Letteren

1 Budget

In 2000 steeg het budget voor de letteren opnieuw met bijna 42% tot 5,6 miljoen euro. Hierdoor werd het budget de voorbije vijf jaar meer dan verdubbeld. In 2000 werd voor het eerst meer dan de helft van de subsidies overgeheveld naar het nieuwe Vlaams Fonds voor de Letteren. De rest van het geld bleef bij de administratie. Subsidies aan instellingen en letterenkredieten die algemene cultuuroeioeinden dienen, blijven door de administratie uitbetaald worden.

Om het in 2000 gestarte stripbeleid vorm te geven, werd binnen het Vlaams Fonds voor de Letteren een werkgroep opgericht. Het fonds zal in 2001 de minder commerciële kwaliteitsstrip ondersteunen. Hierbij wordt gedacht aan de subsidiëring van striptijdschriften, productiesubsidies voor onder meer de publicatie van een jaarboek en een onderzoek naar de distributieproblematiek van de strip. Vanaf 2002 wil het fonds stripactiviteiten en -manifestaties ondersteunen.

2 Het Vlaamse boekbedrijf

De verkoop van boeken van de leden van de VUV steeg in 2000 lichtjes. In 2000 gingen er voor 252,7

miljoen euro boeken over de toonbank, tegen 246,3 miljoen euro in 1999. Alleen het wetenschappelijke boek en de naslagwerken deden het minder goed. De hogere verkoop van educatieve en algemene boeken maakten die daling echter meer dan goed.

De verkoop van algemene boeken steeg van 42,5 miljoen euro naar 48,3 miljoen euro. Dit herstel is een trendbreuk. Sinds 1996 ging de verkoop van het algemene boek er ieder jaar op achteruit. Dit was een zorgwekkende terugval omdat het algemene boek wordt beschouwd als de basis van een gezonde leescultuur. Toch is het te vroeg om victorie te kraaien. Het herstel van het algemene boek moet enigszins genuanceerd worden. De term 'algemeen boek' staat zowel voor fictie en non-fictie, kinder- en jeugdboeken als toerisme. Vooral de fictie staat onder zware druk terwijl de groei in het algemene boek op rekening komt van het kinderen jeugdboek en van het toeristische boek. Ook de forse stijging van 1998 en 1999 bij de wetenschappelijke boeken is minder spectaculair dan ze lijkt. De stijging is vooral het gevolg van een meer correcte en volledige marktschatting vanaf 1999. De verkoop van naslagwerken blijft scherp dalen. Internet neemt meer en meer de plaats in van het naslagwerk. De markt van de stripverhalen daarentegen groeit weer na een daling gedurende een aantal jaren.

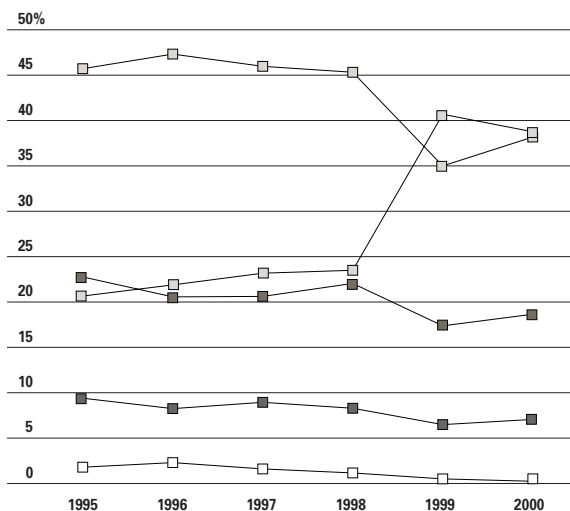
Tegelijk met de kleine groei van de binnenlandse verkoop is er een daling van de **import van boeken** van 60,2 miljoen euro naar 45,2 miljoen euro. Deze daling is echter volledig toe te schrijven aan de vermindering van het aantal leden van de importeursvereniging (VBI). Cijferen we die daling weg dan is er ook bij de import een lichte groei. Na de doorbraak van het aantal digitale publicaties in 1999, is er in 2000 een lichte terugval. Bij wetenschappelijke werken is het aandeel digitale dragers het grootst: ruim 11 procent.

Bibliotheken

1 Aanbod en dienstverlening

Het bibliotheekdecreet maakt een onderscheid tussen drie soorten **bibliotheken**: de plaatselijke openbare bibliotheek (P.O.B.), de centrale openbare

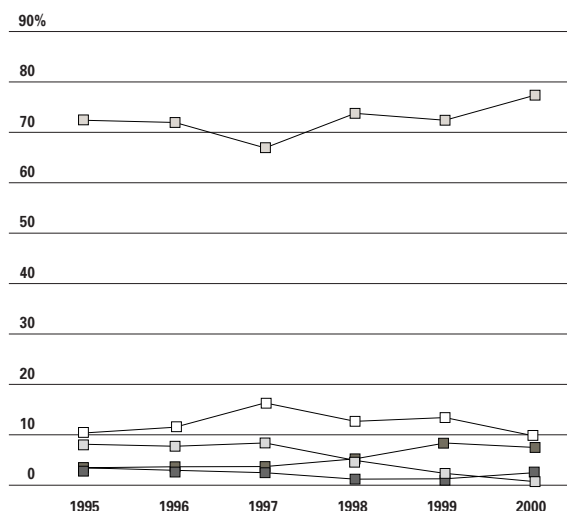
VERKOOP EN EXPORT

7.1 Evolutie van de netto-omzet per boekgenre bij de leden van VUV, in procent (verkoop en export), van 1995 tot 2000.
Bron: Boek.be, VUV, APS-bewerking.

A-boek —□—
S-boek —■—
W-boek —□—
Naslagwerk —□—
Strips —■—

IMPORT

7.2 Evolutie van de netto-omzet per boekgenre bij de leden van VBI, in procent (import), van 1995 tot 2000. Bron: Boek.be, VBI, APS-bewerking.

A-boek —□—
S-boek —■—
W-boek —□—
Naslagwerk —□—
Strips —■—

bibliotheek (C.O.B.) en de speciale openbare bibliotheek (S.O.B.).

Op 1 maart 2001 telde Vlaanderen 321 erkende bibliotheken, dat is één minder dan het jaar voordien. Van de 308 Vlaamse gemeenten hebben er op 1 januari 2001 291 een gemeentelijke plaatselijke openbare bibliotheek. Daarnaast zijn er zes gemeenten die een samenwerkingsverband hebben afgesloten met een aangrenzende gemeente. Deze gemeenten hebben dus geen zelfstandige P.O.B. maar wel een erkende bibliotheekvoorziening op hun grondgebied. De gemeente Herstappe werd bij decreet vrijgesteld van de verplichting een eigen bibliotheek uit te bouwen.

Zo blijven er nog tien gemeenten van de 308 Vlaamse gemeenten die niet aan de verplichtingen van het decreet voldoen. Dit betekent niet noodzakelijk dat er in deze gemeenten geen bibliotheekvoorziening is, maar dat de bestaande voorziening niet aan de voorwaarden voldoet. De provincie West-Vlaanderen is na Antwerpen de tweede provincie waar alle gemeenten wettelijk in orde zijn met het bibliotheekdecreet. Van de 19 gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn er al 9 met een erkende Nederlandstalige bibliotheek. Naast de plaatselijke openbare bibliotheken telt de Vlaamse Gemeenschap 6 C.O.B.'s. Die zijn gevestigd in de provinciehoofdsteden en in Brussel. Voor gezichtsgehandicapten, ziekenhuispatiënten en varenden zijn er ook nog de S.O.B.'s. Daarnaast zijn

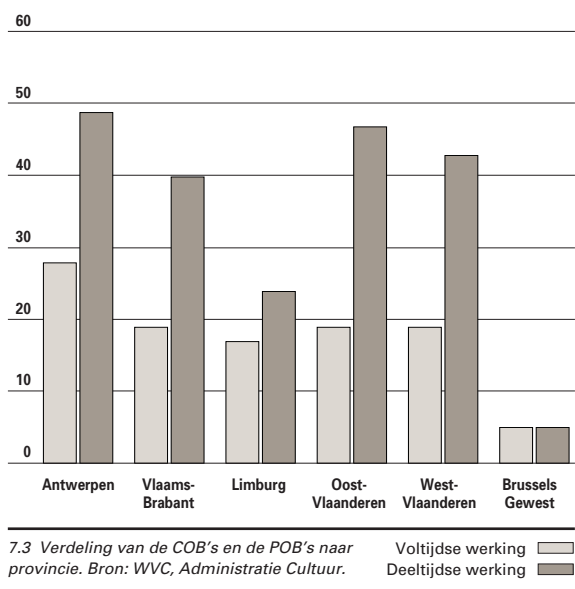
er ook 9 privaatrechtelijke openbare bibliotheken, zij bevinden zich allemaal in een gemeente met een gemeentelijke openbare bibliotheek.

Digitalisering leidt niet noodzakelijk tot minder papier. Ook in 2000 zet de stijgende trend in de categorie **gedrukte materialen** zich voort tot 21,2 miljoen exemplaren. Bij de **audiovisuele werken** is de stijging wel groter. Zij vertegenwoordigen nu reeds 8,8% van de totale collectie.

Via een performantie-managementsysteem wordt sinds kort de kwaliteit van de collectie en kwaliteit van de dienstverlening gemeten. De collectiegroei toont ons het verschil tussen de aanwinsten en de afvoer per 1.000 inwoners. De bibliotheken van de provincie Vlaams-Brabant hebben de grootste **aangroei van de collecties**: een gemiddelde nettogroei van 115 stuks per 1.000 inwoners.

Het **vernieuingsritme** toont ons hoeveel jaren er nodig is om de totale collectie te vervangen. In zowat alle provincies ligt dat tussen 12 en 13 jaar. De **klantvriendelijkheid** wordt gemeten aan het aantal openingsuren dat samen valt met de vrije uren van mensen die gaan werken of schoollopen. Ongeveer driekwart van de totale openingsuren valt samen met de vrije tijd van werkenden of schoollopers. De **bezitscoëfficiënt** geeft aan hoeveel stuks er gemiddeld per lener beschikbaar zijn. Bij de **gebruikcoëfficiënt** worden het aantal uitleningen in verhouding gezet tot het totale bezit m.a.w. hoe vaak wordt de collectie gebruikt. Bij die

BIBLIOTHEKEN PER PROVINCIE

twee laatste coëfficiënten zijn er weinig grote schommelingen.

2 Ontleners

In 2000 waren er 1.620.120 ontleners in het Vlaamse Gewest (ruim een kwart van de bevolking, waarvan een derde jonger dan 15 jaar) en 38.055 Nederlandstaligen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Sedert 1980 is het aantal leners onafgebroken gestegen. In 2000 zijn er voor het eerst wel minder ontleners bij de jeugd. Voor het eerst telt de

provincie Oost-Vlaanderen het meeste aantal ontleners (30%). In Antwerpen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest neemt het percentage af in vergelijking met 1999.

Het aantal uitleningen van gedrukte materialen bereikte een piek in 1997, om sindsdien jaar na jaar te dalen. Ook in 2000 is er opnieuw een aanzienlijke terugval. De audiovisuele materialen worden echter steeds populairder. Zij vertegenwoordigen nu al 12,7% van het totaal aantal uitleningen.

Als we het aantal uitleningen in verhouding zetten tot het aantal leners krijgen we de **leenfrequentie**. Voor de gedrukte materialen constateren we, met uitzondering van de provincie Antwerpen, een dalende lijn. De leenfrequentie voor de audiovisuele materialen stijgt daarentegen overal met uitzondering van de provincie Vlaams-Brabant.

Van de vrouwen stapt merkelijk een groter deel minstens één keer per jaar een bibliotheek binnen dan van de mannen. Vrouwen bezoeken ook vaker een bibliotheek. Het opleidingsniveau speelt eveneens een rol. Hoe hoger het opleidingsniveau hoe hoger het aantal bibliotheekbezoekers en hoe frequenter het bezoek.

Het bibliotheekbezoek neemt af met de leeftijd. Opleiding speelt hierbij vermoedelijk een rol. Er is immers een significant verband tussen opleiding en leeftijd, waarbij jongeren hoger opgeleid zijn dan ouderen. Meer dan helft van de bibliotheekbezoekers (58%) gaat naar de bibliotheek voor zijn ontspanning, 16% voornamelijk voor het werk. Een kwart gaat naar de bibliotheek voor **ontspanning en werk**. Voor alle leeftijds- en opleidingscategorieën wordt de bibliotheek meer voor ontspanning dan voor

GEDRUKTE MATERIALEN

	JEUGD: BOEKEN BEZIT	VOLWASSENEN: FICTION BEZIT	VOLWASSENEN: NON-FICTION BEZIT	ANDERE * BEZIT
Anwerpen	1.867.494	1.838.179	1.855.552	263.165
Vlaams-Brabant	1.038.817	1.044.223	853.874	131.897
Limburg	1.168.344	935.528	961.522	112.634
Oost-Vlaanderen	1.344.927	1.366.609	1.282.876	240.812
West-Vlaanderen	1.415.698	1.307.360	1.377.614	395.126
Vlaams Gewest	6.835.280	6.491.899	6.331.438	1.143.634
Brussels Gewest	115.951	143.433	158.536	21.634
TOTAAL 2000	6.951.231	6.635.332	6.489.974	1.165.268
TOTAAL 1999	6.811.174	6.602.978	6.428.637	1.169.042
Evolutie 1995-2000 in %	19,6	5,7	4,8	10,2

7.4 Bezit van de gedrukte materialen in 2000. Bron: WVC, Administratie Cultuur.

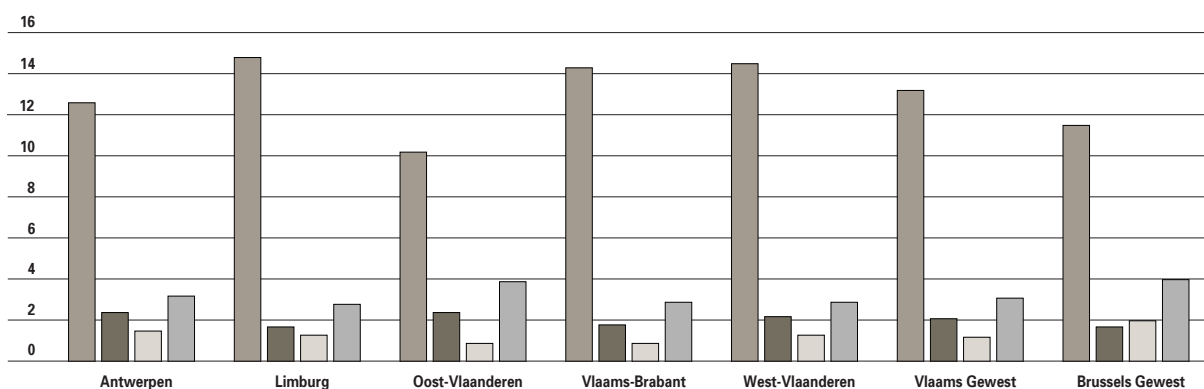
*Andere = voornamelijk naslagwerken, en in mindere mate ook informatie- en documentatiemappen, tijdschriften, dagbladtitels en muziekpartituren.

AUDIOVISUELE MATERIALEN

	CD BEZIT	CD-ROM BEZIT	DVD BEZIT	VHS BEZIT	ANDERE BEZIT
Anwerpen	499.074	24.223	3.923	38.614	122.121
Vlaams-Brabant	163.855	9.660	240	3.997	8.092
Limburg	239.207	13.564	1.064	20.155	14.375
Oost-Vlaanderen	322.711	25.040	1.493	30.774	13.170
West-Vlaanderen	299.007	19.622	1.507	29.372	58.446
Vlaams Gewest	1.523.854	92.109	8.227	132.912	216.204
Brussels Gewest	54.388	2.206	0	17.576	4.057
TOTAAL 2000	1.578.242	94.315	8.227	150.488	220.261
TOTAAL 1999	1.404.607	60.685	1.510	125.978	273.284
Evolutie 1999-2000 in %	12,4	55,4	444,8	19,5	-20,6

7.5 Bezit van de audiovisuele materialen. Bron: WVC, Administratie Cultuur. *Andere = vnl. diareksen, fonoplatten en cassettes.

COLLECTIE EN WERKING

7.6 Bezitscoëfficiënt, gebruikscoëfficiënt, in 2000.
Bron: WVC, Administratie Cultuur, APS-bewerking.

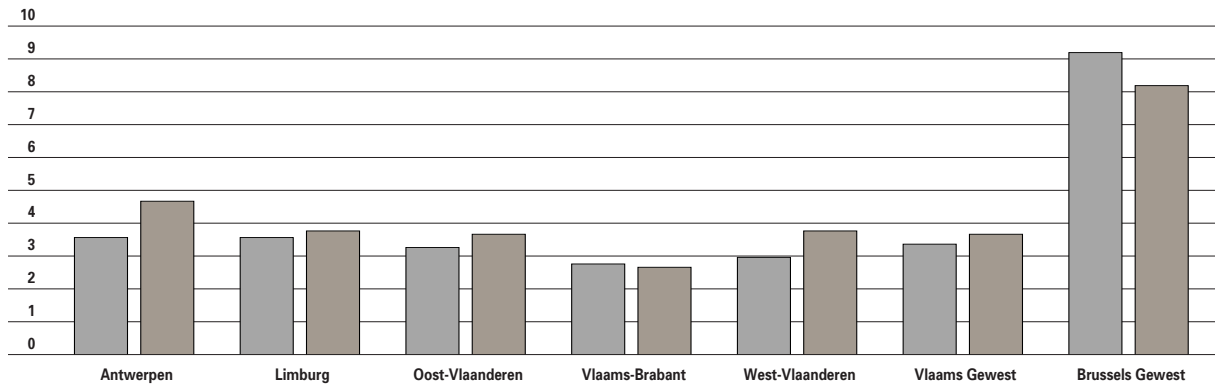
gedrukte materialen bezitscoëfficiënt
gedrukte materialen gebruikscoëfficiënt
audiovisuele materialen bezitscoëfficiënt
audiovisuele materialen gebruikscoëfficiënt

UITLENINGEN

	1990		1995		1997		2000	
	GEDRUKT	AUDIOVISUEEL	GEDRUKT	AUDIOVISUEEL	GEDRUKT	AUDIOVISUEEL	GEDRUKT	AUDIOVISUEEL
Antwerpen	11.282.808	1.628.614	13.614.394	1.548.275	13.668.562	1.514.942	13.780.559	2.194.343
Limburg	4.816.786	437.214	5.683.008	506.042	6.038.737	560.219	5.295.392	821.524
Oost-Vlaanderen	7.396.411	792.179	9.816.319	1.101.541	10.436.702	1.111.161	10.259.435	1.521.019
Vlaams Brabant	4.165.340	364.337	5.703.591	442.200	5.726.574	443.600	5.482.066	572.832
West-Vlaanderen	7.686.728	605.239	9.763.950	782.349	10.209.072	816.850	9.976.074	1.187.658
Brussels Gewest	520.722	130.956	877.243	271.956	704.722	213.921	764.444	311.539
Totaal	35.868.795	3.958.539	45.458.505	4.652.363	46.784.369	4.660.693	45.557.970	6.608.915

7.7 Evolutie uitleningen van gedrukte en audiovisuele materialen, van 1990 tot 2000. Bron: WVC, Administratie Cultuur.

AUDIOVISUELE MATERIALEN

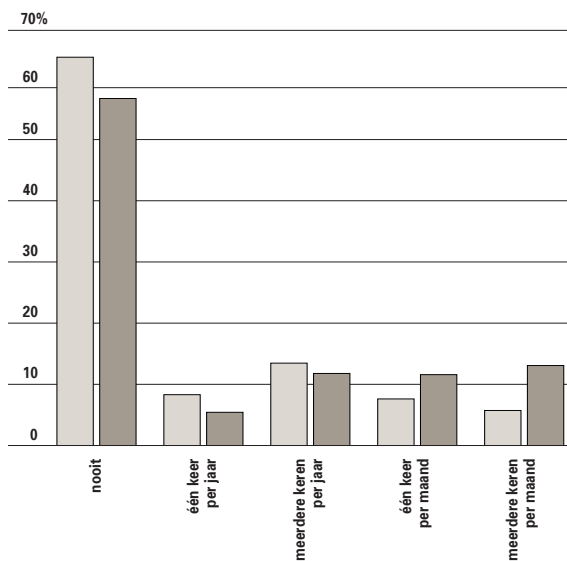
7.8 Evolutie van het aantal audiovisuele materialen en aantal leners, van 1995 tot 2000.
Bron: WVC, Administratie Cultuur.

1999
 2000

werk gebruikt. De 18 tot 24-jarigen vormen hierop de enige en logische uitzondering. Zij gebruiken de bibliotheek meer voor werk- of studiedoelinden dan voor ontspanning.

In de APS-survey 2000 zegt 58 % nooit een bibliotheek bezocht te hebben tegen 61% in de survey van 2001. 35% zegt in 2000 meermaals een bibliotheek bezocht te hebben tegen 32% in 2001. Deze verschillen zijn statistisch echter niet significant.

BIBLIOTHEEKBEZOEK NAAR GESLACHT

7.9 Naar de bibliotheek gaan naar geslacht.
Bron: APS-survey 2001. *** $p < 0.001$, $n = 1.444$.

man
 vrouw

MOTIEVEN VAN BIBLIOTHEEKBEZOEK

Motief	M	V
Om boeken te lenen***	74,9	90,5
Om tijdschriften, kranten of drukwerken te lenen	19,1	18
Om te lezen in bib**	14,1	6,5
Om info te verzamelen	51,5	56,7
Om catalogi te consulteren	11,4	8,2
Om audiovisueel materiaal te lenen	21,8	21,9
Om internet te gebruiken	6,9	4,3
Om andere redenen	0	1,3

7.10 Motieven van bibliotheekbezoek naar opleiding.
Bron: APS-survey 2001. $n = 586$, $n_1 = 274$ en $n_2 = 312$, *** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$.

7.2 Musea (en cultureel erfgoed) en Beeldende kunst

De Vlaamse overheid wil haar inspanningen voor de sectoren beeldende kunst en cultureel erfgoed gevoelig opvoeren. Het globale budget 2002 voor deze sectoren is sinds 1999 verdubbeld. De kredieten voor 2000 bedroegen 16 miljoen euro, deze namen toe tot 20,7 miljoen euro in 2001. De verruiming van een museumbeleid naar een cultureel-erfgoedbeleid in de ruimste zin, is de beleidsprioriteit. Cultureel erfgoed is een brede waaiër waarin het roerende, materiële maar ook het immateriële erfgoed centraal staat. Ook voor beeldende kunst en architectuur werden de kredieten sterk opgetrokken. We bekijken ook enkele gegevens uit het publieksonderzoek bij de Vlaamse musea en de resultaten van de APS-survey 2001.

Beleid en budget

1 Musea

De musea zijn een belangrijke bewaar- en ontsluitingsplaats voor cultureel erfgoed. Zij zijn het oudste gereguleerde beleidsveld binnen dit domein. Het museumbeleid streeft ernaar de kwaliteit en de professionaliteit van de musea te verhogen zodat ook het aantal bezoekers stijgt. Om die doelstelling te realiseren, zijn er diverse instrumenten: het museumdecreet met zijn erkenningsstelsel, het museumconsulentschap en het steunpunt musea en tenslotte het beleidsgericht onderzoek en de samenwerking met de provincies. De **erkenning** van musea is de belangrijkste pijler van het museumdecreet. Eind oktober 2001 waren er 38 erkende musea.

Tot 2001 ontvingen enkel de landelijk erkende musea een werkingssubsidie van de Vlaamse Gemeenschap. Deze werkingssubsidie bedroeg 123.947 euro in 1999. In 2000 werd het bedrag opgetrokken tot 210.709 euro per landelijke erkend museum. In 2001 krijgt een erkend museum 235.499 euro. Erkende musea, ingedeeld bij het regionale niveau, kunnen een werkingssubsidie aanvragen bij de provincie. Vanaf 2001 voegt de Vlaamse Gemeenschap daar een forfaitair bedrag van 49.579 euro aan toe voor de uitbouw van de

regionale expertise. Musea, ingedeeld bij het basisniveau, vallen onder de verantwoordelijkheid van de lokale overheid. Alle erkende musea komen wel in aanmerking voor projectsubsidies.

2. Cultureel erfgoed

Het ontwikkelen van een cultureel erfgoedbeleid is een prioriteit van de huidige minister. In 2000 werd voor het eerst een beperkt krediet van 111.552 euro vrijgemaakt voor initiatieven voor de ontsluiting van het culturele erfgoed. In 2001 is het krediet aanzienlijk toegenomen tot 743.000 euro. In de verschillende sectoren worden ook steunpunten ontwikkeld: het Vlaams Centrum voor Volkscultuur, de Vlaamse Museumvereniging, de Landelijke Erfgoedcoördinatie (de nieuwe vzw Culturele Biografie Vlaanderen) en een steunpunt archieven. Die steunpunten moeten in de toekomst uitgroeien tot een confederatie.

Vlaanderen heeft geen wetgeving noch ervaring in het beschermen van roerend erfgoed van uitzonderlijk belang. Daarom werd een voorontwerp van decreet uitgeschreven met een samenwerkingsmodel. Het uitgangspunt van het decreet is dat belangrijke stukken uit het Vlaamse cultureel erfgoed op vooruitaanstaande internationale museale podia thuishoren omdat ze de uitstraling van Vlaanderen bevorderen. Daarnaast moet echter ook een deel van dit erfgoed binnen Vlaanderen te bewonderen en te bestuderen zijn.

Om de lokale werking te stimuleren en te sturen sluit de Vlaamse Gemeenschap zogenaamde **erfgoedconvenants** met de steden af. Sinds 2000 lopen er drie experimenten in de kunststeden Antwerpen, Brugge en Gent, goed voor een budget van 1,2 miljoen euro. In 2001 werden de kredieten verhoogd tot 1,5 miljoen euro. Op termijn zal de regeling worden verbreed naar intergemeentelijke samenwerkingsverbanden met een voldoende schaalgrootte.

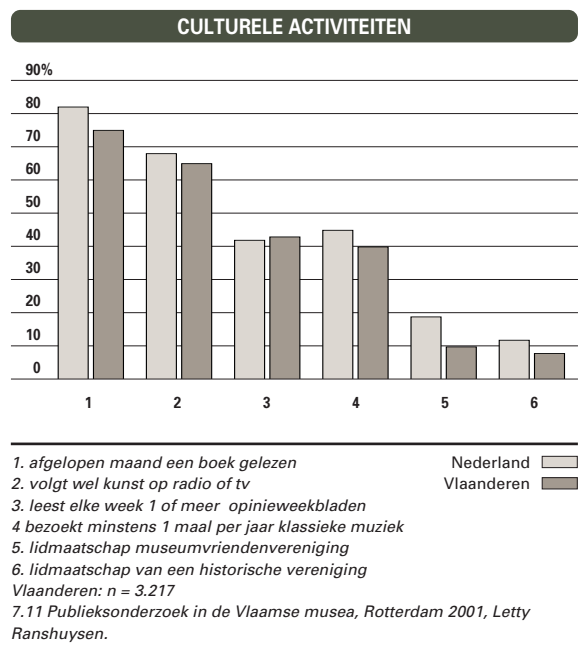
3 Architectuur en vormgeving

De overheid wil de kwaliteit van het architecturaanbod en de vormgeving verhogen. Tegelijkertijd wil ze de publieke betrokkenheid verhogen. De **subsidies** voor architectuur en vormgeving zijn

vervijfvoudigd: van 99.157 euro in 1999 tot 495.787 euro in 2001. De overheid subsidieert zowel de jaarwerking van verenigingen als tentoonstellingen, lezingen, wokshops, studiedagen... Centraal in het architectuurbeleid staat de ondersteuning van het in oktober 2001 opgericht Vlaams Architectuurinstituut (VAI). Als steunpunt kan het VAI bijdragen tot het promoten van kwaliteitsvolle architectuur, tot reflectie en debat. Het kan tevens fungeren als een netwerk-centrum om synergieën tussen de verschillende bestaande initiatieven en instellingen te bewerkstelligen. Voor de werking van het VAI is op de begroting van 2001 247.894 euro voorzien. In de beleidsnota cultuur werd ook vastgesteld dat de culturele archiefwerking een erg verwaarloosd beleidsdomein is. De achterstand in vergelijking met de buurlanden is gigantisch. Het Vlaams Architectuurarchief, dat in 2002 actief moet worden, moet die achterstand bijbenen. Om een beleid uit te werken, is in de begroting van 2002 een budget van 148.736 euro gereserveerd.

4 Beeldende kunst

Om de participatie te vergroten moet allereerst het aantal kanalen waarlangs het publiek in contact komt met hedendaagse beeldende kunst vergroten. Dit gebeurt via het **erkennen en subsidiëren** van organisaties die deze podiumfunctie invullen. Daarnaast moet de eigenlijke cultuurproductie rechtstreeks worden ondersteund. Dit gebeurt via werkbeurzen, projectbeurzen, internationale projectbeurzen, informatie en een internationaal gericht

werkplaatsenbeleid. Ook de aankoop van kunstwerken is voor een deel een instrument om de kunstproductie te stimuleren.

In de drie grote steden Antwerpen, Gent en Brussel wordt telkens één grote instelling structureel ondersteund. In Antwerpen vervult het MUHKA deze rol, in Gent is dat het SMAK. Omwille van hun belang werden de subsidies voor deze instellingen bij name in de begroting opgenomen. Hetzelfde geldt voor Kunst in Huis. Kunstuitleen speelt immers een belangrijke rol bij de cultuurspreiding en participatieverhoging. De overige organisaties worden in hun werking ondersteund binnen de regeling 'Subsidies organisatievormen hedendaagse beeldende kunst'. Voor 2002 is er voor deze regeling een budget van 1,5 miljoen euro beschikbaar. Dat is in vergelijking met 1999 een verhoging met 1,1 miljoen euro.

Daarnaast worden aan beeldende kunstenaars werkbeurzen en projectbeurzen toegekend. Met werkbeurzen wil de minister de ontwikkeling van oeuvres ondersteunen. Voor deze werkbeurzen geldt een maximumleeftijd van 45 jaar. Van kunstenaars met volgroeide oeuvres wordt immers verwacht dat zij resultaatgerichte projectbeurzen aanvragen. Omdat er uitzonderingen zijn waarvoor deze leeftijdslimiet niet opgaat, worden sinds 2001 jaarlijks ook een beperkt aantal 'doorgroeibeurzen' toegekend. Ook voor de regeling 'subsidies aan beeldende kunstenaars' werden de kredieten behoorlijk verhoogd. In 1999 bedroeg het budget 0,3 miljoen euro. Dit werd opgetrokken tot 0,7 miljoen euro in 2001.

Om de hedendaagse beeldende kunst te stimuleren werd eind 2001 een steunpunt beeldende kunst en nieuwe media opgericht. Het steunpunt heeft zowel een verzamelfunctie, en stimulerende functie, begeleidende functie als een onderzoeksfunctie.

5 Internationaal

De hedendaagse beeldende kunst is een internationaal gebeuren. Het is dan ook belangrijk dat Vlaamse kunstenaars de kans krijgen zich internationaal te manifesteren. Aan jongere beeldende kunstenaars biedt een verblijf in een van de voornaamste internationale 'werkplaatsen' een unieke kans om hun oeuvre te ontwikkelen. Die werkplaatsen fungeren tegelijkertijd als internationale podia. Daarom ontwikkelde de Vlaamse overheid een internationaal werkplaatsenbeleid. Hierdoor krijgen kunstenaars de mogelijkheid om in het buitenland door te breken. Een ander belangrijk instrument zijn de bilaterale culturele **akkoorden** en de samenwerkingsakkoorden die de Vlaamse gemeenschap met andere landen

BEZOCHTE MUSEA

VLAAMSE MUSEA*	N	%	BUITENLANDSE MUSEA**	N	%
alleen dit museum	601	19	geen	1052	34
2 musea	666	21	1 museum	442	14
3 musea	586	18	2 musea	429	14
4 of 5 musea	722	23	3-5 musea	651	21
6-9 musea	330	10	6 musea of meer	555	18
10 musea of meer	263	8			

7.12 Bezochte musea. Publieksonderzoek in de Vlaamse musea, Rotterdam 2001, Letty Ranshuysen. N = 3.217.

*Ontbrekende antwoorden: 49.

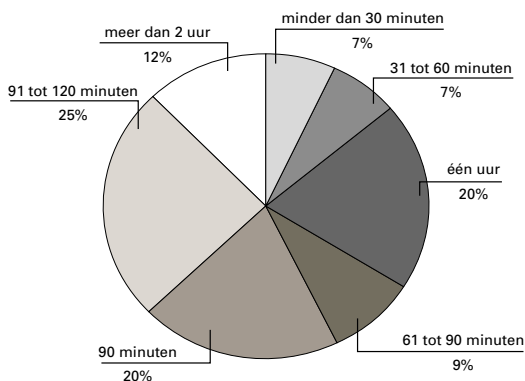
**Ontbrekende antwoorden: 88.

en regio's afsluit. Dat zijn culturele uitwisselingsakkoorden waarbij de financiële consequenties min of meer evenredig verdeeld worden. Ook worden projecten die de Vlaamse hedendaagse beeldende kunst in het buitenland promoten gesubsidieerd. Als belangrijkste criteria voor de toekenning van de subsidie gelden de locatie waar een project plaats vindt en het belang ervan binnen de internationale kunstscène. Galerijen die deelnemen aan de vijf belangrijkste internationale kunstbeurzen (Bazel, Keulen, Parijs, Chicago en Frankfurt) komen in aanmerking voor een tussenkomst evenals de galerijen die deelnemen aan Art Brussels. Buiten de voorgaande instrumenten organiseert de afdeling ook eigen tentoonstellingen in het buitenland en neemt ze deel aan Biënnales.

Publieksonderzoek

Om de marketing van de Vlaamse musea te verbeteren, is in 2001 in 25 Vlaamse musea een publieks-

BEZOEKTIJD

7.13 Publieksonderzoek in de Vlaamse musea, Rotterdam 2001, Letty Ranshuysen. N = 3.217. Ontbrekende antwoorden: 77.

onderzoek gedaan, na een zorgvuldige selectie op basis van enkele criteria.

Ingedeeld volgens sociale achtergrond valt de oververtegenwoordiging van de hoger opgeleiden bij de museumgangers op. Meer dan de helft van de museumbezoekers (58%) is hoger opgeleid. Lageropgeleiden zijn goed voor 4 procent van het museumbezoek. Het museumbezoek loopt ook terug met de leeftijd. Slecht 1 op 10 bezoekers is een 65-plusser.

De Vlaamse musea krijgen heel wat kenners over de vloer. 11% van het museumpubliek werkt of studeert in de culturele sector. Dit kenmerk hangt samen met leeftijd en opleiding. Hoe ouder men is, hoe minder vaak men in de culturele sector actief is. Hoe hoger opgeleid, hoe vaker men in de culturele sector actief is.

De museumbezoekers werd ook naar andere culturele activiteiten gevraagd. Lezen scoort daarbij het hoogst. Ongeveer 75 procent van de mensen die een museum binnenstapten, lazen de voorbije maand een boek. Een vergelijking met Nederland leert dat de culturele activiteiten van het Vlaamse museumpubliek grotendeels overeenkomt met die van het Nederlands museumpubliek. Het grootste verschil zit in het lidmaatschap van een museumvriendenkring. Een vijfde van de Nederlandse museumbezoekers heeft een lidkaart van museumvriendenkringvereniging op zak. In Vlaanderen is dat maar een tiende.

Met gemiddeld 5,7 bezoeken per jaar loopt de Vlaming iets minder vaak in een museum rond dan de Nederlanders. In Nederland komt men aan 7 bezoeken per jaar.

Hoe bekender een museum hoe meer bezoekers. Tegelijkertijd werd gevraagd hoe de bezoeker weet had gekregen van de bezochte tentoonstelling of museum. In 37 procent was de krant of een tijdschrift de bron. De nationale radio en televisie en de mond-tot-mondreclame volgen op de tweede plaats,

TEVREDENHEID

	GEMIDDELD	GEEN ANTWOORD	STANDAARDEVIATIE
algemene tevredenheid over het bezoek	8,27	135	1,5
klantvriendelijkheid van de suppoosten	8,43	665	1,8
bereikbaarheid van het museum	8,32	143	1,7
de sfeer van het museum	8,28	142	1,5
de collectie van het museum	8,25	261	1,7
informatieverstrekking bij de kassa	8,04	562	2,1
Overzichtelijkheid van het gebouw	7,81	259	1,9
de informatie bij de objecten	7,67	209	2,1
kindvriendelijkheid	7,60	1389	2,4
bewegwijzering in het gebouw	7,51	353	2,2
de museumwinkel/het verkoopmateriaal	7,38	1383	2,3
bewegwijzering naar het museum	6,47	620	2,9
parkeergelegenheid bij het museum	6,27	660	3,1

7.14 Gemiddelde tevredenheid over het aanbod. Publieksonderzoek in de Vlaamse musea, Rotterdam 2001, Letty Ranshuysen. N = 3.217.

elk met 25 procent.

14% van de bezoekers heeft minder dan een uur nodig om een museum te bezoeken. De helft van de bezoekers loopt één tot anderhalf uur rond in het museum. De rest trekt meer dan 1,5 uur voor het bezoek uit.

Een deel van de enquête peilde naar de tevredenheid over het aanbod en de wensen ten aanzien van het museumbezoek. De museumbezoekers moesten de musea op twaalf aspecten punten geven. Dat

werd een goed rapport. Op algemene tevredenheid krijgen de musea een 8,27 op 10. De bewegwijzering en de parkeergelegenheid scoren met 6 op 10 het slechtst. Meer dan de helft van de museumbezoekers wil de musea ook 's avonds open.

Kijk je naar de relatie tussen het genre van museum en de ervarenheid van het museumpubliek dan krijgen technische musea de meest onervaren museumbezoekers over de vloer. Musea voor moderne kunst hebben het meest doorwinterde museumbezoekers. Hier is 65 procent van de bezoekers een ervaren museumganger.

EXTRA DIENSTEN

	N	%
informatiebrochure	2257	72
rondleiding	1887	60
een film- of vertoning	1525	48
een route voor aanvullende stadswandeling	1153	37
speurtocht voor kinderen	1025	33
speciale expositie voor kinderen	953	30
extra informatie via een computer	829	26
speelhoek of kinderopvang	713	23
een route voor aanvullende natuurwandeling	630	20
een route voor aanvullende fietstocht	448	14
lezing	354	11
audiofoon/walkmanrondleiding	66	2
museumrestaurant of zithoek	32	1

7.15 Extra diensten die men op prijs stelt. Publieksonderzoek in de Vlaamse musea, Rotterdam 2001, Letty Ranshuysen. N = 3.217. Ontbrekende antwoorden: 72. Gemiddeld aantal genoemde diensten: 3,7.

Participatie

Ruim 30 procent van de bevolking zegt het afgelopen jaar meermaals een museum, tentoonstelling of

ERVAREN BEZOEKERS

	ONERVAREN		ERVAREN		TOTAAL	
	N	%	N	%	N	%
techniek	258	68	124	32	382	100
oude kunst	181	47	208	53	389	100
cultuur-historisch	261	42	357	58	618	100
toegepaste kunst	162	41	229	59	391	100
moderne kunst	186	35	349	65	535	100
restcategorie	435	57	326	43	761	100
TOTAAL	1483	48	1593	52	3076	100

7.16 Museumbezoekervaring en museumgenre. Publieksonderzoek in de Vlaamse musea, Rotterdam 2001, Letty Ranshuysen. N = 3.217.

MUSEUMBEZOEK

	LEEFTIJD***							OPLEIDING***				
	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75+	GEEN/LAGER	LAGER	HOGER		
								ONDERWIJS	SEC.	SEC.	NUHO	UNIEF
Nooit	44,8	42,5	41,0	43,4	45,1	53,2	69,5	70,3	56,7	36,3	28,4	10,8
één keer per jaar	30,7	28,6	24,8	23,9	20,0	14,0	13,3	14,6	20,1	32,1	21,6	26,5
Meerdere keren per jaar	22,7	25,8	30,3	27,9	32,3	30,1	15,2	14,6	22,2	27,6	44,0	51,8
één keer per maand	1,2	2,8	3,1	1,6	1,5	1,6	1,9	0,6	0,3	2,5	3,2	8,4
Meerdere keren per maand	0,6	0,4	0,7	3,2	1,0	1,1	0,0	0,0	0,7	1,6	2,8	2,4
Aantal respondenten	163	252	290	251	195	186	105	350	293	446	218	83

7.17 Bezoek aan museum, galerij of tentoonstelling naar leeftijd en opleiding. Bron APS Survey 2001. *** $p < 0.001$. $n(\text{ft.}) = 1442$ en $n(\text{opl.}) = 1390$.

een galerij bezocht te hebben. Ongeveer 23 procent hield het bij één keer. Meer dan 46% bezoekt nooit een museum, een tentoonstelling of een galerij. In vergelijking met het jaar 2000 is dat een lichte daling.

Museumbezoek is geen vrouwen- of mannenaangelegenheid. Tussen de geslachten zijn er geen significante verschillen. Qua leeftijd en opleiding zijn er wel verschillen. Zo loopt het museumbezoek op bejaarde leeftijd vrij sterk terug. Jongeren onder de 25 jaar scoren vrij goed als het om éénmalige

participatie gaat. Maar zij doen het minder goed als gevraagd wordt naar meerdere bezoeken per jaar. Een opsplitsing naar opleidingsniveau geeft eveneens duidelijke verschillen. Hoe hoger de opleiding, hoe hoger en intenser de participatie. Een internationale vergelijking leert dat Vlaanderen hoog scoort op museumbezoek. Ervaring leert dat er voorzichtig moet worden omgesprongen met internationale cijfers. Vaak zijn er grote verschillen in methodologie tussen de diverse onderzoeken waardoor vergelijkingen scheef lopen.

7.3 Podiumkunsten en muziek

Het beleid wil een hoogwaardig en gevarieerd podiumkunstenaanbod mogelijk maken. Tevens wil ze er voor zorgen dat dit aanbod goed gespreid is en dat het een ruim en divers publiek bereikt. Voor de podiumkunsten ging op 1 juli 2001 de nieuwe subsidieperiode in. Prioritaire aandacht bij de nieuwe subsidieronde 2001-2005 ging uit naar organisaties van dans, muziektheater en kunstencentra zodat zij, net als de theaters, maximaal hun artistieke potentieel kunnen uitspelen. Uiterlijk eind juni 2002 moet er ook voor de muziek een beslissing worden genomen voor de tweede subsidieperiode. Ook wil men een betere verhouding te weeg brengen tussen structurele en projectmatige subsidiëring. Tenslotte wil men een gelijkwaardige verhouding creëren tussen produceren en presenteren waarbij men een breed en geografisch verspreid publiek wil bereiken. We bekijken de subsidies, de voorstellingen en toeschouwers van de structureel gesubsidieerde organisaties en de APS-survey 2001 voor de deelnamecijfers aan enkele genres. We presenteren ook enkele cijfers rond de cultuurwaardebon in Brussel.

Budget en aanbod

De Vlaamse overheid spendeerde in 2001 ongeveer 90 miljoen euro aan de **podiumkunsten en muziek**. Dit is bijna 17% meer dan in 2000. Naast de Vlaamse overheid komen ook de provincies, de gemeenten en de steden met geld over de brug. De ondersteuning van de podiumkunsten gebeurt in het kader van het Podiumkunstendecreet van 18 mei 1999. Voor muziek is er het Muziekdecreet van 31 maart 1998. De structurele subsidies hebben een looptijd van vier jaar. Daarnaast is er ook de projectmatige subsidiëring. Projectmatige subsidies zijn er enkel voor organisaties die geen subsidie ontvingen voor de volledige werking. Verder wordt de subsidiëring van bepaalde organisaties nominatief, via een decreet of via een beheersovereenkomst geregeld. Over het aanbod en het aantal **toeschouwers** zijn er enkel cijfers voor de structureel gesubsidieerde organisaties. De Vlaamse Opera, die artistiek een Europees niveau heeft bereikt en het riantst wordt

gesubsidieerd, trekt gemiddeld bijna 600 toeschouwers per voorstelling. Het Ballet van Vlaanderen, een andere grote instelling, krijgt tussen de 450 en 500 toeschouwers per voorstelling over de vloer. Wordt alleen gekeken naar het aantal tickets dan zijn de Nederlandse dramatische kunst en de kunstencentra de grootste publiekstrekkers. De muziekorganisaties trekken tussen de 300 en 450 toeschouwers per concert, met uitzondering van de concertorganisaties die duidelijk kleinschaliger zijn.

Participatie

Op basis van de APS-survey kunnen we nagaan wie welke voorstellingen en concerten bijwoont. Een zevental genres werd bevraagd. De vergelijking tussen 2001 en 2000 levert nauwelijks verschillen op met uitzondering voor opera en voor traditionele en folkloristische concerten. De traditionele en folkloristische concerten verliezen duidelijk **publiek**. De belangstelling voor podiumkunsten verschilt nauwelijks naargelang het **geslacht**. Mannen en vrouwen leggen grotendeels een gelijke belangstelling aan de dag. Uitzonderingen zijn de jazz- en bluesconcerten en dans- en balletvoorstellingen. Slechts 1 op 20 vrouwen ging in 2001 een keer naar een jazz- of bluesconcert. Bij mannen is dat 1 op 8. Dans- en balletvoorstellingen lokken dan weer meer vrouwen dan mannen. Naar leeftijd zijn de verschillen groter. Bij de oudste leeftijdscategorieën is er een vrij zwakke participatiegraad bij de podiumkunsten. Rock- en popconcerten zijn vooral populair bij jongeren. Dezelfde **leeftijdverdeling** vinden we bij de éénmalige participatie aan folkloristische en traditionele concerten, voor de meermaalse participatie verschuift dit echter naar de wat oudere leeftijdsgroepen. Participatie aan jazz- of bluesconcerten is het hoogst bij de 25 tot 44-jarigen. Theater- of toneelvoorstellingen zijn nog steeds het populairst, met de hoogste scores bij de 35 tot 44-jarigen en de 55 tot 64-jarigen. Naar **opleidingsniveau** is de algemene tendens een hogere participatie bij de hoger opgeleiden. Theater is de meest democratische vorm met een meermaalse participatie van 14% voor het laagste opleidings-

niveau. Zoals al eerder aangehaald is voorzichtigheid geboden bij de interpretatie van verschillen naar leeftijd en opleiding. Deze variabelen zijn namelijk nauw met elkaar verweven waarbij de jongere leeftijdscategorieën hoger opgeleid zijn.

Regelmatige, maandelijkse toeschouwers zijn in alle genres eerder uitzondering dan regel. Twee à drie procent gaat minstens maandelijks naar een theater- of toneelvoorstelling of een klassiek concert. Voor alle andere genres ligt de maandelijkse participatie

onder één procent van de bevolking.

Om meer Vlamingen over de drempel van musea en podiumvoorstellingen te halen, worden in Brussel sinds enkele jaren **cultuurwaardebonnen** gebruikt. De jongste twee jaar is het aantal toeschouwers met cultuurwaardebons voor theater (Koninklijke Vlaamse Schouwburg/Bottelarij,...) sterk afgenomen. Voor muziek (Koninklijke Muntschouwburg en Rosas,...) zit het percentage waardebonnen in de lift. Het is gestegen tot een kwart van alle bonnen.

VOORSTELLINGEN EN TOESCHOUWERS

	AANTAL VOORSTELLINGEN	AANTAL TOESCHOUWERS	GEMIDDELD AANTAL TOESCHOUWERS
Nederlandstalige dramatische kunst	4.594	763.243	166
Dans	938	212.743	227
Muziektheater	255	54.712	215
Kunstencentra	3.721	337.516	91
Ballet van Vlaanderen	212	101.037	477
Vlopera	152	90.085	593

7.18 Podiumkunsten: Aantal voorstellingen, toeschouwers en gemiddeld aantal toeschouwers voor de in 2000 structureel gesubsidieerde organisaties.
Bron: WVC, Administratie Cultuur, APS-bewerking.

CONCERTEN EN TOESCHOUWERS

	AANTAL CONCERTEN	AANTAL TOESCHOUWERS	ONTBREKENDE PUBLIEKGEGEVENS	GEMIDDELD AANTAL TOESCHOUWERS
Professionele muziekensembles*	1.140	507.854+	4 muziekensembles	445
Concertorganisaties	207	20.203+	3 organisaties	98
Muziekclubs	702	212.886+	5 organisaties	303
Muziekeducatieve organisaties	N.B.	N.B.		
Festivals	377	128.269+	1 organisatie	340
Vlaams Radio Orkest en Koor	N.B.	N.B.		
Koninklijk Filharmonisch Orkest van Vlaanderen**	107+	N.B.		

7.19 Muziek: Aantal concerten, toeschouwers en gemiddeld aantal toeschouwers voor de in 2000 structureel gesubsidieerde organisaties.
Bron: WVC, Administratie Cultuur, APS-bewerking.

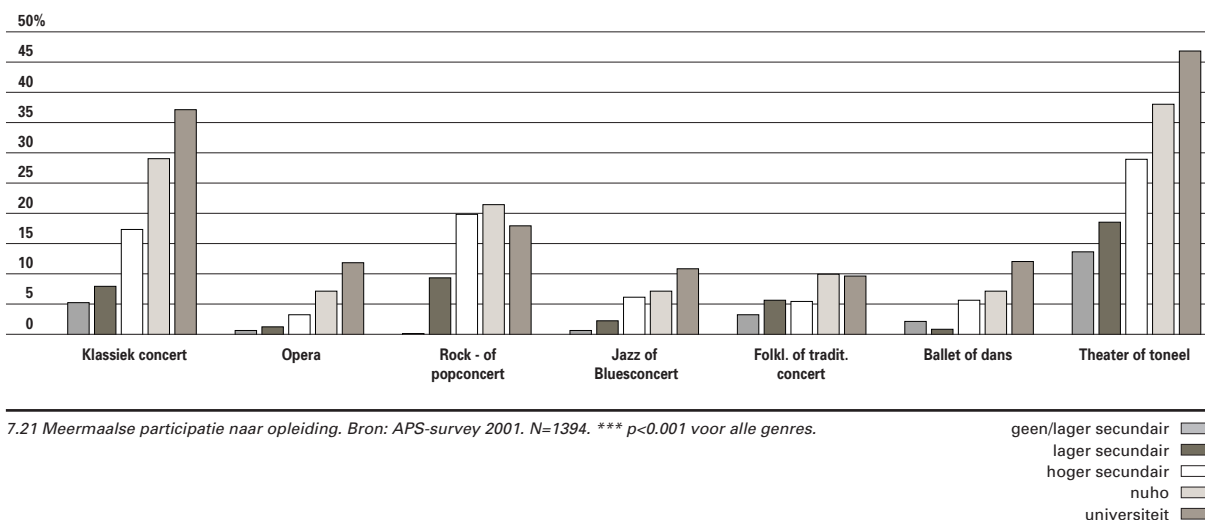
*door 26 muziekensembles, incl. 2 orkesten met overgangssubsidies. **cijfergegevens over de specifieke activiteiten voor jongeren ontbreken.

PUBLIJK PODIUMKUNSTEN

	SURVEY 2000			SURVEY 2001		
	NOOIT	ÉÉNMALIG	MEERMAALS	NOOIT	ÉÉNMALIG	MEERMAALS
Klassiek concert	64,1	18,1	17,8	68,4	16,0	15,6
Opera*	87,3	9,5	3,2	89,8	6,7	3,5
Rock -of popconcert	70,2	17,5	12,3	69,1	18,1	12,8
Jazz of Bluesconcert	86,5	9,3	4,2	85,5	9,9	4,6
Folkloristisch of traditioneel concert**	72,5	19,6	7,8	77,6	16,1	6,2
Ballet of dans	83,5	12,1	4,4	84,5	10,7	4,8
Theater of toneelvoorstelling	50,5	24,3	25,2	51,8	22,7	25,6

7.20 Evolutie van de deelname aan podiumkunsten per jaar: 2000-2001. Bron: APS-survey 2000 (n=1345) en APS-survey 2001 (n=1446). *p<0.05 en **p<0.01.

PUBLIEK NAAR OPLEIDING

De helft van de cultuurwaardebons worden voor diverse disciplines gebruikt (Gemeenschapcentra, Ancienne Belgique, Vlaams Centrum voor Amateurkunsten,...). Sinds 1996-1997 steeg het gebruik van cultuurwaardebons met 30%.

Een internationale vergelijking is moeilijk te maken. Bij Eurostat werd een oefening opgezet om de surveys uit de diverse EU-lidstaten met elkaar te vergelijken maar de verschillen in methodologie maken vergelijkingen uiterst precair.

De eurobarometer van de zomer 2001 lost dit probleem grotendeels op door voor alle landen dezelfde methodologie te gebruiken. De eurobarometer geeft voorlopig echter alleen resultaten op Belgisch niveau. Toch zit er interessant materiaal in de harmonisatieoefening. Zo blijkt dat voor theaterbezoek de discrepantie tussen hoger- en lageropgeleiden het laagst is.

CULTUURWAARDEBON

INSTELLING	1996-1997	%	1997-1998	%	1998-1999	%	1999-2000	%	2000-2001	%
Musea & Tentoonstelling	2.488	8,0	1.723	5,5	4.325	11,7	7.198	18,3	5.235	12,8
Muziek	3.470	11,1	6.552	21,0	8.169	22,0	8.593	21,8	10.376	25,4
Theater	7.761	24,8	7.198	23,1	7.500	20,2	4.436	11,3	4.376	10,7
Diverse Disciplines	17.560	56,1	15.741	50,4	17.093	46,1	19.129	48,6	20.800	51,0
ALGEMEEN TOTAAL	31.279	100,0	31.214	100,0	37.087	100,0	39.356	100,0	40.787	100

7.22 Gebruik van de cultuurwaardebon, evolutie 1996-1997/2000-2001 en aandeel naar sector. Bron: VGC, APS-bewerking.

7.4 Volksontwikkeling

Het beleid wil dat het sociaal-culturele werk tegemoet komt aan de wens om vormingsbehoeften breder in te vullen, met een bredere persoonsontplooiing en een breder mens- en maatschappijbeeld dan via het onderwijs en de beroepsvorming. In deze richting wil men het sociaal-cultureel werk dan ook heroriënteren.

Er wordt daarom gewerkt aan een koepeldecreet over het sociaal-culturele werk in verenigingen, vormingsinstellingen en bewegingen. Voor de amateurkunsten is alvast in 2001 een nieuwe decreet in voege getreden.

Naast de aanbodzijde bekijken we ook de deelname aan het verenigingsleven op basis van de APS-survey 2001.

Aanbod volksontwikkeling

De Vlaamse Gemeenschap subsidieert een ruime waaier van verenigingen en instellingen. Deze zorgen voor een zeer verscheiden aanbod en richten zich zowel op het grote publiek als op specifieke doelgroepen zoals gehandicapten en migranten. De erkenning en subsidiëring van al deze activiteiten werden in 2000 nog geregeld door de oude decreten van 1995 voor volksontwikkelingswerk.

1 Instellingen voor volksontwikkelingswerk

In 2000 zijn er 42 algemene instellingen voor volksontwikkeling erkend: 32 landelijke instellingen, 8 instellingen voor bijzondere doelgroepen en 2 niet-landelijke instellingen. De bedoeling is zoveel

mogelijk volwassenen te bereiken voor vorming en ontwikkeling naargelang de persoonlijke of maatschappelijke behoeften. De opleidingen worden buiten het schoolverband gegeven en staan los van de beroepsopleidingen. In 2000 namen ongeveer 264.000 mensen deel aan één of andere cursus bij een erkende instelling. Dit is een daling met 6 procent tegenover 1999.

Naast de algemene instellingen voor volksontwikkelingswerk zijn er ook nog de politieke vormingsinstellingen. In 2000 werden er nog 26.339 deelnemers aan politieke vormingsinstellingen geregistreerd. Dat is een daling van bijna 15% tegenover 1999.

2 Socio-culturele verenigingen

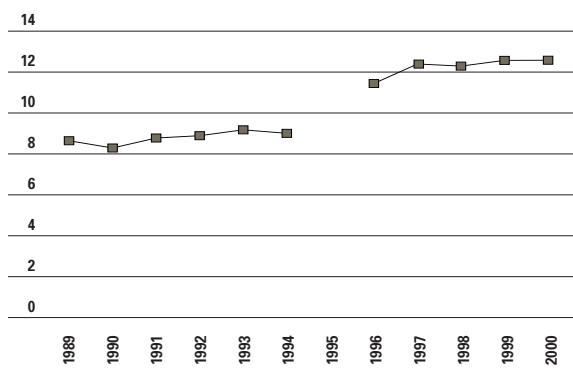
Aan de socio-culturele verenigingen worden de voorbije jaren steeds hogere verwachtingen gesteld. Ze worden gezien als instrumenten om de maatschappelijke tendensen als individualisering en vervlakking tegen te gaan. Wie lid is van een vereniging, is bij de samenleving betrokken. Daarnaast wordt geredeneerd dat wie actief aan het middenveld deelneemt meer vertrouwen heeft in mensen, verdraagzamer is en zich politiek minder machteloos voelt. De participant heeft minder antipolitieke gevoelens en steunt de vertegenwoordigingsdemocratie. Investeren in het Vlaamse verenigingsleven stimuleert dan de democratische en verdraagzame attitudes van de bevolking. Hierbij dient wel een kanttekening gemaakt. Recent wetenschappelijk onderzoek toont aan dat het hierboven geschetste beeld niet voor alle sociale bewegingen

VORMINGSAANBOD

	1996	1997	1998	1999	2000
Vormingsinstellingen (algemeen)					
Aantal erkende instellingen	*	42	42	42	42
Aantal cursussen	167.082	159.120	150.258	154.540	160.202
Aantal deelnemers	310.482	270.000	252.111	281.295	264.000
Politieke vormingsinstellingen					
Aantal erkende instellingen	5	5	5	5	5
Aantal cursussen	7.269	7.321	7.167	6.481	6.059
Aantal deelnemers	33.012	33.383	31.592	30.869	26.339

7.23 Evolutie van het vormingsaanbod van instellingen. Bron: WVC, Administratie Cultuur, APS-bewerking.

SOCIAAL-CULTURELE VERENIGINGEN

7.24 Evolutie van sociaal-culturele verenigingen, aantal x 1000.
Bron: WVC, Administratie Cultuur, APS-bewerking.
* 1995 is de start van het nieuwe decreet.

opgaat. Participatie in de klassieke sociale bewegingen (KAV,...) leidt tot een mensbeeld dat getuigt van vertrouwen in de mens. Bij de nieuwe sociale bewegingen (natuur- en milieubewegingen,...) is dit effect nog sterker aanwezig. De klassieke sociale bewegingen zorgen ook voor meer gezagsgetrouwheid, meer vertrouwen in de instellingen, in de vertegenwoordiging en in de politiek. Dat effect treedt niet op bij leden van de nieuwe sociale bewegingen, zoals de milieu- en natuurverenigingen en de verenigingen die ijveren voor de Derde Wereld. Bij de leden van dergelijke verenigingen vindt men minder vertrouwen in de vertegenwoordigers-democratie en in de instellingen. De nieuwe sociale bewegingen verhogen de kans op antipolitieke gevoelens. Ze getuigen van veel vertrouwen in de mens maar van weinig vertrouwen in de instellingen en de politiek.

Op 1 januari 2000 werd de vereniging Het Vlaamse Kruis voorlopig erkend. Hierdoor steeg het aantal erkende landelijke verenigingen (Davidsfonds, KAV,...) tot 42, waarvan 4 verenigingen zich richten op een bijzondere doelgroep (KVG Vorming, Vlaamse Federatie van Gehandicapten, Similes en Mindervaliden Vlaanderen). Bij de landelijke migrantenverenigingen werden op 1 januari 2000 drie nieuwe landelijke migrantenverenigingen erkend. Voor het werkjaar 2000 komt daarmee het totaal van de erkende landelijke migrantenverenigingen op 14. In 2000 telde dit netwerk 12.935 actieve afdelingen gespreid over het Vlaamse en Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Na forse dalingen begin jaren negentig blijft het aantal afdelingen de jongste jaren stijgen. Het aantal erkende lokale verenigingen per duizend inwoners is het hoogst in West-Vlaanderen. Vooral Antwerpen

DIENSTEN VOOR VOLKSONTWIKKELING

	1999	2000
Diensten		
Erkend	23	30
Gesubsidieerd	71	
Basisfuncties		
Gerealiseerd	155	207
Gesubsidieerd	112	150
Aantal vermeldingen		
Uitgave van een tijdschrift	33	45
Educatieve publicaties	24	33
Documentatiecentrum	29	32
Educatieve activiteiten	25	31
Begeleiding, ondersteuning en advisering	22	29
Andere	22	37

7.25 Diensten voor volkswontwikkeling, aantal diensten naar type, gerealiseerde en gesubsidieerde basisfuncties, aantal vermeldingen van basisfuncties. Bron: WVC, Administratie Cultuur, APS-bewerking.

en in iets mindere mate Vlaams-Brabant hebben een achterblijvend aanbod. Er is voor beide provincies wel een stijging in vergelijking met 1996. Dit geldt trouwens voor alle provincies behalve voor Limburg. Limburg blijft wel de provincie met het tweede hoogste aanbod per 1.000 inwoners na West-Vlaanderen.

3 Diensten voor Volkswontwikkelingswerk

De dienstensector in het volkswontwikkelingswerk bestaat uit gespecialiseerde organisaties die sociaal-culturele organisaties begeleiden en ondersteunen. Organisaties die zich als dienst profileren hebben geen eigen leden (zoals verenigingen) of werken niet voor individuen (zoals instellingen) maar treden in eerste instantie dienstverlenend op naar andere organisaties. Diensten moeten minimaal vier basisfuncties kiezen uit negen mogelijkheden. Op 1 januari 2000 zijn 7 nieuwe diensten erkend geworden. Dat brengt het totaal aantal erkende diensten op 30 en het aantal gesubsidieerde op 71. Op 31 december 2000 eindigde de overgangperiode waarin organisaties, die wel gesubsidieerd worden maar niet erkend zijn, hun werking konden afstemmen op de decretale vereisten en bijgevolg een erkenning konden aanvragen. In 2000 hebben 15 diensten in overgangsfase en 6 nieuwe organisaties een erkenningaanvraag ingediend. Daarnaast werden 6 aanvragen voor uitbreiding van de

AMATEURKUNST

	ACTIEVE GROEPEN		KWAL. BEG.		CURSUS-UREN		REG. ACT.	
	1999	2000	1999	2000	1999	2000	1999	2000
Beeldende expressie	441	488	812	944	183	224	47	67
Instrumentale muziek	1406	1485	3268	3587	1103	1336	122	141
Vocale muziek	708	731	1058	1138	388	396	47	52
Podiumkunsten	931	918	2595	2939	1112	1226	47	67
Dans	287	297	660	593	273	242	31	33
Totaal	3.773	3.919	8.393	9.201	3.079	3.424	294	360

7.26 Amateurkunst naar sector, lokale afdelingen, kwalitatieve begeleidingen, cursusuren, regionale activiteiten . Bron: WVC, afdeling Administratie Cultuur, APS-bewerking.

personeelsformatie voorgelegd op basis van de werking 1999.

4 Amateurkunst

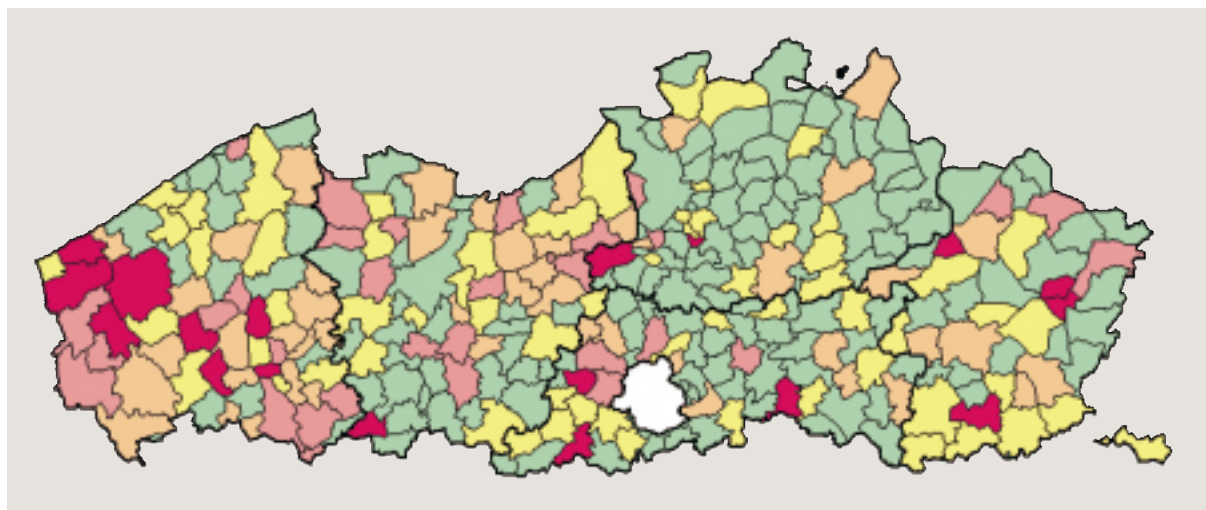
2000 was het laatste jaar dat de verenigingen voor amateurkunsten in Vlaanderen **ondersteund** werden op basis van het decreet van 24 juli 1991. De subsidies van het jaar 2000 vormen de basis van de subsidie-enveloppes binnen het nieuwe decreet voor amateurkunsten (Decreet van 22 december 2000). In 2000 werden er in totaal 3.919 actieve groepen genoteerd, dat zijn er 146 meer dan in 1999. Verschillende bestaande erkende verenigingen voor amateurkunsten deden tijdens het werkjaar 2000

extra inspanningen om op deze manier een betere basis te creëren voor het nieuwe decreet. Dit vertaalde zich in een stijgende lijn, zowel op het vlak van de subsidiëring als op het vlak van de werking.

5 Culturele manifestaties

De Vlaamse Gemeenschap ondersteunt culturele instellingen en verenigingen bij het inrichten van culturele manifestaties. De brochure culturele manifestaties 2000-2001 telt 678 gezelschappen samen goed voor 985 programma's. Uit de spreiding blijkt dat de culturele manifestaties niet direct een stedelijk fenomeen zijn. In steden is er mogelijk

SPREIDING CULTURELE MANIFESTATIES

7.27 Spreiding Culturele manifestaties (1592 behandelde dossiers). Bron: WVC, Administratie Cultuur, APS-bewerking.

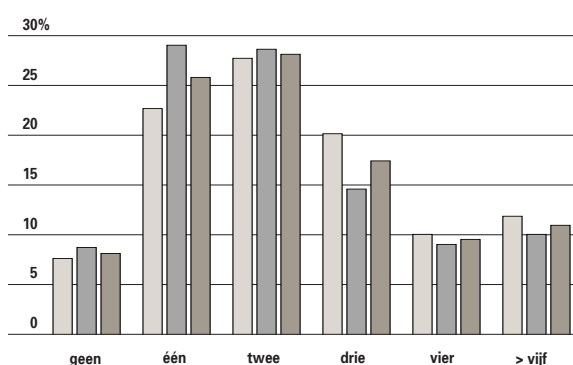
Aantal culturele manifestaties per 1000 inwoners	
0,65 tot 1,82	(18)
0,46 tot 0,65	(31)
0,34 tot 0,46	(47)
0,22 tot 0,34	(64)
0 tot 0,22	(148)

ACTIEVE LEDEN

	ISPO91	ISPO95	APS96	APS97	TOR98	APS99	APS01
Bevolking	37,6	42,7	52,7	47,2	50,7	49,6	51,8
Vrouwen	35,5	39,9	48,8	42,6	44,6	44,7	46,9
Mannen	40	45,2	57	51,7	56,9	54,6	56,6

7.28 Actieve lidmaatschap van een vereniging, naar geslacht. Bron: Het maatschappelijke middenveld in Vlaanderen (Elchardus, Huyse en Hooghe) en APS-survey 2001.

LIDMAATSCHAP VERENIGING

7.29 Aantal lidmaatschappen van een vereniging. Bron: APS-survey 2001. * $p < 0.05$. $n = 1442$.

man
vrouw
totaal

minder nood aan een alternatief aanbod omdat daar het professionele aanbod al het grootst is.

Deelname aan het verenigingsleven

Uit de APS-survey 2001 blijkt dat ruim de helft van de Vlaamse bevolking tenminste actief lid is van één vereniging. Ook een recente universitaire studie op basis van de TOR-survey 1998 komt tot die conclusie. Eventuele bezorgdheid over een lagere participatiebereid in het Vlaamse verenigingsleven is dus onterecht. De jongste tien jaar is in ieder geval geen systematische daling te bespeuren. De actieve participatie blijft stabiel. Alle onderzoeken geven wel een lagere participatie bij de vrouwen dan bij de

LIDMAATSCHAP NAAR LEEFTIJD EN GESLACHT

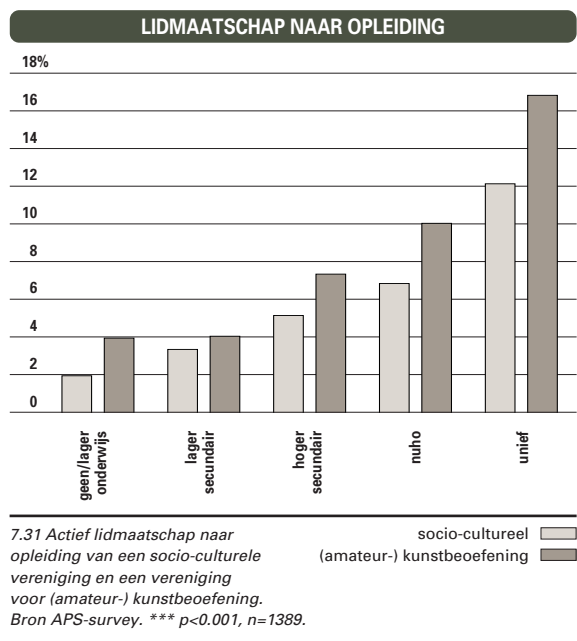
	GESLACHT***		LEEFTIJD***						
	MAN	VROUW	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75+
Socio-culturele									
Geen lid	83,9	92,6	97,5	94,4	85,2	86,5	84,7	84,4	83,7
Vroeger lid	4,5	1,7	1,2	1,6	3,4	4,4	2,6	1,6	9,6
Passief lid	5,1	2,7	1,2	2,0	4,5	4,0	5,1	7,0	3,8
Actief lid	4,5	2,7	0,0	1,6	5,8	4,0	5,1	4,8	1,9
Bestuurslid	1,9	0,4	0,0	0,4	1,0	1,2	2,6	2,2	1,0
Aantal Respondenten	728	712	163	250	291	252	196	186	104
	GESLACHT*		LEEFTIJD**						
	MAN	VROUW	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75+
(Amateur-)kunstbeoefening									
Geen lid	85,7	82,3	76,8	84,1	82,4	83,3	86,2	88,2	89,3
Vroeger lid	6,9	8,2	13,4	8,8	6,2	7,9	5,6	4,3	6,8
Passief lid	1,1	1,7	1,2	1,2	2,1	1,6	2,0	0,0	1,0
Actief lid	4,4	7,3	8,5	4,8	7,6	6,3	3,6	6,5	1,9
Bestuurslid	1,9	0,6	0,0	1,2	1,7	0,8	2,6	1,1	1,0
Aantal Respondenten	728	712	163	250	291	252	196	186	104

7.30 Lidmaatschap naar leeftijd en geslacht van een socio-culturele vereniging en een vereniging voor (amateur-) kunstbeoefening. Bron APS-survey 2001. *** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$ en * $p < 0.05$, $n = 1444$.

mannen. We moeten echter voorzichtig zijn met te voorbarige conclusies. Zo zijn vrouwen enkel ondervetegenwoordigd in sportverenigingen. In alle andere verenigingen stromen ze wel moeilijker door naar bestuursfuncties. Die verschillen zijn waarschijnlijk meer het gevolg van belangstelling dan van kansen. Uit onderzoek is immers gebleken dat vrouwen minder geïnteresseerd zijn in politiek dan mannen, zo zouden bijvoorbeeld na een afschaffing van de stemplicht minder vrouwen dan mannen naar de stembus trekken. De man blijkt meer geïnteresseerd in politiek als proces, de vrouw eerder in de beleidsdomeinen.

Naast het actieve lidmaatschap zijn er ook nog heel wat mensen passief lid van een vereniging. Zo blijkt bij de vraag naar het aantal lidmaatschappen van een vereniging in de APS-survey 2001 dat slechts een klein deel van de bevolking zegt van geen enkele vereniging lid te zijn. Gemiddeld is men van 2,4 verenigingen actief of passief lid.

Voor de socio-culturele verenigingen zijn er significante verschillen voor zowel leeftijd, opleiding als geslacht, waarbij jongeren, vrouwen en lageropgeleiden duidelijk minder participeren. Voor de verenigingen voor (amateur-) kunstbeoefening is er vooral een opvallend verschil naar opleiding.

7.5 Vrije tijd

De overheid wordt constant met nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen geconfronteerd. Tal van die nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen zijn nauw verweven met het vrijetijdsgedrag van de bevolking. Van het beleid wordt verwacht dat ze voor elke burger kansen creëert om van deze evoluties te genieten.

Tijdsbudgetonderzoek is een handig instrument bij het in kaart brengen van maatschappelijke evoluties. Vanuit beleids oogpunt is het dan ook een interessante bron van informatie bij diverse maatschappelijke ontwikkelingen. In Nederland is er reeds een jarenlange traditie van tijdsbestedingsonderzoek. Hier is aangetoond dat, als het op regelmatige tijdstippen en op systematisch manier gebeurt, het zeer waardevolle informatie voor het beleid kan opleveren. In Vlaanderen wordt sinds enkele jaren aan de VUB aan grootschalig tijdsbudgetonderzoek gedaan. Vrijetijd wordt in dit hoofdstuk, op basis van hun resultaten, vanuit diverse invalshoeken bekeken.

Vrijetijd in de totale tijdsbesteding

Gemiddeld besteedt de Vlaming in een willekeurige week 26u42 aan vrijetijdsactiviteiten of een kwart van de te besteden tijd. **Vrijtijdsbesteding** slurpt dus een groter deel van de tijd op dan betaalde

arbeid (19u25 per week), en huishoudelijk werk (18u58). Sociale participatie (participatie en sociale contacten) neemt nog eens 9u45 van de tijd van de Vlaming in beslag. Als we de 'vrije activiteiten' (vrijetijd en sociale participatie samen) vergelijken met de verplichte activiteiten (loonarbeid, huishoudelijk werk en kinderopvang samen) dan besteedt de Vlaming wel aanzienlijk meer tijd aan verplichtingen (gemiddeld 44u36 per week) dan aan 'vrije activiteiten' (gemiddeld 36u27 per week). Mannen hebben meer vrije tijd dan vrouwen. **Mannen** besteden gemiddeld ruim 30 uur aan vrijetijdsactiviteiten. Sociale participatie erbij geteld komen we gemiddeld op 39u08 per week voor mannen. **Vrouwen** komen niet verder dan 33u40. De meertijd die vrouwen aan sociale participatie besteden komt doordat ze meer tijd investeren in sociale contacten. Het onderhouden van sociaal contacten slurpt 9u13 van het vrouwelijk tijdsbudget op. Bij mannen is dat maar 7u29. De tijd aan middenveldparticipatie is voor mannen en vrouwen erg vergelijkbaar: respectievelijk 1u36 en 1u10 per week. Volgens internationaal vergelijkend onderzoek zou de kloof tussen mannelijke en de vrouwelijke beschikbare vrijetijd verkleinen. Vrouwen zouden in vergelijking met vroegere metingen minder lang gaan werken (als ze werken) en minder tijd besteden aan huishoudelijk werk.

VRIJETIJSBESTEDING IN DE TOTALE TIJDSBESTEDING

	MANNEN (N=753)		VROUWEN (N=743)		TOTAAL	
	DUUR	% WAAKTijd	DUUR	% WAAKTijd	DUUR	% WAAKTijd
Verplichtingen	42:30	38,1	46:44	42,7	44:36	40,4
Fysische behoeften	15:55	14,5	16:02	14,9	15:58	14,7
Sociale participatie**	09:05	8,3	10:23	9,6	09:45	8,9
Vrijetijd**	30:03	27,5	23:17	21,5	26:42	24,5
Wachten en Verplaatsen	07:34	6,8	06:24	5,8	06:59	6,3
Rest*	05:19	4,8	06:07	5,5	05:43	5,1

7.32 Overzicht van de gemiddelde tijd besteed aan verplichtingen (1), primaire behoeften (2), sociale participatie, vrijetijd en wachten en verplaatsen als hoofdactiviteiten per week en het gemiddelde percentage dat ze innemen van de waaktijd. Bron: Vrijetijd in de tijdsbudgetdatabank TOR'99 (Vrije Universiteit Brussel, 2000). ** significantie $p < 0,01$, * significantie $p < 0,05$. (1) Onder verplichtingen wordt verstaan: loonarbeid, opleidingen, huishoudelijk werk, kinderopvang en opvoeding. (2) Onder primaire behoeften wordt verstaan: persoonlijke verzorging, slapen en rusten.

VRIJETIJD BUDGET

	%	%	%	%	%	%	%	%	%	GEM.
	HOBBY	SPORT	RECREATIE	UITGAAN	CULTUUR & VERMAAK	TV	MUZIEK	LEZEN	NIEUWE MEDIA	TOTALE TIJD
	EN SPEL						LUISTEREN			
Geslacht		**		**		**			**	**
Man	5,8	4,2	9,9	12,0	4,0	49,1	2,6	8,7	3,7	31:36
Vrouw	5,4	2,3	9,8	9,0	4,0	56,9	1,8	9,1	1,6	24:30
Leeftijd		**		**	**	**			**	**
16-34	5,4	5,8	9,0	15,2	4,7	46,5	2,6	6,3	4,3	25:43
35-54	5,0	2,2	10,2	9,6	4,2	54,1	2,0	10,1	2,5	25:02
55-75	6,6	1,5	10,6	6,1	2,8	59,2	1,9	10,4	0,9	35:01
Onderwijs		*		**	**	**		**	**	**
Laag	5,5	2,6	10,7	8,0	3,1	58,9	2,1	7,5	1,6	31:07
Midden	6,1	4,0	9,3	11,9	4,3	50,6	2,6	8,5	2,7	26:34
Hoog	5,2	3,5	9,2	13,0	4,8	45,6	1,9	12,2	4,7	26:10
Inkomen		*	**	**	**	**			**	**
<20.000-59.999	6,9	2,1	10,2	8,4	2,6	58,1	2,3	8,4	1,1	32:22
60.000-89.999	5,2	3,2	11,3	9,6	4,3	54,7	1,7	7,7	2,5	28:01
90.000-150.000	4,7	3,0	8,5	11,8	4,8	50,5	2,2	11,2	3,4	24:05
Populatiegemiddelde	5,6	3,3	9,9	10,5	4,0	52,9	2,2	8,9	2,7	26:42
Participatiegraden populatie	37,6	20,7	58,7	58,3	28,2	98,2	28,4	67,9	21,5	100

7.33 Vrijtijdsactiviteiten in % aandeel van het totale vrijetijdbudget. Bron: Vrijetijd in de tijdsbudgetdatabank TOR'99 (Vrije Universiteit Brussel, 2001).
** significantie $p < 0,01$, * significantie $p < 0,05$.

Vrijetijd: wie, wat en hoeveel

De vrijetijdsbesteding van mannen en vrouwen bevestigt de traditionele rolpatronen. Mannen sporten, zijn met de computer bezig en gaan meer uit. Vrouwen kijken meer tv. Televisie kijken kan immers gemakkelijk gecombineerd worden met huishoudelijke verplichtingen en met het oppassen op de kinderen. Dit verklaart misschien waarom ouders met kleine kinderen de meeste vrijetijd voor de buis doorbrengen.

Ook lezen past onder de noemer van een gemakkelijk combineerbare en onderbreekbare vrijetijdsactiviteit. In een gemiddelde week leest 68% van de Vlamingen.

Naarmate men ouder wordt, schakelt men meer over naar passieve vrijetijdsbestedingen. Zij lezen duidelijk meer dan jonge Vlamingen, kijken meer TV en doen meer aan hobby's en spelletjes.

Televisie neemt 60% van hun vrijetijd of meer dan 19 uur per week in beslag. Aan lezen besteden ze wekelijks dubbel zoveel tijd dan de jongeren.

Jongeren daarentegen vullen hun vrijetijd met

sport, uitgaan, cultuur en vermaak. Zij zijn eveneens grotere gebruikers van de nieuwe media.

Niet alleen de leeftijd maar ook het inkomensniveau en de opleiding drukken hun stempel op de vrijetijdsactiviteiten. Actieve vrijetijdsbestedingen, die meestal geld kosten, vinden we vooral bij hoogopgeleiden en hogere inkomens. Hoe hoger het inkomen of het opleidingspeil, hoe meer tijd er wordt besteed aan uitgaan, cultuur en vermaak en lezen en hoe minder aan tv kijken.

Tot slot enkele opvallende vaststellingen.

Eén: Vlamingen in tweeverdienersgezinnen hebben met gemiddeld 21u27 het minste vrijetijd. Hun situatie is hiermee een stuk minder rooskleurig dan die van Vlamingen die nog bij hun ouders inwonen (31u07), alleenstaanden (26u34), kostwinners (26u10) en huisvrouwen(mannen) (28u37).

Twee: groepen met veel vrijetijd besteden meer tijd en een hoger aandeel van hun vrijetijd voor de televisie.

Drie: de Vlaming is een uitgaander (60% participanten per week). Dat geldt vooral voor jonge, hogeschoolde of goedverdienende Vlamingen. Ook recreatie kan op veel bijval rekenen (60% participanten per week).

ten per week). Het profiel van de deelnemers is wel anders. Recreatieactiviteiten scoren vooral goed bij gepensioneerden, laaggeschoolden en lage inkomens.

Vier: hoeveel verschillende vrijetijdsactiviteiten men ieder week doet, hangt af van de culturele vaardigheden en die op hun beurt worden bepaald door de opleiding. Hoogopgeleiden hebben ondanks hun beperkt beschikbare vrijetijd een beduidend gediversifieerder vrijetijdsrepertoire dan lager geschoolden.

Vrijetijd op de achtergrond

Vrijetijdsactiviteiten kunnen ook gecombineerd worden met niet-vrijetijdsactiviteiten. Dit verborgen volume vrijetijd werd ook in kaart gebracht. Zo koppelt 87% procent van de Vlamingen wekelijks wel een vrijetijdsactiviteit aan een niet-vrijetijd hoofdactiviteit. Gemiddeld besteden we op die manier 15u26 aan vrijetijdsactiviteiten. Muziek beluisteren komt het meest voor als nevenactiviteit (gemiddeld 10u43 per week). Gemiddeld luistert de Vlaming slechts 0u38 muziek als hoofdbezigheid op weekbasis. Wanneer we **verborgen vrijetijd** meerekenen, luistert de Vlaming gemiddeld meer dan 11 uur per week naar muziek. Hiermee wordt muziek beluisteren na televisiekijken veruit de belangrijkste vrijetijdsbezigheid.

Cultuur op weekbasis

Kijken we naar de dagboekgegevens dan is cultuur een weinig populaire vrijetijdsbesteding. Slechts 14% van de Vlamingen participeert in een toevallige week aan een **culturele activiteit**. Vergeleken met andere vrijetijdsbestedingen, heeft cultuur veruit het laagste weekbereik en ze neemt het minste tijd in beslag. Wie daarentegen wel regelmatig iets cultureels onderneemt, besteedt daar relatief veel tijd aan.

CULTUUR

	PARTICIPATIEGRAAD TIJDSBUDGET	GEMIDDELDE DUUR PER PARTICIPANT
Cultuur algemeen	14,4	03:32
Bijwonen filmvoorstelling	4,8	02:37
Bijwonen toneel, cabaret, revue, show...	1,6	03:00
Bijwonen musical, opera, klassiek concert, ballet	1,2	03:11
Bijwonen ander concert	1,5	05:30
Bezoek museum, tentoonstelling, historisch gebouw, monument...	6,5	03:12

7.34 Cultuurparticipatie volgens de dagboekregistratie (activiteiten als hoofd- of nevenactiviteit). Bron: Vrijetijd in de tijdsbudgetdatabank TOR'99 (Vrije Universiteit Brussel, 2001).

DUUR VRIJETIJDSACTIVITEITEN

	MANNEN		VROUWEN		TOTAAL	
	DUUR	%	DUUR	%	DUUR	%
Totale week	30:04	27,5	23:18	21,5	26:42	24,5
Weekdag	03:49	33,9	02:58	24,1	03:24	29,0
Zaterdag	05:12	34,7	04:02	26,9	04:38	30,8
Zondag	05:55	40,4	04:31	31,2	05:13	35,8

7.34bis Duur vrijetijdsactiviteiten en het percentage dat ze uitmaken van de waaktijd, voor de volledige week, een gemiddelde weekdag, zaterdag en zondag. Bron: Vrijetijd in de tijdsbudgetdatabank TOR'99 (Vrije Universiteit Brussel, 2001).

7.6 Jeugdwerk

In het nieuwe decreet, geconcretiseerd in het jeugdwerkbeleidsplan, blijven communicatie en participatie belangrijk. Kinderen en jongeren worden beschouwd als volwaardige deelnemers aan onze samenleving. Ook in het landelijke jeugdwerk wordt er aan een nieuw decreet gewerkt. Bovendien moet er gewezen worden op de oprichting van een steunpunt jeugdwerk dat op 1 januari 2002 operationeel dient te zijn. In deze paragraaf bekijken we het plaatselijke jeugdwerk, het lokale jeugdwerk, het klantentevredenheidsonderzoek en de speelpleinwerking.

Plaatselijk jeugdwerk

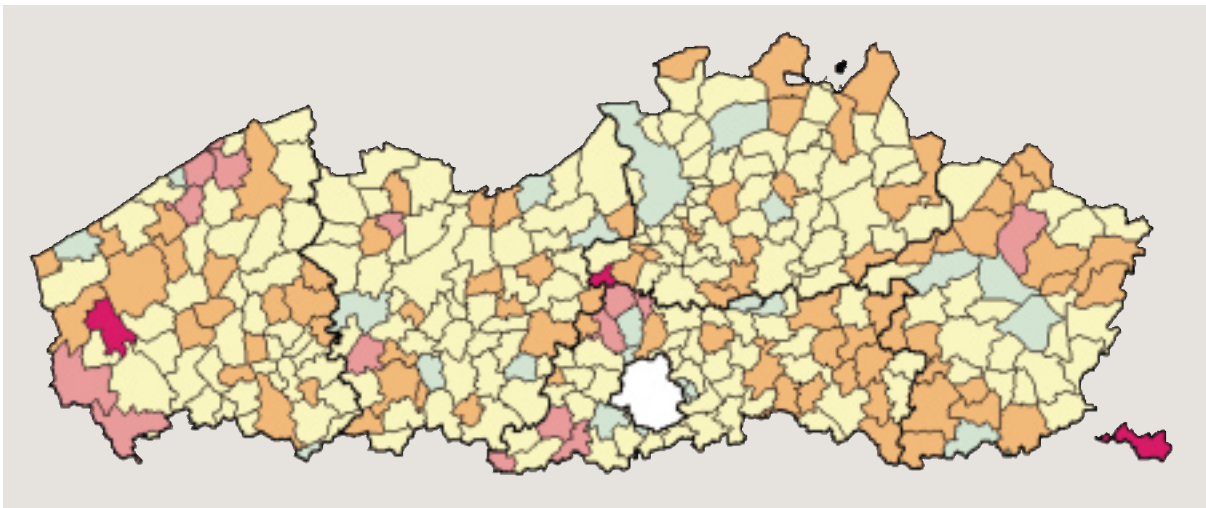
De gemeentebesturen krijgen van de Vlaamse overheid middelen om op lokaal niveau **jeugdwerkinitiatieven** te ondersteunen. Met ruim 5.400 getelde initiatieven in 307 gemeenten houdt het jeugdwerk in 2001 goed stand. Ter vergelijking: in 1998 waren er 5.435 initiatieven in 297 gemeenten. De **jeugdwerkindex**, dat is het aantal initiatieven per 1.000 jongeren en kinderen, daalt voor het

Vlaamse Gewest wel lichtjes van 3,26 van 1998 naar 3,13 in 2001. Ondanks die daling blijft er gemiddeld één plaatselijk particulier jeugdwerkinitiatief per 300 kinderen en jongeren. Limburg en West-Vlaanderen blijven de provincies met het meest intense netwerk van jeugdwerkinitiatieven. Vlaams-Brabant neemt een tussenpositie in, Antwerpen en Oost-Vlaanderen scoren onder het Vlaamse gemiddelde. Binnen de provincies zijn er aanzienlijke verschillen per arrondissement. De arrondissementen Antwerpen, Sint-Niklaas, Gent, Eeklo en Aalst scoren onder het Vlaamse gemiddelde. Vooral de kleinste en middelgrote gemeenten doen het goed.

Bij de gemeentelijke jeugdwerkprogramma's zijn de speelpleinwerking en de grabbelpas nog steeds het meest verspreid. Ook SWAP, de grabbelpas voor tieners, en Roefel, de dag van het kind, vinden we in heel wat gemeenten terug.

In 1992 hadden slechts 176 (59% van de onderzochte gemeenten) gemeenten een autonome jeugdraad. In 2001 beschikken slechts 18 van de 308 gemeenten over geen adviesorgaan. In 92% van de gemeenten gaat het om een autonome jeugdraad.

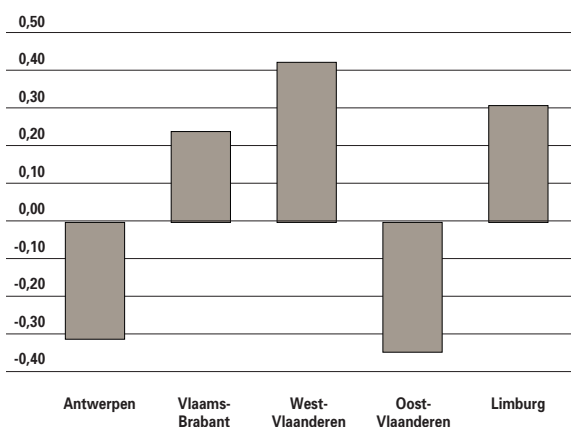
AANTAL PLAATSELIJKE PARTICULIERE JEUGDWERKINITIATIEVEN PER 1000 KINDEREN EN JONGEREN

7.35 Spreiding van het aantal plaatselijke particuliere jeugdwerkinitiatieven per 1000 jongeren (308 gemeenten).
Bron: Enquête Vereniging Vlaamse Jeugddiensten en -consulenten vzw (VVJ).

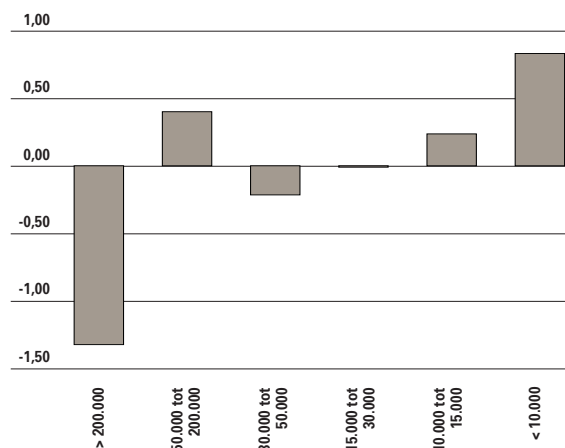
per 1000 kinderen en jongeren	
7,6 tot 9,5	(3)
5,7 tot 7,6	(14)
3,8 tot 5,7	(84)
1,9 tot 3,8	(183)
0 tot 1,9	(24)

JEUGDWERKINDEX NAAR PROVINCIE

7.36 Aantal jeugdwerkinitiatieven per 1000 kinderen en jongeren, verschil met het Vlaamse gemiddelde naar provincie. Bron: VVJ-enquête.

JEUGDWERKINDEX NAAR GROOTTEKLASSE

7.37 Aantal jeugdwerkinitiatieven per 1000 kinderen en jongeren, verschil met het Vlaamse gemiddelde naar grootteklasse. Bron: VVJ-enquête.

Van 1993-1994 naar 1996-1997 was er een forse stijging van het aantal uitgebrachte adviezen, grotendeels het gevolg van het toen nieuwe decreet jeugdwerkbeleid. Daarna volgde een kleine daling. Wel is er een verdere stijging van de adviezen in het kader van het bredere jeugdbeleid. We moeten de globale stijging in 2001 wel nuanceren. De veranderde vraagstelling voor 1999-2000 resulteert mogelijk in een meer volledige rapportering. Naast het formuleren van adviezen organiseerden de jeugdleden in 2000 ook 1.350 activiteiten. 72 gemeenten beschikken intussen over een gemeentelijk jeugdcentrum en 19 over een gemeentelijk jeugdverblijfcentrum.

TYPE JEUGDWERK

	AANTAL	%
Speelpleinwerking	238	77,5
Grabbelpas	154	50,2
Roefel	134	43,6
SWAP	130	42,3
Spel-animatie-initiatieven	110	35,8
cultureel kinderprogramma -12	110	35,8
Cultureel kinderprogramma +12	90	29,3
Tienerwerking	89	29,0
Kleuterwerking	83	27,0
Jeugdhuis	81	26,4
Ateliers	64	20,8
Andere*	62	20,2

7.38 Aantal gemeenten met het type gemeentelijk jeugdwerkprogramma en percentage van de Vlaamse Gemeenten met het type jeugdwerkprogramma. Bron: VVJ-enquête.

Landelijke Jeugdwerk

De Vlaamse gemeenschap subsidieert jeugd-, jongeren- en studentenbewegingen. Hier valt het gestegen aantal afdelingen van de Chiro op. De VVKSM (Kristelijke Scouts) daarentegen telde in 2000 minder afdelingen dan in 1999.

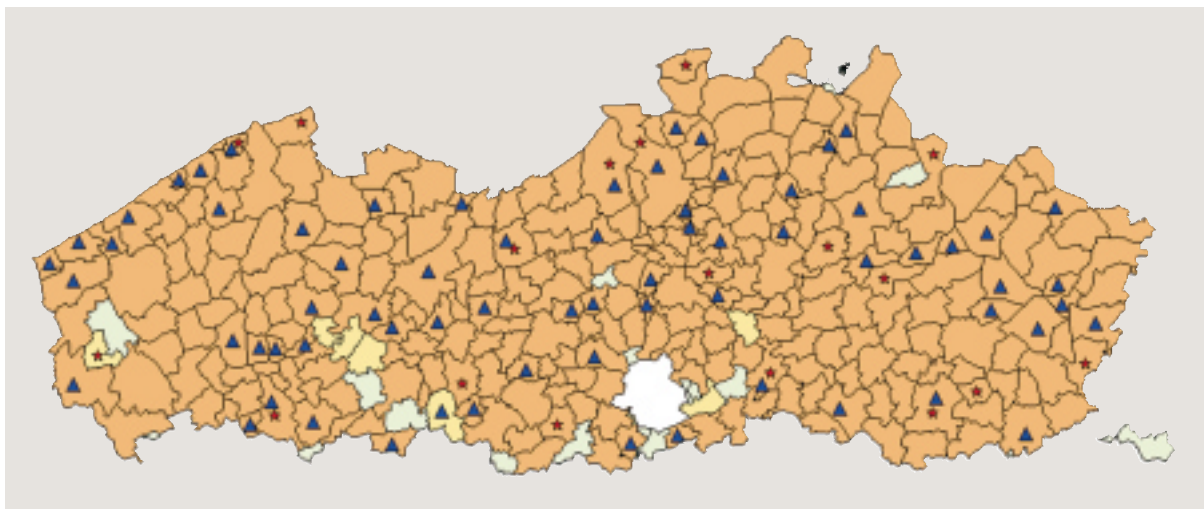
De ledencijfers weerspiegelen bovenstaande evolutie niet. Het zijn net de scoutsbewegingen die winst boeken in hun ledenbestand.

In 2000 liepen er voor het landelijke jeugdwerk 1.010 kadervormingsinitiatieven binnen. Hiervan werden er door de Afdeling Jeugd en Sport 879 positief en 78 negatief beoordeeld. 53 initiatieven werden afgelast. Het aantal vormingsuren daalde licht en het aantal deelnemers zelfs met een vijfde. Ook het aantal deelnemers per kadervormingsinitiatief liep terug.

Het aantal Vlaamse jeugdverblijfcentra en het aantal overnachtingen bleef de laatste jaren vrij stabiel. Het aantal overnachtingen schommelt al jaren rond de 800.000.

Klantentevredenheidsonderzoek

De kwaliteit van de dienstverlening is een belangrijk aandachtspunt van de Vlaamse regering. De Vlaamse regering eist dat de dienstverlening efficiënt, klantgericht en van hoogwaardige kwaliteit is. Het departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur nam het initiatief om een klantentevredenheidsonderzoek te laten uitvoeren. Dit onderzoek zal gebeuren in verschillende fasen. In een eerste fase

7.39 Spreiding jeugdramen naar type en spreiding van de jeugd(-verblif)centra (308 gemeenten). Bron: VVJ-enquête.

jeugdcentrum (72)
jeugdverblif (19)

jeugdramen en gemeentelijke
jeugd(-verblif)centra
geen (18)
jeugd en cultuur (8)
autonome jeugdraad (282)

(2000) kwamen vier sectoren aan bod waaronder het lokaal jeugdwerk. In 2001 in fase twee werden bijkomende sectoren geanalyseerd waaronder het landelijke jeugdwerk. Voor het lokale jeugdwerk zijn de resultaten beschikbaar.

Het onderzoek bracht de kwaliteit vanuit het perspectief van de klant in kaart. Kwaliteit betekent hier het voldoen aan de wensen van de klanten.

In de eerste plaats werd nagegaan in welke mate de gemeenten zelf een kwaliteitsbeleid voeren. De meerderheid van de gemeenten zegt haar dienstverlening regelmatig te evalueren, 56% hanteert hierbij kwaliteitsnormen.

Tenslotte moesten de klanten zelf een beoordeling geven van het lokaal jeugdwerk. Op alle aspecten, uitgezonderd responsiviteit (het rekening houden met de wensen van de klant) krijgen alle criteria op een schaal van 1 tot 7 een hoger cijfer dan 5.

Ook het jeugdwerkbeleidsplan, het jaarplan en het werkingsverslag werden geëvalueerd. Over het algemeen was er voor elk van de drie een vrij gunstige evaluatie.

Speelpleinwerking

Kinderen en jongeren moet de tijd en plaats gegund worden om kind en jong te zijn. Ze moeten een plaats krijgen om creatief te zijn, zichzelf te ontwikkelen, elkaar te ontmoeten en te spelen. Speelpleinwerking is een jeugdwerkinitiatief dat fysieke ruimte ter beschikking van de jongeren stelt.

De Vlaamse Dienst voor Speelpleinwerking schat het aantal speelpleinwerkingen in Vlaanderen op 397, de helft deed mee aan het onderzoek.

Op basis van een extrapolatie van de gegevens van 197 gemeenten lijkt het aantal kinderen op speelpleinen te dalen. Gemiddeld trok elk speelplein in de zomer van 2000 per dag 129 kinderen, op alle speelpleinen samen 57.000 kinderen per dag.

In totaal bezochten 160.000 kinderen in de zomer van 2000 een speelplein.

Naar specifieke doelgroepen toe stellen we vast dat 1,2% van de kinderen een zichtbare handicap heeft en dat 6,8% van allochtone afkomst is. Sinds 1985 is er sprake van een lichte verjonging van het speelpleinpubliek. Het speelplein is er op de eerste plaats voor de lagere schoolkinderen (56,4% in 2000), de kleuters vormen eveneens een aanzienlijke groep.

De groep jonger dan drie jaar maakt maar in beperkte mate deel uit van het speelpleinpubliek (1,9%).

In 1990 waren er 13.000 speelpleinanimatoren, in 2000 waren er dat 16.000. Gemiddeld waren er per animator acht kinderen, wat dicht bij de streefnorm van 9 kinderen ligt. De scheve verhouding tussen vrouwen en mannen wordt niet rechtgezet.

De verhouding bedraagt nu 63% vrouwelijke animatoren en 37% mannelijke. Iets meer dan de helft van de animatoren is gebrevetteerd. Dit is een lichte daling in vergelijking met vroeger.

Animatoren worden steeds meer tewerkgesteld. De voortschrijdende professionalisering kan praktisch volledig worden toegeschreven aan de inbreng van

JEUGDVERENIGINGEN NAAR PROVINCIE

	OOST-VLAANDEREN		WEST-VLAANDEREN		VLAAMS BRABANT		LIMBURG		ANTWERPEN		VLAAMSE GEWEST	
	INDEX MET 1998-1999 =100		INDEX MET 1998-1999 =100		INDEX MET 1998-1999 =100		INDEX MET 1998-1999 =100		INDEX MET 1998-1999 =100		INDEX MET 1998-1999 =100	
	2000-2001		2000-2001		2000-2001		2000-2001		2000-2001		2000-2001	
Chiro	202	107	214	107	207	105	165	105	322	106	1110	106
FOS	21	95	14	100	9	113	1	100	8	89	53	98
KSA-VKSJ-KSJ	78	96	99	103	18	90	65	102	46	98	306	99
VVKSM	126	90	76	89	115	101	65	93	221	91	603	93
VNJ	20	100	12	100	16	107	8	114	22	96	78	101
KAJ	30	*	46	*	45	*	34	*	46	*	201	*
KLJ	70	*	84	*	*	*	*	*	*	*	307	*

7.41 Evolutie van het aantal afdelingen van landelijke jeugdbewegingen, met index 1998-1999=100. Bron: WVC, Administratie Cultuur.

LEDEN JEUGDBEWEGINGEN

	OOST-	WEST-	VLAAMS-	LIMBURG	ANTWERPEN	NATIONAAL KADER (2000)	TOTAAL	TOTAAL	INDEX MET '98-'99=100
	VLAANDEREN	VLAANDEREN	BRABANT				98-99	2000-2001	
Chiro	16.308	18.829	18.410	12.260	27.380		93.688	93.187	99
FOS	2.843	1.868	955	1	721		6.031	6.388	106
KSA-VKSJ-KSJ	8.338	12.758	1.682	5.987	4.649		34.561	33.414	97
VVKSM	15.496	9.729	12.473	6.949	24.806	214	67.201	69.667	104
VNJ	602	262	177	137	775			1.953	
KAJ	732	1.043	673	755	628			3.831	
KLJ	6.341	5.372	*	*	*			26.795	

7.42 Spreiding aantal leden van jeugdbewegingen naar provincie. Bron: WVC, Administratie Cultuur.

OVERNACHTINGEN IN JEUGDVERBLIJFCENTRA

	AANT. J.V.C.	SUBSIDIARE VERBLIJVEN		NIET-SUBSIDIABELE		TOTAAL
		DOOR DE JEUGD	ANDERE	VERBLIJVEN DOOR DE JEUGD	ANDERE	
1994	62	556.426	110.744	154.069	110.744	821.239
1995	63	549.016	107.397	154.014	107.397	810.427
1996	65	565.259	99.453	172.591	99.453	837.303
1997	66	559.522	97.378	164.502	97.378	821.402
1998	66	569.059	95.880	167.758	95.880	832.697
1999	68	577.876	96.967	179.568	96.967	854.411
2000	67	568.789	96.384	177.421	96.384	842.594

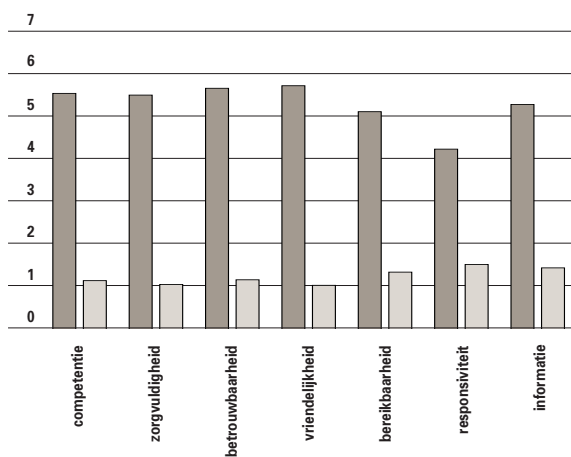
7.43 Evolutie van het aantal overnachtingen in de erkende jeugdverblijfcentra. Bron: WVC, administratie Cultuur.

de gemeenten. Op gemeentelijke speelpleinen staat de helft van de animatoren op de betaalrol, op de particuliere speelpleinen is dit slechts 4%. Het speelplein is ook een economische werkelijkheid. We bekijken enkele financiële gegevens. De prijs (2,5 euro) die de ouders betalen voor de speelpleinwerking neemt toe en opvallend sterker dan we op basis van een indexering mogen

verwachten. Hetzelfde geldt voor de vergoeding van de vrijwillige animatoren.

Vooral bij de gemeentelijke speelpleinwerking neemt het belang van de kinderopvang toe. Een derde van de gemeentelijke speelpleinwerkingen noemt de opvangfunctie bij de vijf belangrijkste aandachtspunten tegen een vijfde van de particuliere initiatieven.

TEVREDENHEID OVER JEUGDWERK

7.45 Algemeen oordeel voor de verschillende kwaliteitsaspecten op een schaal van één tot zeven. Bron: WVC, klantentevredenheids-onderzoek.

Ook de Vlaamse Gemeenschapscommissie organiseert speelpleinwerking. In totaal vond gedurende 48 dagen in Paas- en zomervakantie speelpleinwerking plaats op 16 Brusselse speelpleinen (8 voor kleuters, 6 voor lagere schoolkinderen en 2 voor tieners). De bijdrage van de ouders per dag bedraagt 3,10 euro (ook enkele mogelijkheden tot abonnement). Binnen de speelpleinwerking was er ook extra aandacht voor kinderen met een handicap. Met Pasen waren er 205 medewerkers (173 in 2000) en 387 in de zomer (344 in 2000).

KINDEREN OP BRUSSELSE SPEELPLEINEN

	2000		2001	
	Pasen	Zomer	Pasen	Zomer
Kinderen en kleuters				
ingeschreven kinderen	1.139	2.278	1.182	2.324
aanwezigheden	7.126	29.465	7.327	32.553
gemiddelde aanwezigheid	713	819	723	857

7.46 Deelname aan de Brusselse speelpleinen waarop de Vlaamse Gemeenschapscommissie een speelpleinwerking organiseert. Bron: VGC.

VOOR MEER INFORMATIE

Letty Ranshuysen, Publicksonderzoek in de Vlaamse musea 2001. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Brugge, november 2001.

Mark Elchardus, Luc Huyse en Marc Hooghe, Het maatschappelijke middenveld in Vlaanderen. Een onderzoek naar de sociale constructie van democratisch burgerschap, Brussel, september 2001.

Inlichtingen over het Vlaamse tijdsbudgetonderzoek en publicaties over de tijdsbesteding van de Vlamingen: www.vub.ac.be/TOR

Publicaties op basis van het Nederlandse tijdsbudgetonderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau: <http://www.scp.nl/boeken/trefwoorden/nl/26.htm>

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, cijferboek gemeentelijk jeugdwerk beleid 2002-2004.

Marc Jans, Speelpleinen op de rand van de 21^e eeuw. Onderzoekcentrum kind en samenleving, Meise, februari 2001.

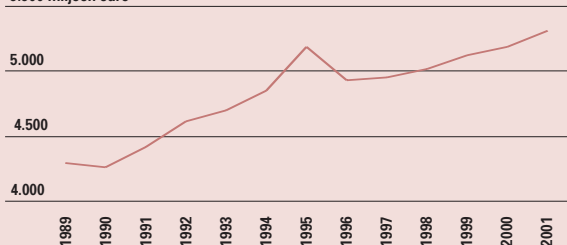
Onderwijs en vorming

hoofdstuk 8

Kerncijfers

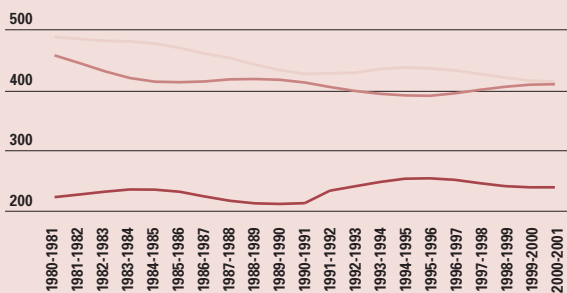
ONDERWIJSKREDIETEN

5.500 miljoen euro

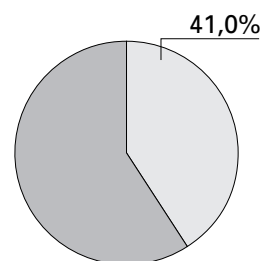
Evolutie van de onderwijskredieten, van 1989 tot 2001, in constante prijzen.

LEERLINGEN GEWOON ONDERWIJS

Evolutie aantal leerlingen in het gewoon onderwijs, x 1000. Vanaf het schooljaar 1991-1992 werd de tellingdatum verschoven van 1 oktober naar 1 februari. Deze verschuiving verklaart grotendeels de verhoogde deelname aan het kleuteronderwijs in het schooljaar 1991-1992. Bron: OND.

Uitgaven

Aandeel van het onderwijsbeleid in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- In 2000 beschikte 60% van de 25 tot 64-jarige inwoners over minimum een diploma hoger secundair onderwijs. Bij de 25 tot 34-jarigen loopt dit op tot bijna 80%.
- De leerling-leerkracht-ratio ligt internationaal bekeken op een gemiddeld niveau, behalve voor het secundair onderwijs dat er een stuk onder blijft.
- De lonen van leerkrachten in het lager en lager secundair onderwijs liggen boven het OESO-landengemiddelde.
- De kostprijs per leerling of student komt enkel in het secundair onderwijs boven het OESO-landengemiddelde uit.
- In leesvaardigheid en wiskundige geletterdheid scoren de Vlaamse 15-jarigen bij de besten ter wereld.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/onderwijs

8.1 Scholingsgraad van de bevolking

Een goed opgeleide bevolking is belangrijk voor het sociaal en economisch welzijn van zowel de gemeenschap als de persoon zelf. De scholingsgraad van de bevolking is voor (onderwijs)beleidsmakers een zinvolle indicator omdat hij een beeld geeft van de output van het onderwijsbeleid op langere termijn.

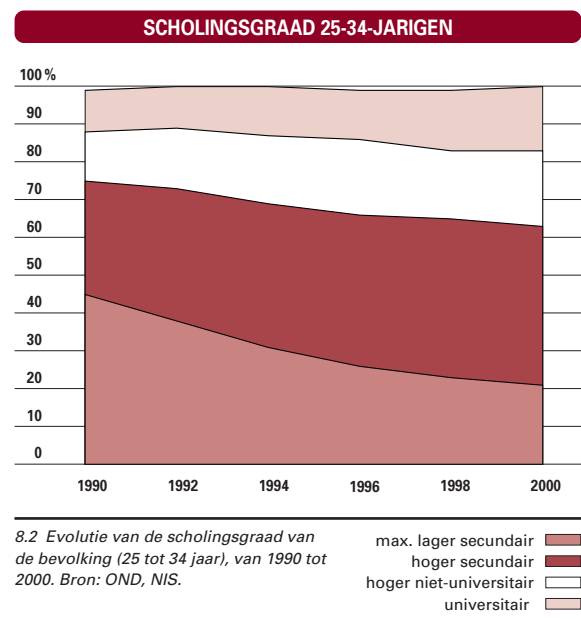
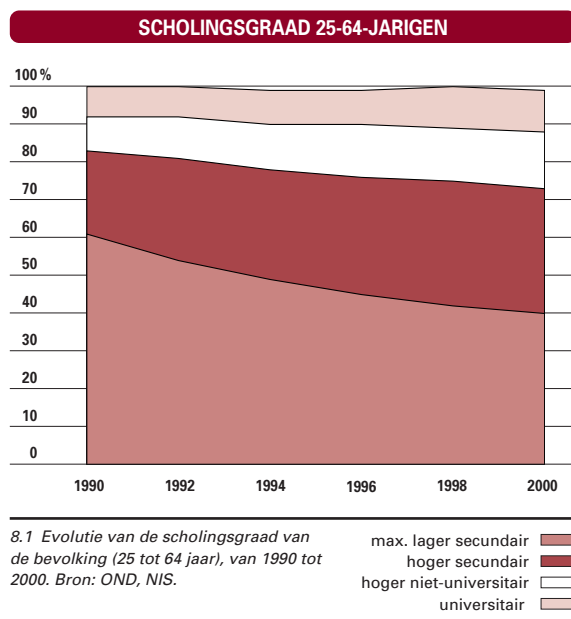
Vlaams Gewest

Gedurende het voorbije decennium nam de **scholingsgraad** in het Vlaamse Gewest gestaag toe. In 1990 had nog 61% van de 25 tot 64-jarigen maximaal een diploma lager secundair onderwijs. In 2000 is deze groep geslonken tot 40%. Steeds meer mensen halen een diploma hoger secundair onderwijs of hoger onderwijs van één cyclus (het korte type). Het aantal afgestudeerden van universitair niveau (deze groep bevat het hoger onderwijs van twee cycli en het onderwijs aan de universiteiten) stijgt eveneens, maar in mindere mate. Evoluties die slechts langzaam zichtbaar worden in de volledige bevolking komen duidelijker tot uiting wanneer we de jongere bevolkingsgroep (25 tot 34-jarigen) afzonderen. Zo is de stijging van het aantal

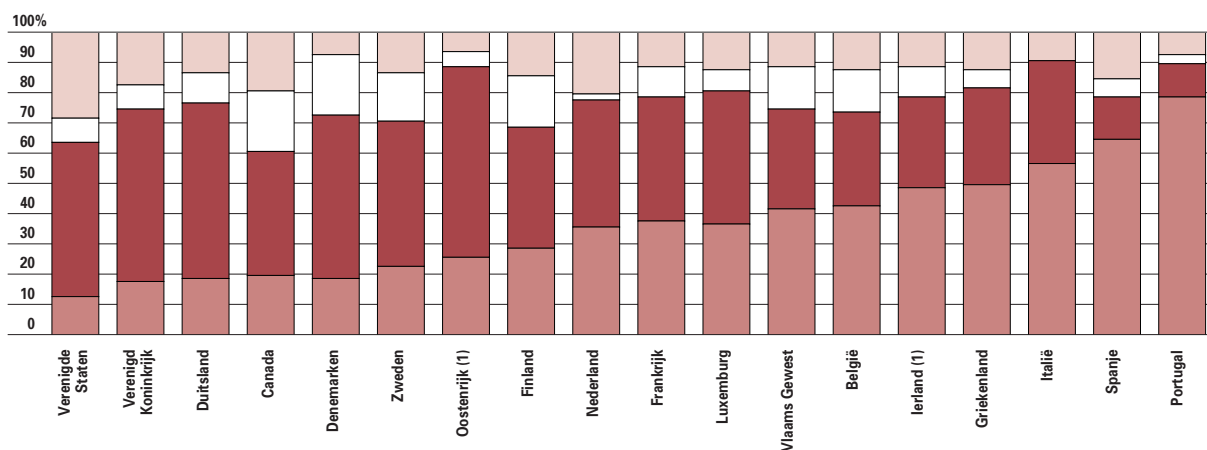
universitair gediplomeerden hier een stuk sterker, maar nog steeds komt een vijfde van deze jonge leeftijdsgroep niet verder dan een diploma lager secundair. Bezitten evenveel vrouwen als mannen een diploma? Voor het Vlaamse Gewest zijn er geen verschillen tussen mannen en vrouwen, noch wat betreft het behalen van een diploma (hoger) secundair, noch voor het behalen van een diploma in het hoger onderwijs. Ook in België als geheel blijven de genderverschillen uiterst klein. Wanneer echter de totale populatie wordt opgedeeld naar leeftijd komen er wel verschillen naar voor. In de oudere leeftijdsgroep (55 tot 64-jarigen) zijn de mannelijke gediplomeerden duidelijk in de meerderheid, terwijl het tegenovergestelde zich voordoet in de jongere leeftijdsgroep (25 tot 34-jarigen).

Internationale vergelijking

Bij een internationale vergelijking vinden we het Vlaamse Gewest in de middenmoot. De totale Belgische situatie is zeer vergelijkbaar met de Vlaamse. Het valt op dat we vooral de Zuid-Europese landen voorblijven.

SCHOLINGSGRAAD

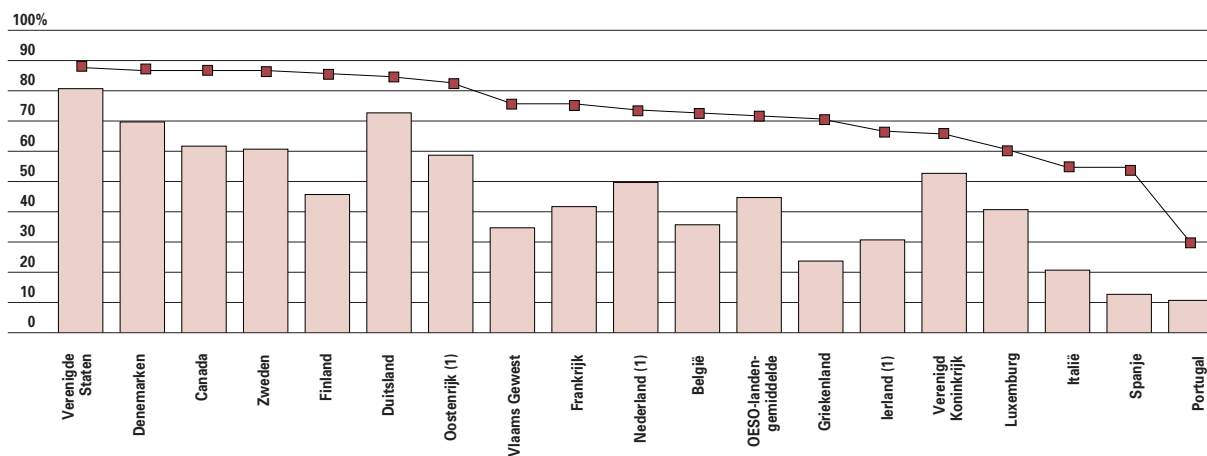
8.3 Cumulatief percentage van de bevolking (25 tot 64 jaar) volgens hoogste scholingsgraad, internationale vergelijking (1999). Bron: OND, OESO, NIS. (1) Gegevens voor 1998.

max. lager secundair
 hoger secundair
 hoger niet-universitair
 universitair

Wat geldt voor de Vlaamse context, keert ook terug op internationaal vlak: in de jongere bevolkingsgroep voltooien steeds meer mensen het (hoger) secundair en onderwijs van universitair niveau. De opkomst van de jonge vrouwelijk generatie is

een zo goed als internationaal fenomeen. Niettemin behalen in het Verenigd Koninkrijk, Oostenrijk, Duitsland en Luxemburg nog steeds beduidend meer mannen dan vrouwen een diploma secundair onderwijs.

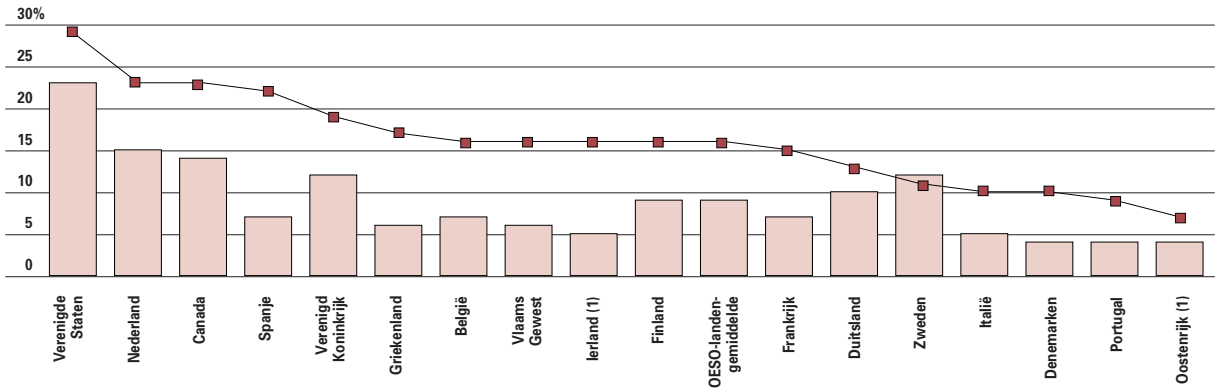
HOGER SECUNDAIR ONDERWIJS VOLTOOID

8.4 Percentage van de bevolking dat minstens hoger secundair onderwijs voltooid heeft, per leeftijdsgroep, internationale vergelijking (1999). Bron: OND, OESO, NIS. (1) Gegevens voor 1998.

55-64-jarigen
 25-34-jarigen

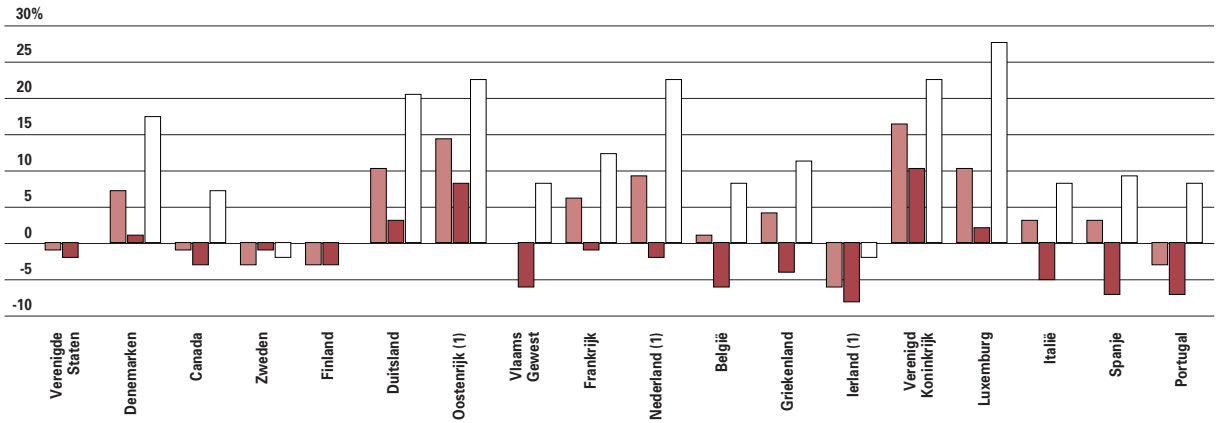
ONDERWIJS VAN UNIVERSITAIR NIVEAU VOLTOOID

8.5 Percentage van de bevolking dat onderwijs van universitair niveau voltooid heeft, per leeftijdsgroep, internationale vergelijking (1999). Bron: OND, OESO, NIS. (1) Gegevens voor 1998.

55-64-jarigen
25-34-jarigen

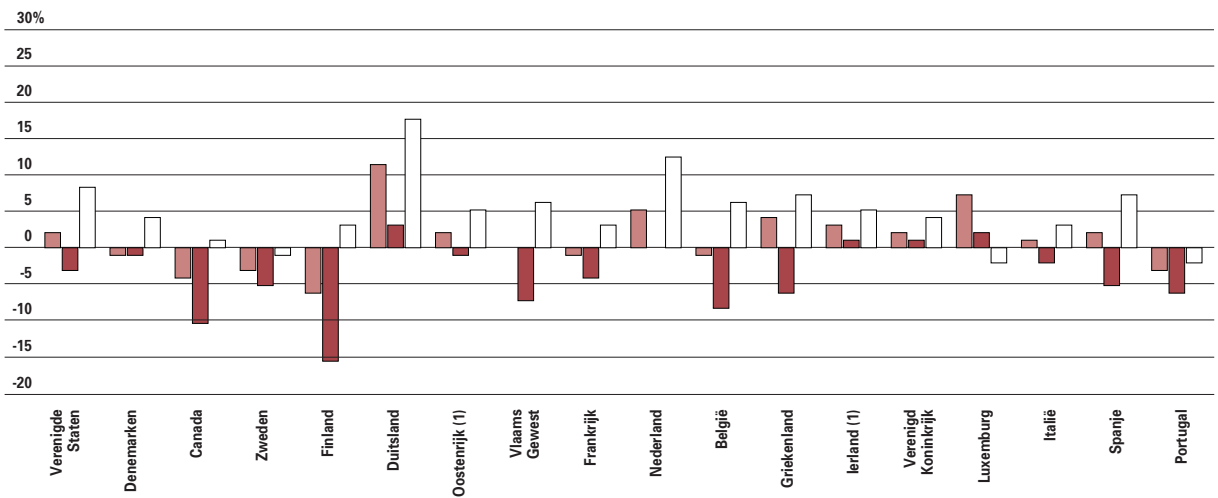
DIPLOMA SECUNDAIR ONDERWIJS BEHAALD

8.6 Verschillen tussen mannen en vrouwen bij het behalen van een diploma secundair onderwijs, internationale vergelijking (1999). Een positief verschil duidt steeds op een voordeel voor de mannen, een negatief verschil op een voordeel voor de vrouwen. Bron: OND, OESO, NIS. (1) Gegevens voor 1998.

25-64-jarigen
25-34-jarigen
55-64-jarigen

DIPLOMA HOGER ONDERWIJS BEHAALD

8.7 Verschillen tussen mannen en vrouwen bij het behalen van een diploma hoger onderwijs, internationale vergelijking (1999). Een positief verschil duidt steeds op een voordeel voor de mannen, een negatief verschil op een voordeel voor de vrouwen. Bron: OND, OESO, NIS. (1) Gegevens voor 1998.

25-64-jarigen
25-34-jarigen
55-64-jarigen

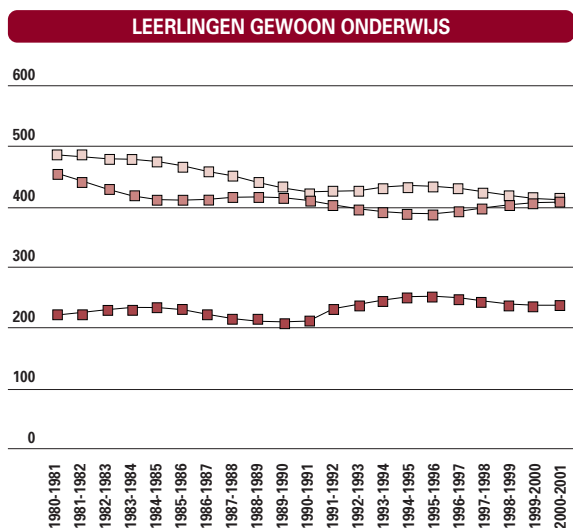
8.2 Kerncijfers leerlingen en studenten

In Vlaamse en Europese beleidsteksten vormt levenslang leren het basisprincipe. Naast het non-formeel leren en het informeel leren blijft het formeel leren belangrijk. Dit formele leren vindt vooral plaats in het traditionele onderwijssysteem. Deze deelname wordt in de kerncijfers van dit hoofdstuk besproken. In de Vlaamse Gemeenschap lopen ruim 1,2 miljoen leerlingen en studenten school.

Gewoon onderwijs

1. Kleuteronderwijs

Sinds 1989-1990 nam het **aantal kleuters** jaar na jaar toe, tot zich in 1996-1997 een daling inzette. In het schooljaar 2000-2001 blijft de schoolbevolking in het gewoon kleuteronderwijs stabiel. In het kleuteronderwijs vormen de jongens de meerderheid (51%). Bijna twee derden van de kleuters loopt school in het gesubsidieerd vrij onderwijs.

8.8 Evolutie aantal leerlingen in het gewoon onderwijs, x 1000. Vanaf het schooljaar 1991-1992 werd de tellingdatum verschoven van 1 oktober naar 1 februari. Deze verschuiving verklaart grotendeels de verhoogde deelname aan het kleuteronderwijs in het schooljaar 1991-1992. Bron: OND.

2. Lager onderwijs

De **schoolbevolking in het gewoon lager onderwijs** is sinds het schooljaar 1996-1997 continu gestegen. Ook in het schooljaar 2000-2001 is er een stijging, maar die is minder groot dan in de voorbije schooljaren. Ook hier vormen de jongens nog net de meerderheid met 50,5% en neemt het gesubsidieerd vrij onderwijs bijna twee derden van de leerlingen voor zijn rekening.

3. Secundair onderwijs

Sinds 1995-1996 ziet men in het **leerlingenaantal van het gewoon secundair onderwijs** een dalende trend. Die zet zich in 2000-2001 verder met opnieuw een kleine daling (-0,5%).

Jongens maken met 51% nipt de meerderheid uit en drie kwart van de leerlingen volgt les in het gesubsidieerd vrij onderwijs.

Tijdens het schooljaar 2000-2001 telde het onthaaljaar voor **anderstalige nieuwkomers** 1.597 leerlingen, een stijging van 650 ten opzichte van het voorgaande schooljaar. Het onthaaljaar behoort tot de nieuwe structuur, maar wordt niet ingedeeld bij een bepaalde graad of leerjaar.

In het schooljaar 2000-2001 werd gestart met een experiment **modulair onderwijs**, dat 7 jaar in beslag zal nemen. 875 leerlingen schreven zich hiervoor in. In het modulair onderwijs bestaan geen graden of leerjaren, maar wel studiegebieden. Voor elk studiegebied is een opleidingsstructuur uitgetekend met afzonderlijke leerstofpakketten, modules genoemd. Ook wordt er gewerkt op grond van vakkenintegratie. Modules en opleidingen leiden tot aparte (deel)certificaten. Onder bepaalde voorwaarden worden in het modulair onderwijs dezelfde studiebewijzen als

LEERLINGEN GEWOON BASISONDERWIJS

	JONGENS	MEISJES	TOTAAL
Kleuteronderwijs	121.909	116.972	238.881
Lager onderwijs	206.701	202.622	409.323

8.9. Schoolbevolking in het gewoon basisonderwijs, schooljaar 2000-2001. Bron: OND.

LEERLINGEN GEWOON SECUNDAIR ONDERWIJS

	JONGENS	MEISJES	TOTAAL
Onthaalklas anderstalige nieuwkomers	858	739	1.597
1ste graad	69.979	66.072	136.051
ASO	47.702	60.605	108.307
TSO	51.187	36.944	88.131
KSO	1.846	2.817	4.663
BSO	37.794	36.800	74.594
Totaal	209.366	203.977	413.343

8.10 Schoolbevolking in het gewoon secundair onderwijs, schooljaar 2000-2001. In de gegevens voor het beroepssecundair onderwijs zijn de leerlingen in de 4de graad inbegrepen. Bron: OND.

in het lineair systeem uitgereikt.

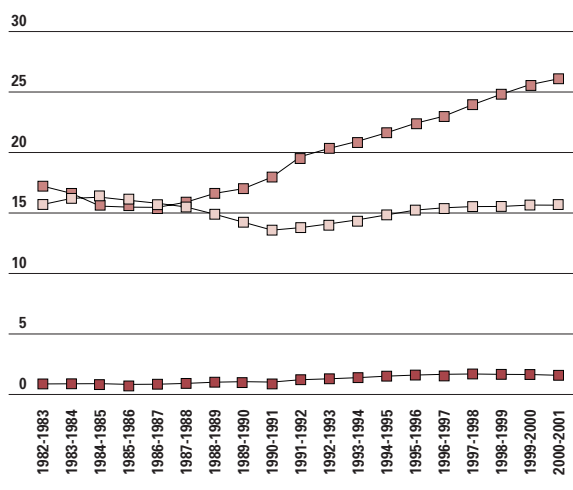
Na de eerste graad is de verdeling over de onderwijsvormen als volgt:

- 39% in het algemeen onderwijs (ASO),
- 32% in de technische afdelingen (TSO),
- 2% in de kunstafdelingen (KSO) en
- 27% in het beroepsonderwijs (BSO, inclusief de leerlingen in de 4de graad BSO en het experimenteel modulair onderwijs).

Buitengewoon onderwijs

Vanaf 1998-1999 leek het aantal leerlingen in het geheel van het **buitengewoon onderwijs** te stagneren,

LEERLINGEN BUITENGEWOON ONDERWIJS

8.11 Evolutie aantal leerlingen in het buitengewoon onderwijs, x 1000. Om dubbelstellingen te vermijden werden de leerlingen in het buitengewoon onderwijs van het type 5 niet meegeteld in deze tabel. Vanaf het schooljaar 1991-1992 werd de teldatum verschoven van 1 oktober naar februari. Bron: OND.

kleuteronderwijs —■—
 lager onderwijs —□—
 secundair onderwijs —○—

maar in 2000-2001 is er opnieuw een stijging te zien (+461 leerlingen). Deze stijging komt volledig op rekening van het buitengewoon lager onderwijs, maar deze stijging is minder groot dan in de voorbije schooljaren. In het buitengewoon kleuter- en secundair onderwijs is er een dalende trend waar te nemen.

Voor het buitengewoon secundair onderwijs is dit een trendbreuk: voor het eerst sedert het schooljaar 1990-1991 is er een daling. Ten opzichte van 1999-2000 schreven zich 11 leerlingen (-0,07%) minder in.

Geïntegreerd onderwijs

In het **geïntegreerd onderwijs** worden kinderen met een handicap opgevangen in het gewoon onderwijs, met de hulp van deskundigen uit het buitengewoon onderwijs. Deze onderwijsvorm telt steeds meer leerlingen. Het gaat hier meestal om motorisch, visueel of auditief gehandicapte kinderen. Het geïntegreerd onderwijs kan gegeven worden op het niveau van het kleuteronderwijs, het lager, het secundair en het hoger onderwijs, uitgezonderd in het universitair onderwijs. Tijdens het schooljaar 2000-2001 werden vanuit het basisonderwijs 1.289 leerlingen begeleid, vanuit het secundair onderwijs 466 leerlingen.

Deeltijds onderwijs

In het **deeltijds beroepssecundair** onderwijs steeg de groep 15 tot 18-jarigen tot 5.468 leerlingen (+3,6%). Ook in het deeltijds beroepssecundair onderwijs 18-25-jarigen is het aantal leerlingen gestegen, meer bepaald met 33 leerlingen of 7,35%. Het **deeltijds secundair zeevisserij** onderwijs trok slechts 11 leerlingen aan. Naast het deeltijds beroepssecundair onderwijs worden nog andere soorten vorming erkend in het kader van de deeltijdse leerplicht. Zo kunnen jongeren een alternerende vorming volgen, zoals de **middenstandsopleiding**, onder de auspiciën van het

LEERLINGEN BUITENGEWOON ONDERWIJS

	JONGENS	MEISJES	TOTAAL
Kleuteronderwijs	1.150	551	1.701
Lager onderwijs	16.470	9.742	26.212
Secundair onderwijs	9.789	5.974	15.763

8.12 Schoolbevolking in het buitengewoon onderwijs, schooljaar 2000-2001. De leerlingen in het buitengewoon onderwijs van het type 5 zijn niet in de cijfers opgenomen. De telling van 1 februari geeft een momentopname van het aantal leerlingen in het type 5-onderwijs. Op 1 februari 2001 werden in het type 5 in het buitengewoon kleuteronderwijs 130 kleuters geteld, in het buitengewoon lager onderwijs 227 leerlingen en in het buitengewoon secundair onderwijs 198 leerlingen. Bron: OND.

LEERLINGEN BUITENGEWOON ONDERWIJS

Kleuteronderwijs	447
Lager onderwijs	761
Secundair onderwijs	493
Hoger onderwijs	54

8.13 Schoolbevolking in het geïntegreerd onderwijs naar het onderwijsniveau van de leerling, schooljaar 2000-2001. Bron: OND.

Vlaams Instituut voor het Zelfstandig Ondernemen. Deze 'leertijd' bestaat uit een lesdag per week in een Centrum voor Middenstandsopleiding, de overige vier dagen gaan de leerlingen in de leer bij een zelfstandig ondernemer. Op 31 december 2000 waren er 7.186 leerovereenkomsten en leerverbintenissen onder toezicht afgesloten.

Hoger onderwijs

1. Hogescholenonderwijs

In het academiejaar 2000-2001 steeg het aantal **hoofdinschrijvingen** in het hogescholenonderwijs met 722, en kwam daarmee dicht bij de 100.000. Bijna drie kwart koos voor een opleiding van één cyclus, een kwart voor een opleiding van twee cycli. Het **aantal vrouwelijke studenten** blijft stijgen en maakt 54% van de totale studentenpopulatie uit. Niet minder dan 80% van de vrouwelijke studenten volgt een opleiding van 1 cyclus. De vrouwen maken dan ook met 59% de meerderheid van de totale studentenpopulatie uit in de opleidingen van 1 cyclus. In de 2 cycli-opleidingen is de verhouding net andersom: deze opleiding wordt gevolgd door 59% mannen.

Bijna 1 student op 3 koos voor het **studiegebied** handelswetenschappen en bedrijfskunde. Daarnaast is er ook heel wat interesse voor industriële wetenschappen en technologie (vooral in de 2 cycli-opleiding), onderwijs en gezondheidszorg. De hogescholen kunnen eveneens voortgezette opleidingen organiseren. In het academiejaar 2000-2001 volgden 1.516 studenten een voortgezette opleiding, 1.024 studenten de voortgezette lerarenopleiding en 426 studenten de initiële lerarenopleiding van academisch niveau.

2. Universitair onderwijs

De Vlaamse universiteiten telden in het academiejaar 2000-2001 56.118 **hoofdinschrijvingen** voor een academische basisopleiding. Dat is een daling met 1,1%. Vrouwen maken hier de meerderheid uit met 54% van alle hoofdinschrijvingen.

DEELTIJDS ONDERWIJS

	JONGENS	MEISJES	TOTAAL
Deeltijds beroepssecundair onderwijs 15-18-jarigen	3.491	1.977	5.468
Deeltijds beroepssecundair onderwijs 18-25-jarigen	336	146	482
Deeltijds secundair zeevisserij onderwijs	11	0	11

8.14 Schoolbevolking in het deeltijds onderwijs, schooljaar 2000-2001. Bron: OND.

STUDENTEN HOGESCHOLEN

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
1993-1994	42.917	47.734	90.651
1994-1995	42.211	47.944	90.155
1995-1996	42.451	48.595	91.046
1996-1997	43.707	50.269	93.976
1997-1998	45.685	51.889	97.574
1998-1999	46.796	53.137	99.933
1999-2000	45.747	52.789	98.536
2000-2001	45.773	53.485	99.258

8.15 Evolutie van het aantal studenten in het hogescholenonderwijs naar geslacht, van 1993-1994 tot 2000-2001.

In deze tabel worden de hoofdinschrijvingen weergegeven. De vrije studenten zijn niet opgenomen. De daling van de studentenaantallen in het academiejaar 1999-2000 is het gevolg van een registratiemethode van IAJ-studenten. In de traditionele opvraging werden IAJ-studenten (Individueel Aangepast Jaarprogramma), vaak dubbel geregistreerd en dubbel geteld in de tabellen. In de Databank Tertiair Onderwijs worden de IAJ-studenten slechts éénmaal geregistreerd, in het laagste jaar waarin ze zijn ingeschreven. In realiteit stijgt de studentenbevolking in het hogescholenonderwijs in het academiejaar 1999-2000. Bron: OND.

BIJKOMENDE INSCHRIJVINGEN HOGESCHOLEN

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
Basisopleidingen en initiële lerarenopleiding	546	376	922
Initiële lerarenopleiding van academisch niveau	177	285	462
Voortgezette lerarenopleiding	0	6	6
Voortgezette opleidingen	9	5	14
Totaal	732	672	1.404

8.16 Aantal bijkomende inschrijvingen per soort opleiding en naar geslacht in het hogescholenonderwijs, academiejaar 2000-2001. Bron: OND.

Als we ook de andere opleidingen in rekening brengen (gediplomeerde in de aanvullende studies, gediplomeerde in de gespecialiseerde studies, academische initiële basisopleiding), komen we tot 63.081 hoofdinschrijvingen, een daling met 0,5%. De 'grootste' **studiegebieden** zijn Rechten, Notariaat

STUDENTEN UNIVERSITEITEN

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
1993-1994	26.173	24.714	50.887
1994-1995	27.032	25.745	52.777
1995-1996	27.934	27.364	55.298
1996-1997	28.174	28.242	56.416
1997-1998	27.929	28.973	56.902
1998-1999	27.408	29.762	57.170
1999-2000	26.508	30.232	56.740
2000-2001	25.656	30.462	56.118

8.17 Evolutie van het aantal studenten in het universitair onderwijs naar geslacht, van 1993-1994 tot 2000-2001. In de tabel zijn de hoofdinschrijvingen in de academische basisopleidingen opgenomen, de inschrijvingen aan de Koninklijke Militaire School en de Protestantse Theologische Faculteit niet. Bron: V.I.I.R., OND.

en Criminologische wetenschappen, Economische en Toegepaste economische wetenschappen en Psychologische en pedagogische wetenschappen.

Samen zijn ze goed voor 37% van alle hoofdinschrijvingen.

Bij de twee eerste studiegebieden deed zich een

BIJKOMENDE INSCHRIJVINGEN UNIVERSITEITEN

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
Academische basisopleiding	484	348	832
Aanvullende opleiding GAS	29	9	38
Specialisatieopleiding GGS	26	11	37
Academische initiële lerarenopleiding	646	1.325	1.971
Totaal	1.185	1.693	2.878

8.18 Aantal bijkomende inschrijvingen per soort opleiding en naar geslacht in het universitair onderwijs, academiejaar 2000-2001. Bron: OND.

daling voor ten opzichte van het voorgaand academiejaar. Psychologische en pedagogische wetenschappen groeide aan.

Vrouwen zijn procentueel het sterkst vertegenwoordigd in de studiegebieden Sociale gezondheidswetenschappen (83%), Psychologische en pedagogische wetenschappen (79%) en Farmaceutische wetenschappen (77%). De **participatie van vrouwen** is het laagst in de studiegebieden Toegepaste wetenschappen (21%), Wijsbegeerte en moraalwetenschappen (37%) en Wetenschappen (37%).

LEERLINGEN GEÏNTEGREED ONDERWIJS

	1991-1992	1992-1993	1993-1994	1994-1995	1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	
Aantal leerlingen in GON begeleid vanuit het basisonderwijs	524	574	550	647	744	804	790	891	1.031	1.120	1.289
Aantal leerlingen in het GON begeleid vanuit het secundair onderwijs	202	195	260	286	313	304	263	311	344	435	466

8.19 Vanaf het schooljaar 1994-1995 komen de leerlingen van alle types buitengewoon onderwijs in aanmerking, type 5 uitgezonderd. Voor de leerlingen met een fysieke, visuele of auditieve handicap wordt er een onderscheid gemaakt tussen een matige en ernstige handicap. De begeleidingsduur is slechts voor leerlingen met een matige handicap onbeperkt in de tijd.

8.3 Kerncijfers personeel en instellingen

De omvang van het personeelskorps is niet langer een gevolg van meer of minder leerlingen, maar moet afgestemd worden op de noden van de maatschappij. Om op de uitdagingen van de kennismaatschappij te kunnen inspelen, is een voldoende groot en kwalitatief lerarenkorps nodig. De waardering van het beroep en het comfort van de lesgevers vormen cruciale factoren in een kwalitatief onderwijssysteem. De evolutie in de personeelsaantallen geeft dan ook de kans te toetsen of de beleidsopties een reëel effect hebben.

Bestuurs- en onderwijzend personeel buiten de universiteit

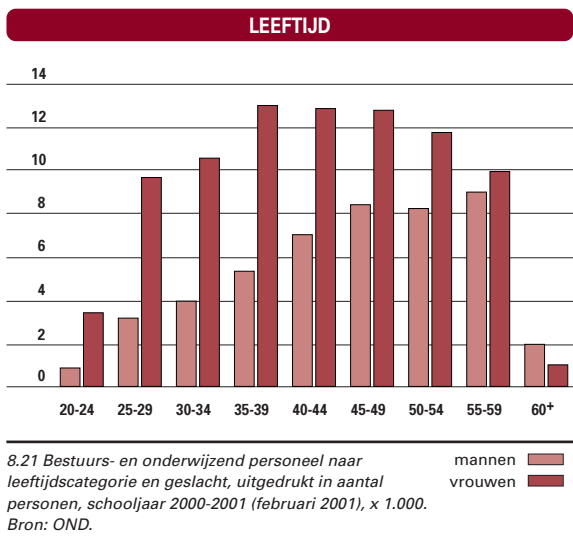
Over het algemeen gesproken neemt het aantal **budgettaire fulltime-equivalenten** toe. Het bestuurs- en onderwijzend personeel dat op de betaalrol van het departement Onderwijs staat is tussen 1991-1992 en 2000-2001 gestegen met 4,8%. De verklaring hiervoor is de stijging van de leerlingenaantallen, het effect van de ‘onderwijspool’ en vooral

de sterke groei van de extra (omkaderings)middelen voor onderwijsvoorrangsbeleid en zorgverbreding. In de periode 1991-2001 zijn de middelen voor het voorrangsbeleid en de zorgverbreding (bijvoorbeeld voor anderstalige nieuwkomers) gestegen van 3,8 miljoen euro naar 66,3 miljoen euro.

Het aantal **vastbenoemde personeelsleden** ging door de benoemingsstop in dalende lijn. Daardoor steeg het aantal **tijdelijken**. In januari 1998 is de benoemingsstop opgeheven waardoor het aantal vastbenoemden toeneemt. Ook het aantal tijdelijken steeg het voorbije schooljaar opnieuw, ondermeer door de inwerkingtreding van de ‘onderwijspool’. Deze ‘pool’ is een kader waarbinnen leerkrachten soepel kunnen worden ingezet voor vervangingen in een aantal scholen. In het schooljaar 2000-2001 betaalde het departement Onderwijs 722 poolleden in het basisonderwijs en 968 in het secundair onderwijs (telkens budgettaire fulltime-equivalenten). De inzetbaarheid in vervangingen schommelde tussen 40% in september en 72% in februari, over de beide onderwijsniveaus heen. Ondanks de kinderziektes die inherent zijn aan het opstarten van een nieuw project bewijzen deze cijfers dat de vervangingspool

PERSONEEL				
	1991-1992	1994-1995	1997-1998	2000-2001
Gewoon basisonderwijs	41.247	41.176	42.383	45.254
Buitengewoon basisonderwijs	4.026	4.323	4.658	4.961
Gewoon secundair onderwijs	54.301	53.931	54.335	53.744
Buitengewoon secundair onderwijs	4.023	4.116	4.371	4.530
Hogescholenonderwijs	8.167	8.378	7.413	7.617
Secundair onderwijs voor sociale promotie	2.217	2.238	2.311	2.952
Hoger onderwijs voor sociale promotie	410	457	465	538
Deeltijds kunstonderwijs	2.775	2.842	3.086	3.164
Totaal bestuurs-en onderwijzend personeel	117.166	117.461	119.022	122.760
Vastbenoemden	94.866	94.778	90.853	91.244
Tijdelijken	22.300	22.683	28.169	31.516

8.20 Evolutie van het bestuurs- en onderwijzend personeel per onderwijsniveau, naar statuut in januari, uitgedrukt in budgettaire fulltime-equivalenten. Bij het hogescholenonderwijs werden vanaf het academiejaar 1995-1996 personeelsleden met een mandaatsvergoeding en gastprofessoren niet meer in de statistieken opgenomen. Bron: OND.

aan een concrete nood beantwoordt.

In de groep van bestuurs- en onderwijzend personeel stijgt de **leeftijdsgroep** 20 tot 24-jarigen (uitgedrukt in fysische personen) stijgt van 2,5% in 1998-1999 naar 3,2% in 2000-2001. De groep 25 tot 54-jarigen blijft ongeveer constant en het aantal 55-plussers stijgt. Blijkbaar wordt de vergrijzing lichtjes opgevangen door een kleine toename van de jonge leerkrachten. Het percentage **mannen** daalt, het leerkrachtenberoep wordt meer en meer een **vrouwenaangelegenheid**.

Ander personeel buiten de universiteit

Ook bij het **niet-onderwijzend personeel** neemt in het schooljaar 2000-2001 het aantal budgettaire

fulltime- equivalenten toe, in tegenstelling tot de voorgaande jaren. De bijkomende omkadering in het onderwijs voor sociale promotie en de oprichting van de CLB's is hiervoor een verklaring. Bij de inwerkingtreding van de CLB's werd een aantal artsen en verpleegsters van het departement Volksgezondheid naar het departement Onderwijs overgeheveld. Meer gedetailleerd vormen het gewoon basis- en secundair onderwijs en in mindere mate het deeltijds kunstonderwijs een uitzondering op de toename van deze budgettaire fulltime-equivalenten. In het gewoon secundair onderwijs is er een daling van het aantal leerlingen. Bovendien moet men de natuurlijke afvloei van administratief, meester, vak- en dienstpersoneel van het gemeenschapsonderwijs bij de interpretatie van de cijfers mee in rekening nemen.

Personeel aan de universiteiten

De zes universiteiten hadden op 1 februari 2001 gezamenlijk 15.694,8 **voltijdse eenheden personeelsleden** in dienst, inclusief het onderzoeks- en technisch personeel van de onderzoeksinstituten FWO, IWT en VIB werkzaam aan de universiteiten.

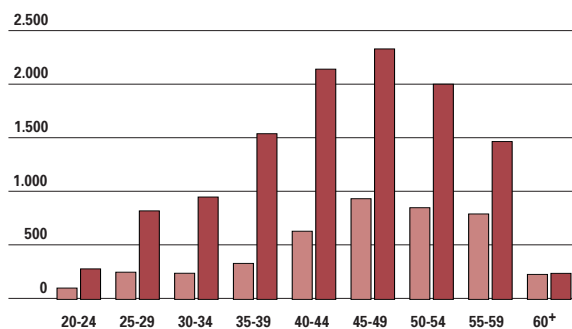
Ongeveer de helft wordt betaald via de werkingstoelage, de andere helft via andere bronnen. Tussen 1992 en 2001 is het aantal personeelsleden dat betaald wordt **via de werkingstoelage** lichtjes gestegen (+1,5%). Het aantal personeelsleden ten laste van **andere bronnen** is met maar liefst 94% toegenomen.

Dit leidde vanzelfsprekend tot een toename in het totale aantal. In vergelijking met 1992 tellen de

ANDER PERSONEEL				
	1991-1992	1994-1995	1997-1998	2000-2001
Gewoon basisonderwijs	1.584	1.300	1.123	963
Buitengewoon basisonderwijs	857	1.057	1.384	1.779
Gewoon secundair onderwijs	8.500	7.772	7.173	6.314
Buitengewoon secundair onderwijs	461	540	606	689
Hogescholenonderwijs	1.237	1.249	1.300	1.518
Secundair onderwijs voor sociale promotie	152	138	146	243
Hoger onderwijs voor sociale promotie	14	13	15	21
Deeltijds kunstonderwijs	130	118	121	120
PMS-centra, inspectie, pedagogische begeleiding, semi-internaten	2.449	2.332	2.304	3.083
Totaal niet-onderwijzend personeel	15.384	14.519	14.172	14.730
Vastbenoemden	12.645	11.858	10.951	10.664
Tijdelijken	2.739	2.661	3.221	4.066

8.22 Evolutie van de andere personeelscategorieën per onderwijsniveau, naar statuut in januari uitgedrukt in budgettaire fulltime-equivalenten. Bron: OND.

LEEFTIJD

8.23 Andere personeelscategorieën naar leeftijdscategorie mannen en geslacht, uitgedrukt in aantal personen, schooljaar 2000-2001 (februari 2001). Bron: OND.

universiteiten 32% meer personeelsleden. Tot 2000 daalde het aantal personeelsleden ten laste van de werkingsuitkeringen, wat voor een groot deel het gevolg was van de ‘erosie’ van de werkingsuitkeringen. Wellicht is de huidige lichte toename onder meer het gevolg van de versterking van de basisfinanciering (vooral voor het zelfstandig academisch personeel) en van de overname van de vaste FWO onderzoekers door de universiteiten in hun ZAP-kader.

De stijging van het personeelsbestand buiten de werkingsuitkeringen is onder meer het gevolg van de sterke toename van de middelen voor het wetenschappelijk onderzoek in de periode 1995-1999. Het ZAP-bestand aan de Vlaamse universiteiten is onderhevig aan een voortdurende **veroudering**. In 1992 was bijna een kwart ouder dan 55 jaar, in 2001 bijna een derde. Een grote groep van ZAP-leden nadert de pensioenleeftijd en moet binnenkort vervangen worden.

Ook bij het AAP en het ATP stijgt de gemiddelde

leeftijd maar de situatie is daar minder acuut: de groep die de pensioenleeftijd bereikt, is naar verhouding kleiner dan bij het ZAP.

In voltijdse eenheden is het aantal **vrouwen** sinds 1992 met iets meer dan de helft gestegen. In 1992 maakten vrouwen 37% van het personeelsbestand uit, in 2001 is dit toegenomen tot 42%. In geen enkele categorie – met uitzondering bij de groep ATP bwu – vindt men de helft vrouwen. Ter vergelijking: bij de nieuwe eerstejaars in 2001 maakten vrouwelijke studenten 55% uit van het totaal. Ook is het opvallend dat vrouwen minder frequent doorgroeien naar de hoogste functies binnen de universiteit.

Leerling-leerkracht-ratio

De Vlaamse **leerling-leerkracht-ratio** voor het kleuteronderwijs is 18,0, voor het lager onderwijs 14,0 en voor het secundair onderwijs 8,7. Ook het Vlaams hoger onderwijs wordt gekenmerkt door een, in EU-perspectief, middelmatige leerling-leerkracht-ratio (17,4).

De ratio voor het secundair onderwijs is de laagste van alle OESO- en EU-landen. Enige nuancering bij deze ratio's is zeker nodig omdat ook het buitengewoon onderwijs in het cijfermateriaal voor de Vlaamse Gemeenschap werd geïntegreerd. Verder werden ook de data voor het deeltijds onderwijs en het secundair onderwijs voor sociale promotie geïntegreerd. Alle onderwijzend personeel (budgettaire fulltime-equivalenten) werd opgenomen, dus ook personeelsleden die geen klasleerkracht zijn, bijvoorbeeld taakleerkrachten. Personeelsleden die zorgen voor vervangingen van minder dan een jaar werden eveneens meegeteld, zoals de OESO-methodologie trouwens voorschrijft.

In het kleuteronderwijs varieert de ratio tussen 11,9 voor Finland en 23,2 voor Duitsland. Het lager onderwijs ligt tussen 12,7 voor Oostenrijk en

PERSONEEL AAN UNIVERSITEITEN

	1992	1994	1996	1999	2000	2001
ZAP	2.452	2.394	2.347	2.332	2.361	2.508
AAP	1.592	1.598	1.688	1.712	1.756	1.826
ATP	3.796	3.639	3.533	3.623	3.708	3.717
WP	2.192	2.632	2.909	4.837	5.163	5.177
ATP bwu	1.766	2.161	2.163	2.579	2.430	2.467

8.24 Evolutie van de personeelsbezetting aan de Vlaamse universiteiten per categorie, uitgedrukt in voltijdse eenheden, van 1992 tot 2001. Bron: V.I.R.

ZAP: zelfstandig academisch personeel

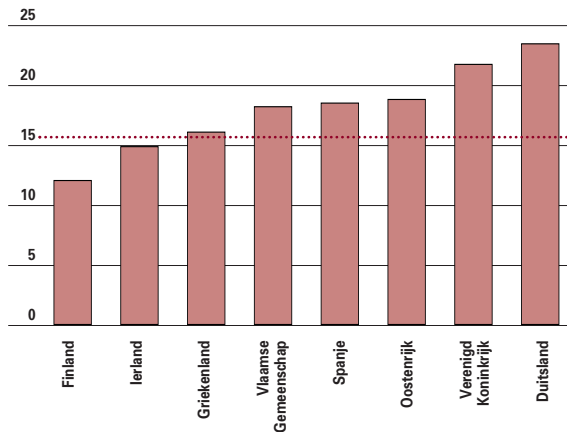
AAP: assistend academisch personeel

ATP: administratief en technisch personeel

WP: wetenschappelijk personeel

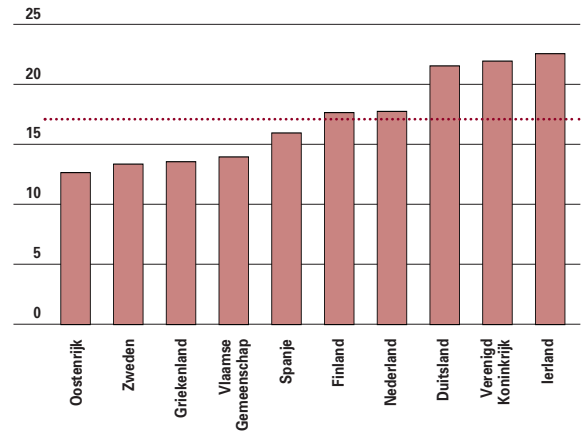
ATP bwu: administratief en technisch personeel, bezoldigd buiten de werkingsuitkering.

LEERLING-LEERKRACHT-RATIO KLEUTERONDERWIJS

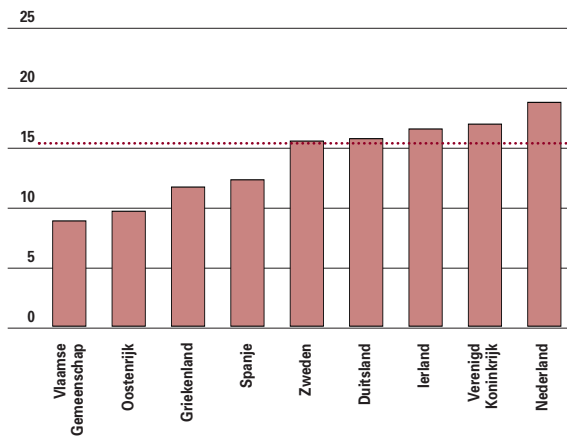
8.25 Leerling-leerkracht-ratio in het kleuteronderwijs, internationale vergelijking (1997-1998).
Bron: OESO, OND. OESO-landengemiddelde

LEERLING-LEERKRACHT-RATIO LAGER ONDERWIJS

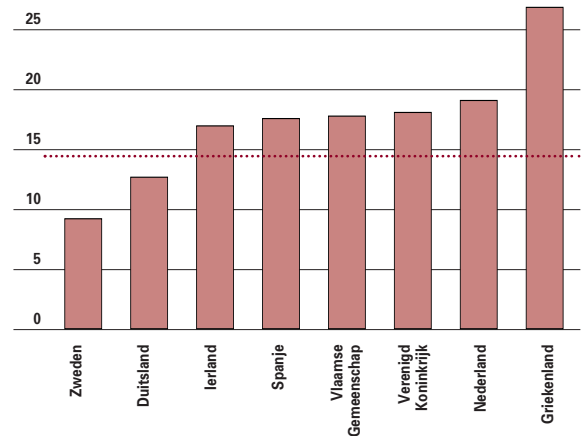
8.26 Leerling-leerkracht-ratio in het lager onderwijs, internationale vergelijking (1997-1998).
Bron: OESO, OND. OESO-landengemiddelde

LEERLING-LEERKRACHT-RATIO SECUNDAIR ONDERWIJS

8.27 Leerling-leerkracht-ratio in het secundair onderwijs, internationale vergelijking (1997-1998).
Bron: OESO, OND. OESO-landengemiddelde

LEERLING-LEERKRACHT-RATIO HOGER ONDERWIJS

8.28 Leerling-leerkracht-ratio in het hoger onderwijs, internationale vergelijking (1997-1998).
Bron: OESO, OND. OESO-landengemiddelde

22,6 voor Ierland. In het secundair onderwijs heeft de Vlaamse Gemeenschap de laagste ratio in EU-perspectief (8,7). Nederland heeft de hoogste ratio met 18,5.

Wedde van leerkrachten

De lonen van leerkrachten in de Vlaamse Gemeenschap liggen voor alle onderwijsniveaus en voor alle carrièremomenten boven die van de Franse Gemeenschap én boven de OESO-landengemiddelden. De Vlaamse leerkrachten ontvangen internationaal gezien een hoger dan gemiddeld salaris, wanneer men rekening houdt met de koopkracht.

Waardering van de leerkrachten

Voor meer dan drie vierden van alle Vlaamse leerkrachten wiskunde en wetenschappen van de eerste graad van het secundair onderwijs was het onderwijs de eerste beroepskeuze toen zij hun hogere studies aanvaarden. Dit ligt vooral bij de wetenschappers ruim boven het internationaal gemiddelde. Slechts 12% van de Vlaamse leerkrachten wiskunde en 15% van de leerkrachten wetenschappen, het geringste percentage in vergelijking met alle andere deelnemende landen, zou van beroep veranderen als de kans zich zou voordoen. Het internationaal gemiddelde ligt ruim dubbel zo hoog.

Twee derden van alle Vlaamse leerkrachten die aan de TIMSS-enquête deelnamen, denkt dat de maatschappij hun werk op prijs stelt. De leerkrachten ervaren evenwel nog meer **waardering** van hun leerlingen: 81% wiskundigen en 84% wetenschappers zijn die mening toegedaan. De internationale trend wijst in dezelfde richting.

De maatschappelijke waardering voor het lerarenberoep is volgens de leerkrachten quasi nihil in vier Midden-Europese landen: Hongarije, de Tsjechische en de Slowaakse republiek en Bulgarije.

Onderwijsinstellingen

Een school uit het gewoon kleuteronderwijs telt in 2000-2001 gemiddeld 111 kleuters. In het buitengewoon kleuteronderwijs stijgt de gemiddelde **schoolgrootte** van 17 kleuters in het schooljaar 1991-1992 naar 19 kleuters in 2000-2001.

In het gewoon lager onderwijs is de schoolgrootte in dezelfde periode gestegen tot gemiddeld 187 leerlingen. Er is wel een verschil met het buitengewoon lager onderwijs; daar is er in diezelfde periode een sterkere stijging van 99 naar 136 leerlingen.

De schoolgrootte in het gewoon en buitengewoon secundair onderwijs groeide met respectievelijk 12% en 21%. In het gewoon secundair onderwijs is de gemiddelde schoolgrootte 447 leerlingen; in het buitengewoon secundair onderwijs 139 leerlingen. Deze cijfers tonen aan dat er zich de jongste jaren een schaalvergroting in het secundair onderwijs heeft voorgedaan.

In het begin van de jaren '90 is een niet te stuiten trend ingezet: nagenoeg alle scholen zijn ondertussen gemengd. In het gewoon lager onderwijs zijn nog 34 scholen niet gemengd, in het gewoon secundair onderwijs nog slechts 6.

LOON LAGER ONDERWIJS

	START-SALARIS	MIDDENCARRIÈRE-SALARIS	MAXIMUM-SALARIS
Vlaamse Gemeenschap	22.901	30.801	36.594
Franse Gemeenschap	22.043	29.878	35.685
OESO-landengemiddelde	20.358	27.525	33.752

8.30 Verloning van leerkrachten in het lager onderwijs uitgedrukt in US \$, naar carrière-moment, schooljaar 1998-1999. Bron: OESO, OND.

LOON LAGER SECUNDAIR

	START-SALARIS	MIDDENCARRIÈRE-SALARIS	MAXIMUM-SALARIS
Vlaamse Gemeenschap	23.428	32.819	40.017
Franse Gemeenschap	22.561	31.903	39.115
OESO-landengemiddelde	21.252	28.629	35.511

8.31 Verloning van leerkrachten in het lager secundair onderwijs uitgedrukt in US \$, naar carrière-moment, schooljaar 1998-1999. Voor het Vlaamse Gewest geoperationaliseerd als de geaggregeerden voor het secundair onderwijs, groep 1. Bron: OESO, OND.

LOON HOGER SECUNDAIR

	START-SALARIS	MIDDENCARRIÈRE-SALARIS	MAXIMUM-SALARIS
Vlaamse Gemeenschap	29.075	41.977	50.461
Franse Gemeenschap	28.151	41.079	49.581
OESO-landengemiddelde	22.839	31.887	39.144

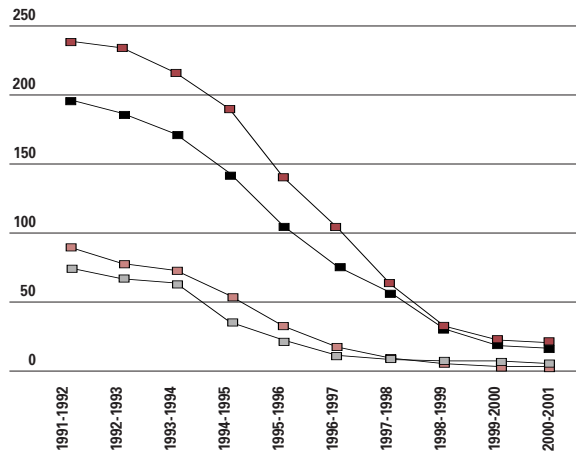
8.32 Verloning van leerkrachten in het hoger algemeen secundair onderwijs uitgedrukt in US \$, naar carrière-moment, schooljaar 1998-1999. Voor het technisch en beroepsonderwijs kon geen zinvolle vergelijking gemaakt worden door de vele verschillende salarisschalen binnen het TSO en het BSO. Bron: OESO, OND.

SCHOOLGROOTTE

	1991-1992	1993-1994	1995-1996	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001
Gewoon kleuteronderwijs	113	119	121	117	114	113	111
Buitengewoon kleuteronderwijs	17	19	20	22	21	20	19
Gewoon lager onderwijs	182	177	177	184	187	189	187
Buitengewoon lager onderwijs	99	105	115	125	128	133	136
Gewoon secundair onderwijs	402	421	444	450	453	449	447
Buitengewoon secundair onderwijs	115	124	132	136	138	139	139

8.29 Evolutie van de gemiddelde schoolgrootte per onderwijsniveau, van 1991-1992 tot 2000-2001. Bron: OND.

GEMENGD ONDERWIJS

8.33 Evolutie van het aantal niet-gemengde scholen in het gewoon lager en het gewoon secundair onderwijs, van 1991-1992 tot 2000-2001.
Bron: OND.

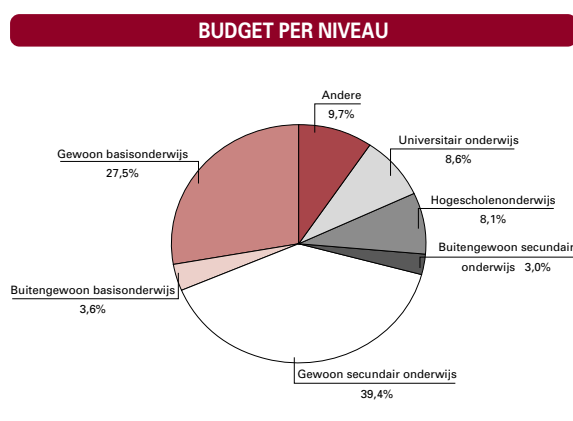
gewoon lager onderwijs 100% meisjes
 gewoon secundair onderwijs 100% meisjes
 gewoon lager onderwijs 100% jongens
 gewoon secundair onderwijs 100% jongens

8.4 Middelen

De Vlaamse Gemeenschap levert een grote financiële inspanning om degelijk onderwijs te garanderen voor iedereen. Het onderwijs neemt 41% van de totale Vlaamse begroting voor haar rekening. De Vlaamse overheid wil de onderwijsuitgaven stabiliseren op het niveau van onze buurlanden.

Globaal budget

De Vlaamse **beleidskredieten** voor 2001 voorzagen 6,9 miljard euro. Dit komt neer op 41% van de totale Vlaamse begrotingsmiddelen en betekent sinds 1989 een gemiddelde nominale toename met 4% per jaar. In 2001 bedroeg de stijging 4,8%.

8.35 Budget per onderwijsniveau in 2001. Bron: OND.

Als we naast de financiële inspanning van de Vlaamse overheid, ook de supplementaire onderwijsbudgetten van de gemeenten en provincies in rekening brengen, komen we voor 1998 tot een onderwijsinspanning van 4,7% van het BBPR Vlaanderen.

Daarmee haalt het Vlaams onderwijsbeleid haar doelstelling om op vergelijkbaar niveau te blijven met de buurlanden.

Duitsland besteedt 4,4% van zijn BBP aan onderwijs, Nederland 4,5% en het Verenigd koninkrijk 4,7%. Frankrijk blijft met 5,9% wel boven de Vlaamse Gemeenschap.

Beleidsaccenten 2001

Nieuwe collectieve arbeidsovereenkomsten (CAO V & VI) werden afgesloten. In deze CAO's staat de kwaliteit en de herwaardering van het lerarenambt centraal. Hierbij aansluitend werd ook gestart met de vervangingspool om op een flexibele manier in te spelen op de behoeften aan vervangingen in de scholen en aan een grotere werkzekerheid bij de leerkrachten.

Daarnaast werden ook de werkingsmiddelen verhoogd van het basisonderwijs, voor anderstalige nieuwkomers in het secundair onderwijs, voor onderwijs-voor-rangsbeleid en zorgverbredingsbeleid en voor ICT. Specifiek werd er in 2001 een extra budget voor scholen uitgetrokken om de onverwachte kosten die ontstaan waren door de hoge stookolieprijzen van

ONDERWIJSKREDIETEN

ONDERWIJSBEGROTING	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
in lopende prijzen	4.275.871	4.388.692	4.696.222	5.026.755	5.260.546	5.561.361	5.715.867
in constante prijzen	4.275.871	4.242.332	4.398.416	4.596.299	4.681.333	4.833.978	5.171.305
% stijging (lopende prijzen)		2,64%	7,01%	7,04%	4,65%	5,72%	
% stijging (constante prijzen)		-0,78%	3,68%	4,50%	1,85%	3,26%	1,29%

ONDERWIJSBEGROTING	1996	1997	1998	1999	2000	2001	
in lopende prijzen	5.854.673	5.976.029	6.112.482	6.312.214	6.554.332	6.869.296	
in constante prijzen	4.913.976	4.935.386	5.000.572	5.106.776	5.171.305	5.295.368	
% stijging (lopende prijzen)		2,43%	2,07%	2,28%	3,27%	3,84%	4,81%
% stijging (constante prijzen)		0,36%	0,44%	1,32%	2,12%	1,26%	2,40%

8.34 Evolutie van de onderwijskredieten, van 1989 tot 2001, in beleidskredieten, uitgedrukt in duizend euro. Bron: OND.

september 2000 te compenseren. Tevens werd er in 2001 een nieuw financieringsmodel van de universiteiten uitgewerkt, dat een financiële weerslag heeft tot 2004.

Budget per niveau

Het aandeel van het gewoon basisonderwijs is gestegen van 26% in 1995 naar 28% in 2001, terwijl het aandeel van het gewoon secundair onderwijs in diezelfde periode gedaald is van 44% naar 39%. Het verschil wordt dus kleiner, maar blijft nog altijd substantieel. Dat is voornamelijk te wijten aan de verschillen in salariering, de leerling-leerkracht-ratio en de werkingsmiddelen.

Kostprijs per leerling/student

Wanneer we de kostprijs per leerling/student in internationaal perspectief plaatsen, blijkt dat enkel het secundair onderwijs boven het OESO-landengemiddelde uitkomt.

Een leerling in het secundair onderwijs kost de Vlaamse overheid 6.238 US dollar of 944 US dollar boven het OESO-landengemiddelde. In het hoger onderwijs kost een student nog meer dan een leerling uit het secundair onderwijs maar dit bedrag blijft ruim onder het OESO-landengemiddelde.

8.36 Kost per leerling of student De relatieve overheidskost per leerling/student in het kleuter-, lager, secundair en hoger onderwijs, uitgedrukt in US \$ (1998), x 1.000 US \$. Bron: OND, OESO.

OESO-landengemiddelde

8.4 Onderwijsresultaten

Het aantal onderwijsdiploma's en -kwalificaties vormt een indicator om de productiviteit van een onderwijssysteem te meten. Met diploma's en kwalificaties hangen immers vaardigheden en kennis samen die door jonge mensen in meerdere of mindere mate verworven zijn. De resultaten van het PISA-onderzoek geven een internationaal vergelijkbaar beeld van de leesvaardigheid (reading literacy) en van de wiskundige en wetenschappelijke geletterdheid van 15-jarige Vlaamse jongeren.

Leesvaardigheid

De Vlaamse Gemeenschap behaalt in **leesvaardigheid** de derde plaats en moet enkel Finland en Canada laten voorgaan. De Vlaamse Gemeenschap presteert statistisch significant beter dan bijvoorbeeld de Franse Gemeenschap, Duitsland, Frankrijk, Denemarken, de Verenigde Staten en Zweden. Leesvaardigheid wordt gemeten in drie schalen, die elk verschillende vaardigheden impliceren.

Zo heeft de subschaal lokaliseren van informatie betrekking op het kunnen begrijpen van een tekst en op het kunnen terugvinden van informatie in een tekst of document. De subschaal interpreteren van informatie slaat op het al dan niet kunnen interpreteren van een tekst, het kunnen opbouwen van een verklaring en het kunnen leggen van verbanden binnen een tekst. De laatste schaal reflecteren over informatie verwijst tenslotte naar het in verband brengen van een tekst met de eigen ervaringen, kennis en ideeën en naar de mogelijkheden om te reflecteren over de inhoud of de vorm van een document. Vlaamse 15-jarigen zijn beter in het lokaliseren van informatie dan in het interpreteren ervan of in het erover reflecteren: de gemiddelde Vlaamse score neemt af van lokaliseren over interpreteren naar reflecteren. Het verschil in prestatie tussen de schaal voor lokaliseren en reflecteren is nergens zo groot als bij de Vlaamse Gemeenschap, maar zelfs ondanks dit groot verschil scoren de Vlaamse studenten op de reflectieschaal nog altijd significant hoger dan

DIPLOMA'S EN GETUIGSCRIFTEN				
GEWOON SECUNDAIR ONDERWIJS		JONGENS	MEISJES	TOTAAL
Derde graad				
2de leerjaar van de 3de graad	Diploma van secundair onderwijs ASO	10.512	13.849	24.361
	Diploma van secundair onderwijs TSO	10.450	8.720	19.170
	Diploma van secundair onderwijs KSO	448	643	1.091
	Studiegetuigschrift 2de leerjaar van de 3de graad BSO	7.047	6.505	13.552
3de leerjaar van de 3de graad	Studiegetuigschrift 3de leerjaar van de 3de graad TSO	877	762	1.639
	Studiegetuigschrift 3de leerjaar van de 3de graad KSO	22	18	40
	Studiegetuigschrift 3de leerjaar van de 3de graad BSO	173	182	355
	Diploma van secundair onderwijs (na het 3de lj. van de 3de graad BSO)	4.723	4.729	9.452
HOGESCHOLENONDERWIJS		MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
Eén cyclus		6.380	10.606	16.986
Tweede cyclus van twee		2.506	1.708	4.214
UNIVERSITAIR ONDERWIJS		MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
Academische opleiding 2de cyclus		4.316	4.953	9.269

8.37 Aantal diploma's en getuigschriften uitgereikt op het einde van het schooljaar 1999-2000, naar onderwijsniveau en geslacht. In het beroepssecundair onderwijs behaalt de leerling, afhankelijk van de vooropleiding, in het 3de leerjaar van de 3de graad (specialisatiejaar) een studiegetuigschrift of een diploma. Kandidaatsdiploma's uitgereikt in het hoger onderwijs zijn niet opgenomen in dit cijfermateriaal. Bron: OND.

LEESVAARDIGHEID		
LANDEN	GEM.	ST. FOUT
Finland	546 ▲	(2.6)
Canada	534 ●	(1.6)
Vlaanderen	532 ●	(4.3)
Nieuw-Zeeland	529 ●	(2.8)
Australië	528 ●	(3.5)
Ierland	527 ●	(3.2)
Korea	525 ●	(2.4)
Ver. Koninkr.	523 ●	(2.6)
Japan	522 ●	(5.2)
Zweden	516 ▼	(2.2)
Oostenrijk	507 ▼	(2.4)
Noorwegen	505 ▼	(2.8)
Frankrijk	505 ▼	(2.7)
Veren. Staten	504 ▼	(7.0)
Denemarken	497 ▼	(2.4)
Zwitserland	494 ▼	(4.2)
Spanje	493 ▼	(2.7)
Tsjech. Rep.	492 ▼	(2.4)
Italië	487 ▼	(2.9)
Duitsland	484 ▼	(2.5)
Franse Gem.	476 ▼	(7.2)
Griekenland	474 ▼	(5.0)
Portugal	470 ▼	(4.5)
Luxemburg	441 ▼	(1.6)
Mexico	422 ▼	(3.3)
Brazilië	396 ▼	(3.1)

WISKUNDIGE GELETTERDHEID		
LANDEN	GEM.	ST. FOUT
Japan	557 ●	(5.5)
Korea	547 ●	(2.8)
Vlaanderen	543 ●	(4.6)
Nieuw-Zeeland	537 ●	(3.1)
Finland	536 ●	(2.1)
Australië	533 ●	(3.5)
Canada	533 ●	(1.4)
Zwitserland	529 ●	(4.4)
Ver. Koninkrijk	529 ●	(2.5)
Frankrijk	517 ▼	(2.7)
Oostenrijk	515 ▼	(2.5)
Denemarken	514 ▼	(2.4)
Zweden	510 ▼	(2.5)
Ierland	503 ▼	(2.7)
Noorwegen	499 ▼	(2.8)
Tsjech. Rep.	498 ▼	(2.8)
Veren. Staten	493 ▼	(7.6)
Franse Gem.	491 ▼	(7.2)
Duitsland	490 ▼	(2.5)
Spanje	476 ▼	(3.1)
Italië	457 ▼	(2.9)
Portugal	348 ▼	(4.1)
Griekenland	447 ▼	(5.6)
Luxemburg	446 ▼	(2.0)
Mexico	387 ▼	(3.4)
Brazilië	334 ▼	(3.7)

WETENSCHAPPELIJKE GELETTERDHEID		
LANDEN	GEM.	ST. FOUT
Korea	552 ▲	(2.7)
Japan	550 ▲	(5.5)
Finland	538 ▲	(2.5)
Ver. Koninkrijk	532 ▲	(2,7)
Canada	529 ▲	(1,6)
Nieuw-Zeeland	528 ●	(2,4)
Australië	528 ●	(3,5)
Oostenrijk	519 ●	(2,5)
Vlaanderen	519 ●	(4,6)
Ierland	513 ●	(3,2)
Zweden	512 ●	(2,5)
Tsjech. Rep.	511 ●	(2,4)
Veren. Staten	499 ●	(7,3)
Frankrijk	500 ▼	(3,2)
Noorwegen	500 ▼	(2,7)
Zwitserland	496 ▼	(4,4)
Spanje	491 ▼	(3,0)
Duitsland	487 ▼	(2,4)
Denemarken	481 ▼	(2,8)
Italië	478 ▼	(3,1)
Franse Gem.	467 ▼	(8,7)
Griekenland	461 ▼	(4,9)
Portugal	459 ▼	(4,0)
Luxemburg	443 ▼	(2,3)
Mexico	422 ▼	(3,2)
Brazilië	375 ▼	(3,3)

8.38 Verschillen in leesvaardigheid, wiskundige en wetenschappelijke geletterdheid tussen de Vlaamse Gemeenschap en andere landen, internationale vergelijking op basis van het PISA-onderzoek (2000).
Bron: OESO, RUG.

In deze tabel werd de Bonferoni-aanpassing voor meervoudige berekening van significante verschillen niet toegepast. Daardoor kunnen kleine verschillen optreden met het OESO-rapport waar alle landen met elkaar werden vergeleken.

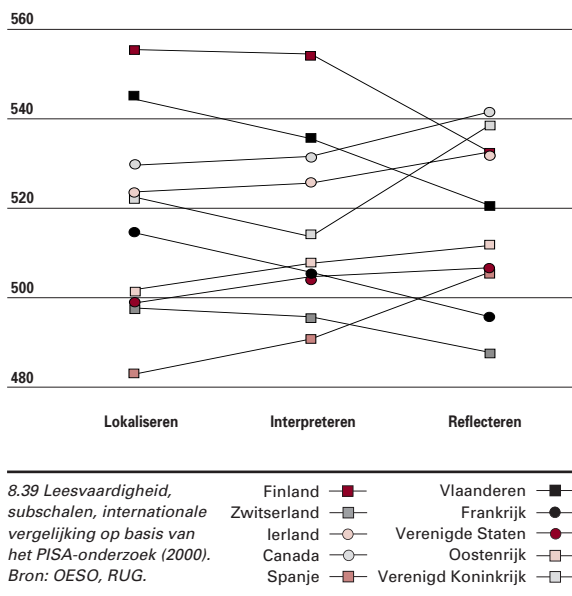
▲ significant hoger dan in Vlaanderen
● niet significant verschillend van Vlaanderen
▼ significant lager dan in Vlaanderen

hun collega's uit bijvoorbeeld Duitsland, Frankrijk, de Franse Gemeenschap, Denemarken en Zwitserland. Het grote verschil tussen de prestaties op de verschillende subschalen wordt voor de Vlaamse Gemeenschap vooral veroorzaakt doordat een deel van de leerlingen die de moeilijkste lokalisatieopdrachten met succes uitvoert er niet in slaagt om de moeilijkste reflectieopdrachten tot een goed einde te brengen. De oorzaak ligt met andere woorden niet bij de zwakste leerlingen dan wel eerder bij leerlingen uit het algemeen secundair onderwijs.

Wiskunde en wetenschappelijke geletterdheid

De Vlaamse Gemeenschap presteert zeer goed op het vlak van **wiskundige geletterdheid**: geen enkel land haalt significant betere prestaties en binnen West-Europa evenaart geen enkel land de Vlaamse score. In de landenrangschikking moet de Vlaamse Gemeenschap enkel de twee Aziatische landen Korea en Japan laten voorgaan. In **wetenschappelijke geletterdheid** daarentegen

LEESVAARDIGHEID

halen de Vlaamse 15-jarigen de top net niet. In de landenrangschikking neemt de Vlaamse Gemeenschap een negende plaats in. Dit is nog altijd sterk, vermits enkel Japan, Korea, Finland, Canada en het Verenigd Koninkrijk significant hoger presteren.

Jongens en meisjes

De Vlaamse meisjes halen significant hogere scores op leesvaardigheid dan de jongens. Dit is een internationaal fenomeen en ook de grootte van het verschil tussen de beide groepen is vergelijkbaar met dat uit de buurlanden.

Voor wiskundige en wetenschappelijke geletterdheid komen in de Vlaamse Gemeenschap slechts kleine en niet-significante verschillen tussen jongens en meisjes voor.

Allochtonen en autochtonen

De definities van **allochtoon** en **autochtoon** die in het PISA-onderzoek gehanteerd worden, verschilt van de definities die meestal in de Vlaamse Gemeenschap worden aangehouden. Een immigrant is hier een persoon die net zoals zijn beide ouders in het buitenland werd geboren.

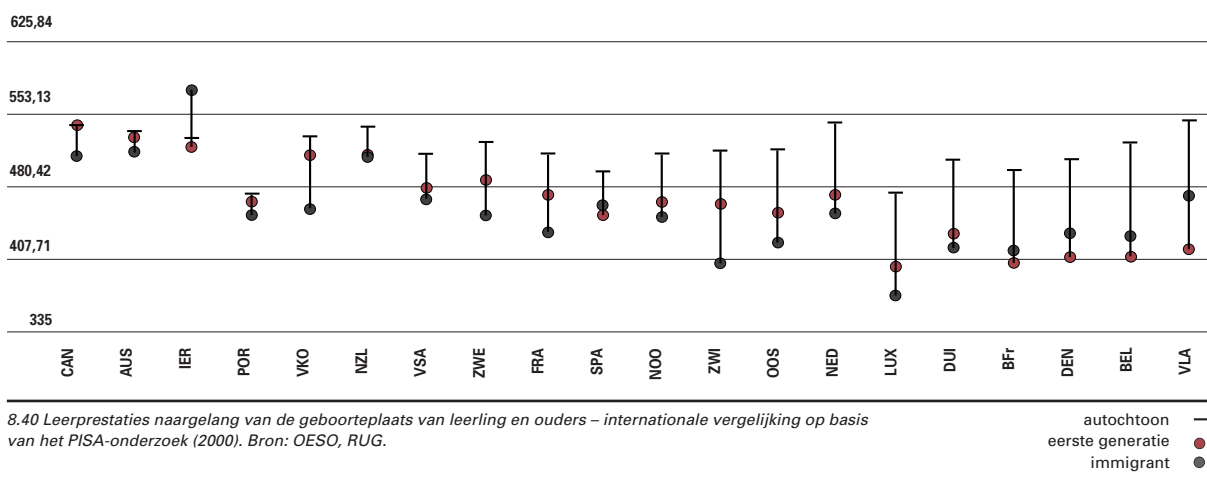
Wanneer een persoon en minstens één van zijn ouders in België is geboren, wordt hij als autochtoon beschouwd.

Tenslotte zijn er nog de ‘eerste generatie studenten’, dit zijn de leerlingen die zelf in België werden geboren, maar hun ouders niet.

Voor de Vlaamse Gemeenschap presteren de eerste generatie studenten veel lager dan de autochtonen. In geen enkel ander land is het verschil tussen die beide groepen zo groot, al moet men bij een internationale vergelijking wel rekening houden met de taal (die al dan niet verschilt) en met het selectief immigratiebeleid van sommige landen.

Als we de taal die leerlingen thuis spreken in rekening brengen, blijkt dat vooral de leerlingen die thuis geen Nederlands spreken minder goed scoren. Wie thuis geen Nederlands spreekt, loopt met andere woorden een achterstand op en het Vlaams onderwijs slaagt er niet in om die achterstand te compenseren. De immigranten scoren beter dan de eerste generatie studenten. Dat kan vreemd lijken maar is eveneens te wijten aan de thuistaal. De meerderheid (60%) van de immigranten in de steekproef spreekt

GEBORTEPLAATS EN LEERPRESTATIES

Nederlands thuis en zij trekken de gemiddelde score van de volledige groep naar boven. Waarschijnlijk gaat het hier om de groep Nederlandse leerlingen die al dan niet in België wonen en hier les volgen.

Prestaties en de sociale achtergrond

In de Vlaamse Gemeenschap is er een sterk verband tussen de **sociale achtergrond** en de keuze voor een bepaalde onderwijsvorm (algemeen, technisch, beroeps, kunst,...). Dit heeft tot gevolg dat leerlingen met een gelijkaardige socio-economische achtergrond vaak elkaar terug vinden in dezelfde scholen of

onderwijsvormen.

In vergelijking met de andere landen halen de Vlaamse leerlingen zeer goede resultaten, ongeacht hun achtergrond. De Vlaamse 15-jarigen uit gezinnen met een lagere sociaal-economische status scoren zelfs boven het algemeen internationaal gemiddelde. Enkel Finland slaagt er in om leerlingen uit de lagere milieus op een nog hoger leesniveau te tillen. Voor leerlingen uit gezinnen met een hogere socio-economische achtergrond biedt het Vlaamse onderwijs uitzonderlijke kansen. Deze 15-jarigen behalen resultaten die door leerlingen uit andere landen met een gelijkaardige achtergrond niet worden geëvenaard.

8.6 Oriëntatie op de arbeidsmarkt

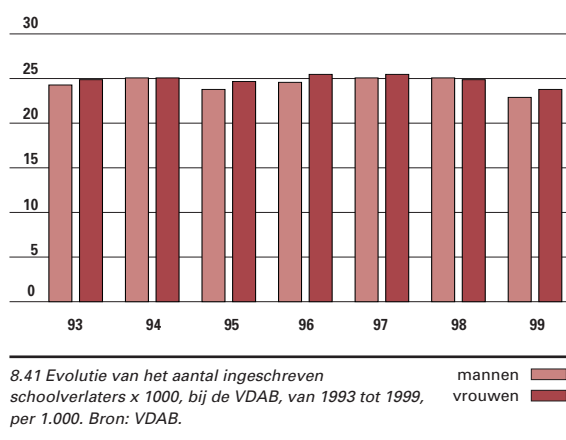
Enkel wanneer de economie over voldoende geschoolde werknemers beschikt, zal de maatschappij in staat zijn haar welvaart te behouden. Ook het individu heeft belang bij een optimale opleiding: naarmate de arbeidsmarkt veeleisender wordt, lopen laaggeschoolden steeds meer risico op werkloosheid. Het is dus belangrijk dat het onderwijssysteem de jongeren gepaste startkwalificaties meegeeft die hun positie op de arbeidsmarkt versterken. In deze indicatoren wordt van naderbij bekeken wat de effecten zijn van verschillende scholingsniveaus op de jeugdwerkloosheid.

Schoolverlaters naar de arbeidsmarkt

Het aantal inschrijvingen van **schoolverlaters** bij de VDAB kende in 1999 een spectaculaire daling (-6,4%). Vooral bij de mannen daalde het aantal **inschrijvingen** opvallend (-8,5%). Voor de vrouwen is de daling minder belangrijk (-4,3%).

Het aantal inschrijvingen daalde zowel bij de lager als bij de hoger geschoolden. De uitschrijvingen van schoolverlaters zijn in 2000 voor alle onderwijsniveaus lichtjes toegenomen. Al bij al blijft er nog een duidelijk verschil bestaan tussen de **uitschrijvingkansen** van de lager geschoolden (lager onderwijs en lager secundair onderwijs: 68%) en de hoger opgeleiden (universiteit en hoger onderwijs: 90%).

SCHOOLVERLATERS BIJ VDAB

INSCHRIJVINGEN SCHOOLVERLATERS

	% MANNEN							% VROUWEN							% TOTAAL						
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
LO	4,6	4,3	4,8	5,0	5,2	5,5	5,9	2,9	2,4	2,7	2,6	2,7	2,8	3,1	3,7	3,3	3,7	3,8	4,0	4,1	4,4
LS	13,8	12,1	12,3	11,9	11,5	12,1	11,9	8,6	7,8	8,3	7,9	7,6	7,7	7,0	11,2	9,9	10,3	9,8	9,5	9,9	9,4
HS	43,4	43,4	45,4	46,4	49,4	49,9	49,9	43,3	41,3	42,2	41,9	42,7	42,3	42,5	43,4	42,3	43,7	44,1	46,0	46,0	46,1
HOB	28,5	30,0	27,8	27,3	24,8	24,0	23,8	35,4	38,3	36,6	37,1	36,7	36,8	36,8	32,0	34,2	32,3	32,3	30,8	30,6	30,5
UNIV	9,7	10,2	9,6	9,3	9,1	8,4	8,5	9,8	10,3	10,3	10,5	10,3	10,4	10,6	9,7	10,3	10,0	9,9	9,7	9,4	9,6

8.42 VDAB-inschrijvingen als werkzoekende schoolverlater: procentueel aandeel per studieniveau. Bron: VDAB.

UITSCHRIJVINGEN SCHOOLVERLATERS

	% MANNEN							% VROUWEN							% TOTAAL						
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
LO	56,2	55,4	52,3	46,4	53,3	58,3	62,5	48,5	43,4	41,3	43,8	43,1	48,6	54,4	53,2	51,1	48,3	43,0	49,8	55,0	59,7
LS	65,8	66,5	61,3	58,9	67,6	72,0	77,1	51,2	49,2	47,5	46,0	53,1	58,7	64,2	60,1	59,7	55,6	53,6	61,7	66,7	72,1
HS	78,0	81,5	78,0	78,1	84,5	84,2	86,5	69,8	71,4	68,7	70,2	77,3	79,8	82,9	73,8	76,6	73,4	74,2	81,1	82,1	84,8
HOBU	80,8	85,0	84,1	86,3	90,5	87,8	89,8	85,5	85,2	83,9	84,0	89,8	91,6	92,6	83,4	85,1	84,0	84,9	90,1	91,3	91,5
UNIV	76,4	79,6	79,3	81,5	86,9	84,9	84,3	76,8	79,8	78,3	79,5	85,9	86,4	88,1	76,6	79,7	78,8	80,4	86,3	85,8	86,4

8.43 VDAB-uitschrijvingen als werkzoekende schoolverlater: procentueel aandeel ten opzichte van de inschrijvingen per studieniveau, toestand in juni volgend op het jaar van het schoolverlaten. Bron: VDAB.

SCHOOLVERLATERS BIJ VDAB ¹

		MANNEN		VROUWEN	
		INGESCHREVEN	UITGESCHREVEN	INGESCHREVEN	UITGESCHREVEN
		1999	2000	1999	2000
Hogescholenonderwijs (1 cyclus)	Biotechniek	39	95%	²	²
	Gezondheidszorg	328	93%	1.418	95%
	Handelswetensch. en bedrijfskunde	1.683	93%	2.494	95%)
	Industriële wetensch. en technologie	1.146	93%	268	86%
	Onderwijs	623	90%	2.450	89%
	Sociaal-agogisch werk	338	88%	1.089	93%
Hogescholenonderwijs (2 cycli)	Industriële wetensch. en technologie	853	96%	230	94%
	Handelswetensch. en bedrijfskunde	203	92%	179	93%
	Productontwikkeling	24	87%	²	²
	Toegepaste taalkunde	106	87%	289	91%
	Architectuur	78	79%	84	10%
	Muziek en dramatische kunst	52	65%	59	66%
Universitair onderwijs	Informatica	30	100%	²	²
	Toegepaste wetensch. (burg. ingenieur)	264	92%	70	93%
	Economische en toegep. economische wet.	434	90%	283	95%
	Landbouwwetenschappen	142	90%	126	94%
	Wiskunde	20	95%	27	89%
	Romaanse filologie	23	91%	92	86%

8.44 Opvolging van schoolverlaters van 1999 per studiegebied in de Vlaamse Gemeenschap: hoger onderwijs.

De verwijzing (1) in de tabel wijst op de onvolledige opsomming; de verwijzing (2) slaat op een studiegebied met minder dan 20 ingeschreven schoolverlaters. Bron: VDAB.

SCHOOLVERLATERS BIJ VDAB ¹

		MANNEN		VROUWEN	
		INGESCHREVEN 1999	UITGESCHREVEN 2000	INGESCHREVEN 1999	UITGESCHREVEN 2000
Hoger secundair beroeps	Paramedisch	130	87%	2.017	84%
	Voeding	474	88%	323	88%
	Hout	953	86%	35	80%
	Mechanica	1.821	87%	27	67%
	Administratie	480	77%	1.717	82%
	Landbouw	199	85%	41	83%
Hoger secundair technisch	Paramedisch	45	89%	149	91%
	Mechanica	1.411	91%	27	81%
	Voeding	226	90%	106	86%
	Drukken	141	84%	32	81%
	Inrichting van woningen	25	76%	28	82%
	Administratie	1.137	79%	1.822	83%

8.45 Opvolging van schoolverlaters van 1999 per studiegebied in de Vlaamse Gemeenschap: hoger technisch en beroepssecundair onderwijs. De verwijzing (1) in de tabel wijst op de onvolledige opsomming; de verwijzing (2) slaat op een studiegebied met minder dan 20 ingeschreven schoolverlaters. Bron: VDAB.

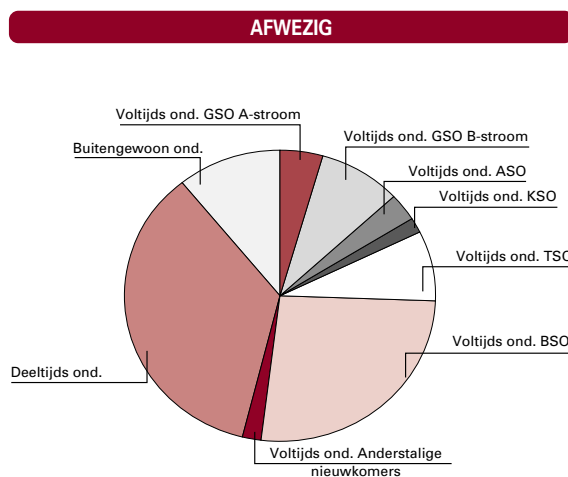
8.7 Individuele oriëntatie

Onderzoek naar het welbevinden van leerlingen in het secundair onderwijs kadert binnen de huidige onderwijsvisie waarbij onderwijs gericht is op een totale persoonlijke ontplooiing, een harmonische vorming vanuit het perspectief van een democratische en sociaal rechtvaardige samenleving.

De aandacht voor het welbevinden van leerlingen is de laatste jaren enorm toegenomen. Ook de inspectie is het welbevinden van leerlingen als wezenlijk onderdeel gaan beschouwen bij de schooldoorlichtingen. De school wordt niet langer alleen als leermaar ook als leefomgeving ervaren. Er is steeds meer aandacht voor de leefwereld en de interesses van de jongeren. Enkel vanuit dit perspectief, in een open en betrokken schoolsfeer, kunnen leerlingen zich goed voelen. In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan het welbevinden van leerlingen op school en aan de spijbelproblematiek.

Spijbelen

In opvolging van de implementatie van de regelgeving aangaande **problematisch afwezige leerlingen** in het gewoon secundair onderwijs in het schooljaar 1999-2000, werd de regelgeving in het schooljaar 2000-2001 in het buitengewoon secundair onder-

8.46 Percentage meldingen van problematische afwezigheid in het secundair onderwijs, schooljaar 2000-2001. Bron: OND.

wijs ook van kracht.

In het schooljaar 2000-2001 werden 3.276 leerlingen met een problematische afwezigheid aan het departement Onderwijs gemeld.

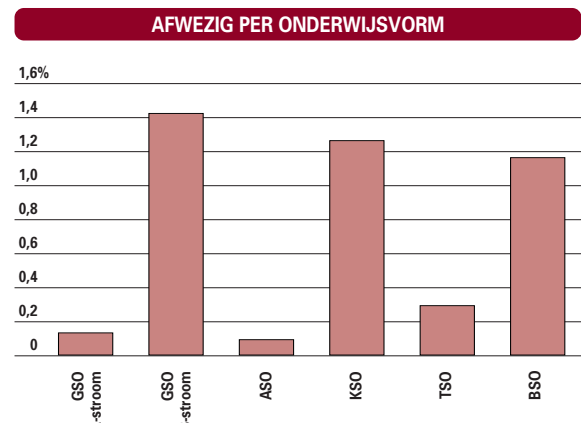
Het aandeel van de meldingen uit het gewoon voltijds secundair onderwijs is lichtjes gestegen, van 54% het voorgaande schooljaar tot 57%. Het aandeel uit het deeltijds secundair onderwijs is gedaald, van 41% tot 35%. Het buitengewoon secundair onderwijs levert 11% op van het totaal aantal meldingen.

In het beroepssecundair onderwijs zijn er veel meer meldingen dan in het algemeen secundair onderwijs en in het kunst secundair onderwijs, n.l. 26% tegenover respectievelijk 3% en 2%. Het aantal meldingen in het TSO bedraagt 8%. Het aantal meldingen uit de A-stroom en de B-stroom van de eerste graad bedraagt respectievelijk 5% en 8%.

Twee procent van het totaal aantal meldingen heeft betrekking op anderstalige nieuwkomers.

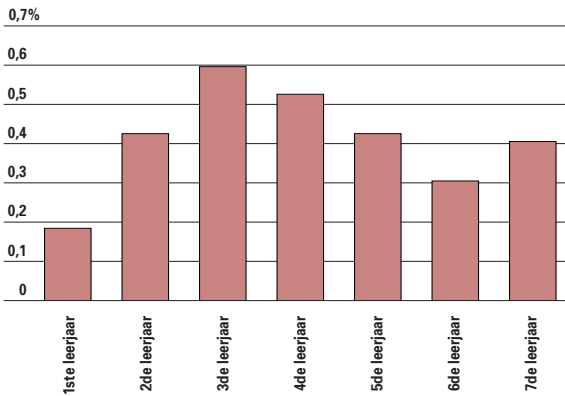
In het gewoon voltijds secundair onderwijs hebben 77% van de meldingen betrekking op jongeren die nog leerplichtig zijn, in het deeltijds secundair onderwijs is dit 87% en in het buitengewoon secundair onderwijs is dit 84%.

Wanneer in het voltijds onderwijs het aantal meldingen per onderwijsvorm vergeleken wordt met de totale schoolpopulatie in de onderwijsvormen, dan valt het

8.47 Percentage meldingen problematische afwezigheid in het voltijds secundair onderwijs per onderwijsvorm, schooljaar 2000-2001. Bron: OND.

AFWEZIG PER LEERJAAR

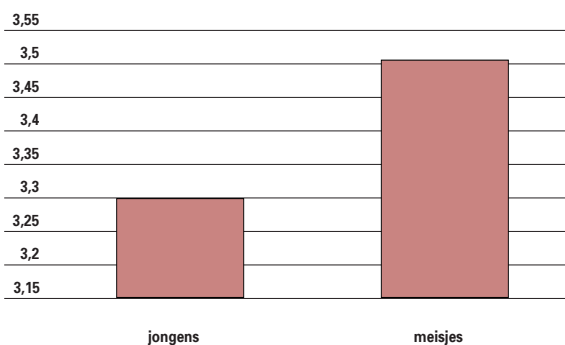

8.48 Percentage meldingen van problematische afwezigheid in het voltijds secundair onderwijs per leerjaar - schooljaar 2000-2001. Bron: OND

hoge percentage in de B-stroom van de eerste graad (1,4%) en van het BSO (1,2%) op. In het ASO en in de A-stroom van de eerste graad zijn er procentueel veel minder meldingen. Het percentage meldingen op de totale schoolpopulatie in het KSO is in vergelijking met afgelopen schooljaar gestegen en bedraagt 1,3%. In het TSO is dit 0,3%.

In het 1ste leerjaar van de eerste graad en het 2de leerjaar van de 3de graad zijn er procentueel gezien de minste meldingen. In het 3de leerjaar van de 3de graad zijn er procentueel gezien meer meldingen dan in het 2de leerjaar van de 3de graad. Opvallend is het procentueel aandeel van meldingen op de totale schoolpopulatie in het modulair onderwijs en in onthaalklassen. Gezien echter het beperkt aantal leerlingen waarop deze laatste percentages gebaseerd zijn, moeten deze cijfers wel met de nodige voorzichtigheid gehanteerd worden.

WELBEVINDEN EN GESLACHT

8.49 Gemiddelde welbevinden naar geslacht voor een representatieve steekproef van 2.054 leerlingen in het gewoon secundair onderwijs, 2000. Bron: VUB.

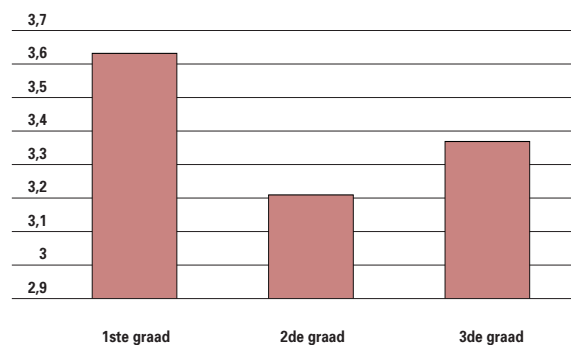
Welbevinden op school

Leerlingen blijken zich over het algemeen matig goed te voelen op school. Ze zijn matig tevreden en stellen zich positief op tegenover de school. De beleevingsaspecten die het hoogst correleren met het **welbevinden** zijn de tevredenheid over het schoolklimaat, de regelgeving op school, de infrastructuur en voorzieningen van de school en de inspraak op klas- en schoolniveau.

Meisjes voelen zich gemiddeld beter op school dan jongens. Motieven van leerlingen om naar school te komen die positief correleren met het welbevinden zijn vooral 'het halen van een diploma', 'voor de vrienden' en 'om iets bij te leren'. Leerlingen verwachten niet alleen dat ze op school iets bijleren en goede resultaten halen, ook de gerichtheid op vrienden en het sociaal contact staan bij hen hoog aangeschreven.

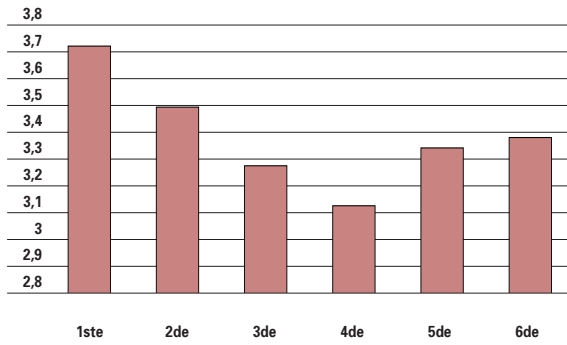
Het welbevinden scoort het hoogst op elf- en twaalfjarige leeftijd. Deze hoge waarden in de eerste graad kennen een sterke daling in de tweede graad en een dieptepunt in het vierde leerjaar, om dan naar het einde van de opleiding opnieuw te stijgen. Het welbevinden van de leerlingen varieert eveneens naargelang de onderwijsvorm. Leerlingen van het KSO voelen zich beter in vergelijking met leerlingen van andere onderwijsvormen. Tussen leerlingen van het BSO en TSO werden geen verschillen geconstateerd. Het welbevinden scoort in het ASO en in de eerste graad significant hoger dan in het BSO en TSO.

WELBEVINDEN PER GRAAD

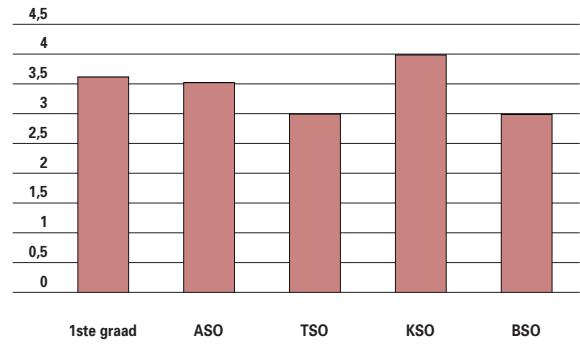
8.50 Gemiddelde welbevinden per graad voor een representatieve steekproef van 2.054 leerlingen in het gewoon secundair onderwijs, 2000. Bron: VUB.

WELBEVINDEN PER LEERJAAR

8.51 Gemiddelde welbevinden per leerjaar voor een representatieve steekproef van 2.054 leerlingen in het gewoon secundair onderwijs, 2000. Bron: VUB.

WELBEVINDEN NAAR ONDERWIJSVORM

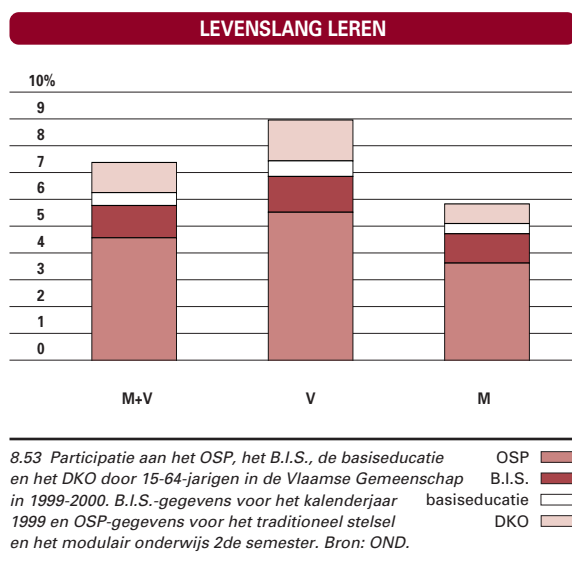
8.52 Gemiddelde welbevinden per onderwijsvorm voor een representatieve steekproef van 2.054 leerlingen in het gewoon secundair onderwijs, 2000. Bron: VUB.

8.8 Levenslang leren

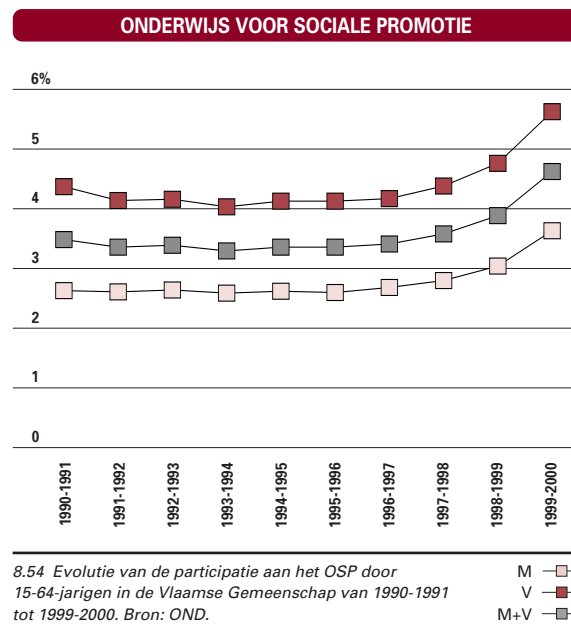
Steeds vaker wordt het reguliere onderwijssysteem gezien als een aanzet tot 'een leven lang leren'. Hiermee bedoelt men onderwijs en vorming tijdens de gehele loop van het leven, zowel in het formele als in het niet-formele leermilieu. Een brede waaier van onderwijs-, vormings- en opleidingsmogelijkheden laat mensen niet enkel toe om zich individueel verder te ontplooiën maar biedt hen ook de mogelijkheid om hun arbeids- of promotiekansen te verhogen.

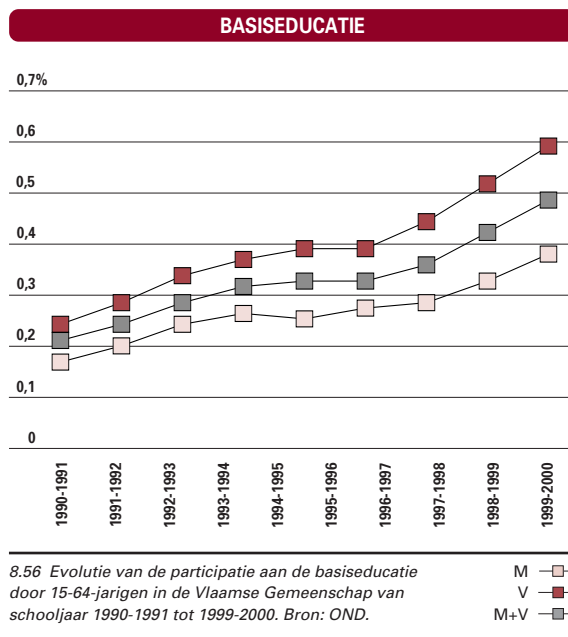
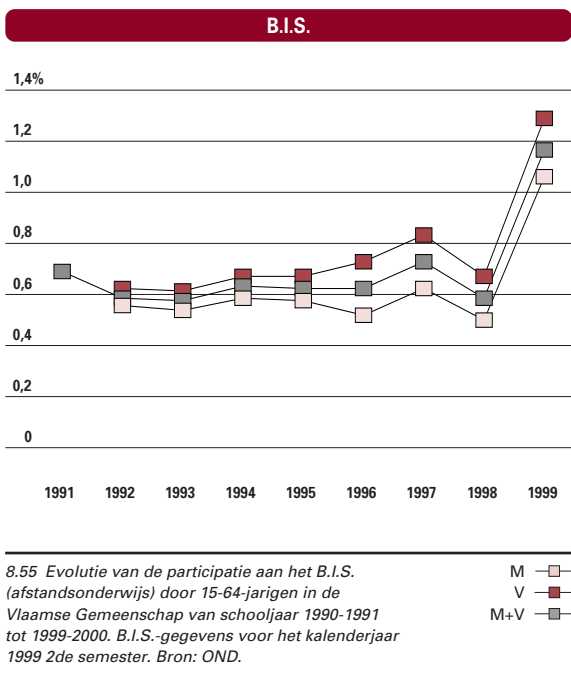
Volwassenenonderwijs

7% van de bevolking tussen 15 en 64 jaar in de Vlaamse Gemeenschap heeft zich ingeschreven voor een opleiding in de **permanente vorming**, georganiseerd door het departement Onderwijs. De meesten van hen volgen les in het **onderwijs voor sociale promotie**. Vrouwen zijn in de meerderheid. Dat geldt trouwens voor zowel het onderwijs voor sociale promotie (OSP), het Begeleid Individueel Studeren (B.I.S.), de basiseducatie als voor het deeltijds kunstonderwijs (DKO). Men moet bij de interpretatie van de cijfers wel rekening houden met dubbelstellingen als bijvoorbeeld iemand zich zowel inschrijft voor bijvoorbeeld OSP als DKO.

Verder werden de 15 tot 64-jarigen als referentiepopulatie genomen omdat de OESO en Eurostat dat meestal ook doen inzake permanente vorming. Daarnaast bestaan er natuurlijk ook andere opleidingen die niet door het departement Onderwijs georganiseerd worden. Zo zouden opleidingen van de private non-profit organisaties vooral mannen aantrekken. Het aantal cursisten van OSP bleef tot 1996-1997 vrij stabiel om daarna te stijgen. Vooral in de jongste twee schooljaren is dit aantal cursisten aanzienlijk toegenomen, al kan de nieuwe telmethode daar voor iets tussenzitten. De voorbije tien jaar schreven zich altijd meer vrouwen in dan mannen. Datzelfde geldt voor het **B.I.S.** (het vroegere afstandsonderwijs). Ook daar was de deelname tot 1996 vrij stabiel om in 1997 te stijgen tot 0,7% van de 15 tot 64-jarige bevolking in de Vlaamse Gemeenschap. In 1998 volgde een lichte daling naar 0,6% om in 1999 opnieuw te groeien naar 1,2%. 1999 was het jaar waarin het afstandsonderwijs hervormd werd tot het Begeleid Individueel Studeren (B.I.S.). Daar ging heel wat publiciteit en een herziening van het aanbod mee gepaard.

Bij de **basiseducatie** zien we een constante stijging sinds 1991-1992. In dat schooljaar schreef zich 0,2% van de groep tussen 15 en 64 jaar in. In het schooljaar 1999-2000 was dat al gestegen tot 0,5%. Ook in de basiseducatie vormen vrouwen de meerderheid van de cursisten.

Landbouwworming Opleidingen VDAB en VIZO

De gegevens over de landbouwworming zijn te vinden in het hoofdstuk Landbouw en de gegevens over de opleidingen georganiseerd door VDAB en VIZO in het hoofdstuk Werkgelegenheid.

VOOR MEER INFORMATIE

ENGELS, N., AELTERMAN, A., VAN PETEGEM, K., (2001). Het welbevinden van leerlingen in het secundair onderwijs, in Welwijs, jaargang 12 nr. 3, pp. 28-33.
 MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, DEPARTEMENT ONDERWIJS, AFDELING BEGROTING EN GEGEVENSBEHEER (2001). Vlaamse onderwijsindicatoren in internationaal perspectief – editie 2000. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Onderwijs.

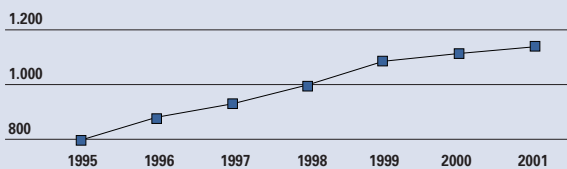
MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, DEPARTEMENT ONDERWIJS, Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs, schooljaar 2000-2001
 OECD (2001). Education at a Glance. OECD Indicators. Parijs: OECD.
 OECD (2001). Knowledge and Skills for Life – First results from PISA 2000. Parijs: OECD.

Wetenschap en technologie

hoofdstuk 9

Kerncijfers

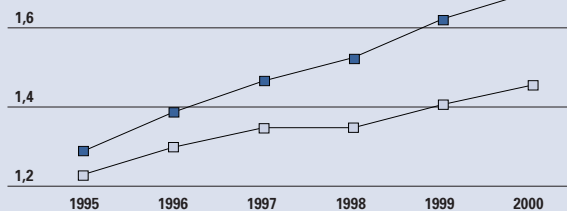
BUDGET WETENSCHAPSBELEID

Evolutie van het Vlaams budget voor wetenschapsbeleid (HBPWB), van 1995 tot 2001, in miljoen euro. Bron: WIM, AWI, Speurgids 2001.

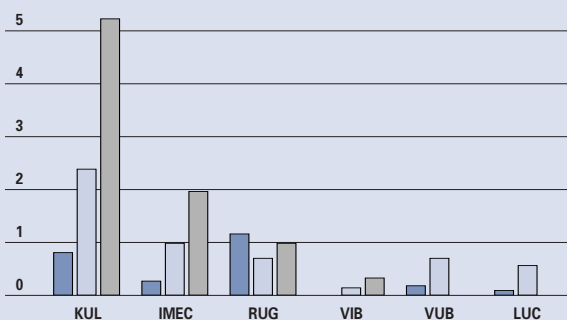
O&O UITGAVEN VAN BEDRIJVEN

1,8% BBP(R)

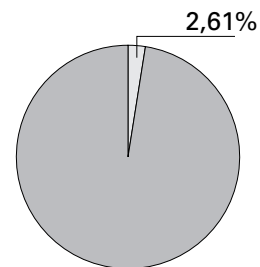
O&O uitgaven van bedrijven in Vlaanderen en in België, in % van het BBP(R), ook BERD. Bron: IWT en DWTC voor O&O gegevens, met een raming voor 2000; INR voor BBP(R) 1995-1998 (tegen marktprijzen, in werkelijke prijzen, berekend volgens ESR95); raming APS op basis KBC-gegevens voor BBPR-Vlaanderen 1999 e.v.; APS-bewerking.

SPIN-OFFS VOLGENS ONDERZOEKINSTELLING

Gemiddeld aantal spin-offs volgens onderzoeksinstituut, voor opeenvolgende generaties van spin-offs. Bron: IWT.

Uitgaven

Aandeel van het wetenschapsbeleid in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- De begroting voor wetenschapsbeleid groeit na 1999 niet meer zo sterk aan.
- In de periode 2001-2004 zullen de werkings-toelagen voor de universiteiten verhogen met ongeveer 50 miljoen euro.
- Vooral de kredieten van het Bijzonder Onderwijsfonds zijn sterk gestegen.
- Het aantal postdocs neemt toe.
- De return van het Europese Vierde Kaderprogramma ligt 8% boven de verwachtingen.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/wetenschap

9.1 Wetenschaps- en Technologiebeleid

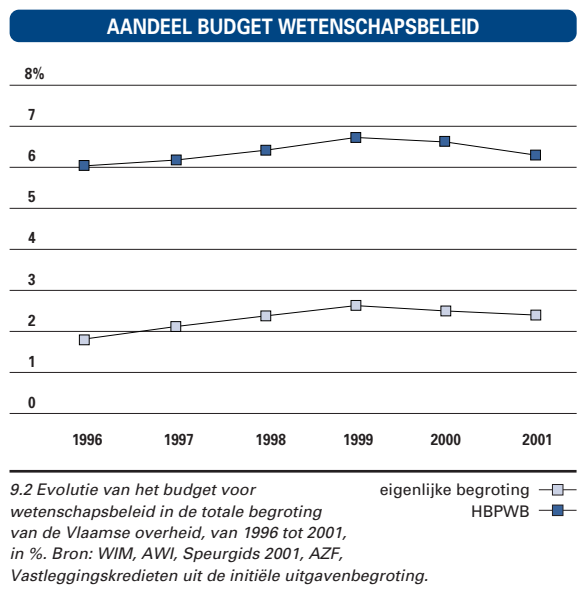
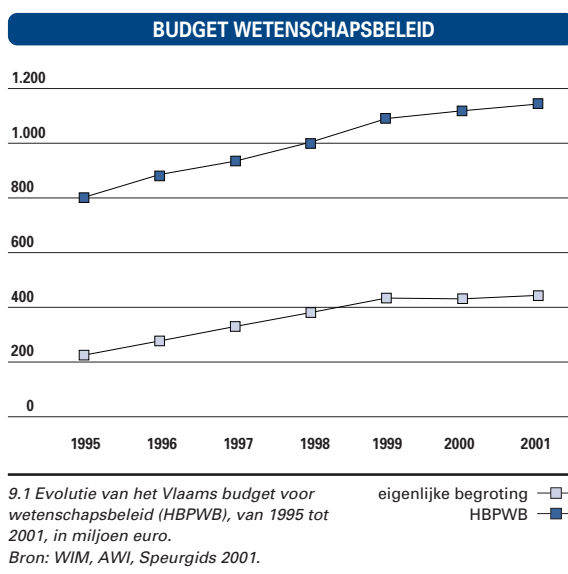
In 2001 werd door de Vlaamse overheid 442 miljoen euro vrijgemaakt voor het wetenschaps- en technologiebeleid. Dit betreft de ‘eigenlijke begroting’ voor wetenschap en technologie, dat slechts een onderdeel is van het geheel aan budgettaire inspanningen voor wetenschap, technologie en innovatie zoals die kan afgeleid worden uit het ‘Horizontaal Begrotingsprogramma Wetenschapsbeleid’ (HBPWB). Dit laatste groepeerde immers alle kredieten van de diverse Vlaamse administraties en Vlaamse Openbare Instellingen, wat voor het jaar 2001 uitkomt op 1.156 miljoen euro.

Vooral tussen 1995 en 1999 stijgen de kredieten fors. Na 1999 zwakt de jaarlijkse groei van HBPWB-kredieten enigszins af en vertoont de verdere evolutie van de ‘eigenlijke begroting’ een neiging tot stagnatie. Uitgedrukt als percentage van de totale begroting wordt voor beide de jongste jaren overigens een krimp waargenomen.

Ruim de helft van de begroting is bestemd voor de werking van de ‘universiteiten en daarmee gelijkge-

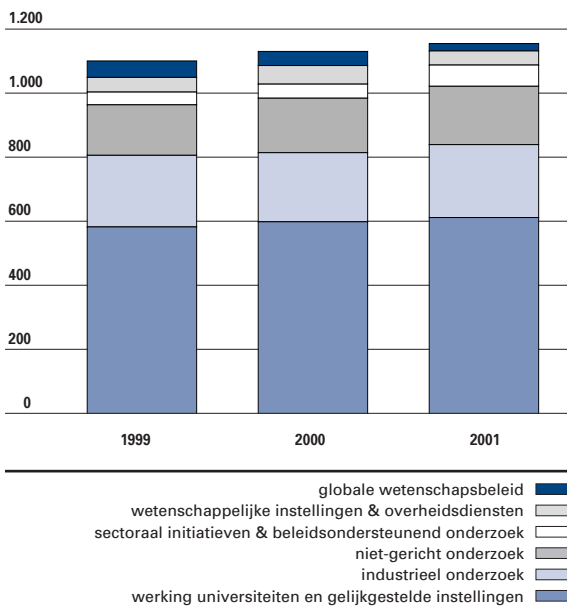
stelde instellingen’ (53%). In tweede orde volgt het ‘industriële onderzoek’ of het onderzoek met een economische finaliteit (20%) en in derde orde het ‘niet-gericht onderzoek’ aan de universiteiten (16%). In 2001 valt vooral de stijging op van de werkingsuitkeringen voor de universiteiten.

Nieuw binnen dit alles zijn de Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek, die met een startkrediet van afgerond 5 miljoen euro het vroegere Programma Beleidsgericht Onderzoek vervangen. Deze Steunpunten moeten problemen identificeren die binnen een tijdshorizon van drie tot vijf jaar verholpen moeten worden. Deze informatie laat de overheid toe pro-actief op te treden, en staat dus los van beleidsondersteunend onderzoek dat gericht is op het beantwoorden van punctuele vragen. Van het totale Vlaamse budget voor wetenschapsbeleid is iets meer dan de helft bestemd voor ‘Onderzoek en Ontwikkeling’ (O&O), de overige middelen zijn bestemd voor ‘Onderwijs en Vorming’ (O&V) en voor ‘Wetenschappelijke en

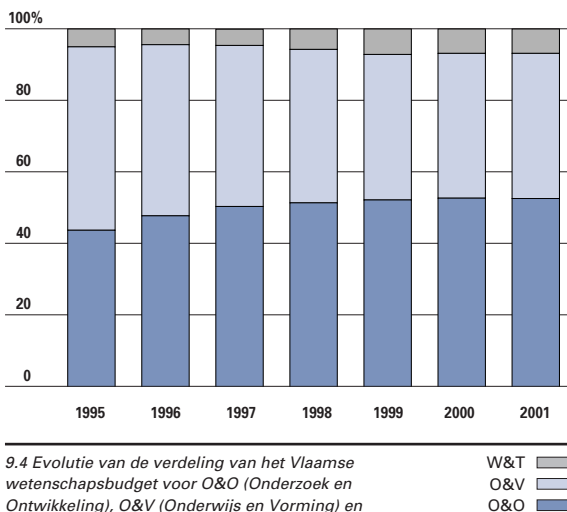
Technologische dienstverlening' (W&T). Vooral tijdens de periode 1995-1999 is het aandeel voor O&O opvallend toegenomen om nadien min of meer te stabiliseren. De jongste jaren is ook iets meer budgettaire ruimte voorzien voor de wetenschappelijke dienstverlening.

VERDELING BUDGET WETENSCHAPBELEID

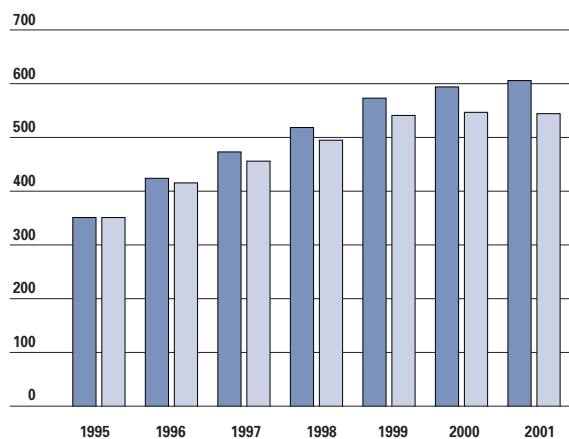
9.3 Evolutie verdeling van het budget voor wetenschapsbeleid over afdelingen van het Horizontaal Begrotingsprogramma voor Wetenschapsbeleid, van 1999 tot 2001, in miljoen euro. Bron: WIM, AWI, Speurgids 2001.

BUDGET O&O, O&V, W&T

9.4 Evolutie van de verdeling van het Vlaamse wetenschapsbudget voor O&O (Onderzoek en Ontwikkeling), O&V (Onderwijs en Vorming) en W&T (wetenschappelijke en technologische dienstverlening), van 1995 tot 2001, in %.
Bron: WIM, AWI, Speurgids 2001.

BUDGET O&O

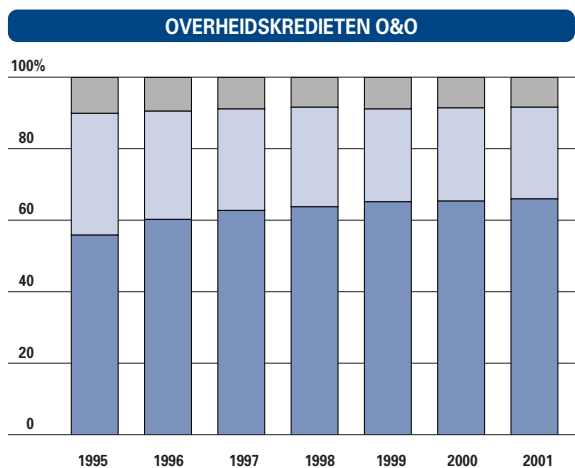

9.5 Evolutie van het Vlaamse wetenschapsbudget voor O&O, van 1995 tot 2001, in lopende prijzen en in constante prijzen van 1995, in miljoen euro.
Bron: WIM, AWI, Speurgids 2001, INR, APS-bewerking.

9.2 Onderzoek en ontwikkeling

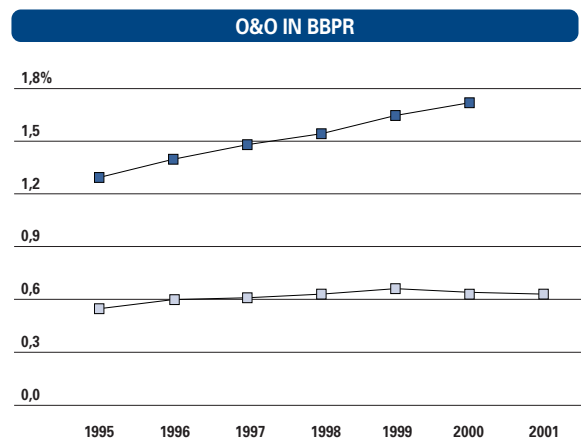
Niet alleen de Vlaamse maar ook de federale en de Europese overheid maken **publieke middelen** vrij voor Onderzoek en Ontwikkeling. Samen leverde dit in 2001 een bedrag op van 925 miljoen euro. Het Vlaamse aandeel steeg hierin van 57% in 1995 naar 66% in 2001.

In 1995 bedroeg de totale overheidsinspanning voor Onderzoek en Ontwikkeling 0,56% van het Vlaamse Bruto Binnenlands Product per Regio (BBPR). Dit steeg tot 0,67% in 1999, om nadien lichtjes te dalen tot 0,64% in 2001. De input van de industrie laat zich slechts bij benadering inschatten, maar bedraagt minstens het dubbele van de overheidsinspanningen. In 1995 lag Vlaanderen qua totale overheidsfinanciering voor O&O, uitgedrukt als procent in het

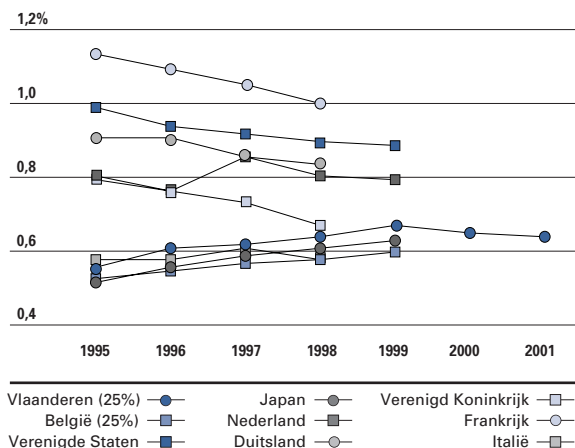
9.6 Evolutie van de verdeling van de totale overheidskredieten voor Onderzoek en Ontwikkeling in Vlaanderen naar financieringsbron (Vlaamse overheid, federale overheid, EU-return), periode 1995-2001. Aannames: inbreng van de Vlaamse overheid zoals vastgelegd in het HBPWB (aangepaste kredieten, waarbij 25% van werkingsuitkeringen voor de universiteiten bestemd is voor O&O); inbreng van de federale overheid volgens de verdeelsleutel ESA aan 28,5% en rest federale kredieten aan 56% (verdeelsleutel IMCWB), met raming voor 1999 en 2000 op basis van de 77,35% O&O voor 1998; inbreng van de EU volgens de geschatte return van 2,58%. Bron: WIM, AWI, Speurgids 2001.

BBPR, ver onder het gemiddelde van zijn belangrijkste Europese handelspartners. De inhaalbeweging in de periode 1995-1999 heeft die situatie merkbaar verbeterd, maar het gemiddelde niveau van de vijf belangrijkste Europese handelspartners van 0,77% in 1998 werd nog niet bereikt. De kentering in deze inhaalbeweging in 2000 is niet van aard te veronderstellen dat thans de totale overheidsbesteding voor O&O in Vlaanderen boven het gemiddelde niveau van de vijf belangrijkste Europese handelspartners uitstijgt. Voor een goed begrip dient echter opgemerkt te worden dat de **internationale vergelijking** van wetenschapsindicatoren niet zonder problemen is. Vaak immers worden sterke verschillen in de definities en berekeningswijzen van O&O tussen de lidstaten van de OESO aangetroffen.

9.7 Procentueel aandeel van O&O in het BBPR-Vlaanderen, opgesplitst naar het aandeel op basis van het totaal van de overheidsinspanningen voor O&O (GBAORD) en het aandeel op basis van de geraamde bedrijfsinput voor O&O (BERD). Bron: WIM, AWI voor overheidsinspanningen (aannames, zie Overheidskredieten O&O); IWT en DWTC voor bedrijfsbestedingen, met raming voor 2000; INR voor BBPR-gegevens 1995-1998 (tegen marktprijzen, in werkelijke prijzen berekend volgens ESR95), BBPR-gegevens 1999 e.v.: raming APS op basis van KBC-gegevens; Bewerking APS.

OVERHEIDSINSPANNINGEN O&O

9.8 Procentueel aandeel van de overheidskredieten voor O&O (GBAORD) in het BBP(R) voor Vlaanderen, België en zijn vijf belangrijkste handelspartners, de Verenigde Staten en Japan, cijfers voor 1995 en 1999. Aannames: zie tabel Overheidskredieten voor O&O; ook m.b.t. de Belgische overheidsinspanning wordt aangenomen dat 25% van de werkingsuitkeringen voor de universiteiten bestemd is voor O&O; BBPR-Vlaanderen, zie tabel O&O in BBPR. Bron: WIM, AWI, Speurgids 2001, voor O&O-input (gebaseerd op OESO Main Science and Technology Indicators); BBP(R) tegen marktprijzen, in werkelijke prijzen.

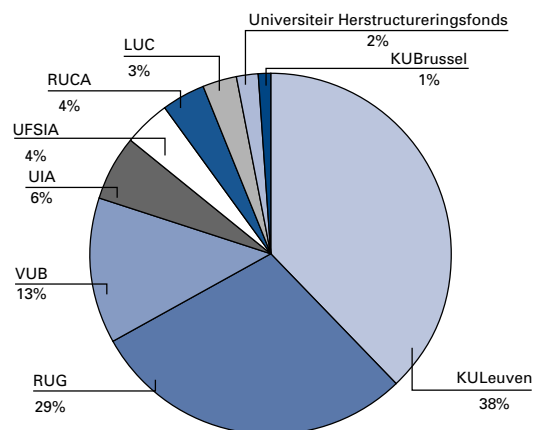
Universitair onderzoek

De Vlaamse overheid financiert het niet-gerichte onderzoek aan de universiteiten langs twee kanalen, met name de 'structurele' en de 'projectmatige' financiering. De **structurele financiering** is het kwart van de werkingsuitkeringen aan de universiteiten, die in de regel bestemd is voor 'Onderzoek en Ontwikkeling' (O&O). De overige 75% is bestemd voor 'Onderwijs en Vorming' (O&V). Deze structurele financiering vertoont sinds 1995 veeleer het beeld van een stagnatie, hoewel de laatste paar jaren ook hier een zekere stijging merkbaar wordt.

De **projectmatige financiering** anderzijds put uit specifieke middelen. Vooral deze projectmatige financiering kende tijdens de periode 1995-2001 een spectaculaire en continue aangroei, waardoor ze uitsteeg tot de eerste Vlaamse financieringsbron voor het niet-gerichte onderzoek. De projectmatige financiering omvat drie componenten, elk met een eigen functie. Het 'Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen' (FWO) en het 'Bijzonder Onderzoeksfonds' (BOF) verdelen fondsen via competities. Het 'Instituut voor de aanmoediging van Innovatie door Wetenschap en Technologie in Vlaanderen' (IWT) kent doctoraatsbeurzen toe voor wetenschappelijk onderzoek met een potentiële economische finaliteit.

Vooral de BOF-kredieten zijn sterk gestegen, der-

WERKINGSUITKERINGEN UNIVERSITEITEN

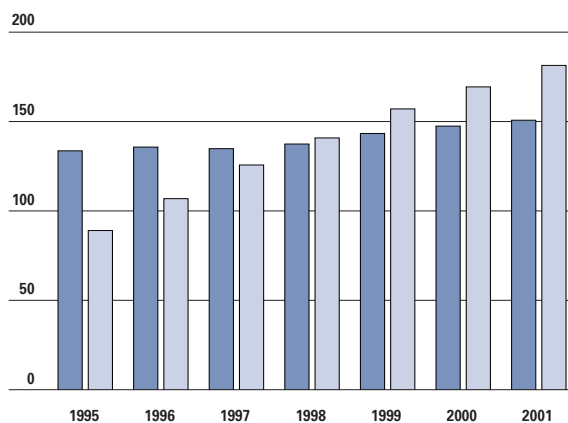

9.10 Verdeling van de werkingsuitkeringen aan de universiteiten in 2001, in %. Bron: WIM, AWI, Speurgids 2001.

mate dat zij in 2001 het belangrijkste financieringskanaal geworden zijn voor het niet-gerichte onderzoek. Hieraan moet wel toegevoegd worden dat de overdracht van de totale loonkost van de onderzoekers in vast dienstverband bij het FWO naar BOF (ter waarde van 17 miljoen euro) mee deze evolutie verklaart.

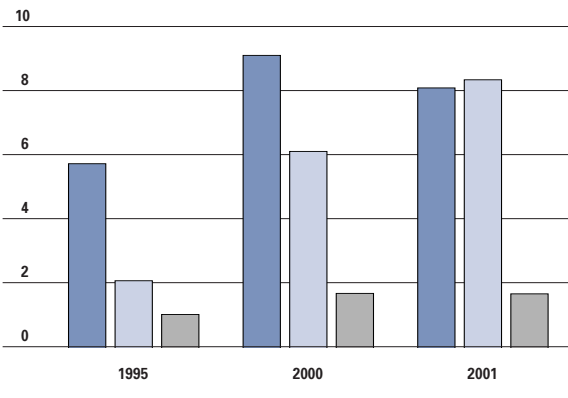
De verhoogde toelage aan het FWO leidde er wel toe dat vanaf 1996 jaarlijks ongeveer 150 aspirant-doctorandi kunnen aangetrokken worden met een beurs voor vier jaar. Streefdoel is de kaap van 600 **aspirant-doctorandi**, wat thans nagenoeg bereikt werd. Overigens is ook de vernieuwde interesse in postdoctoraal onderzoek (betoelaagd onderzoek na

O&O-KREDIETEN VOOR UNIVERSITEITEN

9.9 Evolutie van structurele en projectmatige kredieten voor O&O, gefinancierd door de Vlaamse overheid, van 1995 tot 2001, in lopende prijzen in miljoen euro. Bron: WIM, AWI, Speurgids 2001.

NIET-GERICHT ONDERZOEK AAN DE UNIVERSITEITEN

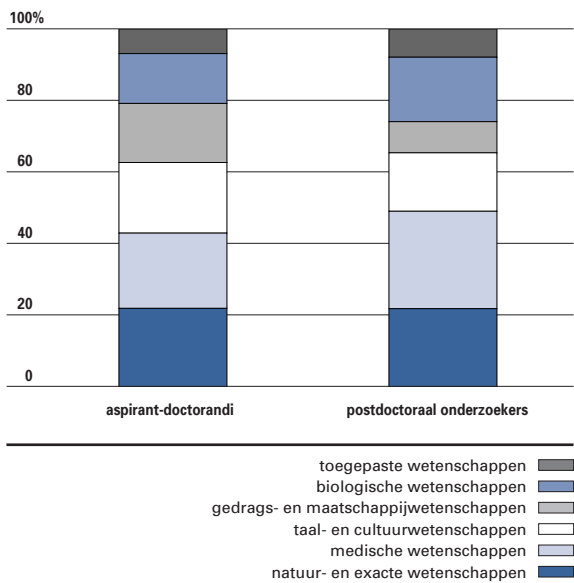
9.11 Evolutie van de componenten van het niet-gericht onderzoek aan de universiteiten, in lopende prijzen (euro), voor 1995, 2000 en 2001. Bron: WIM, AWI, Speurgids 2001.

het bereiken van een doctoraat) opmerkelijk. Streefdoel is hier om over een langere periode een 500 postdocs te financieren met een instroom van 100 per jaar. De volwaardige uitbouw van het postdoctorale niveau, vaak een bijzonder productieve fase in een onderzoeksloopbaan, kent in Vlaanderen traditioneel een grote achterstand.

De meeste aspirant-doctorandi bekwamen zich in de exacte of natuurwetenschappen, gevolgd door de medische wetenschappen en de gedrags- en maatschappijwetenschappen. Toegepaste wetenschappen telt het laagste aantal aspirant-doctorandi.

Onder de **postdocs** valt vooral het grote aandeel in de medische wetenschappen op. Ook in de exacte of natuurwetenschappen en in de biologische weten-

ASPIRANT-DOCTORANDI EN POSTDOCTORAAL ONDERZOEKERS

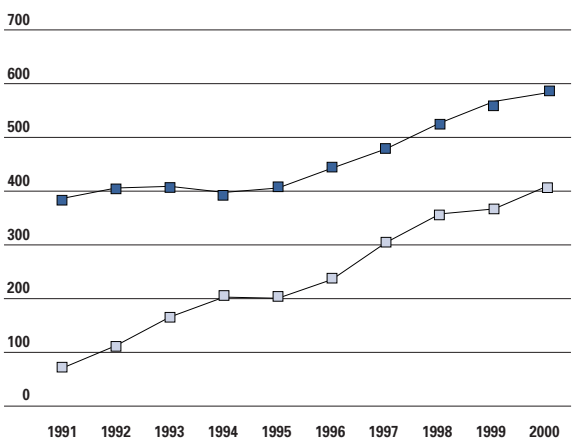
9.13 Verdeling aspirant-doctorandi en postdocs per wetenschapssector of -gebied in 2000, in %. Bron: FWO.

schappen zijn een behoorlijk aantal ervaren onderzoekers tewerkgesteld. Postdocs zijn dan weer schaars in de gedrags- en maatschappijwetenschappen en in de taal- en cultuurwetenschappen. De vrouwelijke vertegenwoordiging in het wetenschappelijke onderzoek blijft nog enigszins ondermaats, met 42% van de aspirant-doctorandi en 35% van de postdocs (academiejaar 2000-2001). De feminisering is het verst doorgedrongen in de medische wetenschappen, maar blijft duidelijk achterop hinken in de natuur- en exacte wetenschappen en in de toegepaste wetenschappen.

Naast de FWO-mandaten vormen de IWT-specialisatiebeurzen een belangrijke bron voor de tewerkstelling van doctorandi. De negentiger jaren vertonen een sterke stijging van zowel het aantal aanvragen als het aantal toegekende beurzen. Hierin zijn zowel de 1ste termijn als 2de termijnbeurzen (telkens voor 2 jaar) verrekend. Voor het eerst echter sinds 1995 daalde het totaal aantal aanvragen (-3,7% t.o.v. 1999). Niettemin werd in 2000 terug een record gevestigd in het aantal toegekende beurzen (+3,5% t.o.v. 1999). De sterkst vertegenwoordigde groepen blijven de scheikundigen, burgerlijk ingenieurs, bio(techno)logen en (bio)chemici. Samen maken ze driekwart van het totaal aantal beurzen uit.

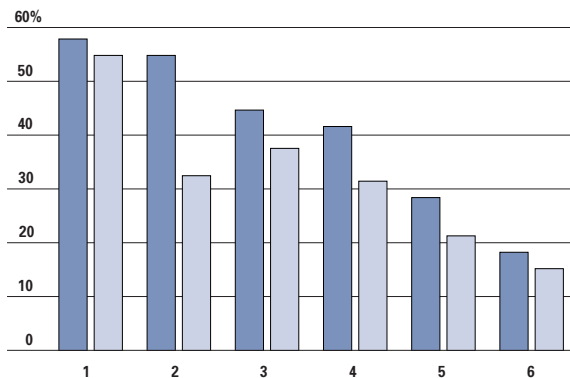
Na de sterke toename van de projectmatige financiering via FWO, BOF en IWT gaat de aandacht van de Vlaamse overheid opnieuw naar de structurele

FWO-MANDATEN

9.12 Evolutie van het FWO-mandatenbestand (cijfers op 1 oktober). Bron: FWO.

AANDEEL VROUWELIJKE FWO-MANDAATHOUDERS

1. medische wetenschappen aspirant-doctorandi
 2. biologische wetenschappen postdoctoraal onderzoekers
 3. taal- en cultuurwetenschappen
 4. gedrags- en maatschappijwetenschappen
 5. natuur- en exacte wetenschappen
 6. toegepaste wetenschappen

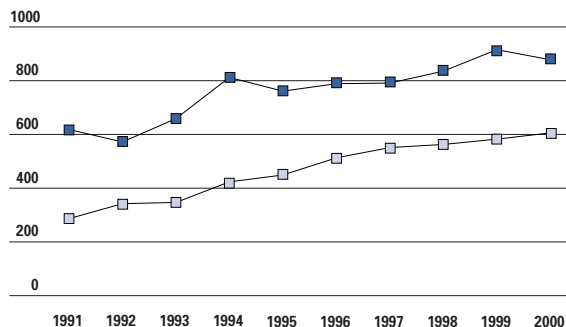
9.14 Aandeel vrouwelijke FWO-mandaathouders per wetenschapsgebied, in %. Bron: FWO.

financiering. Zo ligt het in de bedoeling om tegen 2005 te komen tot een volledige herziening van de financieringsregeling, waarbij voor de periode 2001-2004 een overgangsregeling is voorzien. Van belang hierbij is dat de werkingsuitkeringen van de universiteiten zullen losgekoppeld worden van het aantal financierbare studenten. Tevens zullen in deze periode de werkingstoelagen verhogen met ongeveer 50 miljoen euro, inclusief de bijdrage voor de oprichting van de Transnationale Universiteit Limburg (TUL). Om dit te realiseren worden nieuwe middelen samengebracht in een universitair rationalisatiefonds (Universitair Herstructureringsfonds, met een startfinanciering ter waarde van 9,5 miljoen euro in 2001). De universiteiten zullen aangemoedigd worden om in deze periode hun onderwijsaanbod te optimaliseren en onderlinge afspraken te maken over taakverdeling en intensievere samenwerking.

Onderzoek in de industrie

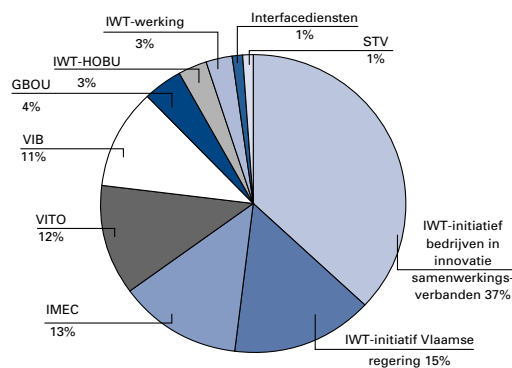
Voor 2001 werd het **Vlaamse overheidskrediet voor 'industriële onderzoek'** of beter gesteld, 'onderzoek en ontwikkeling van nieuwe technologieën ten behoeve van het bedrijfsleven', begroot op 226,8 miljoen euro. In de periode tussen 1996 en 1999 kende deze begrotingspost een constante jaarlijkse stijging, terwijl voor 2000 een lichte daling werd vastgesteld. In 2001 zet de stijging zich opnieuw door met bijna 12 miljoen euro in lopende prijzen.

IWT-BURSALEN

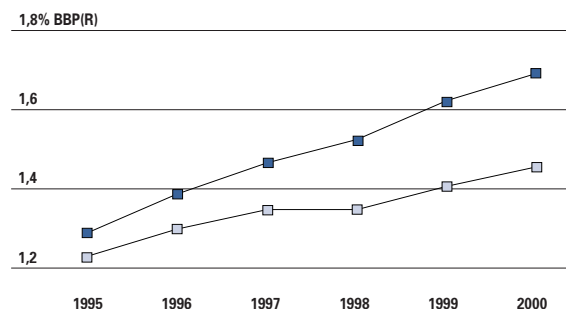
9.15 Evolutie van het aantal IWT-specialisatiebeurzen en kandidaten, van 1991 tot 1999. Bron: IWT.

KREDIET VOOR INDUSTRIEEL ONDERZOEK

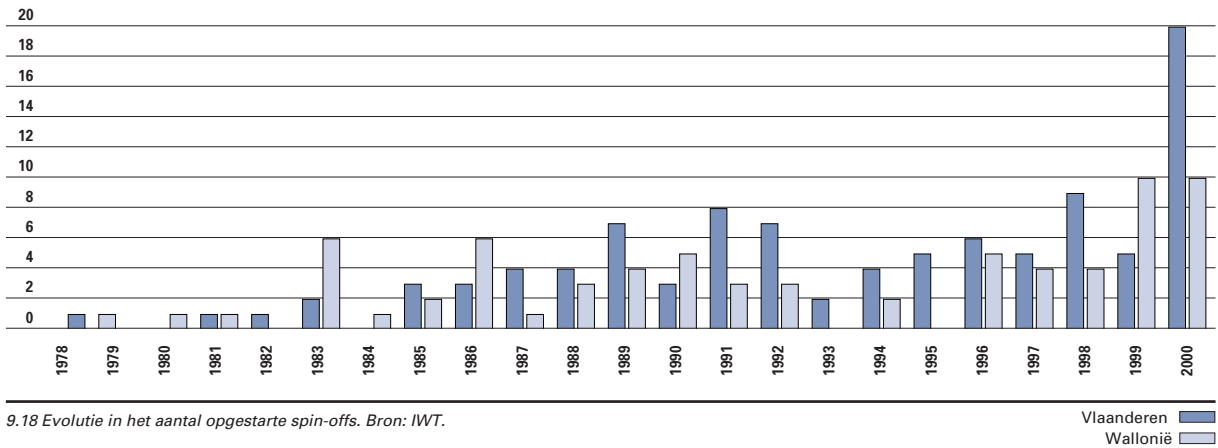
9.16 Verdeling openbare middelen voor industrieel onderzoek voor 2001. Bron: WIM, AWI, Speurgids.

O&O BESTEDINGEN VAN BEDRIJVEN

9.17 O&O uitgaven van bedrijven in Vlaanderen en in België, in % van het BBP(R), ook BERD. Bron: IWT en DWTC voor O&O gegevens, met een raming voor 2000; INR voor BBP(R) 1995-1998 (tegen marktprijzen, in werkelijke prijzen, berekend volgens ESR95); raming APS op basis KBC-gegevens voor BBPR-Vlaanderen 1999 e.v.; APS-bewerking.

SPIN-OFFS

De belangrijkste gegadigde is het Instituut voor de aanmoediging van Innovatie door Wetenschap en Technologie in Vlaanderen (IWT). Deze instelling beheert zowel de fondsen voor acties rond technologische innovatie op initiatief van de Vlaamse regering als de openbare kredieten voor onderzoeksprojecten op initiatief van bedrijven en innovatiesamenwerkingsverbanden.

Daarnaast worden ook belangrijke kredieten vrijgesteld voor de drie Vlaamse Onderzoeksinstituten, het 'Interuniversitair Micro-Electronica Centrum' (IMEC), de 'Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek' (VITO) en het 'Vlaams interuniversitair Instituut voor Biotechnologie' (VIB).

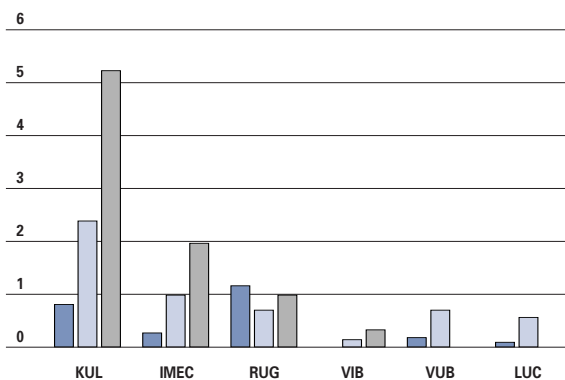
Verder zijn er kredieten voor 'Generisch basisonderzoek aan de universiteiten' (GBOU) dat onderzoek groepeerd met mogelijke maatschappelijke of economische finaliteit, het HOBU-fonds ter ondersteu-

ning van industrieel gericht onderzoek aan de industriële hogescholen, de IWT-werking, de interface-diensten van de universiteiten, en tenslotte de kredieten voor onderzoek naar de maatschappelijke aspecten van nieuwe technologieën (STV).

Vanzelfsprekend is de overheid niet de enige speler in het O&O-domein. De bedrijfswereld maakt hiervoor eveneens aanzienlijke middelen vrij. De jongste jaren tekent zich duidelijk een gunstige trend af, te oordelen naar de **bedrijfsbestedingen voor O&O** uitgedrukt als procent van het BBPR. Vlaanderen haalt hier een beter gemiddelde dan België en draagt trouwens grotendeels de stijging voor België als geheel.

Meer in het bijzonder hebben in de voorbije jaren **spin-offs** of bedrijven die jonge loten zijn van het vaak academische onderzoek in nieuwe technologieën het licht gezien. 2000 was een piekjaar.

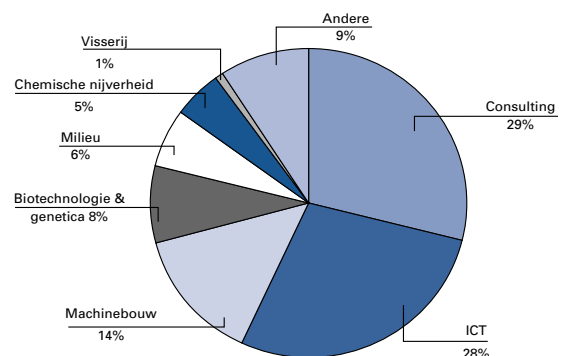
SPIN-OFFS VOLGENS ONDERZOEKSIINSTELLING

9.19 Gemiddeld aantal spin-offs volgens onderzoeksinstelling, voor opeenvolgende generaties van spin-offs. Bron: IWT.

t.e.m. 1990
1990-1997
1997-2000

SPIN-OFFS PER SECTOR

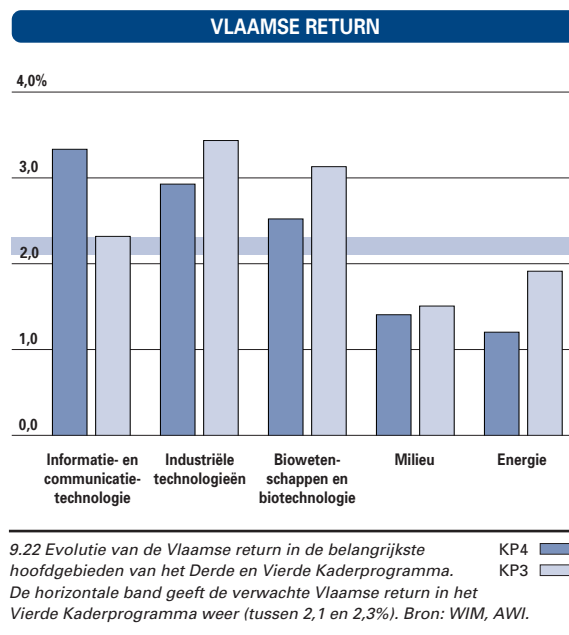
9.20 Verdeling van spin-offs per sector, voor een steekproef van 106 Belgische spin-off bedrijven (alle generaties). Bron: IWT.

Bij een opsplitsing naar onderzoeksinstelling is duidelijk dat in Vlaanderen het aantal spin-offs verbonden met de KUL en IMEC een stijgende trend vertoont. Een belangrijke succesfactor is de aanwezigheid van startkapitaal enerzijds en de intensieve begeleiding vanuit de instituten anderzijds. De RUG, VIB, VUB en LUC vertonen geen echte trend.

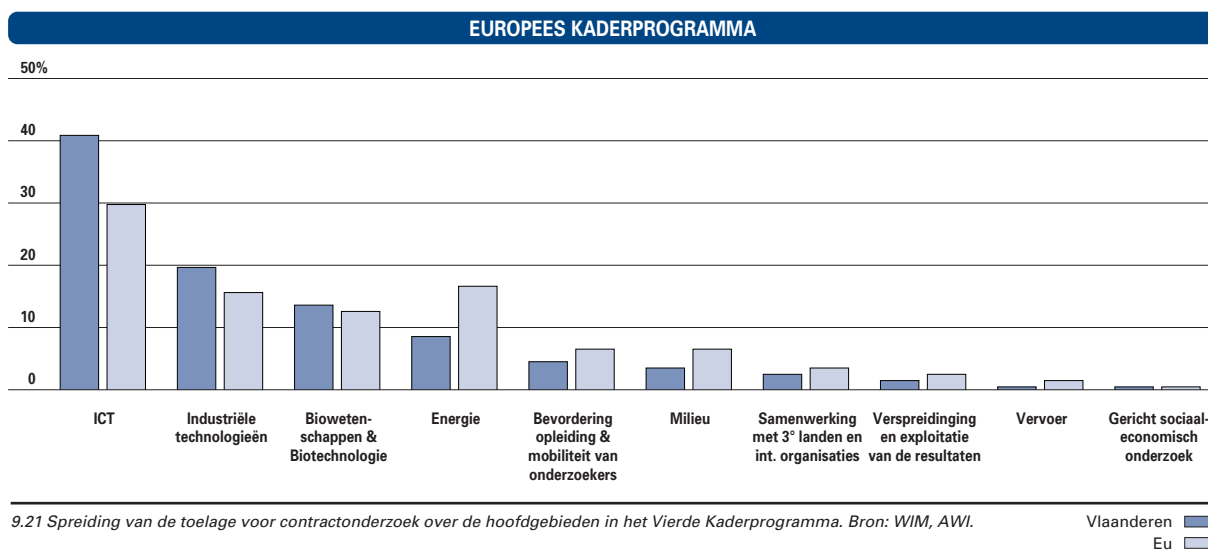
Uit een steekproef bij 106 spin-offs in België bleek dat een derde tot de ICT-sector behoort en een gelijkaardig aandeel onder de noemer 'consulting' valt. In dit laatste is de KUL de absolute koploper. Ook spin-offs die actief zijn op het vlak van de 'mechatronica', de samensmelting van mechanica en electronica, blijken kenmerkend voor ons landsgeedeelte.

Deelname Vierde Kaderprogramma

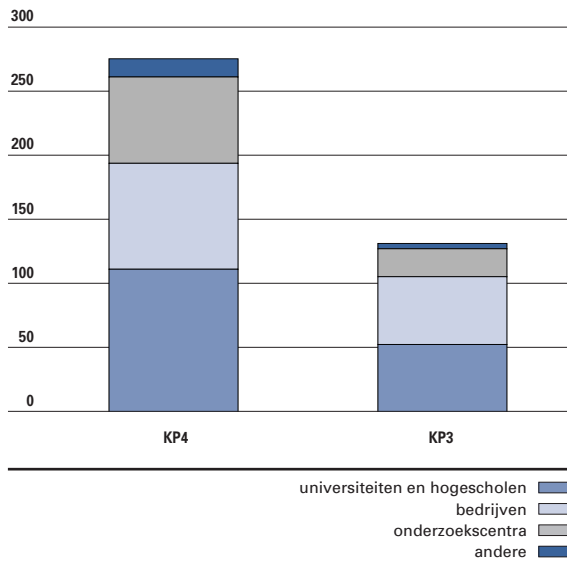
De Europese Unie coördineert tal van onderzoeksprogramma's die de nationale grenzen overstijgen. Het vijfjaarlijkse **Europees Kaderprogramma** vormt daarbij het voornaamste financieringskanaal dat put uit de bijdragen van de lidstaten. Vlaamse universiteiten, bedrijven en onderzoeksinstituten namen samen deel aan bijna 2.000 projecten van het Vierde Kaderprogramma voor de periode 1994-1998 en ontvingen daarvoor samen 273 miljoen euro. Dit geeft een financiële return voor Vlaanderen die 8% hoger ligt dan de verwachte waarde. Op zich is het een goede score, maar vergeleken met het Derde Kaderprogramma (1989-1993) waar de return 17% hoger dan verwacht uitviel, is het een achteruitgang.

Vlaanderen participeerde vooral in programma's rond Informatie- en communicatietechnologie, Industriële technologieën en Biowetenschappen en biotechnologie. Op andere gebieden scoort Vlaanderen lager dan het Europese gemiddelde, vooral in de hoofdgebieden Energie en Milieu. Vergeleken met het Derde Kaderprogramma, valt vooral de verhoogde deelname op voor onderzoek op het vlak van 'Informatie- en Communicatietechnologie'. In de andere hoofdgebieden ging Vlaanderen erop achteruit. Binnen Vlaanderen nemen de universiteiten het grootste aandeel voor hun rekening (41%), gevolgd door de bedrijven (30%) en de onderzoekscentra

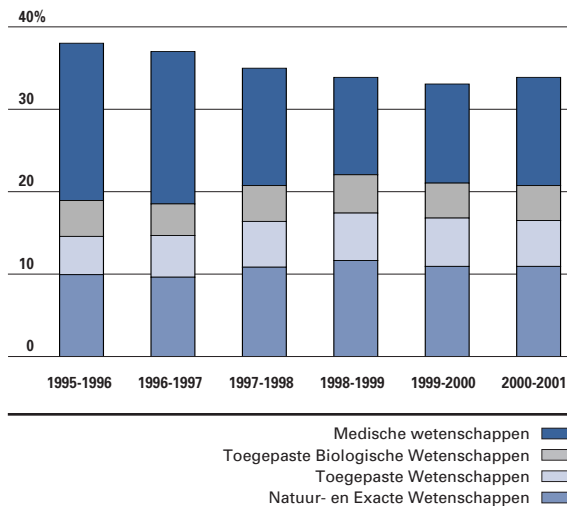
DEELNAME AAN KADERPROGRAMMA

9.23 Overzicht van de deelname van de Vlaamse actoren aan het Derde en Vierde Kaderprogramma, in miljoen EURO. Bron: WIM, AWI.

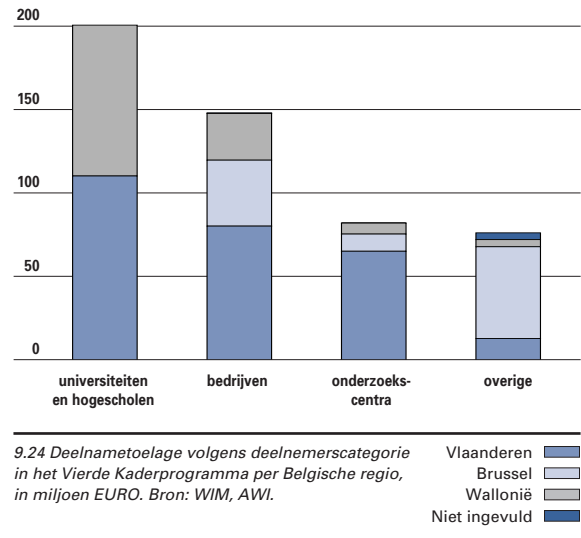
(24%). In vergelijking met het vorige Kaderprogramma zijn de Vlaamse onderzoekscentra er enorm op vooruitgegaan. Ze verhoogden hun participatie met factor 3. Dat succes was grotendeels te danken aan de succesvolle deelname van het Interuniversitair Micro-Elektronica Centrum (IMEC) in vaak zeer grote en sterk gesubsidieerde projecten. De bedrijven daarentegen zagen hun aandeel in de toelage afnemen. De universiteiten konden hun positie handhaven.

INTERESSE VOOR WETENSCHAP EN TECHNOLOGIE

9.25 Evolutie van het aandeel generatiestudenten ingeschreven in een studierichting met exact-wetenschappelijke of technologische oriëntatie, van academiejaar 1995 - 1996 tot 2000 - 2001, in %. Bron: OND, APS-bewerking.

TOELAGE PER DEELNEMERSCATEGORIE

9.24 Deelnametoelage volgens deelnemerscategorie in het Vierde Kaderprogramma per Belgische regio, in miljoen EURO. Bron: WIM, AWI.

De participatie van de verschillende deelnemerscategorieën in het Vierde Kaderprogramma was erg ongelijk voor de afzonderlijke regio's van België. Zo was de deelname van de universiteiten (en hogescholen) ongeveer gelijk verdeeld tussen het Vlaamse en het Waalse Gewest. Bij de bedrijven daarentegen weegt het Vlaamse en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest door. Ook de onderzoekscentra kwamen vooral uit het Vlaamse Gewest. De overige instellingen tenslotte zijn voor het grootste deel gevestigd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

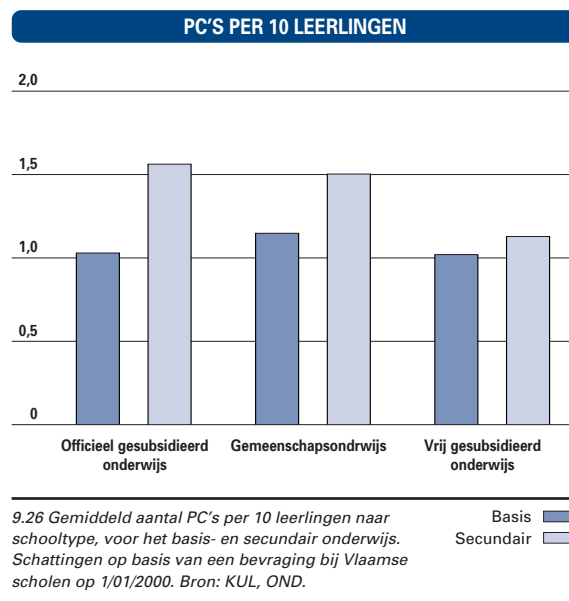
Wetenschapsinformatie

Binnen het begrotingsprogramma 'algemeen wetenschapsbeleid' van de Vlaamse overheid is het grootste aandeel van de kredieten gereserveerd voor de **popularisering van wetenschap en technologie**. In totaal gaat het om 4,1 miljoen euro initiële kredieten voor 2001. Zeer in het bijzonder wil de overheid, in het vooruitzicht van een schrijnend tekort aan mankracht in hoogtechnologische sectoren, de jeugd aanmoedigen om te kiezen voor wetenschappelijke en technologische opleidingen.

Ongeveer 1 op de 5 jongeren die zich een eerste maal **inschrijven aan de universiteit**, kiest voor toegepaste, toegepaste biologische of natuur- en exacte wetenschappen. De lichte percentageschommelingen duiden de voorbije jaren voornamelijk niet op een groeiende belangstelling.

Parallel daarmee is er van overheidswege aandacht voor het leren omgaan met computers en educatieve software op school. In 1998 werd door de Vlaamse

regering het actieprogramma PC/KD opgestart, met als doel het gebruik van informatie- en communicatietechnologie aan te moedigen. De huidige regering trekt deze beleidslijn door; de kredieten werden voor 2001 verhoogd tot ruim 25 miljoen euro. De aanvankelijke doelstelling was dat men in 2002 in het leerplichtonderwijs over 1 PC per 10 leerlingen kan beschikken. Zowel in het basis- als in het secundair onderwijs lijkt die doelstelling inmiddels bereikt te zijn in alle schoolnetten. Voor beide onderwijsniveaus zijn de waargenomen verschillen tussen de schoolnetten niet statistisch significant.

VOOR MEER INFORMATIE

Clarebout G., Elen, J., Frederickx W., & Vermunicht C., Het PC/KD project. De resultaten van het onderzoek 1999-2000. Een onderzoek in opdracht van het departement Onderwijs, KUL & Dept. Onderwijs, 2001.

Clarysse B., Heirman A., & Degroof J.-J., Het fenomeen spin-off in België, IWT-Observatorium, 2001, IWT-studies 36.

Dengis P., Dewallef E., & Lories V., Vlaanderen in het Europese Vierde Kaderprogramma voor Onderzoek (1994-1998), Ministerie van de Vlaamse

Gemeenschap, Departement Wetenschap, Innovatie en Media, Administratie Wetenschap en innovatie, 2001, D/2001/3241/242.

IWT, Activiteitenverslag 2000.

Vervliet G., Speurgids 2001. Wetenschap, Technologie en Innovatie, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, AWI, 2001.

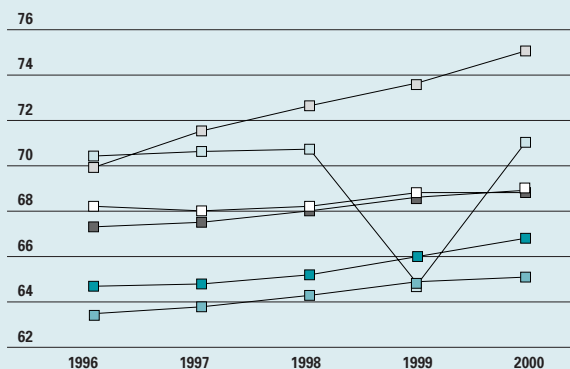
VRWB, Verdere Gewenste Ontwikkeling van de begroting Wetenschaps- en Technologiebeleid, Advies 74, 14 juni 2001.

Werkgelegenheid

10 hoofdstuk

Kerncijfers

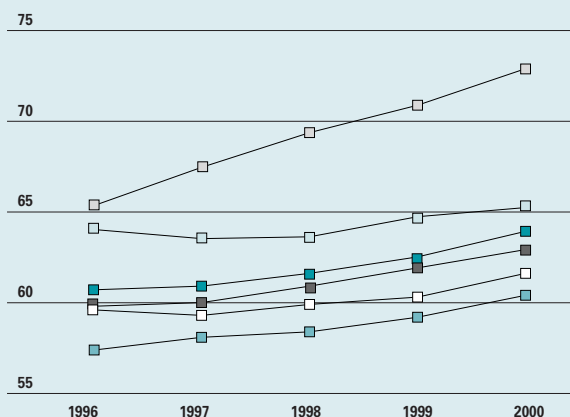
ACTIVITEITSGRAAD

Evolutie van de activiteitsgraad tussen 1996 en 2000, internationale vergelijking, in %.
Bron: Eurostat, NIS EAK, bewerking Steunpunt WAV.
* Tijdsreeksbreuk tussen 1998 en 1999 voor het Vlaams Gewest en België als gevolg van de nieuwe vragenlijst die sinds 1999 in gebruik is.

Vlaams Gewest —
België —
Duitsland —
Frankrijk —
Nederland —
EU15 —

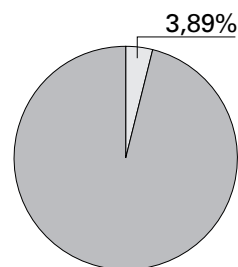
WERKZAAMHEIDSGRAAD

Evolutie van de werkzaamheidsgraad tussen 1996 en 2000, internationale vergelijking, in %.
Bron: Eurostat, NIS EAK, bewerking Steunpunt WAV.

Vlaams Gewest —
België —
Duitsland —
Frankrijk —
Nederland —
EU15 —

Uitgaven

Aandeel van het werkgelegenheidsbeleid in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- In 2000 nam de werkzaamheidsgraad opnieuw toe.
- De toename van het aantal werkenden kan bijna volledig op rekening van de loontrekken worden geschreven.
- Opmerkelijk is de daling van de tijdelijke arbeid.
- In september 2001 steeg het aantal niet-werkende werkzoekenden voor het eerst sinds 1994.
- De sinds 1994 aanhoudende groei van het aantal openstaande vacatures lijkt halverwege 2001 tot een stilstand te komen.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/werkgelegenheid

10.1 Anatomie arbeidsmarkt

De hoofddoelstelling van het Vlaamse werkgelegenheidsbeleid is het verhogen van de werkzaamheidsgraad. Die zou tegen 2004 moeten toenemen tot 67% om gelijke tred te houden met de buurlanden. Voorts is op de Europese top van Lissabon, in maart 2000, overeengekomen om in 2010 uit te komen op een werkzaamheidsgraad van 70%. Via de evolutie van het aantal werkenden, werklozen en inactieven willen we in dit hoofdstuk de vooruitgang van de Vlaamse regering in kaart brengen.

Bevolking op beroepsactieve leeftijd

De bevolking op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar) valt uiteen in 3 grote categorieën: de werkenden, de werklozen en de inactieven (zoals studenten, huisvrouwen, gepensioneerden). De eerste 2 vormen samen de beroepsbevolking. Het aandeel van de inactieven lag in 2000 hoger dan in onze buurlanden en het gemiddelde van de EU15.

1. Beroepsbevolking

Tussen 1995 en 2000 zijn er naar schatting 100.000 Vlaamse **arbeidskrachten** bijgekomen. Deze forse stijging is nagenoeg volledig toe te schrijven aan de toenemende participatie van vrouwen. Volgens prognoses zal de beroepsbevolking nog blijven toenemen tot 2010. Dan zal de pensionering van de grote babyboomgeneraties het aantal arbeidskrachten doen teruglopen. Verwacht wordt eveneens dat de beroepsbevolking in 2025 vrouwelijker, ouder en hoger opgeleid zal zijn.

2. Inactieven

Kenmerkend voor de 1,3 miljoen **inactieven** anno 2000 is de sterke aanwezigheid van de zogenaamde kansengroepen. Vooral leerlingen/studenten (33%), huisvrouwen (25%) en (brug)gepensioneerden (22%) zijn hier fors vertegenwoordigd.

Arbeidsmarktindicatoren

1. Activiteitsgraad

In 2000 waren 2 van de 3 inwoners op beroepsactieve leeftijd daadwerkelijk actief op de arbeidsmarkt, omdat ze een job hadden of een baan zochten. Ondanks de gestage groei van de laatste jaren, blijft de Vlaamse **activiteitsgraad** nog steeds onder die van de buurlanden en het gemiddelde van de EU15. Aan de basis hiervan liggen de latere intrede van de jongeren op de arbeidsmarkt en de vervroegde uitstroom van de ouderen.

2. Werkzaamheidsgraad

Centraal in het werkgelegenheidsbeleid staat het bereiken van een **werkzaamheidsgraad** van 67% in 2004. Hiermee volgt de Vlaamse regering de Europese werkgelegenheidsstrategie die in 2010 moet uitmonden in een algemene werkzaamheid van 70%, met minstens 60% bij de vrouwen. Op de top van Stockholm, in maart 2001, werd een werkzaamheidsgraad van 50% voor ouderen van 55 tot 64 jaar als aanvullend doel gesteld. Tijdens het voorbije decennium groeide de werkzaamheidsgraad in het Vlaamse Gewest met 10 procent-

BEVOLKING OP BEROEPSACTIEVE LEEFTIJD

	1996	1997	1998	*1999	2000
Werkenden	2.388	2.417	2.426	2.462	2.515
Werklozen	155	131	136	140	113
Inactieven	1.386	1.385	1.370	1.331	1.306
Totaal	3.929	3.933	3.932	3.933	3.934

10.1 Evolutie van de bevolking op beroepsactieve leeftijd tussen 1996 en 2000, naar arbeidsmarktsituatie, x 1.000. Bron: NIS EAK, bewerking Steunpunt WAV. De tijdreeksen van het aantal (ILO-)werklozen en inactieven vertonen een breuk tussen 1998 en 1999 als gevolg van de nieuwe vragenlijst die sinds 1999 in gebruik is. De tijdreeksen van het aantal werkenden werd geharmoniseerd.

BEVOLKING OP BEROEPSACTIEVE LEEFTIJD

		WERKENDEN	WERKLOZEN	INACTIEVEN
Vlaams Gewest	vrouwen	54,7	3,4	41,9
	mannen	72,9	2,4	24,7
	totaal	63,9	2,9	33,2
Waals Gewest	vrouwen	46,4	6,8	46,8
	mannen	65,5	6,1	28,5
	totaal	55,9	6,4	37,6
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	vrouwen	48,9	7,8	43,3
	mannen	61,2	10,1	28,7
	totaal	55,0	8,9	36,1
België	vrouwen	51,5	4,9	43,6
	mannen	69,5	4,3	26,3
	totaal	60,5	4,6	34,9
Duitsland	vrouwen	57,8	5,2	37,0
	mannen	72,7	6,1	21,2
	totaal	65,3	5,7	29,0
Frankrijk	vrouwen	54,8	7,7	37,5
	mannen	68,8	6,5	24,7
	totaal	61,7	7,1	31,2
Nederland	vrouwen	63,4	2,3	34,3
	mannen	82,1	1,8	16,1
	totaal	72,9	2,1	25,1
EU15	vrouwen	53,8	5,9	40,2
	mannen	72,4	5,7	21,9
	totaal	63,1	5,8	31,1

10.2 Internationale vergelijking van de bevolking op beroepsactieve leeftijd in 2000, naar geslacht en arbeidsmarktsituatie, in %. Bron: Eurostat, NIS EAK, bewerking Steunpunt WAV.

BEROEPSBEVOLKING

	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025
Geslacht							
mannen	58,8	57,1	55,8	54,7	54,0	53,3	52,8
vrouwen	41,2	42,9	44,2	45,3	46,0	46,7	47,2
Leeftijd							
15-35 jaar	43,8	39,5	36,5	35,8	36,1	36,5	36,8
35-50 jaar	41,6	44,4	45,2	43,6	41,3	40,4	41,0
50 jaar en ouder	7,1	6,9	8,1	9,1	10,4	11,4	11,4
Onderwijsniveau							
laaggeschoold	36,0	30,2	26,8	23,7	20,7	18,4	16,9
middengeschoold	36,4	38,5	40,2	41,7	43,1	44,2	45,1
hooggeschoold	27,6	31,3	32,9	34,6	36,2	37,4	38,1

10.3 Evolutie van de verdeling van de beroepsbevolking tussen 1995 en 2025, naar geslacht, leeftijd en onderwijsniveau, in %. Bron: NIS EAK, Planbureau, bewerking Steunpunt WAV.

WERKLOOSHEIDSGRAAD

	1996	1997	1998	*1999	2000
Totaal	6,1	5,1	5,3	5,4	4,3
Mannen	4,0	3,6	4,0	4,4	3,2
Vrouwen	9,1	7,3	7,1	6,7	5,8
15-24 jaar	11,2	10,7	9,0	13,5	11,3
25-49 jaar	5,8	4,8	5,0	4,5	3,7
50-64 jaar	3,8	3,2	4,5	4,0	2,7

10.6 Evolutie van de werkloosheidsgraad bij de bevolking op beroeps-actieve leeftijd tussen 1996 en 2000, naar geslacht en leeftijd, in %.

Bron: NIS EAK, bewerking Steunpunt WAV.

* De tijdreeksen van het aantal (ILO-)werklozen en inactieven vertoont een breuk tussen 1998 en 1999 als gevolg van de nieuwe vragenlijst die sinds 1999 in gebruik is. De tijdreeksen van het aantal werkenden werd geharmoniseerd.

punten. Ook in 2000 is het percentage werkenden in de groep van 15 tot 64 jaar verder toegenomen. Er zijn wel aanzienlijke verschillen in de werkzaamheid naargelang geslacht, leeftijd en onderwijsniveau.

WERKZAAMHEIDSGRAAD

	1996	1997	1998	1999	2000
Totaal	60,8	61,4	61,7	62,6	63,9
Mannen	72,0	71,8	71,4	71,3	72,9
Vrouwen	49,3	50,8	51,7	53,6	54,7
15-24 jaar	33,5	32,0	32,7	33,1	33,7
25-49 jaar	81,5	82,4	82,1	83,5	85,0
50-64 jaar	35,0	36,6	37,8	38,3	40,1
Laaggeschoold	44,2	44,1	44,2	45,3	45,9
Middengeschoold	67,7	68,9	67,9	68,7	69,6
Hooggeschoold	86,0	86,3	86,2	86,3	86,6

10.5 Evolutie van de werkzaamheidsgraad bij de bevolking op beroeps-actieve leeftijd tussen 1996 en 2000, naar geslacht, leeftijd en onderwijsniveau, in %. Bron: NIS EAK, bewerking Steunpunt WAV.

In vergelijking met België behoudt het Vlaamse Gewest een voorsprong 3 procentpunten. En ten opzichte van Frankrijk en Duitsland werd flink wat terrein goedgehaakt. In 1990 lag het aandeel werkenden in Frankrijk 4 procentpunten hoger dan in Vlaanderen, in Duitsland maar liefst 10 procentpunten. Jaar op jaar groeide de werkzaamheid in Vlaanderen echter sneller dan in deze twee buurlanden, waardoor Vlaanderen reeds 2 procentpunten voorligt op Frankrijk en de achterstand op Duitsland reduceerde tot 1 procentpunt. Enkel Nederland geeft ons het nakijken door 9 procentpunten meer werkenden te tellen.

3. Werkloosheidsgraad

In 2000 lag de werkloosheid (ILO-definitie) lager dan in 1999, maar ze vertoont grote verschillen naar geslacht en leeftijd. De gemiddelde **werkloosheidsgraad** in de EU ligt een pak hoger. Enkel Nederland kan een lager cijfer voorleggen.

ACTIVITEITSGRAAD

	1996	1997	1998	*1999	2000
Totaal	64,7	64,8	65,2	66,2	66,8
Mannen	75,0	74,5	74,4	74,6	75,3
Vrouwen	54,2	54,8	55,7	57,5	58,1
15-24 jaar	37,7	35,8	35,9	38,2	38,0
25-49 jaar	86,5	86,6	86,5	87,4	88,2
50-64 jaar	36,3	37,8	39,6	39,9	41,2

10.4 Evolutie van de activiteitsgraad bij de bevolking op beroepsactieve leeftijd tussen 1996 en 2000, naar geslacht en leeftijd, in %.

Bron: NIS EAK, bewerking Steunpunt WAV. * De tijdreeksen van het aantal (ILO-)werklozen en inactieven vertoont een breuk tussen 1998 en 1999 als gevolg van de nieuwe vragenlijst die sinds 1999 in gebruik is. De tijdreeksen van het aantal werkenden werd geharmoniseerd.

INTERNATIONALE VERGELIJKING ARBEIDSMARKTINDICATOREN

	VLAAMS GEWEST	WAALS GEWEST	BRUSSELS HOOFD- STEDELIJK GEWEST	BELGIË	DUITSLAND	FRANKRIJK	NEDERLAND	EU15
Activiteitsgraad	66,8	62,4	63,9	65,1	71,0	68,8	74,9	68,9
Werkzaamheidsgraad	63,9	55,9	55,0	60,5	65,3	61,7	72,9	63,1
Werkloosheidsgraad	4,3	10,3	14,0	7,0	8,0	10,3	2,7	8,4

10.7 Internationale vergelijking van de activiteitsgraad, werkzaamheidsgraad en (ILO)werkloosheidsgraad in 2000, in %.

Bron: Eurostat, NIS EAK, bewerking Steunpunt WAV.

10.2 Werkgelegenheid

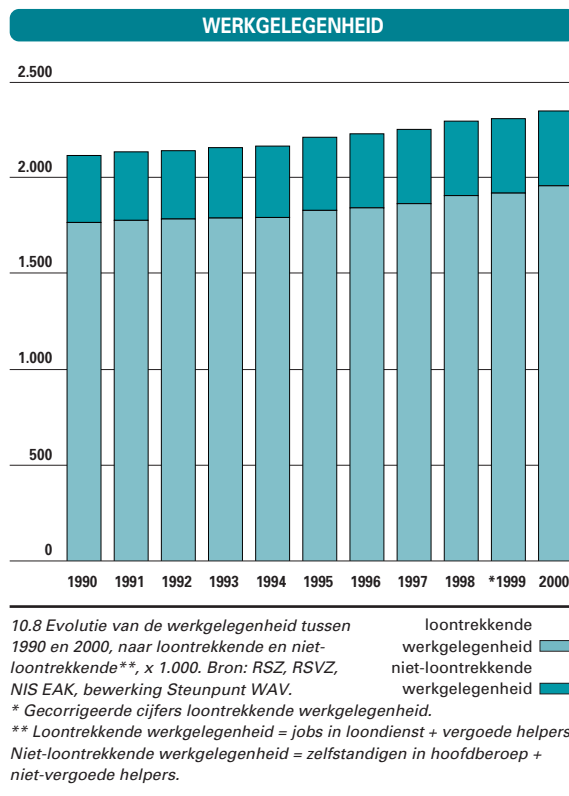
Om de werkzaamheidsgraad te verhogen, stelt het regeerakkoord een banengroei van 30.000 jobs per jaar voorop. Over de hele legislatuur betekent dit een aangroei van 150.000 arbeidsplaatsen. De onderstaande indicatoren geven een beeld van waar er al of niet een werkgelegenheidsgroei is.

Statuut

Net zoals in de voorgaande jaren nam de totale werkgelegenheid in 2000 verder toe. De stijging van 1,7% situeert zich bijna volledig bij de **loon-trekkenden** in dienstensectoren, terwijl het aantal **niet-loontrekkenden** vrijwel stagneert.

Groei- en krimpsectoren

In de **primaire sector** nam het aantal arbeidsplaatsen in 2000 verder af met 3%. De **secundaire sector** herstelt zich lichtjes en groeide met 0,6%. Sterke groeiers zijn hier de bouwnijverheid (3%), de metaalsector (1%) en de rubber- en kunststofnijverheid (4%). De grootste dalers waren andermaal de kleding-, textiel- en meubelindustrie. Bijna twee derden van de totale werkgelegenheidsgroei werd gerealiseerd in de **commerciële dienstensectoren**. De meeste banen (5.000) werden

ATYPISCHE ARBEID

	ATYPISCH		TIJDELIJKE ARBEID		DEELTIJDARBEID		AFWIJKENDE UREN	
	(AANTAL)	(%)	(AANTAL)	(%)	(AANTAL)	(%)	(AANTAL)	(%)
Totaal	967.917	47,7	182.000	8,5	425.574	20,2	600.708	29,3
Mannen	454.673	38,5	71.834	5,9	58.196	4,8	380.455	32,2
Vrouwen	513.243	60,5	110.167	12,0	367.378	40,9	220.253	25,5
15-24 jaar	125.599	56,2	62.039	27,1	36.414	16,0	72.801	32,5
25-39 jaar	447.831	47,3	79.872	8,0	187.965	19,1	288.588	30,3
40-54 jaar	353.826	46,6	35.626	4,5	179.107	22,8	216.524	28,2
55-64 jaar	40.659	40,9	4.465	4,0	22.088	20,3	22.794	22,7

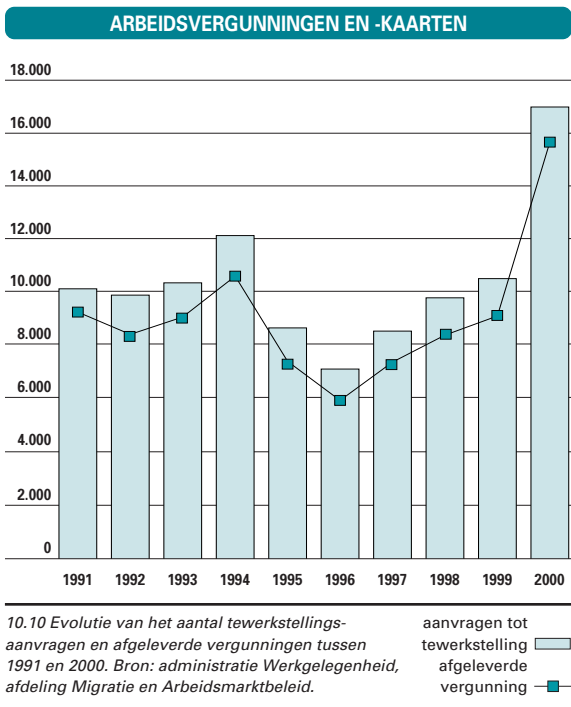
10.9 Loontrekkenden in een atypische arbeidsvorm in 2000, in aantal en %. Bron: NIS EAK, bewerking Steunpunt WAV.

gecreëerd in de uitzendsector, die daarmee inpikt op de goede economische conjunctuur en ruimschoots het verlies in 1999 goedmaakt. Andere blijvende stijgers zijn de informatica (20%) en advies en bijstand aan ondernemingen en personen (7%). Verliezende sectoren zijn de horeca (2%) en de financiële diensten (3%).

Het aantal jobs in de **quartaire sector** groeide met 2%. De versnelde groei in de sectoren maatschappelijke dienstverlening (5%) en ziekenhuizen en overige gezondheidszorg (3%) is toe te schrijven aan de verhoogde zorgvraag van het stijgend aantal 75-plussers en de toegenomen financiering via de Sociale Maribel. Dalers zijn de sectoren openbaar bestuur (2%) en belangenvertegenwoordiging (3%). Onderwijs blijft nagenoeg stabiel.

Atypische arbeid

Wie typische arbeid verricht, heeft een vaste, voltijdse baan, die steeds volgens eenzelfde uurschema verloopt. **Atypische arbeid** is alles wat daarvan afwijkt. In 2000 werkte bijna de helft van de loontrekkenden in een of andere atypische arbeidsvorm; in 1995 was dit nog maar 1 op 3. Vrouwen werken beduidend meer in atypische jobs dan mannen. Ook jongeren zijn opvallend actief in atypische banen. Het werken in afwijkende uren is veruit de meest verspreide vorm van atypische arbeid. Ongeveer 11% van de loontrekkenden werkt in ploegverband. Voor mannen (13%) is dat de meest voorkomende vorm

van afwijkende uren. Werken in flexibele 'opgelegde' uurroosters (zoals bijvoorbeeld aan de kassa in een grootwarenhuis) is dan weer meer iets voor vrouwen (10%).

Ongeveer 1 op 5 loontrekkenden werkt deeltijds. De stijging tussen 1995 en 2000 met 5 procentpunt komt in hoofdzaak op rekening van de vrouwen. Deeltijdse arbeid is en blijft overwegend een vrouwenzaak. Na jaren van opmerkelijke groei (3,3 procentpunt tussen 1995 en 2000) is het aandeel loontrekkenden met een tijdelijk baan gedaald van 9,4% naar 8,5%. De vermindering is vooral te merken bij de groep onder de 25 jaar, waarvan toch nog 27% met een tijdelijk contract werkt.

Tewerkstelling buitenlandse werknemers

Om toelating te krijgen om arbeid te verrichten in loondienst, moeten buitenlanders een aanvraag indienen bij de administratie Werkgelegenheid, die hen twee soorten vergunningen kan geven: een arbeidskaart of een voorlopige arbeidsvergunning. De **voorlopige arbeidsvergunningen** worden uitgereikt aan kandidaat-vluchtelingen, slachtoffers van mensenhandel, ontheemden en regularisatieaanvragers. Ze namen 62% van alle vergunningen voor hun rekening. De regularisatieaanvragers vormden veruit de grootste groep. Naast de stijging van het aantal **arbeidskaarten** uitgereikt aan hooggeschoold en leidinggevend personeel, is de stijging van het aantal dossiers bijna exclusief toe te schrijven aan de tijdelijke 'nieuwe categorie' buitenlandse werknemers. Deze categorie is gebaseerd op de eenmalige regularisatieoperatie die werd ingesteld in januari 2000. De exponentiële stijging van het aantal aanvragen is bijgevolg van tijdelijke aard. Bij regularisatie van verblijf zijn deze personen immers vrijgesteld van het bezit van een arbeidskaart, bij een negatieve beslissing verliezen zij de mogelijkheid tot verblijf en ook tot tewerkstelling in België. Het aantal vergunningen dat in 2000 uitgereikt is helemaal geen weergave van het aantal buitenlandse werknemers dat in België aan het werk is. Zo bezitten reeds een groot aantal buitenlandse werknemers een arbeidskaart A, die onbeperkt geldig is zolang men in België verblijft. Daarnaast is een grote groep buitenlandse werknemers vrijgesteld van het bezit van een arbeidskaart (zoals onderdanen van de Europese Economische Ruimte, buitenlanders in het bezit van een vestigingsvergunning, erkende vluchtelingen, studenten tijdens de vakantieperiodes, internationale schouwspelartiesten voor een tewerkstelling korter dan drie maanden...).

10.3 Onevenwichten op de arbeidsmarkt

Een belangrijke strategische doelstelling van de Vlaamse overheid is een verhoogde deelname van de bevolkingsgroepen die ondervetegenwoordigd zijn op de arbeidsmarkt. Om dit te realiseren, moeten vraag en aanbod op de arbeidsmarkt meer op elkaar worden afgestemd, zodat vacatures sneller en beter worden ingevuld.

Werkloosheid

Onder invloed van de economische groeivertraging begint de werkloosheidsdaling aan kracht te verliezen. Eind september 2001 steeg het aantal **niet-werkende werkzoekenden** (NWWZ) zelfs voor het eerst sinds 1994 en wel met 8% in vergelijking met het jaar voordien. Het aantal **uitkeringsgerechtigde werklozen** (UWV's) steeg weliswaar met slechts 0,7%, maar in de categorie 'vrij ingeschreven' werkzoekenden is er een toename van 82%. Hierbij moet onder meer rekening gehouden worden met de nieuwe mogelijkheid voor personen zonder papieren om zich tijdens hun regularisatieprocedure vrijwillig te laten inschrijven als werkzoekende. Ook kunnen werkzoekenden zich nu via elektronische weg zelf

registeren als werkzoekende, waardoor de VDAB de vroeger verborgen werkloosheid of latente arbeidsreserve beter kan aanboren. En tot slot wijzigde ook de opvolgingsprocedure, waardoor de zelfingeschreven werkzoekenden van wie naderhand blijkt dat ze niet-uitkeringsgerechtigd zijn, tijdelijk in de groep 'vrij ingeschreven' terechtkomen.

Voorts laat de daling van de werkloosheid zich niet overal even sterk voelen. Zo is het aandeel van **jongeren** en **allochtonen** in de NWWZ tussen 30 juni 1999 en 30 juni 2001 zelfs toegenomen. Dat laatste is het gevolg van de forse instroom van mensen uit Oost-Europa, Azië en Afrika, die meestal niet uitkeringsgerechtigd zijn. Daarnaast zorgde de regularisatieprocedure, die begin 2000 van start ging, voor een extra inschrijving van werkzoekenden van vreemde nationaliteit.

In dezelfde periode daalde het aandeel van **vrouwen** en **langdurig werklozen**. Dat is in belangrijke mate te verklaren door de verbeterde conjunctuur, maar ook door de activeringsmaatregelen van de federale en Vlaamse overheden, zoals de PWA's, startbanen en doorstromingsprogramma's.

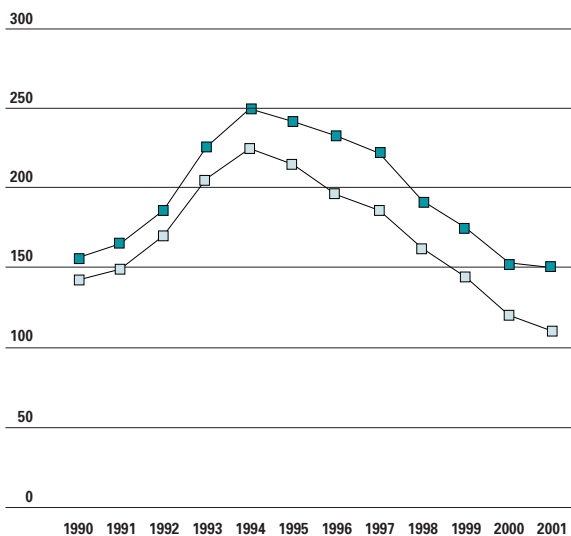
Inactiverende maatregelen, zoals de vrijstelling van

KANSENGROEPEN IN NWWZ

	1999		2000		2001		EVOLUTIE 1999-2000 2000-2001	
	AANTAL	AANDEEL (%)	AANTAL	AANDEEL (%)	AANTAL	AANDEEL (%)	(%)	(%)
Alle NWWZ	176.141	100,0	153.730	100,0	150.605	100,0	-12,7	-2,0
Waarvan kansengroepen:								
laaggeschoolden	112.525	63,9	98.191	63,9	94.820	63,0	-12,7	-3,4
vrouwen	104.588	59,4	90.309	58,7	85.472	56,8	-13,7	-5,4
jongeren (-25 jaar)	36.218	20,6	30.491	19,8	32.495	21,6	-15,8	6,6
ouderen (50+ jaar)	13.895	7,9	12.541	8,2	12.372	8,2	-9,7	-1,3
langdurig werkzoekenden (1 tot 2 jaar)	27.746	15,8	23.460	15,3	22.847	15,2	-15,4	-2,6
langdurig werkzoekenden (2 tot 5 jaar)	35.210	20,0	26.678	17,4	20.587	13,7	-24,2	-22,8
langdurig werkzoekenden (5 jaar en +)	28.238	16,0	25.135	16,4	20.572	13,7	-11,0	-18,2
allochtonen (niet-EU nationaliteit)	15.059	8,5	16.741	10,9	16.209	10,8	11,2	-3,2

10.12 Evolutie van de kansengroepen in de NWWZ tussen 1999 en 2001, op 30 juni, in aantal en %. Bron: VDAB, bewerking APS.

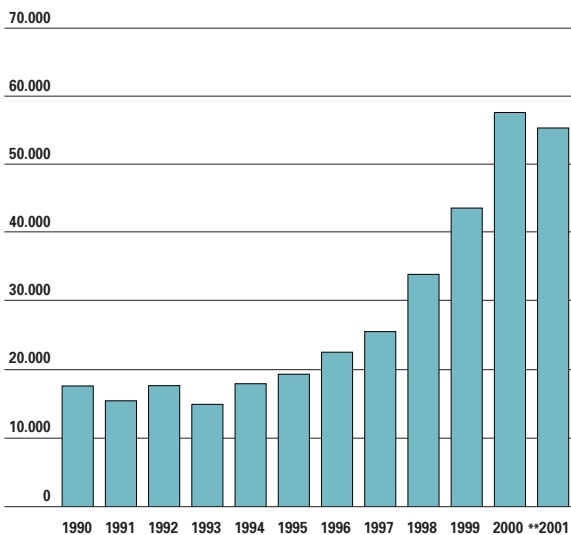
UVW EN NWWZ

10.11 Evolutie van het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen (UVW) en niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) tussen 1990 en 2001, op 30 juni, x 1.000. Bron: VDAB.

inschrijving als werkzoekende oudere en schorsingen van onbepaalde duur voor langdurige werkloosheid, hebben eveneens een impact op de resultaten. Tot slot heeft ook het herverdelingsbeleid bijgedra-

BESCHIKBARE JOBS*

10.13 Evolutie van het aantal beschikbare jobs in het Normaal Economisch Circuit (NEC) tussen 1990 en 2001, jaargemiddelden. Bron: VDAB.

* Openstaande jobs op het einde van de vorige maand + ontvangen jobs tijdens de huidige maand.
** Gemiddelde gebaseerd op de eerste 6 maanden.

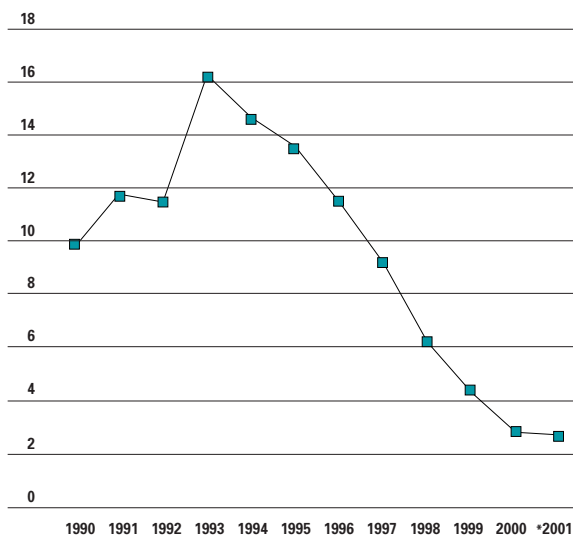
gen tot een verdere inkrimping van de werkloosheid aangezien bijvoorbeeld loopbaanonderbrekers in principe dienen vervangen te worden door NWWZ.

Vacatures

De sinds 1994 aanhoudende groei van het aantal **openstaande vacatures** lijkt halverwege 2001 tijdelijk tot een stilstand gekomen. Ook hier laat de daling van de economische conjunctuur zich voelen. De **spanningsindicator**, of het gemiddeld aantal werklozen per openstaande vacature, daalde sinds 1993 aanhoudend tot in juni 2001. Ook neemt sinds 1997 de tijd toe die nodig is om een vacature in te vullen. Dit hangt samen met de stijging van het aantal vacatures enerzijds en de daling van het aantal werkzoekenden anderzijds, waardoor het alsmar moeilijker wordt om geschikte kandidaten te vinden.

Uit de afgehandelde vacatures van de VDAB worden de zogenaamde **knelpuntberoepen** gepuurd. Dit zijn beroepen waarvoor de vacatures maar moeilijk ingevuld geraken: ze staan langer open en het invullingspercentage is duidelijk lager. Opvallend is dat de knelpuntberoepen sinds 1990 vrijwel dezelfde blijven. Zo is er nog steeds een nijpend tekort aan ingenieurs, informatici en technici. Maar waar enkele jaren geleden de oorzaak louter kwalitatief was, is het probleem nu, door de gestegen vraag onder invloed van de gunstige economische

SPANNINGSINDICATOR

10.14 Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) per beschikbare job tussen 1990 en 2001, jaargemiddelden. Bron: VDAB.

* Gemiddelde gebaseerd op eerste 6 maanden.

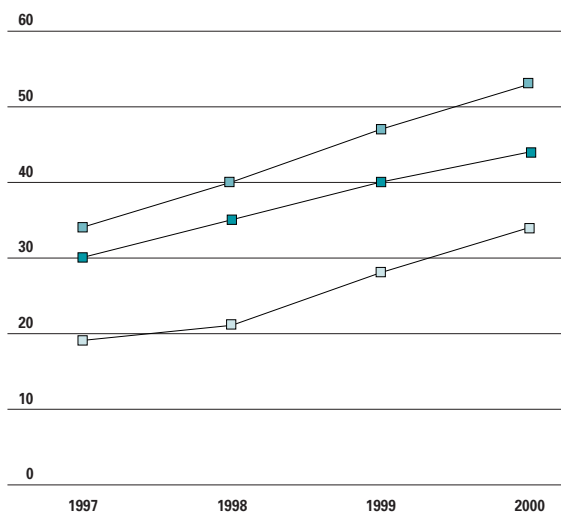
KNELPUNTBEROEPEN

BEROEPSGROEP	OORZAAK KNELPUNKTCHARAKTER*				
	KWANTITATIEF	KWALITATIEF	LOON	ARBEIDSSOMSTANDIGHEDEN AARD WERK	ZELFSTANDIG
ingenieurs	1	2			
verplegend personeel	1			2	
tekenaars	1	2			
technici	1	2			
informatici	1				
kaderpersoneel		1			
gespecialiseerde bedienden	2	1			
vertegenwoordigers		2	1		1
chauffeurs	2	1			
arbeiders metaal	1	2			
elektriciens	1	2			
onderhoudstechnici	1	2			
arbeiders bouw	1	2			
drukkers		1			
bakkers	2		1	1	
beenhouwers	1		2	2	
horecapersoneel			1	1	
schoonmaakpersoneel		2		1	
kappers		2	1	1	

10.16 Voornaamste knelpunten per beroepsgroep in 2000. Bron: VDAB. * Rangorde van belangrijkheid: 1 = belangrijkste oorzaak...

conjunctuur, eerder kwantitatief geworden. Er zijn gewoon te weinig technisch goed geschoolde mensen, zeker wanneer de werkgevers ook nog een beroep willen doen op hun commerciële of administratieve vaardigheden.

VERVULLINGSTIJD VACATURES

10.15 De vervullingstijd in dagen van vacatures tussen 1997 en 2000, naar circuit. Bron: VDAB.

normaal economisch circuit —■—
vaste circuits —■—
tijdelijke circuits —□—

10.4 Werkgelegenheidsbeleid

De regering kiest resoluut voor een beleid dat meer en duurzame werkgelegenheid creëert en mensen met minder kansen uitzicht op werk geeft. Daarom formuleert de beleidsnota Werkgelegenheid 1999-2004 ook een aantal ambitieuze doelstellingen. De overheid heeft een reeks maatregelen genomen om deze doelstellingen te realiseren en het werkgelegenheidsbeleid gestalte te geven.

Federale maatregelen

De gewesten maken niet op eenzelfde manier gebruik van de **federale programma's**. Zo worden werkloosheidsonderbreking, halftijds brugpensioenen

en voltijdse loopbaanonderbreking relatief meer aangewend in het Vlaamse Gewest. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden het begeleidingsplan voor werklozen, het betaald educatief verlof en de overeenkomst werkopleiding meer aangesproken. In Wallonië is men meer te vinden voor het voordeelbanenplan, overeenkomst werkopleiding en deeltijdse arbeid.

Vlaamse maatregelen

Om de doelstellingen rond werkgelegenheid van het Vlaamse regeerakkoord te realiseren, heeft de Vlaamse overheid een reeks maatregelen genomen.

FEDERAAL OVERHEIDSOPTREDEN ARBEIDSMARKT									
EENHEID	MEETMOMENT	VLAAMS GEWEST	%BELGIË	BRUSSELS HOOFDSTED. GEWEST	%BELGIË	WAALS GEWEST	%BELGIË	BELGIË	
Acties inzake kwaliteit van de arbeidskrachten									
startbanenplan (Rosetta-banenplan)	persoon in startbaan	1/4/00-31/03/01	31.187	69,0	3.452	7,6	10.531	23,3	45.212
overeenkomst werkopleiding	gesloten overeenkomst	30-06-2000	423	48,6	111	12,7	337	38,7	871
begeleidingsplan voor werklozen	gesloten overeenkomst	31-12-1998	11.291	43,3	5.589	21,4	9.213	35,3	26.093
betaald educatief verlof*	werknemer in opleiding	31-08-1999	14.424	60,8	2.745	11,6	6.549	27,6	23.718
Acties inzake het volume van de arbeidskrachten									
voltijds brugpensioenen	bruggepensioneerde	30-06-2001	72.511	65,9	5.259	4,8	32.180	29,3	109.950
halftijds brugpensioenen	bruggepensioneerde	30-06-2001	882	72,5	56	4,6	279	22,9	1.217
werkloosheidsonderbreking	werkloze in onderbreking	30-06-2001	7.241	78,0	287	3,1	1.751	18,9	9.279
oudere werklozen	werkloze niet-werkzoekende	30-06-2001	86.516	58,4	15.940	10,8	45.597	30,8	148.053
loopbaanonderbreking voltijds	werknemer in onderbreking	30-06-2001	21.820	71,9	1.573	5,2	6.939	22,9	30.332
loopbaanonderbreking deeltijds	werknemer in onderbreking	30-06-2001	57.314	70,2	3.124	3,8	21.254	26,0	81.692
Acties inzake de vraag naar de arbeidskrachten									
PWA	werkloze die minstens 1 uur in PWA heeft gepresteerd	30-06-2001	20.971	52,2	2.068	5,1	17.137	42,7	40.176
dienstenbaan aangeworven werknemer		30-06-2001	6.090	56,4	845	7,8	3.866	35,8	10.801
voordeelbanenplan	aangeworven werknemer	1/95-30/9/01	115.216	39,2	26.060	8,9	152.295	51,9	293.571
deeltijdse arbeid	deeltijdse werknemer met behoud van rechten	30-06-2001	21.645	53,6	4.151	10,3	14.602	36,1	40.398

10.17 Overzicht van de acties van de federale overheid op de arbeidsmarkt, naar gewest. Bron: MTA, RVA, bewerking APS en bewerking Steunpunt WAV.
* Onvolledige cijfers.

VDAB-BEREIK NWWZ

MODULES VAN TRAJECTWERKING		BEREIKTE WERKZOEKENDEN			
MODULE	WAT	1999		2000	
		AANTAL	%	AANTAL	%
2	screening, oriëntatie en diagnose	83.494	42,0	81.102	47,8
3	sollicitatietraining	9.167	4,6	10.205	6,0
4	beroepsspecifieke opleiding	26.828	13,5	28.760	17,0
5	persoonsgerichte vorming	3.131	1,6	5.561	3,3
6	opleiding en begeleiding op de werkvloer	16.087	8,1	19.683	11,6
7	trajectbegeleiding en -opvolging	69.781	35,1	122.953	72,5
totaal aantal bereikte werkzoekenden		100.110	50,4	141.053	83,1

10.18 VDAB-bereik van niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) in de trajectwerking tussen 1999 en 2000, in aantal en %. Bron: VDAB.

1. Opleiding en begeleiding

De groepen die momenteel ondervetegenwoordigd zijn moeten meer instroom- en doorgroei mogelijkheden krijgen, zodat uiteindelijk alle bevolkingsgroepen evenredig op de arbeidsmarkt aanwezig zijn. Daarnaast wil de overheid via opleiding en permanente vorming het aanpassingsvermogen van zowel werknemers als ondernemingen vergroten.

TRAJECTWERKING

In 1999 werd een nieuwe beheersovereenkomst opgesteld tussen de Vlaamse regering en de VDAB waardoor elke werkzoekende op maat begeleid wordt naar de arbeidsmarkt. Bij deze **trajectwerking** komen ook de kansgroepen of doelgroepen aan hun trekken. Van het **aantal deelnemers** in 2000 aan de module 7 (trajectbegeleiding en -opvolging) is 53% vrouw, 67% laaggeschoold, 34% jonger dan 25 en 13% etnisch allochtoon (personen die niet van EU-origine zijn, inclusief de genaturaliseerden). Bijna driekwart van de werkzoekenden is bij het afsluiten van zijn traject **aan het werk**.

INDIVIDUELE BEROEPSOPLEIDING IN DE ONDERNEMING

De individuele beroepsopleiding in de onderneming (**IBO**) is een on-the-jobtraining voor moeilijke vacatures waarvoor geen geschikte arbeidskrachten beschikbaar zijn en waarvoor de VDAB geen opleiding organiseert.

Tussen 1995 en 2000 steeg het **aantal cursisten**. Het Vlaams actieplan startbanen (VLAS) voorzorg in 2000 in de creatie van 1.500 bijkomende IBO-plaatsen voor laaggeschoolde schoolverlaters. IBO blijkt een efficiënte werkgelegenheidsmaatregel. Zes maanden na het volgen van een IBO heeft 91% voltijds werk en 2% deeltijds werk. Slechts 6% blijft werkzoekend en 1% volgt een verdere opleiding.

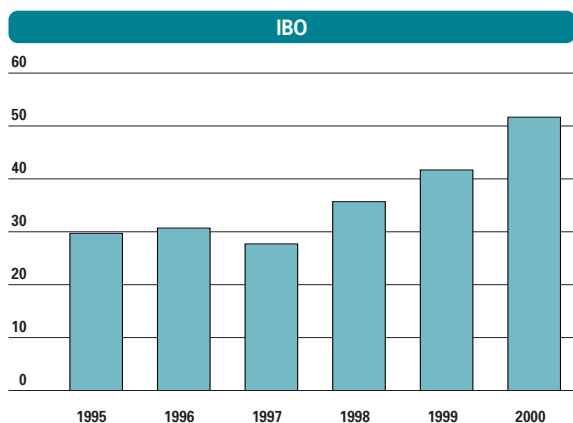
ALTERNEREND LEREN

In het stelsel van **alternerend leren** krijgen werkgevers een opleidingspremie als ze een jongere (tussen 16 en 18 jaar) tewerkstellen met een industrieel leercontract of een deeltijds arbeidscontract en op die manier een praktijkopleiding

UITSTROOM TRAJECTWERKING VDAB

UITSTROOMDOELGROEP	1999			2000		
	AANTAL	AANTAL	%	AANTAL	AANTAL	%
	BEËINDIGDE TRAJECTEN	UITGESTROOMD NAAR WERK	UITSTROOM NAAR WERK	BEËINDIGDE TRAJECTEN	UITGESTROOMD NAAR WERK	UITSTROOM NAAR WERK
<1 jaar werkloos en geen moeilijke doelgroep	2.831	2.383	84,2	8.678	7.397	85,2
<1 jaar werkloos en moeilijke doelgroep	4.261	3.195	75,0	13.652	10.238	75,0
tussen 1 en 2 jaar werkloos	4.082	2.785	68,2	21.884	15.384	70,3
>2 jaar werkloos	2.527	1.744	69,0	12.322	8.438	68,5
totaal	13.701	10.107	73,8	56.536	41.457	73,3

10.19 Resultaten per uitstroomdoelgroep tussen 1999 en 2000. Bron: VDAB.

10.20 Evolutie van het aantal individuele beroepsopleidingen in de onderneming (IBO) tussen 1995 en 2000, x 100. Bron: VDAB.

verschaffen die aansluit op de schoolopleiding. Zowel het **aantal leerlingen** als het **aantal deelnemende bedrijven** namen over de jaren toe. De doorstromingsresultaten voor 1999-2000 geven aan dat 3 op de 4 leerlingen **werk** heeft gevonden.

BRUGPROJECTEN

In het deeltijds onderwijs zit een aantal **jongeren** met te weinig basisattitudes om een weg te vinden naar de

arbeidsmarkt en zich te handhaven in het productieproces. Zij hebben niet alleen nood aan opleiding en bemiddeling, maar ook aan individuele opvang en begeleiding. Deze jongeren krijgen via **brugprojecten** de gelegenheid om bij een **promotor** gedurende een beperkte periode (van maximum 9 maanden) een begeleidde werkervaring op te doen van 20 uur per week. De brugprojecten kunnen dus beschouwd worden als een vooropleiding en opstap naar een arbeids- of leerovereenkomst bij een werkgever. De projecten kennen een wisselend succes. De doorstromingsresultaten tonen aan dat ongeveer de helft van de jongeren aan het **werk** geraakt.

AANLEREN ZELFSTANDIG BEROEP

Voorts bestaat ook nog de leertijd voor het **aanleren van een zelfstandig beroep**. De jongere combineert een praktische opleiding in een bedrijf met een theoretische vorming in het Vlaams Instituut voor Zelfstandig Ondernemen.

Het **aantal leerlingen** is de jongste schooljaren gedaald. Dit is wellicht te wijten aan een samenspel van factoren: de demografische evolutie, de verschuiving naar korte opleidingen, rationalisatie van de opleidingen en het invoeren van nieuwe systemen zoals stage.

ALTERNEREND LEREN

		1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001
Leerlingen	aantal	1.199	1.427	1.542	1.713
Bedrijven	aantal	650	780	1.008	1.191
Doorstromingsresultaten					
werk	%	69,4	65,4	73,0	-
werkloos	%	8,7	6,0	4,2	-
nog in opleiding	%	10,0	18,5	8,2	-
onbekend	%	11,9	10,1	14,6	-

10.21 Evolutie van het aantal leerlingen en bedrijven en van de doorstromingsresultaten, tussen 1997 en 2001, in %. Bron: OND, dienst Beroepsopleiding.

BRUGPROJECTEN

		1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001
Leerlingen	aantal	742	839	809	-
Promotoren	aantal	65	73	69	66
Doorstromingsresultaten					
werk	%	44,2	44,5	45,4	-
werkloos	%	13,0	13,1	37,5	-
nog in opleiding	%	35,3	35,4	10,3	-
onbekend	%	5,9	6,9	6,9	-

10.22 Evolutie van het aantal leerlingen en promotoren en van de doorstromingsresultaten, tussen 1997 en 2001, in %. Bron: OND, dienst Beroepsopleiding.

ESF-PROJECTEN

De acties voor begeleiding en opleiding van werkzoekenden krijgen dikwijls aanzienlijke financiële steun vanuit de Europese structuurfondsen, meer bepaald vanuit doelstelling 3 van het Europees Sociaal Fonds (ESF). Doelstelling 3 richt zich naar de inschakeling op de arbeidsmarkt van moeilijke doelgroepen die extra begeleiding nodig hebben, zoals zeer langdurig werkzoekenden, laaggeschoolden, migranten en gehandicapten.

In 2000, dat een overgangsjaar vormt, liep de 'oude' doelstelling 3 (1994-1999) ten einde en ging de 'nieuwe' doelstelling 3 (2000-2006) van start.

Het aantal deelnemers aan ESF-projecten nam tussen 1994 en 1999 gestaag toe.

MIGRANTEN

Het VESOC-akkoord van 8 juni 1998 wil komen tot een evenredige arbeidsdeelname van allochtonen. Zowel in bedrijven als in openbare instellingen gebeurt dat door het promoten van positieve actieplannen. In 2000 was het de bedoeling 75 positieve actieplannen te realiseren en in 2001 werd dit aantal verdubbeld. Beide doelstellingen werden ruimschoots bereikt. De bedrijven waarin positieve actieplannen werden opgezet zijn zeer divers en gespreid over de verschillende sectoren. Bij alle lopende en startende actieplannen zijn naar schatting 350.000 werknemers betrokken.

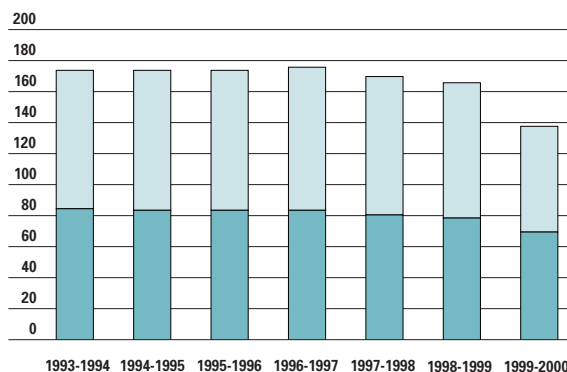
2. Tewerkstelling

De Vlaamse overheid wil bijdragen tot het aantrekkelijker maken van de arbeid en de creatie van nieuwe vormen van werkgelegenheid.

KLASSIEKE WERKGELEGENHEIDSPROGRAMMA'S

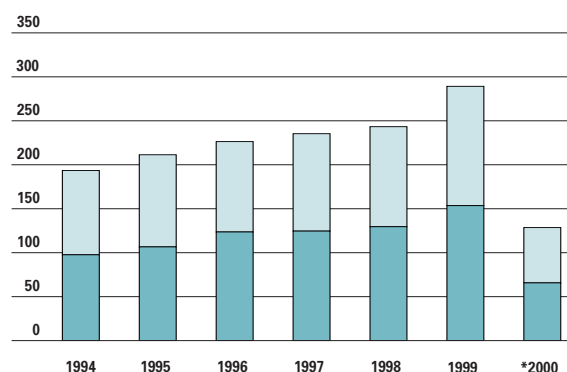
Het Derde Arbeidscircuit (DAC), de Gesubsidieerde Contractuelen (GESCO's), de onderwijsGESCO's en het Programma voor de Bevordering van de Werkgelegenheid in de niet-commerciële sector (PBW) vinden hun oorsprong eind jaren zeventig, begin jaren tachtig op een ogenblik van grote schaarste aan arbeidsplaatsen. Ze waren bedoeld als tijdelijke maatregel. In de meeste gevallen, en vooral in de cultuur- en welzijnssector, zijn deze programma's naar structurele tewerkstelling geëvolueerd, maar de statuten zijn niet mee gevolgd. In het huidige regeerakkoord is de regularisatie van deze werkgelegenheidsprogramma's voorzien: de 'nepstatuten' zullen omgebouwd worden tot reguliere arbeidsplaatsen. In 2000 waren er, omgezet naar voltijdse equivalenten, 35.179 arbeidsplaatsen in de 'klassieke' werkge-

AANLEREN ZELFSTANDIG BEROEP

10.23 Evolutie van het aantal leerjongeren in maatschappijgerichte vorming en beroepstechnische vorming, tussen 1993 en 2000, x 100. Bron: VIZO.

ESF-PROJECTEN

10.24 Evolutie van het aantal deelnemers aan ESF-projecten tussen 1994 en 2000, volgens geslacht, x 100. Bron: administratie Werkgelegenheid. * Overgangsjaar: cijfers tot 30 juni 2000.

AANTAL WERKGEVERS MET ACTIEPLANNEN

	2000	*2001
Gesubsidieerde positieve actieplannen	68	150
Niet-gesubsidieerde positieve actieplannen	5	10
Beste praktijken	16	10
Leerprojecten TRIVISI-diversiteit	11	-
Totaal positieve actieplannen	100	170

10.25 Evolutie van het aantal werkgevers met actieplannen 'Diversiteit en evenredige arbeidsdeelname' tussen 2000 en 2001. Bron: administratie Werkgelegenheid, STC-coördinatieceel. * Stand van zaken op 15/10/2001.

WERKGELEGENHEIDSPROGRAMMA'S

	1999			2000			JUNI 2001		
	VROUWEN	MANNEN	TOTAAL	VROUWEN	MANNEN	TOTAAL	VROUWEN	MANNEN	TOTAAL
Klassieke tewerkstellingsprogramma's									
DAC	5.391	1.325	6.716	5.297	1.288	6.585	1.387	855	2.242
GESCO'S KB 474	11.226	10.117	21.343	11.196	10.089	21.285	*11.092	*9.997	*21.089
GESCO'S algemeen	3.314	1.101	4.415	3.412	1.095	4.507	3.471	1.108	4.579
GESCO'S onderwijs	1.083	87	1.170	900	83	983	882	72	954
PBW	1.606	203	1.809	1.616	203	1.819	***	***	***
Werkervaring									
WEP-plus-plan	1.365	1.195	2.560	1.383	1.018	2.401	1.264	978	2.242
Meerwaardeneconomie									
Sociale werkplaatsen**	426	566	992	849	838	1.687	701	1.040	1.741
Invoegbedrijven	41	57	98	29	59	88	20	51	71
Totaal	24.452	14.651	39.103	24.682	14.673	39.355	18.817	14.101	32.918

10.26 Evolutie van de gemiddelde bezetting in werkgelegenheidsprogramma's tussen 1999 en juni 2001, naar geslacht, in voltijdse equivalenten.
Bron: administratie Werkgelegenheid. * Cijfers 2000. ** Inclusief omkaderingspersoneel. *** Volledig geregulariseerd.

legenheidsprogramma's, die voor bijna twee derden werden ingenomen door vrouwen.

Op 1 januari 2001 is de Vlaamse regering overgegaan tot de regularisatie van ongeveer 4.000 (in voltijdse equivalenten) DAC's in de welzijns- en gezondheidssectoren: in een eerste fase krijgen zij een regulier arbeidscontract, waarna ook het loon en de arbeidsvoorwaarden aangepast worden. Tegelijk werden zo'n 1.800 PBW's omgezet in een volwaardig statuut met de daarbij horende weddeschalen. Vanaf 1 januari 2002 worden ook de projecten van erkende organisaties uit de culturele sector en het GESCO-project onderwijs geregulariseerd.

WERKERVARING

Het **WEP-plus-plan**, dat sinds 1997 loopt en de voortzetting is van de Weer-Werkactie en het WEP-plan, promoot werkervaring en doorstroming naar het reguliere arbeidscircuit.

In 2000 was 63% van de deelnemers aan dit programma vrouw, 37% behoort tot de leeftijdscategorie 30 tot 39 jaar en 45% volgde enkel lager onderwijs en middenstandsopleiding. De helft van de deelnemers stroomt door naar het reguliere arbeidscircuit.

In 2001 werden voorbereidingen getroffen om het werkervaringsbeleid uit te breiden met de 'invoeginterim'. Die biedt langdurig werkzoekenden de mogelijkheid om ingezet te worden bij interim-

arbeid en geeft een garantie op opleiding en begeleiding.

MEERWAARDENECONOMIE

De Vlaamse regering wil tijdens deze legislatuur 7.500 nieuwe duurzame arbeidsplaatsen in de sociale economie creëren. Daartoe werd het concept 'meerwaardeneconomie' uitgewerkt, waarin de sociale en reguliere economie verder naar elkaar toegroeien.

Concreet nemen **invoegbedrijven en -afdelingen** laaggeschoolden in dienst en richten ze zich op economische activiteiten die niet spontaan door de marktsector worden uitgevoerd.

Gedurende de eerste helft van 2001 waren er in totaal gemiddeld 71 voltijdse equivalenten (overwegend mannelijke) invoegwerknemers met recht op premie in 22 invoegbedrijven. Eind mei 2001 kreeg de eerste invoegafdeling een erkenning en werden 15 invoegwerknemers goedgekeurd.

Daarnaast werden ook de eerste vijf regionale incubatiecentra (of startcentra) en drie adviesbureaus erkend. De startcentra stimuleren en begeleiden bedrijfsprojecten en bieden logistieke ondersteuning, zodat arbeidsplaatsen voor kansengroepen worden gecreëerd.

De zeer moeilijk bemiddelbare werkzoekenden, in de praktijk mensen met een laag opleidingsniveau,

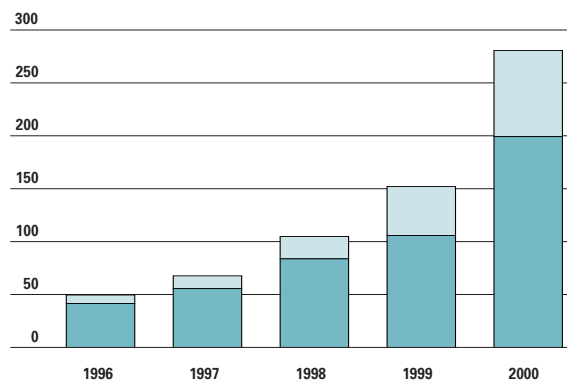
worden naar een beschermde arbeidsomgeving in de sociale werkplaatsen geleid. In 2000 waren er gemiddeld 1.687 voltijdse equivalente arbeidsplaatsen ingevuld in de **sociale werkplaatsen**. De sterke groei van de sociale werkplaatsen in de periode 1999-2000 is het gevolg van een uitbreidingsactie waarbij vanaf 1999 het principe van de activering van werkloosheidsuitkeringen wordt gehanteerd.

3. Arbeidsherverdeling

Een van de belangrijkste uitdagingen waarmee de overheid te maken krijgt, is de betere afstemming tussen arbeid, gezin en vrije tijd. Daarnaast wil de Vlaamse overheid ook het werk delen en herverdelen. Sinds 1994 stimuleert ze loopbaanonderbreking en deeltijds werken via **aanmoedigingspremies**. Deze maatregel versterkt de analoge federale acties zoals de brugpensioenen en de uitkeringen voor loopbaanonderbreking.

In 2000 kregen 84% meer mensen een Vlaamse aanmoedigingspremie dan in 1999. Ongeveer 7 op 10 zijn werknemers uit de privé-sector. Hoewel het aandeel van de mannen verder stijgt, blijven arbeidsduurvermindering en loopbaanonderbreking vooral een vrouwelijke aangelegenheid: bij de toegekende premies ligt de verhouding momenteel op 15% mannen tegenover 85% vrouwen.

BEGUNSTIGDEN VLAAMSE AANMOEDIGINGSPREMIE

10.27 Evolutie van het aantal begunstigden* van een Vlaamse aanmoedigingspremie tussen 1996 en 2000, naar sector, x 100.
 Bron: administratie Werkgelegenheid. * Het aantal personen dat tijdens de laatste kwartaalbetaling van het jaar een premie ontvangt.

VOOR MEER INFORMATIE

Publicaties

- Administratie Werkgelegenheid, Strategisch Plan Werkgelegenheid, Monitoring van de beoogde beleidseffecten, stand van zaken oktober 2001
- Administratie Werkgelegenheid, Vlaams Actieplan Europese werkgelegenheidsrichtsnoeren, een Vlaamse bijdrage aan het Belgisch Nationaal Actieplan 2001, 2001
- Studiedienst VDAB, Jaarverslag arbeidsmarkt Vlaanderen 2000, Brussel, 2001
- VDAB, Jaarverslag 2000, 2001
- Stuurgroep Strategisch Arbeidsmarktonderzoek, met medewerking van het bewerking Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming, De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarreeks 2001, Leuven, 2001

Websites

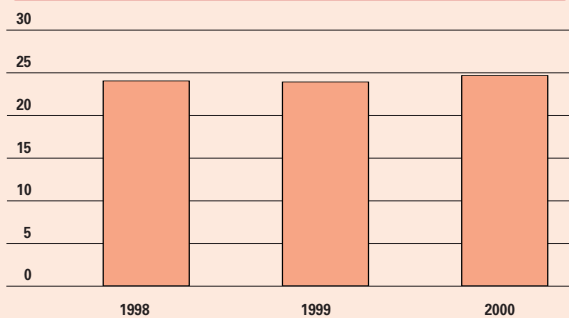
- Administratie Werkgelegenheid
<http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/werk/index.html>
- VDAB
<http://watis.vdab.be/trends>
- RVA
<http://www.rva.fgov.be> (rubriek statistieken/studies)
- Steunpunt WAV
<http://www.steunpuntwav.be/>

Toerisme

hoofdstuk 11

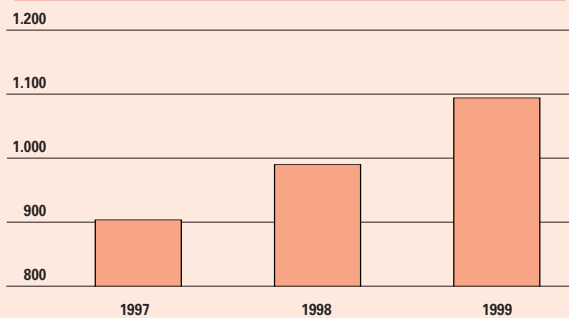
Kerncijfers

OVERNACHTINGEN

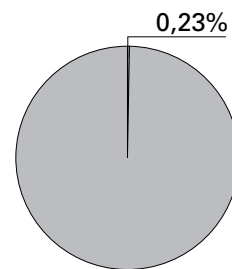
Evolutie van het aantal overnachtingen, van 1998 tot 2000 in het Vlaamse Gewest, alle logiesvormen, inclusief de verhuursector. In miljoen.
Bron: NIS.

BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE

Evolutie van de bruto toegevoegde waarde van de toeristisch-recreatieve sector van 1997 tot 1999, in miljoen euro. Bron: NIS.

Uitgaven

Aandeel voor toerisme in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- Naar schatting 4,4% van de loontrekkende bevolking werkt in de toeristisch-recreatieve sector. Het gros daarvan in de horeca.
- Het Vlaamse Gewest ontvangt de meeste binnenlandse en buitenlandse reizigers in België.
- 2000 was een uitstekend jaar voor de logies-verstreckende sector in heel België en in het Vlaamse Gewest in het bijzonder.
- De Vlaming boekt zijn korte vakanties overwegend in eigen land.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/toerisme

De Vlaamse overheid koos onder meer als doelstelling ‘het scheppen van gunstige voorwaarden voor een toekomstgerichte ontwikkeling van de toeristisch-recreatieve sector’. De reden ligt voor de hand: deze sector is voor Vlaanderen van groot economisch belang. Toerisme en recreatie hebben niet alleen rechtstreeks een heel belangrijke impact dankzij een grote werkgelegenheid en een dito toegevoegde waarde, maar ook onrechtstreeks, gezien hun verwevenheid met tal van andere economische sectoren. Succes laat zich dan ook voelen in andere domeinen en helpt het beleid om ruimere economische doelstellingen te halen, zoals bijvoorbeeld meer werkgelegenheid voor laaggeschoolden en vrouwen.

Het beleid heeft niet alleen oog voor economische opportuniteiten, maar ook voor minder tastbare. Toerisme verhoogt immers ook het welzijn. In dit hoofdstuk bekijken we de macro-economische aspecten, met veel aandacht voor de horeca als belangrijkste subsector. Ook de vraagzijde wordt in kaart gebracht met onder meer het aantal overnachtingen en een portret van de reiziger. We sluiten af met het reisgedrag van de eigen Vlaamse bevolking.

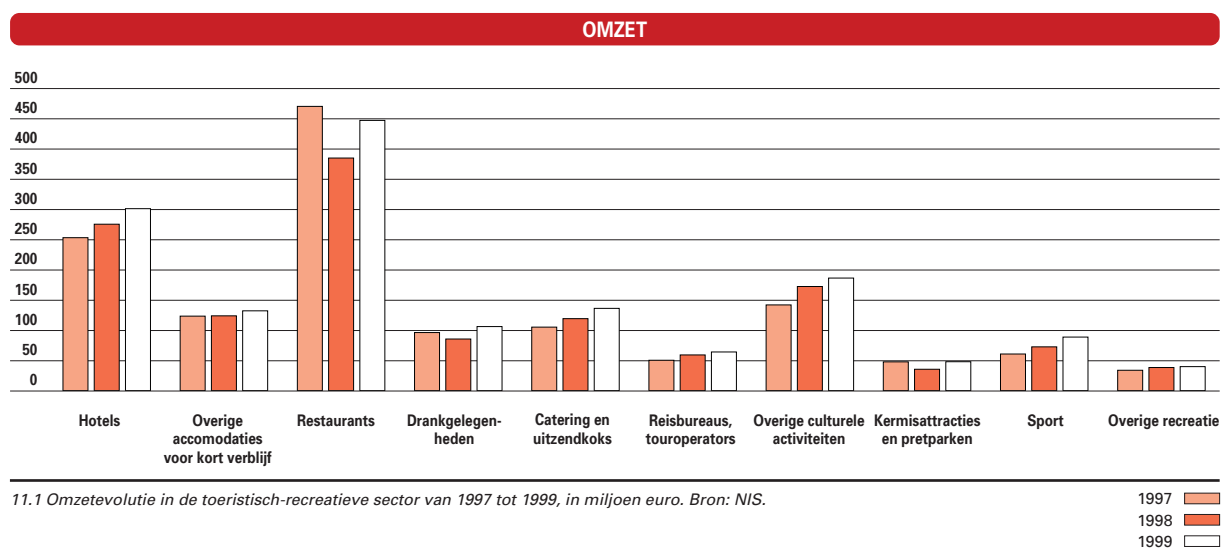
Aanbodzijde

De Vlaamse overheid wil, zoals bekend, de toeristische sector actualiseren en versterken. Wat die sector voor Vlaanderen betekent, schetsen we in dit eerste luik aan de hand van de volgende indicatoren : omzet, bruto toegevoegde waarde en de tewerkstelling in de sector.

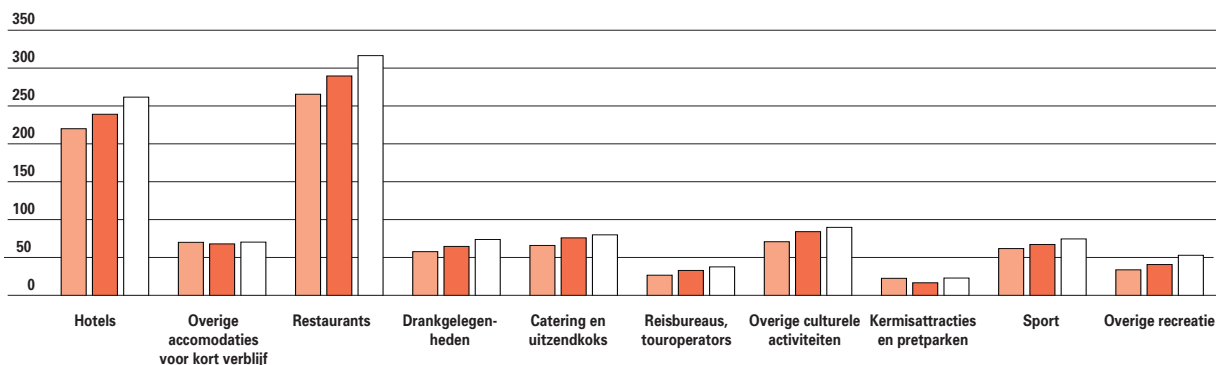
1. Omzet en bruto toegevoegde waarde

De totale **omzet** van de toeristisch-recreatieve sector in Vlaanderen bedroeg in 1999 (meest recente volledige cijfer, NIS) circa 1,5 miljard euro. Dit betekende ten opzichte van 1998 een stijging van maar liefst 14 procent. De sector was daarmee van alle economische sectoren een van de sterkste klimmers in Vlaanderen. 1998 was (vooral voor de restaurant- en drankgelegenheden) een jaar van achteruitgang in de omzet geweest; in 1999 kon de sector zich ruimschoots herstellen. De belangrijkste subsector naar omzet wordt stevast gevormd door de restaurants, in 1999 goed voor 29% van de gerealiseerde omzet in de toeristisch-recreatieve sector. Ze worden op de voet gevolgd door de logiesverstrekkende bedrijven (de hotels, goed voor 20%).

In de hele toeristisch-recreatieve sector samen werd in 1999 in Vlaanderen, in ongeveer 8.640 **vestigingen**, voor meer dan 1 miljard euro aan **bruto toegevoegde waarde** gecreëerd (NIS-cijfers). Een gemiddeld personeelslid in de toeristische sector kon zo (het NIS telde gemiddeld 24.763 werknemers over 1999) voor 43.559 euro aan toegevoegde waarde creëren. Extrapolaties voor 2000 geven een stijging van de bruto toegevoegde waarde weer met 20 procent (in vergelijking, nam de totale bruto-toegevoegdewaardecreatie van Vlaanderen in 2000 toe met om en bij 4 procent). De toeristische sector kon dus duidelijk meer dan gemiddeld genieten van de positieve groeicijfers die Vlaanderen in 2000 kon optekenen.

BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE

11.2 Evolutie van de bruto toegevoegde waarde van de toeristisch-recreatieve sector van 1997 tot 1999, in miljoen euro. Bron: NIS.

1997 ■
 1998 ■
 1999 ■

2. Werkgelegenheid

VOLLEDIGE SECTOR

In totaal meer dan 93.000 **loontrekkenden** konden in 2000 hun brood verdienen in de toeristisch-recreatieve sector (RSZ-cijfers). Dit is meer dan 4% van de totale bezoldigde werkgelegenheid in het Vlaamse Gewest en 4% meer dan het jaar voordien. Het grootste deel was aan de slag in restaurants en cafés. Het werkelijk aantal werknemers ligt waarschijnlijk merkbaar hoger omdat zwartwerk en studentenjobs niet in deze cijfers voorkomen. Bovendien werden in deze cijfers de werkgevers, zelfstandigen en familiale helpers niet opgenomen. Hun aantal is niet onaanzienlijk.

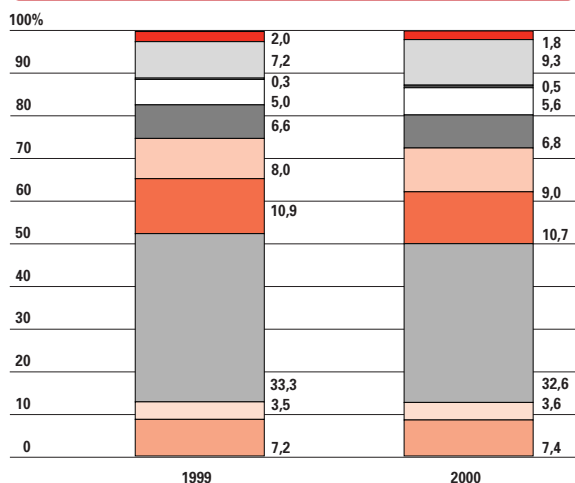
Kenmerkend voor de arbeidsmarkt van deze sector zijn het hoog aandeel **laaggeschoolden** (78% handarbeid, in vergelijking met 44% voor het hele Vlaamse Gewest) en een vrij sterke feminisering (51%, in vergelijking met 42% voor het Vlaamse Gewest).

HORECA

De horeca alleen al was in 2000 goed voor meer dan 63.000 **loontrekkenden**, of zo een 3% van de totale loontrekkende werkgelegenheid in het Vlaamse Gewest. In vergelijking met 1999 steeg ook hier het aantal arbeidsplaatsen met ongeveer 400 eenheden. De horeca in Vlaanderen telde in 2000 daarnaast 15.000 **zelfstandigen** (in hoofdberoep) of zo een 5% van het totale aantal zelfstandigen in Vlaanderen. Meer dan de helft van de loontrekkenden is aan de slag in restaurants, gevolgd door de drankgelegenheden en de catering- en uitzendbusiness. De hotelsector neemt ongeveer 11% van de werkgelegenheid in de horeca voor zijn rekening.

Ondanks de stijging van het aantal werknemers blijft de vraag naar geschikte arbeidskrachten nog altijd voor een deel oningevuld. In 2000 ontving de VDAB uit de toeristische sector meer dan 8.600 vacatures waarvan er uiteindelijk vier op vijf raakten ingevuld. De beroepsgroepen uit de horeca en de bedienden uit de toeristische sector komen systematisch voor in de lijst van meest gevraagde functies bij vacatures en worden door de VDAB zelfs beschouwd als **knelpuntberoepen**. Het tekort wordt voor een deel veroorzaakt door het vrij negatief beeld dat de

LOONTREKKENDE WERKGELEGENHEID SUBSECTOREN

overige recreatie ■ catering en uitzendkoks ■
 sport ■ drankgelegenheden ■
 overige culturele activiteiten ■ restaurants ■
 kermis en pretparken ■ overige accommodaties ■
 reisbureaus en touroperators ■ hotels ■

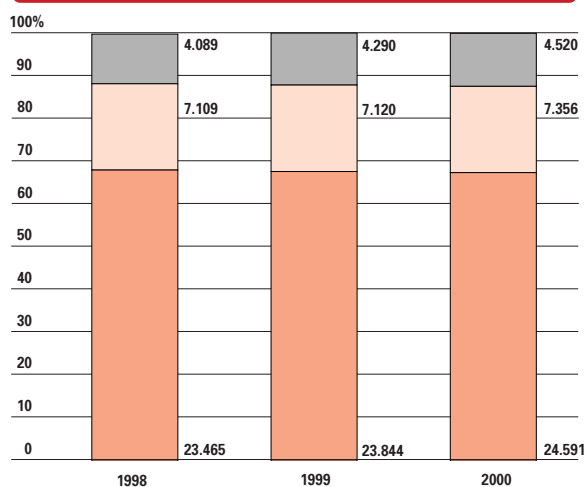
11.3 Evolutie van de loontrekkende werkgelegenheid in de toeristisch-recreatieve subsectoren, 1999-2000. Absolute cijfers in duizendtallen. Bron: RSZ, bewerking Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming.

LOONTREKKENDE WERKGELEGENHEID TOERISTISCH-RECREATIEVE SECTOR

NACE CODE	SUBSECTOR	1999	2000	% EVOLUTIE	ABSOLUTE EVOLUTIE
52.482	kleinhandel in sport en kampeerartikelen	1215	1193	-1,8	-22
52.497	kleinhandel in souvenirs, ambachtelijke producten en religieuze artikelen	426	443	4,0	17
55.110	hotels en motels, met restaurant	6998	7095	1,4	97
55.120	hotels en motels, zonder restaurant	250	290	16,0	40
55.210	jeugdherbergen en berghutten	185	220	18,9	35
55.220	kampeerterrainen	338	360	6,5	22
55.231	vakantiecentra en vakantie dorpen	2003	2939	46,7	936
55.232	verschaffen van overige logies voor kortstondig verblijf	937	89	-90,5	-848
55.301	restaurants van het traditionele type	22889	22534	-1,6	-355
55.302	fast food-zaken, snackbars, frituren e.d.	10429	10063	-3,5	-366
55.401	cafés	8352	8134	-2,6	-218
55.402	discotheken, dancings e.d.	2533	2525	-0,3	-8
55.521	catering	2801	4124	47,2	1323
55.522	uitzendkoks en verzorgen van feesten en recepties	5172	4871	-5,8	-301
60.230	overig vervoer van personen te land	2986	3064	2,6	78
63.301	reisbureaus	2496	2534	1,5	38
63.302	touoperators	1164	1188	2,1	24
63.303	reisbegeleiders en -gidsen, toeristische informatiediensten e.d.	736	769	4,5	33
71.406	verhuur van sport- en kampeerartikelen	139	112	-19,4	-27
74.842	organisatie van salons, tentoonstellingen en beurzen	402	506	25,9	104
92.130	vertoning van films	517	485	-6,2	-32
92.312	productie van kunstmanifestaties en voorstellingen door artistieke ensembles	1228	1485	20,9	257
92.313	diensten verwant aan scheppende en uitvoerende kunst	920	902	-2,0	-18
92.321	exploitatie van schouwburgen, concertzalen e.d.	711	773	8,7	62
92.322	beheer en exploitatie van culturele centra	1260	1429	13,4	169
92.331	kermisattracties	59	60	1,7	1
92.332	pretparken	210	488	132,4	278
92.340	overig amusement	180	231	28,3	51
92.520	musea en monumentenzorg	2118	2453	15,8	335
92.530	botanische tuinen, dierentuinen en natuureservaten	500	637	27,4	137
92.611	beheer en exploitatie van sportcentra	1770	2334	31,9	564
92.612	exploitatie van fitnesscentra en gymnastiekzalen	342	487	42,4	145
92.613	exploitatie van overige sportinstallaties en -accommodaties	3171	3460	9,1	289
92.621	activiteiten van sportclubs en -bonden	1689	1759	4,1	70
92.622	zelfstandig werkende sportbeoefenaars, -instructeurs en -begeleiders	60	1058	1663,3	998
92.623	overige activiteiten ivm sportbeoefening	187	246	31,6	59
92.710	kansspelen	590	560	-5,1	-30
92.721	exploitatie van snooker- en biljartzalen	74	75	1,4	1
92.722	exploitatie van recreatieparken, lunaparken e.d.	1007	912	-9,4	-95
92.723	exploitatie van strandfaciliteiten	47	27	-42,6	-20
92.724	overige activiteiten ivm recreatie	288	202	-29,9	-86
Totaal		89379	93116	4,2	3737

11.4 Evolutie van de omvang loontrekkende werkgelegenheid in de toeristisch-recreatieve sector, 1999-2000.
Bron: RSZ, bewerking Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming.

OVERNACHTINGEN

11.5 Evolutie van het aantal overnachtingen, van 1998 tot 2000, alle logiesvormen, inclusief de verhuursector. Absolute cijfers in duizendtallen. Bron: NIS.

buitenwereld blijkbaar van horecajobs heeft. Het grote verloop van werknemers maakt er bovendien het probleem niet eenvoudiger op.

Het grote verloop en de lage invullingsgraad van haast alle beroepsgroepen in de toeristisch-recreatieve sector zijn elementen die het groeipotentieel van de sector afremmen. De Vlaamse regering wil de status van de sector opwaarderen om zo vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar af te stemmen. Ook een verruiming van specifieke opleidingen moet hieraan verhelpen.

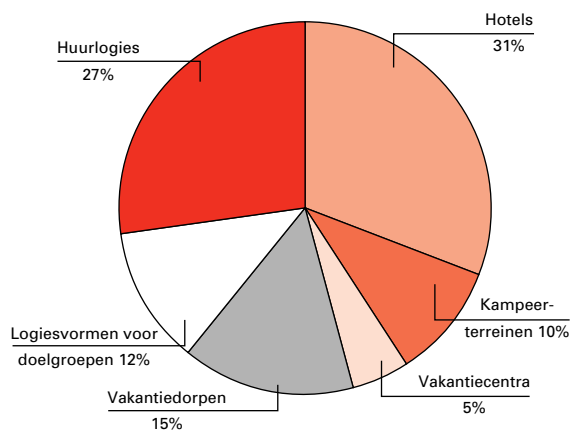
Vraagzijde

In wat volgt, bekijken we de toeristische en recreatieve sector vanuit het standpunt van de toerist: het aantal overnachtingen en aankomsten in Vlaanderen, de logiesvorm waarvoor toeristen in Vlaanderen kiezen en de reden van de aankomst.

1. Overnachtingen

Het NIS noteerde in 2000 voor het hele land 36,5 miljoen **overnachtingen**. Deze overnachtingen werden geregistreerd in hotels, campings, vakantiecentra, vakantie dorpen, logies voor doelgroepen (in hoofdzaak jeugdlogies) en in de verhuursector. Met 67% vormt het Vlaamse Gewest de belangrijkste bestemming voor reizigers in en naar België. Het Waalse en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn goed voor respectievelijk 20 en 12%. Het aantal overnachtingen in België steeg in 2000

OVERNACHTINGEN NAAR LOGIESVORM

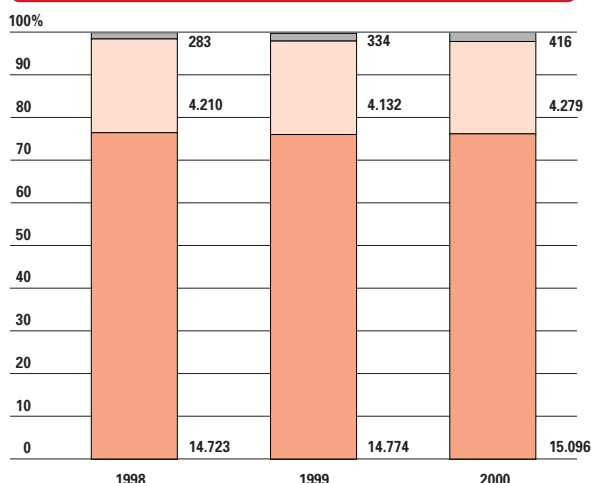
11.6 Aantal overnachtingen naar logiesvorm in het Vlaams Gewest, in 2000. Bron: NIS.

met 3,4%. Dit is merklijk meer dan de 0,3% van het jaar voordien. Deze groei is het sterkst in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

2. Logiesvorm

De **hotels** nemen het grootste aantal overnachtingen in Vlaanderen voor hun rekening (31% in 2000). Het aantal overnachtingen in hotels is de jongste jaren steeds maar toegenomen. Een kwart van de overnachtingen gebeurt in een **gehuurd appartement of huis**. Daarna volgen de **vakantiedorpen** (15%) en de logiesvormen voor doelgroepen (12%). De kampeerterreinen nemen

BINNENLANDSE OVERNACHTINGEN

11.7 Evolutie van het aantal binnenlandse overnachtingen van, 1998 tot 2000, alle logiesvormen, inclusief de verhuursector. Absolute cijfers in duizendtallen. Bron: NIS.

BUITENLANDSE OVERNACHTINGEN

11.8 Evolutie van het aantal buitenlandse overnachtingen, van 1998 tot 2000, alle logiesvormen, inclusief de verhuursector. Absolute cijfers in duizendtallen. Bron: NIS.

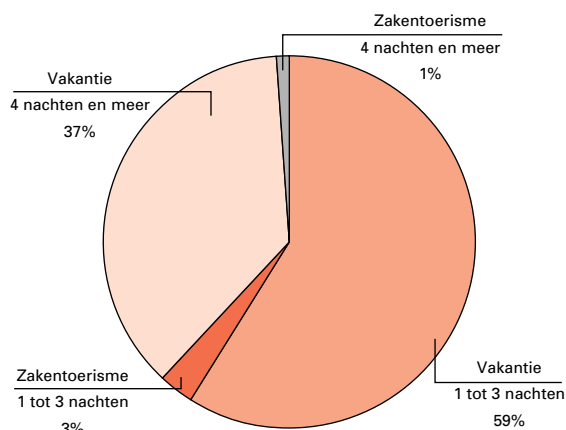
10% en de vakantiecentra (sociaal toerisme) 5% voor hun rekening.

3. Herkomst van de toerist

De **Belgen** zijn nog altijd goed voor meer dan de helft van de overnachtingen in eigen land. Drie vierden van die overnachtingen vindt plaats in Vlaanderen, wat ruim 5% meer is dan in 1999. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest boekt echter in 2000 een toename van maar liefst 22%.

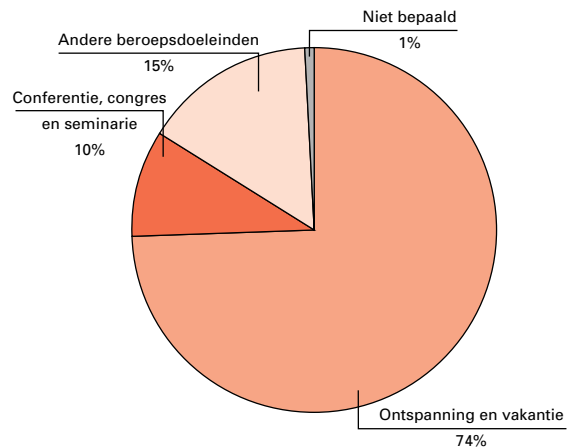
Van alle **buitenlandse** overnachtingen in België wordt drie vierden gegeneerd door onze buurlanden, met Nederland als koploper. Opnieuw heeft Vlaanderen

REIZEN IN BINNENLAND

11.9 Aantal reizen van Vlamingen in binnenland naar doel en duur, in 2000. Bron: NIS.

AANKOMSTEN NAAR MOTIEF

11.10 Aantal aankomsten naar motief, in 2000. Bron: NIS.

de sterkste aantrekkingskracht, maar in mindere mate dan op de Belgische reiziger. In tegenstelling tot de Belgische toerist die liefst de kust opzoekt, trekt de Nederlandse toerist vooral naar de Ardennen. Van de overnachtingen door buitenlandse toeristen komt 84% op rekening van burgers van de Europese Unie. Zo een goede vijf procent van de overnachtingen van buitenlanders is voor rekening van Amerikanen. De groei in het aantal overnachtingen in België was in 2000 in lichtere mate op het conto van de buitenlandse toerist te schrijven. Toch nemen de buitenlandse overnachtingen in alle gewesten toe, hoewel het lichtst in Vlaanderen. Het Vlaamse Gewest is met 9,5 miljoen buitenlandse overnachtingen per jaar nog steeds koploper.

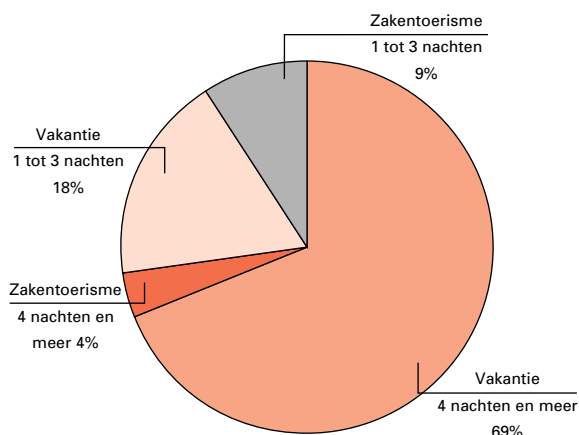
4. Aankomsten

Het aantal **aankomsten** in Vlaanderen, inclusief de verhuursector, bedroeg in 2000 bijna 6,5 miljoen. Het aandeel van de hotelsector in dit totaal is ruim 57%. Met andere woorden, van alle verblijfstoeristen die Vlaanderen bezoeken (en overnachten in betalend logies), opteert 57% voor een hotel.

De zomermaanden juli en augustus trekken telkens bijna 700.000 verblijfstoeristen aan. In het schouderseizoen, dat reikt van april tot en met oktober, noteren we telkens meer dan 500.000 aankomsten. De aankomsten van de buitenlanders zijn gelijkmatiger gespreid over het jaar; de Belgen pieken tijdens de paasvakantie en de zomermaanden.

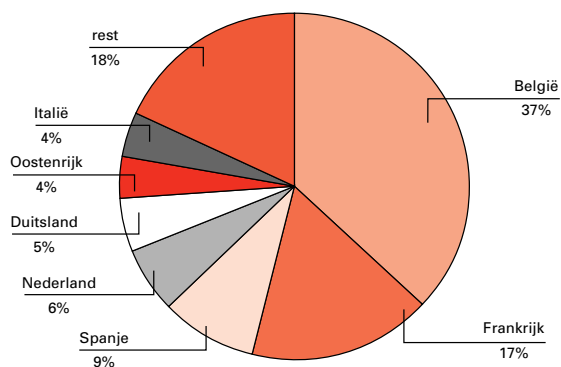
Ongeveer driekwart van alle toeristen dat in Vlaanderen verblijft, doet dit vanuit **recreatief** oogpunt. Het overige kwart wordt gedreven door **zakelijke** overwegingen of door een congres, een conferentie of

REIZEN IN BUITENLAND

11.11 Aantal reizen van Vlamingen in buitenland naar doel en duur, in 2000. Bron: NIS.

REIZEN NAAR BESTEMMING

11.12 Aantal vakantie-reizen van Vlamingen naar bestemming, in 2000. Bron: NIS.

een seminarie. In het Waalse Gewest is het aandeel recreatieve toeristen hoger (82%), terwijl in het Brusselse Gewest de zakentoeeristen overwegen (56%). De maand- en motiefcijfers in verband met de aankomsten zijn berekend exclusief de verhuursector. In 2000 noteerde het NIS in het totaal 464.400 aankomsten in Vlaamse huurlogies. Aangenomen mag worden dat deze toeristen bijna exclusief vanuit recreatief motief huren en overwegend in de vakantieperiodes.

Reisgedrag van de Vlamingen

De Vlamingen reizen veel: in 2000 niet minder dan 7,8 miljoen keer. Dit komt overeen met 57% van alle reizen ondernomen door de Belgen.

De **lange vakantie** geniet nog steeds de voorkeur. Twee derden van de reizen is van het lange type (4 nachten of meer). 55% van de lange vakanties wordt door Vlamingen opgenomen, 31% door Walen en 14% door Brusselaars.

Een derde van de reizen is van het korte type, dit wil zeggen beperkt tot ten hoogste drie overnachtingen. 60% van de korte vakanties wordt door Vlamingen opgenomen, 26% door de Walen en 14% door de Brusselaars. De **korte trips** doet men om evidente redenen veelal in eigen land, met uitzondering van de zakenreizen, die meestal richting buitenland gaan. Het eigen land blijft de lievelingsbestemming, gevolgd door Frankrijk, Spanje en Nederland. Duitsland is de hoofdbestemming van veel Vlamingen die op zakenreis gaan.

Gemiddeld geven we per persoon en per vakantie 150 euro uit bij korte vakanties en 525 euro per lange vakantie. Als men dit per dag uitrekent, dan mag een korte vakantie blijkbaar duurder uitvallen. In 2000 spendeerden de Belgen 5,4 miljard euro aan lange vakanties en 0,8 miljard euro aan korte vakanties. Van het budget voor lange vakanties vloeit naar schatting 7% terug naar Vlaanderen, terwijl 31% van de **uitgaven** voor korte vakanties in Vlaanderen wordt besteed.

VOOR MEER INFORMATIE

Websites:

Toerisme Vlaanderen

(<http://www.toerismevlaanderen.be>)

NIS (<http://www.statbel.fgov.be>)

Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming

(<http://www.steunpuntwav.be>)

Publicaties:

Toerisme Vlaanderen, Jaarverslag 2001, 2002

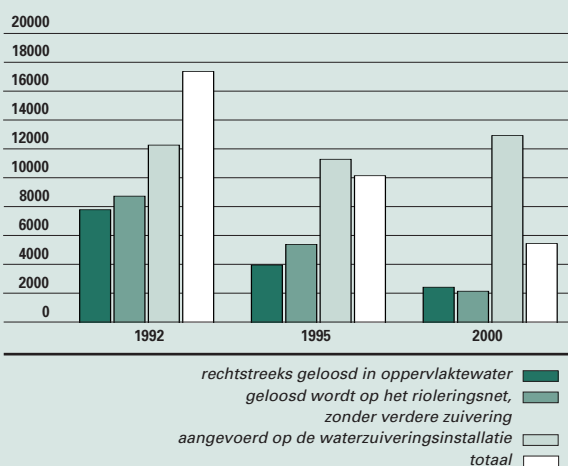
Toerisme Vlaanderen, Toerisme in Cijfers 1998, 1999, 2000.

Leefmilieu

hoofdstuk 12

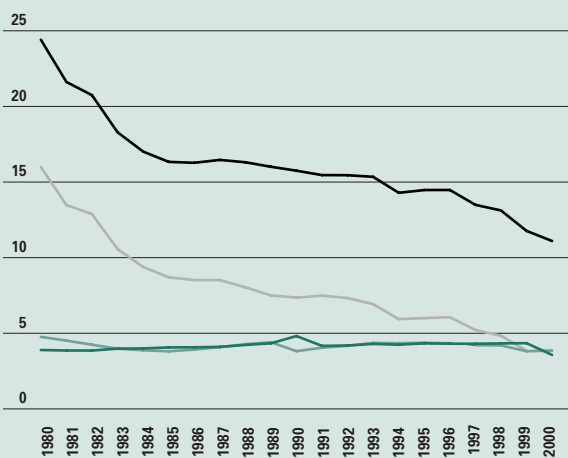
Kerncijfers

BZV-VRACHT IN FUNCTIE VAN DE LOZINGSSITUATIE

Evolutie BZV-vrachten in industrieel afvalwater, in ton per jaar. Bij berekening van het totaalcijfer werd het zuiveringsrendement van de RWZI's (95%) in rekening gebracht. Bron: VMM.

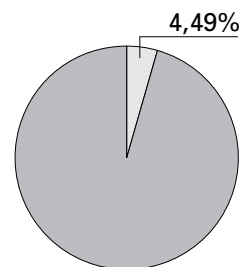
VERZURENDE EMISSIES

Evolutie van het aandeel van SO₂, NO_x (NO₂) en NH₃ tot de totale potentiële verzurende emissie, in 10⁹ zuurequivalenten. Bron: VMM.

NH₃
NO_x (NO₂)
SO₂
totaal

Uitgaven

Aandeel van milieu in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- Het volume industrieel afvalwater is sinds 1992 afgenomen met 17%. De geloosde BZV-vuilveracht is tot een derde herleid.
- Het aantal metingen van dioxinedeposities die de norm overschrijden is de laatste jaren afgenomen.
- De geproduceerde hoeveelheid huishoudelijk afval neemt nog steeds toe.
- Twee derde van het huishoudelijk afval wordt selectief ingezameld.
- Begin 2001 telde Vlaanderen 21.273 ha natuurreservaat, na een recordaanroei in 2000 van 1.803 ha.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/leefmilieu

12.1 Water

Water vormt een belangrijk thema binnen het milieubeleid, zowel inhoudelijk als budgettair. Het financiële luik mag niet onderschat worden met onder meer een jaarlijks investeringsbudget van 250 miljoen euro voor nieuwe waterzuiveringsinfrastructuur. Daarnaast vraagt een doorgedreven vergunningen- en controlebeleid ook voldoende personeelsomkadering.

De impact van dit beleid meten we aan de hand van de kwaliteit van het Vlaamse oppervlaktewater. Sinds jaar en dag gebruiken we in VRIND een roulatiesysteem: de vervuiling veroorzaakt door de huishoudens, door de industrie en door de landbouw komen om beurten aan bod. In deze editie wordt de impact van het bedrijfsafvalwater op de waterkwaliteit nader bekeken. De evolutie van de waterproductie en het waterverbruik moeten de tendens naar rationeel watergebruik in kaart brengen.

Kwaliteit oppervlaktewater

Na drie opeenvolgende droge jaren, was 1998 een zeer nat jaar. Dit kwam op vele meetplaatsen ten goede aan de waterkwaliteit.

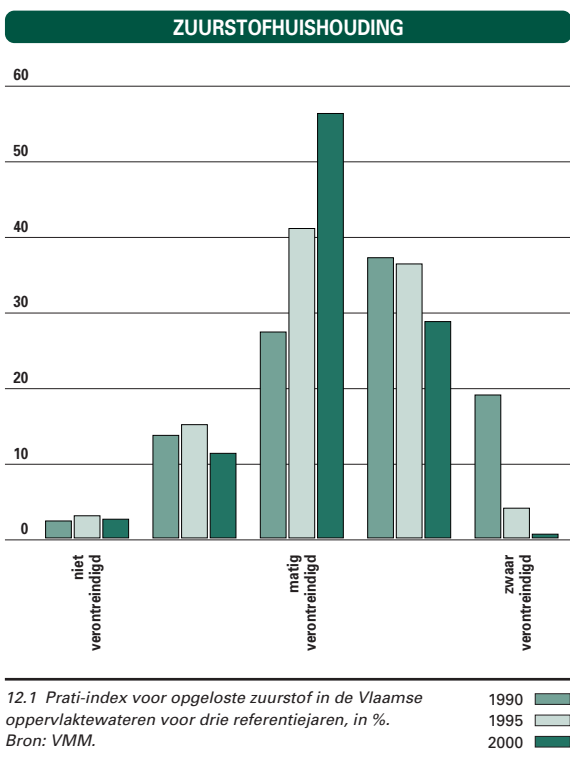
1999 was ook een nat jaar, maar de neerslaghoeveelheid was kleiner dan het jaar voordien en bovendien waren de maanden mei, juli, september, oktober en november veel droger dan normaal. Als gevolg daarvan was de globale fysisch-chemische kwaliteit in 1999 iets minder goed dan in 1998.

2000 was eveneens een nat jaar, maar nogmaals in mindere mate dan het jaar voordien. Juni en augustus waren droger dan normaal, juli daarentegen was zeer nat. Aangezien de meest kritieke periode voor wateren met een ongunstige zuurstofhuishouding in de zomer valt, heeft de overvloedige regenval van juli een gunstig effect gehad op de waterkwaliteit.

Over het algemeen constateren we een verbetering van de kwaliteit van de oppervlaktewateren ten opzichte van 1990. De globale kwaliteitsverbetering wordt goed weerspiegeld in de evolutie van de **Prati-index** voor zuurstof. Er zijn nog slechts enkele waterlopen waarvan de kwaliteit in 2000 als 'zwaar verontreinigd' omschreven wordt. Ruim de helft van de onderzochte Vlaamse oppervlaktewateren behoort tot de klasse 'matig verontreinigd', dit is dubbel zo veel als in 1990. Bij drie op tien van de meetplaatsen wordt de waterkwaliteit als 'verontreinigd' beoordeeld. Op één op zeven meetpunten is de waterkwaliteit 'aanvaardbaar' of 'niet verontreinigd'.

Een andere indicator is de **Belgische Biotische Index**, een maat voor de biologische kwaliteit van het water, gebaseerd op de aanwezigheid van met het blote oog zichtbare, ongewervelde dieren die in en nabij de waterbodem leven (insecten, larven, wormen, schelp- en schaaldieren, e.a.). Ook hier vinden we een duidelijke verschuiving in de goede richting. In 1990 bevond meer dan de helft van de meetpunten zich in de slechte tot uiterst slechte kwaliteitsklasse, in 2000 was dit gedaald tot een derde. Het aantal meetpunten in de 'zeer goede kwaliteitsklasse' is gestegen van 0,2 tot 5%.

Tenslotte kan men de waterkwaliteit ook meten aan

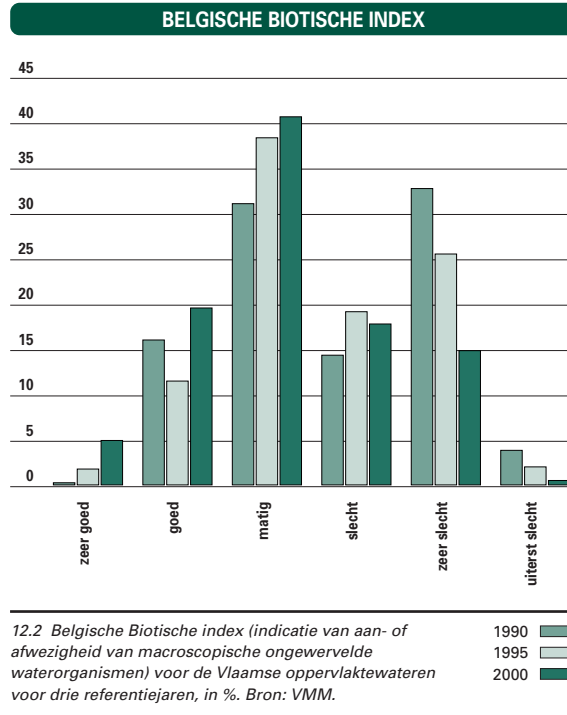
de hand van de **VLAREM II-normen**. Slechts 4% van de meetplaatsen voldoet aan alle basiskwaliteitsnormen. Dit percentage is louter indicatief omdat de lijst parameters niet op alle plaatsen hetzelfde is, zodat de toets op sommige meetpunten minder streng is. Het lage percentage illustreert wel duidelijk dat ondanks de gunstige evolutie, er zeer weinig meetplaatsen zijn waar de fysisch-chemische waterkwaliteit in al haar aspecten goed is. Een kwart van de 1079 onderzochte meetplaatsen voldoet aan de deelnorm 'biologische basiskwaliteit'.

Emissies door de industrie

Het **totale volume afvalwater** daalt licht, vooral in de sectoren metaal en chemie. Dit is vooral te danken aan bedrijven die de waterstromen scheiden, waarbij bedrijfsafvalwater niet langer samen met hemel- en sanitair water geloosd wordt.

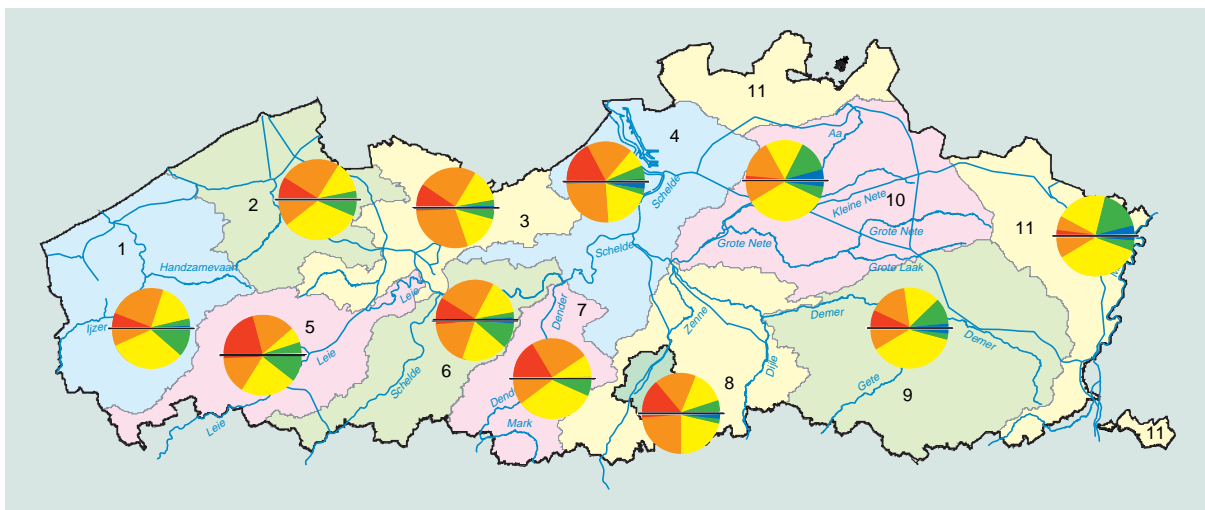
Daarnaast heeft de industrie ook geïnvesteerd in waterrecuperatiesystemen en werden enkele vervuulende processen stopgezet. De invoering van de heffing op afvalwaters is hier niet vreemd aan.

Ook de **vervuilingsgraad** kende een dalende tendens. In de periode van 1992 tot 2000 is de totale emissie van metalen met twee derde afgenomen. De daling van de geproduceerde vuilvracht is sterker dan deze van het geloosd debiet. Dat is vooral te danken aan de bouw van zuiveringsinstallaties op bedrijfsniveau. Vooral de metalen met de hoogste

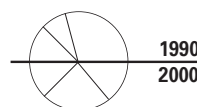

concentraties vallen terug. De grootste inspanningen zijn geleverd in de chemie- en metaalnijverheid. De mate waarin het afvalwater verontreinigd is wordt gemeten aan de hand van de Biologisch Zuurstofverbruik (BZV)-vracht. **BZV** is een maat die gebaseerd is op hoeveelheid zuurstof per liter

WATERKWALITEIT PER BEKKENCOMITÉ.

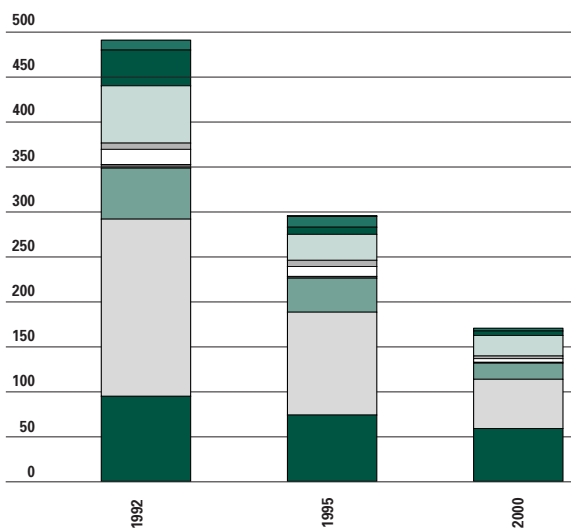

1 IJzer	5 Leie	9 Demer
2 Brugse Kanalen	6 Boven-Schelde	10 Nete
3 Gentse Kanalen	7 Dender	11 Maas
4 Beneden-Schelde	8 Dijle	
- 12.3 Bron: VMM

- niet verontreinigd
- aanvaardbaar
- matig verontreinigd
- verontreinigd
- zwaar verontreinigd

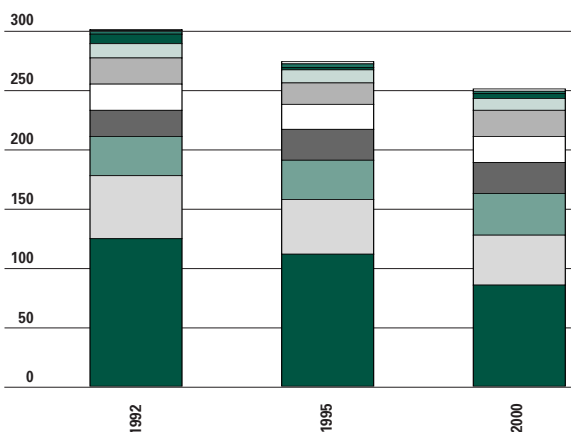
METALEN IN INDUSTRIEEL AFVALWATER

12.4 Evolutie van metaalvrachten (in metaalequivalenten) in industrieel afvalwater per sector, in ton. Bron: VMM.

INDUSTRIEEL AFVALWATER

12.5 Evolutie totaal volume geproduceerd industrieel afvalwater per sector, in miljoen m³/jaar. Bron: VMM.

verontreinigd water die micro-organismen nodig hebben om de vervuiling af te breken.

De totale vracht die rechtstreeks geloosd wordt in oppervlaktewater, is sinds 1992 teruggevallen tot een derde. Deze daling is toe te schrijven aan meer waterzuiveringsinstallaties die door de industrie, onder druk van de waterheffing, gebouwd werden. Ook de vracht die in het rioleringsnet geloosd wordt, zonder verder gezuiverd te worden in een rioolwaterzuiveringsinstallatie, is tot minder dan een derde herleid. Deze terugval wordt grotendeels veroorzaakt door de overheidsinvesteringen in collecteringsnetten en rioolwaterzuiveringsinstallaties. Daarnaast werden bedrijven met een grote BZV-vracht aangespoord om eerst zelf te zuiveren en daarna te lozen in het oppervlaktewater.

De rioolwaterzuiveringsinstallaties krijgen een nagenoeg ongewijzigde hoeveelheid te verwerken, hoewel er wel degelijk verschuivingen gebeurd zijn: enkele grote vrachten werden afgekoppeld van het rioleringsnet terwijl het aantal aansluitingen van bedrijven met kleine vrachten drastisch toegenomen is. Beide trends blijken elkaar op te heffen.

De uiteindelijke vervuiling die in het oppervlaktewater terecht komt is de vervuiling die via de riolen geloosd werd, samen met de vervuiling die rechtstreeks in het oppervlaktewater geloosd werd, samen met de vervuiling die via het zuiveringsstation geloosd werd. De totale vervuilingsgraad is tussen 1992 en 2000 tot een derde herleid.

De BZV- en de CZV-vracht (CZV is een maat die gebaseerd is op de hoeveelheid zuurstof per liter verontreinigd water die nodig is om de chemische vervuiling te neutraliseren via de chemische reactie oxidatie) is dus sterk afgenomen. De grootste reductie werd gerealiseerd door de voedingssector. Dit is deels het gevolg van de bouw van eigen zuiveringen, deels door het aansluiten op RWZI's. De andere sectoren volgen deze trend.

De grootste absolute daling van de stikstofvracht én de fosforvracht is toe te schrijven aan de chemiesector, maar de metaalsector slaagde erin de eigen stikstofvracht procentueel het zwaarst terug te dringen.

Deze daling is te danken aan het optimaliseren of zelfs stopzetten van productieprocessen en het uitbouwen van eigen zuiveringsinstallaties door de industrie.

Drinkwaterproductie

Sedert 1990 is een lichte stijging van de leidingwaterproductie te merken van 326 miljoen m³ in 1990 tot 344 miljoen m³ in 2000. Door de intensieve grondwaterwinning staan de watervoerende lagen

IMPACT VAN DE INDUSTRIËLE LOZINGEN

SECTOR	Q (MILJOEN M ³ /J)		BZV (TON/J)		CZV (TON/J) N		N (TON/J)		P (TON/J)	
	1992	2000	1992	2000	1992	2000	1992	2000	1992	2000
mijnbouw	22	26	27	35	69	119	1	4	0	0
voeding+voedingindustrie	33	35	9653	1881	23884	6063	1221	593	470	247
textiel	12	10	3634	724	16886	3699	504	196	59	30
hout+overige industrie	3	2	115	21	556	164	70	48	2	1
papier	22	22	634	210	3701	2688	61	42	7	8
chemie	124	85	3344	1895	19061	13402	3417	1855	1040	179
waterwinning& distributie	1	2	1	1	18	10	1	3	0	0
metaalnijverheid	53	42	440	133	2427	1289	988	260	48	16
afvalverwerking en recyclage	8	4	183	80	2780	593	153	143	26	4
energie	22	22	126	146	1034	1066	245	205	10	7
eindtotaal	300	250	18157	5125	70416	29093	6660	3348	1662	493
rest (%)	100	83	100	28	100	41	100	50	100	30

12.6 Evolutie van de werkelijk impact van de industriële lozingen in oppervlaktewater. (Op de lozingen via RWZI werd het zuiveringsrendement van de RWZI's (95%) toegepast) Bron: VMM.

sterk onder druk, wat verdroging in de hand werkt. Om die verdroging tegen te gaan opteert de overheid voor meer oppervlaktewaterwinning in plaats van grondwaterwinning.

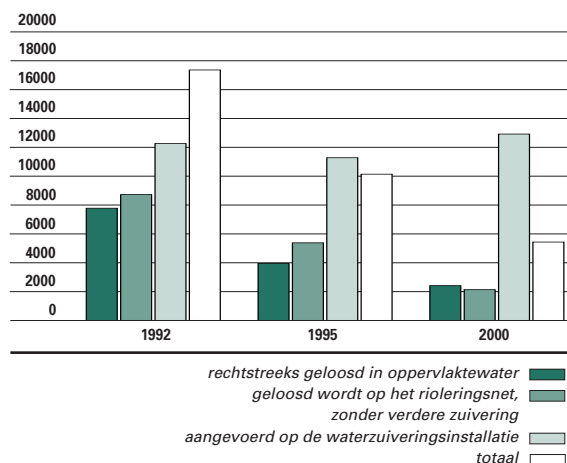
De daling van de leidingwaterproductie uit grondwater sinds 1994, ging dan ook gepaard met een stijging van de oppervlaktewaterwinning. De belangrijkste oppervlaktewaterwinningen bevinden zich in de provincies Antwerpen (Oelegem, Walem), West-Vlaanderen (Blankaart, Ieper) en Oost-Vlaanderen (Kluizen). Vlaanderen is niet in staat om zelf voldoende leidingwater te produceren en moet een vijfde van het gedistribueerde water invoeren vanuit Wallonië, Nederland en Frankrijk.

Drinkwaterverbruik

De Vlaamse overheid tracht in het kader van het beleid 'integraal waterbeheer' een duurzaam watergebruik te realiseren. De doelgroepen worden hierbij gesensibiliseerd en aangespoord om op een verantwoorde wijze met water om te gaan. Verantwoord betekent: spaarzaam gebruik, water van goede kwaliteit alleen gebruiken voor die doeleinden waarvoor het nuttig is en het water minder vervuilen.

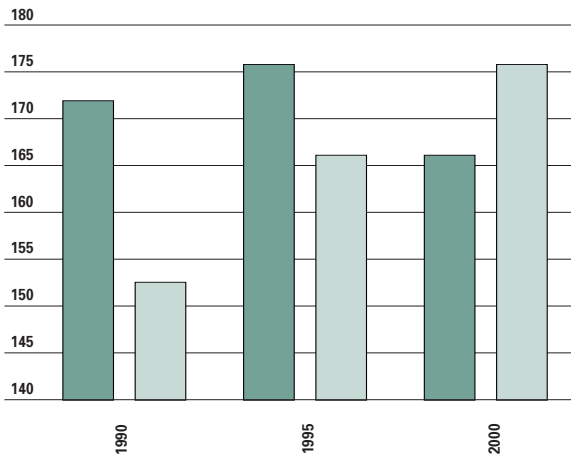
Het gemiddelde drinkwaterverbruik over de laatste 10 jaar bedraagt 434 miljoen m³. Een piek viel te noteren in 1998 met 446 miljoen m³. In 2000 daalde het verbruik met 3% tot 431 miljoen m³.

BZV-VRACHT IN FUNCTIE VAN DE LOZINGSSITUATIE

12.7 Evolutie BZV-vrachten in industrieel afvalwater, in ton per jaar. Bij berekening van het totaalcijfer werd het zuiveringsrendement van de RWZI's (95%) in rekening gebracht. Bron: VMM.

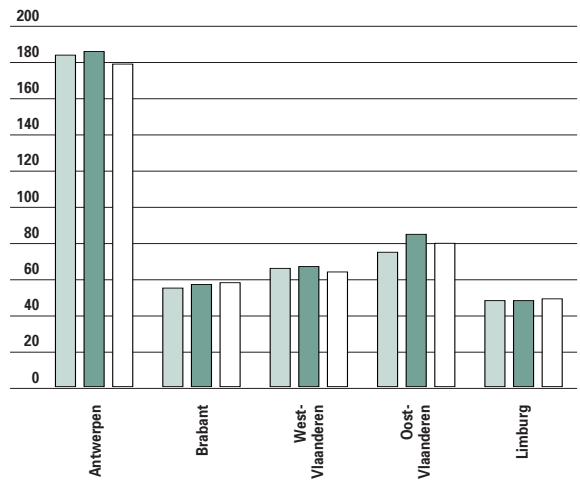
LEIDINGWATERPRODUCTIE

12.8 Evolutie van de leidingwaterproductie uit grondwater en oppervlaktewater, van 1990 tot 2000, in miljoen m³. Bron: LIN.

grondwater
oppervlaktewater

LEIDINGWATERVERBRUIK

12.9 Evolutie van het leidingwaterverbruik per provincie, in miljoen m³. Bron: LIN.

1990
1995
2000

12.2 Lucht

Luchtverontreiniging wordt vooral veroorzaakt door verkeer, industrie, landbouw en de productie van energie en heeft nadelige gevolgen voor de volksgezondheid en de natuur. De evolutie van de algemene luchtkwaliteit wordt besproken aan de hand van een luchtkwaliteitindex

In de beleidsnota Leefmilieu wordt de bestrijding van zomersmog, of ozon in de omgevingslucht, als prioritair aangegeven. Hier bekijken we de evolutie van het aantal ozondagen en de veroorzaakte ozonoverlast in Vlaanderen. We brengen ook de evolutie in kaart van de dioxinedeposities en van de verzuurende emissies in de atmosfeer.

Luchtkwaliteit

De **luchtkwaliteitindex** is gebaseerd op de continue metingen van de luchtkwaliteit en verrekent de gehalten van verschillende verontreinigende stoffen in de omgevingslucht tot één representatief cijfer. De verontreinigende stoffen die opgenomen worden zijn zwaveldioxide (SO₂), stikstofdioxide (NO₂), ozon (O₃) en fijn stof (PM₁₀). De stedelijke index slaat op de luchtkwaliteit in de (grote) binnensteden van het Vlaamse Gewest, de regionale index op de rest van Vlaanderen.

De luchtkwaliteit was in 2000 overwegend 'goed' tot 'vrij goed'. Geen enkele dag kreeg de laagste beoordelingen: 'zeer slecht' of 'verschrikkelijk slecht'. Zowel in de steden als op het platteland was de luchtkwaliteit in 2000 beter dan het jaar voordien.

Ozon

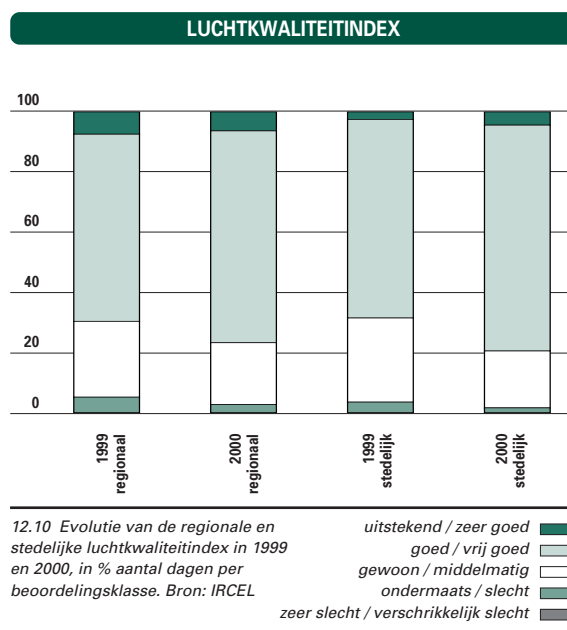
Op warme, zonnige dagen wordt de bevolking wel eens gewaarschuwd voor te hoge **ozonconcentraties** in de lucht. Het gaat hier om fotochemische luchtvervuiling die veroorzaakt wordt door heel wat stoffen, waarbij ozon de belangrijkste component is. In 2001 werd de EU-waarschuwingdrempel (180 µg/m³ gedurende 1 uur) op 11 dagen overschreden. De hoogste ozonconcentratie in 2001 bedroeg 250 µg/m³ en werd gemeten op 26 juni te Dessel.

De **overschrijdingsindicator** geeft enkel het aantal dagen waarop in minstens één meetstation in Vlaanderen een overschrijding van de drempelwaarde werd vastgesteld. Deze indicator geeft geen informatie over de grootte van de overschrijding, noch over de duur. Het gerapporteerd aantal dagen hangt af van het aantal meetstations en sluit bijgevolg elke vergelijking uit tussen periodes of regio's met een verschillende bezettingsgraad van meetplaatsen. Om de ernst van de ozonverontreiniging preciezer in te schatten wordt gekeken naar de jaarlijkse 'ozonoverlast'.

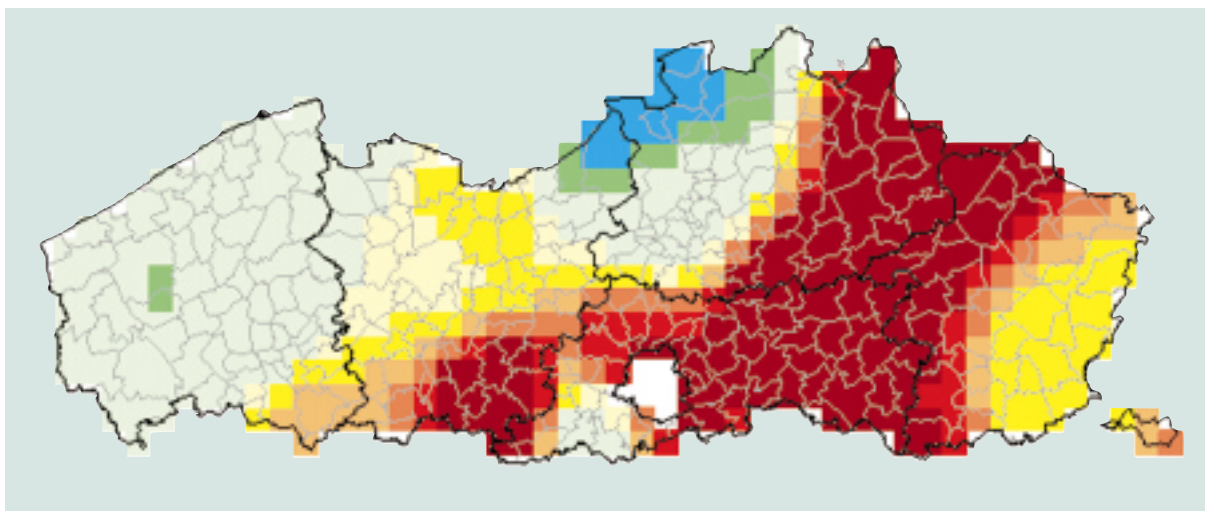
Daarbij worden dagelijks de ozonconcentraties gemeten tussen 12 en 20 uur. Telkens de gemiddelde waarde van die periode boven de EU gezondheidsdrempel van 110 µg/m³ uitkomt wordt de overschrijding bijgehouden en verrekend. Deze indicator verrekent dus wel de grootte van de overschrijdingen en laat vergelijkingen toe tussen verschillende tijdsperioden en regio's.

Deze overlast bedroeg in Vlaanderen gemiddeld 4323 µg/m³.uren.

De ozonoverlast was het grootst in het oosten van

OZONOVERLAST

12.11 Ruimtelijke spreiding van de ozonoverlast boven de EU-drempelwaarde voor de bescherming van de gezondheid (110 µg/m³; 8-uurwaarde tussen 12-20 uur UT), 2001. Bron: IRCEL.

de provincie Vlaams-Brabant en in de Kempen. In West-Vlaanderen werd de kleinste overlast vastgesteld.

Dioxines

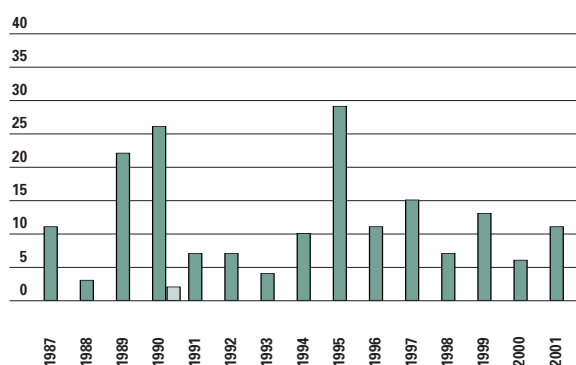
Tweemaal per jaar wordt de **dioxinedepositie** gemeten. Hierbij wordt neervallend stof opgevangen en geanalyseerd op de aanwezigheid van 17 toxische dioxineverbindingen. Er is een meetcampagne van een maand in het voorjaar en een in het najaar. Het meetnet groeide doorheen de jaren van

10 in 1995 tot een 80-tal meetpunten in 2000. De meetplaatsen worden vooral gekozen in de omgeving van potentiële bronnen en zijn dus niet representatief voor heel Vlaanderen.

Het valt op dat 'klassieke' bronnen zoals afvalverbrandingsovens niet langer de belangrijkste risico-plekken vormen. Naast de industrie zorgen ook de gebouwenverwarming (vooral door het gebruik van allesbranders), het opstoken van groen- en huishoudelijk afval in tuinen en vliegtuigen voor dioxinevervuiling.

Het aantal meetpunten dat onder de richtwaarde blijft, is de jongste drie jaar duidelijk toegenomen, maar toch komen nog heel wat verhoogde meetwaarden (> 6,8 pg TEQ/m².dag) voor. In 2000 werden nog zeer sterk verhoogde waarden vastgesteld in Menen, Roeselare, Olen, Hoboken en Zelzate. Alhoewel de emissies van de industriële vestigingen in Zelzate, Olen en Hoboken sterk afgenomen zijn, leidde dat in 2000 niet tot een verlaagde dioxinedepositie. Metingen in 2001 gaven aan de situatie in Zelzate en vooral in Olen verbeterd.

AANTAL OZONDAGEN

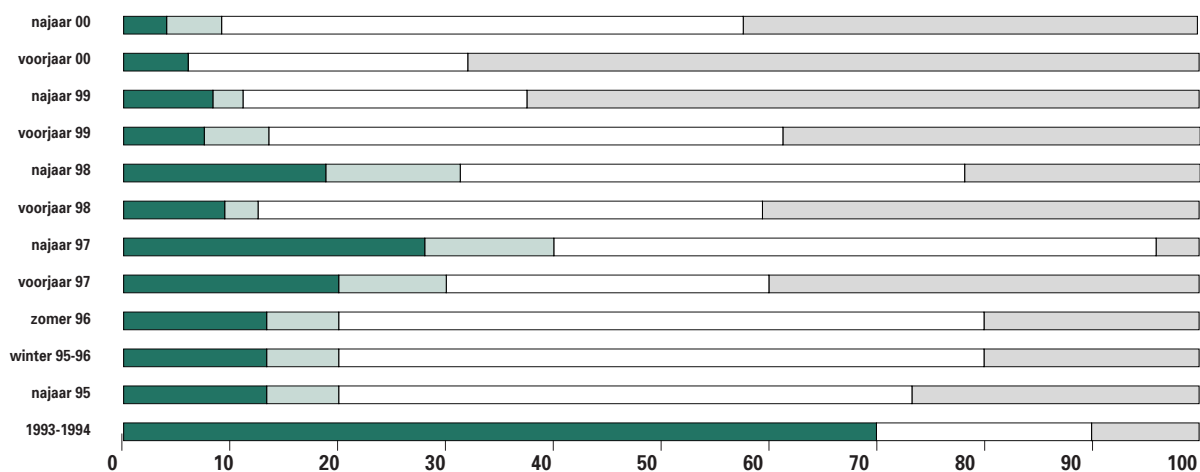

12.12 Aantal dagen waarop in Vlaanderen op minstens 1 meetplaats de EU-drempelwaarden voor de waarschuwing van de bevolking (180 µg/m³ 1 uur > 180 µg/m³ en 360 µg/m³ 1 uur > 360 µg/m³) werd overschreden. Bron: IRCEL.

Verzuring van de atmosfeer

Verzuring is een belangrijk thema in de milieuproblematiek. Verzuring van het milieu treedt op wanneer verzurende bestanddelen zich afzetten op vegetatie, bodem, gebouwen of oppervlaktewater. Dit leidt tot een stijging van de zuurtegraad in het water en de bodem, het afsterven van bossen en verarming

DIOXINEDEPOSITIES

12.13 Evolutie van de overschrijdingen van de drempelwaarden voor dioxinedepositie, in pg TEQ/m².dag, tussen 1993 en 2000. Bron: VMM.

> 27
 27 >= x > 20
 20 >= x > 6.8
 <= 6.8

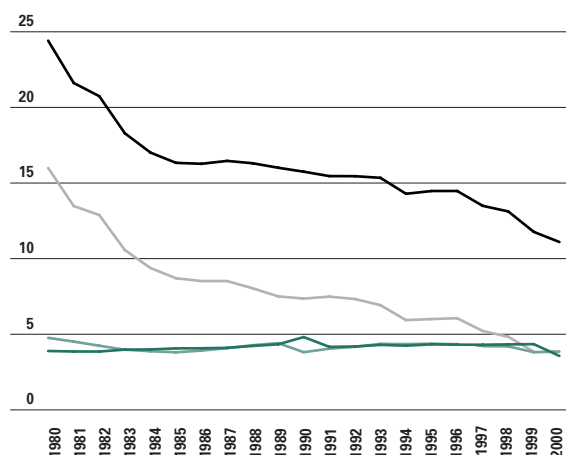
van de natuur. De oorzaak van verzuring is de verontreiniging van de lucht door de uitstoot van zwaveldioxide (SO₂), stikstofoxiden (NO_x) en ammoniak (NH₃).

Sinds de jaren 80 werkt Vlaanderen aan een oplossing van het verzuringprobleem. Er is vooral in de beginperiode veel vooruitgang geboekt, maar er blijft nog een lange weg te gaan om de verzuring tot een aanvaardbaar niveau terug te brengen. In 2000 bereikte men een vermindering van de verzurende emissies van 30% ten opzichte van 1990. Volgens het MINA-plan 2 zou in 2002 deze reductie 39% moeten bedragen.

Het relatieve aandeel van de elektriciteitscentrales is sedert 1980 met 65% verminderd. Het aandeel van de raffinaderijen, de industrie, de verwarming van de gebouwen en het wegverkeer blijft de laatste jaren vrijwel constant.

De veeteelt blijft met een aandeel van 30% de grootste bron van verzuring, maar kon de uitstoot van verzurende stoffen in 2000 met een vijfde terugdringen.

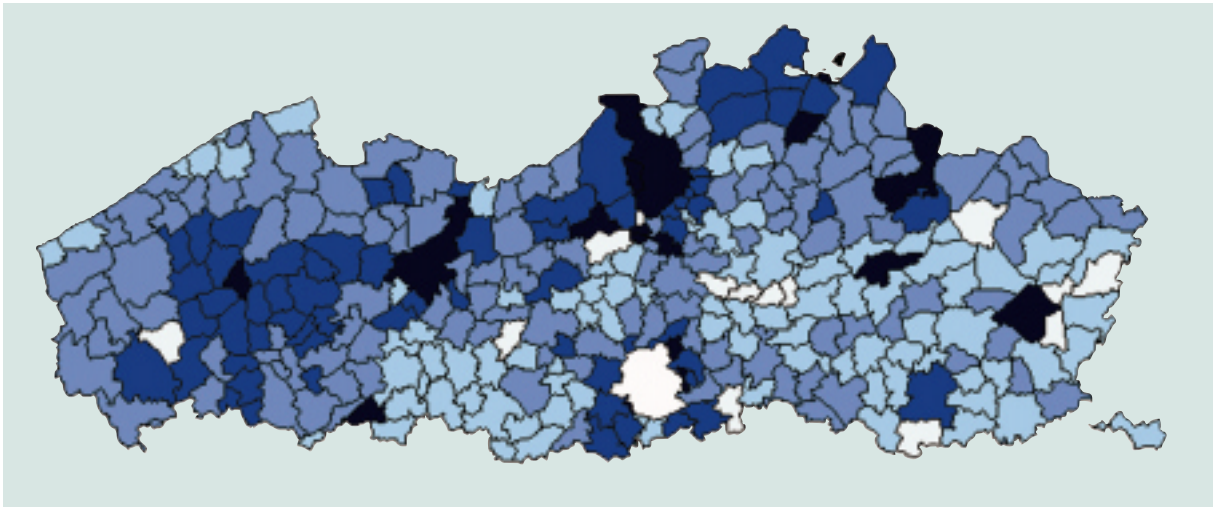
VERZURENDE EMISSIES

12.14 Evolutie van het aandeel van SO₂, NO_x (NO₂) en NH₃ tot de totale potentiële verzurende emissie, in 10⁹ zuurequivalenten. Bron: VMM.

NH₃
 NO_x (NO₂)
 SO₂
 totaal

VERZURENDE EMISSIES

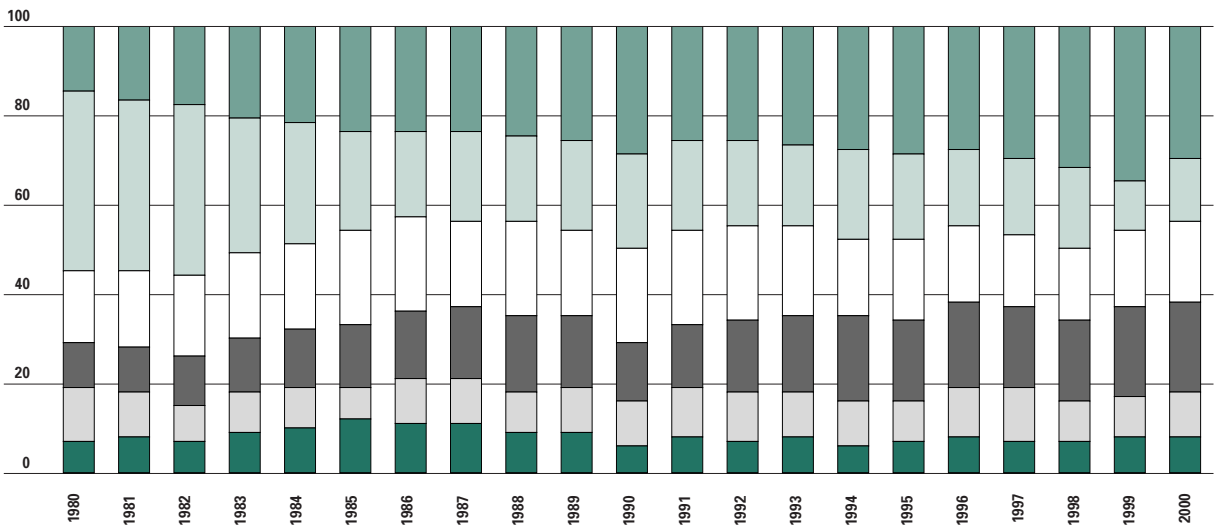

12.15 Verzurende emissies in de atmosfeer in 2000.
Bron: VMM.

potentiële zuurequivalenten per ha

>14000	(17)	■
7000 tot 14000	(65)	■
3500 tot 7000	(122)	■
2000 tot 3500	(90)	■
1000 tot 2000	(14)	■

VERZURENDE SECTOREN

12.16 Evolutie van het aandeel van de verschillende sectoren tot de totale potentiële verzurende emissie in Vlaanderen, in %.
Bron: VMM.

vliegverkeer ■
wegverkeer ■
veeteelt ■
gebouwenverwarming ■
industrie ■
raffinaderijen ■
electriciteitscentrales ■

12.3 Bodem en mest

Het bodemsaneringdecreet van 1995 was een belangrijke stap voor het bodemsaneringsbeleid. Ook de huidige regeringsverklaring besteedt aandacht aan bodemkwaliteit. De prioriteit gaat daarbij naar preventie, maar er worden ook middelen uitgetrokken voor sanering van nieuwe en historische bodemverontreiniging.

De milieuproblemen veroorzaakt door het mestoverschot situeren zich zowel in water, bodem als lucht, waardoor een sluitende oplossing zonder afwenteling tussen de compartimenten niet voor de hand ligt. Met het Mestactieplan tracht de Vlaamse overheid het mestprobleem binnen de perken te houden. Een instrument hierbij is de beheersovereenkomst, waarbij landbouwers in kwetsbare zones een vergoeding kunnen krijgen op basis van een resultaatsverbintenis. Ook het stimuleren van mestverwerking staat hoog op de agenda.

Verontreinigde gronden

Een vervuilde bodem kan de kwaliteit van het leven bedreigen: mensen, dieren en planten kunnen in contact komen met schadelijke stoffen of het grondwater kan erdoor aangetast worden.

De OVAM houdt sinds 1995 een **register** bij van gronden waarin een bepaalde graad van verontreiniging werd vastgesteld. Deze gronden moeten niet noodzakelijk gesaneerd worden. Dat hangt af van de ernst van de verontreiniging, van de kenmerken van de bodem en de functies die deze vervult, en van de periode waarin de verontreiniging tot stand kwam. Eind augustus 2001 waren ongeveer 17.800 percelen opgenomen in het register. Ze bestrijken samen een oppervlakte van 207 km², al zijn de percelen daarom niet over hun hele oppervlakte verontreinigd.

Het register is verre van volledig. Slechts een deel (naar schatting zo'n 15%) van alle risicogronden werd reeds onderzocht. Hierdoor geeft de indicator nu nog geen beeld van de evolutie van de bodemverontreiniging in Vlaanderen, maar veeleer van de vooruitgang in de inventarisatie. De meeste verontreinigde bodems vinden we terug in gemeenten met historische industriezones, de havenregio's, rond de as Antwerpen-Brussel, rond het Albertkanaal en de

E313, en rond Kortrijk.

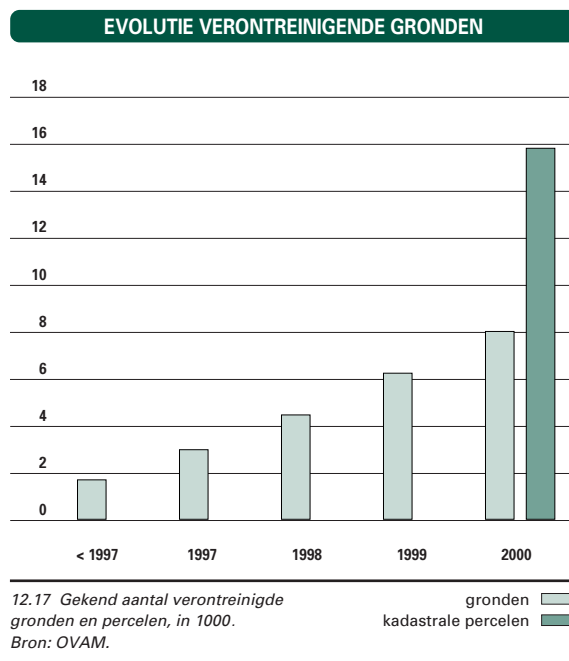
De meest voorkomende verontreinigende stoffen zijn in te delen in 5 groepen; zware metalen, minerale olie, BTEX'en (benzeen, toluen, ethylbenzeen, xyleen), PAK's en gehalogeneerde koolwaterstoffen. Het grootste aandeel van vervuiling is te wijten aan zware metalen. Alleen al in 2000 werden bij meer dan 3.300 percelen waarvoor een onderzoek werd aangevraagd te hoge waarden vastgesteld.

Bemestingsdruk

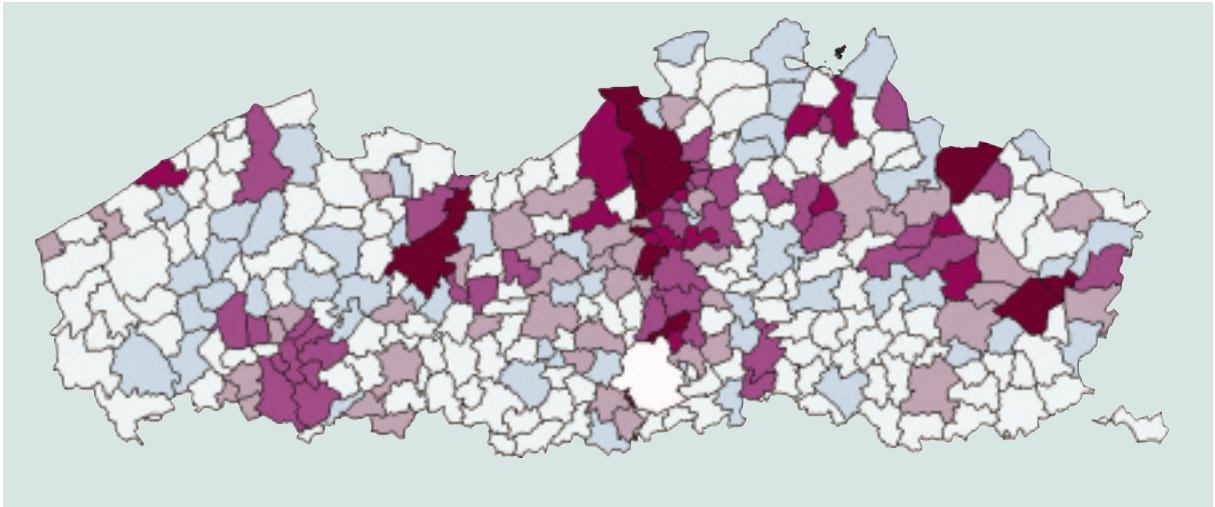
Overbemesting brengt een teveel aan nutriënten in de natuur, een problematiek die men ook wel vermessing noemt. De belangrijkste gevolgen van vermessing zijn de verminderde biodiversiteit, de verontreiniging van het oppervlakte- en grondwater en de kwalitatieve achteruitgang van voedingsgewassen.

Niet alleen de landbouw, maar ook de huishoudens, verkeer en vervoer en de industrie spelen hierin een rol. De landbouw is met een aandeel van 72% de grootste bron van **nutriëntenemissie**.

Het MAP2, dat in 2000 in werking trad, scherpt de

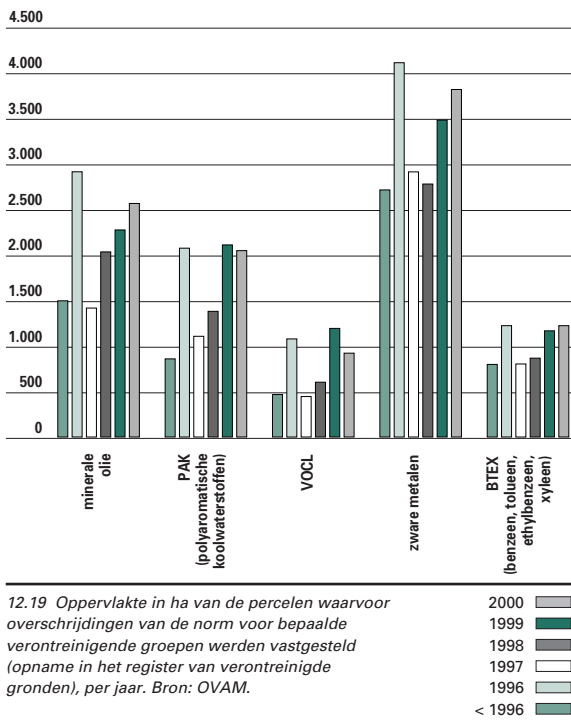
VERONTREINIGDE GRONDEN

12.18 Relatieve oppervlakte van de percelen opgenomen in het register van verontreinigde gronden t.o.v. de totale oppervlakte van de gemeente, in % (stand augustus 2001).
Bron: OVAM.

% oppervlakte opgenomen in het register toestand augustus 2001	
≥ 8	(11)
4 tot 8	(14)
2 tot 4	(40)
1 tot 2	(43)
0,5 tot 1	(55)
<0,5	(145)

EVOLUTIE VERONTREINIGDE OPPERVLAKTE

12.19 Oppervlakte in ha van de percelen waarvoor overschrijdingen van de norm voor bepaalde verontreinigende groepen werden vastgesteld (opname in het register van verontreinigde gronden), per jaar. Bron: OVAM.

bemestingsnormen aan en voert de nitraatresiduwaarde op perceelsniveau in. De doelstelling is om maximaal 50 mg nitraat per liter grond- en oppervlaktewater te behalen.

Er wordt ook een uitbreidingsstop van de veestapel ingevoerd: tot 2005 kunnen geen milieuvergunningen voor bijkomende dieren worden verleend. Alle hoop wordt gezet op mestverwerkingstechnieken die dierlijke mest omzetten tot exporteerbare producten en onschadelijke emissies.

De totale **mestproductie** in 2000 bedraagt 80 miljoen kg fosfaat en 191 miljoen kg stikstof. De afzetmogelijkheden voor dierlijke mest op Vlaams niveau variëren tussen 39 en 56 miljoen kg fosfaat, afhankelijk van de hoeveelheid kunstmest die wordt gebruikt. Het **dierlijk mestoverschot** op Vlaams niveau varieert dus tussen de 24 en 41 miljoen kg fosfaat.

Mesttransport

Naarmate de bemestingsnormen strenger worden nemen de **bedrijfsmatige mestoverschotten** toe. De meeste bedrijven met mestoverschotten liggen in Oost- en West-Vlaanderen en Antwerpen.

De landbouwer heeft verschillende mogelijkheden om zijn mestoverschot in te perken: de mest verwerken (met een eigen verwerkingsinstallatie of in een gespecialiseerd bedrijf), de veestapel afbouwen of de

mest vervoeren naar akkerbouwbedrijven die een mesttekort hebben. Blijven ze toch met een overschot zitten, dan zullen ze een superheffing moeten betalen.

De Mestbank registreerde in totaal voor 39 miljoen kg fosfaat aan **mesttransporten**, voor het grootste deel tussen de provincies. Ongeveer 3,8 miljoen kg werd uitgevoerd naar Wallonië, Frankrijk en Nederland. De invoer van dierlijke mest bedroeg 1,6 miljoen kg fosfaat.

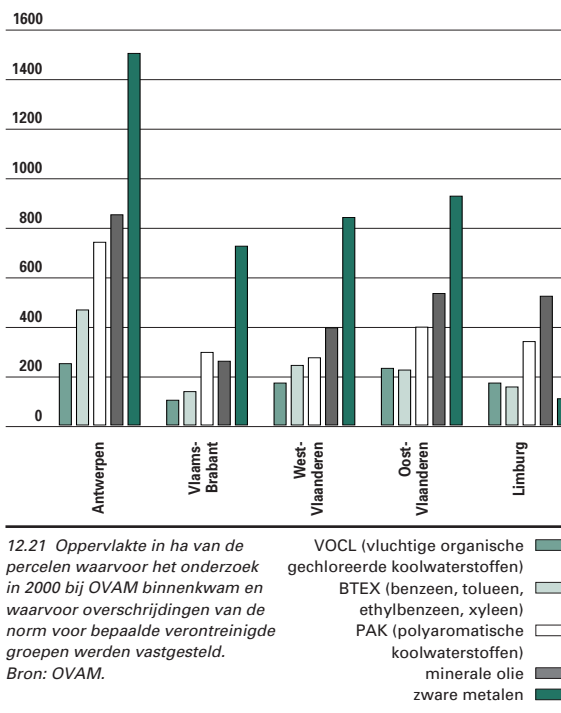
Bodembalans

De **bodembalans** is een indicator voor de vermessing. De bodem neemt nutriënten op na bemesting (dierlijk en chemisch), stikstofdepositie en door de binding van stikstof door vlinderbloemige planten. Tegelijk vindt een afvoer van nutriënten plaats door de oogst van de gewassen en via ammoniakverliezen. Over de precieze afvoerpercentages door de gewassen bestaat grote onzekerheid.

Naargelang het afvoerscenario dat men kiest ligt de Vlaamse bodembalans tussen de 193 en 268 kg N/ha. De doelstelling van de bodembalans, 70 kg stikstof/ha en 5 kg fosfaat/ha, wordt dus nog lang niet gehaald.

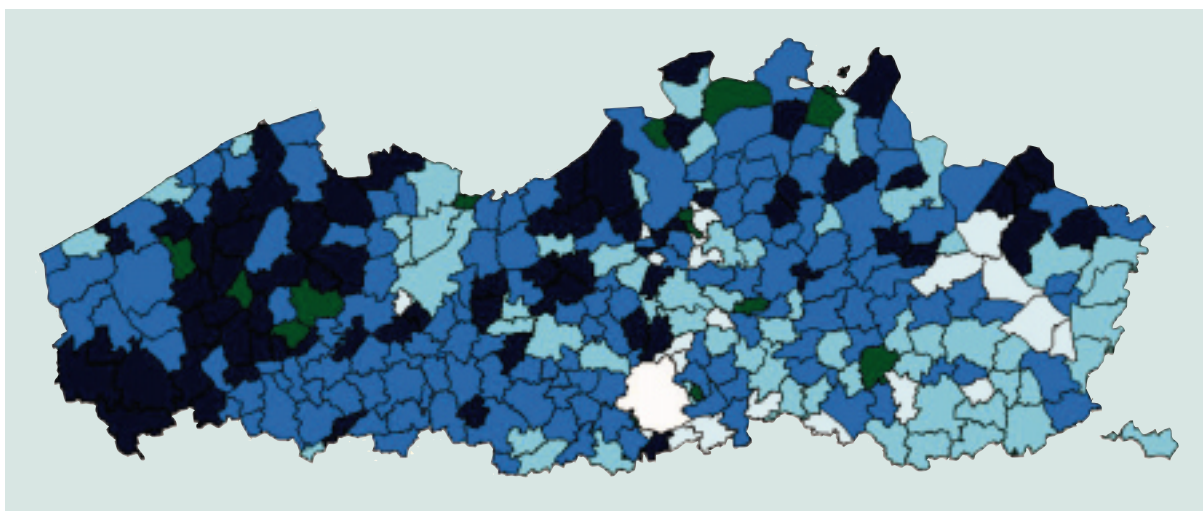
De bodembalans op Belgisch niveau geeft een resultaat van 181 kg N/ha. Het Waalse Gewest heeft een kleinere dierlijke productie.

VERONTREINIGDE OPPERVLAKTE IN 2000

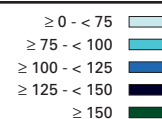

Het Europees gemiddelde bedraagt 58 kg N/ha, variërend tussen 262 kg N/ha voor Nederland en 27 kg N/ha voor Oostenrijk.

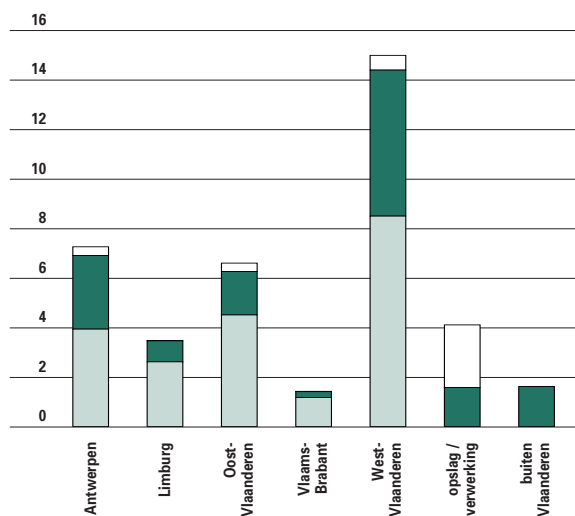
TOTAAL GEBRUIK VAN FOSFAAT UIT DIERLIJK MEST IN VLAANDEREN IN 2000

12.20 Totale P_2O_5 -bemestingsdruk per gemeente, in kg P_2O_5 per hectare cultuurgrond. Bron: VLM.

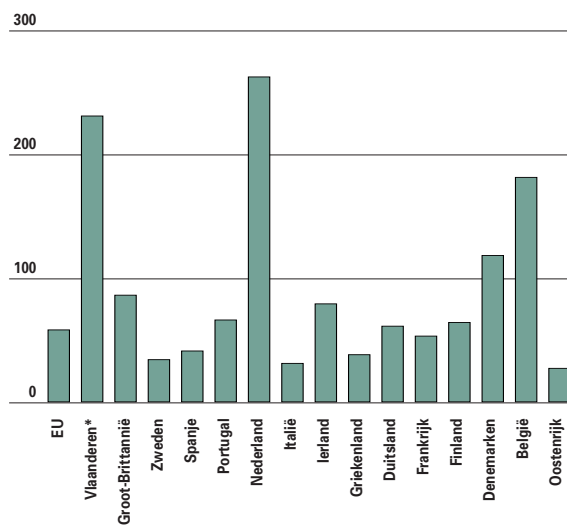
MESTTRANSPORTEN

12.22 Mesttransporten per provincie, in 1000 ton fosfaat, in 2000.
Bron: VLM.

binnen de provincie
binnen Vlaanderen
buiten Vlaanderen

STIKSTOFBALANS

12.23 Internationale vergelijking van de stikstofbalans, in kg N/ha.

*Vlaanderen: tussen 193 - 268, afhankelijk van aannames van afvoer via de gewassen, hier werd de gemiddelde waarde weergegeven. Bron: OESO, VLM.

BODEMBALANS

	2000		1999	
	STIKSTOF	FOSFAAT	STIKSTOF	FOSFAAT
Aanvoer	311	99	339	114
Productie dierlijke mest	191	80	206	93
Chemische meststoffen	89	15	99	18
Reststoffen	4	3	6	3
Depositie	24	0	25	0
Stikstof-fixatie	3	0	3	0
Afvoer	142 - 189	39 - 56	140 - 187	38 - 61
Ammoniakemissie	35	0	35	0
Afvoer gewassen	105 - 152	38 - 55	104,6 - 150	37,2 - 60,4
Export en verwerking	2	1	2	1
Restpost naar bodem	122 - 169	43 - 60	152 - 197,4	52,4 - 75,6
Restpost naar de bodem (kg/ha)	193 - 268	68 - 95	253 - 329	87 - 126
Doelstelling bodembalans (kg/ha)	70	5	70	5

12.24 Bodembalans, in 1000 ton stikstof en difosforpentoxyde (kg/ha) in 1999 en 2000. Bron: VLM.

12.4 Afval

Afval voorkomen blijft een belangrijk aandachtspunt in het afvalstoffenbeleid. De beleidsnota van de Vlaamse regering beklemtoont de noodzaak van preventie, zowel bij bedrijfs- als huishoudelijke afvalstoffen.

Het Uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen stelt een daling van 10% voorop tussen 1995 en 2006. We bekijken hier de hoeveelheden geproduceerde afval en de verwerkingswijze.

Huishoudelijk afval

De **huishoudelijke afvalophaling** steeg van 2,3 miljoen ton in 1991 tot 3,3 miljoen ton in 2000. Toch is er ook goed nieuws: de **selectieve inzameling** neemt nog steeds toe.

In 1991 werd 405 kg huishoudelijk afval per Vlaming opgehaald, waarvan 18% selectief werd ingezameld. In 2000 groeit de vuilniszak van de Vlaming aan tot 554 kg, maar hiervan werd 66% selectief ingezameld.

De doelstelling uit het Uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen om het huishoudelijk afval met 10% te doen krimpen tussen 1995 en 2006 ligt verder weg dan ooit. Maar de doelstelling om in 2001 52% van het huishoudelijk afval selectief in te zamelen, is reeds ruimschoots bereikt.

Ook een derde doelstelling werd ondertussen gehaald: in 2001 maximaal 220 kg huishoudelijk afval per inwoner storten of verbranden. Reeds in 2000 werd dit cijfer ruimschoots gehaald met gemiddeld 191,8 kg per inwoner. Dit is echter slechts een gemiddelde. Heel wat Vlaamse gemeenten hebben reeds een veel lager cijfer, maar tegelijk halen 44 gemeenten de doelstelling voor 2001 nog niet. De volgende doelstelling, namelijk 150 kg restafval per inwoner, werd geprogrammeerd voor 2010 maar wil men nu reeds in 2007 behalen.

De **verwerking** evolueert sinds 1991 stilaan van eindverwerking (storten en verbranden) naar hergebruik, recyclage en composteren.

Er werd in 2000 merkbaar minder huishoudelijk afval gestort in vergelijking met 1999. Deze daling ging gepaard met een stijging van de hoeveelheid verbrand huishoudelijk afval. Hergebruik, recyclage

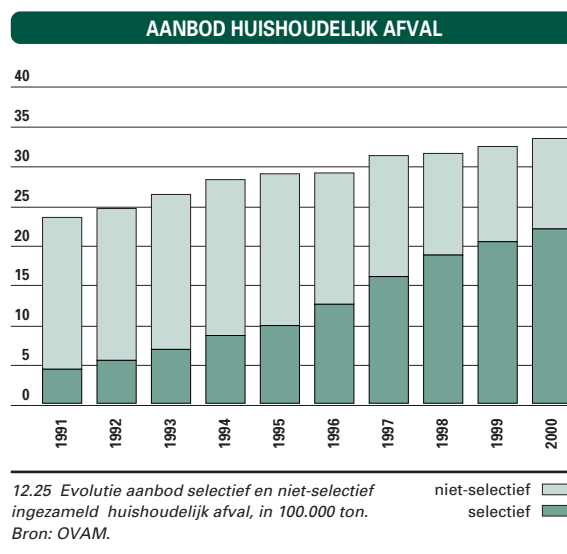
en composteren blijven de voornaamste verwerkingswijzen. De hoogste trap op de ladder, met name afvalpreventie, is nog niet echt meetbaar in de statistieken.

Men kan ook de trend bekijken vanuit het Bruto Binnenlands Product voor Vlaanderen. Daaruit blijkt dat in de tweede helft van de jaren negentig het BBPR sneller steeg dan de afvalproductie. Dit fenomeen zou erop kunnen wijzen dat er hoe langer hoe meer duurzaam geconsumeerd wordt en dat de preventie-initiatieven stilaan vruchten beginnen af te werpen.

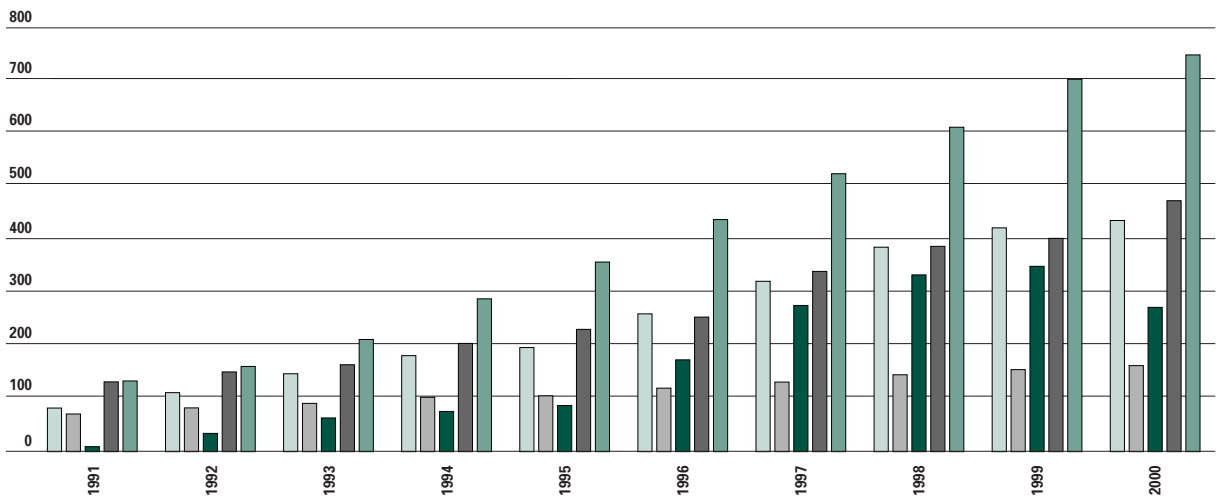
De selectieve inzameling van afvalstoffen heeft sinds 1991 een steeds groter succes gekend. Dit is te verklaren door heel wat factoren:

- bijkomende selectieve inzamelingen werden ingevoerd in de gemeenten;
- bijna elke Vlaming kan sinds eind jaren '90 terecht in een containerpark;
- de reeds lang bestaande selectieve inzamelingen van papier en karton, glas en oude metalen werden geoptimaliseerd;
- de huisvuilbelastingen en retributies op niet-selectief opgehaald afval stegen enorm, terwijl de kosten voor selectief opgehaald afval voor de Vlaming veel lager liggen.

Papier- en kartonafval, glasafval, GFT, groenafval en

SELECTIEVE INZAMELING VAN HUISHOUELIJK AFVAL

12.26 Evolutie van de selectief ingezamelde huishoudelijke afvalstoffen in de periode 1991-2000, in 1000 ton. Bron: OVAM.

papier- en kartonafval
 glasafval
 GFT-afval
 groenafval
 overige selectieve afvalstromen

de overige selectief ingezamelde huishoudelijke afvalstoffen benaderen of overschrijden de beoogde recuperatiegraden van het Uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen 1997-2001.

Bedrijfsafval

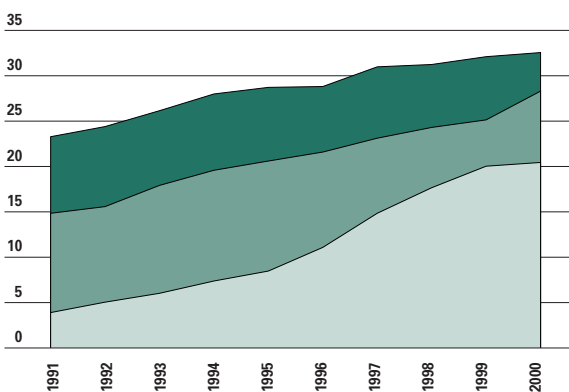
Het afvalstoffendecreet verplicht elk Vlaams bedrijf om jaarlijks alle geproduceerde **bedrijfsafvalstoffen** aan OVAM te melden, behalve het afval dat samen met het huisvuil opgehaald wordt bij bijvoorbeeld

kantoren, kleinhandel, ambachtstlui en andere kleinschalige bedrijven.

Niet alle bedrijven houden zich echter even strikt aan de meldingsplicht.

Daarom worden extrapolaties uitgevoerd om de totale productie aan bedrijfsafvalstoffen in Vlaanderen en de verwerkingwijze van deze afvalstoffen op een meer betrouwbare manier te berekenen. Bij grote bedrijven is in 2000 een toename van de afvalproductie te zien, bij de kleine bedrijven een afname.

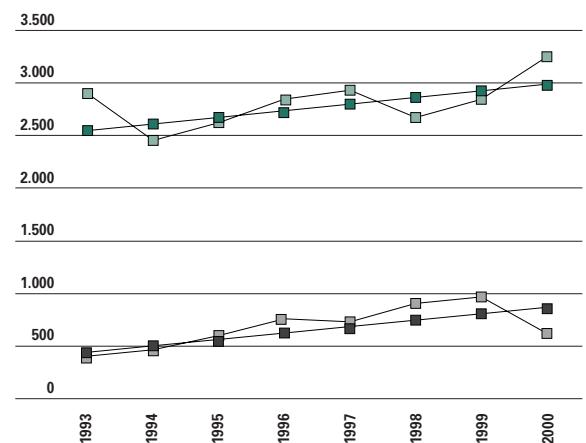
VERWERKING HUISHOUELIJK AFVAL

12.27 Evolutie van de verwerking van het huishoudelijk afval in de periode 1991-2000, in 100 000 ton. Bron: OVAM.

storten
 verbranden
 hergebruik, recyclage, composteren

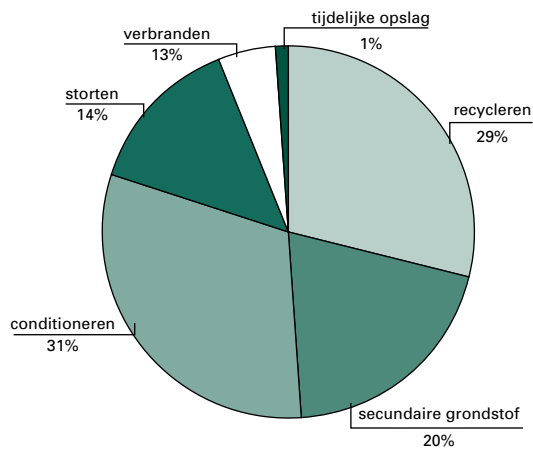
AANBOD BEDRIJFSAFVALSTOFFEN

12.28 Evolutie van de gemiddelde gemelde hoeveelheid per bedrijf voor de productie jaren 1992-1999, in kg (meldingsjaren 1993-2000). Bron: OVAM.

≥ 50 werknemers
 ≥ 50 werknemers, regressie
 20-49 werknemers
 20-49 werknemers, regressie

VERWERKING BEDRIJFSAFVALSTOFFEN

12.29 *Bedrijfsafvalstoffen, naar methode van verwerking in het Vlaamse Gewest (productiejaar 1999 meldingsjaar 2000). Bron: OVAM*

Secundaire grondstof: een afvalstof die als grondstof mag worden aangevend indien de afvalstof voorkomt op een limitatieve lijst en ze beantwoordt aan de voorwaarden inzake samenstelling en/of gebruiksdomein (als meststof of bodemverbeterend middel, bouwstof, bodem, smeer- of oplosmiddel en/of technische vloeistof, brandstof).

12.5 Natuur

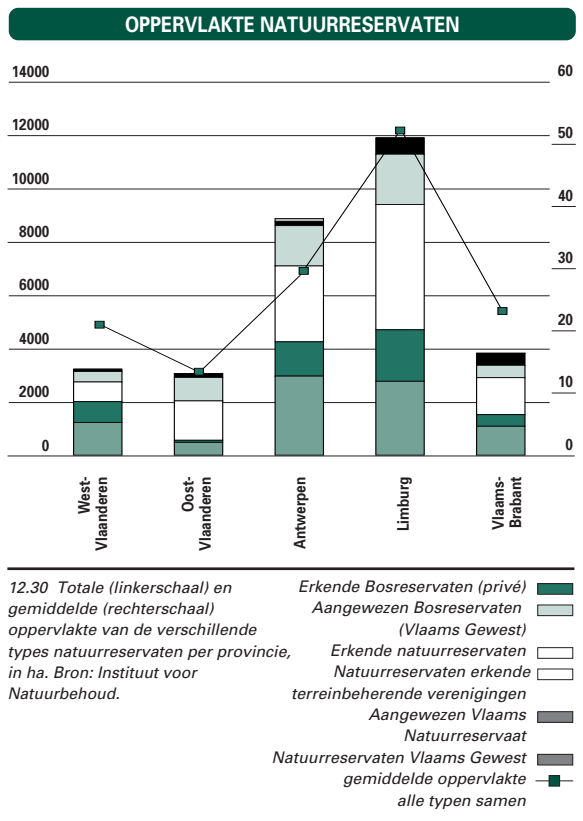
De bescherming en uitbreiding van het natuurpatrimonium is een belangrijk streven voor de Vlaamse overheid. Om dit te illustreren bespreken we de evolutie van de oppervlakte van de natuurreservaten. De voorgestelde Habitatrictlijngebieden worden bekeken in een internationale context. De biodiversiteit komt aan bod via de beschermingsgraad van biotopen en het aantal bedreigde soorten in Vlaanderen. De gezondheidstoestand van de bossen is een indicator voor de kwaliteit van het bosbestand. Het scheppen van een zo breed mogelijk maatschappelijk draagvlak is een algemene doelstelling van het natuurbeleid. Het aantal leden van milieuverenigingen is een indicator voor de betrokkenheid van de bevolking.

Natuurreservaten

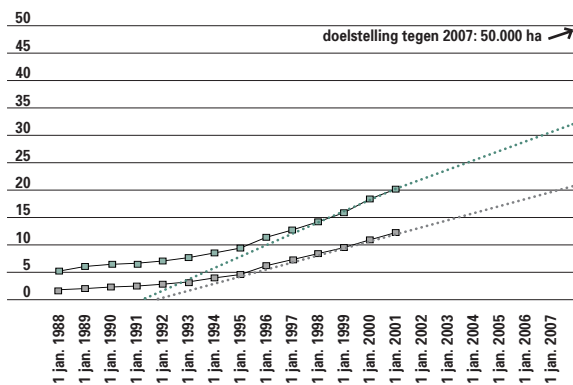
Volgens het Milieubeleidsplan moet het Vlaamse Gewest in 2007 50.000 ha **natuurreservaat** rijk zijn. Met 21.273 ha of 1,6% van Vlaanderen op 1/1/2001 is het duidelijk dat nog grote inspanningen nodig zijn om deze doelstelling te halen en onze buurlanden een beetje bij te benen. Zo beheert Nederland momenteel 7% van zijn landoppervlakte als natuurreservaat en in een internationale context wordt 10% als norm naar voor geschoven. De voorbije jaren is in Vlaanderen echter een positieve trend ingezet en in 2000 werd een recordaan-groei van 1803 ha natuurreservaat genoteerd. Terreinverwerving voor natuurbehoud is in hoofdzaak een activiteit van Aminimal (Vlaamse natuurreservaten en Bosreservaten) en de erkende terreinbeherende verenigingen zoals Natuurpunt vzw (particuliere natuurreservaten). Na goedkeuring van een beheersplan worden de natuurreservaten van Aminimal ‘aangewezen’ en die van de verenigingen ‘erkend’. Dit houdt een officieel statuut in met een resultaatverbintenis. Deskundig beheerde natuurreservaten bieden de beste garantie voor het ontwikkelen en in stand houden van hoogwaardige natuur. Antwerpen en Limburg hebben de grootste oppervlakte aan natuurreservaten.

Habitatrictlijngebieden

De **Europese Habitatrictlijn** verplicht de lidstaten om voor een selectie van bedreigde habitats en soorten beschermingsgebieden af te bakenen. Binnen deze gebieden moet men maatregelen (zowel naar ruimtelijke ordening, goede milieukwaliteit als naar natuurbeheer) nemen voor de instandhouding en, zo mogelijk, het herstel en de ontwikkeling van deze habitats en populaties van soorten. In 1996 werden door de Vlaamse Regering reeds 70.069 ha Habitatrictlijngebied aan de Europese Commissie aangemeld. De Commissie oordeelde echter dat de oppervlakte niet volstaat en stelde Vlaanderen en Wallonië in juli 1999 in gebreke.

NATUURRESERVATEN

12.31 Areal natuurreservaten in Vlaanderen in eigendom en huur en de doelstelling uit het Vlaams milieubeleidsplan 1997-2001 tegen 2007 (Mina-actie 108) in 1000 ha. Bron: Instituut voor Natuurbehoud

In regel wordt door de Commissie immers gevraagd om 60% van de oppervlakte van de gebieden waar de habitats of soorten voorkomen te beschermen. Daarop heeft de Vlaamse Regering in 2001 een bijkomende oppervlakte van 31.822 ha Habitatrichtlijngebied goedgekeurd (nieuw totaal : 101.891 ha). Deze bijkomende oppervlakte zal in de loop van 2002 opnieuw door de Commissie geëvalueerd worden. Samen met de Vogelrichtlijngebieden, zullen de Habitatrichtlijngebieden deel uitmaken van een Europees ecologisch netwerk, het 'Natura2000-netwerk'.

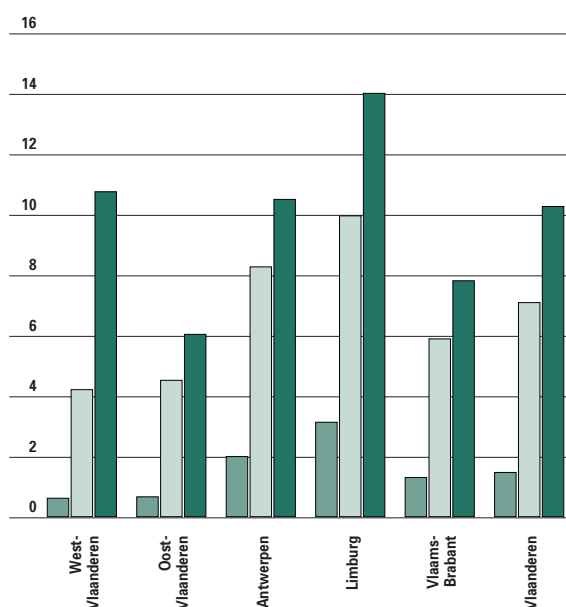
De in gebreke stelling is binnen Europa geen alleenstaand feit. Geen enkele lidstaat had op 31 januari 2001 volgens de Europese Commissie reeds voldoende Habitatrichtlijngebied afgebakend. België, Frankrijk, Duitsland, VK en Ierland zijn evenwel de enige lidstaten die ruim onvoldoende scoorden. In de loop van 2001 werden door de verschillende lidstaten nieuwe gebieden aangemeld.

Biodiversiteit

In Vlaanderen komen naar schatting meer dan 35.000 soorten planten en dieren voor. Hiervan zijn 75% ongewervelden, 24% planten en 1% vogels, zoogdieren, reptielen en amfibieën. Vooral over de ongewervelden is nog weinig geweten en is er dus geen goede toestandsschatting te maken. Hier kunnen wellicht nog duizenden nieuwe soorten ontdekt worden.

Al deze soorten werden ondergebracht in soortengroepen (o.a. zoogdieren, libellen, hogere planten, paddenstoelen). Voor vijftien van deze soortengroepen

NATUURRESERVATEN PER PROVINCIE

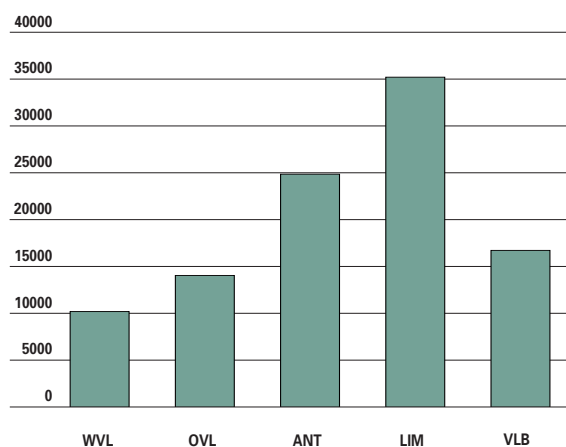

12.32 Areal beschermd als natuurreservaat, oppervlakte (zeer) waardevol op Biologische Waarderingskaart en oppervlakte groene bestemmingen op de gewestplannen, t.o.v oppervlakte provincie, in %. Bron: Instituut voor Natuurbehoud.

(goed voor 10% van het totale soortenaantal) zijn er Rode Lijsten opgesteld. Daaruit blijkt dat ongeveer een derde van de soorten uit de onderzochte groepen kwetsbaar tot uitgestorven is.

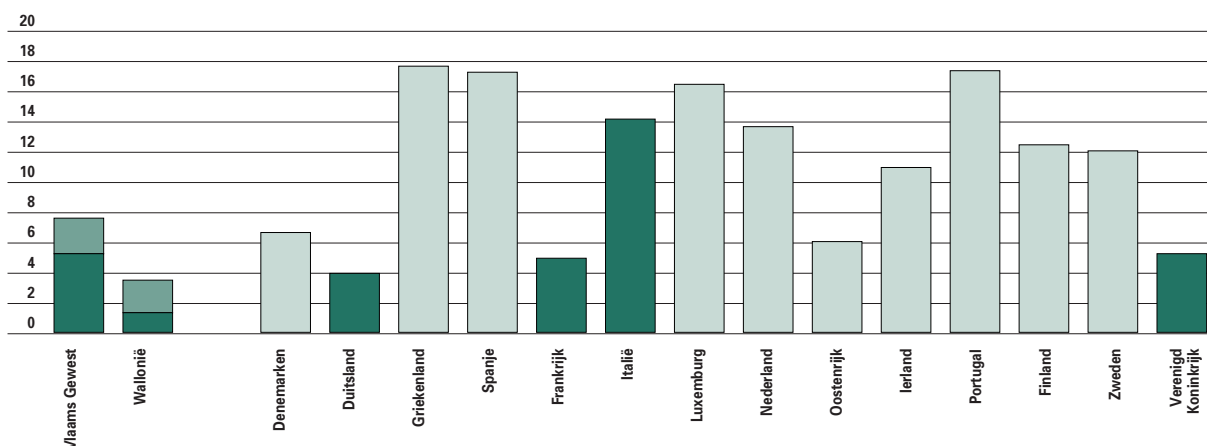
Ongeveer 8% van de onderzochte soorten is uitgestorven (319 soorten), dit wil zeggen niet meer aangetroffen sinds 1980. Veel organismen lijden onder

HABITATRICHTLIJNGEBIEDEN VLAANDEREN

12.33 Oppervlakte in ha van de aangemelde habitatrichtlijngebieden aan de Europese Commissie per provincie. Bron: Instituut voor Natuurbehoud.

HABITATRICHTLIJNGEBIEDEN EUROPA

12.34 Aangemelde habitatrictlijngebieden per land (stand van zaken op 31/1/2001), in %.
Bron: Europese Commissie DG XI, website 'Système d'informations sur la biodiversité en Wallonie', Instituut voor Natuurbehoud.

nog onvoldoedig bevonden door Europa (2000) █
bijkomende aanmelding van gebieden █
in 2001 op vraag van Europese Commissie █
volstrekt onvoldoende bevonden door Europa (2000) █

het verlies van geschikte biotopen. Tijdens de voorbije eeuw gingen vooral voedselarme, brakke en natte biotopen sterk achteruit. Voor sommige organismen, zoals vleermuizen, begint de achteruitgang op te houden, terwijl er voor enkele grote zoogdieren, zoals das en vos, nieuwe kansen ontstaan. Vissen laten, ondanks de gemiddelde waterkwaliteitsverbetering, geen duidelijke verbetering zien, behalve in de grote rivieren waar onder andere de Fint het beter doet. Voor een aantal diersoorten is het van belang om voldoende grote aaneengesloten gebieden

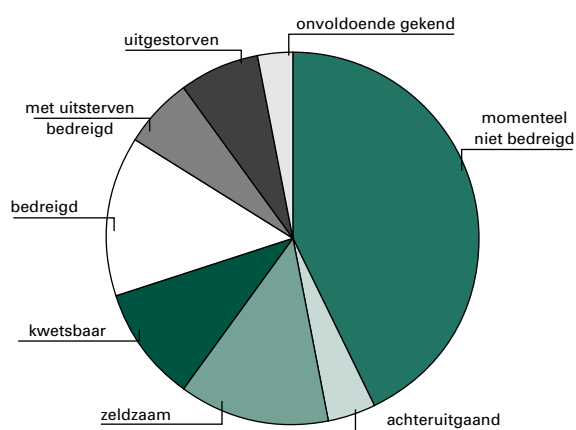
te creëren. Zeker voor de bedreigde soorten kan een kentering enkel via actieve herstelmaatregelen bereikt worden. Gestandaardiseerde monitoring is noodzakelijk om inzichten te verwerven in soortenverspreiding en evolutie en om gepaste maatregelen te nemen.

Beschermingsgraad van biotopen

De overheid tracht een aantal **zeldzame biotopen** in stand te houden. Voor sommige vegetaties is er een absoluut verbod op vegetatiewijziging (heiden en vennen, moerassen en moerasbos, diverse waterrijke gebieden, duinvegetaties). Voor graslanden wordt gekeken naar de soort vegetatie (zoals diverse typen historisch permanent grasland en grasland met verspreide natuurwaarden). Ook de planologische bestemming speelt een rol, zoals bij het verbod op vegetatiewijziging bij historisch permanent grasland in groengebied (meestal geldt hier ook een bemestingsbeperking).

Minder dan de helft van de historisch permanente graslanden geniet, ondanks het grote belang voor het natuurbehoud, bescherming. Dit vertaalt zich in een sterke achteruitgang van de oppervlakte van deze graslanden. Steekproeven in de polders wijzen op een halvering van de oppervlakte gedurende de voorbije 20 jaar. Graslanden met verspreide biologische waarde zijn overwegend niet beschermd, behalve wanneer ze in bepaalde groene gewestplanbestemmingen liggen. Bossen, struwelen en aanplanten zijn meestal onderworpen aan het bosdecreet; als men

BIODIVERSITEIT

12.35 Afname van biodiversiteit. Deze cijfers zijn gebaseerd op de Rode Lijsten van zoogdieren, broedvogels, amfibieën, reptielen, vissen, slankpootvlieden, dagvlinders, loopkevers, libellen, spinnen, sprinkhanen, hogere planten, mossen, korstmossen en een aantal groepen paddestoelelen. Bron: Instituut voor Natuurbehoud.

hier de vegetatie wil wijzigen heeft men vooraf een vergunning nodig.

Natuurontwikkeling op gemeentelijk niveau

Om ook de natuur buiten de natuurreservaten te beschermen zijn ondertussen heel wat instrumenten ontworpen. In het kader van de **gemeentelijke milieuconvenanten** bezit 94% van de gemeenten een goedgekeurd gemeentelijk natuurontwikkelingsplan (GNOP). In het **GNOP** formuleert de gemeente haar toekomstige beleid inzake natuurbehoud. Op 1 maart 2001 beschikte 40% van die gemeenten over één of meerdere goedgekeurde natuurprojecten die in het verlengde liggen van de GNOP-actieplannen. In ongeveer één derde van de projecten gaat het om het aankopen, inrichten en beheren van

lokale natuur-, bos- en parkterreinen. Een kwart heeft betrekking op het aanleggen of onderhouden van kleine landschapselementen en een achtste bestaat uit sensibiliseringsacties.

Draagvlak voor natuur

Een goed natuurbeleid moet kunnen bouwen op een breed draagvlak. Dit betekent niet alleen dat de bevolking het natuurbeleid aanvaardt, maar ook dat ze zich actief inzet in het natuurbehoud. Het aantal **leden van natuurverenigingen** vormt hiervoor een goede indicator. We zien dat het aantal leden van natuurverenigingen sinds 1980 in stijgende lijn gaat, vooral sedert begin jaren '90 is een sterke stijging te merken. Een draagvlak is trouwens niet alleen bij de bevolking vereist, maar ook bij de ambtenaren en de politici.

BESCHERMINGSSTATUS VAN BIOTOPEN

BIOTOPEN (1)	OPPERVLAKTE IN HA VOLGENS HUN BESCHERMINGSSTATUS M.B.T. VEGETATIEWIJZIGING OF BEMESTINGSBEPERKING (2GVE) (3) (5)				
	VERBOD	VERGUNNING	MELDINGSPLICHT	ENKEL 2 GVE	ONBESCHERMD
Heiden en vennen (BVR 23.7.98)	11020 à 17270	-	-	-	-
Moerassen en moerasbos (BVR 23.7.98) (4)	7090 à 14830	-	-	-	-
Uitbreiding moerasbos (2) (4)	-	7350 à 10390	-	-	-
Waterrijke gebieden (BVR 23.7.98)	5830 à 9010	-	-	-	-
Uitbreiding (2)	-	1530 à 2030	3280 à 3610	-	-
Duinvegetaties (BVR 23.7.98)	2000 à 3460	-	-	-	-
Historisch permanent grasland (BVR 23.7.98)	9540 à 10870	11460 à 12630	-	-	25260 à 28810
Graslanden met verspreide biologische waarde	-	-	-	2040 à 2510	22400 à 27320
Graslandcomplexen met bomenrijen, houtkanten	-	-	-	-	72000 à 76000
Ruigten	-	2650 à 3570	-	-	3570 à 4800
Bossen van mesofiele tot droge gronden (2) (4)	-	29000 à 36000	5100 à 6600	-	-
Struwelen van mesofiele tot droge gronden (2) (4)	-	3020 à 4620	2520 à 3610	-	-
Aanplanten (2) (4)	-	63200 à 72000	15800 à 17500	-	-

12.36 Oppervlakte (in ha) van de Vlaamse biotopen volgens hun beschermingsstatus m.b.t. vegetatiewijziging of bemestingsbeperking.

Bron: Instituut voor Natuurbehoud.

(1) De verschillende biotopen worden gegroepeerd volgens het BVR 23.7.98 (elke groep bestaat uit diverse biotopen)

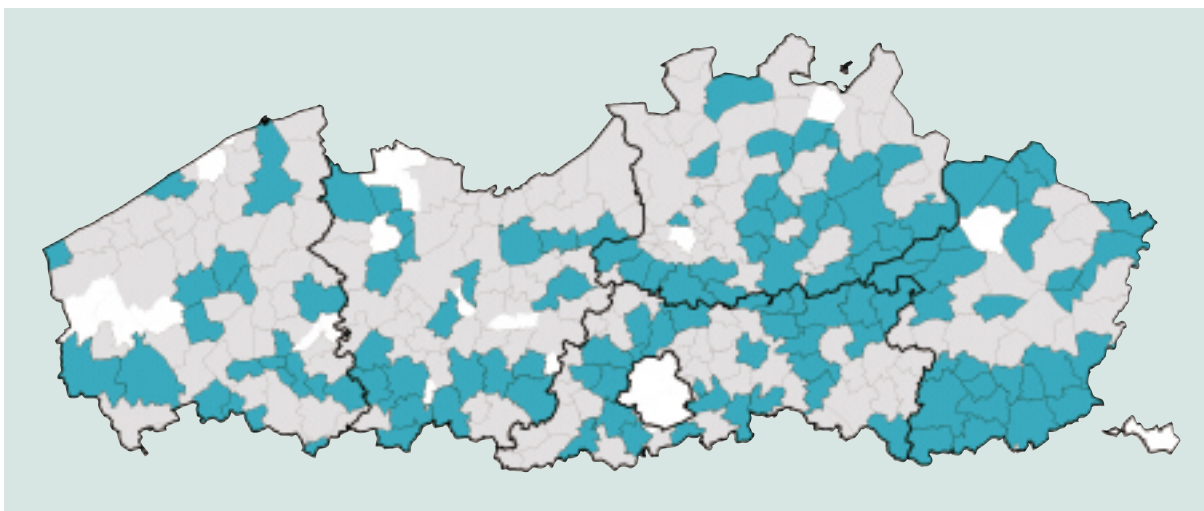
(2) In het BVR 23.7.98 zijn niet alle Vlaamse biotopen opgesomd; vanuit ecologisch oogpunt is het logisch een aantal andere biotopen toe te voegen

(3) doordat de vlakken van deze kaarten vaak meer dan één biotoop bevatten moet onderscheid gemaakt worden tussen een onder- en bovengrens

(4) ook (deels) onderhevig aan het bosdecreet

(5) 2 GVE = nulbemesting, met uitzondering van rechtstreekse uitscheiding door 2 grootvee eenheden/ha/jaar

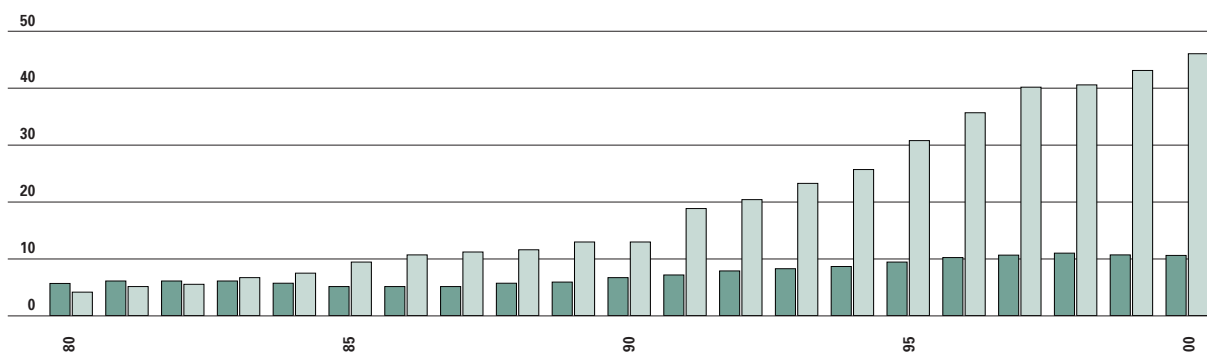
GEMEENTELIJKE NATUURONTWIKKELINGSPANNEN

12.37 Gemeentelijke natuurontwikkelingsplannen (1/3/2001). Bron: LIN, afdeling Natuur en Instituut voor Natuurbehoud.

provincie
 goedgekeurde natuurprojecten GNOP
 goedgekeurd GNOP
 geen GNOP

LEDEN NATUURVERENIGINGEN

12.38 Evolutie van het aantal leden van de natuurverenigingen Natuurrezervaten en Wielewaal. Aantal leden x1000. Bron: Instituut voor Natuurbehoud.

Wielewaal
 Natuurrezervaten

12.6 Bosgezondheid

Uit de Vlaamse **bosvitaliteitinventaris** blijkt dat het percentage beschadigde bomen in 2000 toenam in vergelijking met het voorgaande jaar. Ook het aandeel bomen met abnormale verkleuringverschijnselen nam toe. De kroonconditie verminderde vooral bij de naaldbomen, in mindere mate ook bij de loofbomen. In totaal is een kwart van de geïnventariseerde bomen beschadigd.

Het bosvitaliteitmeetnet in Vlaanderen telt 72 meetpunten, waarvan er tien behoren tot het pan-Europese meetnet. Bij de jaarlijkse beoordeling van de boomkronen worden de bomen ingedeeld in bladverlies- en bladverkleuringsklassen. Beschadigde bomen vertonen meer dan 25% blad- of naaldverlies. Bomen met abnormale verkleuring hebben verkleuringverschijnselen over meer dan 10% van de boomkroon.

Niet alle boomsoorten deden het slecht. Het bladverlies bleef stabiel bij Populier en verminderde in lichte mate bij Zomereik. Beide boomsoorten behielden echter het hoogste percentage beschadigde bomen. Bij Beuk en Amerikaanse eik werd een verminderde vitaliteit waargenomen. Zowel bij Grove den als Corsicaanse den nam het naaldverlies

voor het tweede opeenvolgende jaar toe. De Corsicaanse den bleef de naaldboomsoort met het hoogste aandeel beschadigde exemplaren. De oorzaken zijn verscheiden: weersomstandigheden, luchtverontreiniging, insecten, schimmels en standplaatseigenschappen zijn de belangrijkste stressfactoren.

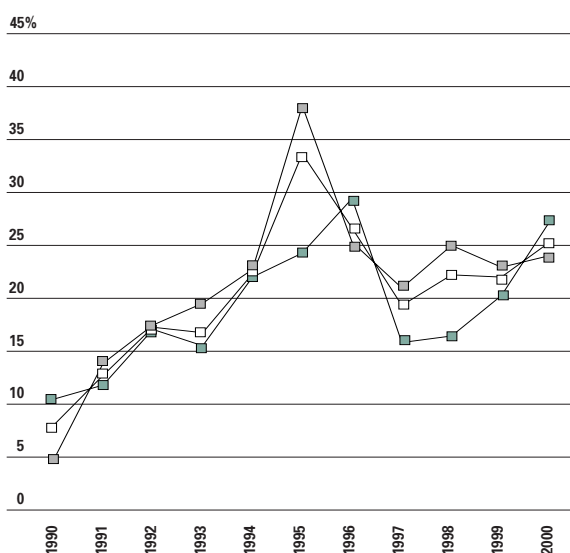
Eiken- en beukensterfte wordt op verschillende plaatsen in Vlaanderen waargenomen. De gezondheidstoestand van de inheemse Eiken is op Europese schaal sinds enige tijd verontrustend.

Bosvitaliteit in Europa

De meeste Europese landen maken jaarlijks een inventaris op van de toestand van hun bossen. Voor deze **inventarisatie van de bosvitaliteit** worden internationale voorschriften gevolgd. De methodiek is echter niet in elk land gelijk, zodat men bij vergelijkingen uiterst voorzichtig moet blijven.

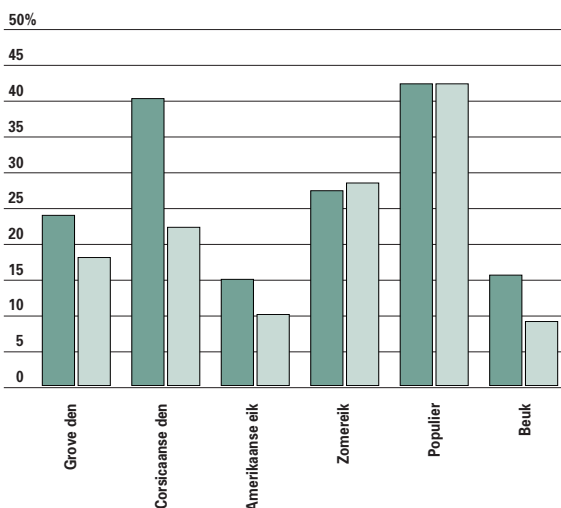
Het percentage beschadigde bomen bedroeg in het Vlaamse Gewest 25%. Dit is in vergelijking met de rest van Europa bijzonder hoog. Enkel Italië doet slechter.

BOSGEZONDHEID

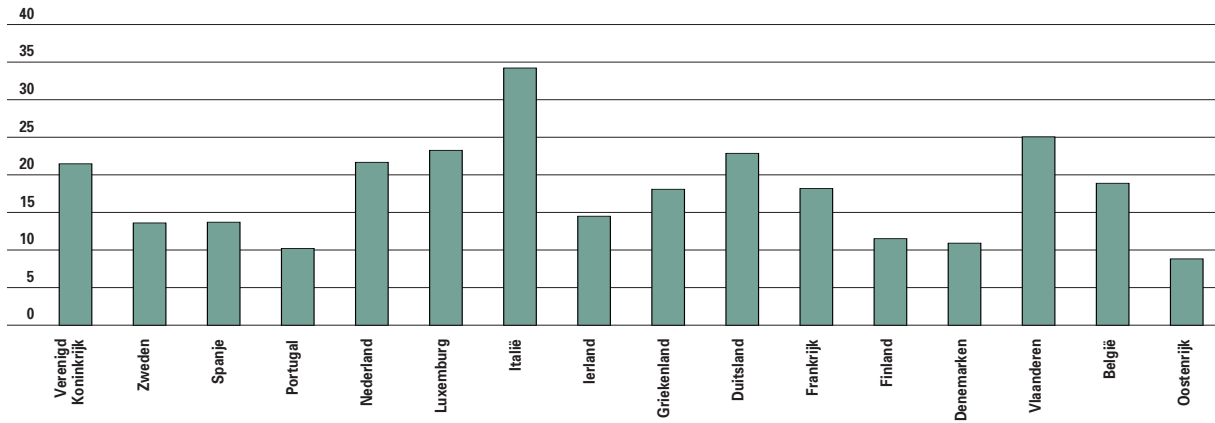
12.39 Evolutie van het percentage beschadigde bomen, van 1990 tot 2000. Bron: Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer.

GEZONDHEID PER BOOMSOORT

12.40 Evolutie van het percentage beschadigde bomen per boomsoort van 1999 tot 2000. Bron: Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer.

BOSGEZONDHEID VERGELIJKING EUROPEES

12.41 Percentage matig tot zwaar beschadigd of dode bomen, per land, in 2000.
Bron: EC-UN/ECE, Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer.

VOOR MEER INFORMATIE

MIRA-T 2001, Milieu- en natuurrapport Vlaanderen: thema's, Vlaamse Milieumaatschappij, 2001.
Natuurrapport 2001, Toestand van de natuur in Vlaanderen: cijfers voor het beleid, Instituut voor Natuurbehoud, 2001.

Websites

Vlaamse Milieumaatschappij: <http://www.vmm.be>

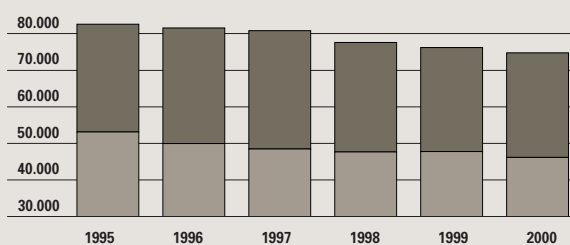
Vlaamse Landmaatschappij: <http://www.vlm.be>
Openbare Afvalstoffenmaatschappij van het Vlaamse Gewest: <http://www.ovam.be>
Instituut voor Natuurbehoud: <http://www.instnat.be>
Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer: <http://www.ibw.vlaanderen.be>
Intergewestelijke Cel voor het Leefmilieu: <http://www.irceline.be>

Landbouw

hoofdstuk 13

Kerncijfers

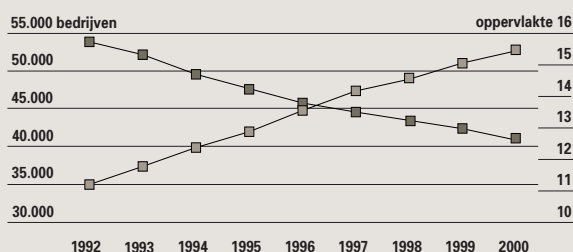
WERKGELEGENHEID

Aantal bestendige en niet-bestendige werkrachten in land- en tuinbouw, van 1995 tot 2000. Landbouw telling telkens op 15 mei. Bron: NIS.

Bestendige werkrachten
Niet-bestendige werkrachten

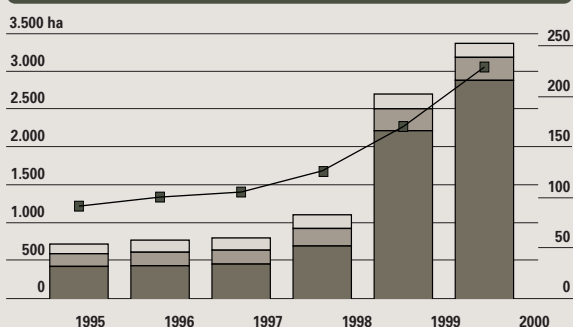
AANTAL EN OPPERVLAKTE BEDRIJVEN

Evolutie van het aantal en de gemiddelde oppervlakte van de land- en tuinbouwbedrijven, 1992-2000. Bron: NIS, Landbouw telling 15 mei.

aantal bedrijven
gem. opp. (ha)

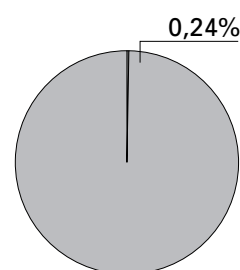
BIOLOGISCHE LANDBOUW

Aantal bedrijven en areaal biologische landbouw, 1995-2000. Rechterkolom: aantal bedrijven. Bron: BLIVO.

areaal fruitteelt
areaal groenteteelt
areaal akkerbouw en grasland
aantal biologische bedrijven

Uitgaven

Aandeel van het land- en tuinbouwbeleid in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- In 1999 realiseerde niet langer de varkenssector maar de rundveehouderij de grootste omzet.
- De voorbije 8 jaar verdwenen meer dan 12.000 landbouwbedrijven.
- Het aantal arbeidskrachten in de landbouw daalde het vorig decennium met 22%.
- De biologische landbouw neemt nog maar 0,5% van de totale landbouwoppervlakte in.
- In de vissersvloot blijft het gemiddeld vermogen en de tonnenmaat maar stijgen. Toch bereikte de visaanvoer door de eigen vaartuigen in 2000 een dieptepunt.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/landbouw

13.1 Structuur en economische karakteristieken

Vlaanderen heeft een bescheiden landbouwoPPERvlakte. Toch halen de Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven per hectare opbrengsten en inkomens die het Europese gemiddelde flink overtreffen. Dit wijst op een hoogproductieve en intensieve land- en tuinbouw, wat uiteraard ook een aantal problemen met zich meebrengt. Daarom wordt in de hierna volgende tekst, naast de klassieke gegevens over productie, aantal bedrijven, tewerkstelling en inkomens, ook aandacht besteed aan het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds dat een belangrijke rol moet spelen in de heroriëntatie van de Vlaamse landbouwsector. Ook de (permanente) vorming van de land- en tuinbouwers zal hiertoe zijn steentje moeten bijdragen.

Veeteelt

De Vlaamse boer is vooral een veehouder. De voorbije vijf jaren (1995-1999) was de veehouderij goed voor een omzet van gemiddeld 2,9 miljard euro of 62% van de totale omzet in de land- en tuinbouw. De veeteelt komt niettemin onder druk. De sterke daling van de varkensprijzen deed de omzet in 1998 teruglopen tot 2,8 miljard euro en toen daar in 1999 nog de dioxinecrisis bovenop kwam, daalde de omzet tot 2,4 miljard euro.

De veehouderij is verspreid over ongeveer 30.000 kleine en grote landbouwbedrijven in alle Vlaamse provincies, met concentraties van gespecialiseerde varkenshouderij in West-Vlaanderen, vetmesterij van kalveren in Antwerpen en gespecialiseerde melkveebedrijven in de Antwerpse en Limburgse Kempen. Rundvlees- en melkproductie, die in 1999 elk circa

22% van de totale omzet van de veeteelt voor hun rekening namen, hadden minder dan andere sectoren te lijden onder de dioxinecrisis.

De rundveehouderij is de meest verspreide vorm van veehouderij, maar het aantal bedrijven, zowel met zoogkoeien als met melkkoeien, blijft dalen. Het totaal aantal runderen daalt ook. Hier kunnen we een onderscheid maken tussen het aantal melkkoeien dat tussen 1995 en 2000 terugliep met 10% en het aantal zoogkoeien dat in deze periode met 11% steeg. De vetmesting van kalveren gebeurt op 687 bedrijven met een veebezetting van ongeveer 160.000 dieren. Deze vorm van veehouderij is sterk geïntegreerd met de producenten van kunstmelk en de slachthuizen. De productiewaarde bereikt zowat 250 miljoen euro, ongeveer de helft van de waarde van de totale vleesveeproductie in Vlaanderen.

De varkenshouderij, voor 96% een Vlaamse aangelegenheid, is vanuit economisch standpunt het belangrijkste onderdeel van de Vlaamse land- en tuinbouw. De omzet, normaal goed voor zo'n 1,5 miljard euro, viel terug tot 1,2 miljard euro in 1998 en tot 0,95 miljard euro in 1999, een absoluut dieptepunt. Het aantal varkensbedrijven liep tussen 1995 en 2000 met 21% terug maar het aantal dieren bleef nagenoeg constant. De contractteelt is hier vrij algemeen verspreid, het meest bij de productie van mestvarkens. De integratoren zijn vooral veevoederbedrijven.

De pluimveehouderij is eveneens sterk geïntegreerd met de veevoedersector, de broeierijen, de kippen-slachterijen en de eierpakstations. Ook in deze sector zette de dioxinecrisis een domper: de vleesproductie en de consumptie-eieren haalden in 1999 ruim

VEETEELT			
	AANTAL BEDRIJVEN	AANTAL DIEREN	PRODUCTIEWAARDE (MILJOEN EURO)
Runderen	23.517	1.584.548	1.046,37
waarvan melkkoeien	10.453	333.395	535,58
Varkens	9.508	7.371.688	954,62
Pluimvee (hennen, vleeskippen en hanen)	3.507	36.205.925	366,97

13.1 Veeteelt. Aantal bedrijven, aantal dieren en productiewaarde, 1999. Bron: NIS / ALT.

22% minder omzet dan het jaar voordien. Tussen 1995 en 2000 nam het aantal bedrijven met legkippen voortdurend af, terwijl het aantal bedrijven gericht op de vleesproductie en het totaal aantal dieren toenam.

Akkerbouw

Door het overwicht van de veeteelt zou men haast vergeten dat Vlaanderen ook nog akkerbouw heeft, vooral in de polders, de leemstreek en de zandleemstreek. In totaal omvat de akkerbouw een derde van het Vlaamse landbouwareaal, met over de periode 1995-1999 een gemiddelde productiewaarde van 427 miljoen euro of 10% van de totale omzet in land- en tuinbouw (389 miljoen euro in 2000, goed voor 8% van de totale omzet).

Aardappelen en suikerbieten zorgen voor de grootste omzet. De oppervlakte van de aardappelvelden schommelt sterk van jaar tot jaar, toch is er de laatste 20 jaar een stijgende trend merkbaar. De graanteelt neemt de grootste oppervlakte voor zijn rekening met 55.662 ha tarwe, 31.693 ha korrelmaïs en 8.731 ha gerst. Gerst is een teruglopende teelt, het areaal van korrelmaïs kende daarentegen een verviervoudiging in de jaren '90. Deze teelt staat in nauw verband met de veehouderij.

Daarnaast zijn er nog een paar kleinere teelten zoals die van vezelvlas (3.871 ha), cichorei (3.333 ha), tabak (348 ha) en hop (253 ha).

Tuinbouw

In waarde en in areaal is de groenteteelt de belangrijkste sub-sector van de Vlaamse tuinbouw. De totale omzet van 0,72 miljard euro (53 % van de totale tuinbouwomzet) werd in 1999 voor de helft gehaald in open lucht, met als voornaamste specialisaties witloof en prei, en voor de andere helft onder glas, met vooral tomaten, kropsla, paprika en komkommer. De teelt onder glas kende in 1999 zowel een daling in productie als in prijzen. In 2000 was de groenteteelt goed voor 694 miljoen euro of 50%

van de totale tuinbouwomzet.

Het Vlaamse fruitbomenareaal bevindt zich voor 60% in het Limburgse Haspengouw. Op twee derde van de bedrijven gaat het om laagstammig hardfruit, overwegend appels (15.000 ha) met als meest voorkomende variëteit de Jonagold, en peren (5.800 ha) waar de Conférence overheerst. Een teelt die nog aan belang wint is die van aardbeien.

De sector van de niet-eetbare tuinbouwproducten zorgt bijna voor een derde van de omzet in de tuinbouw. De azalea bijvoorbeeld neemt bijna de helft voor haar rekening van de omzet in de totale eigenlijke sierplanten- en bloemeteelt. In twintig jaar verviervoudigde de azaleaomzet tot zo'n 100 miljoen euro. Een andere bloeiende bedrijfstak vormen de boomkwekerijen die een omzet van 150 miljoen euro realiseren.

Aantal bedrijven

Het aantal land- en tuinbouwbedrijven is de voorbije jaren sterk teruggelopen, sinds 1992 verdwijnen jaarlijks zo'n 1.600 bedrijven. De resterende bedrijven zijn voor iets meer dan de helft beroepslandbouwbedrijven. Het onderscheid tussen beroeps- en gelegenheidsbedrijf komt ruwweg overeen met een voltijdse of deeltijdse landbouwactiviteit. De daling betekent niet dat de landbouwproductie terugloopt, het zijn de kleinere bedrijven of bedrijven zonder familiale opvolger die verdwijnen. De grotere bedrijven nemen in aantal, oppervlakte en veebezetting toe. De scheidingslijn (volhardingsdrempel) tussen de groeiende groep bedrijven en de wegwijnende groep blijkt voor de beroepsbedrijven te liggen bij een bedrijfsoppervlakte tussen 30 en 40 ha. Beneden die oppervlakte neemt het aantal bedrijven af, hierboven neemt het aantal toe. De schaalvergroting van de beroepslandbouwbedrijven heeft tijdens de jaren 90 geleid tot een verdere specialisatie: ongeveer drie kwart van de bedrijven is gespecialiseerd en richt zich in hoofdzaak naar één deelsector.

Tewerkstelling

Samen met het aantal bedrijven kende ook de tewerkstelling een gevoelige daling. Het totaal aantal arbeidskrachten nam de voorbije 10 jaar af met maar liefst 22%.

Sinds 1995 daalde het aantal voltijdse werkkrachten met 14%, terwijl het aantal deeltijds werkenden nagenoeg constant bleef. Ongeveer 60% zijn bestedige arbeidskrachten, één op drie is een vrouw. Een stabiel landbouwareaal gekoppeld aan een dalend

AKKERBOUW

	AANTAL BEDRIJVEN	AREAAL (HA)	PRODUCTIEWAARDE (MILJOEN EURO)
Tarwe	16.875	109.452	47,10
Suikerbieten	7.928	37.603	99,16
Aardappelen	11.786	44.676	242,94

13.2 Akkerbouw. Aantal bedrijven, areaal en productiewaarde voor de voornaamste teelten, 1999. Bron: NIS / ALT.

LAND- EN TUINBOUWBEDRIJVEN

	LANDBOUW HOOFDBEROEP		TUINBOUW HOOFDBEROEP		LANDB./TUINB. NEVENBEROEP		TOTAAL*	
	AANTAL	OPP. (HA)	AANTAL	OPP. (HA)	AANTAL	OPP. (HA)	AANTAL	OPP. (HA)
1992	29.800	507.606	6.616	27.382	16.692	60.387	53.669	601.659
1993	28.637	512.386	6.524	29.154	16.014	61.864	51.734	609.541
1994	27.478	517.385	6.332	29.643	15.432	62.666	49.761	615.994
1995	26.498	519.216	6.272	30.436	14.829	63.370	48.104	618.929
1996	25.373	525.155	6.021	31.173	14.184	62.721	46.062	625.239
1997	24.157	524.589	5.874	32.554	14.002	66.406	44.527	630.679
1998	23.591	529.818	5.792	33.299	13.637	64.734	43.509	635.827
1999	22.813	530.323	5.658	32.920	13.449	65.631	42.377	636.477
2000	21.933	527.657	5.373	32.969	13.299	69.101	41.047	636.876

13.3 Evolutie van het aantal land- en tuinbouwbedrijven, van 1992 tot 2000. Landbouwtelling telkens op 15 mei. Bron: NIS.

* Het totaal bevat naast de land- en tuinbouwbedrijven in hoofd- of nevenberoep ook nog de instellingen met land- en tuinbouwproductie of veehouderij, de aannemers met eigen productie, de aannemers zonder eigen productie en de coöperatieven.

aantal bedrijven en arbeidskrachten betekent dat de arbeidsproductiviteit moet toenemen. Momenteel bewerkt 1 arbeidskracht gemiddeld 15,5 ha, een toename met de helft sedert 1990.

Inkomen

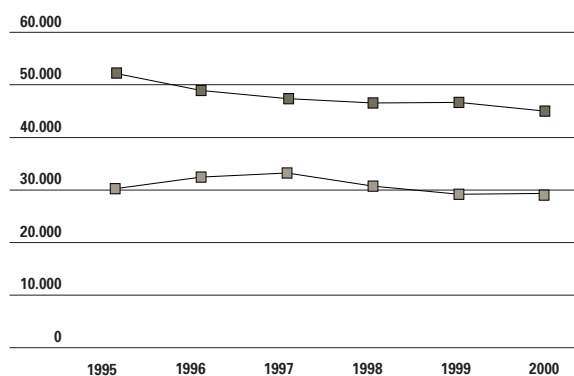
Een landbouwer is nooit zeker van zijn inkomen. De oogst kan tegenvallen en de prijzen zijn zelden volkomen voorspelbaar. Een gemiddeld jaarlijks full time inkomen in de beroepslandbouw, exclusief tuinbouw, wordt voor het boekjaar 1999-2000 geraamd op 22.212 euro. Dit inkomen kent sterke schommelingen per streek en per bedrijfstype. De bedrijven gespecialiseerd in mestvee en gemengd rundvee hebben het laagste gemiddelde arbeidsin-

komen over de periode 1995-2000. De varkenshouders scoorden het hoogst, hoewel zich sterke fluctuaties voordeden tijdens deze periode. Ook de akkerbouwbedrijven, al dan niet met rundvee kenden relatief hoge inkomens.

VLIF

Via het Vlaams Landbouw investeringsfonds (VLIF) steunt de Vlaamse overheid de land- en tuinbouwsector met rentesubsidies, investeringspremies en leningwaarborgen. In het verleden lag de nadruk vooral op de verbetering van de structuur en de continuïteit van de bedrijven, eind 2000 werd echter de nieuwe VLIF-regelgeving van kracht met daarin meer aandacht voor een duurzame en multifunctionele landbouw, zonder evenwel de economische leefbaarheid uit het oog te verliezen. Hierdoor was 2000

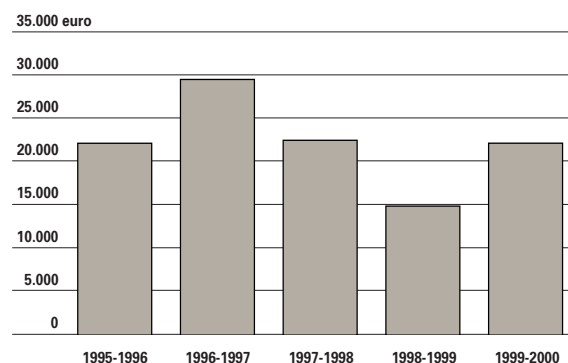
WERKGELEGENHEID

13.4 Aantal bestendige en niet-bestendige werkkrachten in land- en tuinbouw, van 1995 tot 2000. Landbouwtelling telkens op 15 mei. Bron: NIS.

Bestendige werkkrachten —■—
Niet-bestendige werkkrachten -□-

INKOMEN

13.5 Evolutie van het gemiddeld arbeidsinkomen per arbeidseenheid in beroepslandbouwbedrijven, van 1995 tot 1999. Bron: ALT.

voor het VLIF een scharnierjaar waarin beduidend minder steunaanvragen zijn binnengekomen dan de voorgaande jaren (1844 dossiers, een daling van 46% tegenover 1999, het kredietvolume daalde zelfs met 58%). Dit is een logisch gevolg van de anticipatie op de nieuwe regelgeving eind 1999. Wanneer 1999 en 2000 samen bekeken worden, krijgen we opnieuw cijfers die in de lijn liggen van de voorbije jaren: 2626 dossiers voor een kredietvolume van 233,6 miljoen euro.

Vorming

De afdeling land- en tuinbouwvorming geeft naast korte vormingsactiviteiten en voordrachten ook cursussen aan personen die zich als landbouwer willen vestigen, en C-cursussen gewijd aan een of meerdere bedrijfstakken of specialisaties.

Het aantal betaalde uren cursus vertoonde een licht dalende trend in de periode 1995-1999. In 2000 is er een nieuwe piek, vooral door de toenemende belangstelling voor computerbijscholing. Vermits de thema's van de cursussen afhankelijk zijn van vormingsbehoeften bij de potentiële deelnemers, geven ze goed aan wat leeft bij de landbouwers. We zien de technische cursussen in praktisch alle sectoren afnemen, terwijl de algemene cursussen bedrijfsleiding (bijna uitsluitend informatica) aangroeien.

VLIF-STEUN

	RENTESUBSIDIE (EURO)
Eerste installatie / Overname	9.157.695
Aankoop hoeve en woning	2.109.377
Bouw en verbetering landbouwbedrijfsgebouwen	4.316.804
Bouw en verbetering tuinbouwbedrijfsgebouwen	5.801.332
Andere bedrijfsverbeteringen	4.660.358
Diversificatie en verbreding van land- en tuinbouw	51.499
Aankoop materiaal en vee	2.905.054
Milieu en dierenwelzijn	1.286.025
Landbouwers- en tuinderscoöperaties	128.318
Totaal	30.416.462

13.6 Verdeling van de in 2000 toegekende VLIF-steun in de vorm van rentesubsidies per investeringscategorie. Bron: VLIF.

VORMINGSCURSUSSEN

	1995	1996	1997	1998	1999	2000*
Rundveehouderij	4.294	3.030	2.415	1.556	2.217	1.744
Varkenshouderij	821	725	944	484	726	477
Pluimveehouderij		21	93	66	21	
Andere diersoorten	957	958	783	910	877	676
Akkerbouw	192	1.145	693	348	153	383
Groenteteelt	553	513	262	202	160	85
Fruitteelt	892	689	518	528	642	578
Sierteelt	2.541	1.813	1.905	1.892	1.665	1.362
Algemene thema's	7.786	4.721	4.944	6.929	7.463	9.411
B1-cursussen (vestigingscursussen)	3.552	2.937	2.099	2.263	1.566	2.155
B3-cursussen (specialisatiecursussen)		522	1.043	1.339	1.081	649
Totaal	21.588	17.074	15.699	16.517	16.571	17.520

13.7 Onderwerp van de permanente vormingscursussen uitgedrukt in aantal uren, 1995-2000. Bron: ALT.
* jaar 2000 op basis van de aanvragen, voorlopige cijfers.

13.2 Duurzame landbouw

De beleidsnota en de beleidsbrieven leggen sterk de klemtoon op een meer duurzame landbouw met aandacht voor de sociale en ecologische aspecten. Dit betekent op milieu- en diervriendelijke wijze kwaliteitsvolle producten en diensten leveren, de open ruimte op verantwoordelijke wijze beheren en zorgen voor een volwaardig inkomen voor de landbouwers. In dat kader kijken we hier naar de evolutie van de biologische landbouw en de beheersovereenkomsten.

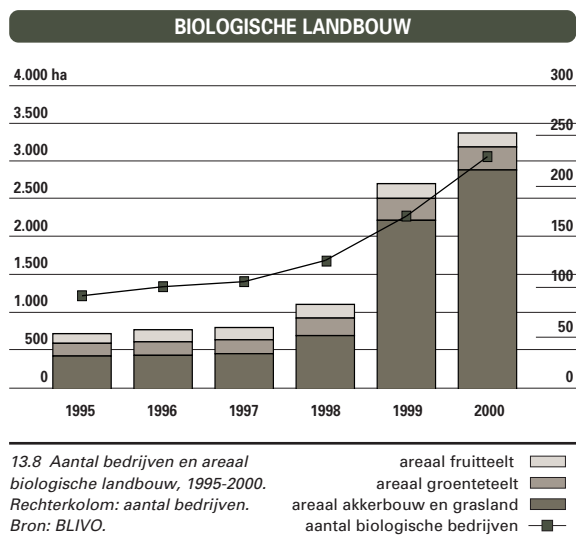
Biologische landbouw

Biologische landbouw is de duurzame productiewijze bij uitstek. Het beleid wil dan ook de vrije, marktgerichte ontwikkelingen in de biologische sector aanmoedigen. De biologische landbouw kende de laatste jaren een aanhoudende groei. De voorbije drie jaar is het aantal bedrijven meer dan verdubbeld, terwijl het areaal in dezelfde periode verviervoudigde. Hiermee vertegenwoordigt de biologische landbouw

momenteel 0,5% van de totale landbouwoppervlakte. De toename komt bijna uitsluitend vanuit de melkveehouderij, in de groenteteelt blijft de groei achter en de oppervlakte fruitteelt is zelfs gedaald. Dit komt omdat het premiestelsel voor biologische landbouw vooral aantrekkelijk blijkt voor extensief grasland, voor de meer intensieve productiesectoren staat de steun niet in verhouding met de opbrengst-delving en investeringskost die de omschakeling met zich meebrengt. Intussen blijft de vraag naar biologische producten in Vlaanderen het aanbod overstijgen, met een belangrijke import van bio-producten tot gevolg. In België steeg de omzet van de biologische sector tussen 1997 en 2000 van 62 naar 149 miljoen euro. Dat is nog altijd niet meer dan 1% van de totale verkoop van voeding. Een deel wordt afgezet via groentenabonnementen, een derde via de grootwarenhuizen en het grootste deel wordt rechtstreeks verkocht aan de consument.

Beheersovereenkomsten

Ook de beheersovereenkomsten passen in het streven naar een duurzame landbouw. De beheersovereenkomsten afgesloten met de Vlaamse Landmaatschappij kunnen betrekking hebben op het natuurbeheer of op het realiseren van bepaalde milieudoelstellingen. In ruil ontvangt de landbouwer een vergoeding. Momenteel zijn er 5 groepen beheersovereenkomsten, elk onderverdeeld in specifieke beheerspakketten. Daarnaast kent de administratie land- en tuinbouw nog 4 verschillende subsidies toe voor milieuvriendelijke landbouwproductiemethodes. Deze reeds bestaande subsidieregeling werd bij de uitwerking van het Vlaams plan voor plattelandontwikkeling overgenomen. In beide gevallen gaat het om vrijwillige contracten afgesloten op perceelsniveau en voor een periode van 5 jaar. Vermits deze maatregelen slechts van start gingen in 1999 is het moeilijk hier trends of evoluties te onderscheiden.

BEHEERSOVEREENKOMSTEN

	AANTAL			OPPERVLAKTE		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001
Groenbedekking in de winter	875	97	nb	5.113	548	
Mechanische onkruidbestrijding	0	17	165		124	1.194
Verminderd gebruik pesticiden en meststoffen in sierteelt	0	90	nb		nr	nr
Genetische diversiteit	330	122	nb		nr	nr
Weidevogelbeheer		71	82		151	68
Perceelsrandenbeheer		122	254		3.716	4.745
Beheersovereenkomst water in kader van Mestdecreet		12.827	7.512		17.479	10.401
Beheersovereenkomst natuur in kader van Mestdecreet		875	165		1.257	185
Aanleg en onderhoud van kleine landschapselementen		215	343		nr	nr
Totaal	1.205	14.436	8.521		23.275	16.593

13.9 Aantal afgesloten beheersovereenkomsten en oppervlakte beheersovereenkomsten in Vlaanderen, 1999-2001. Bron: VLM / ALT.
 nb = niet beschikbaar, nr = niet relevant

13.3 Visserij

De beleidsnota onderstreept het belang van een voldoende grote vissersvloot met een hoge toegevoegde waarde. Hierbij staan het verhogen van de veiligheid en het verbeteren van de arbeidsomstandigheden aan boord centraal. Deze elementen komen aan bod in volgend hoofdstuk, met naast het FIVA, als belangrijk instrument voor het structuurbeleid in de visserij, ook aandacht voor de evolutie van de vissersvloot en de aanvoer van vis door deze vloot.

FIVA

Het Financieringsinstrument voor de Vlaamse Visserij- en Aquicultuursector (FIVA) werd opgericht in 1997 om het aantal jonge reders en aquicultuurbedrijven te verhogen, de vissersvloot te verjongen en de rederijen en aquicultuurbedrijven te moderniseren. De steun wordt toegekend onder de vorm van een rentesubsidie, eventueel aangevuld met een leningswaarborg. Investerings met eigen middelen genieten van een vergelijkbare kapitaalpremie. Na de succesvolle start in 1998 en 1999, liep het aantal aanvragen in 2000 sterk terug, vooral door de hoge brandstofprijzen. Ook anticipeerde de sector op een aangekondigde wijziging van de EU-regelgeving. In 2000 werden slechts 40 dossiers ingediend door 33 verschillende rederijen en 1 aquicultuur-

bedrijf. Twee derden van deze dossiers betroffen echter overbruggingskredieten omwille van de sterk gestegen brandstofprijzen. In totaal kende het FIVA in 2000 1,3 miljoen euro **rentesubsidie** toe en 0,4 miljoen euro **kapitaalpremie**.

Net zoals de voorgaande jaren neemt de vervangings-nieuwbouw het grootste deel van de investeringen voor zijn rekening, met de overname van een vaartuig bij een eerste installatie op de tweede plaats. De aquicultuur blijft een zeer bescheiden rol spelen.

Vissersvloot

Doorheen de jaren heeft de Vlaamse vissersvloot een sterke specialisatie ondergaan naar de boomkorvisserij, zij het met verschillende types vaartuigen: naast een dertigtal kleinere kustvissers zijn er eveneens een 35-tal eurokotters en andere kleinere bokkenvaartuigen aanwezig (tot 300 pk), een tiental middelgrote en een 40-tal grote (tot 1.200 pk) bokkenvaartuigen, gespecialiseerd in de vangst van vooral tong en schol. De plankenvaartuigen, nog 6 eind 2000, kenden een sterke terugval. De slooppremies in het begin van de jaren '90 hebben daar een hand in gehad. Naast een daling van het aantal vaartuigen bij een stabilisatie van de capaciteit, zien we een steeds snellere verhoging van het gemiddeld vermogen en

FIVA-STEUN		
	1999 (EURO)	2000 (EURO)
Nieuwbouw van vaartuigen	4.800.856	650.451
Modernisering van vaartuigen	2.663.543	116.145
Aankoop vervangend vaartuig	702.365	
Eerste installatie / Aankoop vaartuig	2.567.724	524.391
Redersateliers	511.373	10.344
Coöperaties en verenigingen van reders	563.349	
Aquicultuur	39.198	12.312
Herzieningen dossiers 98/99		96.252
Experimentele visserij		282.213
Totaal	11.848.408	1.692.109

13.10 Toegekende FIVA-steun in de vorm van rentesubsidies en kapitaalpremies, 1999-2000. Bron: FIVA.

tonnenmaat, wat naast de verhoging van de vangstcapaciteit per vaartuig ook zijn weerslag heeft op het rendement en de veiligheid.

In 2000 bereikte de visaanvoer door de eigen vaartuigen een dieptepunt met 17.580 ton in onze vissershavens, met name Zeebrugge (12.457 ton), Oostende (4.589 ton) en Nieuwpoort (535 ton). Na 1990 is de totale visaanvoer voortdurend afgenomen tot in 1996 zich een stabilisatie begon af te tekenen.

AANVOER VISSERSVLOOT

	BELGISCHE HAVENS (TON)	BUITENLANDSE HAVENS (TON)	TOTAAL (TON)
1990	30.769	6.772	37.541
1991	28.182	8.072	36.254
1992	24.679	8.676	33.355
1993	22.897	9.353	32.250
1994	21.371	8.863	30.234
1995	20.519	10.583	31.102
1996	20.200	6.925	27.125
1997	19.317	7.496	26.813
1998	18.144	9.031	27.175
1999	18.205	8.262	26.467
2000	17.580	8.942	26.522

13.12 Evolutie van de aanvoer van de vissersvloot in Belgische en vreemde havens, van 1990 tot 2000. Bron: FIVA.

CAPACITEIT VISSERSVLOOT

	AANTAL VAARTUIGEN (31 DECEMBER)	TOTAAL		GEMIDDELDE PER VAARTUIG	
		KW	GT	KW	GT
		1990	201	77.102	25.498
1991	205	79.758	27.089	389	132
1992	182	73.911	25.375	406	139
1993	170	69.900	24.156	411	142
1994	166	67.965	23.807	414	145
1995	150	65.236	22.668	435	151
1996	144	63.119	22.227	435	154
1997	144	64.033	22.638	445	157
1998	139	64.012	22.669	461	163
1999	125	62.371	22.485	499	180
2000	126	63.003	22.975	500	182

13.11 Evolutie van de capaciteit van de vissersvloot, van 1990 tot 2000. Bron: FIVA.

VOOR MEER INFORMATIE

Evolutie van de land- en tuinbouweconomie in 1999 (2000), 38ste verslag voorgelegd door de Regering, Ministerie van Middenstand en Landbouw. Administratie Land- en Tuinbouw, Jaarverslag 2000. Vlaams Landbouwinvesteringsfonds,

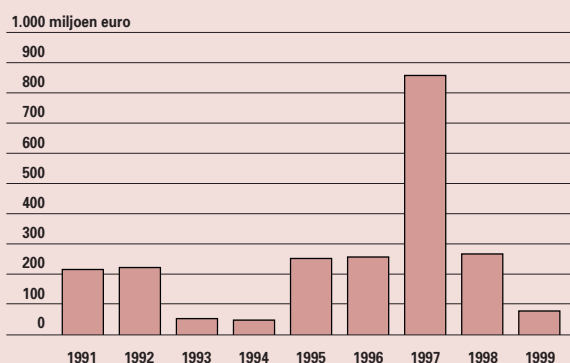
Activiteitenverslag 2000. Financieringsinstrument voor de Vlaamse visserij- en aquicultuursector, Activiteitenverslag 2000. Website biologische landbouw: <http://www.bioforum.be/>

Binnenlandse aangelegenheden

hoofdstuk 14

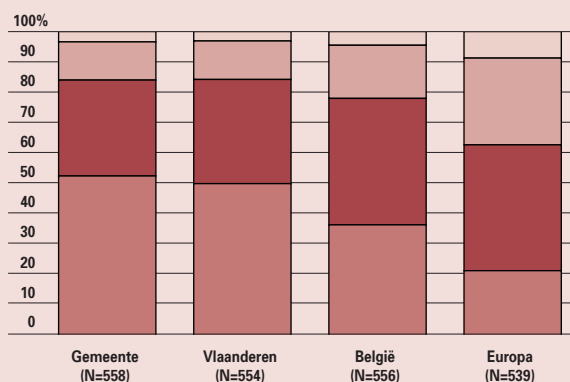
Kerncijfers

REKENINGSALDI

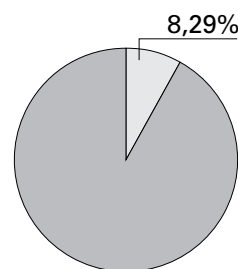
Evolutie van het geconsolideerde rekeningsaldo eigen dienstjaar voor de Vlaamse gemeenten, in miljoen euro. Bron: EWBL, administratie Binnenlandse Aangelegenheden.

BETROKKENHEID VAN DE VLAMING

Mate van betrokkenheid van de Vlaming bij de verschillende bestuurlijke niveaus op basis van een enquête afgenomen tussen 17 november en 16 december 2000. Statistische significantie van de vergelijking tussen het Vlaamse Gewest enerzijds en België en Europa anderzijds. *** $p < 0,001$. Bron: Eurobarometer.

Uitgaven

Aandeel van het beleid inzake Binnenlandse Aangelegenheden in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- Van de openbare instanties stelt de Vlaming het meest vertrouwen in de gemeentelijke administratie.
- In 2002 groeit het gemeentefonds met 7,5%.
- 74 van de 131 officiële gemeentelijke websites in het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest boden in juni 2000 nog geen enkele dienst online aan.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/binnenland

14.1 Betrokkenheid van de burger

De eurobarometer, een bevraging georganiseerd door de Europese Commissie, peilt jaarlijks naar de **betrokkenheid** van EU-inwoners bij de verschillende bestuurlijke niveaus. De Vlaming voelt zich het meest betrokken bij zijn gemeente en bij het Vlaamse Gewest. Hij voelt zich minder betrokken bij België en nog minder bij Europa. De betrokkenheid bij de verschillende bestuursniveaus verschilt niet tussen Vlamingen en Walen. Alleen de mate van betrokkenheid bij België loopt uiteen. Vlamingen voelen zich minder betrokken bij België dan Walen. Zo antwoordde 78% van de ondervraagde Vlamingen dat ze zich zeer tot redelijk betrokken voelde bij België. Bij de Walen lag dit percentage op 85%.

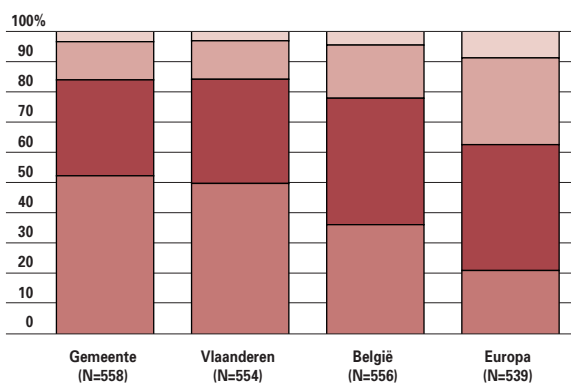
De Vlaamse betrokkenheid is leeftijdsgebonden: hoe ouder hoe meer men zich betrokken voelt bij alle bestuurlijke niveaus.

In 2000 peilde de APS-survey naar de mate van vertrouwen van de Vlaming in verschillende bestuursinstellingen. Van alle openbare instanties heeft de Vlaming het meest **vertrouwen** in de gemeentelijke administratie (45%). Politieke partijen genieten

duidelijk minder vertrouwen (16,5%). Het vertrouwen van de Vlaming in de Belgische en in de Vlaamse bestuursinstellingen is ongeveer even groot. In vergelijking met 1999 neemt het vertrouwen van de Vlaming in de instellingen toe.

Het ledenaantal van de 6 grootste politieke partijen in het Vlaamse Gewest geeft een indicatie van de politieke betrokkenheid van de Vlaming. Na de piek van 1987, toen de 6 grootste politieke partijen samen nog 369.034 leden telden, bereikte het ledenaantal een dieptepunt in 1998. Sindsdien herstelt het ledenaantal zich beetje bij beetje. In 2000 telden de 6 grootste Vlaamse politieke partijen 295.847 leden. Dat is een stijging met 1,4% in vergelijking met het jaar voordien.

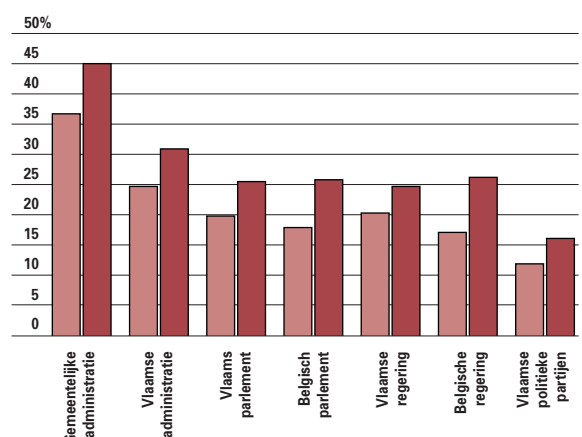
BETROKKENHEID VAN DE VLAMING

14.1 Mate van betrokkenheid van de Vlaming bij de verschillende bestuurlijke niveaus op basis van een enquête afgenomen tussen 17 november en 16 december 2000. Statistische significantie van de vergelijking tussen het Vlaamse Gewest enerzijds en België en Europa anderzijds: *** p<0,001. Bron: Eurobarometer.

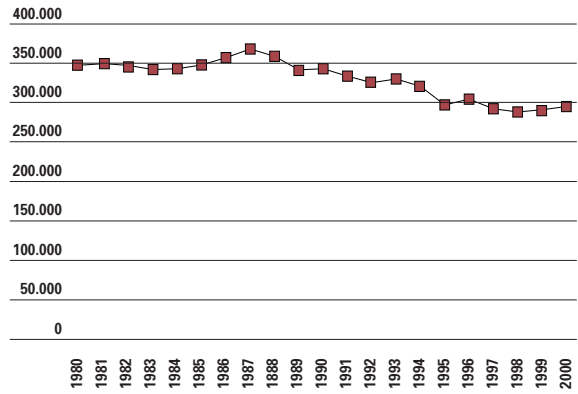
Helemaal niet betrokken
Niet zo betrokken
Redelijk betrokken
Zeer betrokken

VERTROUWEN IN DE INSTELLINGEN

14.2 Percentage van de Vlamingen dat veel tot zeer veel vertrouwen heeft in de genoemde instellingen. Statistische significantie van de vergelijking over de jaren: ***p<0,001; bij vergelijking over de tijd van vertrouwen in Vlaamse regering en Vlaamse politieke partijen: **p<0,01. Bron: APS-survey 2000 en 1999.

LEDENAANTALLEN VLAAMSE POLITIEKE PARTIJEN

14.3 Evolutie van het totaal aantal leden van de 6 grootste politieke partijen in het Vlaamse Gewest (CVP, SP, PVV/VLD, VU, Agalev, Vlaams Blok).
 Bron: M. Maes, 'De ledenaantallen van de politieke partijen in België', Leuven, Afdeling Politologie KULeuven, 1988, 171 blz.;
 S. FIERS, 'Partijvoorzitters in België of 'Le parti, c'est moi?', Leuven, Afdeling Politologie KULeuven, 1988, blz. 40;
 I. VANPOL, M. VERMINCK, M. VOS, P. JANSSENS, P. BIONDI, J. NOPPE, Morphologie des partis politiques francophones - Morfologie van de Vlaamse politieke partijen. In: 'Res Publica, Politiek Jaarboek - Année politique - Political Yearbook 1985-2000'.

14.2 Financiën van de lokale besturen

Een goed bestuur moet over voldoende financiële middelen beschikken. We bekijken hier de financiële positie van gemeenten en provincies. De Vlaamse regering heeft in haar initiële begroting voor 2002 een forse verhoging van de dotatie van het gemeentefonds voorzien. Het gemeentefonds groeit in 2002 met 7,5%.

Gemeenten

1. Ontvangsten

In 1999 bedroegen de **ontvangsten** van het eigen dienstjaar voor de Vlaamse gemeenten 5,6 miljard euro. In vergelijking met 1998 is dat een lichte stijging met 1%.

De 'dotaties uit fondsen' en de overdrachten voor het primair onderwijs namen sterk toe. De inkomsten uit belastingen, de belangrijkste financieringsbron van de gemeenten, bleven vrijwel stabiel. Zij maken 45,5% van de totale ontvangsten van het eigen dienstjaar van de gemeenten uit.

Het belang van de dotaties uit fondsen in de totale

ontvangsten van de gemeenten neemt licht toe tot 20,4%. Het Gemeentefonds, waarvan de dotatie en het verdelingsmechanisme door het Vlaamse Gewest wordt bepaald, is de belangrijkste van de fondsen. In de periode van 1992 tot 1999 verminderde de jaarlijkse nominale groei van de dotaties van het Gemeentefonds jaar na jaar. Sinds 1999 zien we de dotaties opnieuw sterker toenemen. In 2001 was er een stijging van 2,8%. In 2002 zullen de dotaties van het gemeentefonds gevoelig stijgen. In de initiële begroting 2002 van de Vlaamse Gemeenschap werd een bedrag ingeschreven van 1,2 miljard euro. Dit bedrag ligt 7,5% hoger dan het bedrag dat in 2001 werd voorzien.

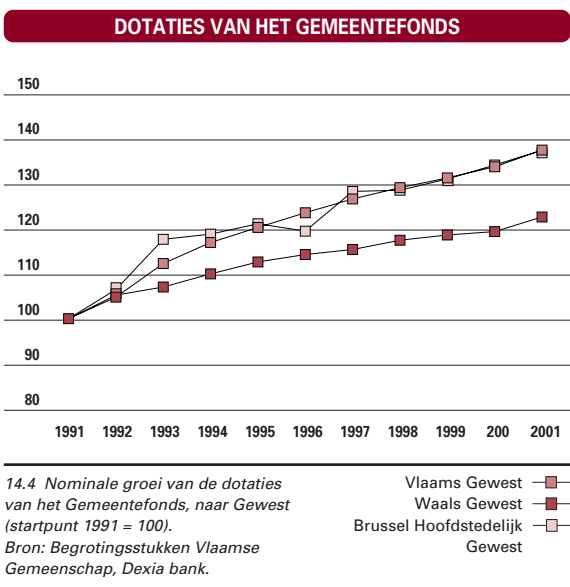
2. Uitgaven

De gewone **uitgaven** van het eigen dienstjaar bedroegen in 1999 voor de Vlaamse gemeenten 5,5 miljard euro. Dit is een toename met 4,6% ten opzichte van 1998.

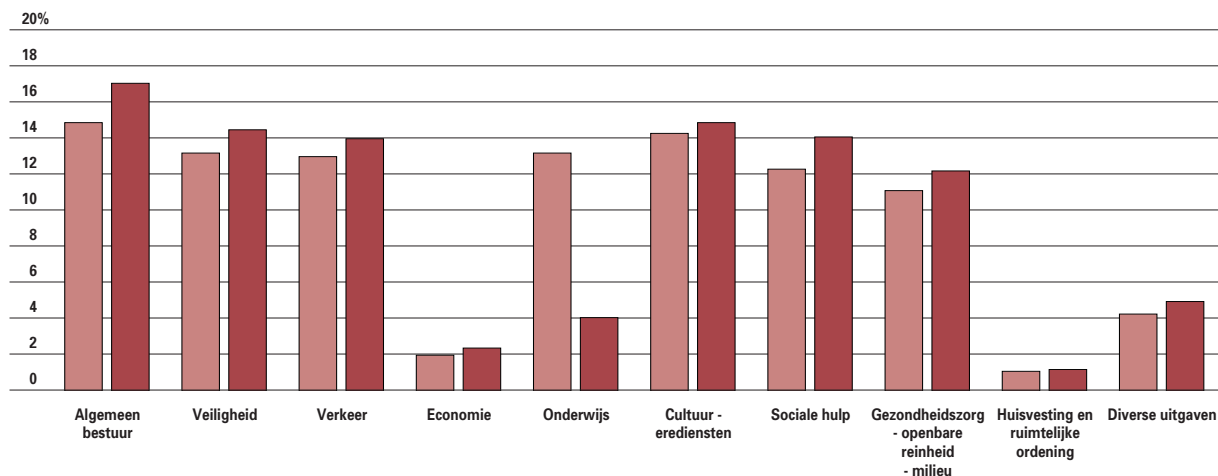
Het grootste deel van het geld van de Vlaamse gemeenten gaat naar algemeen bestuur, cultuur, veiligheid en onderwijs. Deze uitgaven moeten echter gerelativeerd worden omdat de gemeenten voor heel wat domeinen specifieke subsidies van andere overheden krijgen. Zo ontvangen de gemeenten toelagen voor bijvoorbeeld de openbare bibliotheek, de brandweer,... Om de keuzes van de gemeenten zelf te achterhalen, moeten we naar de **netto-uitgaven** kijken. Dit zijn de uitgaven per functioneel domein na aftrek van de toelagen. Opvallend daarbij is de post onderwijs. Onderwijs neemt een stevige brok van de uitgaven voor haar rekening, maar wordt voor een substantieel deel gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap. Als we naar de netto-uitgaven kijken, blijken de gemeenten nog slechts 4% van hun netto-uitgaven aan onderwijs te spenderen.

3. Saldi en schuld

In 1999 hadden de Vlaamse gemeenten een gezamenlijk **overschot eigen dienstjaar** van 83,4 miljoen euro. Van de 308 gemeenten waren er 77 gemeenten met een tekort dat samen 109,7 miljoen euro

UITGAVEN

14.5 Uitgaven respectievelijk netto-uitgaven van het eigen dienstjaar van de Vlaamse gemeenten in 1999 naar functioneel domein, in % van de totale uitgaven respectievelijk netto-uitgaven. In deze geconsolideerde cijfers werden geen gegevens opgenomen van Drogenbos en Meeuwen-Gruitrode.

Netto-uitgaven (naar functioneel domein) = uitgaven (naar functioneel domein) – toelagen (naar functioneel domein). Bron: EWBL, administratie Binnenlandse Aangelegenheden, APS-bewerking.

Uitgaven
Netto-uitgaven

bedroeg. 229 gemeenten hadden een overschot op hun saldo eigen dienstjaar van 193,1 miljoen euro. Van 2 gemeenten ontbreken de gegevens.

Het saldo eigen dienstjaar daalt ten opzichte van 1998 met ongeveer 189 miljoen euro. In 1997 lag het rekeningsaldo van het eigen dienstjaar nog op 862,1 miljoen euro. Dat hoge saldo was toen grotendeels toe te schrijven aan de meerwaarde die de gemeenten hadden gerealiseerd op de verkoop van Dexia-aandelen.

Het saldo algemeen totaal van de Vlaamse gemeenten in 1999 (op basis van de gegevens van 294 gemeenten) bedroeg 781,2 miljoen euro.

In 1999 bedroeg de **totale schuldpositie** van de Vlaamse gemeenten 7,4 miljard euro. Dit is een toename met 3,1% ten opzichte van 1998. De hoogste gemeentelijke schuld per inwoner vinden we in Antwerpen, met 3.393 euro per inwoner. Zonder de Antwerpse schuld zou in het Vlaamse Gewest de gemiddelde schuld dalen van 1.243 euro per inwoner tot 1.069 euro.

De **ratio schuldpositie** zet de gemeentelijke schuld af tegen de ontvangsten van het eigen dienstjaar en geeft de mogelijkheid aan die een gemeente heeft om haar schulden af te betalen. Gemiddeld bedraagt deze ratio voor 1999 129%. Dit is een verslechtering ten opzichte van 1998 toen de ratio nog 127% bedroeg. In deze rangschikking vinden we Antwerpen op de vijftienvestigste plaats terug. Aalter is met 298% de gemeente met de hoogste ratio. Zedelgem heeft met 0,8% de laagste ratio.

Provincies

De gewone **ontvangsten** van het eigen dienstjaar van de Vlaamse provincies werden voor 2001 begroot op 694 miljoen euro. De belastingontvangsten in de gewone ontvangsten eigen dienstjaar nemen toe van 52% in 2000 tot 60% in 2001. In 1991 maakten ze nog 40% van de gewone ontvangsten eigen dienstjaar uit.

Een omgekeerde evolutie zien we bij het aandeel van het provinciefonds. Dit aandeel daalde van 19% in 1991 naar 10% in 2001. Deze belangrijke verschuiving in 2001 komt door de verhoging van de provinciale belastingtarieven en door de vermindering van de dotaties aan het Vlaams Provinciefonds vanuit het Vlaamse Gewest.

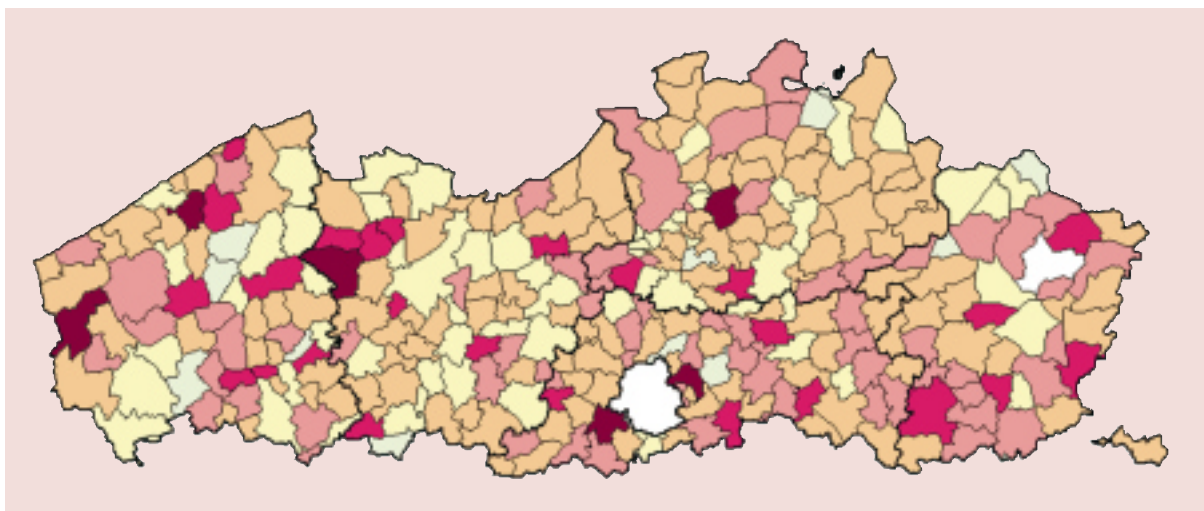
De provinciale **belastingdruk** in het Vlaamse Gewest stijgt van 59,60 euro in 2000 tot 70,24 euro per inwoner in 2001 (+18%).

Het **saldo eigen dienstjaar van de begrotingen** van de Vlaamse provincies toont in 2001 een gezamenlijk tekort van 8,58 miljoen euro. Drie van de vijf provincies hebben een tekort. In 2000 bedroeg het gezamenlijk tekort nog 4,45 miljoen euro. De verdere toename van het tekort bevestigt de trend van de voorbije jaren.

De vijf Vlaamse provincies hebben voor 2001 wel allemaal een sluitende begroting algemeen totaal ingediend.

Het batig saldo bedraagt 3,99 miljoen euro tegenover 3,23 miljoen euro in 2000.

SCHULDPOSITIE

14.6 Verhouding van de uitstaande schuld en de ontvangsten van het eigen dienstjaar voor de Vlaamse gemeenten, op basis van de rekeningen 1999. In deze geconsolideerde cijfers werden geen gegevens opgenomen van Drogenbos en Meeuwen-Gruitrode. Bron: EWBL, administratie Binnenlandse Aangelegenheden.

Uitstaande schuld ten opzichte van de jaaronvangsten	
250% tot 300%	(6)
200% tot 250%	(25)
150% tot 200%	(67)
100% tot 150%	(131)
50% tot 100%	(64)
0% tot 50%	(13)
onbekend	(2)

14.3 Lokale besturen en het internet

De Vlaamse overheid heeft als beleidspunt dat de gemeenten voor de burger een laagdrempelig aanspreekpunt moeten zijn. Een sterk en laagdrempelig communicatiemiddel is het internet. In juni 2000 verrichte het departement Communicatiewetenschap van de KU Leuven voor de tweede maal een onderzoek naar gemeentelijke websites.

In 2000 hadden 140 gemeenten in het Vlaamse en Brussels Hoofdstedelijk Gewest een officieel gemeentelijk **internetadres**, dit zijn er 28 meer dan in 1999.

Een internetadres wil nog niet zeggen dat de gemeente ook een **website** heeft. Van de 140 websites waren er 9 nog in opbouw.

Er zijn sterke verschillen per provincie. De provincie Antwerpen scoort het best. In 2000 had 58% van de Antwerpse gemeenten een officiële stek op het web. Met 33% waren de gemeenten van Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen duidelijk minder vertegenwoordigd op het internet. In West-Vlaanderen had 51% van de gemeenten in juni 2000 een eigen website, in Limburg lag dit percentage op 45%.

Naast het aantal websites werd ook de kwaliteit van de sites in kaart gebracht. De kwaliteit werd beoordeeld op basis van vier criteria: doorlinkmogelijkheden, het aanbod van administratieve informatie, de online dienstverlening, de online democratie (inspraak in het beleid via het web).

Doorlinkmogelijkheden

Het is de bedoeling dat de gemeenten een eerste lijnsrol vervullen voor de burger die in contact wil komen met de overheid, ook al gaat het over een materie die niet tot de gemeentelijke bevoegdheden behoort.

Van de onderzochte gemeentelijke websites had 50% geen enkele **link** in haar website opgenomen. In 23% van de onderzochte websites was er een link naar de Vlaamse overheid. Slechts in 15% van de websites werd er gelinkt naar de federale overheid of naar andere gemeenten.

Aanbod van administratieve informatie

Het **aanbod** van administratieve informatie op de gemeentelijke websites was tamelijk goed. Gemiddeld vond men op de websites 4 van de 8 onderzochte items terug. Dit is een verbetering ten opzichte van 1999 toen het gemiddelde op 3 aangeboden items lag. In 95% van de gevallen was er een gemeentegids met basisinformatie op de website. Slechts in 18% van de gemeentelijke websites vond men ook informatie over andere overheden terug.

Online dienstverlening

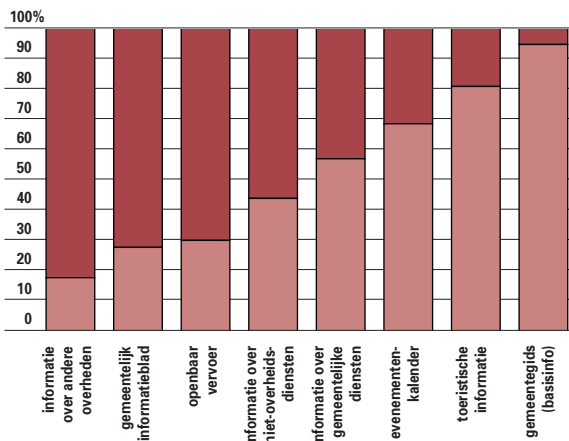
Om naar een e-government te evolueren, moet de **online dienstverlening** sterk worden verbeterd. Het aanbod van online diensten was in 2000 nog minimaal. 74 van de 131 onderzochte websites boden geen enkele dienst online aan. Diensten die men wel al aantrof op de gemeentelijke websites waren de elektronische meldingskaart en vacatures van de gemeenten.

In het digitale loket zijn er twee types. Er is het elektronische loket waarbij diensten volledig online kunnen worden afgehandeld. Daarnaast is er het elektronische loket dat toelaat bepaalde documenten te downloaden om ze daarna af te printen en per post af te handelen. Op 9 van de 131 gemeentelijke websites was het mogelijk om bepaalde diensten volledig elektronisch af te handelen. Op 5 websites vond men officiële documenten terug die men kon afdrukken om vervolgens per post af te handelen. Geen enkele website bood de mogelijkheid om elektronisch te betalen.

Online democratie

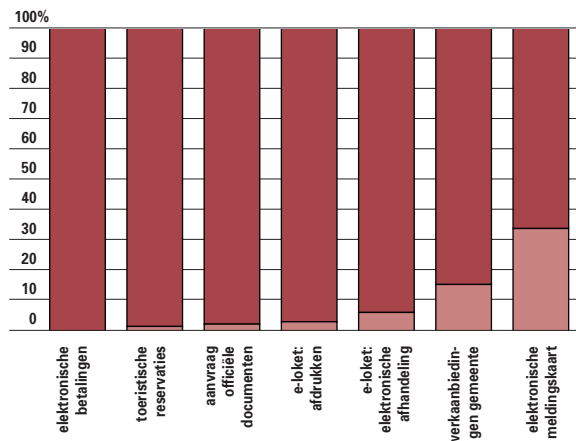
In welke mate betrekken de gemeenten via hun website de lokale burger bij het beleid? Dit werd onderzocht in 1999 aan de hand van zeven criteria. 73% van de gemeentelijke websites bood minimaal 1 van de 7 onderzochte items aan. In 2000 was dit percentage reeds opgeklimmen tot 82%. Toch bieden de gemeen-

AANBOD VAN ADMINISTRatieve INFORMATIE

14.7 Aanbod van administratieve informatie op officiële gemeentelijke websites in het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, toestand in juni 2000, in % (n = 131).
Bron: KUL, dept. Communicatiewetenschap.

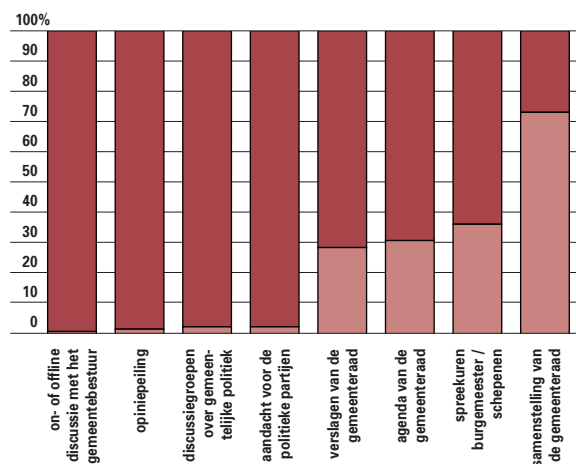
ONLINE DIENSTVERLENING

14.8 Mate van online dienstverlening op officiële gemeentelijke websites in het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, toestand juni 2000, in % (n = 131).
Bron: KUL, dept. Communicatiewetenschap.

ten nog gemiddeld slechts 2 van de 7 items aan. Interactieve vormen van **online democratie** komen nog maar zelden voor op de websites. Op 4 websites was er een discussiegroep over de gemeentelijke politiek. Op 3 websites kon men een opiniepeiling invullen. In 2 gemeenten kon de Vlaamse burger via de website een on- of offline discussie aangaan met het gemeentebestuur.

ONLINE DEMOCRATIE

14.9 Mate van online democratie op officiële gemeentelijke websites in het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, toestand juni 2000, in % (n = 131).
Bron: KUL, dept. Communicatiewetenschap.

VOOR MEER INFORMATIE

De financiën van de lokale overheden, een publicatie van Dexia-bank
De gemeentefinanciën, een publicatie van de administratie Binnenlandse Aangelegenheden van

het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
Downloadbaar op:
http://aba.ewbl.vlaanderen.be/gemeenten_en_provincies.htm

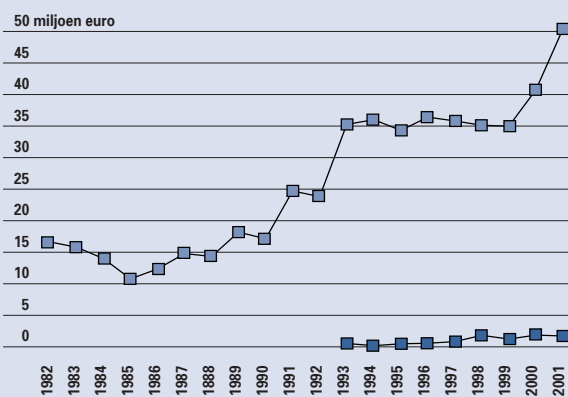
Monumenten en landschappen

hoofdstuk

15

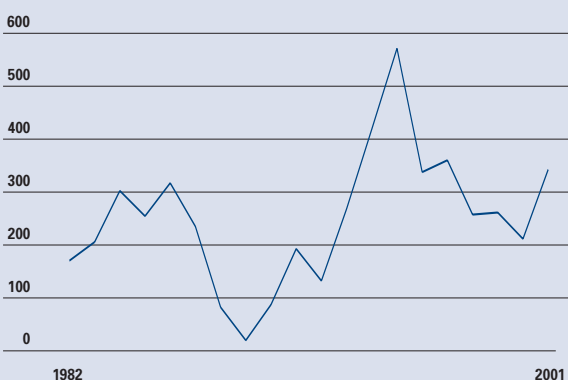
Kerncijfers

RESTAURATIE- EN ONDERHOUDSPREMIES

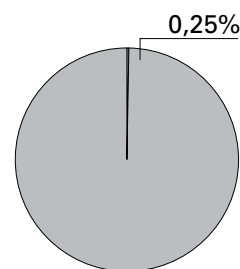
Bedrag aan uitgekeerde restauratie- en onderhoudspremies in het monumentenbeleid, in miljoen euro. Bron: LIN, afdeling Monumenten en Landschappen.

BESCHERMINGEN

Aantal beschermingen per jaar van monumenten, landschappen, stads- en dorpsgezichten in het Vlaamse Gewest. Bron: LIN, afdeling Monumenten en Landschappen.

Uitgaven

Aandeel voor monumenten en landschappen in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- In juni 2001 was het bouwkundig erfgoed van ongeveer twee derden van de Vlaamse gemeenten volledig geïnventariseerd.
- In 2000 voerden de provinciale monumentenwachters 820 inspecties uit. De gemiddelde inspectiefrequentie ligt momenteel op 3 jaar.
- De voltooide landschapsatlas geeft een overzicht van de zones waar de historisch gegroeide landschapsstructuur herkenbaar is gebleven.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/monumenten

15.1 Bescherming van het patrimonium

Om het behoud van het cultureel erfgoed te verzekeren beschikt de overheid over een aantal instrumenten zoals het beschermen van het patrimonium en het uitkeren van premies. We bekijken hier de evolutie in zowel beschermingen als financiële tussenkomsten.

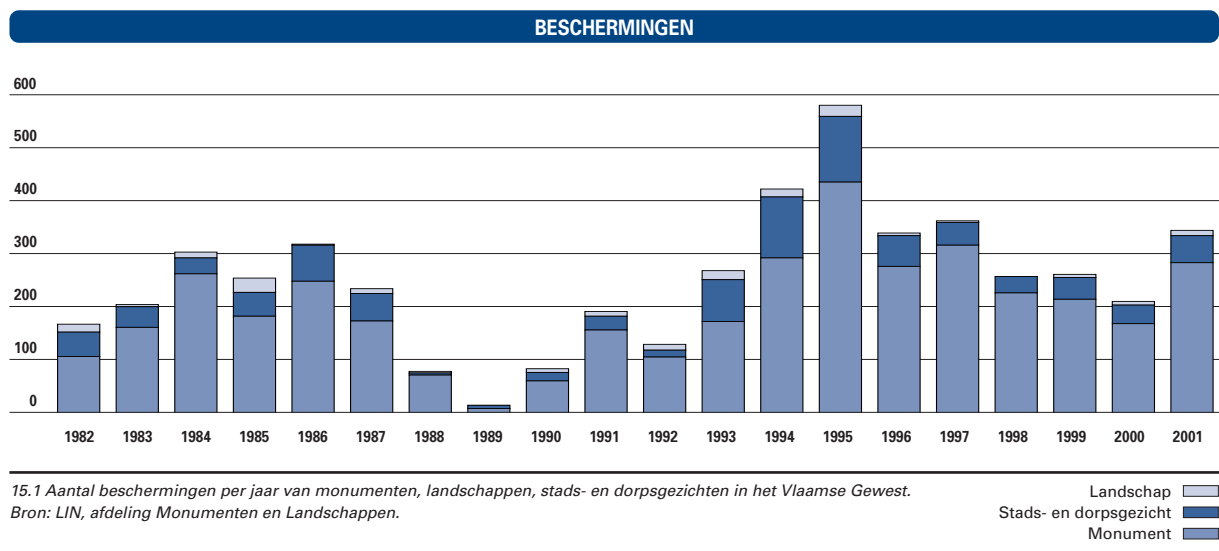
Om een goed beschermingsbeleid te voeren, is een duidelijke kijk op het beschermingswaardig patrimonium nodig. De **inventaris** van het bouwkundig erfgoed is dan ook een belangrijk instrument. In juni 2001 was het bouwkundig erfgoed van ongeveer twee derden van de Vlaamse gemeenten volledig geïnventariseerd. De situatie verschilt wel sterk van provincie tot provincie. Zo zijn in Vlaams-Brabant alle gemeenten volledig geïnventariseerd terwijl in West-Vlaanderen het bouwkundig erfgoed van slechts een kwart van de gemeenten in kaart is gebracht. In de overige provincies schommelt het percentage tussen de 66% en 70%. Het Vlaamse Gewest telde eind 2001 7.075 beschermde monumenten, dat er zijn 285 meer dan het jaar voordien. Daarnaast werden 9 stadsgezichten en 42 dorpsgezichten **beschermde**. De inventarisatie voor het landschapsbeleid werd in 2000 afgerond. De opmaak van de landschapatlas startte in 1995. Hierdoor is voor het hele Vlaamse Gewest een overzicht

beschikbaar van de zones met historisch gegroeide landschapsstructuren. In 2001 werden 10 landschappen beschermd, wat het totaal aan beschermde landschappen op 668 brengt.

Omdat elke restauratie ingrijpt op de eigenheid van een monument legt het huidige monumentenbeleid de klemtoon op onderhoud. Vlaanderen kampt echter nog met een grote restauratielast. Daarom trachten door het bedrag aan uitgekeerde restauratiepremie te verhogen deze restauratielast zo snel mogelijk verder af te bouwen, zodat in de toekomst meer middelen vrijkomen voor onderhoud.

In 2000 steeg het bedrag van de uitgekeerde **restauratiepremie** met 16 procent, in 2001 bedroeg de stijging 23 procent.

Sinds 1978 stelt de UNESCO de Werelderfgoedlijst op. De waardevolle elementen van het cultuurhistorisch en natuurlijk erfgoed op deze lijst genieten een bescherming die de regionale of nationale grenzen overstijgt. Aan de erkenning zijn talrijke voorwaarden verbonden. Eind 2000 bestond de lijst uit 690 sites verspreid over 161 landen. Met de opname van het historisch centrum van Brugge in de Werelderfgoedlijst op 30 november 2000 is het Vlaamse Gewest drie maal vertegenwoordigd. In 1998 werden ook 13 Vlaamse begijnhoven opgenomen.

Het jaar nadien veroverden 24 Vlaamse belforten een plaats op de lijst.

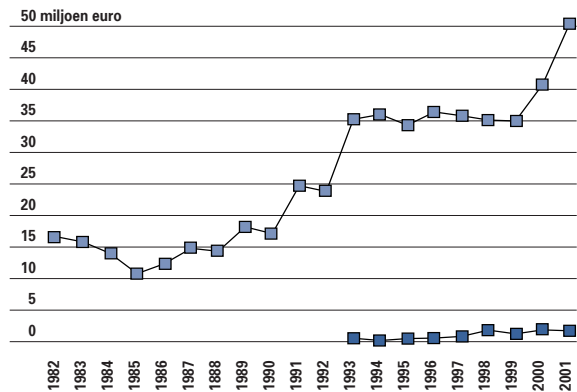
Monumentenwacht Vlaanderen

Voor veel monumenten is regelmatig nazicht niet evident. Daarom werd in 1991 de Monumentenwacht Vlaanderen met provinciale buitendiensten opgericht om de toestand van beschermde en beschermingswaardige gebouwen te inspecteren. Eind 2000 zaten er in de bestanden van de provinciale verenigingen 2.500 objecten. Dat waren er 314 meer dan het jaar voordien. We gebruiken hier de term object en niet gebouw omdat in sommige gevallen één object voor meerdere gebouwen staat. De **geïventariseerde objecten** kunnen zowel eigendom zijn van openbare besturen, kerkfabrieken als van privé-eigenaars. 36% van de objecten was in eigendom van een kerkfabriek. De overige objecten waren evenredig verdeeld over openbare besturen en privé-eigenaars.

Nieuwe aanmeldingen in 2000 waren voor 44% in privé-eigendom (dit was ook het geval in 1999). Het **aandeel van de privé-eigenaars** in het totale objectenbestand neemt de jongste jaren dus toe. Niet alle objecten op de lijst van de provinciale verenigingen zijn beschermde monumenten: 59% is geheel of gedeeltelijk beschermd.

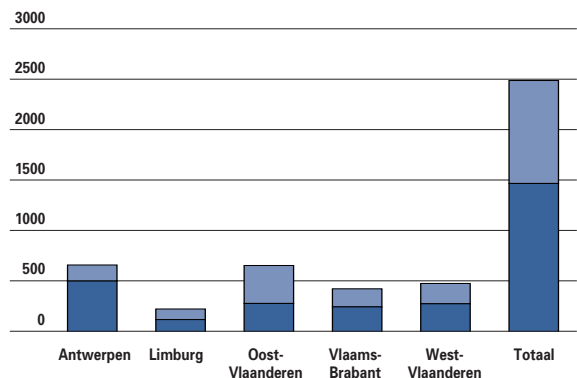
In twee provincies heeft de monumentenwacht haar werkveld verruimd van exterieurinspecties naar interieurinspecties. Eind 2000 telde het Vlaamse Gewest 27 bouwkundige **monumentenwachters** en 4 interieur monumentenwachters. Zij voerden 820 **inspecties** uit: 324 eerste inspecties en 496 herhaalinspecties. Hiermee komt de gemiddelde inspectiefrequentie van de objecten op 3 jaar.

RESTAURATIE- EN ONDERHOUDSPREMIES

15.2 Bedrag aan uitgekeerde restauratie- en onderhoudspremies in het monumentenbeleid, in miljoen euro. Bron: LIN, afdeling Monumenten en Landschappen.

MONUMENTENWACHT VLAANDEREN

15.3 Aantal objecten in bestand van Monumentenwacht Vlaanderen, al dan niet beschermd, naar provincie. Bron: Monumentenwacht Vlaanderen.

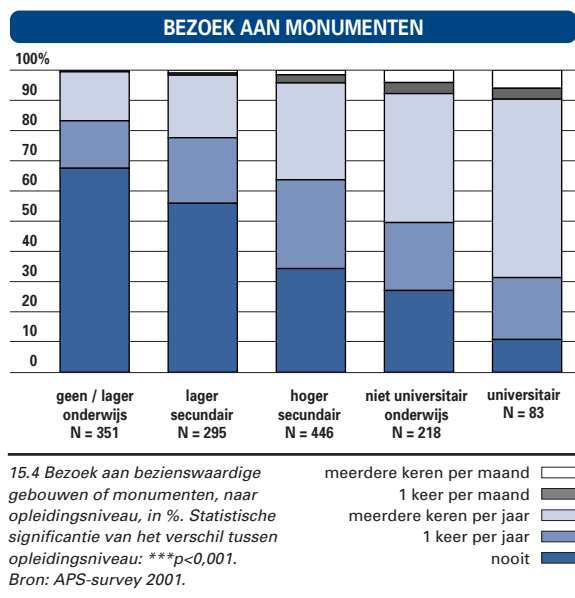
15.2 Participatie

Om het erfgoed met voldoende zorg te omringen, moet men op zijn minst de medewerking hebben van het grote publiek. De **bezoekersaantallen** aan monumenten zijn hiervan indicatoren.

Iets meer dan de helft van de Vlaamse bevolking bezocht in 2000 minstens één bezienswaardig gebouw of monument. Een derde van de Vlamingen beweert dit meerdere keren per jaar te

doen. Er zijn geen noemenswaardige verschillen tussen mannen en vrouwen. We zien wel grote verschillen naargelang het opleidingsniveau. Hoe hoger het opleidingsniveau hoe frequenter er een bezoek wordt gebracht aan bezienswaardige gebouwen of monumenten. Zo bezoekt 89% van de universitair opgeleiden in de loop van een jaar minstens één keer een monument. Bij Vlamingen die alleen lager onderwijs volgden, ligt dit percentage op 33%.

Sinds 1994 probeert de Stichting Vlaams Erfgoed, ondertussen afgekort tot Erfgoed Vlaanderen, de teloorgang van monumenten in het Vlaamse Gewest tegen te gaan. Erfgoed Vlaanderen wil veel monumenten verwerven en ze op een zinvolle manier beheren. De monumenten in eigen beheer worden zoveel mogelijk opengesteld voor het grote publiek. Van de acht monumenten in eigen beheer was het Fort Napoleon in Oostende in 2000 met bijna 33.000 bezoekers de grootste publiekstrekker. Erfgoed Vlaanderen wil op een breed maatschappelijk draagvlak steunen. Daarom is het een ledenorganisatie waarbij de **leden** persoonlijk financieel bijdragen tot het behoud en ontsluiten van het erfgoed. Eind 2000 waren 2.494 Vlamingen lid van Erfgoed Vlaanderen.

BEZOEKERS ERFGOED VLAANDEREN

	IN BEHEER SINDS	BEZOEKERS- AANTAL IN 2000
Fort Napoleon, Oostende	1995	32.960
Kasteel van Horst, Holsbeek	1996	7.144
Buurtspoorwegmuseum, Dilbeek	1996	Gesloten wegens restauratie
Kasteel Beauvoorde, Veurne	1998	2.134
Jachtpaviljoen De Notelaer, Bornem	1999	2.965
Abdij Van Herkenrode, Hasselt	1999	Gesloten wegens restauratie

15.5 Aantal betalende bezoekers in 2000 aan monumenten in beheer van Erfgoed Vlaanderen. Naast de betalende bezoekers zijn er nog talrijke bezoekers in het kader van evenementen, recreatie of horeca.
Bron: Erfgoed Vlaanderen.

VOOR MEER INFORMATIE

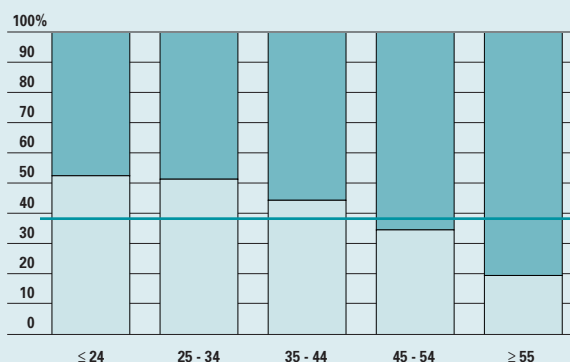
Website:
<http://www.monument.vlaanderen.be/>

Personeelsbeleid

hoofdstuk 16

Kerncijfers

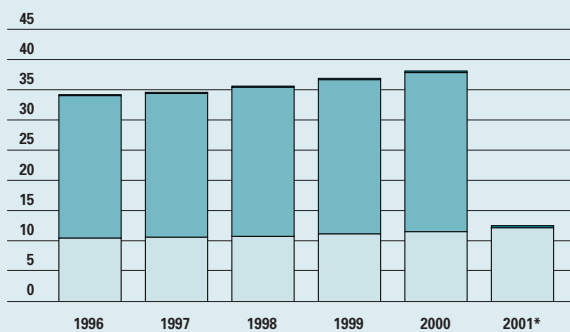
PERONEEL MVG NAAR GENDER

Man-vrouwverdeling van het personeel van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (toestand op 31/12/2001), volgens leeftijdscategorie, in %.

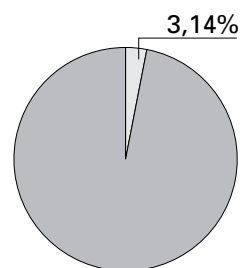
De horizontale lijn geeft het percentage vrouwen binnen het totale MVG. Bron: AZF, afdeling IMIS, APS-bewerking.

PERONEEL VLAAMSE OVERHEID

Evolutie van de personeelsomvang (in aantal personen x 1000) bij de Vlaamse overheid (ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Vlaamse Openbare Instellingen en Wetenschappelijke Instellingen), van 1996 tot 2001. De opgenomen cijfers geven de personeelsaantallen op 31/12 weer. *Cijfers voor de VOI's met toestand op 31/12/2001 waren nog niet beschikbaar tijdens de redactie van dit hoofdstuk. Bron: AZF, afdeling Interdepartementale Management Informatiesystemen, afdeling Statutaire Aangelegenheden.

Uitgaven

Aandeel voor ambtenarenzaken in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- Het personeelsbestand van het MVG vervrouwelijkt verder en het aandeel van hoger gekwalificeerd personeel neemt toe.
- De gemiddelde vormingsuitgaven per werknemer dalen, maar het aantal deelnemers stijgt.
- De Vlaamse ambtenaren zijn vooral te spreken over de arbeidstijden, de inhoud en zelfstandigheid van de functie en de collega's.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/personeel

Vlaamse overheidssector

Eind 2000 telde de Vlaamse overheid 38.230 werknemers. Dit is in vergelijking met 1996 een aangroei met 10%.

Van de 32 VOI's is de Vlaamse Vervoermaatschappij De Lijn met bijna 6.000 werknemers de grootste werkgever, gevolgd door de VDAB en het UZ-Gent. Een nieuwe overstapprocedure moet de horizontale mobiliteit van de Vlaamse ambtenaren vergroten. Het maakt het overstappen eenvoudiger tussen het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (MVG), de Vlaamse Wetenschappelijke Instellingen (VWI) en de 18 Vlaamse Openbare Instellingen (VOI) die een vergelijkbaar personeelsstatuut hebben van wat binnen het MVG gehanteerd wordt. De verruimde interne arbeidsmarkt die zo wordt gecreëerd telt zo'n 23.000 personeelsleden en gaat in vanaf 18 februari 2002. De Vlaamse regering komt met deze maatregel tegemoet aan de vraag van het personeel naar meer doorstromingskansen.

De Waalse overheid (het Waalse Gewest, de Franse Gemeenschap, de wetenschappelijke en openbare instellingen) telde eind 2000 32.493 werknemers. Als we deze personeelsaantallen vergelijken met de inwonersaantallen van de Gewesten op 1 januari 2001, dan komen we voor de Vlaamse overheid uit op een ratio van 1 personeelslid per 156 inwoners en voor de Waalse overheid op 1 per 103 inwoners.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

Instroom en uitstroom

Van de 11.646 ambtenaren die eind 2000 voor het MVG werkten, vertrok 5,2% in de loop van 2001. Er stroomden meer mannen uit (65%) dan vrouwen (35%). Dit hoeft niet te verwonderen omdat er meer mannen dan vrouwen voor het MVG werken. Maar ook binnen de groep mannen is het percentage dat uitstroomt hoger dan dat bij de vrouwen. Zo stroomden in 2001 5,4% van de mannen uit tegenover 4,8% van de vrouwen. Deze hogere uitstroomratio voor de mannen is te verklaren doordat er bij de mannelijke personeelsleden een hogere concentratie is van oudere personeelsleden.

Van de 12.287 personeelsleden van het MVG op 31/12/2001 was 10,1% in de loop van 2001 ingestroomd. De gemiddelde leeftijd van deze nieuwe personeelsleden was 32 jaar en 46% was een vrouw.

Door de instroom te vergelijken met de uitstroom kennen we de netto-evolutie van het personeels-

bestand. Vermits er veel meer mannen dan vrouwen uitstromen, kleurt het personeelsbestand van het MVG steeds vrouwelijker.

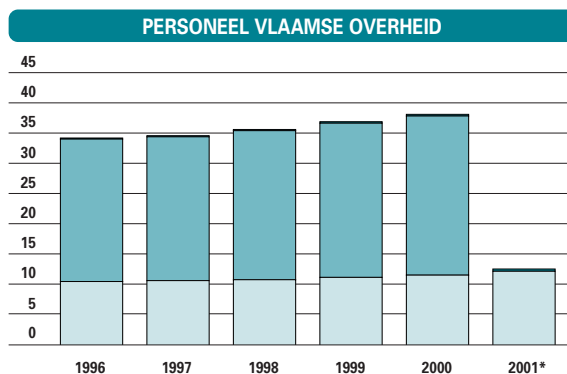
Momenteel staat het MVG zelf in voor het beheer van de reservelijsten van de wervingsexamens (vroeger werd dit beheerd door het federale SELOR). De doorlooptijd voor een statutaire aanwerving is sinds deze overname spectaculair gedaald. In 1999 bedroeg de doorlooptijd voor een statutaire aanwerving nog 452 dagen. In 2001 was dit reeds gedaald tot 114 dagen.

Het MVG nam het beheer van de werfreserves en de organisatie van de bijkomende selectieproeven over op 15 december 2000. Voor de statutaire vacatures die na die datum aangevraagd en ingevuld werden, bedraagt de gemiddelde doorlooptijd slechts 88 kalenderdagen.

Personeelssterkte en personeelskenmerken

1. Arbeidsvolume

Eind 2001 telde het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (MVG) 12.287 personeelsleden. Het personeelsbestand in fysieke eenheden geeft echter niet het juiste arbeidsvolume van een onderneming weer. Er wordt immers geen rekening gehouden met deeltijds werk, loopbaanonderbreking, gecontingenteerd verlof, proeftijd, ... Als we deze afwezigheden incalculeren (zonder rekening te houden met de afwezigheden wegens ziekte, arbeidsongeval of bevalling) komen we tot 11.081 voltijds equivalenten. Ten opzichte van vorig jaar is dit een stijging met 4,9%;

16.1 Evolutie van de personeelsomvang (in aantal personen x 1000) bij de Vlaamse overheid (ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Vlaamse Openbare Instellingen en Wetenschappelijke Instellingen), van 1996 tot 2001. De opgenomen cijfers geven de personeelsaantallen op 31/12 weer. *Cijfers voor de VOI's met toestand op 31/12/2001 waren nog niet beschikbaar tijdens de redactie van dit hoofdstuk. Bron: AZF, afdeling Interdepartementale Management Informatiesystemen, afdeling Statutaire Aangelegenheden.

het personeelsbestand in fysieke eenheden nam met 5,5% toe. Door de lagere groei van het aantal personeelsleden in voltijdse equivalenten daalt de beschikbaarheidsfactor, die de verhouding is van het aantal personeelsleden in voltijds equivalenten op het aantal in fysieke eenheden, ten opzichte van vorig jaar. De afname van de beschikbaarheidsfactor was grotendeels toe te schrijven aan de toename van de afwezigheden wegens deeltijds werken, loopbaanonderbreking en proeftijd.

2. Deeltijds werken

Op 12.287 personeelsleden werkten er 1.757 deeltijds. Vooral vrouwen willen deeltijds werken. Zij maken 82% uit van de groep parttimers. 30% van de vrouwen werkt deeltijds, bij de mannen is dit slechts 4%. Bij de vrouwen zien we verschillen naar administratief niveau. Bij de vrouwen van niveau E werkte 46% deeltijds; bij de vrouwen van niveau A lag dit percentage op 16%. Bij de mannelijke personeelsleden vinden we deze grote verschillen naar administratief niveau niet terug. In 2001 maakte 2,3% van het personeel gebruik van de mogelijkheid tot het nemen van een voltijdse loopbaanonderbreking; daarnaast nam 5,1% van het personeel een halftijdse loopbaanonderbreking. Vorig jaar lagen deze percentage nog op 2,1% en 4,7%. Ook hier merken we verschillen op tussen mannen en vrouwen. Zo nam 14% van de vrouwen een loopbaanonderbreking (hetzij voltijds hetzij halftijds) tegenover 2% van de mannen.

3. Opleidingsniveau

Het Vlaams personeelsstatuut kent vijf administratieve niveaus die in principe gekoppeld zijn aan het opleidingsniveau. Hoewel het mogelijk is dat personeelsleden met een hoger diploma op een lager niveau werken en vice versa, kan aangenomen worden dat de verdeling van personeelsleden volgens hun administratief niveau een vrij goed beeld geeft van de scholingsgraad.

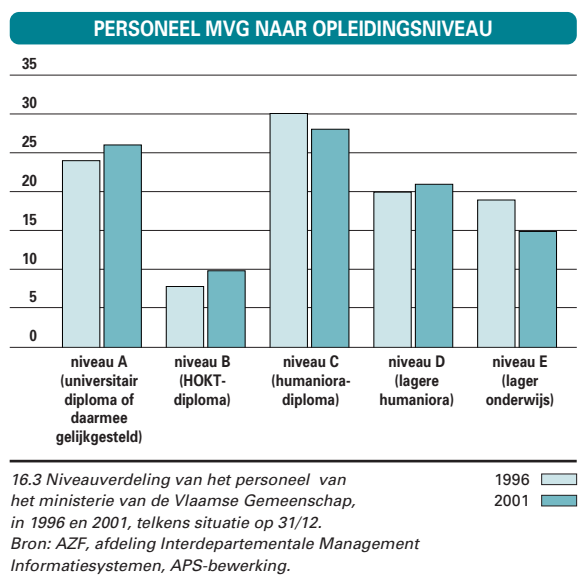
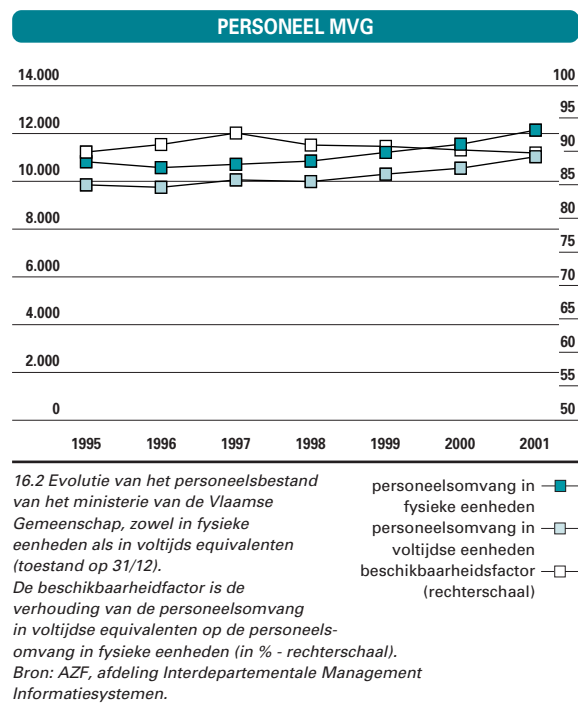
De grootste groep is niveau C, wat overeenkomt met ten hoogste een humanioradiploma. Daarna volgt niveau A met een diploma hoger onderwijs van het lange type of universitair.

Van 1996 tot 2001 nam de scholingsgraad voortdurend toe. Dit valt voornamelijk op bij de vrouwen. Waar in 1996 12% van de vrouwen van niveau A was, was dit eind 2001 reeds opgeklommen tot 19%. De jongste jaren worden duidelijk meer hoger geschoolde vrouwen aangeworven.

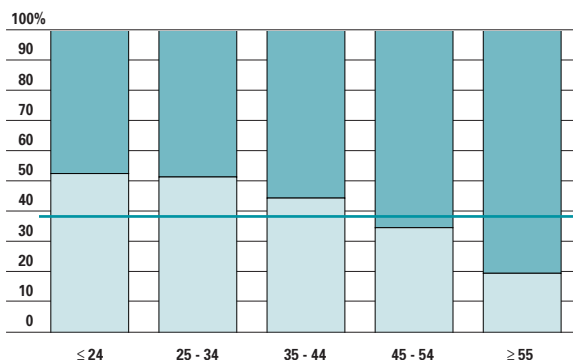
4. Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van het personeel van het MVG ligt op 43,9 jaar. Dit is een lichte afname ten opzichte van vorig jaar. De helft van de ambtenaren is ouder dan 46 jaar.

We zien wel een verschil tussen mannen en vrouwen. De mannen kennen een hogere concentratie aan oudere personeelsleden. Zo is de helft van de vrouwelijke personeelsleden ouder dan 41 jaar, bij de mannen is de helft ouder dan 47 jaar.

PERSONEEL MVG NAAR GENDER

16.4 Man-vrouwverdeling van het personeel van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (toestand op 31/12/2001), volgens leeftijdscategorie, in %. De horizontale lijn geeft het percentage vrouwen binnen het totale MVG. Bron: AZF, afdeling IMIS, APS-bewerking.

5. Verdeling man-vrouw

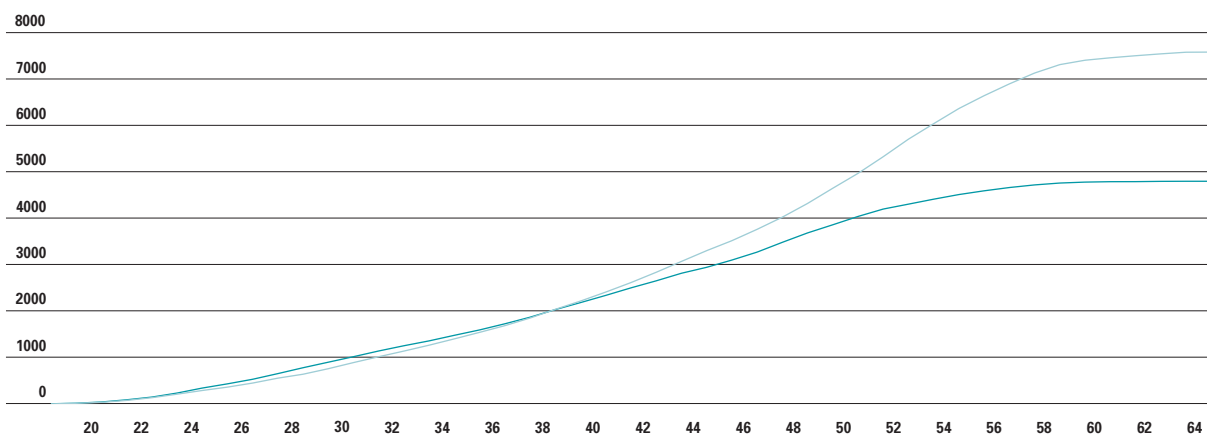
Eind 2001 telde het MVG 61% mannen en 39% vrouwen. Ondanks dit onevenwicht zien we de laatste jaren toch een positieve evolutie van de vrouwelijke vertegenwoordiging in het personeelsbestand. In 1996 was slechts 36% van de Vlaamse ambtenaren een vrouw. Als we de cijfers nader in detail bekijken, weegt het onevenwicht het zwaarst door bij de oudere personeelsleden. Bij het personeel dat jonger is dan 40 jaar is de verhouding netjes 50-50. Vermits het overwicht van mannen vooral bij de oudere personeelscategorieën zichtbaar is, zal door de grotere natuurlijke uitstroom van mannen de

man-vrouwverdeling na verloop van tijd evenwichtiger worden. De doorstroom van vrouwen naar topfuncties binnen het MVG blijft een knelpunt. In juni 2001 was slechts 10% van de topambtenaren een vrouw. Op het hoogste ambtelijke leidinggevende niveau, deze van secretaris-generaal, vinden we geen enkele vrouw terug. Op het niveau van directeur-generaal is 12% van de functies ingevuld door een vrouw, op het niveau van de afdelingshoofden ligt dit percentage op 23%, bij de A1-diensthooftenslotte is 16% van de functies ingevuld door een vrouw.

Opleiding en vorming

De investering in personeelontwikkeling is in 2000 nominaal gedaald, maar blijft procentueel eenzelfde aandeel uitmaken van de totale personeelskosten. In vergelijking met de periode 1996-1998 vertoont dit percentage evenwel een terugval. De gemiddelde vormingsuitgaven per werknemer gaan de jongste jaren eveneens in een dalende lijn, maar het aantal deelnemers aan cursussen steeg ondertussen. Dit wijst erop dat met minder financiële middelen meer vormingsdagen werden gerealiseerd. De gemiddelde duur van de vormingsinitiatieven bleef dalen. De trend van korte en doelgerichte opleidingen zet zich duidelijk door. De vormingsverwachting, dit is het aantal vormingsdagen gedeeld door het totaal aantal ambtenaren, steeg van 1,9 in 1999 naar 2,1 dagen in 2000. In 2000 werden in totaal 1.405 vormingsinitiatieven georganiseerd, waaraan minstens 32% van de personeelsleden deelnam.

PERSONEEL MVG NAAR LEEFTIJD EN GESLACHT

16.5 Cumulatieve leeftijdsverdeling van het personeel van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap naar geslacht (toestand op 31/12/2001). De cumulatieve leeftijdsverdeling geeft het aantal personeelsleden weer dat jonger of even oud is dan een bepaalde leeftijd. Bron: AZF, afdeling Interdepartementale Management Informatiesystemen, APS-bewerking.

VORMINGSINSPANNINGEN

INDICATOR	1995	1996	1997	1998	1999	2000
A. Financiële participatie (%)	2,5	2,8	2,7	2,7	2,1	2,1
begroting vorming (in miljoen EURO)	3,42	3,45	3,50	4,16	3,84	3,84
loonkost vorming (in miljoen EURO)	0,94	0,97	0,98	0,80	0,78	0,94
Werkingskosten (in miljoen EURO)	0,29	0,34	0,34	0,34	0,34	0,29
salarislast cursisten (in miljoen EURO)	4,23	4,95	5,00	4,57	4,02	3,56
Totale investering in vorming (in miljoen EURO)	8,88	9,73	9,81	9,87	8,99	8,63
B. VTO-uitgaven per werknemer (in EURO)	808	897	916	891	797	741
C. Gemiddelde cursusduur (in dagen)	-	-	-	1,94	1,67	1,53
D. Vormingsverwachting (in dagen)	2,5	3	3	2,5	1,9	2,1
E. Vormingsparticipatie						
Deelname aan de centraal aangeboden vormingsmogelijkheden	-	-	-	-	-	25%
Deelname aan vormingsmogelijkheden aangeboden in het eigen departement	-	-	-	-	-	32%
F. Aantal opleidingsmogelijkheden	-	-	-	-	-	1.405
G. Totaal aantal vormingsdagen	28.416	32.824	32.009	27.593	21.523	24.156
H. Totaal aantal cursisten	-	-	-	14.207	12.910	15.740

16.6 Vormingsinspanningen bij de diensten van de Vlaamse overheid. De cijfers hebben enkel betrekking op de personeelsleden van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en de Vlaamse Wetenschappelijke Instellingen.

De financiële participatie: de verhouding tussen de globale investering in vorming en de totale personeelskosten.

De nominale VTO-investering per werknemer: deze indicator meet de gemiddelde jaarlijkse uitgaven aan opleiding en ontwikkeling per werknemer.

De gemiddelde cursusduur: het aantal dagen dat gemiddeld wordt besteed aan een vormingsactiviteit.

De vormingsverwachting: het aantal dagen vorming dat een personeelslid kan verwachten als elk personeelslid in gelijke mate zou gebruik maken van de aangeboden vormingsmogelijkheden.

De vormingsparticipatie: het aandeel van de personeelsleden in het totale personeelsbestand die minstens één opleiding hebben gevolgd

Het aantal opleidingsmogelijkheden: het totaal van alle intern aangeboden ontwikkelingsmogelijkheden en van alle externe cursussen, colloquia en studiedagen waaraan de personeelsleden konden deelnemen

Bron: AZF, afdeling Vorming.

Personeelstevredenheid

In 1999 werd in de meeste departementen een bevraging georganiseerd over de tevredenheid van het personeel. In 2001 werd deze bevraging hernomen, maar ditmaal binnen alle departementen van het MVG. Uit de vergelijking van de resultaten blijkt dat de algemene tevredenheid van de Vlaamse ambtenaar is toegenomen. Bij alle departementen die aan de twee enquêtes deelnamen, steeg de algemene tevredenheid behalve bij het departement

LIN waar de score licht daalde. Van deze departementen haalde LIN wel de hoogste score in de algemene tevredenheid van haar personeel. De Vlaamse ambtenaren zijn vooral te spreken over de arbeidstijden, de inhoud en zelfstandigheid van de functie en de omgang en samenwerking met collega's. De laagste graad van tevredenheid wordt genoteerd bij de waardering (zowel de financiële als de niet-financiële waardering) en bij de doorstroommogelijkheden (zowel de mogelijkheid tot promotie als de mogelijkheid om een andere functie te krijgen).

PERSONEELSTEVEDENHEID

DE 5 ASPECTEN WAAROVER DE VLAAMSE AMBTENAAR HET MEEST TEVDREN IS

De arbeidstijden	4,33
De omgang met collega's	4,16
De zelfstandigheid in het werk	4,13
De inhoud van het werk	4,02
De mogelijkheid om met anderen samen te werken	4,02

DE 5 ASPECTEN WAAROVER DE VLAAMSE AMBTENAAR HET MINST TEVDREN IS

De mate waarin goede prestaties financieel beloond worden	2,29
De mogelijkheid tot promotie	2,35
De mogelijkheid om van functie te veranderen	2,71
De niet-financiële waardering op het werk	2,84
Het salaris in verhouding tot taken en verantwoordelijkheden	2,87

16.7 De 5 aspecten waarover de Vlaamse ambtenaar het meest tevreden is en de 5 aspecten waarover hij het minst tevreden is. Gemiddelde score over alle respondenten (score op 5). Bron: AZF, afdeling Human Resources Management.

VOOR MEER INFORMATIE

Website:

Informatie over de personeelsbevragingen binnen het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap:
<http://www2.vlaanderen.be/personeelsbeleid/informatie/pro2001/info/index.htm>

Publicatie:

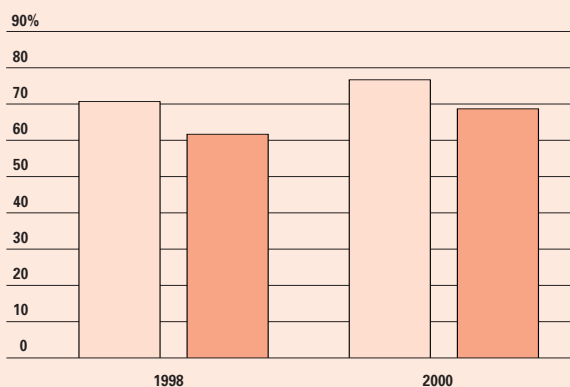
Beleidsrapport Personeel & Organisatie 2000:
<http://www2.vlaanderen.be/personeelsbeleid/informatie/beleidsrapport/info/index.htm>

Sport

hoofdstuk 17

Kerncijfers

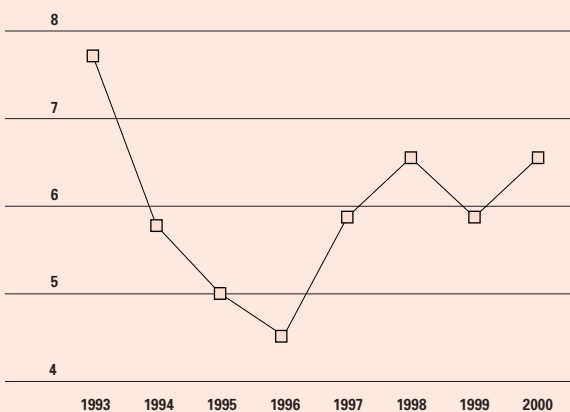
SPORTBEOEFENING

Mate van sportbeoefening, voor Vlaams en Waals Gewest. Bron: NIS-website, BOIC-enquête.

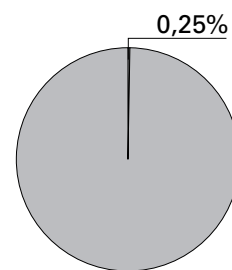
Vlaams Gewest
Waals Gewest

DOPINGGEBRUIK

Dopinggebruik, algemene overtredingsratio in %.
Bron: WVC, Medisch Verantwoord Sporten.

Uitgaven

Aandeel sportbeleid in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- Mannen sporten meer dan vrouwen. Bijna een kwart van de mannen is actief lid van een sportvereniging tegen een zesde van de vrouwen.
- In 2001 stelden de meeste sportdiensten die door het nieuwe decreet uit de boot vielen zich opnieuw in regel.
- De Vlaamse veldloopweek en de gordel voor scholen trekken de voorbije jaren steeds meer schoolgaande jeugd.
- Topsportscholen worden steeds populairder.
- Er werden voor de periode 2000-2001 190 contracten Jeugdsport afgesloten in het kader van de samenwerking tussen gemeente-club-school.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/sport

17.1 Sportparticipatie

Sport is belangrijk voor de eigen gezondheid en voor het sociaal leven. Het sportbeleid moet in Vlaanderen dan ook alle kansen krijgen als een volwaardig beleidsdomein. De Vlaamse overheid tracht via een coherent en actief sportbeleid de concurrentie met allerlei andere uitdagende vrijetijdsbestedingen aan te gaan. Sport is een zaak voor iedereen maar ook van iedereen. Het staat als maatschappelijk fenomeen zeer dicht bij de burger en is daarom enorm onderhevig aan de veranderingen in de maatschappij. Deze veranderingen bieden aan de sport extra kansen maar kunnen tegelijk een bedreiging vormen. Daarom moet de overheid een gedifferentieerd beleid voeren dat regulerend, kwaliteitsbewakend, kansen scheppend of ondersteunend werkt. Een centrale strategische doelstelling van het Vlaamse sportbeleid is ‘de verhoging van de sportparticipatie’.

Hoe sportief is Vlaanderen? Het Bloso geeft een gedeeltelijk antwoord op die vraag. In 2000 telden de **sportclubs**, die aangesloten zijn bij een erkende federatie, 881.496 **lidmaatschappen**.

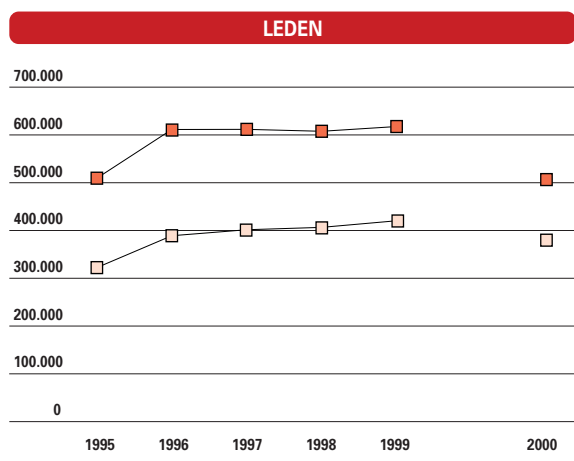
Voor de periode 1995 tot 1999 was er jaarlijks een

lichte groei. De vergelijking met het jaar 2000 ligt moeilijk omdat de registratie sinds het decreet van 13 april 1999 anders verloopt.

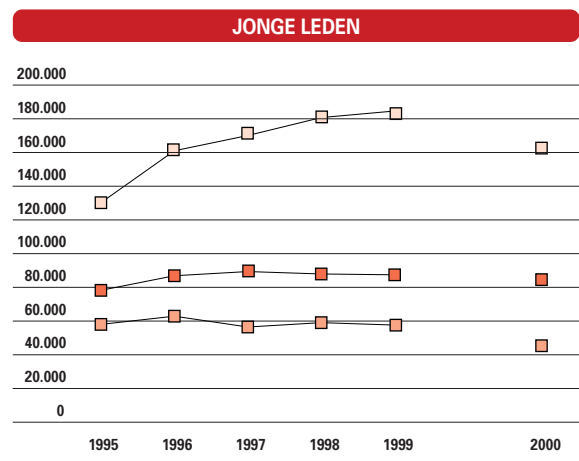
De registratiegegevens van Bloso brengen echter maar een deel van het sportief landschap in kaart. Niet iedere club is immers door het Bloso erkend. Een tweede benadering om het aantal Vlaamse sportbeoefenaars in te schatten is survey-onderzoek. Volgens de APS survey is bijna een kwart van de bevolking lid van een sportbeweging waarvan 2,6% enkel passief lid is. Er is een opvallend verschil tussen mannen en vrouwen. Bij de **mannen** is één op drie lid van een sportvereniging (3,7% passief). Bij de **vrouwen** heeft slechts één op zes een lidkaart van een sportclub (1,4% passief).

Een derde van de respondenten in de APS-survey 2001 beweert meerdere keren per maand zelf sportief actief bezig te zijn. Ook hier blijkt dat mannen meer sporten dan vrouwen.

Leeftijd en opleiding spelen een rol bij het lidmaatschap van een sportvereniging en bij het zelf sportief actief bezig zijn. Hoe ouder hoe minder men lid is van een sportvereniging of zelf actief aan sport doet.

17.1 Evolutie van het aantal leden aangesloten bij de door Bloso erkende en gesubsidieerde sportfederaties, van 1995 tot 1999 en aantal voor 2000 (nieuw decreet). Bron: Bloso.

17.2 Evolutie van het aantal kinderen en jongeren (jonger dan 18) aangesloten bij de door Bloso erkende en gesubsidieerde sportfederaties, van 1995 tot 1999 en aantal voor 2000 (nieuw decreet). Bron: Bloso.

LIDMAATSCHAP SPORTVERENIGING

	MAN***	VROUW***	TOTAAL	TOR '98
Nooit lid	45,8	69,4	57,5	58,8
Vroeger lid	21,9	14,0	18,0	16,4
Passief lid	3,7	1,4	2,6	2,6
Actief lid	23,9	15,0	19,5	20,0
Bestuurslid	4,7	0,1	2,4	2,1
Aantal respondenten	729	713	1442	1341

17.3 Lidmaatschap van een sportvereniging naar geslacht, in %. Bron: APS-survey 2001 en TORsurvey 98. *** $p < 0.001$.

Hoe hoger opgeleid hoe meer men lid is van een sportvereniging en hoe meer men zelf sportief actief bezig is. We moeten hierbij wel opmerken dat leeftijd en opleidingsniveau nauw met elkaar verbonden zijn, omdat senioren vaker laaggeschoold zijn.

Uit een enquête van het BOIC blijkt dat het Vlaamse Gewest naar verhouding meer sportievelingen telt dan het Waalse Gewest, maar in vergelijking met 1998 stijgt het aantal sportbeoefenaars in beide regio's. Scholen zijn ideaal geplaatst om de sportmicrobe door te geven. Daarom worden hier de **schoolsport**-activiteiten in kaart gebracht. Er namen 3.586 scholen deel aan naschoolse sportactiviteiten, zoals bijvoorbeeld de Vlaamse Veldloopweek. Daarvan schreef 84,8% zich in voor een activiteit bij de Stichting Voor Schoolsport, 67% voor activiteiten op woensdagnamiddag en 17% neemt enkel deel op lesdagen. In het schooljaar 1999-2000 tellen we 850.119 deelnames waarvan 689.564 uit het basisonderwijs en 160.555 uit het secundair onderwijs.

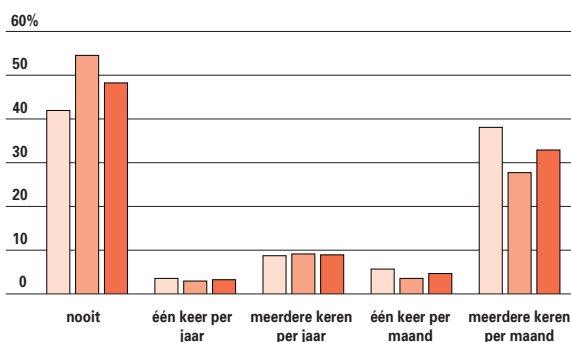
De Vlaamse veldloopweek en de gordel voor scholen kennen een sterke toename van het aantal deelnemers.

MOTIEVEN VOOR SPORTBEOEFENING

Voor de gezondheid	97%
Voor het plezier	95%
Voor de conditie	93%
Om zich mentaal en fysich sterker voelen	71%
Om zich jong te voelen	65%
Omdat je in de buurt aan sport kunt doen	63%
Om sociaal contact te hebben	58%
Als emotionele uitlaatklep	58%
Om z'n grenzen te verleggen	40%
Om deel uit te maken van een groep	35%

17.5 Tien meest genoemde motieven voor sportbeoefening (België).
Bron: NIS-website, BOIC-enquête.

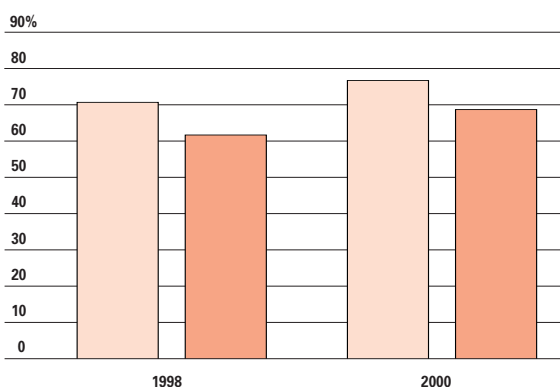
ACTIEVE SPORTBEOEFENING

17.4 Zelf sportief actief bezig zijn naar geslacht, in %.
Bron: APS-survey 2001. *** $p < 0.001$.

man
vrouw
totaal

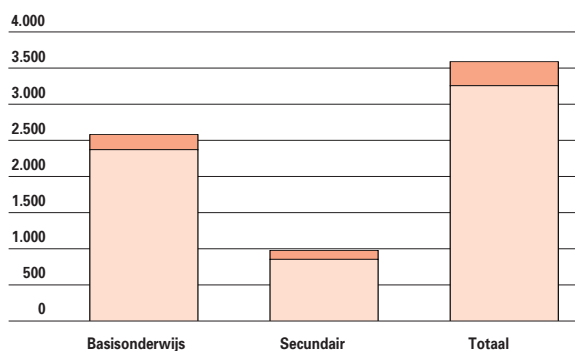
SPORTBEOEFENING

17.6 Mate van sportbeoefening, voor Vlaams en Waals Gewest. Bron: NIS-website, BOIC-enquête.

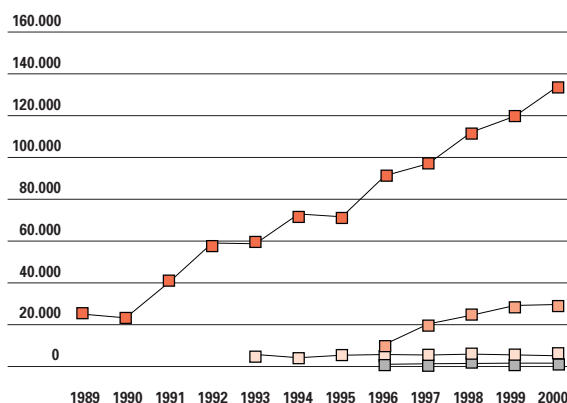
Vlaams Gewest
Waals Gewest

SCHOOLSPORTACTIVITEITEN

17.7 Aantal deelnemende scholen aan schoolsportactiviteiten naar soort onderwijs, in 2000. Bron: Bloso.

DEELNAME AAN SCHOOLSPORTACTIVITEITEN

17.9 Deelname aan vier specifieke schoolsportactiviteiten. Bron: Bloso.

MEEST BEOEFENDE SPORTEN

VLAAMSE GEWEST		WAALSE GEWEST	
1 Fietsen	39%	Zwemmen	26%
2 Zwemmen	21%	Voetbal	21%
3 Wandelen	20%	Wandelen	20%
4 Fitness	17%	Fietsen	19%
5 Voetbal	9%	Joggen	16%
6 Joggen	9%	Fitness	13%
7 Tennis	8%	Turnen	12%
8 Mini- en zaalvoetbal	5%	Tennis	9%
9 Basketbal	5%	Gevechtssporten	4%
10 Atletiek	4%	Paardensport	4%

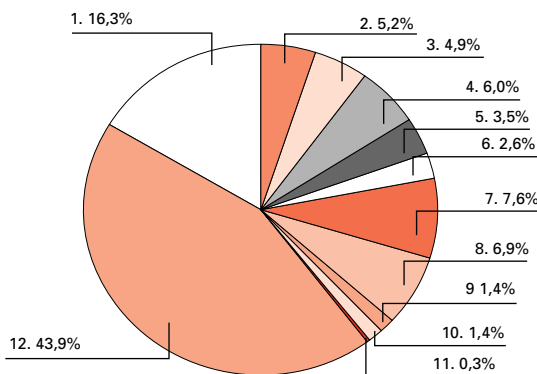
17.8 Meest beoefende sporten in Vlaams en Waals Gewest. Bron: NIS-website, BOIC-enquête.

17.2 Aanbod

De Vlaamse overheid wil het **sportaanbod** uitbreiden, maar wil niet in de plaats treden van de huidige actoren. Daarom werd een financiering uitgebouwd die veel verantwoordelijkheid legt bij de spelers op het veld.

Het aantal autonome **sportraden** blijft al een aantal jaren constant op 270 (88% van de Vlaamse gemeenten). In 2000 viel het aantal erkende sportdiensten terug door de nieuwe vereisten in het decreet van 14 april 1999. Na het overgangsjaar 2000 steeg in 2001 het aantal erkende **sportdiensten** opnieuw tot 156 waarvan er 145 gesubsidieerd worden en waaraan 216 **sportfunctionarissen** verbonden zijn. Daarnaast zijn er nog vijf provinciale sportdiensten (1 per provincie) en een sportdienst van de Vlaamse Gemeenschapscommissie.

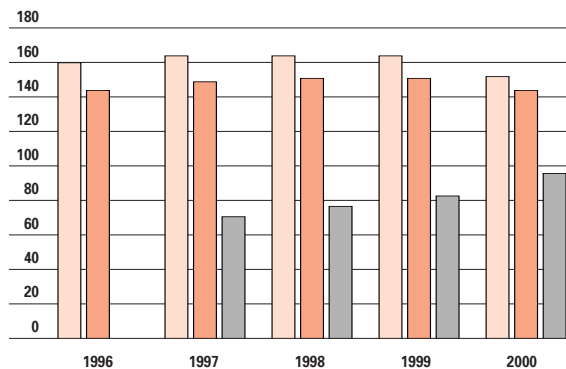
BUDGETANALYSE

17.11 Budgetanalyse in uitvoering van het decreet op de sportfederaties (basis- en facultatieve opdrachten). Bron: Bloso.

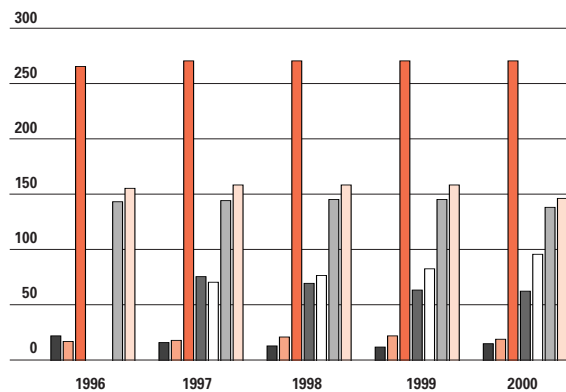
1. Basisopdracht 1 (Kaderopleiding + bijscholing)
2. Basisopdracht 2 (Begeleiding sportclubs)
3. Basisopdracht 3 (Sportpromotie)
4. Basisopdracht 4 (Organisatie landelijke sportactiviteiten)
5. Basisopdracht 5 (Informatie)
6. Facultatieve opdracht 1 (Jeugdsport)
7. Facultatieve opdracht 2 (Sportkampen)
8. Facultatieve opdracht 3.1 (Topsport: voorbereiding en deelname aan internationale wedstrijden)
9. Facultatieve opdracht 3.2 (Topsport: topsportscholen)
10. Facultatieve opdracht 3.3 (Organisatie van internationale wedstrijden)
11. Facultatieve opdracht 3.4 (Voorbereiding en deelname aan OS, Wereldspelen en paralympics)
12. Overige algemene kosten

SPORTDIENSTEN

17.10 Aantal erkende, gesubsidieerde en niet-erkende sportdiensten. Bron: Bloso

GEMEENTELIJKE SPORTDIENSTEN EN SPORTRADEN

17.12 Aantal gemeentelijke sportdiensten en sportraden in zowel erkende, niet-erkende als gesubsidieerde gemeenten. Bron: Bloso.

GEMEENTELIJKE SPORTDIENSTEN EN SPORTFUNCTIONARISSEN

	GESUBSIDIEERDE GEMEENTELIJKE SPORTDIENSTEN	ERKENDE EN NIET- GESUBSIDIEERDE GEMEENTEN MET SPORTDIENST	% GEMEENTEN MET ERKENDE SPORTDIENST	% GEMEENTEN MET ERKENDE EN GESUBSIDIEERDE SPORTDIENST	AANTAL SPORTFUNCTIONARISSEN DIE VOOR DE SUBSIDIEBEREKENING IN AANMERKING KOMEN
Antwerpen	31	3	48,6	44,3	46
Limburg	28	5	75,0	63,6	42
Oost-Vlaanderen	28	2	46,2	43,1	45
Vlaams Brabant	16	0	24,6	24,6	23
West-Vlaanderen	42	1	67,2	65,6	60
Totaal:	145	11	50,6	47,1	216

17.13 Aantal gemeentelijke sportdiensten, percentage van gemeenten met erkende sportdienst/ erkende en gesubsidieerde sportdienst en aantal gemeentelijke sportfunctionarissen die voor subsidiëring in aanmerking komen (2001). Bron: Bloso.

17.3 Kwaliteit

Een belangrijke strategische doelstelling van het Vlaams sportbeleid is het verhogen van de **kwaliteit** van het sportaanbod.

Een kwalitatief aanbod vraagt een professionele omringing. We bekijken ook het computergestuurd evaluatiesysteem IKSport en de professioneel georganiseerde sportkampen.

De oprichting van de Vlaamse Trainersschool kwam aan de noodzaak voor een professionele omringing tegemoet. De **trainersschool** is een samenwerking tussen Bloso, de universiteiten en hogescholen met een opleiding LO en de Vlaamse sportfederaties. Sinds 1999 zijn er weinig schommelingen in de totaalcijfers merkbaar.

De schommeling bij de categorie Trainer A is afhankelijk van de organisatie van deze cursussen (worden slechts om twee tot drie jaar georganiseerd).

In hoeverre wordt het sportieve deel van de bevolking opgevangen door degelijk geschoolde trainers? Bijna de helft van de lesgevers of trainers van sportclubs beschikt niet over een sporttechnische diploma.

Wie wel een diploma heeft, beschikt meestal over sporttechnische diploma's van Categorie I (Initiator/Jeugd sportbegeleider) en Categorie II (VTS-Trainer B). Bij de sportfederaties valt het grote aandeel van medewerkers zonder of met een

laag sportdiploma op. Dat geldt vooral voor de vrijwilligers. Bij de betaalde medewerkers in dienstverband is dit aandeel kleiner. Hier vinden we het grootste aandeel van medewerkers met een sportdiploma Categorie IV (VTS-Toptrainer) of sportdiploma Categorie V (Licentiaat L.O.).

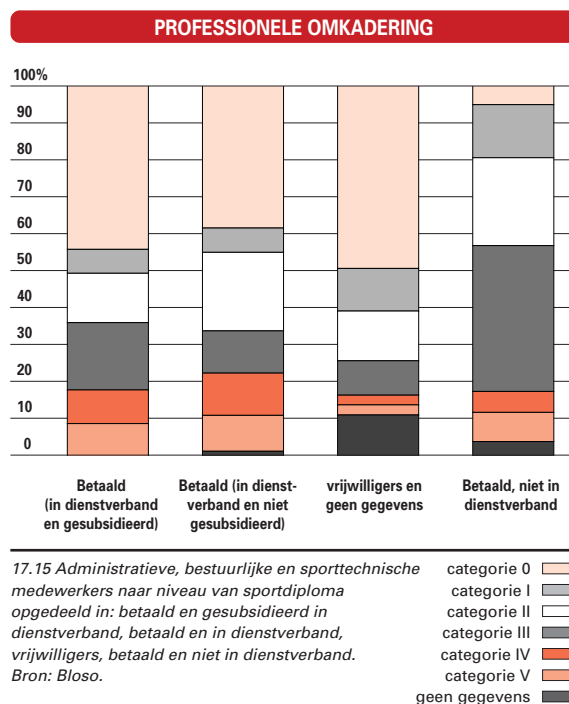
Medewerkers die wel betaald worden maar niet in vast dienstverband werken, hebben vaak een sportdiploma Categorie II (VTS-Trainer B) of Categorie III (VTS-Trainer A).

Een extra indicator voor de kwaliteit van het sportaanbod is het aantal **sportkampen** georganiseerd door Bloso en de gesubsidieerde sportfederaties. Bij Bloso en de gesubsidieerde sportfederaties gebeurt de begeleiding immers steeds door gekwalificeerde lesgevers.

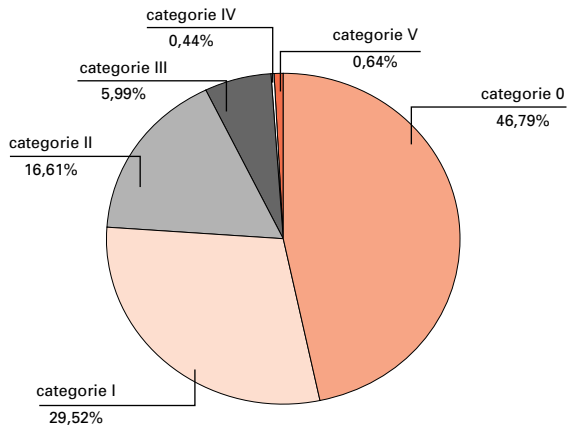
In 2000 werden er 610 sportkampen georganiseerd door de gesubsidieerde sportfederaties, 710 door Bloso en 1.714 door de gesubsidieerde gemeenten. De terugval van het **aantal deelnemers** is voor 2000 te wijten aan de strengere registratie die opgelegd

VTS-OPLEIDING		
	1999	2000
naar niveau		
niveau Trainer A	279	150
niveau Trainer B	483	446
niveau Initiator/Jeugd sportbegeleider (waarvan hoger reddersbrevet)	2.232	2.206
	892	909
naar soort		
gediplomeerden VTS-opleidingen	1.589	1.636
gediplomeerden erkende opleidingen (waarvan hoger reddersbrevet)	1.080	1.007
	677	744
gediplomeerden assimilaties en inschalingen	325	159
Totaal aantal gediplomeerden	2.994	2.802

17.14 Gediplomeerden VTS-opleiding naar niveau en soort. Bron Bloso.

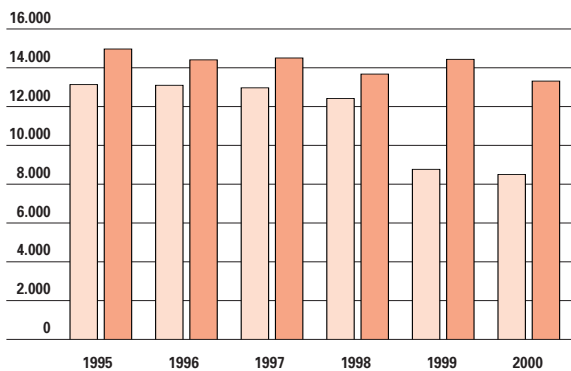

SPORTTECHNISCHE KADER

17.16 Verdeling van de lesgevers/trainers van het sporttechnisch kader van de sportclubs over de categorieën van sporttechnische diploma's. Bron: Bloso.

SPORTKAMPEN

17.17 Aantal deelnemers aan de sportkampen georganiseerd door Bloso en de gesubsidieerde sportfederaties. Bron: Bloso.

werd door het nieuwe decreet, en voor 1999 aan de vermindering van het aantal Bloso-centra van 21 naar 13. Hierdoor daalde het aantal sportkampen. Tegelijkertijd werd de maximumcapaciteit drastisch teruggeschoefd. De cijfers van de gesubsidieerde gemeentelijke sportdiensten zijn relatief omdat er geen verplichte registratie bestaat.

Tot slot kan men ook de kwaliteit opdrijven via bijscholing, maatschappelijke participatie en het verhogen van het engagement. In totaal volgde de medewerkers van sportfederaties en sportdiensten 9.045 uur aan **opleiding**. De sportdiensten waren goed voor 6.531 uren opleiding. De gesubsidieerde sportfederaties volgden 2.514 uur opleiding (703 door administratieve verantwoordelijken, 1.064 door sporttechnische verantwoordelijken en 747 door bestuurders).

In het kader van het computergestuurd evaluatiesysteem IKSport werden 1.657 sportclubs aan een **kwaliteitsdoorlichting** onderworpen. De clubs scoren het best voor 'clubsfeer en cultuur' en 'externe communicatie'. De dimensies 'strategische planning' & marketing management' en 'management & structuur' vormen een probleem.

17.4 Integriteit

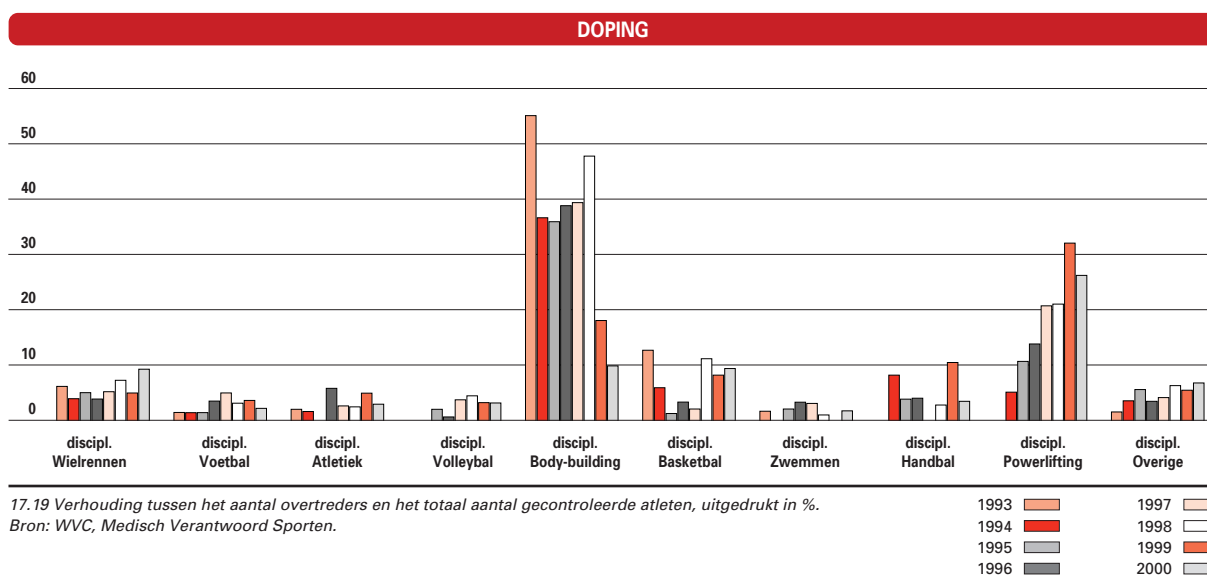
De sportbeleving dient te primeren op het commerciële en economische aspect. Voor het positieve imago van de sport, in het bijzonder van de topsport, is een efficiënte **dopingbestrijding** dan ook cruciaal. Kijken we naar de verhouding tussen het aantal overtreders en het aantal gecontroleerde atleten dan is er de jongste jaren slechts een lichte schommeling te zien. De hoogste overtredingsratio's vinden we terug bij powerlifting, bodybuilding, basketbal en wielrennen. Bij de interpretatie van deze cijfers moet men voorzichtig zijn. Een stijging wijst niet meteen op meer dopingzondaars, maar

wel op meer positieve labresultaten. Dat kan bijvoorbeeld eveneens te wijten zijn aan betere opsporingsmethoden.

Een andere maatstaf om het fysieke en psychisch welzijn van de topsporter na te gaan, is het aantal **sportmedische keuringen** in de erkende keuringscentra en het aantal begeleide topsporters door deze keuringscentra. De vier erkende sportmedische keuringscentra (BOIC Brussel, VUB Brussel, UZ Gent, KUL Leuven) voerden in 2000 2.730 sportmedische keuringen (topsporters en niet-topsporters) uit en zij begeleidden 890 topsporters.

DOPING								
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
aantal gecontroleerde manifestaties	450	445	400	413	390	341	362	401
aantal gecontroleerde atleten	2.158	2.223	2.034	2.142	2.111	1.857	1.900	1.960
aantal overtredingen	169	130	102	96	124	123	113	129
Overtredingsratio in %	7,8	5,8	5,0	4,5	5,9	6,6	5,9	6,6

17.18 Aantal gecontroleerde manifestaties, gecontroleerde atleten en aantal overtredingen en de algemene overtredingsratio.
Bron: WVC, Medisch Verantwoord Sporten.

17.19 Verhouding tussen het aantal overtreders en het totaal aantal gecontroleerde atleten, uitgedrukt in %.
Bron: WVC, Medisch Verantwoord Sporten.

17.5 Kritische succesfactoren

Promotie

Om de strategische doelstellingen te realiseren moet men rekening houden met een aantal voorwaarden (kritische succesfactoren). Zo is **sportpromotie** het belangrijkste hulpmiddel om de sportparticipatie te verhogen. Bloso spendeerde in 2000 ongeveer 2,5 miljoen euro aan sportpromotie. De gesubsidieerde sportfederaties trokken hier ruim 4,2 miljoen euro voor uit. Voor de gesubsidieerde gemeenten zijn hier voorlopig geen cijfers beschikbaar.

TOPSPORTSCHOLEN			
	98-'99	99-'00	00-'01
Aantal participerende sportfederaties in topsportscholen	12	14	14
Sportfederatie			
Voor topsport erkend en gesubsidieerd	9	9	9
Niet voor topsport erkend en gesubsidieerd	3	5	5
Leerlingen in Topsportschool			
Man	127	240	242
Vrouw	74	101	84
Uitgereikte topsportstatuten			
Man	265	340	327
Vrouw	134	158	151

17.20 Aantal participerende federaties, leerlingen in topsportscholen en aantal statuten. Bron: Bloso.

Topsport

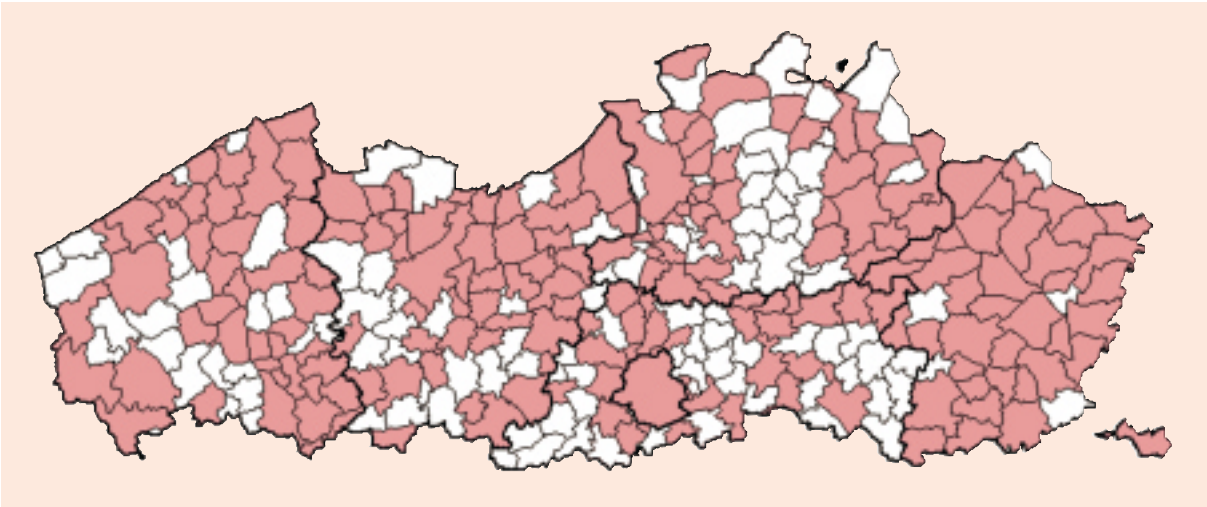
Ook een goed topsportbeleid wordt beschouwd als een kritische succesfactor: het biedt maximale ont-plooiingskansen voor jonge topsporters, topsport heeft bovendien een voorbeeldfunctie en zorgt mee voor de uitstraling van Vlaanderen in het buitenland. De **topsportscholen** spelen een belangrijke rol in een goed uitgebouwd topsportbeleid. Bij de sportfederaties groeit meer en meer het besef van de weerklank hiervan. De verhouding tussen leerlingen in een topsportschool en uitgereikte topsportstatuten illustreert dit duidelijk. Aanvankelijk volgde de helft van de atleten met een topsportstatuut een topsportschool, ondertussen is dit geëvolueerd naar twee derden.

Federalisering sportbonden

Een belangrijke succesfactor is de eenvoudige mogelijkheid om voor sommige sporten een 'Vlaams' beleid te voeren. Een aanzienlijk deel van de Vlaamse sportbeoefenaars beoefent immers een sport die georganiseerd is door een unitaire sportbond. Het **splitsen van deze unitaire sportbonden** wordt dan ook als essentieel beschouwd. In 2000 waren er twee afspelingen van eens unitaire sportbonden: de Vlaamse Liga Paardensport en de Vlaamse Motorrijdersbond van België. Zij telden 4.323 Vlaamse leden in 2000. Eind 2001 werden ook de Koninklijke Belgische Basketbalbond en

SPORTACCOMODATIE										
	SPORTHAL	SPORT-LOKAAL	OVERDEKT ZWEMBAD	OPEN LUCHT ZWEMBAD	OPEN LUCHT SPORTVELD	SPORTCENTRUM	PISTE	MANÈGE	WATERSPORT-CENTRUM	TOTAAL
Antwerpen	306	1.420	87	23	3.736	103	75	115	36	5.901
Limburg	215	597	44	24	2.205	61	56	70	21	3.293
Oost-Vlaanderen	242	1.146	48	17	2.054	57	45	55	17	3.681
Vlaams-Brabant	191	609	53	16	1.501	44	42	56	7	2.519
West-Vlaanderen	244	933	75	31	1.892	63	57	62	37	3.394
Totaal Vlaanderen	1.198	4.705	307	111	11.388	328	275	358	118	18.788

17.21 Overzicht van het totaal aantal en soort sportaccommodaties in Vlaanderen per provincie op 1 januari 2000. Bron: Bloso.

17.22 Spreiding van de contracten jeugdsport voor de periode 2000-2001. Bron: Bloso, APS-bewerking.

ja (190) ■
neen (119) □

de Koninklijke Belgische Wielrijdersbond gefederaliseerd.

Sportonderzoek

Ook **sportonderzoek** is essentieel in een modern sportbeleid. Het budget voor dergelijk onderzoek bleef jarenlang constant op 74.368 euro. In 2000 werden de subsidies verdubbeld tot 148.736 euro. In 2001 werd het ongewijzigd budget voor het eerst opgesplitst en werd 24.789 euro gereserveerd voor drie projecten in het toegepast sportwetenschappelijk onderzoek zoals de wetenschappelijke begeleiding van de krachttraining bij jonge topsporters.

Driehoek gemeente-club-school

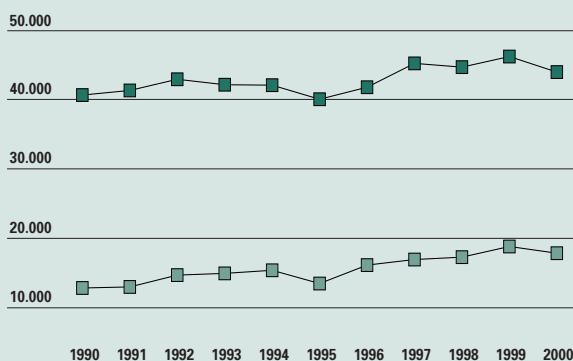
In het kader van de uitbouw van de driehoek gemeente-club-school werd het project 'contract jeugdsport' opgestart. Via lokale samenwerkingsverbanden tussen de scholen, de sportclubs en de gemeentelijke overheid, wil men de sportparticipatie van de jongeren verhogen. Voor de periode 2000-2001 werden 190 **contracten jeugdsport** uitgevoerd. Voor de periode 2001-2002 zijn er 222 goedgekeurde contracten jeugdsport. Op enkele witte vlekken na is er een goede spreiding over Vlaanderen.

Woonbeleid

hoofdstuk 18

Kerncijfers

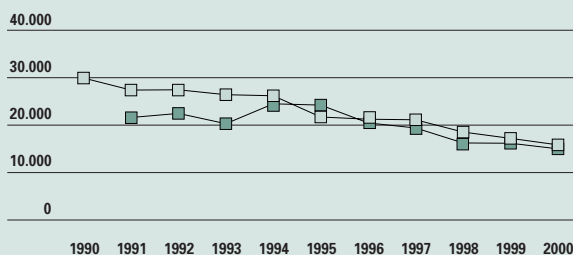
WONINGEN EN FLATS

Verkoop van woningen en flats.

woningen —■—
flats —□—

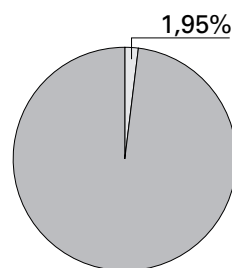
BOUWGRONDEN EN NIEUWBOUW

Verkoop van bouwgronden en nieuwbouw.

bouwgronden —□—
nieuwbouw van ééngezinshuizen —■—

Uitgaven

Aandeel voor huisvesting in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- Vlaanderen scoort inzake woonkwaliteit goed in vergelijking met verschillende Europese landen. Alleen de Scandinaven presteren beter.
- De nieuwbouw blijft dalen en de prijs van de bouwgrond blijft ongunstig evolueren.
- De bouwgrond waarop de Vlaamse bouwheer zijn droom realiseert wordt in 50% van de gevallen bij een particulier gekocht.
- De meerderheid van de huurders van sociale woningen is zeer tevreden over hun gehuurde woning. Slechts 10% koestert om verschillende redenen verhuisplannen.

Elektronisch

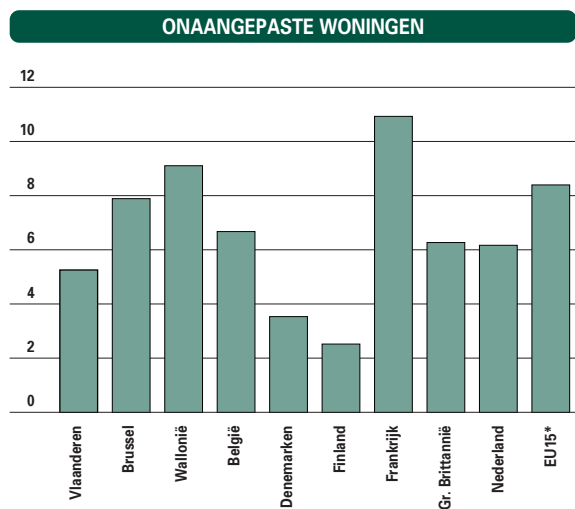
Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/wonen

18.1 Woonkwaliteit

Het Vlaamse woonbeleid is een geïntegreerd beleid. Het steunt op de basisprincipes zoals de leefbaarheid van zowel stedelijke als landelijke omgevingen, het minimaal aantasten van het milieu en het bevorderen van de bouw van woningen, zonder daarbij de bereikbaarheid van economische infrastructuur en publieke voorzieningen uit het oog te verliezen. Binnen dat beleid staat de kwaliteit van de woning en de woonomgeving voorop, omdat het welzijn en de menselijke waardigheid dit vereisen. Enerzijds krijgt het woonpatrimonium een duwtje in de rug via renovatieprojecten, anderzijds wil men het verval van het woonpatrimonium tegengaan via de heffing op de leegstand, verwaarlozing of verkrotting. Hiermee wil de overheid de eigenaars aansporen tijdig hun patrimonium te renoveren. Zij wil daarmee ook de verloedering van buurten bestrijden, de leegstand ontmoedigen, menonwaardige woontoestanden uitroeien en de private woonmarkt helpen saneren.

De kwaliteit van de woning

De **kwaliteit** van een woning wordt met verschillende indicatoren berekend. Zo kan men de uitwendige kwaliteit van de woning bepalen of men kan het

18.1 Percentage van de bevolking dat in een onaangepaste woning leeft, een internationale vergelijking 1997 (* zonder Duitsland en Luxemburg). Onaangepaste woning: een woning met twee of meer gebreken (lekkend dak, geen adequate verwarming, schimmel, vocht of rottend houtwerk). Bron: Eurostat (ECHP), berekening Gewesten, OASeS, UFSIA.

basiscomfort van de woning bekijken.

Volgens een onderzoek uit 1994-1995 beschikte het arrondissement Maaseik over het modernste woningbestand van het Vlaamse Gewest. Recentere cijfers zijn voorlopig niet beschikbaar.

Internationaal zijn wel gegevens voorhanden waarmee we de Vlaamse woonsituatie kunnen vergelijken met de buurlanden. Zij tonen hoe groot het percentage van de bevolking is dat leeft in een woning met bepaalde gebreken (lekkend dak, geen adequate verwarming, schimmel, vocht of rottend hout). Hoewel de cijfers met de nodige omzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd, blijkt het Vlaamse Gewest toch goed te scoren. Nauwelijks 5% van de bevolking woont in een huis met een aantal uitwendige gebreken. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest komt op 8% en het Waalse Gewest laat 9% optekenen. Alleen de Scandinaven (Finland en Denemarken) presteren globaal beter.

Vooral de jongeren in het Vlaamse Gewest (16 tot 24 jaar) zijn voortreffelijk gehuisvest. In die leeftijdsgroep wonen enkel de Finnen comfortabeler. Van de leeftijdsgroep 25 tot 49 jaar woont 6% in huizen met een aantal gebreken. Dit stemt overeen met de Nederlandse situatie. De Finnen, Denen en Italianen doen beter. De aankomende generatie ouderen (50 tot 64-jarigen) woont even goed als hun collega's uit Denemarken, Oostenrijk en Groot-Brittannië. Alleen de Finnen scoren nog beter. De derde leeftijd (65+) woont behoorlijk maar Finnen, Nederlanders en Britten laten positievere cijfers optekenen. Toch moet worden onderstreept dat van de 300.000 onaangepaste woningen in het Vlaamse Gewest er ongeveer de helft door ouderen wordt bewoond.

Het **wooncomfort** wordt gemeten aan de hand van het percentage van de bevolking dat leeft in een woning zonder bad of douche, warm water of een toilet met waterspoeling. De Vlaming beschikt over een zeer goed uitgeruste en comfortabele woning. In vergelijking met andere Europese landen hebben alleen de Hollanders en de Denen een groter wooncomfort. Bekijkt men de cijfers per leeftijdsklasse, dan blijken vooral de ouderen iets minder te scoren. Het gaat daarbij vooral om huurders op de private woningmarkt.

ONAANGEPASTE WONINGEN NAAR LEEFTIJD

LEEFTIJD	VL	B	DK	FR	FIN	I	UK	NL
16-24	4,4	5,5	4,7	13,4	2,9	4,8	5,6	10
25-49	6,2	7,9	3,8	11,2	2,9	4,8	6,7	6
50-64	3,3	5	3,1	9,2	2,7	5,1	3,6	4,5
65-74	3,9*	3,8	2,1*	5,7	1,5	6,9	3,1	3,3
74+	5,9*	5,7	2,1*	8,2	1	10,2	2,7	4,3

18.2 Percentage van de bevolking dat in een onaangepaste woning leeft, naar leeftijd, een internationale vergelijking 1997 (zonder Duitsland en Luxemburg).
Onaangepaste woning: een woning met twee of meer gebreken (lekkend dak, geen adequate verwarming, schimmel, vocht of rottend houtwerk).
Bron: Eurostat (ECHP), berekening Gewesten, OASeS, UFSIA. (* = minder dan 20 ongewogen steekproefeenheden)

BASISCOMFORT NAAR LEEFTIJD

LEEFTIJD	VL	DK	FIN	FR	I	NL	UK
16-24	0,8*	2,2*	2,5	1,9	1,8	1,8	n.b.
25-49	1,6	1,3	2,7	2,9	2,1	1,7	n.b.
50-64	2,4*	1,4*	4,3	4,5	2,8	2,3*	n.b.
65-74	8,1	1,5*	5,9	7,5	3,8	1,4*	n.b.
74+	12,9	1,5*	5,2	12,4	8,9	2,0*	n.b.

18.3 Percentage van de bevolking dat leeft zonder basiscomfort naar leeftijd, een internationale vergelijking 1997 (zonder Duitsland en Luxemburg).
Basiscomfort: woning zonder bad of douche, warm stromend water of een toilet met waterspoeling in de woning zelf.
Bron: Eurostat (ECHP), berekening Gewesten, OASeS, UFSIA. (* = minder dan 20 ongewogen steekproefeenheden)

Woonomgeving

1. Steun door Vlaams Gewest

Het Vlaamse Gewest bevordert de woonkwaliteit onder meer door wegen, rioleringen en groenaanplantingen aan te leggen in bestaande of nieuw sociale wijken. Tussen 1995 en 2000 werden 278 projecten gesubsidieerd, voornamelijk voor wegen en rioleringen. Bijna 11.000 woningen werden van deze noodzakelijke infrastructuur voorzien. De subsidies bedroegen 76,8 miljoen euro of een gemiddelde per woning van 8.640 euro. De meeste projecten bevonden zich in de provincies Oost- en West-Vlaanderen.

Ook het Sociaal Impulsfonds (SIF) verstrekt financiële middelen om de woonkwaliteit te verbeteren. Voor huisvesting werd in totaal 29,7 miljoen euro uitgetrokken om bijvoorbeeld woningen op te knappen. Worden alle inspanningen die op de huisvesting en de woonomgeving slaan in rekening gebracht dan stijgt dit bedrag tot 42,1 miljoen euro.

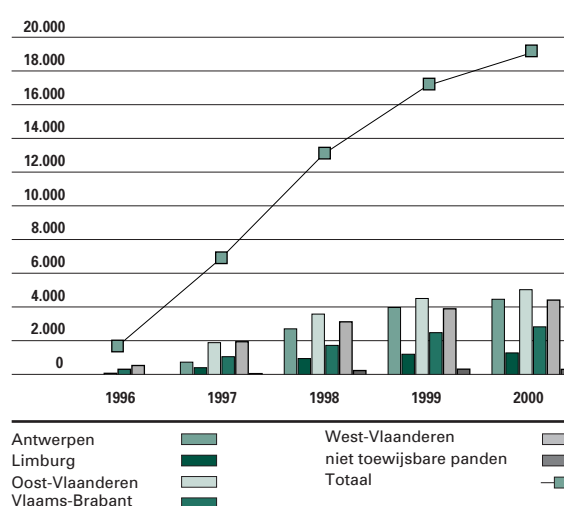
2. Leegstandsheffing

De gemeenten kunnen op diverse manieren reageren op leegstaande, verwaarloosde, ongeschikt of onbewoonbaar verklaarde gebouwen. Zij kunnen opcentiemen heffen of de gewestelijke heffing innen of zelf een krotreglement toepassen.

Een kwart van de gemeenten doet geen enkele van

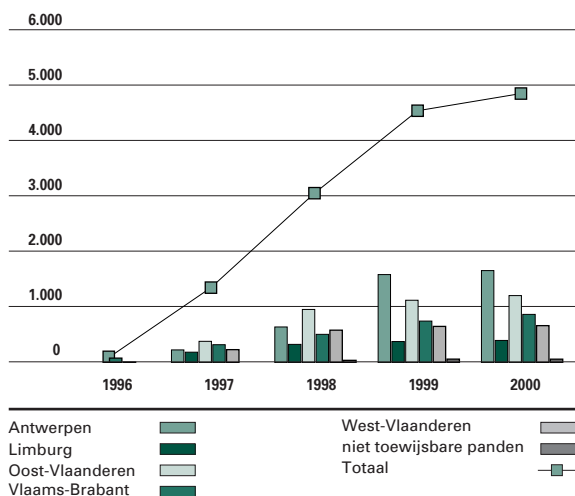
deze drie. Een vijfde heeft een eigen krotreglementering. Een ander vijfde heeft het beheer van de inventaris op zich genomen en 30% heeft bovenop de gewestelijke heffing gemeentelijke opcentiemen goedgekeurd.

LEEGSTAND

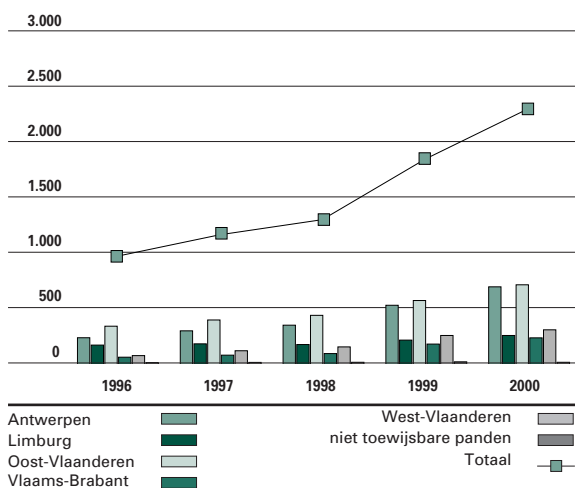
18.4 Evolutie van het aantal opgestelde dossiers per provincie over leegstand, van 1996 tot 2000. Bron: LIN, afdeling Financiering Huisvestingbeleid.

VERWAARLOZING

18.5 Evolutie van het aantal opgestelde dossiers per provincie over verwaarlozing, van 1996 tot 2000. Bron: LIN, afdeling Financiering Huisvestingbeleid.

ONBEWOONBAARVERKLARING

18.6 Evolutie van het aantal opgestelde dossiers per provincie over onbewoonbaarverklaring, van 1996 tot 2000. Bron: LIN, afdeling Financiering Huisvestingbeleid.

SIF-MIDDELEN VOOR HUISVESTING

PROVINCIE	GEMEENTE	OCMW	TOTAAL
Antwerpen	11.852.355	17.348.431	29.200.786
Limburg	85.927	570.289	656.216
Oost-Vlaanderen	3.510.356	2.010.957	5.521.313
Vlaams-Brabant	1.077.510	1.521.370	2.598.880
West-Vlaanderen	2.150.740	2.426.286	4.577.026
Totaal	18.676.888	23.877.333	42.554.221

18.7 Sociaal Impulsfonds, financiële middelen voor huisvesting per provincie en actor voor 2000 in euro. Bron: EWBL, cel Sociaal Impulsfonds.

Leegstand

Eén van de eerste resultaten is dat voor 40% van de geïnventariseerde panden vrijstelling of schorsing wordt verleend, zodat ze niet op de inventaris voorkomen omdat verkoop of renovatie in het vooruitzicht gesteld wordt. Het Vlaamse Gewest inventariseerde in 2000 nadat alle procedures waren uitgeput waren 19.170 panden, een stijging van 11% in vergelijking met het jaar voordien.

De **leegstand** komt vooral voor in Oost- en West-Vlaanderen, de provincies met het oudste woonpatrimonium.

Verwaarlozing

De **verwaarlozing** wordt aan de hand van een technisch verslag bepaald door de gemeenten. In het jaar 2000 bedroeg de stijging amper 7%. De procedure heeft in tal van gevallen aanleiding gegeven tot een positieve reactie van de eigenaar binnen de herstelperiode van vier maanden.

Onbewoonbaar verklaren

Het instrument **onbewoonbaarverklaring** door de gemeenten maakt het mogelijk ontoelaatbare woontoestanden te registreren en te sanctioneren. Hoewel het nog niet overal ten volle wordt benut, stelt men toch vast dat het aantal dossiers gestaag toeneemt, in 2000 zelfs met 24% in vergelijking met het jaar voordien.

Krotbestrijding

De gezamenlijke inspanningen voor **krotbestrijding** van de gemeenten in 1998 bedroeg 1,4 miljoen euro. In 1999 werd dit budget gehalveerd, vooral door besparingsmaatregelen van de stad Antwerpen. Tegenover het totaal bedrag dat alle gemeenten aan de huisvestingsproblematiek besteden (49,6 miljoen euro in 1999) blijkt de krotbestrijding nauwelijks iets voor te stellen.

18.2 Overheidsoptreden

De Vlaamse regering blijft vasthouden aan het basisprincipe van de Vlaamse Wooncode, namelijk iedereen moet over een woning beschikken aan een aanvaardbare prijs. Die woning moet uitgerust zijn met het basiscomfort en de woonzekerheid moet voor de huurder uiteraard gegarandeerd zijn. We bekijken hier het overheidsoptreden aan de hand van de Vlaamse huisvestingsmaatschappij, Vlabinvest en het voorkooprecht.

De regering heeft bij haar aantreden in 1999 de intentie uitgesproken om tegen 2004 15.000 woningen extra te bouwen of aan te kopen, om tegemoet te komen aan de vrij grote vraag naar een sociale woning bij personen met een bescheiden inkomen.

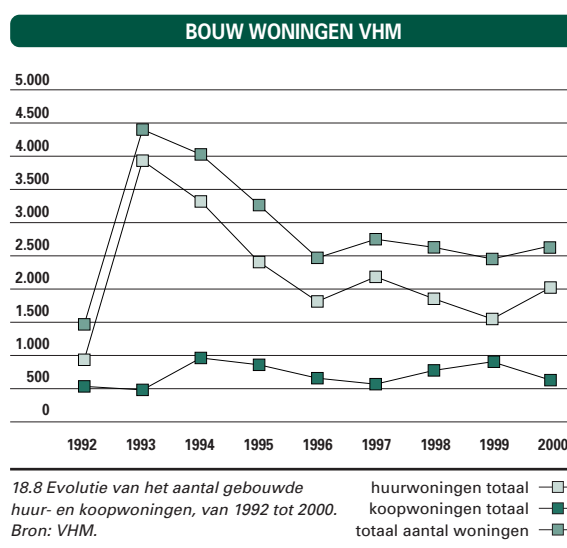
De middelen werden hiervoor stelselmatig opgetrokken. Momenteel is bijna een derde van deze opdracht gerealiseerd. Wel blijft een belangrijk knelpunt onveranderd: een gebrek aan bebouwbare gronden.

Vlaamse huisvestingsmaatschappij

De **Vlaamse Huisvestingsmaatschappij** (VHM) en haar 118 partners beschikten in 2000 van de Vlaamse overheid over 433,8 miljoen euro.

Het **patrimonium** dat in de loop der jaren werd opgebouwd is indrukwekkend (5,8 van het totale woningpark in het Vlaamse Gewest), maar volstaat niet. De VHM heeft een **wachtlijst** van 69.869 personen.

Voor de groep met de hoogste nood - die momenteel

in een oude, oncomfortabele woning leeft - zouden er tegen 2007 naar schatting nog eens 10.287 huurwoningen en 17.270 koopwoningen moeten bijkomen.

In 2000 bouwden de VHM en haar sociale huisvestingsmaatschappijen in totaal 2.618 woningen. Dit is 9,5% van het totale aantal **begonnen woningen**. 1.998 daarvan waren huurwoningen, de overige 620 koopwoningen.

Er werden in 2000 262 huurwoningen en 578 koopwoningen **verkocht**. Dit is vergelijkbaar met het jaar voordien, maar op iets langere termijn bekeken een daling.

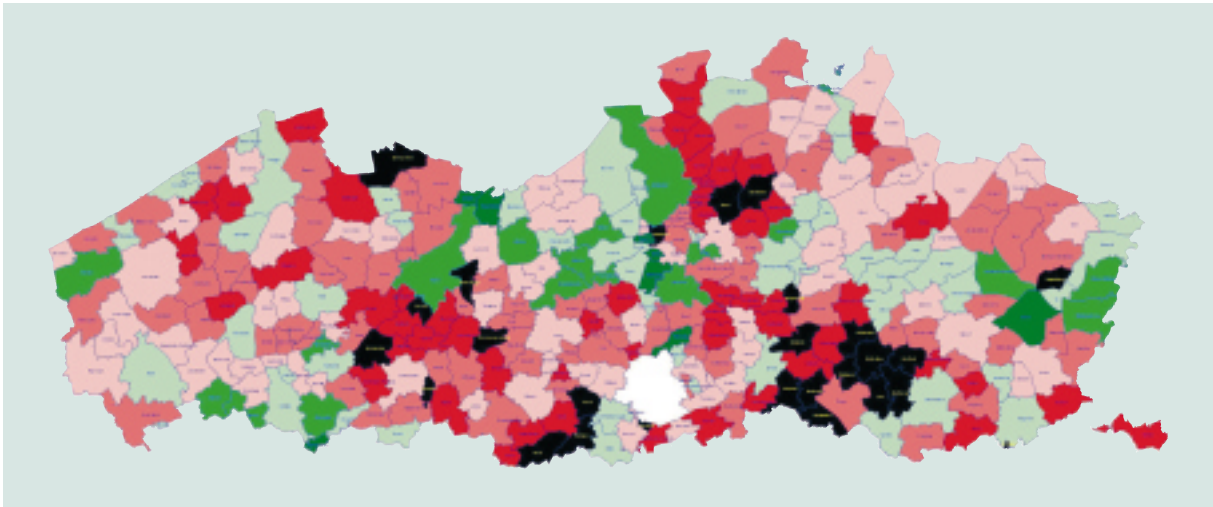
7.781 woningen werden **verbeterd of gerenoveerd**,

VLAAMSE HUISVESTINGSMAATSCHAPPIJ - REGIONALE VERDELING

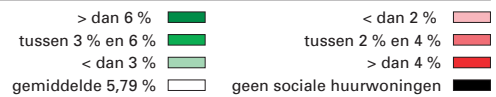
PROVINCIES	AANTAL WONINGEN	AANTAL NIET-BETROKKEN WONINGEN	AANTAL WONINGEN MET ANDERE BESTEMMING	TOTAAL
Antwerpen	40.896	1.976	225	43.079
Limburg	16.095	140	88	16.323
Vlaams-Brabant	13.825	812	45	14.682
Oost-Vlaanderen	30.141	1.062	132	31.335
West-Vlaanderen	23.585	417	138	24.140
Totaal	124.542	4.407	628	129.577

18.9 Vlaamse Huisvestingsmaatschappij, regionale verdeling op 31 december 2000. Bron: VHM.

SOCIAAL PATRIMONIUM IN VLAANDEREN

18.10 Sociaal Patrimonium in Vlaanderen. Afwijking t.o.v. het gemiddeld aantal sociale woningen in % (gemiddelde = 5,79%). De groene kleur geeft aan in welke gemeenten het aandeel van het sociaal patrimonium groter is dan het Vlaamse gemiddelde. De rode kleur geeft aan in welke gemeenten het aandeel van het sociaal patrimonium kleiner is dan het Vlaams gemiddelde. Bron: VHM.

waarvan bijna de helft in de provincie Antwerpen. Ook werd aandacht geschonken aan de renovatie van de wooncomplexen en aan krotbestrijding. In 2000 werden er 625 dossiers afgehandeld.

De VHM heeft op het investeringsprogramma van 2001 27,8 miljoen euro vrijgemaakt om vooral kleinere appartementscomplexen aan te kopen op de privémarkt.

Niet alleen vergroot de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij (VHM) het sociaal patrimonium maar zij spant zich ook in om via het **kernenbeleid** en het

lokaal woonbeleid de kleinschalige projecten te promoten en te realiseren. De belangrijkste realisaties slaan op 3.512 woningen wat voor 2000 een financiële inspanning van 173,5 miljoen euro vergde.

Vlabinvest

De openbare instelling **Vlabinvest** moet een sociaal grond- en woonbeleid voeren in de negen gemeenten in de Vlaamse Rand. In de zes gemeenten met speciaal taalstatuut plus Overijse, Hoeilaart en Tervuren swingen immers de prijzen de pan uit. De geboren en getogen Vlaams-Brabander kan de concurrentie met inwijkelingen met hoge inkomens niet meer aan. Hierdoor was hij niet meer in staat een woning tegen een redelijke prijs aan te schaffen. In het voorbije jaar werden drie **projecten** goedgekeurd voor een bedrag van 1.6 miljoen euro.

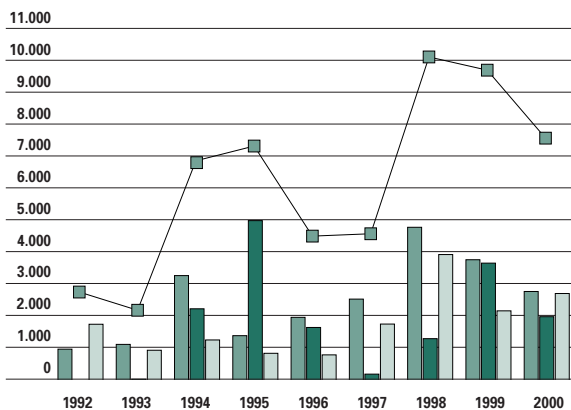
Hiermee werden 44 woningen in Wezembeek-Opem, Tervuren en Hoeilaart gefinancierd.

Een ander project behelst 79 woningen in de gemeenten Overijse en Tervuren. Het aandeel door de VHM en de SHM's in de financiering bedraagt 2,8 miljoen euro.

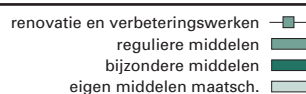
Voorkoop

Het **recht op voorkoop** is één van de nieuwe instrumenten uit de Vlaamse wooncode waarbij de overheid kan ingrijpen op de privémarkt. Wie zijn woning verkoopt moet die woning ook aanbieden

RENOVATIE EN VERBETERINGSWERKEN VHM

18.11 Evolutie van het aantal renovatie en verbeteringswerken aan het VHM-patrimonium, van 1992 tot 2000. Bron: VHM.

AANKOOP GOEDE WONINGEN

	INVESTERING	% AANDEEL PROV.	AANTAL WONINGEN	GEMIDDELDE KOSTPRIJS
Antwerpen	7.684.005	38,35	106	72.491
Vlaams-Brabant	6.887.920	34,38	85	81.034
Oost-Vlaanderen	401.414	2,00	5	80.283
West-Vlaanderen	4.132.435	20,63	53	77.970
Limburg	929.328	4,64	16	58.083
Totaal	20.035.102	100	265	75.604

18.12 Aankoop goede woningen per provincie in 2001, 31/12, in euro. Bron: VHM.

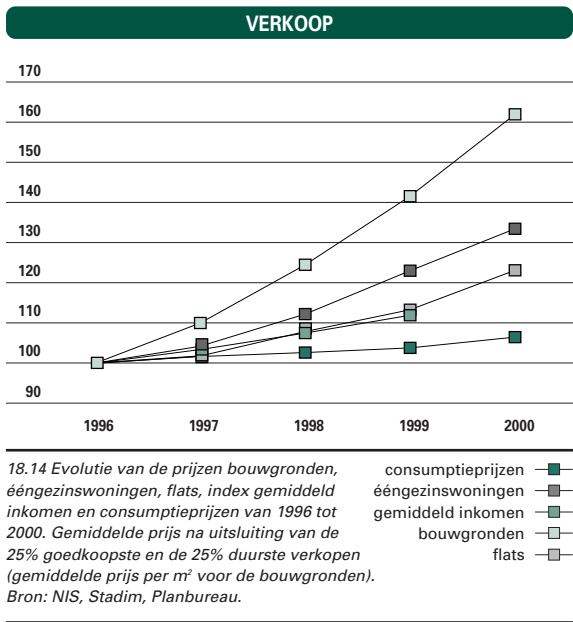
aan de VHM en zijn sociale huisvestingsmaatschappijen, de gemeente en het OCWM. Die kunnen kopen tegen dezelfde voorwaarden als een particulier. Dit voorkooprecht is vooral bedoeld om het sociaal patrimonium in probleemgebieden op een snelle en effectieve wijze uit te breiden. Binnen de VHM werd dit voorkooprecht 24 maal toegepast. Door vereenvoudigde procedures en een subsidieberekening vinden stilaan ook de gemeenten de weg naar dit instrument. In 2001 werd de **aankoop** van 55 eenheden goedgekeurd, een **uitgave** van 7 miljoen euro.

VOORKOOP

PROVINCIE	AANTAL GOEDGEKEURDE DOSSIERS	UITGAVEN IN EURO
Antwerpen	20	3.714.700
Limburg	5	526.848
Vlaams-Brabant	9	1.022.911
Oost-Vlaanderen	12	760.938
West-Vlaanderen	9	1.056.779
totaal	55	7.082.176

18.13 Aantal goedgekeurde dossiers per provincie inzake voorkoop in 2001. Bron: LIN, afdeling Woonbeleid.

18.3 Toegankelijkheid van de woningmarkt

De Vlaamse overheid tracht de burger aan te zetten om een eigen woning te verwerven. Zij gaat ervan uit dat hij zijn eigendom als een goede huisvader zal onderhouden. Dit staat garant voor een kwalitatief

verzorgd woningpark wat dan weer bijdraagt tot een aangename en leefbare woonomgeving. Bijna 75% van de Vlaamse huishoudens is op dit ogenblik reeds eigenaar van een woning.

De overheid helpt bij het bouwen, kopen of renoveren via subsidies, tussenkomst in renteaftelingen of waarborgen.

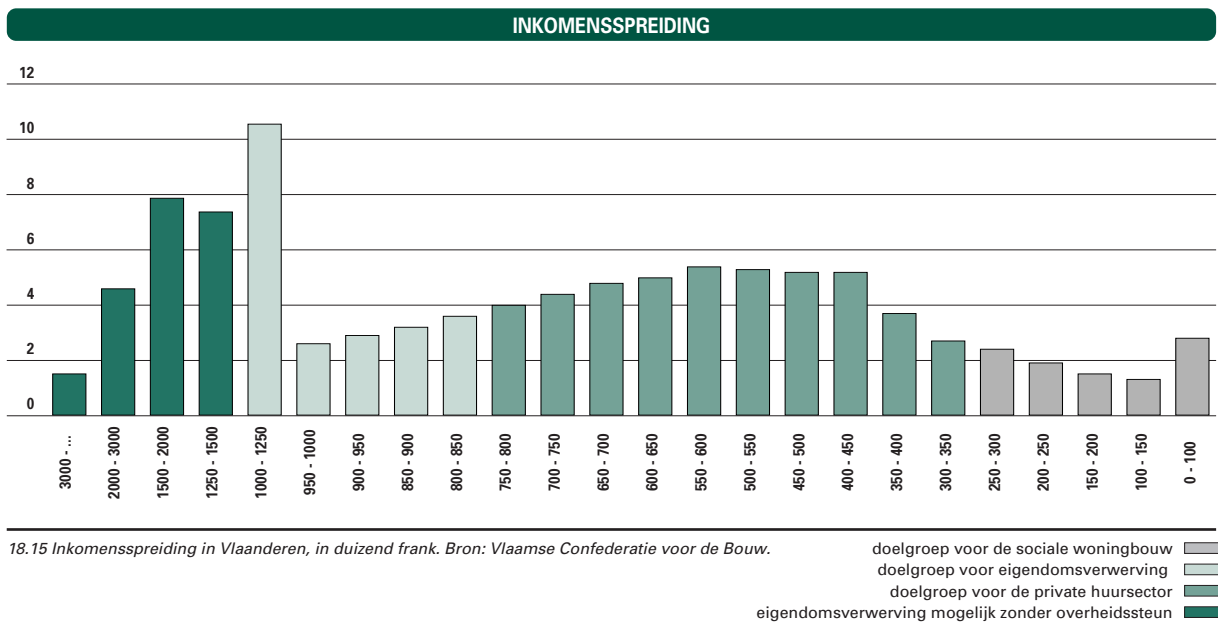
Voor deze uitdagingen maakte de overheid in 2000 ruim 30,3 miljoen euro vrij.

Kerncijfers

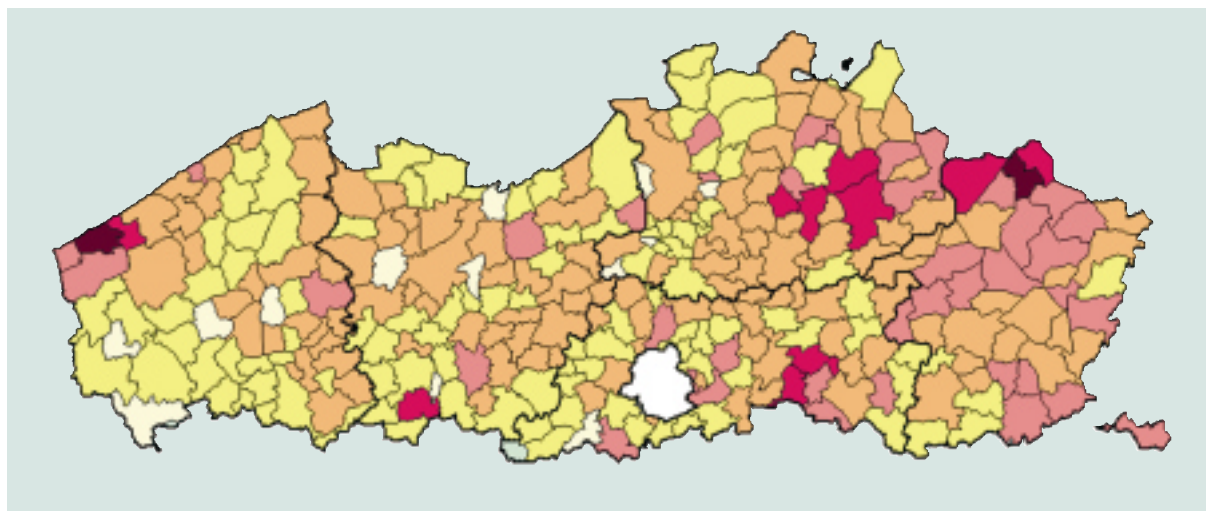
1. Inkomen

Het al dan niet starten van een bouwavontuur hangt sterk samen met werkzekerheid, het beschikbaar inkomen en de hypothecaire rente. De hypothecaire **rente** bleef in 1999 en 2000 vrij stabiel rond 6,4%.

In de periode tussen 1996 en 1999 nam het gemiddelde **inkomen** met 11,7% toe, terwijl de **consumptieprijzen** in diezelfde periode stegen met 3,7%. Het gemiddeld gezinsinkomen is dus gestegen, wat in principe het kopen van onroerend goed makkelijker maakt. Een netto belastbaar inkomen

BOUWGRONDPRIJS

18.16 Legende: Index van de bouwgrondenprijs in m², van 1996 tot 2000 (1996=100).
Bron: Stadim.

300 tot 379	(2)	100 tot 150	(109)
250 tot 300	(10)	50 tot 100	(14)
200 tot 250	(39)	41 tot 50	(2)
150 tot 200	(131)	niet van toepassing	(1)

van 20.079 euro blijkt een belangrijke limiet voor het verwerven van een eigendom, al dan niet met overheidssteun.

2. Prijs bouwgrond

De **bouwgrondprijs** in 2000 lag 14,3% boven die van het jaar voordien. De **verkoop van percelen** lag in 2000 dan ook een kwart lager dan in 1996, maar de percelen die van de hand gaan zijn wel steeds groter. In de periode 1996-2000 leidde de prijsevolutie per gemeente vaak tot eigenaardige vaststellingen. Sommige gemeenten hebben zeer grote prijsstijgingen gekend, zoals Koksijde, Neerpelt, Grobbendonk, Bierbeek, Lommel en Kasterlee. In andere gemeenten zoals Bever, Mesen, Heuvelland, Ardoioie en Wommelgem daalden de prijzen dan weer. Als we de periode 1999-2000 nemen, lag in 8% van de Vlaamse gemeenten de grondprijs in 2000 de helft boven de prijs in 1999. De uitschieters waren

VERKOOP BOUWGROND	
	AANTAL PERCELEN
1996	21.640
1997	21.525
1998	18.975
1999	17.669
2000	16.322

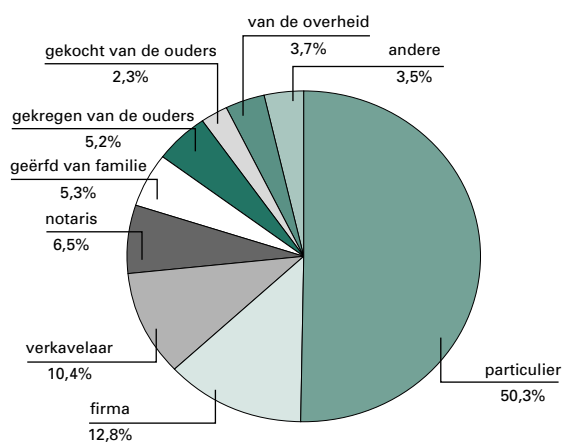
18.17 Evolutie van het aantal verkochte percelen bouwgrond van 1996 tot 2000. Bron: Stadim.

Boechout, Schelle, Ruiselede, Bierbeek en Merksplas.

3. Nieuwbouw

In het Vlaamse Gewest worden steeds minder woningen gebouwd. De **nieuwbouw** lag in 2000 een kwart lager dan in 1996. Tal van factoren zijn hiervoor verantwoordelijk. Vooreerst komen er minder bouwpercelen op de markt. Ook de aanhoudende stijging van de bouwkosten en de afwachtende houding van de bouwer tegenover de aangekondigde verlaging van de registratierechten spelen mee.

GRONDVERWERVING

18.18 Grondvererving van de Vlaamse Bouwheer.
Bron: Vlaamse Confederatie voor de Bouw.

NIEUWBOUW

	TOTAAL AANTAL WOONGEBOUWEN	WOONGEBOUWEN MET 1 WONING	WOONGEBOUWEN MET MEERDERE WONINGEN	TOTAAL AANTAL WONINGEN	AANTAL WONINGEN IN GEBOUWEN MET MEERDERE WONINGEN
1996	22.416	20.872	1.544	32.898	12.026
1997	21.267	19.823	1.444	30.727	10.904
1998	18.169	16.718	1.451	27.564	10.846
1999	18.048	16.656	1.392	27.464	10.808
2000	16.918	15.500	1.418	26.773	11.273

18.19 Evolutie van de nieuwbouw, begonnen woongebouwen in het Vlaamse Gewest 1996 tot 2000. Bron: NIS, statistieken over bouwnijverheid en huisvesting.

De Vlaamse bouwer heeft meestal hoger niet universitair onderwijs genoten en beschikt over een budget tussen 75.000 en 175.000 euro. Zijn voorkeur gaat naar open bebouwing. Slechts 8% van de gerealiseerde woningen zijn gesloten bebouwingen.

4. Aankoop woning of appartement

Wanneer nieuwbouw te duur wordt, is de **aankoop** van een bestaande woning of een appartement een goed alternatief.

De **prijs** van woningen en appartementen is tussen 1996 en 1999 respectievelijk met 23% en 13% omhoog gegaan. De gemiddelde inkomensstijging met 11,7% in de periode 1996-1999 werd dus volledig teniet gedaan door de forse prijsstijging. In 2000 steeg de prijs voor woningen zelfs met 8,7% en voor appartementen met 8,6%. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat in 2000 minder

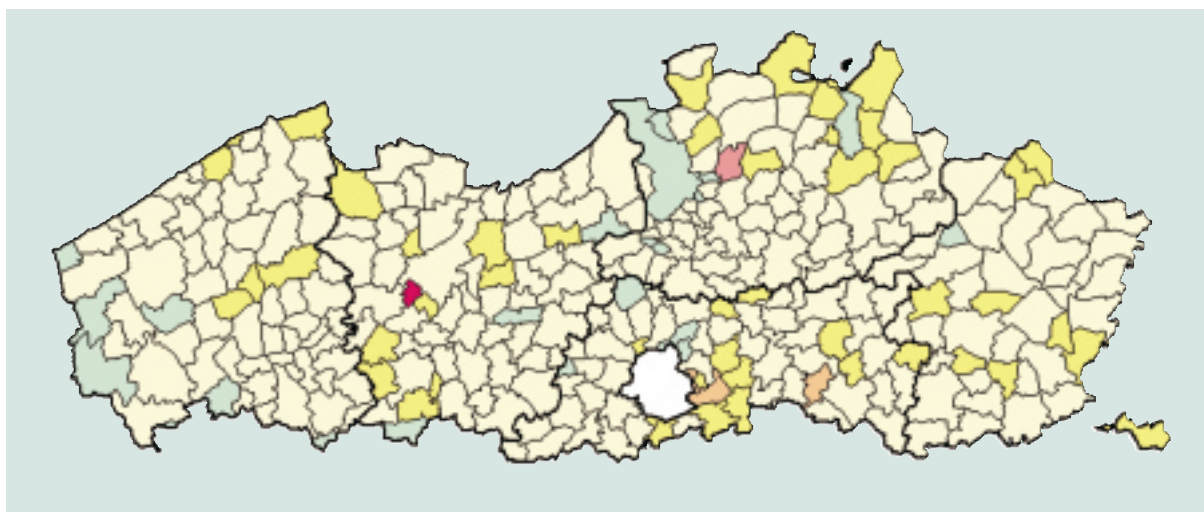
VERKOOP VAN WONINGEN EN FLATS

	WONINGEN	FLATS
1996	42.672	16.467
1997	46.186	17.288
1998	45.634	17.638
1999	47.194	19.209
2000	44.905	18.219

18.20 Evolutie verkoop woningen, flats van 1996 tot 2000. Bron: Stadim.

verkopten plaats vonden dan het jaar voordien, zowel voor woningen (-4,8%) als voor appartementen (-5,1%). De toekomst zal uitwijzen of de daling van de registratierechten op het onroerend goed voor een ommekeer kan zorgen.

VERKOOPPRIJS WONINGEN

18.21 Index van de verkoopprijs woningen, van 1997 tot 2000 (1997 = 100). Bron: Stadim.

300 tot 350	(1)	100 tot 150	(231)
250 tot 300	(1)	65 tot 100	(23)
200 tot 250	(3)	0 tot 65	(1)
150 tot 200	(48)		

VERKOOP BESCHIEDEN WONING

PRIJSKLASSE IN MLN. BEF.	AANTAL HUIZEN	%	AANTAL APPARTEMENTEN	%
minder dan 1,5	1.649	9	264	22
1,5 ≤ 4,5	13.791	76	932	76
4,5 ≤ 7	2.563	14	19	1
meer dan 7	198	1	12	1
Totaal	18.201	100	1.227	100

18.22 Verkoop bescheiden woningen in 2000. Bescheiden woning: registratierecht 6%. Bron: Stadim.

Overheidssteun

1. Huursubsidie

In 2000 werd 7.858.225 euro **huursubsidie** uitbetaald, vooral aan senioren. 40% van de subsidie ging naar de groep 60 jaar of ouder. Spectaculair is wel de stijging van de subsidies voor de groep jonger dan 40 jaar tot 35%.

Dit heeft waarschijnlijk te maken met de toename van het aantal éénoudergezinnen en de verandering in de prioriteitenlijst van de huurders.

Oost-Vlaanderen en Antwerpen nemen samen ruim de helft van de huursubsidie voor hun rekening. Limburg sluit de rij met amper 9%.

2. Nieuwbouw

Het zijn vooral huishoudens met kinderen die snel eigenaar willen zijn van een ééngezinwoning. De **bouwheer** is meestal jonger dan 40 en doet beroep op een lening. De **tegemoetkomingen** voor nieuwbouw gaan vooral naar huishoudens met een inkomen

van meer dan 21.071 euro. De belangrijkste provincies zijn West- en Oost-Vlaanderen. Ook hier is Limburg de hekkensluiter met 11%.

3. Koop

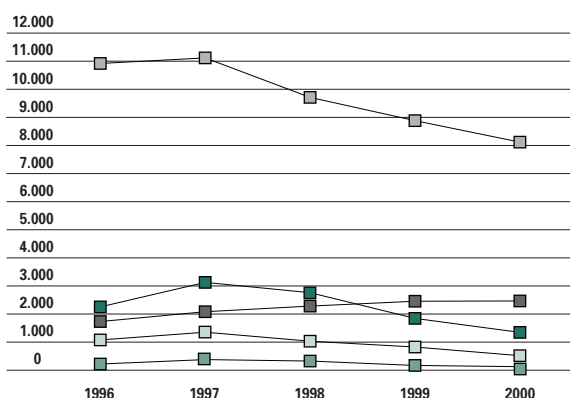
Het **kopen van een bestaand huis** is vooral populair bij de jonge generatie. De tegemoetkoming voor een verkoop via de **privésector** verloopt voor meer dan de helft in de provincie Antwerpen. Verkoop via de **sociale markt** vindt voor 41% plaats in Limburg. Bij een koop op de privémarkt wordt een derde van het aantal **steuntoelagen** verleend aan inkomens beneden de 12.395 euro. Bij de koop via de openbare sector wordt vooral de inkomensklasse 12.395 euro tot 21.071 euro gesteund.

De dossiers van gezinnen met een inkomen boven 21.071 euro vertegenwoordigen in de openbare sector nog 38%, in de privé sector maar 28%.

4. Renovatie

De overgrote meerderheid van de steun voor eigen woning wordt aan **renovatie** besteed (69% in 2000).

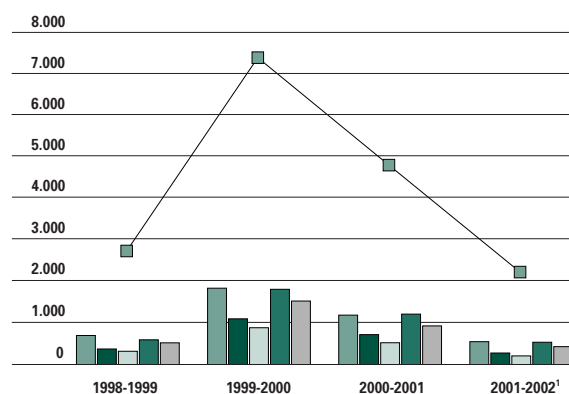
BEGUNSTIGDEN

18.23 Evolutie van het aantal begunstigen die genieten van een tegemoetkoming, van 1996 tot 2000. Bron: LIN, afdeling Financiering Huisvestingbeleid.

nieuwbouw —■—
koop OS —□—
koop PS —■—
renovatie —■—
huursubsidie —■—

VERZEKERING INKOMENSVERLIES

18.24 Evolutie van het aantal dossiers tegen Inkomensverlies, van 1999 tot 2002. Bron: LIN, afdeling Financiering Huisvestingbeleid. (1) cijfer heeft slechts betrekking op 58% van een volledig verzekeringsjaar

82% van deze **toelagen** gaat naar jonge gezinnen. De inkomensverdeling speelt bij renovatie nauwelijks een rol. Alle inkomenscategorïeën komen nagenoeg gelijk aan bod.

Ruim de helft van de tegemoetkomingen gaan naar de provincies Oost- en West Vlaanderen, waar het onroerend patrimonium vrij oud is en renovatie het meest urgent is.

5. Verzekering inkomensverlies

Wie een woning bouwt of renoveert kan zich gratis laten **verzekeren tegen inkomensverlies**. Als men tijdens de eerste tien jaar na het afsluiten van een hypothecaire verzekering onvrijwillig werkloos of arbeidsongeschikt wordt, neemt de Vlaamse overheid een deel van de afbetaling op zich. De tegemoetkoming wordt maximaal drie jaar toegekend en bedraagt ten hoogste 20.000 frank per maand. Tussen de opstart in juli 1998 en januari 2002 werden 17.104 polissen afgesloten.

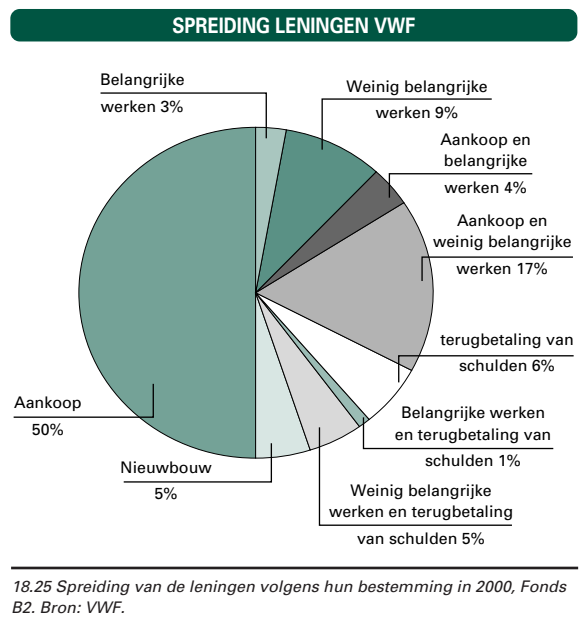
Vlaams Woningfonds

Het **Vlaams Woningfonds (VWF)**, een coöperatieve vennootschap, stimuleert de eigendomsverwerving voor gezinnen met kinderen en een bescheiden inkomen via hypothecaire leningen. Daarmee is zij een voorloper van de formule van de publiek-private samenwerking.

In 2000 ondertekende het VWF 2.039 **leningen**, wat 10% minder is dan het jaar voordien.

De leningen komen vooral de gegadigden ten goede in de arrondissementen Hasselt, Antwerpen, Oostende, Diksmuide en Gent.

Het leengeld wordt vooral gebruikt om een woning te kopen. Nieuwbouw is teruggedrongen tot 5%. Het aandeel van de categorie ‘zuivere terugbetaling van schulden’ daalde van 14% in 1999 naar 5,5% in 2000.

18.4 Publiek - private samenwerking

De Vlaamse overheid besliste het nieuwe ontwikkelingsmodel publiek-private samenwerking ook bij haar woonbeleid in te zetten. Het vergroot de totale middelen en de know how.

De sozialen verhuurkantoren

De opdracht van de **sociale verhuurkantoren** is het begeleiden van kwetsbare doelgroepen die niet of nauwelijks op de privé woningmarkt aan de bak komen.

In 2000 telde het Vlaamse Gewest 89 sociale verhuurkantoren, met een zwaartepunt in Oost- en West-Vlaanderen.

Samen beheren zij 2.217 **woningen**. Bijna drie

HUUDERSBONDEN		
	INDIVIDUELE LEDEN	COLLECTIEVE LEDEN
Antwerpen	4.054	38
Oost-Vlaanderen	3.202	100
West-Vlaanderen	2.452	61
Limburg	1.274	47
Vlaams-Brabant	856	36
Huurdersbond Waasland	551	21
Huurders helpen huurders (Turnhout)	471	14
Totaal	12.868	317

18.26 Huurdersbonden, individuele en collectieve leden per huurdersbond, op 31 december 2000. Bron: Vlaams Overleg Bewonersbelangen.

kwart daarvan komt in aanmerking voor subsidiëring door het Vlaamse Gewest.

Drie kwart van de woningen wordt gehuurd op de particuliere woningmarkt. Slechts een klein aantal (2%) komt uit het woningbestand van de gewestelijke gesubsidieerde huisvestingssector (provincies, gemeenten en O.C.M.W.'s), de sociale huisvestingsmaatschappijen of het Vlaams Woningfonds.

Het merendeel van de verhuurde woningen heeft twee slaapkamers. Voor een kwart van de huurovereenkomsten tekent de huurder een kortlopend contract (12 of 18 maand). Ruim de helft van de verhuurprijzen ligt tussen 124 en 248 euro.

De sociale verhuurkantoren huisvesten gezamenlijk 1.418 **gezinnen en alleenstaanden** (de rest is bestemd voor noodopvang, politieke vluchtelingen,...). Bijna de helft is alleenstaand en een kwart behoort tot het éénoudergezin.

Een derde leeft van een bestaansminimum of OCMW-steun, een kwart is werkloos. Uiteindelijk heeft dus slechts een kwart een **inkomen** uit arbeid. Twee derden heeft de Belgische **nationaliteit**. De Afrikaanse gemeenschap, vooral politieke vluchtelingen, vertegenwoordigt 16,5%.

De huurdersbonden

In het Vlaamse Gewest zijn er zeven **huurdersbonden** actief. Zij verstrekken in 28 Vlaamse steden en gemeenten advies over het huurrecht en tellen ruim 13.000 **leden**.

18.5 Doelgroepen

Huisvesting is een basisprincipe dat de Vlaamse overheid niet alleen wil garanderen voor wie aanklopt bij de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij of het Vlaams woningfonds. Dit basisprincipe geldt ook voor specifieke doelgroepen zoals ouderen, minder validen, bestaansonzekerden, permanente campingbewoners en de woonwagenbewoners.

Begunstigden van VHM

1. Leningen

De **Vlaamse Huisvestingsmaatschappij** (VHM) en haar 118 sociale huisvestingsmaatschappijen dragen bij tot het realiseren van een wensdroom van vele Vlamingen via sociale leningen voor aankoop, renovatie of nieuwbouw.

Bij de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij heeft 85% van de ontleners een belastbaar inkomen tussen 12.395 en 24.789 euro. Hoe lager het **inkomen**, hoe vaker men een woning zal kopen die aan renovatie toe is. De ontleners is in 45% van de gevallen alleenstaand en bij 84% van de dossiers jonger dan 40 jaar.

De **begunstigde** van een sociale lening is meestal een loontrekkende: arbeider (43%) of bediende (43%). Zelfstandigen maken maar 1% uit van de klantengroep. Gemiddeld wordt 74.368 euro geleend met een looptijd van 20,8 jaar.

Een derde van de leningen heeft een intrestvoet van minder dan 2,5%. Ondanks de zeer lage rentevoeten

neemt de afbetaling toch nog altijd een stevige hap uit het gezinsbudget: gemiddeld ruim 30%.

Wanneer men ervan uitgaat dat gezinnen maximum 20% van hun inkomen mogen spenderen aan woonkosten, moet men vaststellen dat de meeste sociale leners eigenlijk diep in de portemonnee moeten tasten om hun droom waar te maken, alle overheids-hulp ten spijt. Pas vanaf een netto-inkomen van 2.479 euro per maand daalt het aandeel van het gezinsbudget onder de 20%- norm.

2. Huurwoningen

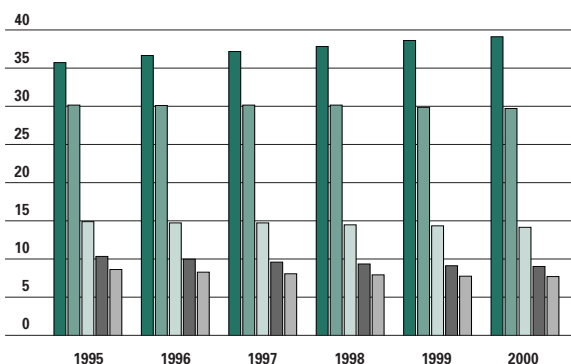
Van alle **huurders** bij de VHM is 28% ouder van 65 jaar. De grootste groep zijn de alleenstaanden, grote gezinnen vertegenwoordigen maar 8%.

De **allochtone gemeenschap** kreeg 15,6% van de sociale woningen toegewezen. Dit percentage is driemaal zo hoog als hun aandeel in de bevolking. De meeste gezinshoofden behoren tot de arbeidergroep (74%). Drie kwart heeft hoogstens lager middelbaar onderwijs gevolgd en eveneens drie kwart behoort tot de twee laagste inkomenskwintielen.

De meerderheid van de huurders is ruim tevreden met haar sociale woning. Slechts 10% koestert verhuisplannen. De klachten slaan voornamelijk op bouwtechnische aspecten als gebrekkige isolatie en het traag uitvoeren van onderhoudswerken.

Grote gezinnen blijken meer klachten te hebben. En werklozen zijn zich het minst tevreden. De gepensioneerden zijn dan weer het meest positief ingesteld.

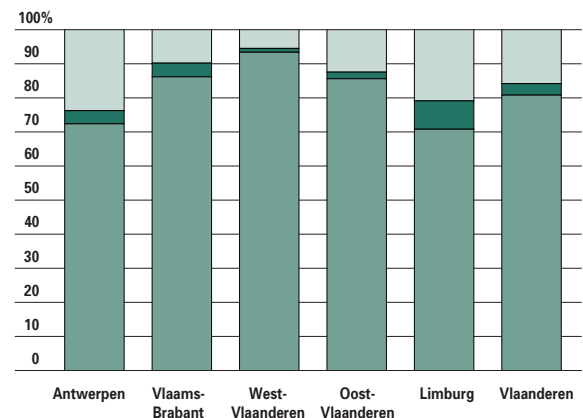
SOCIALE HUURWONINGEN PER INWONER

18.27 Evolutie van de verdeling van de sociale huurwoningen volgens het aantal inwonende personen, situatie op 31/12 van 1995 tot 2000. Bron: VHM.

alleenstaande
2 personen
3 personen
4 personen
5 en meer

ALLOCHTONE HUURDERS PER PROVINCIE

18.28 Aantal toewijzingen (sociale huurder) volgens herkomst in % per provincie, situatie op 31 december 2000. Bron: VHM.

Belgen
EU
niet EU

KAMERWONEN

AANTAL STUDENTENKAMERS	
Universitaire centra	
Gent	25.000
Leuven	22.500
Antwerpen	5.300
Kortrijk	2.495
Hasselt/Diepenbeek	2.100
Totaal	57.395
Centra voor Hoger niet univ.	3.444
Totaal	60.839

18.29 Raming kamerwonen in Vlaanderen, academiejaar 2001-2002.
Bron: APS.

Begunstigden van VWF

Het **Vlaams Woningfonds** (VWF) stelt leningen ter beschikking aan gezinnen met 2 kinderen en een bescheiden inkomen.

Het aandeel van de éénoudergezinnen in de dossiers is op korte tijd sterk gestegen: van 20% in 1997 tot 31% van 2000.

De meeste **leners** hebben een inkomen tussen 12.395 en 24.789 euro. De leeftijd schommelt tussen 30 en 40 jaar. De helft is arbeider en een vijfde heeft geen beroepsinkomsten (werkloos, steuntrekker, gepensioneerd, invaliden, huishoudster).

Gemiddeld leent men 60.000 euro, wat lager is dan bij de VHM (85.000). Het aandeel van de **afbetaling** in het gezinsbudget is eveneens een stuk lager dan bij de VHM (25% in plaats van 30%).

Het aandeel van de afbetaling in het gezinsbudget is hoger voor aankoop van een woning met renovatie dan voor nieuwbouw. Dit is juist andersom bij de VHM. In 2000 bedraagt de gemiddelde prijs van de woning 94.200 euro. De gemiddelde looptijd van de lening is 19,9 jaar.

De **allochtone leners** waren goed voor een kwart van alle leningen. Bij de VHM is dit maar 10% van de sociale leningen. Het aantal aanvragen van allochtonen is, na een lichte daling sinds 1997, in 2000 opnieuw gestegen tot 22%. De Turkse gemeenschap neemt 38% van de leningen voor allochtonen voor haar rekening, de Magreb-gemeenschap 31% en de Benelux 4%.

Kamerwonen

Over het **kamerwonen** is weinig informatie beschikbaar. Precieze aantallen zijn niet bekend. APS raamt het aantal studentenkamers op 60.000. De OCMW's zouden beschikken over 6.500 kamers.

BESCHIKBARE KAMERS OCMW

TYPLOGIE	AANTAL
Grote stad	2.154
Regionale stad	632
Kleine stad	878
Agglomeratie	2.665
Banlieu	49
Forensen-woonzone	44
Landelijke gemeenten	59
Totaal	6.481

18.30 Raming van het aantal beschikbare kamers bij de Openbare centra voor Maatschappelijk Welzijn per ruimtelijke indeling.
Bron: KUL, raming Vlaams Gewest, APS.

Thuislozen

In 2000 werden 1.606 opnames geregistreerd. Een kwart werd in de provincie Antwerpen opgetekend, 16% registreerde men in Limburg. Brugge, Brussel en Kortrijk zijn de steden met de meeste opnames. In het begeleid wonen van **thuislozen** vinden we voor de helft mannen. Vrouwen vertegenwoordigen 28% en kinderen 20%, maar het aantal vrouwen (al dan niet met kinderen) stijgt.

WOONTEVREDENHEID

GROOTSTE TEVRDENHEID	
betalingwijze van de huur	94,5
lichtinval tijdens de dag	90,9
grootte van de wijk	87,8
breedte van de straat	87,4
afstand tot de bakker	86,9
afstand tot bus of tram	84,9
dichtheid van de woningen	83,3
afstand tot de slager	83,1
het toilet	82,7
grootte van de woonkamer	82,4
GROOTSTE ONTEVRDENHEID	
geluidsisolatie tegenover de burens	43,6
snelheid uitvoeren herstellingen	35,6
geluidsisolatie tussen de kamers	33,2
ruimte voor hobbyuitoefening	31,2
afstand tot treinstation	29,7
onderhoud door maatschappij	29,5

18.31 Woontevredenheid bij sociale huurders in %.
Bron: I. Pannecoucke, Tijdschrift Ruimtelijke&Planning, 2001, 3, blz. 223.

Vier op tien is jonger dan dertig jaar en de gemiddelde **leeftijd** wordt steeds lager. Eén op vijf meldt zichzelf aan in het begeleid wonen, maar de grootste groep wordt doorgestuurd door een opvangcentrum. De gemiddelde **verblijfsduur** bedraagt bijna 2 jaar. De **oorzaken** moeten gezocht worden in de richting van alcoholverslaving, zwakbegaafdheid of psychiatrische problemen. Wanneer zij de opvang verlaten, verzeilt een tiende opnieuw in de vroegere situatie. Een tiende gaat naar een ander zorgcentrum of komt terecht in de gehandicapten- of de bejaardenzorg.

GEMEENTELIJKE INVESTERINGEN

	1998	1999
huisvesting		
bejaarden	1.321.272	2.072.390
minder-validen	57.016	324.741
woonomgeving		
grondbeleid	27.627.733	24.586.080
urbanisatie	21.631.189	23.673.832
andere	1.742.691	565.197
totaal	52.379.901	51.222.240

18.32 Gemeentelijke investeringen voor specifieke doelgroepen inzake huisvesting in euro. Bron: EWBL, afdeling Gemeenten, OCMW's en Provincies.

Campingwonen

Het **campingdecreet** wou de permanente campingbewoning uitbannen, ook al vormen campings een vluchtheuvel voor veel kansarmen. Omdat vele permanente bewoners op straat zouden belanden, werd voor een deel van de campings een uitdoofscenario opgesteld met een eindpunt in 2005. De gemeenten dienden daarvoor een beleidsplan voor te leggen. Na overleg werden 23 **beleidsplannen** goedgekeurd, waardoor de lokale autoriteiten voldoende tijd krijgen om een herhuisvestingsplan uit te tekenen.

Woonwagenbewoners

Voor een gedetailleerde bespreking van de woonsituatie van de **woonwagenbewoners** verwijzen we naar hoofdstuk 6 ('Welzijn en gezondheid').

Gemeentelijke inspanningen

De Vlaamse gemeenten maken duidelijk geen prioriteit van de doelgroepen ouderen en minder-validen. Voor 1999 was nauwelijks 4% van hun bouwbudget gereserveerd voor deze specifieke doelgroepen. Hieruit mag de conclusie worden getrokken dat de gemeenten het doelgroepenbeleid aan Vlaamse instanties overlaten.

UITGAVEN WOONWAGENTERREINEN

	1997	1998	1999	2000	2001
gas				2.965	
electriciteit	60.704				8.347
water			21.724		5.627
groenaanleg	44.548				
wegen/riolering	247.485	131.625	253.509	496.853	258.379
sanitaire units		343.360	453.118	5.248	749.925
aanleg terrein			12.708		
andere	133.695	22.371	31.861	615.571	
Totaal	486.432	497.356	772.920	1.120.637	1.022.278

18.33 Evolutie van de uitgaven voor woonwagenterreinen, van 1997 tot 2001 in euro. Bron: WVC, afdeling Algemeen Welzijnsbeleid.

VOOR MEER INFORMATIE

MVG, Afdeling Woonbeleid: www.wonen.vlaanderen.be

Vlaamse Huisvestingsmaatschappij: www.vhm.be

Vlaams Woningfonds: www.vlaamswoningfonds.be

Vlaamse Confederatie voor de bouw: www.vcb.be

Vlaams Overleg Bewonersbelangen: www.vob-vzw.be/huurdersbond

Isabelle Pannecoucke, Veerle Geurts, Rudi Van Dam, Pascal De Decker, Luc Goossens, Bea Cantillon:

Profiel van de sociale huurder en subjectieve beleving van de realisaties van de sociale huisvesting

Onderzoeksgroep Armoede, Sociale uitsluiting en de Stad (OASeS), Centrum voor Sociaal Beleid (CSB), UFSIA, 2001.

Kurt Doms, Bennediekt Van Damme, Sien Winters, Valentijn Bilsebn, Erik Buyst:

Op zoek naar eigendom, Een onderzoek naar overheidssteun voor eigenaars van woningen

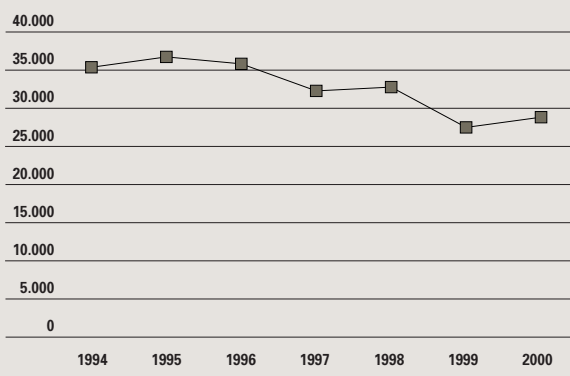
Hoger Instituut voor de Arbeid (HIVA), Leuven 2001.

Economie

1 hoofdstuk 19

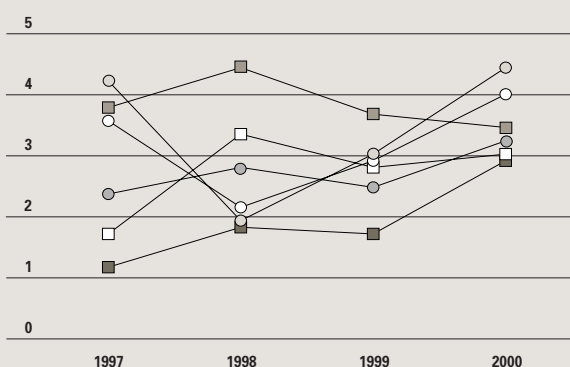
Kerncijfers

OPRICHTINGEN

Evolutie van het aantal oprichtingen van 1994 tot 2000.
Bron: Graydon.

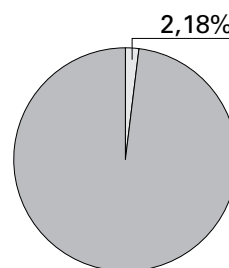
BBPR

Evolutie van de reële groei van het BBPR in het Vlaamse Gewest, de buurlanden en de EU (in %), van 1997 tot 2000. Bron: Eurostat, APS.

Vlaams Gewest —○—
België —○—
Duitsland —■—
Frankrijk —□—
Nederland —■—
EU15 —○—

Uitgaven

Aandeel van het economiebeleid in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

BLIKVANGERS

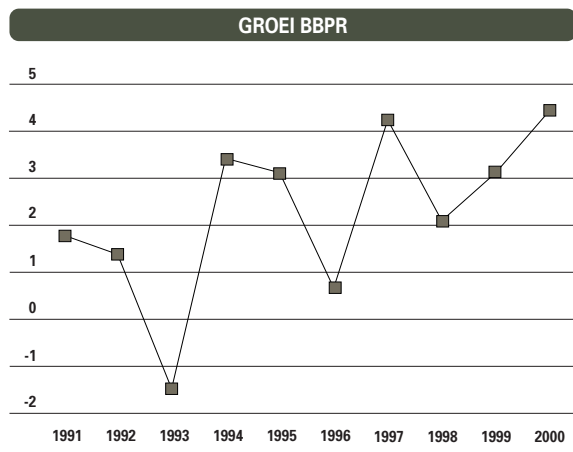
- Het Vlaamse BBPR nam in 2000 met een forse 4,4% toe. Voor 2001 zullen de groeiprestaties minder sterk zijn.
- Een kwart van het gezinsbudget wordt gespendeerd aan de woning (huur, onderhoud, verwarming, verlichting,...).
- In 2000 daalde het aantal faillissementen met 1,5%. Daarbij verloren wel 4,6% meer werknemers hun job dan het jaar voordien.
- 81% van de Vlaamse vestigingen (publiek of privaat) heeft een PC en een internet-aansluiting. Dit percentage stijgt naarmate de vestiging meer personeelsleden telt.
- Sedert 1997 werden in het Vlaamse Gewest 45 peterschapsprojecten gesubsidieerd met elk minstens 80 leden die advies krijgen van ervaren ondernemers.

Elektronisch

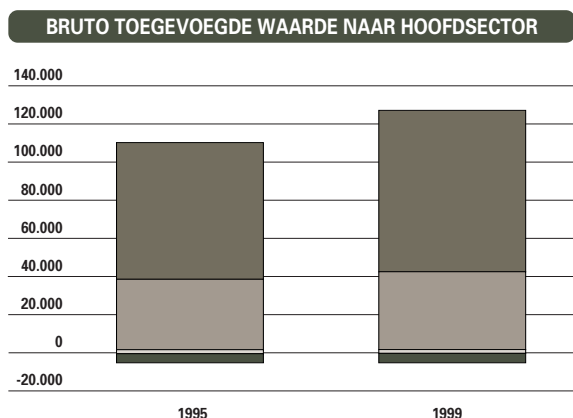
Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/economie

19.1 Economische structuur

De beleidsnota Economie voor de periode 1999 - 2004 beschouwt macro-economische stabiliteit terecht als een van de voorwaarden voor duurzame economische groei. Het Vlaamse Gewest als top-bedrijfslocatie is een strategische doelstelling van het project Kleurrijk Vlaanderen. We bekijken in dit hoofdstuk de sleutelindicatoren die bij deze beleidsdoelstellingen horen: de groei van het BBP, de evolutie van de investeringen en het inkomen.

19.1 Evolutie van de reële groei het bruto binnenlands product tegen marktprijzen in het Vlaamse Gewest tussen 1991 en 2000 (in %). Ramingen voor 1999 en 2000. Bron: KBC, INR, APS-bewerking.

19.2 Evolutie en spreiding van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen naar hoofdsector in 1995 en 1999, in miljoen euro. Bron: INR.

Primaire sector
 Secundaire sector
 Tertiaire sector
 Indirect gemeten diensten
 financiële intermediairs

Bruto binnenlands product

Het bruto binnenlands product van het Vlaamse Gewest (BBPR) wordt voor 2000 geraamd op 139,6 miljard euro. De reële groei van 2000 bedraagt 4,4%. Dit is fors beter dan het gemiddeld groeicijfer van de jaren negentig (+2,25%). Het Vlaamse Gewest kende, net zoals elders in de EU en in vele delen van de wereld, een conjuncturele opgang in 2000. In 2001 zullen de groeicijfers ongetwijfeld minder sterk zijn. Vooral in de tweede helft van 2001 versomberde het vertrouwen van de producenten en de consumenten. Meer details daarover vindt u in het hoofdstuk 'Macro-economische context', vooraan dit boek.

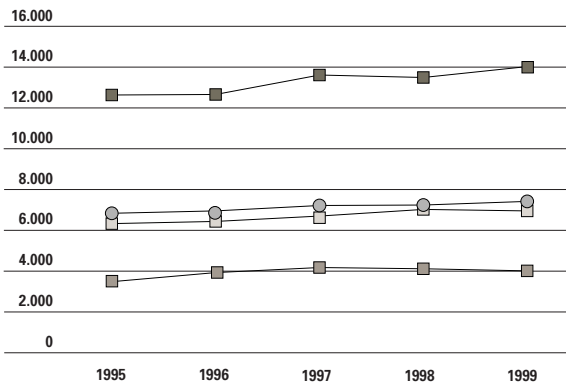
In 2001 publiceerde het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) voor het eerst cijfers van de toegevoegde waarde en de lonen berekend volgens de nieuwe ESR95-methodologie.

De tertiaire sector maakte in 1999 69,1% uit van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen, 1,5 procentpunt meer dan in 1995, het eerste jaar waarvoor de nieuwe berekeningswijze gehanteerd werd. De secundaire sector is goed voor 33,3% of 1,6 procentpunt minder dan drie jaar voordien. De primaire sector vertegenwoordigt 1,6% van de bruto toegevoegde waarde. De tertiaire sector zorgt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor 91% van de bruto toegevoegde waarde. In het Waalse Gewest is dit 75%. In de industrie vormen de bedrijfstakken die vooral intermediaire goederen produceren de belangrijkste subsector. In de tertiaire sector zijn dit het onroerend goed, de verhuur en de zakelijke dienstverlening. De provincie Vlaams-Brabant heeft een specifieke sectoriële samenstelling van de bruto toegevoegde waarde. De 'handel en horeca' en de 'financiële instellingen' en 'zakelijke dienstverlening' nemen er naar verhouding een meer prominente plaats in.

Lonen

De werknemers in het Vlaamse Gewest kregen in 1999 67,4 miljard euro loon op hun bankrekening gestort. De lonen maken 56% uit van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen. Dit percentage is het resultaat van drie factoren: de aanwezigheid

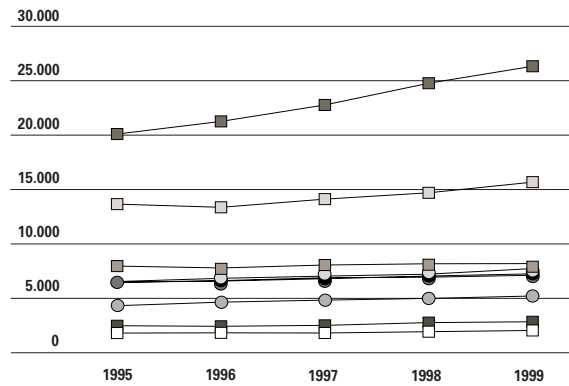
BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE SECUNDAIRE SECTOR

19.3 Evolutie van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen in de secundaire sector van 1995 tot 1999, in miljoen euro. Bron: INR.

Energie en water
 Papier, drukkerijen, chemie, kunststof, metaal
 Machines, apparaten, instrumenten, transportmiddelen
 Voeding, textiel, leer, meubels, overige industrie

BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE TERTIAIRE SECTOR

19.4 Evolutie van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen in de tertiaire sector van 1995 tot 1999, in miljoen euro. Bron: INR.

Handel en reparatie
 Horeca
 Vervoer en communicatie
 Financiële instellingen
 Onroerend goed, zakelijke dienstverlening
 Openbaar bestuur
 Onderwijs
 Gezondheidszorg
 Overige gemeenschapdiensten, persoonlijke zorg

van arbeidsintensieve dan wel kapitaalintensieve bedrijfstakken, het gemiddelde loon en de arbeidsproductiviteit. In het Waalse Gewest bedraagt dat percentage 59% en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 61%. Voor heel België is dat percentage 58%.

Industriële productie

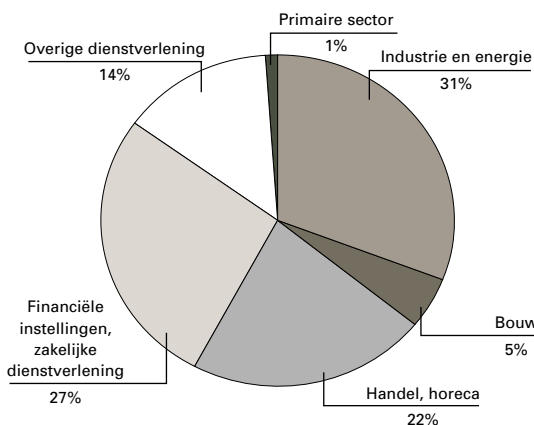
De industriële productie nam in 2000 met 5,2% toe, een heel wat hogere stijging dan in 1999 toen er een toename met maar 1,1% was. Er waren nogal wat verschillen tussen de onderscheiden sectoren. In de sector van de kantoorcomputers en computers was de toename spectaculair (+93,6%). Andere sterke

groei waren de audio-, video- en telecommunicatie-bedrijven (+33,8%) en de tak van de elektrische machines en apparaten (+22%).

De sector van het leer en het schoeisel kampte daarentegen een forse daling (-44,5%). Ook de nijverheidstakken 'overige transportmiddelen' (-17,1%), de 'auto's, aanhangwagens en opleggers' (-16,8%) en 'kleding en bont' (-16,3%) noteerden aanzienlijke dalingen.

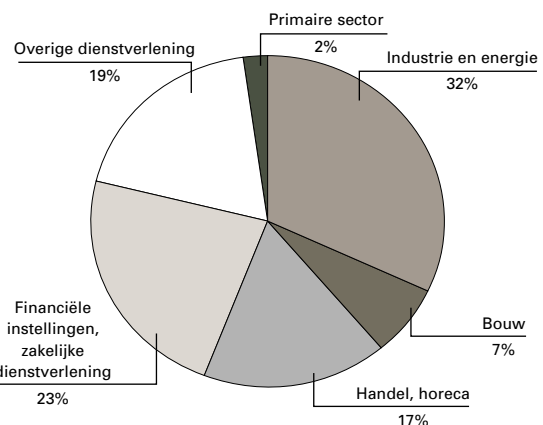
In de eerste tien maanden van 2001 lag de industriële productie slechts 1,2% hoger dan tijdens

BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE ANTWERPEN

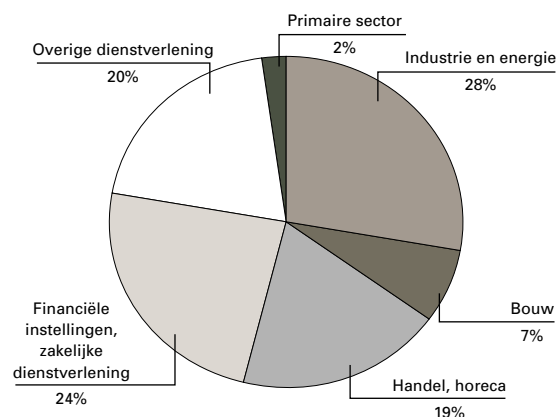
19.5a Spreiding van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen naar sector in de provincie Antwerpen in 1999. Bron: INR.

BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE LIMBURG

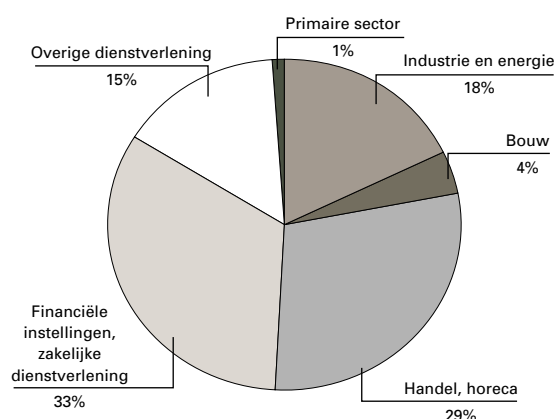
19.5b Spreiding van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen naar sector in de provincie Limburg in 1999. Bron: INR.

BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE OOST-VLAANDEREN

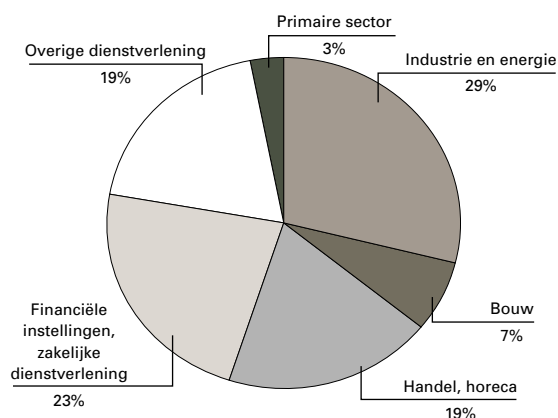
19.5c Spreiding van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen naar sector in de provincie Oost-Vlaanderen in 1999. Bron: INR.

SPREIDING BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE VLAAMS-BRABANT

19.5d Spreiding van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen naar sector in de provincie Vlaams-Brabant in 1999. Bron: INR.

SPREIDING BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE WEST-VLAANDEREN

19.5e Spreiding van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen naar sector in de provincie West-Vlaanderen in 1999. Bron: INR.

dezelfde periode van 2000. Het lijkt dan ook weinig waarschijnlijk dat in 2001 de groeiprestaties van 2000 zullen geëvenaard worden.

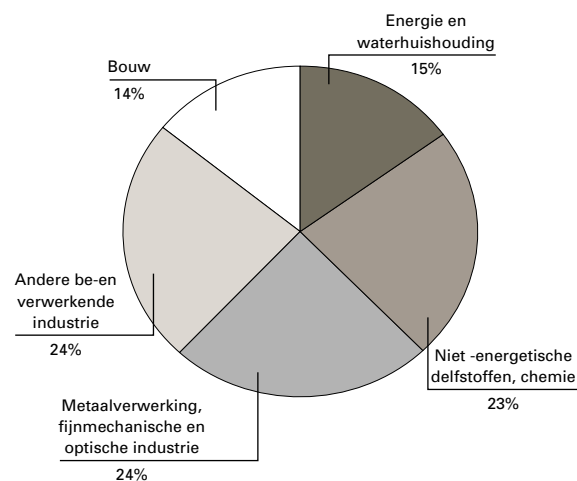
Investeringen

Investeringen zijn noodzakelijk om versleten kapitaal-goederen te vervangen of om het productieapparaat uit te breiden. De investeringen - hier berekend op basis van de btw-aangiften - vormen een conjunctuur-gevoelige indicator die sterk beïnvloed wordt door het vertrouwen van de ondernemers in de economie. In 2000 werd 18,2 miljard euro geïnvesteerd. Dit is in nominale termen 5% meer dan in 1999. In 1999 namen de investeringen nog met 11% toe. Het Waalse (+12%) en het Brussels Hoofdstedelijk

Gewest (+10%) kenden in 2000 een sterkere toename van de investeringen dan het Vlaamse Gewest. De investeringen in het Vlaamse Gewest groeiden op het einde van de jaren tachtig fors. Begin van de jaren negentig was er een stagnatie, gevolgd door een terugval in het recessiejaar 1993. Nadien waren vooral 1998 en 1999 opnieuw goede investeringsjaren. De primaire sector investeerde in 2000 voor 422 miljoen euro, een toename met 3% in vergelijking met het jaar voordien.

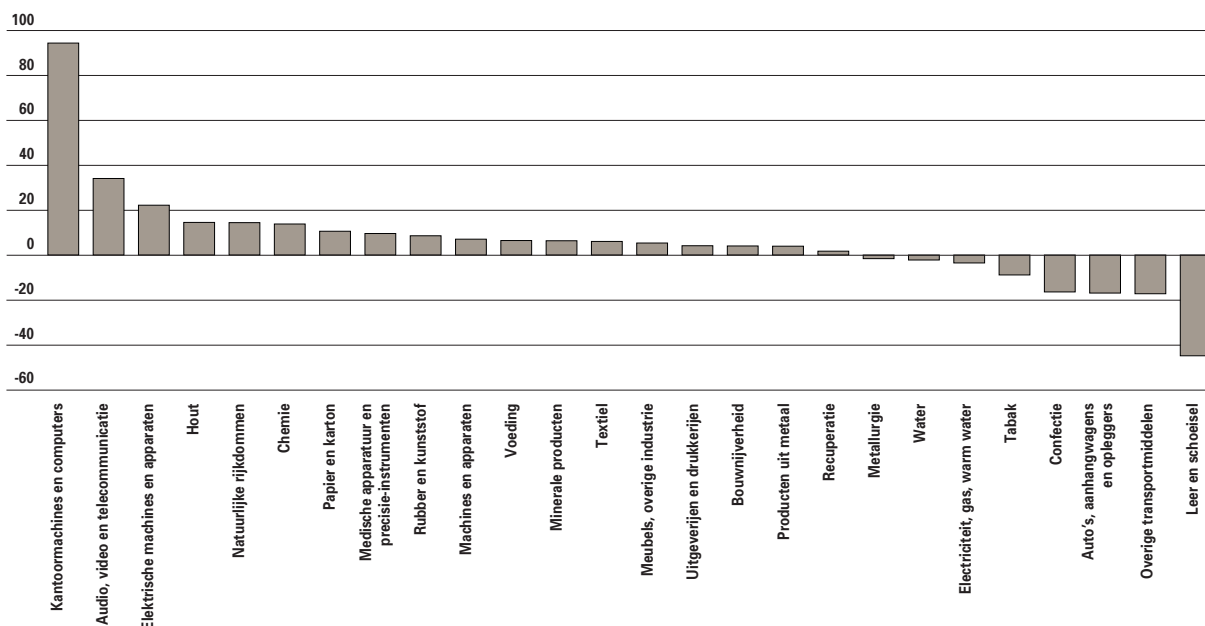
De secundaire sector haalde 7,3 miljard euro of 5% meer dan in 1999. In de sector van de chemie en de niet-energetische delfstoffen werd een sterke groei genoteerd (+14%). In de bouwnijverheid namen de investeringen slechts met 0,9% toe. De sector van de

INVESTERINGEN SECUNDAIRE SECTOR

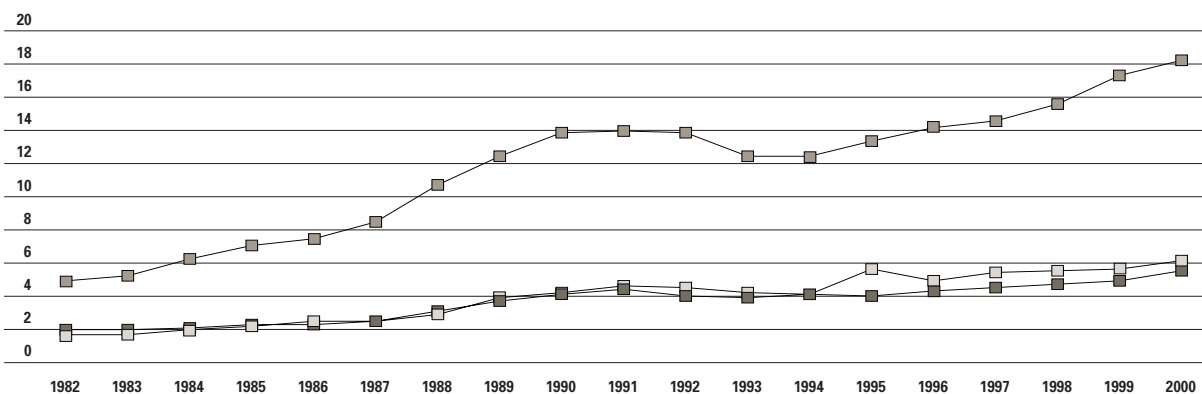
19.6 Spreiding van de investeringen in de secundaire sector in 2000. Bron: NIS.

GROEI INDUSTRIËLE PRODUCTIE

19.7 Toename van de industriële productie in het Vlaamse Gewest naar sector in 2000 (in % t.o.v. 1999). Bron: NIS.

INVESTERINGEN

19.8 Evolutie van de investeringen volgens de BTW-aangiften in de drie gewesten sinds 1982 (in miljard euro). Bron: NIS.

Vlaamse Gewest —■—
 Waalse Gewest —■—
 Brussels Gewest —□—

energie en waterhuishouding had zelfs af te rekenen met een inkringing van 1%.

De tertiaire sector investeerde voor 10,5 miljard euro in 2000, een aangroei met 7%. De hoogste toename kwam op rekening van het bank- en verzekeringswezen, diensten aan ondernemingen en verhuur (+8,8%).

Structuur van de industrie

Op 30 juni 1999 telde de industrie in het Vlaamse Gewest ongeveer 1.915.000 bezoldigde arbeids-

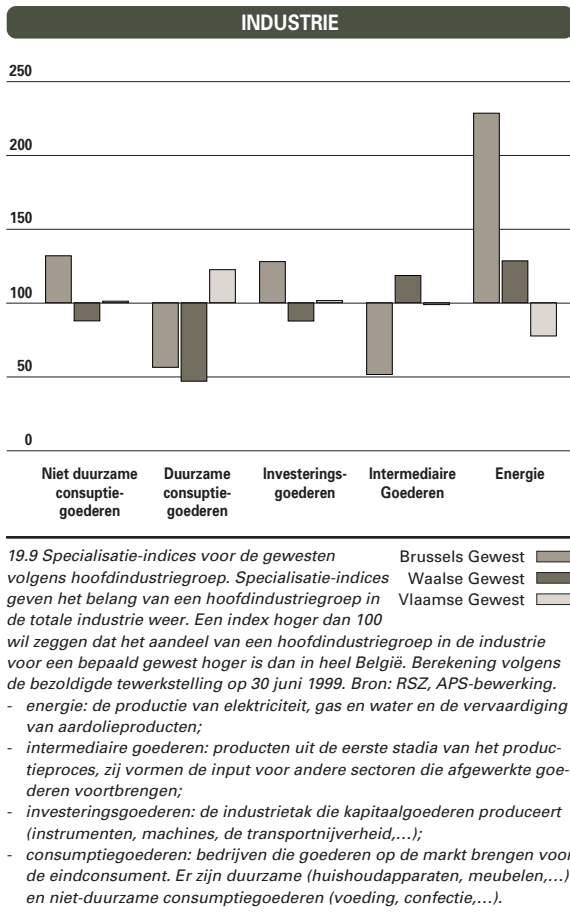
plaatsen. Op 100 potentiële beroepsactieven in het Vlaamse Gewest zijn er 12,8 arbeidsplaatsen in de industrie. Dat is merkbaar meer dan in het Brussels Hoofdstedelijk (8,0) of het Waalse Gewest (7,9).

De belangrijkste industriële groepen in het Vlaamse Gewest zijn de intermediaire goederen (5,0 arbeidsplaatsen per 100 potentieel beroepsactieven), de niet-duurzame consumptiegoederen (3,5) en de investeringsgoederen (3,1). De industrie van de duurzame consumptiegoederen en van energetische producten telt minder dan één arbeidsplaats op 100

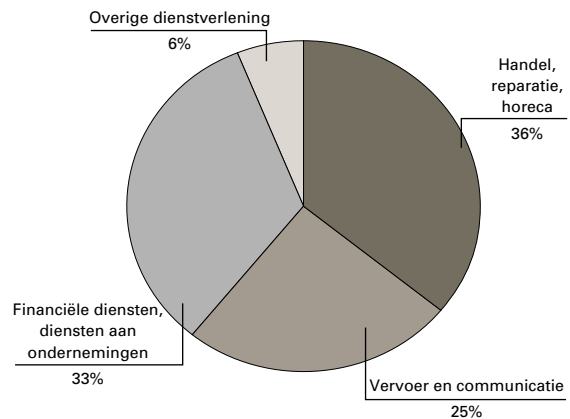
potentieel beroepsactieven.

De tewerkstelling in de sector van de duurzame consumptiegoederen is in absolute cijfers eerder gering. Toch is het Vlaamse Gewest er ten opzichte van heel België in gespecialiseerd. De sector van de energetische producten is naar verhouding dan weer ondervertegenwoordigd. De overige categorieën laten geen uitgesproken onder- of oververtegenwoordigd ten opzichte van heel België zien.

In de overige gewesten is de industriële structuur anders. Het Waalse Gewest telt 3,7 bezoldigde arbeidsplaatsen per 100 beroepsactieven in de sector van de intermediaire goederen. Dit is minder dan in het Vlaamse Gewest maar voor de Waalse industrie is de sector belangrijk. De energetische industrie is een kleine werkverschaffer, maar ook hier valt het relatieve gewicht van de sector binnen Wallonië op. De investerings- en consumptiegoederen komen in vergelijking met gans België minder sterk aan bod. De sector van de intermediaire goederen is zowel absoluut als relatief minder belangrijk in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Daar zijn de producenten van niet-duurzame consumptiegoederen en investeringsgoederen de grootste werkverschaffers. Voor de

INVESTERINGEN TERTIAIRE SECTOR

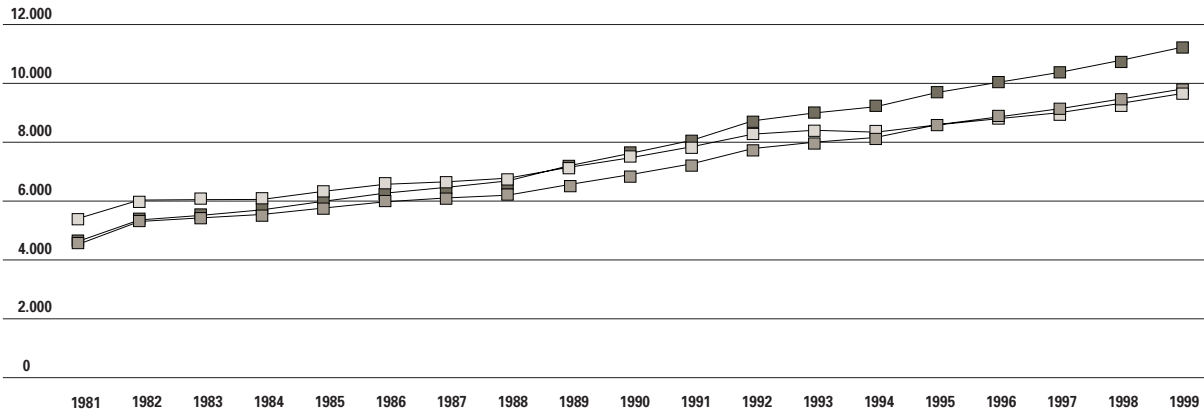
19.10 Spreiding van de investeringen in de tertiaire sector in 2000. Bron: NIS.

hoofdgroep van de energieproducten geldt hetzelfde als in het Waalse Gewest: niet zo omvangrijk, maar in verhouding sterk vertegenwoordigd. De indeling in energie, intermediaire goederen, investeringsgoederen en consumptiegoederen is niet zonder belang bij de economische analyse. Signalen van een conjunctuuromslag bereiken doorgaans eerder landen of regio's met een specialisatie in het voortbrengen van goederen uit de eerste stadia van het productieproces.

Inkomen en uitgaven van de Vlaming

Het gemiddeld belastbaar inkomen van de Vlaming bedroeg in 1999 11.277 euro per persoon. De voorbije 20 jaar nam het gemiddeld inkomen het sterkst toe in het Vlaamse Gewest. Opvallend is de verandering in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Begin van de jaren tachtig was dit nog het rijkste gewest. Nu komt het achteraan in het klassement. Een gemiddeld huishouden in het Vlaamse Gewest spendeerde in 2000 29.431 euro. De woning is de belangrijkste uitgavenpost. De uitgaven voor het onderhoud, de huur, de verwarming, de verlichting en het water happen een vierde uit het gezinsbudget weg. Vervoer en communicatie is een andere belangrijke slokop (16%). Dat zijn de uitgaven voor de wagen, het openbaar vervoer, post en telecommunicatie. Een Vlaams huishouden besteedt 15% van de uitgaven aan voeding, drank en tabak. De gemiddelde consumptie-uitgaven van een gezin in het Waalse (26.588 euro) en Brussels Hoofdstedelijk Gewest (27.916) liggen merkkelijk

INKOMEN PER INWONER

19.11 Evolutie van het gemiddeld inkomen per inwoner in de Belgische gewesten van 1981 tot 1999 (in euro).
Bron: NIS.

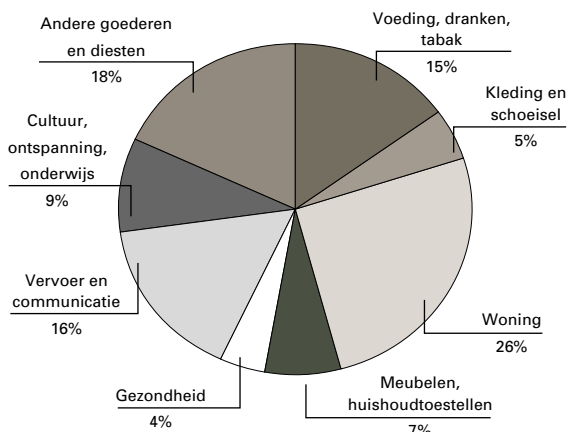
Vlaamse Gewest —■—
Waalse Gewest —■—
Brussels Gewest —□—

lager. In het Vlaamse Gewest gaat meer geld aan ‘andere goederen en diensten’, met de horeca-uitgaven als opvallende uitschieter. In het Waalse Gewest spendeert men een iets groter deel van het gezinsbudget aan voeding, drank en tabak, de woning, vervoer en communicatie. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest scoort het aandeel voor

woninguitgaven het hoogst.

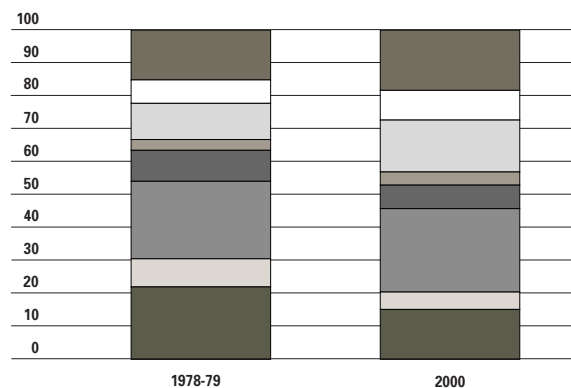
In vergelijking met 1978-1979 gaat in het Vlaamse Gewest een groter deel van het gezinsbudget naar vervoer en communicatie en naar andere diensten zoals lichaamsverzorging, horeca, reizen. Meer dan twintig jaar geleden spendeerde men naar verhouding meer aan voeding, kleding en schoenen.

CONSUMPTIEPATROON

19.12 Spreiding van de consumptie van het gemiddelde huishouden in het Vlaamse Gewest naar uitgavenpost in 2000 (in %). Bron: NIS.

BESTEDINGSPATROON

19.13 Evolutie van het bestedingspatroon van het gemiddelde huishouden in het Vlaamse Gewest in 1978-1979 en in 2000 (in %).
Bron: NIS.

Andere goederen en diensten —■—
Cultuur, ontspanning, onderwijs —■—
Vervoer en communicatie —■—
Gezondheid —■—
Meubelen, huishoudtoestellen —■—
Woning —■—
Kleding en schoeisel —■—
Voeding, dranken, tabak —■—

19.2 Ondernemerschap

Ondernemers zijn de motor van de vernieuwing van de Vlaamse economie. Expansiesteun kan daarbij een belangrijke stimulans vormen. De nota 'Kleurrijk Vlaanderen' definieert het Vlaamse Gewest als dé ondernemersregio en wil de ICT-basis bij andere bedrijven versterken. Belangrijke indicatoren om die bedrijfsdynamiek te meten zijn de evolutie van het aantal ondernemingen, maar ook de oprichtingen, faillissementen en ontbindingen. Het aanbod van basisinfrastructuur wordt via de indicator bedrijven-terreinen in kaart gebracht. De intrede van ICT-toe-

passingen in de bedrijfsweld meten we aan de hand van de aanwezigheid van computers, het internet en een website bij de Vlaamse ondernemingen en de toepassingen ervan. Voorts zijn de initiatieven van de Vlaamse overheid rond expansiesteun, waarborgen, peterschapsprojecten, mini-ondernemingen, adviespremies en het VIZO-bedrijfsadvies even zovele stimuli voor het ondernemerschap.

Bedrijfsterreinen

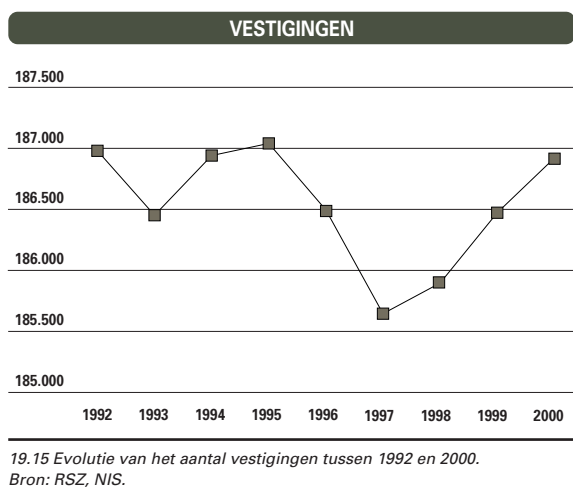
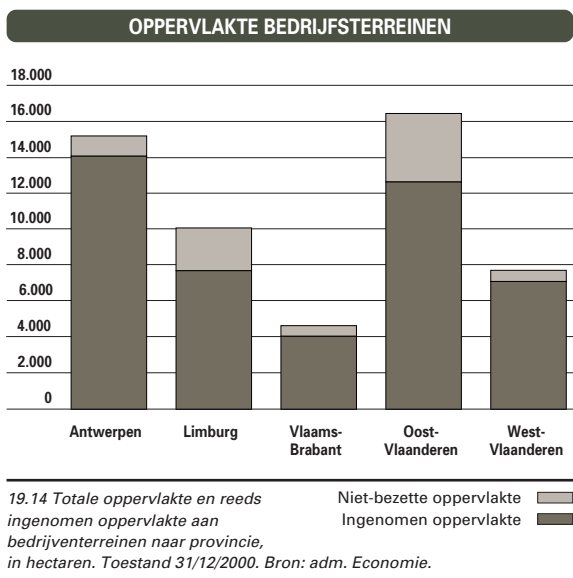
Op 31 december 2000 beschikte het Vlaamse Gewest over 54.367 ha bedrijfsterreinen. Deze waren gemiddeld voor 84% ingenomen. Vooral in Antwerpen, West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant loopt de bezettingsgraad hoog op. Het Vlaams Gewest kampt met een tekort aan bedrijfsterreinen. Het Strategisch Plan Ruimtelijke Economie schat het tekort op 570 ha, een zekere marge voor de komende vijf jaar in acht genomen. Vooral de vraag naar goed uitgebouwde terreinen, zowel infrastructuur als architecturaal, neemt toe. In 2000 verleende de Vlaamse overheid 5,6 miljoen euro subsidies voor de uitbouw van bedrijfsterreinen, waarvan 937.000 euro in cofinanciering met het Europese EFRO-programma. Hiermee werd 363 ha nieuwe terreinen aangelegd. West-Vlaanderen creëerde wijzigde de voorbije jaren meer ruimte door een aantal gewestplannen aan te passen en ontving het leeuwendeel van de Vlaamse subsidies (67%). Limburg is goed voor 17% van de Vlaamse subsidies.

Daarnaast kende de Vlaamse overheid in 2000 voor 234 miljoen euro subsidies toe voor de aanleg van bedrijfsgebouwen in de provincies Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen.

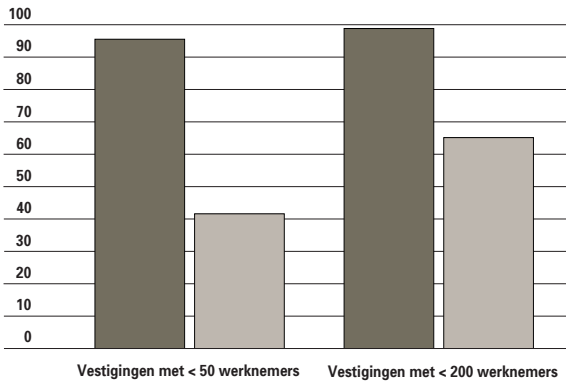
Aantal vestigingen

In 2000 telde het Vlaamse Gewest 187.000 vestigingen. De voorbije drie jaar was er telkens een zeer geringe toename (+0,2% in 2000). Kleine en middelgrote ondernemingen zijn belangrijk voor onze economie.

Vestigingen met minder dan 50 werknemers maken 96% uit van het totale aantal vestigingen en zijn goed voor 42% van de bezoldigde tewerkstelling.

BELANG VAN KMO'S

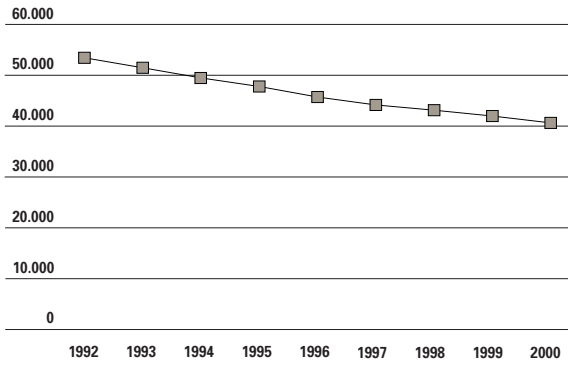
19.16 Aandeel van vestigingen met minder dan 50 en met minder dan 200 werknemers in het totaal aantal vestigingen en in de totale bezoldigde tewerkstelling op 30 juni 2000 (in %). Bron: RSZ.

Aandeel van het totaal aantal vestigingen
Aandeel in de totale bezoldigde tewerkstelling

Wanneer we de grens wat ruimer nemen (minder dan 200 werknemers) dan is die groep goed voor 99% van het aantal vestigingen en 66% van het aantal bezoldigden.

In 2000 waren er circa 41.000 land- en tuinbouwbedrijven. Daarmee zet de daling zich ook in 2000 verder. Sinds 1993 daalt het aantal land- en tuinbouwbedrijven in het Vlaamse Gewest met gemiddeld 1.500 per jaar. Dit gaat wel gepaard met een gemiddelde schaalvergroting van de landbouwbedrijven. De secundaire sector van het Vlaamse Gewest telde in 2000 ongeveer 33.300 vestigingen, goed voor bijna twee derden van het aantal Belgische vestigingen in de secundaire sector. De helft van de secundaire

LAND- EN TUINBOUWBEDRIJVEN

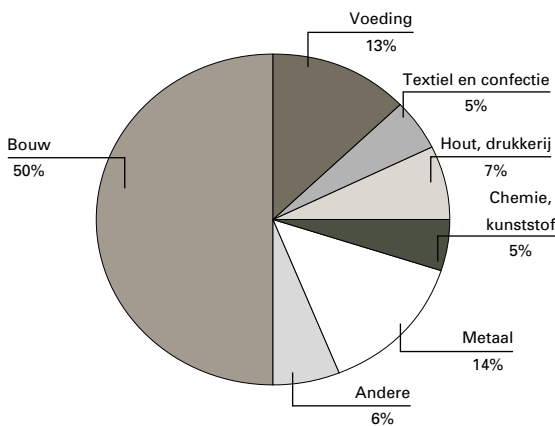

19.17 Evolutie van het aantal land- en tuinbouwbedrijven van 1992 tot 2000. Bron: NIS.

vestigingen behoort tot de bouw. In de industrie tellen vooral de voeding en de metaal- en metaalverwerkende industrieën veel vestigingen. Tussen 1985 en 1991 nam het aantal vestigingen in de secundaire sector merkbaar toe. Begin van de jaren negentig stagneerde de groei. Vanaf 1995 daalde het aantal vestigingen zelfs. In 2000 viel er opnieuw een lichte toename te bespeuren (+0,5% in vergelijking met het jaar voordien).

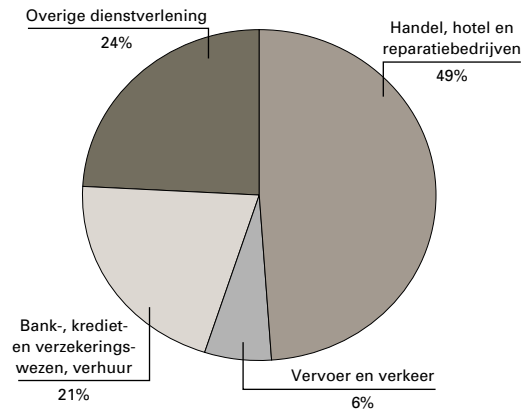
In 2000 waren een 112.500 vestigingen in de tertiaire sector actief, iets meer dan de helft (57%) van alle Belgische vestigingen in de tertiaire sector. De belangrijkste subsectoren zijn 'handel en reparatie' en 'horeca'. In tegenstelling tot de primaire en secundaire sectoren laat de tertiaire sector sedert 1985 een continue groei van het aantal vestigingen optekenen.

VESTIGINGEN SECUNDAIRE SECTOR

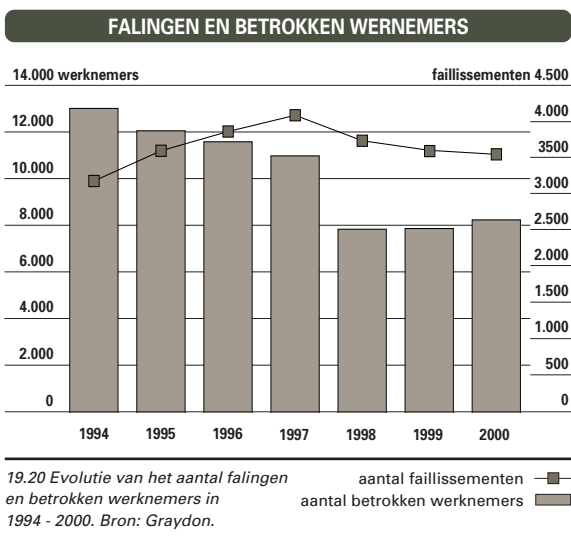

19.18 Spreiding van het aantal vestigingen in de secundaire sector op 30 juni 2000 (in %). Bron: RSZ.

VESTIGINGEN TERTIAIRE SECTOR

19.19 Spreiding van het aantal vestigingen in de tertiaire sector op 30 juni 2000 (in %). Bron: RSZ.

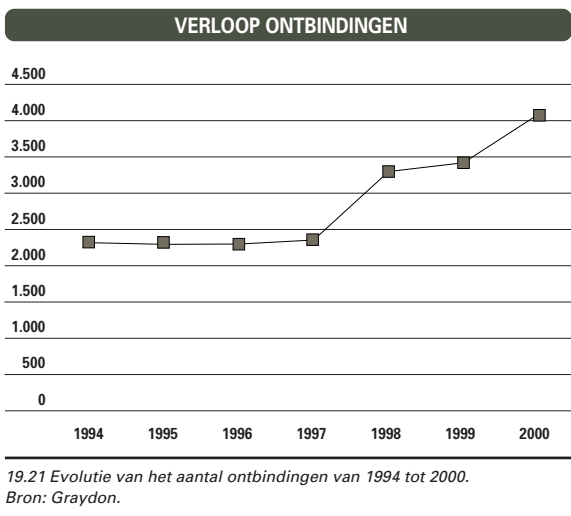

Dynamiek bedrijven

In 2000 gingen 3.570 ondernemingen failliet. Dit zijn er 2% minder dan in 1999. Daarbij verloren 8.330 personen hun job, of een stijging met 5% in vergelijking met het jaar voordien.

In de secundaire sector waren er 6% minder faillissementen waarbij 18% minder werknemers hun job verloren. In de tertiaire sector liep zowel het aantal falingen (+1%) als het aantal verloren jobs op (+3%). Het aantal faillissementen daalde in 2000 sterker in het Waalse en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Desondanks gingen er in 2000 in het Waalse Gewest meer jobs verloren dan het jaar voordien. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verloren dan weer minder mensen hun job.

Ongeveer 4.050 firma's zetten in 2000 op eigen initiatief hun activiteiten stop. Dit zijn er fors meer dan het voorgaande jaar. In 1998 was er eveneens

een sterke opstoot van het aantal stopzettingen.

Ook in de andere Belgische gewesten nam het aantal ontbindingen toe, zij het minder sterk.

De indicator 'oprichtingen' telt het aantal nieuw opgerichte vennootschappen en opgestarte eenmanszaken samen met nieuwe rechtspersonen die ontstaan door bijvoorbeeld de opsplitsing van een bestaande onderneming. Dit verklaart het relatief hoge peil van het aantal oprichtingen.

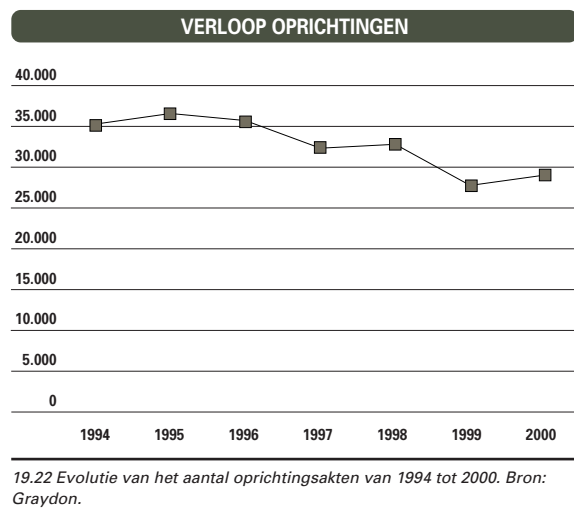
Er waren in 2000 ongeveer 29.100 oprichtingen in het Vlaamse Gewest, een stijging van 4,4% in vergelijking met het jaar voordien. Zowel bij de éénmanszaken als bij de firma's nam het aantal toe. Ook in de andere gewesten was er een stijging.

Ondernemingen en innovatie

Innovatie is essentieel voor een welvarende economie. Het onderzoek en de ontwikkeling die hieraan vooraf gaan, worden gedefinieerd als het creëren van nieuwe technologieën en het toepassen ervan in nieuwe producten, diensten en processen.

De ondernemingswereld in het Vlaamse Gewest besteedde in 1999 ongeveer 2.140 miljoen euro aan onderzoek en ontwikkeling (O&O). De sector van de chemie en kunststofnijverheid neemt bijna 38% van alle O&O-bestedingen van haar rekening. Binnen deze sector investeert de farmacie bijna de helft van de O&O-inspanningen.

De top drie (chemie, IT hard- en software en onroerend goed en zakelijke diensten) is goed voor een aandeel van 69%. De IT-sector heeft een aandeel van 26%. Bestedingen voor onderzoek en ontwikkeling lagen in 1999 70% hoger dan in 1992. De uitbinker was de sector van de niet-metaalhoudende minerale producten (+621%). Een belangrijke sector waarin de O&O-besteding tussen 1992 en 1999 meer dan

verdubbelde was het onroerend goed en de zakelijke diensten.

Professioneel ICT-gebruik

In het kader van het Digitaal Actieplan Vlaanderen wil de Vlaamse overheid de integratie van ICT-toepassingen in het Vlaamse bedrijfsleven monitoren. Van alle vestigingen met personeel in dienst in het Vlaamse Gewest beschikt 92% over minstens één pc. Het zijn vooral de kleine ondernemingen waar de pc nog niet volledig ingeburgerd is.

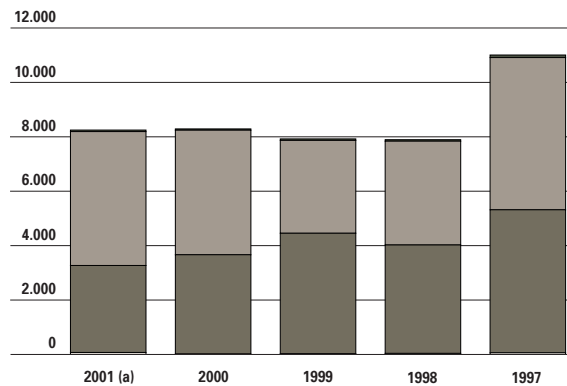
Ook de weg naar het internet is ondertussen gevonden. Van de vestigingen met pc is die in 81 procent van de gevallen uitgerust met een internetaansluiting. Grotere bedrijven hebben meer dank kleinere een internetaansluiting.

Iets minder dan een vierde van de vestigingen in het Vlaamse Gewest heeft een eigen website of behoort tot een groep met een website. Hoe groter de vestiging, hoe groter de kans op een eigen website.

De meerderheid (54%) van de websites geeft louter informatie. Iets meer dan een derde (37%) van de sites is interactief. Bij slechts 9% kan de site gebruikt worden voor bestellingen.

Vestigingen in het Vlaamse Gewest maken courant gebruik van e-mail. Daarnaast gebruikt 94% van de bedrijven met een website deze vooral voor het opzoeken van informatie. In 50% van de gevallen is de website er ook voor administratieve doeleinden. De overige toepassingen zoals e-commerce en vooral e-learning, scoren minder hoog.

BETROKKEN WERKNEMERS BIJ FALINGEN

19.23 Evolutie van het aantal betrokken werknemers bij falingen, naar sector, van 1997 tot 2001. Bron: Graydon. (a) Opmerking: voor 2001: enkel de periode januari – oktober.

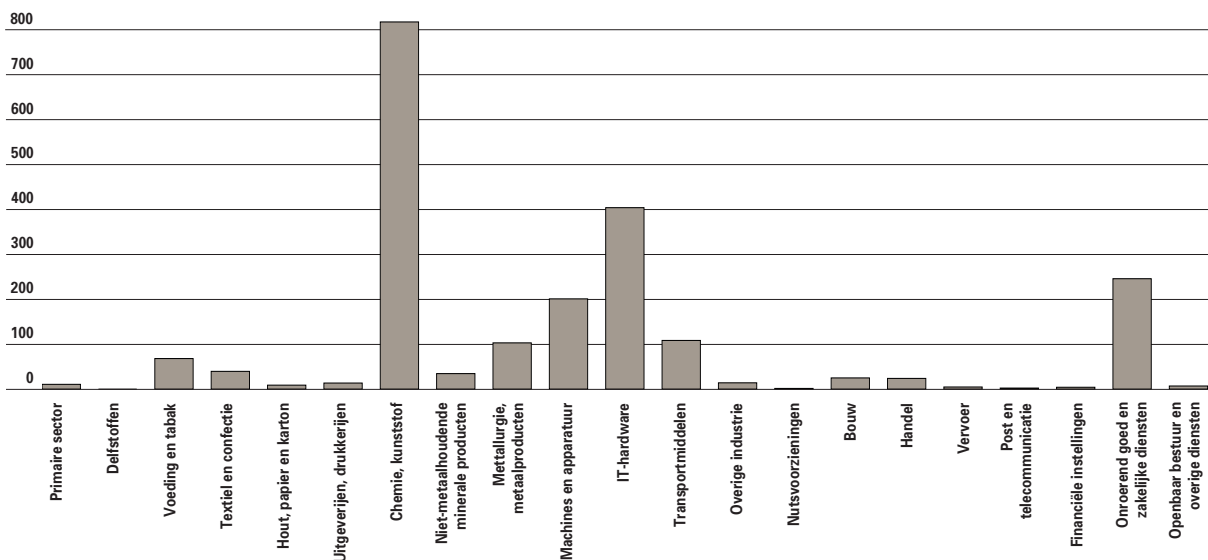
sector onbekend
tertiaire sector
secundaire sector
primaire sector

82% van de vestigingen in het Vlaamse Gewest vindt transacties via het web eenvoudig en een minder groot aandeel (72%) beschouwt transacties via het internet betrouwbaar. Bij grotere bedrijven is de argwaan groter.

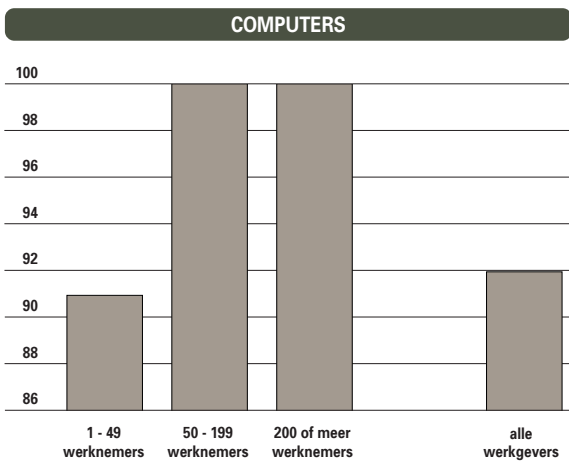
Het intranet is veel minder ingeburgerd dan internet. Slechts 1 op 20 vestigingen - vooral van grote bedrijven - beschikt over een eigen intranet of maakt deel uit van een groter bedrijfsgeheel met intranet. Het intranet wordt gebruikt voor interne mail, interne nota's, personeelsinformatie, facturatiegegevens en e-learning.

Telewerken - op afstand werken, waarbij de werknemer

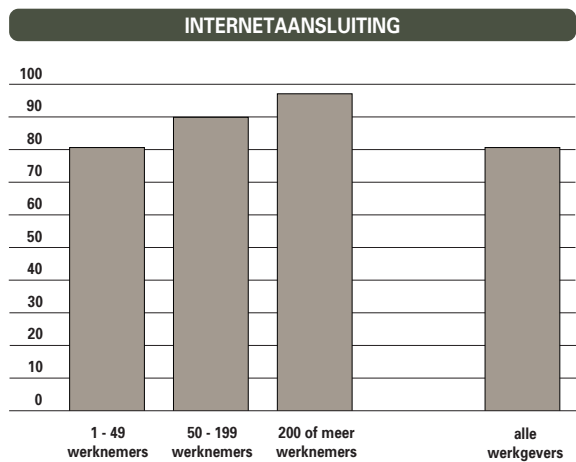
O&O - BESTEDINGEN NAAR SECTOR

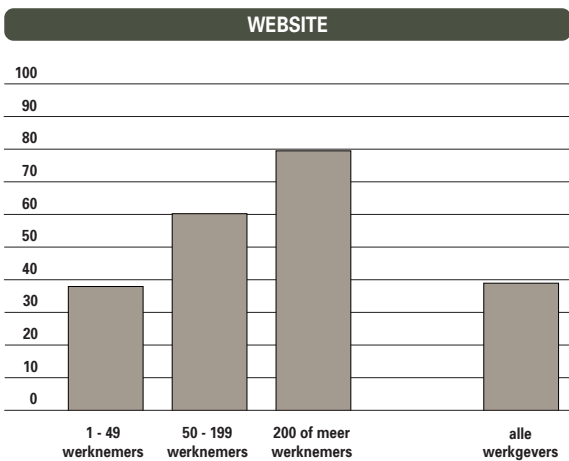
19.24 Spreiding van de O&O-bestedingen naar sector in 1999 (raming), in miljoen euro. Bron: IWT.

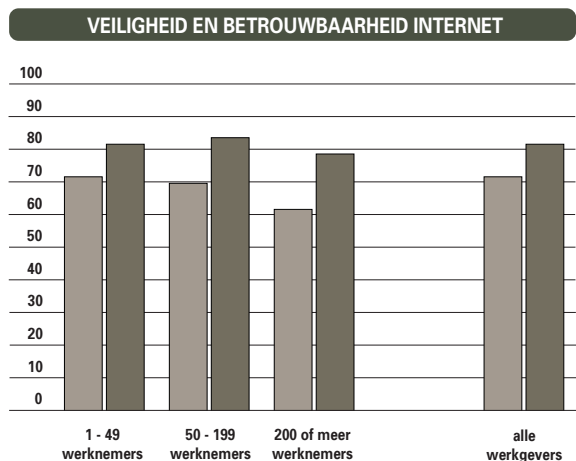
19.25 Percentage vestigingen in het Vlaamse Gewest waar een computer aanwezig is (n=1.136), mei 2001.
Bron: afd. Media-innovatie en Mediavergunningen.

19.26 Percentage vestigingen in het Vlaamse Gewest met een PC waar een internetaansluiting is (n=1.041), mei 2001.
Bron: afd. Media-innovatie en Mediavergunningen.

19.27 Percentage vestigingen in het Vlaamse Gewest met een PC dat een website heeft (n=1.041), mei 2001.
Bron: afd. Media-innovatie en Mediavergunningen.

19.28 Percentage vestigingen in het Vlaamse Gewest met een internetaansluiting dat vindt dat transacties eenvoudig, resp. betrouwbaar zijn (n=843), mei 2001. Bron: afd. Media-innovatie en Mediavergunningen.

via de computer contact houdt met het bedrijf - is nog niet echt ingeburgerd. Slechts bij 10% van de vestigingen in het Vlaamse Gewest wordt aan telewerken gedaan. Ook hier zijn grote bedrijven de trendsetters. In 37% van de vestigingen met 200 of meer werknemers is er de mogelijkheid tot telewerken. Verder gaan we dieper in op een aantal specifieke maatregelen waarmee de Vlaamse overheid het ondernemerschap wil steunen.

Vlaams Waarborgfonds

Met het Vlaams Waarborgfonds bevordert het Vlaamse Gewest op een indirecte wijze de bedrijfsinvesteringen. Daarbij stelt het Vlaams Waarborgfonds zich borg in investeringsdossiers bij banken

en participatiemaatschappijen. Naast rechtstreekse borgstellingen zijn er ook onrechtstreekse waarborgen. Bij een onrechtstreekse waarborgstelling geeft het Waarborgfonds niet rechtstreeks een waarborg aan een kredietinstelling voor een specifiek krediet, maar onrechtstreeks via een maatschappij met onderlinge borgstelling. Deze laatste geeft haar hun waarborg aan een kredietinstelling en vraagt op haar beurt aan het Waarborgfonds deze verrichting mee in te dekken.

In 2000 verleende het Vlaams Waarborgfonds 521 rechtstreekse en 664 onrechtstreekse waarborgen. Dit zijn er 15% minder dan het jaar voordien. De waarborgen beliepen 48 miljoen euro voor een krediet totaal van 114 miljoen euro. Het gemiddeld waarborgpercentage steeg tot 42% tegen 37% in 1999.

KMO's werken nauwelijks met gewaarborgde kredieten. Slechts 0,5 % van de kredieten is ingedekt door een waarborg. Volgens de ondernemingen is de waarborg niet altijd determinerend voor de kredietverstrekking. Bovendien vergt de aanvraag van een waarborg de opstelling van een apart dossier, wat extra administratief werk met zich meebrengt.

Rechtstreekse waarborgen

De afgelopen jaren stelde het Vlaamse Gewest zich ook rechtstreeks borg voor bedrijven, zonder tussenkomst van het Vlaams Waarborgfonds. In 2000 bedroeg de rechtstreekse borgstelling 1,9 miljoen euro voor een krediet totaal van 2,5 miljoen euro. Het jaar voordien werden zelfs geen rechtstreekse waarborgen verleend.

Expansiesteun

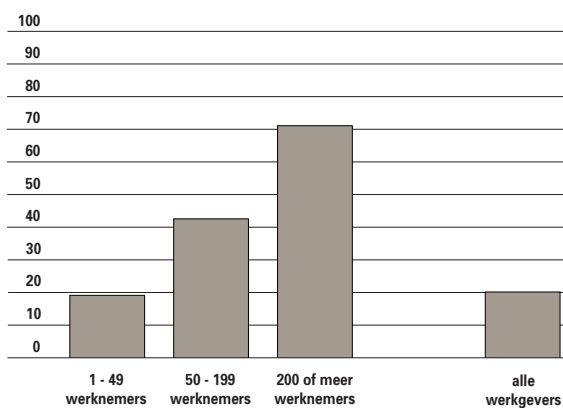
De expansiesteun vormde ook in 2000 nog steeds de belangrijkste directe steun aan bedrijven met een exploitatiezetel in het Vlaamse Gewest. Er bestaan verschillende soorten steunregimes.

In 2000 werd een aantal veranderingen doorgevoerd. Zo keurde de Europese Commissie een nieuwe regionale steunkaart goed met specifieke steunintensiteiten. Een andere belangrijke wijziging is de opschorting door de Europese Commissie van de wet van 30 december 1970. Daardoor werden nauwelijks beslissingen genomen in het kader van de regionale steun. Voorts werd in 2000 en in 2001 de dossierachterstand weggewerkt zodat de behandelings termijn van de aanvragen korter wordt.

In 2000 dienden kleine ondernemingen 4.192 aanvragen in voor expansiesteun, bijna de helft meer dan het jaar voordien. Eén van de redenen voor deze opstoot was de aankondiging eind 2000 dat de meertewerkstellingssteun zou geschrapt worden, zodat op de valreep nog heel wat dossiers werden ingediend. In 2000 kregen 4.543 dossiers groen licht. Dat groot aantal reflecteert de inhaaloperatie. Er werd voor circa 191 miljoen euro steun toegekend. Dit komt overeen met 11% van het aanvaarde investeringsbedrag. Een kleine onderneming kreeg in 2000 gemiddeld 42.000 euro steun. De belangrijkste expansiesteun voor kleine ondernemingen was voor voorziene bijkomende tewerkstelling. Deze maatregel is voor aanvragen ingediend vanaf 28 april 2001 niet meer van kracht. Het tweede grootste pakket past in het kader van strategisch belang. Hieronder vallen de steun voor een eerste vestiging op een KMO- of industriezone en de steun voor omzetsijging. Grote en middelgrote ondernemingen dienden in

2000 521 dossiers in. Dit zijn er 13% meer dan in 1999. Hiervan kregen 497 een positief advies. Dit is fors meer dan het jaar voordien. Ook hier komt de versnelde afhandeling van de dossiers tot uiting. De Vlaamse overheid gaf 114 miljoen euro steun aan grote en middelgrote ondernemingen. Dit vertegenwoordigt gemiddeld 8% van de gesubsidieerde investeringen. Met de steun werden 6.800 nieuwe arbeidsplaatsen gecreëerd. De meeste expansiesteun gaat naar ecologie, voorziene bijkomende tewerkstelling en steun in het kader van strategisch/regionaal belang. In 2000 hadden 22 van de 421 positief besliste steunaanvragen betrekking op nieuwe vestigingen. Hoewel in de aangeduide ontwikkelingszones hogere steun wordt verleend, waren er slechts 7 aanvragen die daarop betrekking hadden.

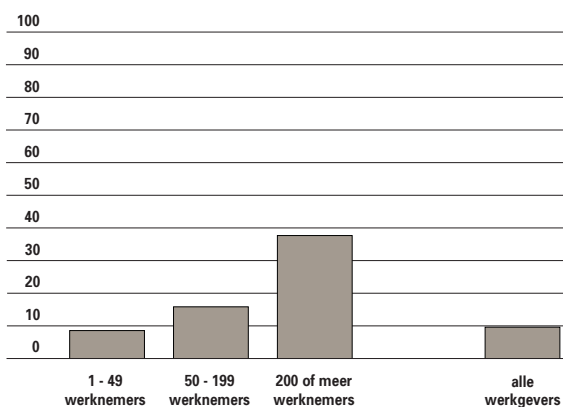
VESTIGINGEN MET EEN INTRANETAANSLUITING

19.29 Percentage vestigingen in het Vlaamse Gewest met een PC dat een intranet heeft (n=1.041), mei 2001.

Bron: afd. Media-innovatie en Mediavergunningen.

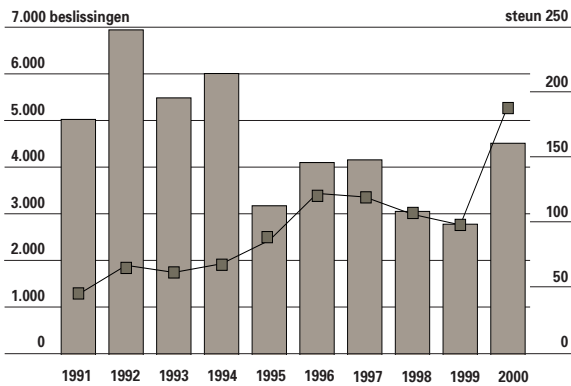
TELEWERKEN

19.30 Percentage vestigingen in het Vlaamse Gewest met een PC dat de faciliteit tot telewerken aanbiedt (n=1.041), mei 2001.

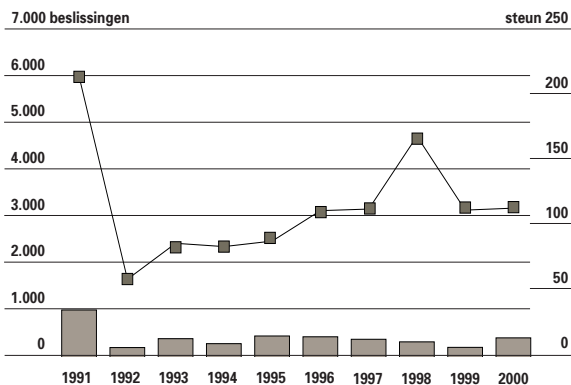
Bron: afd. Media-innovatie en Mediavergunningen.

EXPANSIESTEUN KLEINE Ondernemingen

19.31 Evolutie in het aantal positieve beslissingen en totale toegekende steun (in miljoen euro) in het kader van de expansiesteun aan kleine ondernemingen tussen 1991 en 2000. Bron: Adm. Economie.

EXPANSIESTEUN MIDDELGROTE EN GROTE Ondernemingen

19.32: Evolutie in het aantal positieve beslissingen en totale toegekende steun (in miljoen euro) in het kader van de expansiesteun aan middelgrote en grote ondernemingen tussen 1991 en 2000. Bron: Adm. Economie.

Een studie naar de doeltreffendheid van expansiesteun aan Vlaamse bedrijven besluit dat basissteun, tewerkstellingssteun en steun in het kader van strategisch en regionaal belang een positief effect hebben op de tewerkstelling, de omzet en de toegevoegde waarde van de gemiddelde Vlaamse onderneming. Voor ecologiesteun kwam geen duidelijke invloed aan het licht. De invloed van expansiesteun op de tewerkstellingsgroei is vooral bij kleine ondernemingen merkbaar. Voor middelgrote en grote ondernemingen is de impact van de steun op de omzetgroei groter.

Peterschapsprojecten

Om de bedrijfsvoering van kleine ondernemingen te professionaliseren wordt via peterschapsprojecten de

uitwisseling van ervaringen met grotere ondernemingen of ervaren zelfstandige ondernemers gestimuleerd. De Vlaamse overheid subsidieert dergelijke peterschapsprojecten. De organisatie zelf berust bij organisaties die een band hebben met de ondernemers in een bepaald gebied.

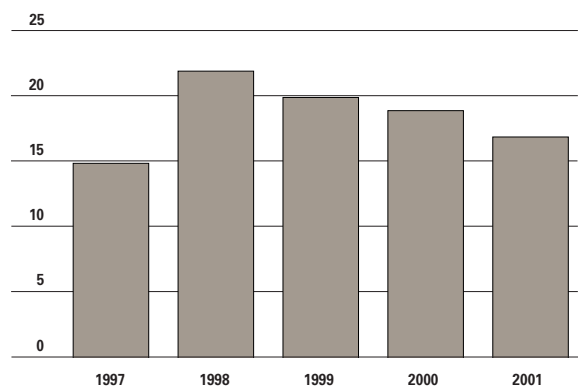
Sinds 1997 werden 45 peterschapsprojecten gesubsidieerd. Elk van deze projecten liep over één of meerdere jaren. Zo waren in de loop van 2001 17 gesubsidieerde peterschapsprojecten actief. Aan elk gesubsidieerd peterschapsproject nemen minstens 80 kleine ondernemingen deel.

Daarnaast werd er in 2001 gestart met de voorbereiding van een 5-tal bijkomende projecten. Voor een aantal van deze projecten zal vermoedelijk op latere datum een subsidie worden aangevraagd en toegekend. De peterschapsprojecten werden recent geëvalueerd. Er werd een toegenomen professionalisering vastgesteld. Dat wil zeggen dat de opgedane kennis werd geïntegreerd in de bedrijfsvoering. De toename in netwerkvorming bij de deelnemers aan deze projecten verschilt niet merkbaar van deze bij een controlegroep. Tenslotte scoren de deelnemende bedrijven in een peterschapsproject een hogere omzet, bruto toegevoegde waarde en bedrijfsresultaat in vergelijking met een controlegroep. Liquiditeit en solvabiliteit blijken dan weer lager uit te komen. Het falingsrisico ligt niettemin beduidend lager dan bij een controlegroep.

VIZO bedrijfsadvies en adviespremies

Het Vlaams Instituut voor het Zelfstandig Ondernemen (VIZO) verleent naast advies aan bedrijven ook opleidingen aan (kandidaat) zelfstandigen en

PETERSCHAPSPROJECTEN

19.33 Evolutie van het aantal peterschapsprojecten tussen 1997 en 2001. Bron: Adm. Economie.

KMO's. Die opleidingen worden besproken in het hoofdstuk 'Onderwijs en vorming'.

1. Adviesverlening

Startende of reeds gevestigde zelfstandigen en KMO's kunnen een beroep doen op de dienstverlening van het VIZO voor advies en begeleiding. Dit advies kan bestaan uit eerstelijnsadvies of managementadvies. **Eerstelijnsadvies** omvat gratis advies in het kader van het zelfstandig ondernemen. Hierbij analyseren bedrijfsadviseurs het probleem, geven ze basisinformatie of verwijzen ze door naar gespecialiseerde organisaties of personen. Net zoals in 1999 deden ook in 2000 zo'n 5.700 klanten een beroep op deze dienstverlening van het VIZO.

Managementadvies is advies op maat van de ondernemers door het aanbrengen van kennis en het begeleiden van het ondernemingsproject. In 2000 werden door VIZO-adviseurs 266 adviezen verleend, los van de overige projecten. Daarvan gingen er 181 naar starters (tot 5 jaar na de start) en 85 aan gevestigde zelfstandigen en KMO's. De adviezen waren goed voor 1.548 halve dagen adviesverstrekking. Daarnaast werden nog eens 600 halve dagen advies gegeven via projecten zoals De Nieuwe Ondernemer, Opleidingsplannen, Ondernemers voor Ondernemers, Leader II, FES,....

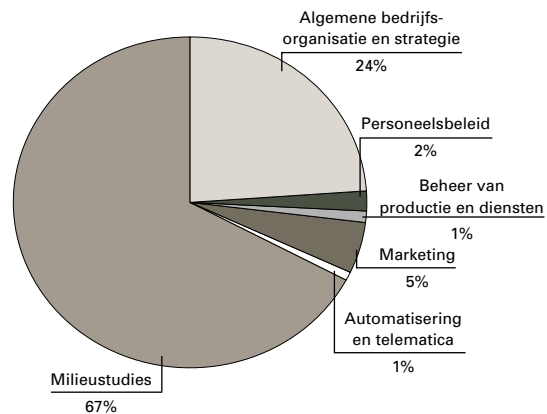
2. Sectorstudies

Sinds 1994 stelt het VIZO Bedrijfsadvies sectorstudies op. In 2000 verscheen een studie over de fietsendetailhandel. In 2001 komen de schoenen- en de kledingdetailhandel aan bod.

3. Erkenning externe adviseurs

Het Vlaamse Gewest geeft steun aan kleine ondernemingen en kandidaat-starters die zich over een bepaald aspect van hun bedrijfsvoering laten advise-

EXTERNE ADVISEURS ERKEND DOOR VIZO

19.34 Spreiding van het totaal aantal externe adviseurs erkend door VIZO, naar domein (in %). Bron: VIZO.

ren. Ondernemers krijgen die adviespremie als de adviseur erkend is door het VIZO. In 2000 werden 38 externe adviseurs extra erkend zodat er eind 2000 207 externe adviseurs waren.

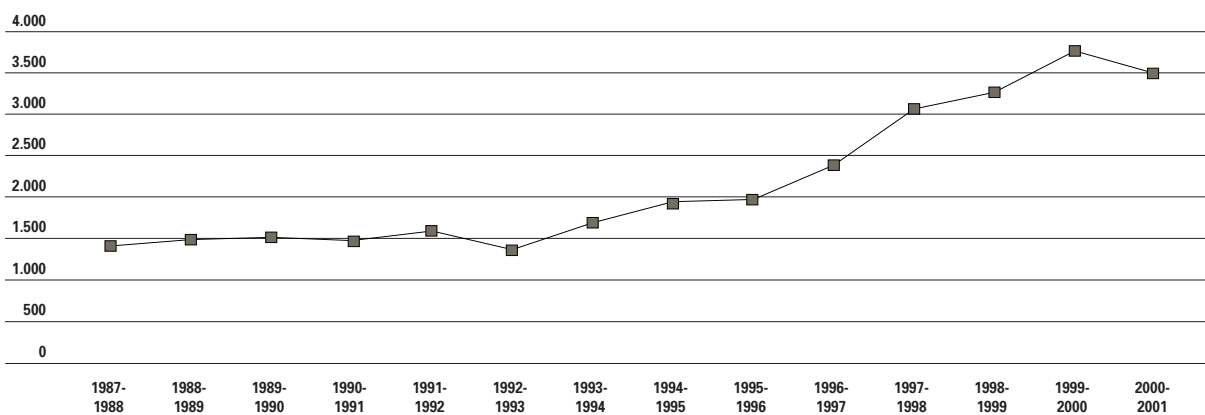
In 2000 werden 129 aanvragen voor adviespremies ingediend. Dat waren er 28% meer dan in 1999.

Die stijging is het gevolg van de groeiende bekendheid van deze steunmaatregel en de stijging van het aantal erkende VIZO-adviseurs. Van de 117 dossiers die werden behandeld, kreeg 108 een positief advies. Dat is 17% meer dan in 1999. Er werd voor 575.000 euro adviespremies gegeven of 5.300 euro per dossier.

Mini-ondernemingen

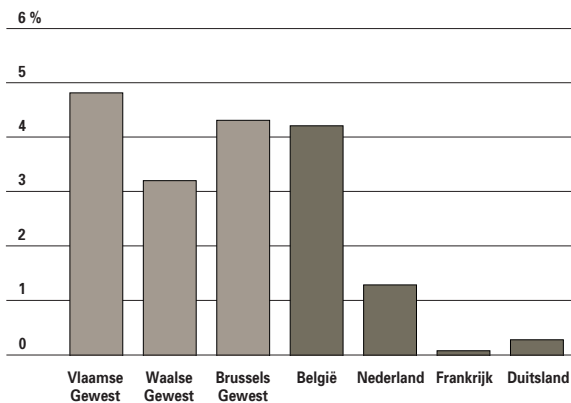
Ondernemerschap moet van jongsaf aan gestimuleerd worden. De vzw Vlaamse Jonge Ondernemingen probeert het ondernemen aan te

DEELNEMERS IN MINI-ONDERNEMINGEN

19.35 Evolutie van het aantal Nederlandstalige deelnemers aan het project mini-ondernemingen van 1988 tot 2001. Bron: vzw Vlaamse Jonge Ondernemingen.

JONGEREN IN MINI-ONDERNEMINGEN

19.36 Aandeel van de jongeren van 17 à 18 jaar dat deelneemt aan het project mini-ondernemingen in de Belgische gewesten en de buurlanden, in het schooljaar 2000-2001. Bron: Adm. Economie, APS.

moedigen bij laatstejaars van het middelbaar onderwijs. Dat gebeurt door het project mini-ondernemingen. Sedert 1996 staat het personeel van de vzw dat de mini-ondernemingen begeleidt en coördineert op de betaalrol van de Vlaamse overheid. Het project kent een stijgend succes en kreeg 720.000 euro voor het schooljaar 2000-2001. Een uitbreiding van de formule van **mini-ondernemingen** staat op stapel.

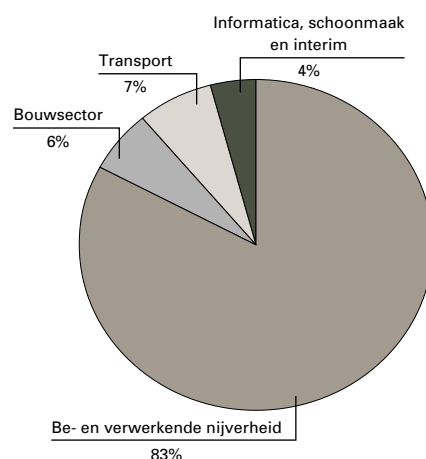
In het schooljaar 2000-2001 waren er 285 mini-ondernemingen met 3.504 deelnemers. Dat waren er minder dan het schooljaar voordien. Dat komt omdat een aantal scholen in 2001 verkozen deel te nemen aan het kortere businessspel MESE en het eenmalig Brussels European Business Challenge Programme, opgezet in het kader van het Belgisch voorzitterschap van de Europese Unie. In vergelijking met de andere Belgische gewesten en met de omliggende landen is het project mini-ondernemingen in het Vlaamse Gewest succesvol.

Opleiding van werknemers

Via Vlamivorm subsidieerde de Vlaamse regering de opleiding van werknemers. Vlamivorm is een terugbetaling van de onroerende voorheffing die in vorming moest geïnvesteerd worden. Ondernemingen die behoren tot één van de geselecteerde sectoren en die in 1998 minstens evenveel tewerkstelling realiseerden als in 1997, kwamen in aanmerking om hun onroerende voorheffing van het aanslagjaar 1999 geheel of gedeeltelijk terug te trekken als ze het geld binnen het jaar investeerden in bijkomende vorming voor hun personeel. De grootte van de steun is afhankelijk van de tewerkstelling en de

betaalde onroerende voorheffing in 1999. Er liepen 5.299 dossiers binnen. Bijna 90% kreeg een positieve beoordeling. In 1999 werd voor 16,4 miljoen euro Vlamivorm-subsidies uitbetaald. In 2000 nam dit toe tot een bedrag van 34,5 miljoen euro. Voor 2001 werd tot 15 april nog 1,6 miljoen euro uitgekeerd. In zowat 73% van de gevallen werd steun uitgekeerd aan kleine ondernemingen, die gemiddeld 3.500 euro kregen. De middelgrote en grote ondernemingen waren goed voor respectievelijk 12% en 15% van het aantal uitbetaalde dossiers. De gemiddelde steunbedragen waren wel hoger: 17.300 euro voor een middelgroot en 52.400 euro voor een groot bedrijf. In de bedrijven met Vlamivorm-steun kregen de werknemers gemiddeld 34 uur opleiding. In kleine ondernemingen was dat 41 uur. In de sectoren informatica, industriële schoonmaak en interimarbeid was het gemiddeld aantal **opleidingsuren** het hoogst (56 uur). In 2002 lanceert de Vlaamse overheid een systeem van **opleidingscheques** voor ondernemingen en vrije beroepen uit welbepaalde sectoren met uitbatingsetel in het Vlaamse Gewest. Via dit systeem kunnen de ondernemingen maximaal 200 cheques per jaar kopen. Elke cheque heeft een waarde van 30 euro waarvan de helft betaald wordt door de onderneming en de helft door de Vlaamse overheid. De cheques dienen als betaalmiddel voor een opleiding die werknemers volgen bij een opleidingsverstrekker die door de Vlaamse overheid erkend is. De opleidingscheques kaderen in het actieplan Levenslang Leren van juli 2000. Dat plan wil permanente vorming en bijscholing in ondernemingen stimuleren.

VLAMIVORM-STEUN NAAR SECTOR

19.37 Spreiding van de totale uitgekeerde Vlamivorm-steun naar sector. Toestand 15 april 2001. Bron: Adm. Economie.

19.3 Regionale economie

Volgens de Beleidsnota Economie moet een subregionaal beleid rekening houden met de potenties van elke streek. Het beleid moet de (sub)regionale accenten respecteren. De sociaal-economische situatie van de Vlaamse streekplatformen komt hierna dan ook aan bod. Ook de EFRO-steunverlening is een belangrijke indicator voor de mate waarin op Europees vlak aandacht besteed wordt aan het wegwerken van welvaartsverschillen tussen de verschillende regio's binnen het Vlaamse Gewest.

Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Binnen de Europese Unie bestaan nog steeds belangrijke welvaartsverschillen. Om die verschillen weg te werken, stimuleren Europese Structuurfondsen zoals het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) de economie in probleemgebieden. Eind 1999 werd een belangrijke hervorming van de Structuurfondsen goedgekeurd met het oog op de nieuwe programmaperiode die loopt tot eind 2006. Het Vlaamse Gewest krijgt vanaf 2001 EFRO-steun in het kader van doelstelling 2. Daarnaast is er een overgangsregeling voor bepaalde regio's. Het

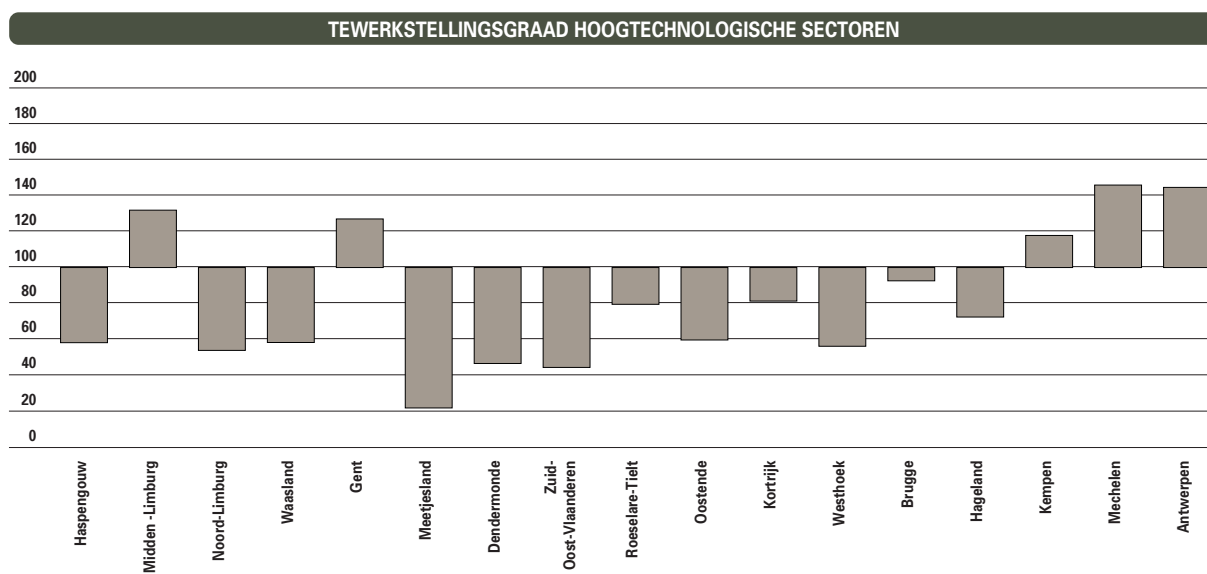
Vlaamse Gewest mag rekenen op 194 miljoen euro Europees geld.

Doelstelling 2 wil de omschakeling bevorderen van regio's met structurele problemen op het vlak van industrie en dienstensector, visserij-afhankelijke zones in een crisissituatie, plattelandszones in achteruitgang en in moeilijkheden verkerende stedelijke gebieden. Een aantal gemeenten in de provincie Limburg, het arrondissement Turnhout, het kustgebied en gedeelten van de steden Antwerpen en Gent vallen hieronder.

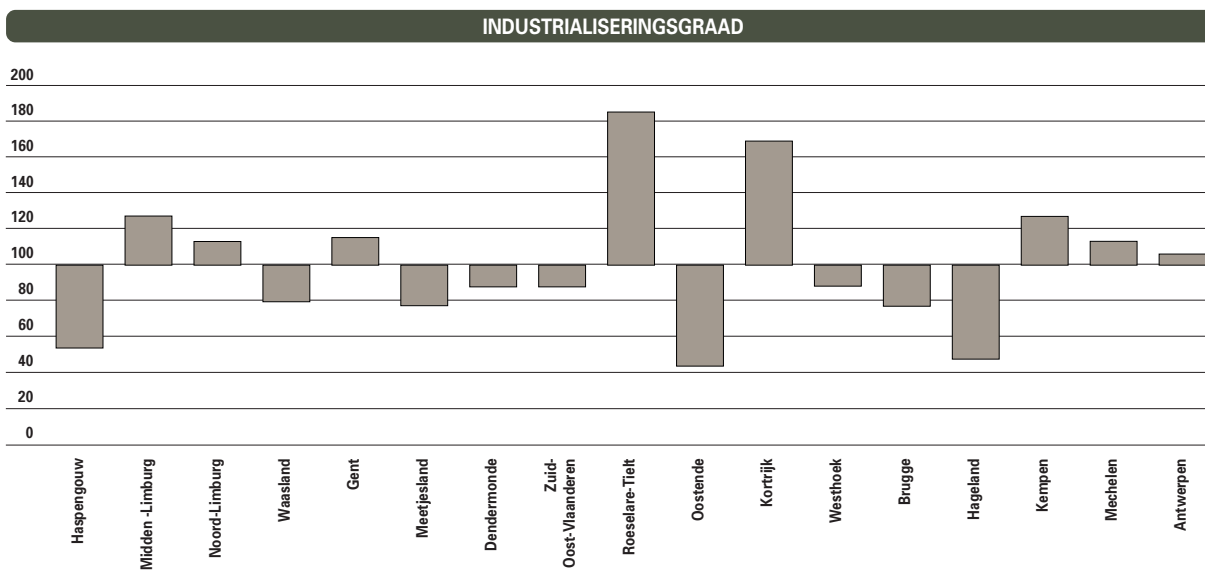
De overgangsregeling geldt voor de regio's die tijdens de periode 1994-1999 in aanmerking kwamen maar vanaf 2000 uit de boot vallen. Dat is het geval voor een aantal gemeenten in Limburg, het arrondissement Turnhout, de Westhoek en het Meetjesland.

Daarnaast ontvangt het Vlaamse Gewest ook EFRO-steun voor twee communautaire initiatieven. Het gaat enerzijds om Interreg III (41,5 miljoen euro) voor de bevordering van de grensoverschrijdende en interregionale samenwerking binnen de EU. Het tweede project is Urban II (7 miljoen euro) rond stedelijke problemen, namelijk de sanering van de Antwerpse Zuidrand.

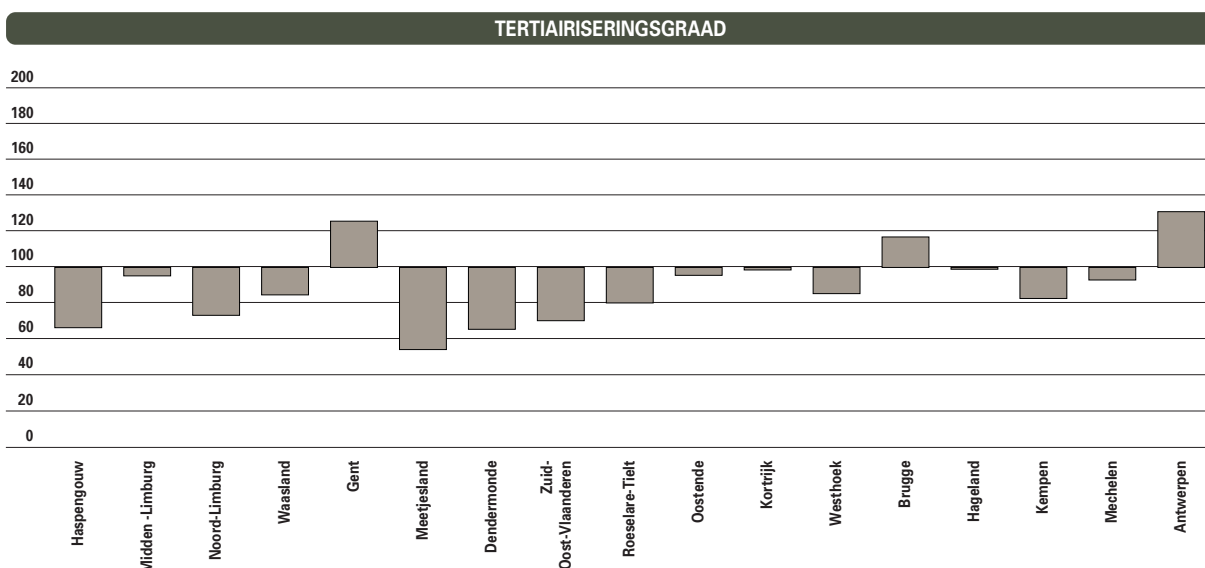
De EFRO-steun bedraagt maximum 50% van de

19.38a Bezoldigde tewerkstelling in hoogtechnologische sectoren per 100 potentieel beroepsactieven op 30 juni 1999. Indices (Vlaamse Gewest = 100).
Bron: RSZ, APS-bewerking.

19.38b Bezoldigde tewerkstelling in de industrie per 100 potentieel beroepsactieven op 30 juni 1999. Indices (Vlaamse Gewest = 100).
Bron: RSZ, APS-bewerking.

19.38c Bezoldigde tewerkstelling in de tertiaire sector per 100 potentieel beroepsactieven op 30 juni 1999. Indices (Vlaamse Gewest = 100).
Bron: RSZ, APS-bewerking.

projectkosten. De rest wordt bijgesteld door Vlaamse overheden (gewest, provincies en gemeenten) en privé-promotoren.

Streekplatformen

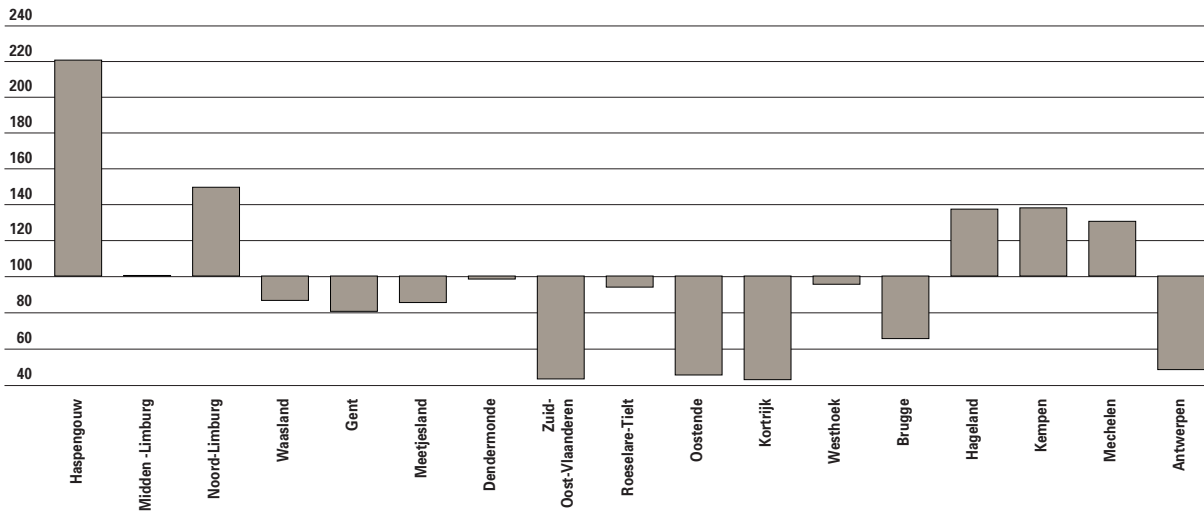
Een **Streekplatform** is een regionaal overlegorgaan dat voorstellen moet uitwerken voor de economische ontwikkeling van een streek op lange termijn. Die projecten kan de Vlaamse regering ondersteunen door met het Streekplatform een streekcharter af te sluiten. Eind 2001 waren er 17 erkende streekplat-

formen. Hierna schetsen we de sociaal-economische situatie in de gebieden van de verschillende streekplatformen.

1. Antwerpen

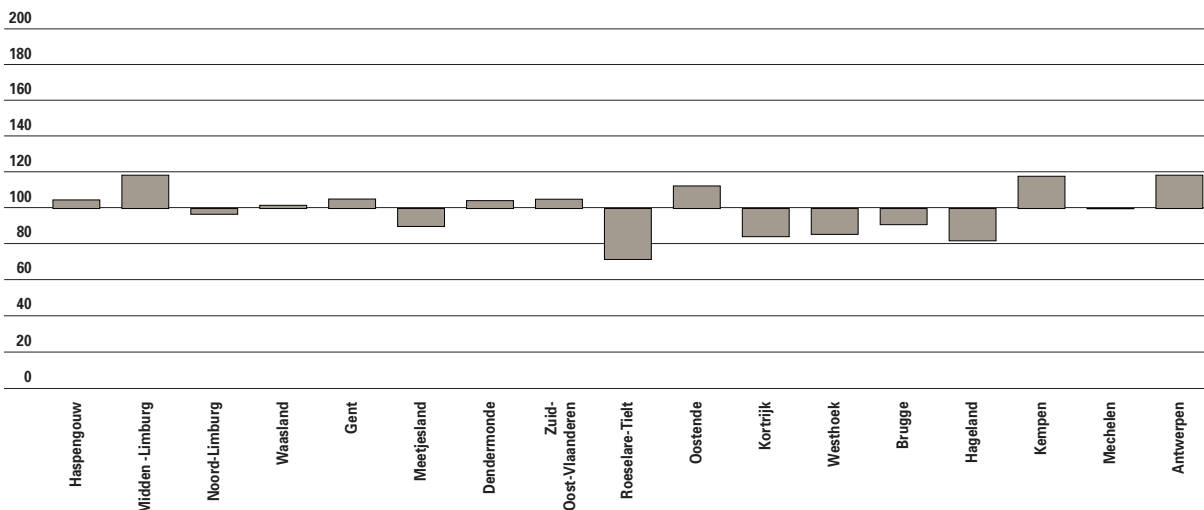
Het gebied waar de 'Maatschappij voor de Vernieuwing en Promotie van Antwerpen' actief is, heeft een relatief hoge bezoldigde tewerkstelling in de tertiaire sector: 48 per 100 potentieel beroepsactieven. Ook is er veel werkgelegenheid in de hoogtechnologische sectoren. De schaduwzijde is de vrij zwakke toename van de totale bezoldigde

GROEI BEZOLDIGDE TEWERKSTELLING

19.38d Procentuele toename van de totale bezoldigde tewerkstelling over de periode 30 juni 1994 - 30 juni 1999. Indices (Vlaamse Gewest = 100). Bron: RSZ, APS-bewerking.

WERKLOOSHEIDSDRUK

19.38e Aantal werklozen (EU-definitie + oudere werklozen niet meer ingeschreven als werkzoekende) per 100 potentieel beroepsactieven op 30 juni 1999. Indices (Vlaamse Gewest = 100). Bron: RVA, APS-bewerking.

werkgelegenheid in vergelijking met het Vlaamse gemiddelde de jongste vijf jaar. Ook de werkloosheidsdruk is er hoger dan in de rest van het Vlaamse Gewest. Het inkomen is niet veel lager dan gemiddeld, maar de groei blijft de jongste vijf jaar wel achter op de andere streekplatformen. De Antwerpse regio is de dichtstbevolkte.

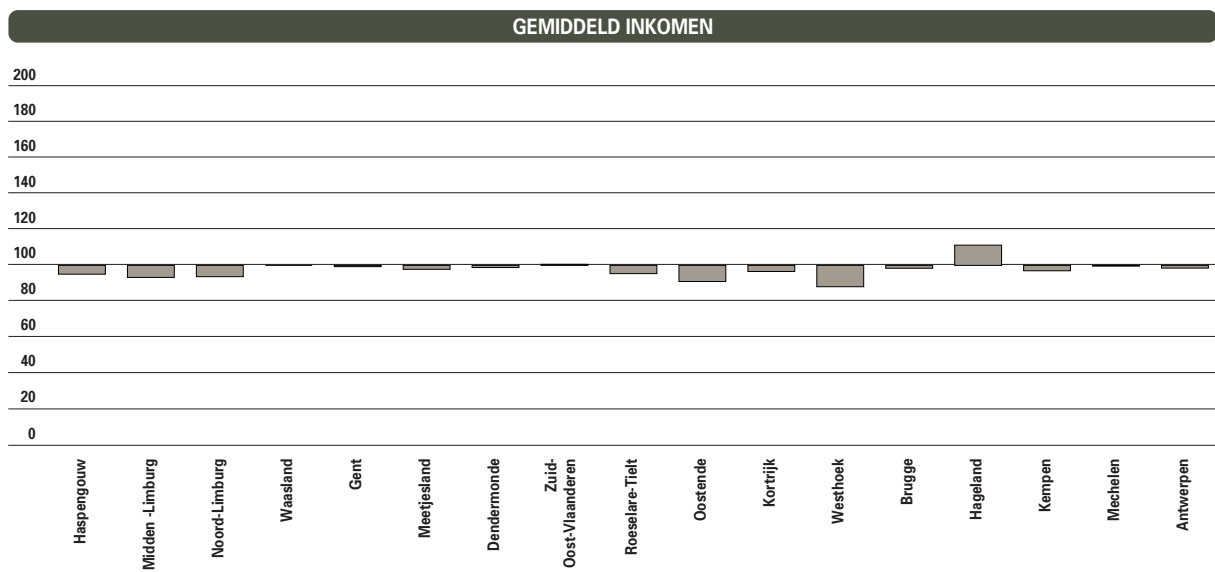
2. Mechelen

Het werkingsgebied van het 'Strategisch Plan arrondissement Mechelen' kent de jongste jaren een vrij sterke toename van de bezoldigde werkgelegenheid.

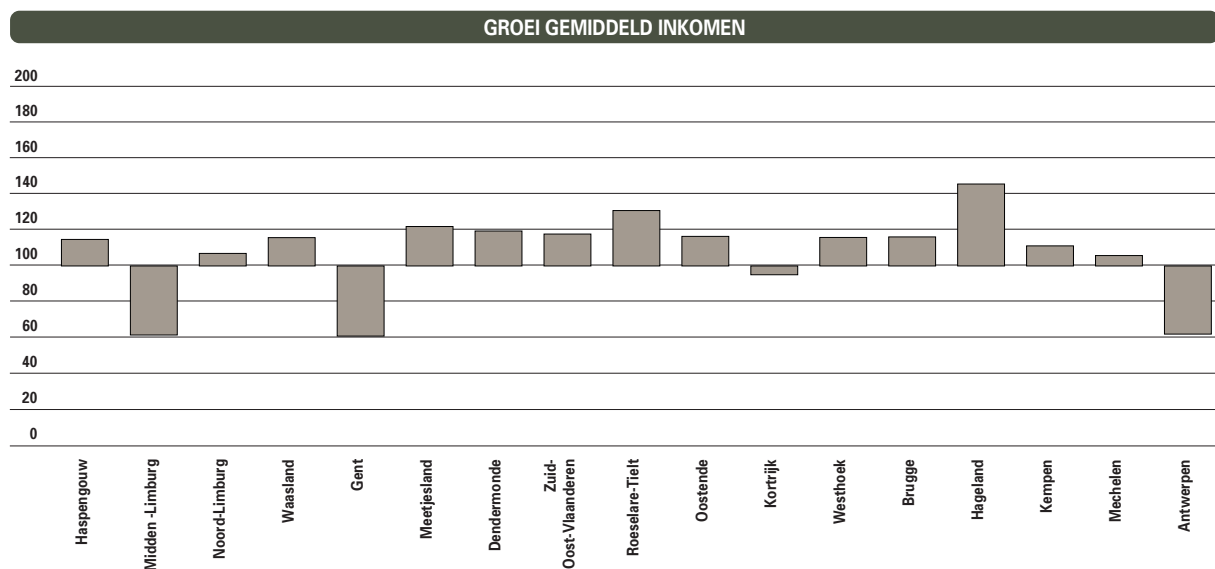
Net zoals in Antwerpen is ook hier relatief veel werkgelegenheid in de hoogtechnologische sectoren. Ook de Mechelse regio telt veel inwoners per km².

3. Kempen

Het territorium van het 'streekplatform Kempen' is relatief sterk geïndustrialiseerd. Voor de toename van de bezoldigde werkgelegenheid behoort de Kempen tot de betere groep. Toch blijft de werkloosheid er relatief hoog. De demografische opbouw biedt een aantal troeven: er zijn naar verhouding minder

19.38f Gemiddeld inkomen per aangifte voor het inkomensjaar 1999. Indices (Vlaamse Gewest = 100). Bron: NIS, APS-bewerking.

19.38g Groei van het gemiddeld inkomen per aangifte over de periode 1994 - 1999. Indices (Vlaamse Gewest = 100). Bron: NIS, APS-bewerking.

potentieel niet-werkenden op potentieel werkenden en de jongere generatie is groot genoeg om de uit-treders op de arbeidsmarkt te vervangen.

4. Vlaams-Brabant.

De provincie Vlaams-Brabant telt één erkend Streekplatform in het Hageland (HESOC). De industrialiseringsgraad is er laag. Toch kent het gebied een relatief sterke groei van de totale bezoldigde werkgelegenheid waardoor de werkloosheid er een minder groot probleem vormt. Het Hageland is een welvarende regio: het inkomen is er

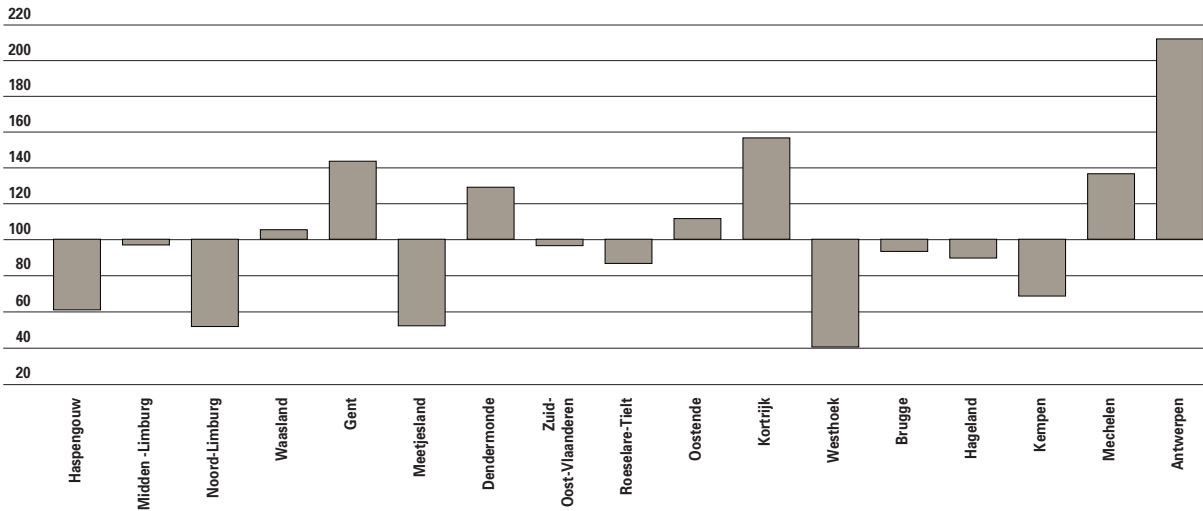
hoog en groeit goed. De bevolking op beroepsactieve leeftijd is er vrij goed vertegenwoordigd.

5. West-Vlaanderen

De tertiairiseringsgraad waar het Brugse streekplatform opereert is vrij hoog. Het aantal bezoldigden groeide niet zo sterk als in sommige andere streken. Voor de rest zijn er geen te sterke afwijkingen met het Vlaamse gemiddelde.

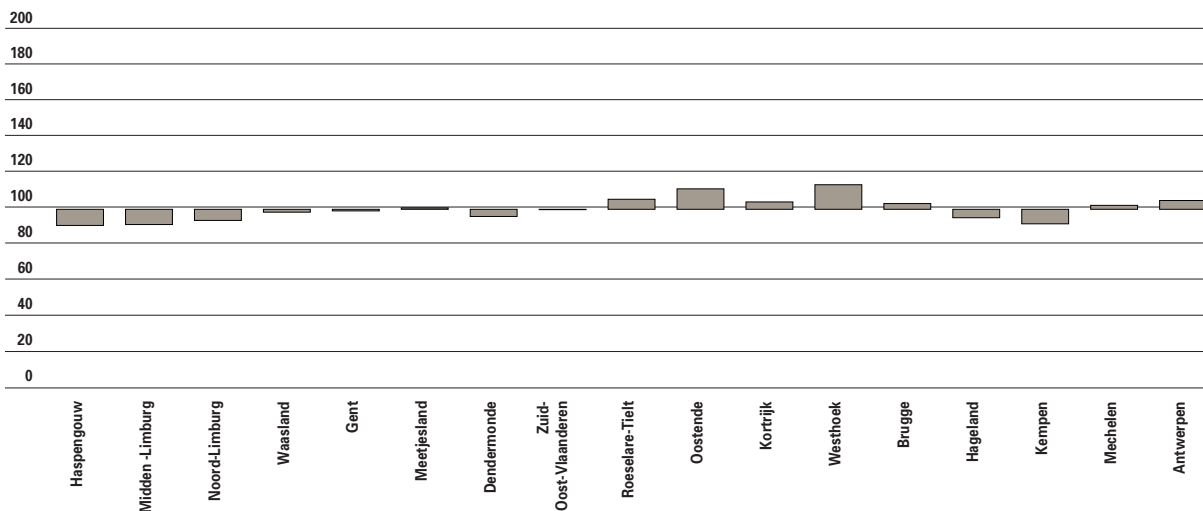
De Westhoek is minder gespecialiseerd in hoogtechnologische sectoren. De werkloosheid is er relatief laag. Het lage inkomen blijft een probleem hoewel

BEVOLKINGSDICHTHEID

19.38h Aantal inwoners per km² op 1 januari 2001. Indices (Vlaamse Gewest = 100). Bron: NIS, APS-bewerking.

AFHANKELIJKHEIDSRATIO

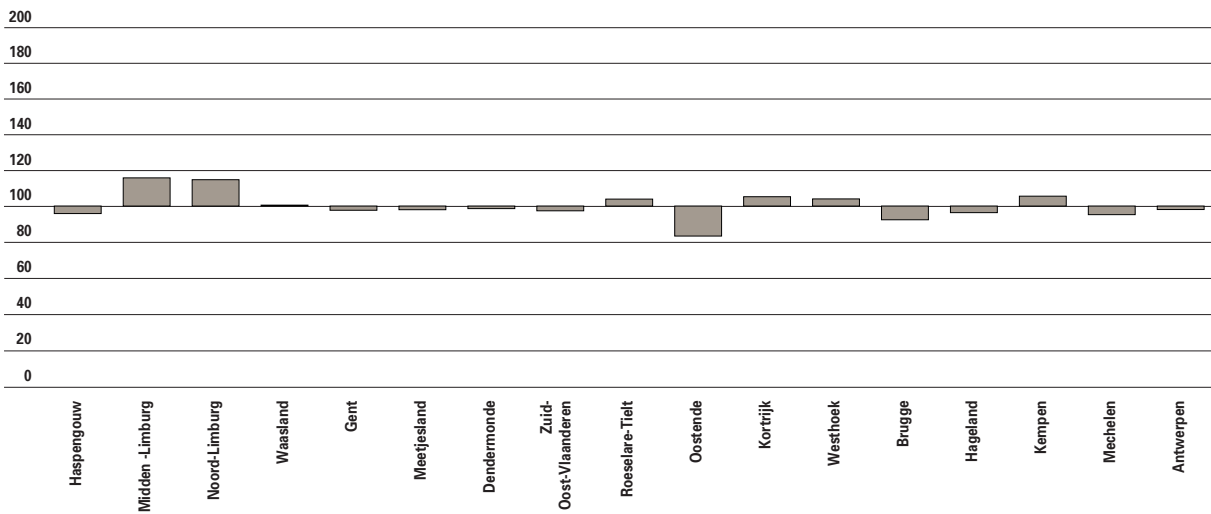

19.38i Bevolking van 0 – 19 jaar en van 60 jaar of ouder in procent van de bevolking van 20 – 59 jaar op 1 januari 2000. Indices (Vlaamse Gewest = 100). Bron: NIS, APS-bewerking.

het inkomen de jongste jaren iets sterker groeide dan het Vlaams gemiddelde. De Westhoek is dunbevolkt wat niet noodzakelijk negatief is. De jongste en oudste leeftijdsklassen vormen een relatief groot deel van de bevolking: de migratie van personen op beroepsactieve leeftijd speelt ongetwijfeld een rol. Het 'Regionaal Beleidskomitee arrondissement Kortrijk' waakt over een regio die sterk bevolkt en geïndustrialiseerd is. De werkgelegenheid groeide er de voorbije vijf jaar traag, maar de werkloosheid is er sowieso al laag. Het arrondissement Oostende kampt met grote

problemen. Er zijn naar verhouding het minst bezoldigde arbeidsplaatsen in de industrie. De bezoldigde tewerkstelling groeide er bovendien zwak met een hoge werkloosheidsgraad en een eerder laag gemiddeld inkomen tot gevolg. Net zoals in de Westhoek is de afhankelijkheidsratio er hoog. Vanuit demografisch oogpunt kunnen de uittreeders uit de arbeidsmarkt nu en in de toekomst niet voldoende vervangen worden door jongere intreders. Het gebied gevormd door het Streekplatform Roeselare – Tielt is het sterkst geïndustrialiseerd. De werkloosheid is er bovendien het laagst. Het inkomen

DOORSTROMINGSCOËFFICIËNT

19.38j Bevolking van 10 – 24 jaar in verhouding tot de bevolking van 50 - 64 jaar op 1 januari 2000. Indices (Vlaamse Gewest = 100). Bron: NIS, APS-bewerking.

ligt onder het Vlaamse gemiddelde maar de regio heeft een inhaalbeweging ingezet.

6. Oost-Vlaanderen

Het gebied waar het ‘Strategisch Plan Zuid-Oost-Vlaanderen’ actief is scoort zwak qua werkgelegenheid. De tertiaïseringsgraad is er laag, de hoogtechnologische sectoren komen er minder aan bod en de werkgelegenheid evolueerde nauwelijks de jongste jaren. Toch is het gemiddeld inkomen er relatief hoog. De pendel naar tewerkstellingspolen kan een verklaring zijn.

De gemeenten van het ‘Strategisch Plan Regio Dendermonde’ bieden relatief weinig jobs in de tertiaire sector. Ook zijn er weinig jobs in hoogtechnologische sectoren. Het inkomen per aangifte ligt iets beneden het Vlaamse gemiddelde, maar groeide de jongste 5 jaren sneller dan het Vlaams gemiddelde. Het Meetjesland is een dunbevolkte regio met een relatief lage bezoldigde werkgelegenheid. Toch is de werkloosheid er, dankzij de pendelarbeid naar nabijgelegen werkgelegenheidspolen, iets lager dan het gemiddelde van het Vlaamse Gewest.

Voor de werkgelegenheid in de tertiaire sector springt in het oog in het Gewest Gent. Ook de hoogtechnologische sectoren komen goed aan bod. Toch speelt het Gewest Gent niet de eerste viool in de toename van de bezoldigde tewerkstelling. Het inkomen komt overeen met het Vlaams gemiddelde. De inkomensgroei is er zwakker dan in de meeste andere streekplatforms. De bevolkingsdichtheid is vrij hoog.

De werkgelegenheidsindicatoren in het Waasland

scoeren onder het niveau van het Vlaamse gemiddelde. De overige kengetallen wijken niet sterk van de Vlaamse af.

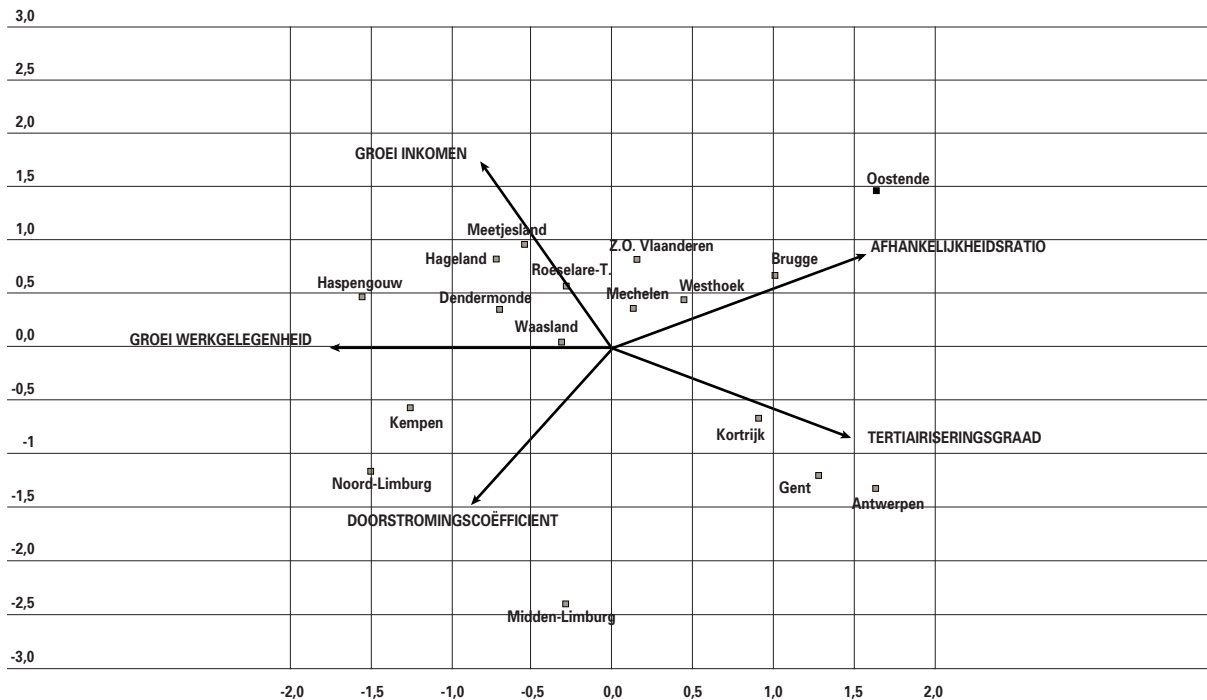
7. Limburg

Noord-Limburg biedt niet zoveel bezoldigde arbeidsplaatsen in de tertiaire sector aan. Ook de hoogtechnologische sector is er zwakker vertegenwoordigd. Toch was er een vrij sterke groei van de werkgelegenheid tussen 1994 en 1999. Noord-Limburg is niet zo dichtbevolkt en heeft een jonge bevolking.

Er is relatief meer werkgelegenheid in Midden-Limburg, vooral in de industrie en in hoogtechnologische sectoren. Toch is de werkloosheid er, samen met de regio Antwerpen, het hoogst. Het gemiddeld inkomen ligt lager dan in het Vlaamse Gewest. Ook Midden-Limburg kent een lage afhankelijkheidsratio en een hoge doorstromingscoëfficiënt.

De werkgelegenheidssituatie in Haspengouw is apart. Zowel in de industrie, de tertiaire sector als de hoogtechnologische bedrijfstakken zijn er minder arbeidsplaatsen dan elders in het Vlaamse Gewest. Toch maakt Haspengouw een sterke inhaalbeweging qua werkgelegenheid. De regio telt eerder weinig inwoners per km². Er zijn, net zoals elders in Limburg, relatief veel personen tussen 20 en 59 jaar, maar de doorstromingscoëfficiënt is veel lager in vergelijking met de andere Limburgse streekplatforms.

BIPLOT STREEKPLATFORMEN

19.39 Biplot op basis van een principale componentenanalyse met twee weerhouden hoofdcomponenten. Totaal verklaarde variantie = 76,1%. Bron: APS.

MEER INFORMATIE

Jaarverslag 2000 van de afdeling Economisch
Ondersteuningsbeleid
<http://internet.vlaanderen.be:80/ned/sites/economie/jaarverslag/Jaarverslag%202000.htm>
Profiel Vlaanderen
<http://fred.vlaanderen.be/statistieken/profiel/profielhoofdpagina.htm>
Conjunctuurnota voor Vlaanderen

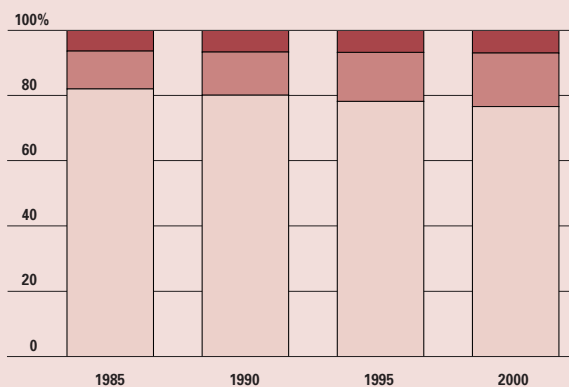
<http://www2.vlaanderen.be/statistiek/conjunctuur>
Regionale Rekeningen 1995 – 1999 (Nationale Bank
van België)
<http://www.nbb.be/dq/n/dq3/NNR.pdf>
Huishoudbudgetonderzoek 2000 (Nationaal Instituut
voor de Statistiek)
http://www.statbel.fgov.be/downloads/hbs2000_nl.xls

Ruimtelijke ordening

hoofdstuk 20

Kerncijfers

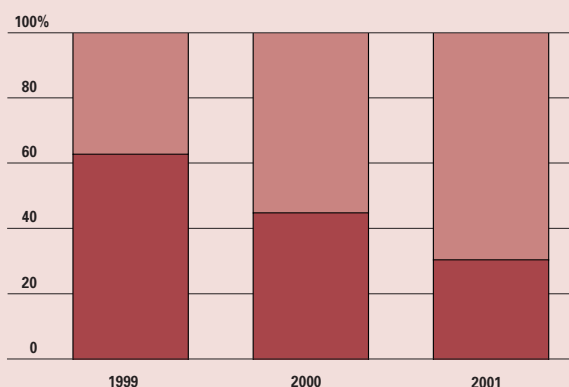
BODEMBEZETTING

Evolutie van de bodembezetting van 1985 tot 2000 in %. Bron: NIS, Administratie van het kadaster, APS-bewerking.

niet gekadastraerd
bebouwd
onbebouwd

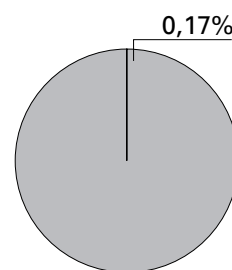
GEMEENTELIJKE RUIMTELIJKE STRUCTUURPLANNEN

Evolutie van het aantal gemeenten in een ruimtelijk structuurplanningsproces. N=308. Bron: LIN, afdeling Ruimtelijke Planning.

geen grs
grs

Uitgaven

Aandeel voor ruimtelijke ordening in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

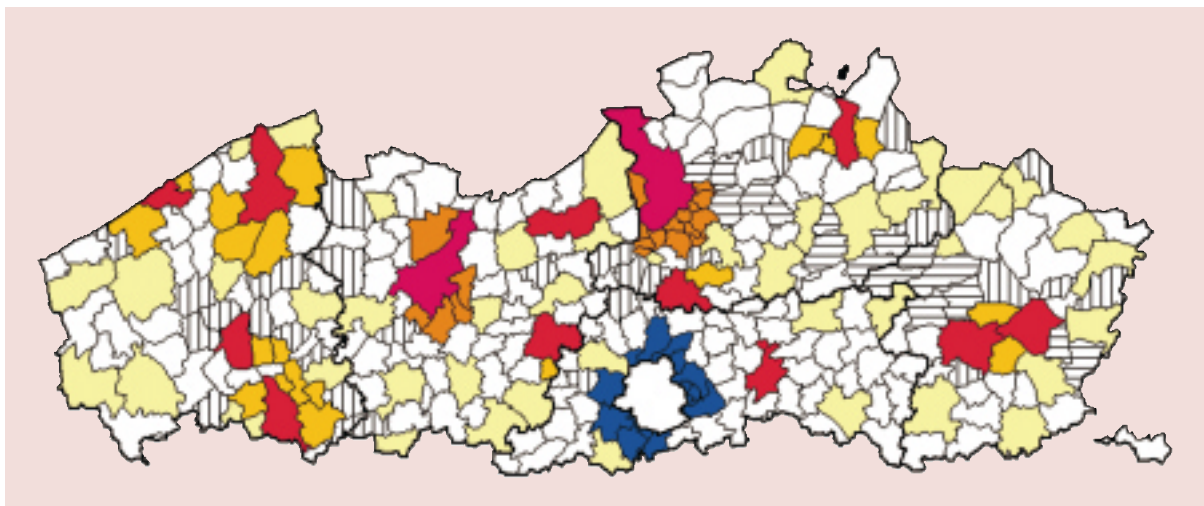
Blikvangers

- Onbebouwd Vlaanderen brokkelt verder af, aan een tempo van 0,4% per jaar.
- De afgelopen 15 jaar is de oppervlakte van bebouwde percelen gevoelig gestegen. Vooral het buitengebied en de kleinstedelijke stonden onder stevige druk.
- De inventaris van het aantal bedrijven, dat in aanmerking kan komen voor opname in een sectoraal BPA, is sinds 2000 met 49% aangegroeid tot 3.846.
- 69% van de Vlaamse gemeenten bevindt zich in een of andere fase van het structuurplanningsproces. In 2000 was dit iets meer dan de helft, in 1999 nauwelijks een derde.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/ruimtelijke_ordening

RUIMTELIJKE STRUCTUURPLAN VLAANDEREN

Vlaams stedelijk gebied rond Brussel		Kleinstedelijke gebieden	
Centrumgemeente grootstedelijke gebieden		Buitengebied	
Centrumgemeente regionaalstedelijke gebieden		Economisch knooppunt in het netwerk van het Albertkanaal	
Grootstedelijke gebieden		Specifiek economisch knooppunt	
Regionaalstedelijke gebieden			

Indeling van de gemeenten op basis Ruimtelijke Structuurplan Vlaanderen. Bron: LIN, afdeling Ruimtelijke Planning.

INDELING VAN DE GEMEENTEN

Grootstedelijke gebieden	Aartselaar, ANTWERPEN, Boechout, Borsbeek, Edegem, Hemiksem, Hove, Kontich, Lint, Mortsel, Niel, Schelle, Wijnegem, Wommelgem, Zwijndrecht Evergem, De Pinte, Destelbergen, GENT, Melle en Merelbeke
Vlaams stedelijk gebied rond Brussel	Asse, Beersel, Dilbeek, Drogenbos, Grimbergen, Kraainem, Linkebeek, Machelen, St.-Genesius-Rode, St.-Pieters-Leeuw, Tervuren, Vilvoorde, Wemmel, Wezembeek-Oppeem en Zaventem(*)
Regionaalstedelijke gebieden	BRUGGE, Damme, Jabbeke, Oostkamp, Zedelgem Diepenbeek, HASSELT, GENK, Zonhoven Deerlijk, Harelbeke, KORTRIJK, Kurne, Wevelgem, Zwevegem LEUVEN MECHELEN, St.-Katelijne-Waver Bredene, Middelkerke, OOSTENDE SINT-NIKLAAS AALST, Denderleeuw Ingelmunster, Izegem, ROESELARE Beerse, TURNHOUT, Oud-Turnhout, Vosselaar
Structuurondersteunende kleinstedelijke gebieden	Aarschot, Deinze, Dendermonde, Diest, Eeklo, Geel, Halle, Herentals, Ieper, Knokke-Heist, Lier, Lokeren, Mol, Oudenaarde, Ronse, Sint-Truiden, Tielt, Tienen, Tongeren, Waregem
Kleinstedelijke gebieden op provinciaal niveau	Asse, Beveren, Bilzen, Blankenberge, Boom, Bree, Diksmuide, Geraardsbergen, Heist-op-den-Berg, Hoogstraten, Leopoldsburg, Lommel, Maaseik, Maasmechelen, Menen, Neerpelt-Overpelt, Ninove, Poperinge, Temse, Torhout, Veurne, Wetteren, Zottegem
ECONOMISCHE KNOOPPUNTEN	
Stedelijke gebieden	alle gemeenten die deel uitmaken van een stedelijk gebied zijn ook geselecteerd als economisch knooppunt
Economische knooppunten in het economisch netwerk van het Albertkanaal	naast de gemeenten reeds genoemd in het stedelijk gebied Antwerpen, Bilzen, Geel, Hasselt-Genk en Herentals, worden ook de gemeenten Beringen, Grobbendonk, Ham, Heusden-Zolder, Laakdal, Lanaken, Lummen, Meerhout, Olen, Ranst, Schilde, Schoten, Tessenderlo, Westerlo, Zandhoven, Zutendaal
Specifieke economische knooppunten	Aalter, Alken, Anzegem, Ardooi, Arendonk, Bornem, Duffel, Hamont-Achel, Hooglede, Houthalen-Helchteren, Kortemark, Londerzeel, Malle, Meulebeke, Nazareth, Puurs, Staden, Ternat, Wielsbeke, Willebroek, Wingene, Avelgem, Balen, Dilsen-Stokkem, Kluisbergen, Maldegem, Nieuwpoort, Opglabbeek, Wervik

Gemeenten die geheel of gedeeltelijk tot de grootstedelijke, regionaalstedelijke en kleinstedelijke gebieden behoren en economische knooppunten.
Bron: LIN, afdeling Ruimtelijke Planning

20.1 Bodemgebruik

De voorbije 15 jaar is de onbebouwde oppervlakte gevoelig afgenomen. Geen enkele Vlaamse gemeente ontsnapte aan deze evolutie. Dit vormt dan ook een hele uitdaging voor de Vlaamse overheid die de open ruimte niet enkel wil behouden, maar zelfs versterken.

Onbebouwde oppervlakte

Hoe evolueerde het **onbebouwd** stuk van Vlaanderen? De onbebouwde oppervlakte neemt af aan een onveranderd tempo. Tussen 1985 en 2000 blijft de onbebouwde oppervlakte inkrimpen aan een gemiddelde van -0,4% per jaar. De gemiddelde afname over de hele periode bedraagt -7,7%. In het stedelijk gebied ligt het twee keer zo hoog als in het buitengebied.

In elke Vlaamse **gemeente** is de afname een feit, zij het in de ene gemeente meer dan in de andere. Gingelom (Limburg) kende de geringste afkalving en Drogenbos (Vlaams-Brabant) de grootste met maar liefst 34%. Vooral gemeenten rond Brussel, Antwerpen en Kortrijk zagen de afgelopen vijftien

jaar de onbebouwde oppervlakte sterk teruglopen. West-Vlaanderen heeft nog het meest groene vlekken.

Bebouwde oppervlakte

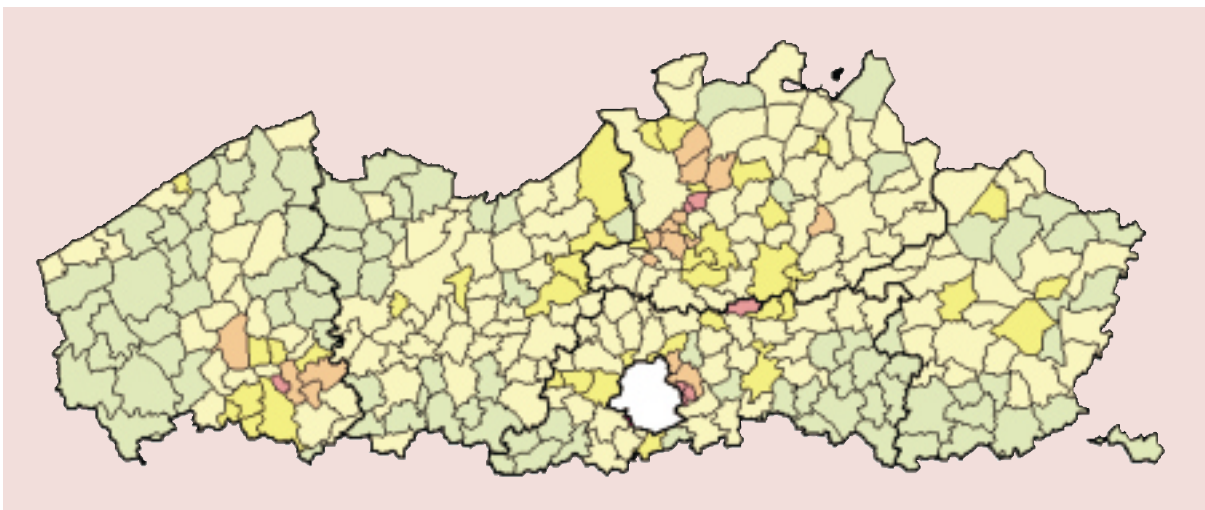
Eind 1999 nam **bebouwd** Vlaanderen 2.216 km² in beslag, een toename 34 km². Dat is iets minder dan de aangroei het jaar voordien (36 km²), maar het lijkt voorbarig om hieruit reeds een trend uit te puren.

Tussen 1985 en 2000 nam de totale oppervlakte van bebouwde percelen toe met 41%, specifiek in het buitengebied met 46%.

De oppervlakte van percelen met huizen en hoeven is de laatste 15 jaar gestegen met 40%. Het buitengebied kende de grootste stijging (+44%), gevolgd door het kleinstedelijk gebied op provinciaal niveau (+43%). Dit is meteen een bewijs van de **verstedelijgingsdruk** op het buitengebied en de kleinstedelijke gebieden.

Achteraan in dit boek, in het hoofdstuk Stedenbeleid, wordt aangetoond dat in de meeste steden de stadsvlucht afneemt. Het wordt dan ook

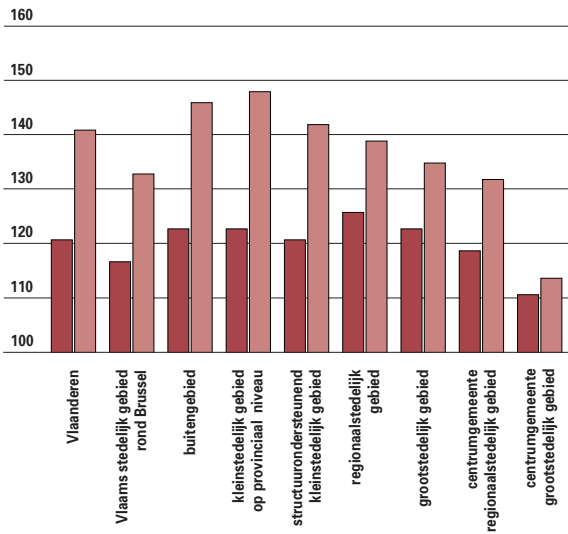
ONBEBOUWDE OPPERVLAKE

20.1 Evolutie van de onbebouwde oppervlakte van 1985 tot 2000. 1985 = 100. Bron: Administratie van het kadaster, NIS, APS-bewerking

groei-index (opp.) basis 85			
95 tot 100	(95)	75 tot 80	(6)
90 tot 95	(149)	70 tot 75	(0)
85 tot 90	(41)	65 tot 70	(1)
80 tot 85	(16)		

BEBOUWDE OPPERVLAKTE

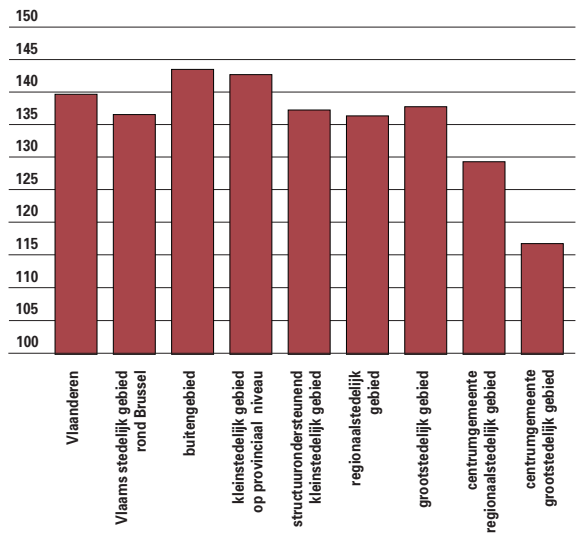

20.2 Evolutie van de totale bebouwde oppervlakte naar gebieden volgens het Ruimtelijke Structuurplan Vlaanderen, van 1985 tot 2000. 1985 = 100.

index # percelen
index totale opp.

Bron: Administratie van het kadaster, NIS, APS-bewerking.

HUIZEN EN HOEVEN

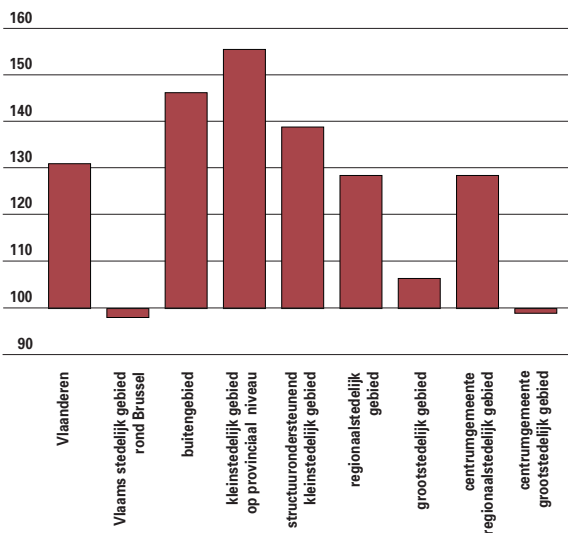
20.3 Evolutie van de totale oppervlakte van percelen met huizen en hoeven, van 1985 tot 2000. 1985 = 100. Bron: Administratie van het kadaster, NIS, APS-bewerking.

interessant om de komende jaren na te gaan of hier een trend ontstaat die inwerkt op de toenemende bebouwing buiten de steden. Tussen 1985 en 2000 nam de oppervlakte van percelen met ambachts- en industriegebouwen toe met 31%.

Perceelsgrootte

De **gemiddelde grootte** van de percelen blijft toenemen. Een **onbebouwd** perceel is gemiddeld 4.696 m² groot, of 21 m² groter dan in 1999. Een **bebouwd** perceel heeft gemiddeld 778 m² of 3 m² meer dan in 1999.

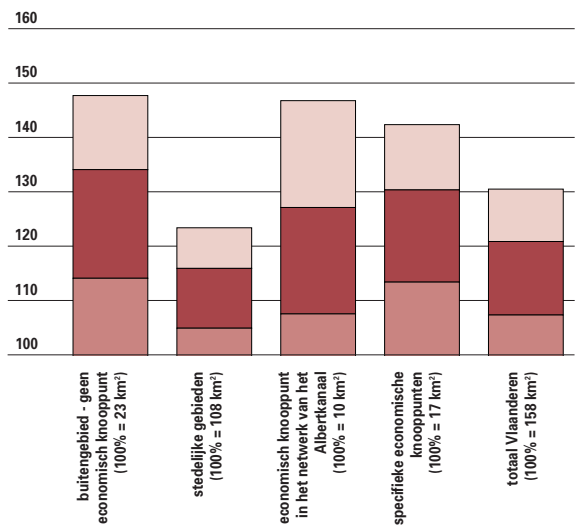
AMBACHTEN EN INDUSTRIE

20.4 Evolutie van de totale oppervlakte van percelen met ambachts- en industriegebouwen naar gebieden van het Ruimtelijke Structuurplan Vlaanderen, van 1985 tot 2000. 1985 = 100.

Bron: Administratie van het kadaster, NIS, APS-bewerking.

AMBACHTEN EN INDUSTRIE

20.5 Evolutie van de totale oppervlakte van percelen met ambachts- en industriegebouwen naar economische knooppunten, van 1985 tot 2000. 1985 = 100.

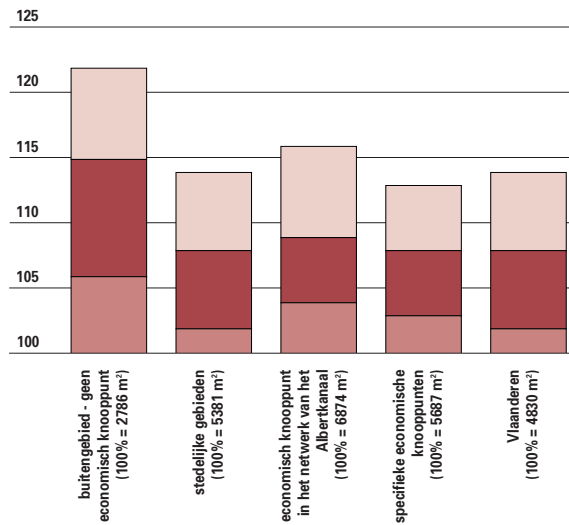
Bron: Administratie van het kadaster, NIS, APS-bewerking.

aandeel index in 2000
aandeel index in 1995
aandeel index in 1990

Tussen 1985 en 2000 groeide een bebouwd perceel met gemiddeld 17%. De stijging is het grootst in het kleinstedelijk gebied op provinciaal niveau en in het buitengebied. De toename is het kleinste in de centrumgemeenten van het grootstedelijk gebied. Dat is natuurlijk logisch: in de dichtbebouwde komen kan men maar moeilijk steeds grotere percelen vinden.

Als we enkel de percelen bekijken met huizen en hoeven steeg tussen 1985 en 2000 de gemiddelde oppervlakte van 618 m² tot 750 m² (+21%). In dezelfde periode steeg de gemiddelde oppervlakte van percelen met ambachts- en industriegebouwen met 14%.

PERCEELSGROOTTE AMBACHTS - EN INDUSTRIEGEBOUWEN

20.6 Evolutie van de gemiddelde oppervlakte van percelen met ambachts- en industriegebouwen naar economische knooppunten, tussen 1985 en 2000. 1985 = 100. Bron: Administratie van het kadaster, NIS, APS-bewerking.

20.2 Bodembestemming

Goed ruimtelijk beleid vergt onder meer een evenwichtige verdeling van de bodembestemming. Het op 23 september 1997 vastgestelde Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen bevat een ruimteboekhouding waarin vastgelegd wordt hoeveel willen we reserveren voor wonen, werken, recreatie, landbouw, natuur en bos. De beschikbare ruimte wordt herverdeeld tussen de verschillende functies tegen het jaar 2007. Dit zal worden gerealiseerd door wijzigingen van de oppervlakte van de huidige bestemmingen.

Ruimteboekhouding

De bodembestemmingen worden in Vlaanderen grotendeels vastgelegd via bestemmingsplannen (de vroegere gewestplannen en BPA's, maar binnenkort ook door ruimtelijke uitvoeringsplannen). Voor de herziening van deze plannen vormt het Ruimtelijke Structuurplan Vlaanderen het belangrijkste toetsingskader.

- De behoefte aan bijkomende woningen tot 2007 kan in de totaliteit van de woongebieden van de bestemmingsplannen opgenomen worden
- 125.000 ha grote eenheden natuur en grote eenheden natuur in ontwikkeling en 150.000 ha natuurverwevingsgebied worden afgebakend in gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen.
- Er wordt rekening gehouden met een bosuitbreidingsdoelstelling van 10.000 ha tegen 2007.
- In gewestelijke bestemmingsplannen wordt 750.000 ha bestemd voor beroepslandbouw.
- De behoefte aan uit te rusten bedrijventerreinen tegen 2007 wordt beleidsmatig vastgesteld op 7000 extra af te bakenen bedrijventerreinen.

Tegen 2007 moet het gewest rijker worden aan natuur, bos en industrie. Van oudsher telt Vlaanderen een veelheid aan (historische) steden en woonkernen, met verspreide kernen en daartussen sterke lintbebouwing. Deze kenmerken zijn nog steeds sterk aanwezig in de bestemmingsplannen. Landbouw is nog steeds sterk aanwezig in West-Vlaanderen en natuur in Limburg en de Kempen.

Een overzicht van de afwijkende bestemmingen in

de gemeentelijke bestemmingsplannen (de BPA's en APA's), en hun desbetreffende oppervlaktes, is nog niet voorhanden. Wetende dat er duizenden BPA's zijn vastgelegd in Koninklijke en Ministeriële Besluiten kan men aannemen dat er een correctie in de totale oppervlaktes per bestemmingscategorie zal moeten gebeuren.

Zonevreemde bedrijven

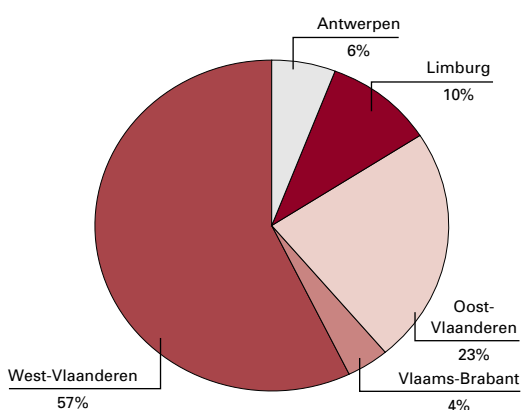
De gewestplannen zijn geëvolueerd tot een uiterst gedetailleerd bestemmingsplan tot op perceelsniveau. Hierbij werd vaak geen rekening gehouden met de eigenheid van de lokale situaties, wat leidde tot discrepanties tussen de op het hoogste niveau vastgelegde bestemming en de feitelijke toestand. Zo ontstond de zonevreemdheid, waarbij bijvoorbeeld een bedrijf plots terecht kwam in een landbouwzone. Van zodra de gewestplannen van kracht waren, bevonden verschillende bedrijven zich in een zone waar hun activiteiten eigenlijk niet langer toegelaten waren. Vlaanderen telt naar schatting duizenden van die bedrijven.

Een uitweg voor een deel van deze bedrijven is het 'sectoraal BPA zonevreemde bedrijven'. Dit sectoraal BPA kan zowel betrekking hebben op zonevreemde bedrijven als op zone-eigen bedrijven die wensen uit te breiden in een niet-geëigende bestemming.

Een eerste stap daartoe is het inventariseren van de zonevreemde bedrijven. Deze **bruto-inventaris** bevatte in 2001 3.846 bedrijven, wat neerkomt op een stijging van 49,3% in vergelijking met het jaar voordien. In 1999 was het inventaris nog een louter West-Vlaamse aangelegenheid, nu is er al een spreiding over de andere provincies maar West-Vlaanderen heeft nog steeds het leeuwenaandeel met 57%.

In 121 gemeenten werd een dossier geopend dat in 73 gevallen reeds de fase van het '**voorontwerp**' heeft bereikt. In totaal gaat het – zoals gezegd – over 3.846 bedrijven. Voor 818 bedrijven wordt door de gemeente een oplossing voorgesteld waarna het rapport doorgestuurd wordt na diverse instanties zoals Arohm en Aminoal. Voor 201 bedrijven worden door een of meerdere instanties een betwisting opgeworpen. Dit negatief advies is niet bindend.

INVENTARIS VAN ZONEVREEMDE BEDRIJVEN

20.7 Bruto inventaris van zonevreemde bedrijven naar provincie. Stand van zaken in augustus 2001. Bron: LIN, afdeling Ruimtelijke Planning.

Dit leidde uiteindelijk tot 40 gemeenten die een dossier definitief aanvaardden. De volgende stap is een **ministerieel besluit**. Het aantal ministeriële besluiten steeg van 14 in 2000 naar 30 in 2001. 256 dossiers zijn geheel of gedeeltelijk goedgekeurd. Voor 67 bedrijven kon geen oplossing worden gevonden omwille van stedenbouwtechnische of ruimtelijke redenen. Dit betekent niet dat het bedrijf onmiddellijk gesloopt moet worden. Deze bedrijven komen bijvoorbeeld terecht in een 'uitdoofscenario' waarbij bijvoorbeeld uitbreiding niet mogelijk is zonder dat het bedrijf een andere locatie opzoekt.

ZONEVREEMDE BEDRIJVEN IN SECTORALE BPA'S

	ANTWERPEN	LIMBURG	OOST-VLAANDEREN	VLAAMS BRABANT	WEST-VLAANDEREN	VLAANDEREN
aantal gemeenten in de provincie	70	44	65	65	64	308
geopende dossiers	11	14	35	19	42	121
Voorontwerp ingediend	8	10	20	3	32	73
* bruto-inventaris aantal bedrijven die in aanmerking komen	248	397	869	151	2181	3846
* aantal bedrijven waarvoor een oplossing wordt voorgesteld	66	96	209	18	429	818
* aantal betwiste bedrijven (negatief advies)	17	21	49	2	112	201
dossier definitief aanvaard door de gemeenteraad	4	6	10	1	19	40
ministerieel besluit	1	5	6	1	17	30
* totaal bedrijven waarvoor een oplossing wordt voorgesteld	5	47	42	5	224	323
* waarvan bedrijven goedgekeurd	4	41	34	3	146	228
* waarvan bedrijven gedeeltelijk onthouden van goedkeuring	0	2	5	1	20	28
* waarvan bedrijven onthouden van goedkeuring	1	4	3	1	58	67

20.8 Zonevreemde bedrijven in sectorale BPA. Stand van zaken in augustus 2001. Bron: LIN, afdeling Ruimtelijke Planning.

20.3 Doorwerking ruimtelijk ordeningsbeleid

Voor het realiseren van de doelstelling van Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen staat de gewestelijke overheid niet alleen. Ook de provincies en gemeenten leveren een belangrijke bijdrage met de opmaak van provinciale en gemeentelijke structuurplannen. In alle Vlaamse provincies zijn de structuurplannen reeds goedgekeurd of zo goed als afgerond. In iets meer dan twee derde van de gemeenten worden structuurplannen opgemaakt en ook de oprichting van gemeentelijke commissies voor ruimtelijke ordening is behoorlijk opgeschoten.

1. Provincies en gemeenten

De **provinciale structuurplanning** komt op kruissnelheid. Het ruimtelijk structuurplan voor de provincie Antwerpen is reeds in juli 2001 goedgekeurd en in deze provincie zijn de eerste provinciale ruimtelijke uitvoeringsplannen in opmaak. Ook de goedkeuring van het ruimtelijk structuurplan voor West-Vlaanderen wordt verwacht. In Limburg is de plenaire vergadering over het voorontwerp achter de rug en wordt het ontwerp eerstdaags

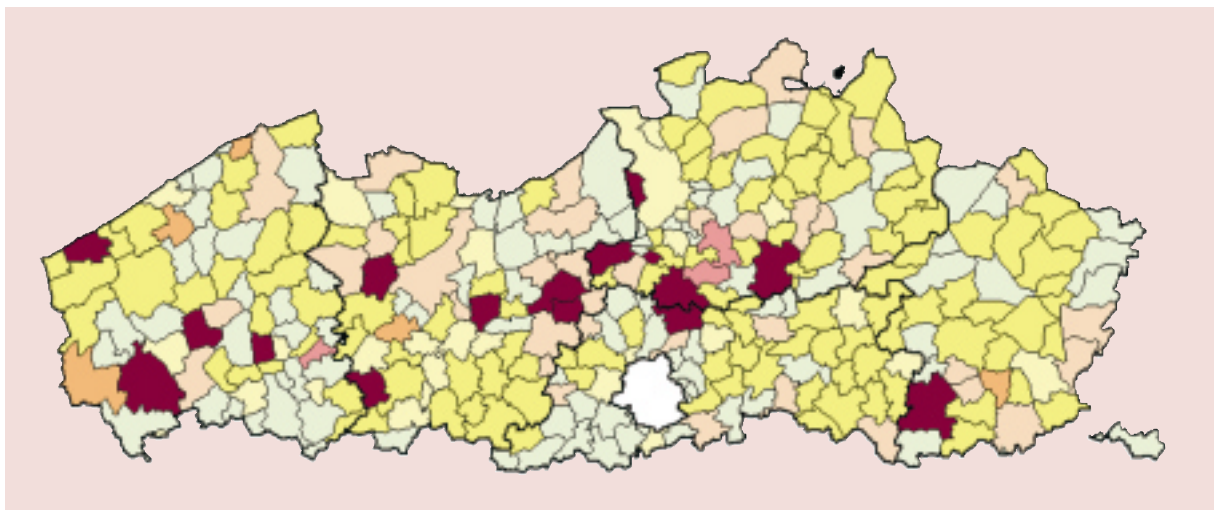
vastgesteld. De provincies Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant werken ondertussen verder aan het voorontwerp.

Ook op gemeentelijk niveau wordt aan de ruimtelijke structuurplannen gewerkt, 69% van de Vlaamse gemeenten bevond zich medio 2001 in een of andere fase van het structuurplanningsproces. In 2000 was dit iets meer dan de helft, in 1999 ongeveer een derde. Voorlopig kan nog slechts een kleine minderheid prat gaan op een publicatie in het Staatsblad als kroon op het intensief werk.

2. Gemeentelijke commissies voor ruimtelijke ordening

Volgens het nieuwe decreet ruimtelijke ordening moeten alle gemeenten een gemeentelijke commissie voor ruimtelijke ordening (**GECORO**) oprichten. Deze GECORO's spelen een belangrijke rol bij de totstandkoming van het gemeentelijk ruimtelijk structuurplan, de gemeentelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen en in diverse andere materies van ruimtelijke ordening. Minstens een vierde van de

GEMEENTELIJKE RUIMTELIJKE STRUCTUURPLANNEN

20.9 Overzicht van de gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen, augustus 2001. Bron: LIN, afdeling Ruimtelijke Planning.

Gemeentelijke Ruimtelijke Structuurplannen 2001			
publicatie Staatsblad	(16)	voorontwerp grs	(37)
ontwerp grs	(3)	startnota	(125)
plenaire vergadering	(5)	beslissing start	(28)
		geen	(94)

leden van de GECORO's bestaat uit deskundigen inzake ruimtelijke ordening. De andere leden zijn vertegenwoordigers van de voornaamste maatschappelijke geledingen binnen de gemeente.

In principe dienden alle gemeenten op 1 mei 2001 over een GECORO te beschikken. Niet alle gemeenten hebben deze datum gehaald, vaak omdat het een volledig nieuw adviesorgaan is en de nieuwe gemeentebesturen pas op 1 januari 2001 geïnstalleerd werden. Toch beschikt reeds meer dan de helft van de Vlaamse gemeenten over een GECORO.

Gemeenten met minder dan 10.000 inwoners kunnen vrijstelling van de verplichting aanvragen. De gemeente Galmaarden kreeg als eerste een dergelijke vrijstelling en zal in de loop van 2002 waarschijnlijk het gezelschap krijgen van andere gemeenten.

Handhavingsbeleid

In 2000 werden 2.383 **procesverbalen** opgesteld waarbij inbreuken (bijvoorbeeld niet toegelaten herstellingen) werden geconstateerd. Dit aantal is quasi constant gebleven in vergelijking met het jaar voordien.

87% van de procesverbalen werd door de gemeenten opgesteld, de rest rechtstreeks door het centrale bestuur van de Vlaamse overheid.

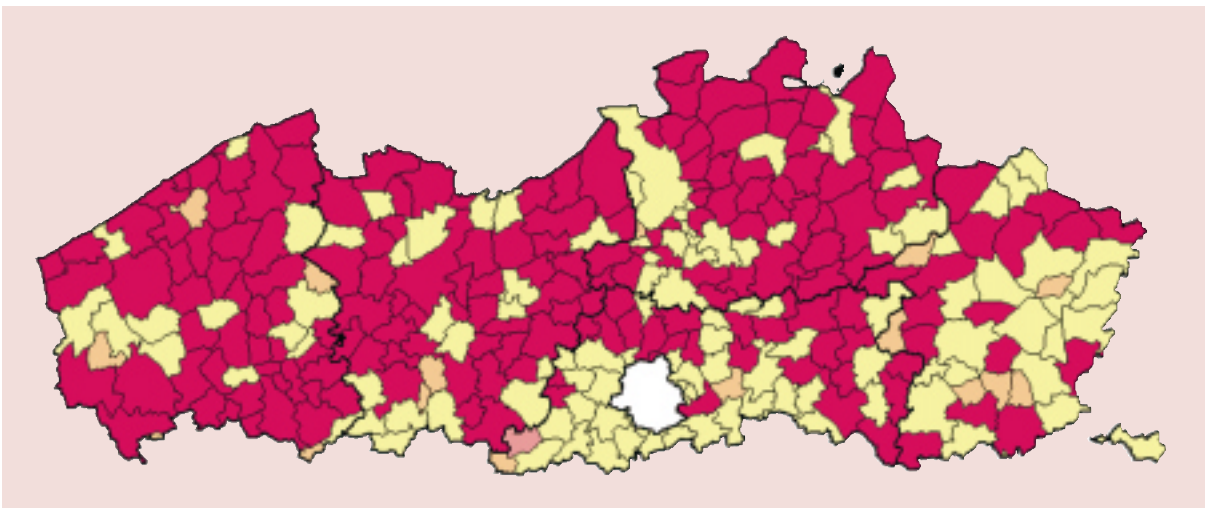
In de meeste gevallen wordt de overtreding na een geverbaliseerde klacht spontaan hersteld. Zoniet riskeert de overtreder een gerechtelijke vervolging.

In 2000 gingen 328 **vonnissen en arresten** in kracht van gewijsde, wat wil zeggen dat de rechterlijke uitspraak uitvoerbaar is. Dit is er één minder dan het jaar voordien.

In 56% van de gevallen wordt herstel van de plaats of staken van strijdig gebruik opgelegd.

In 2000 gingen de eigenaars in 122 (37%) dossiers in op de uitspraak van de rechter, wat betekent dat herstellingen of aanpassingswerken werden uitgevoerd of een meerwaarde werd betaald. In 1999 lag dit aandeel aanzienlijk hoger (72%).

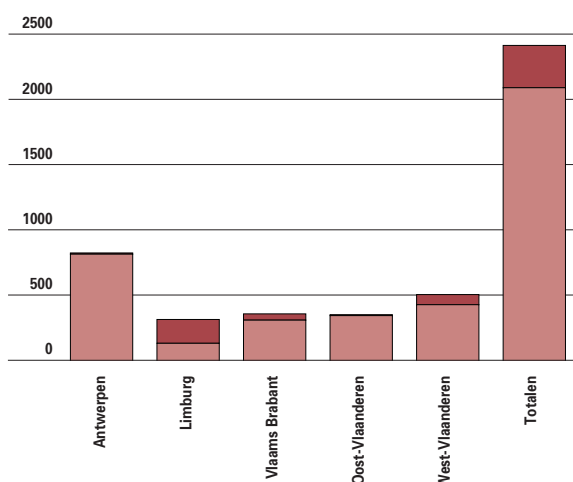
GEMEENTELIJKE COMMISSIES VAN RUIMTELIJKE ORDENING

20.10 Gemeentelijke Commissies van Ruimtelijke Ordening, toestand augustus 2001.
Bron: Lin, afdeling Ruimtelijke Planning.

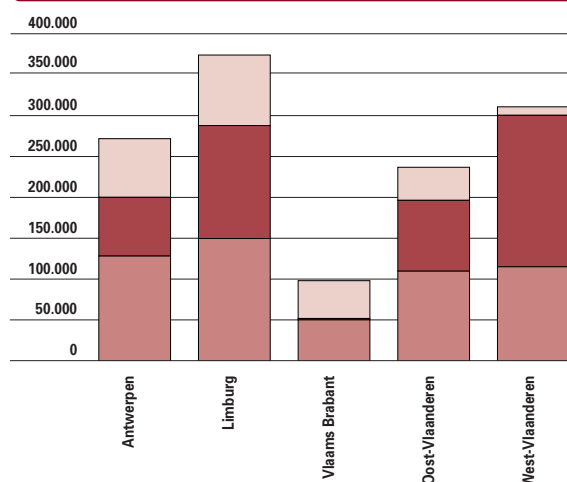
gecoro goedgekeurd	(179)	■
vrijstelling goedgekeurd	(1)	■
vrijstellingsprocedure	(16)	■
geen	(112)	■

GEVERBALISEERDE KLACHTEN

20.11 Aantal geverbaliseerde klachten in 2000 op basis van de maandelijkse registratiegegevens door de provincies overgemaakt aan AROHM. Bron: LIN, afdeling Bouwinspectie.

GEÏNDE SOMMEN

20.12 Overzicht van de geïnde transactiesommen bij regularisaties, meerwaarde en dwangsommen in 2000. Bedragen in euro. Totalen maandelijkse registratiegegevens door de provincie overgemaakt aan AROHM. Bron: LIN, afdeling Bouwinspectie.

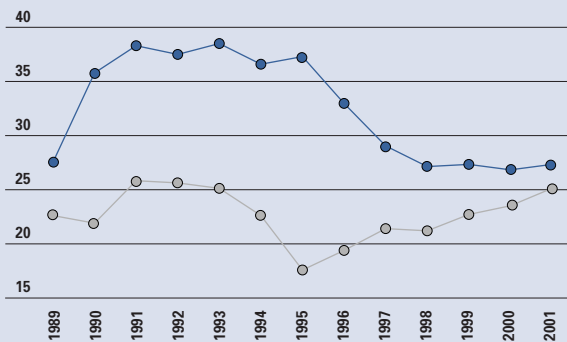
VONNISSEN EN ARRESTEN

	ANTW	LIMB	VLBR	OVV	WVL	TOTALEN
Processen-verbaal door gemeenten of ROHM	826	323	365	359	510	2383
Stilleggingen door gemeenten of ROHM	19	10	51	159	105	344
Verzegelingen door gemeenten of ROHM	0	0	0	0	15	15
Vonnissen & Arresten						
herstel vd plaats / staken strijdig gebruik	15	51	49	42	26	183
met dwangsom	11	43	40	39	21	154
zonder dwangsom	4	8	9	3	5	29
aanpassingswerken	0	4	1	4	9	18
met dwangsom	0	3	1	4	8	16
zonder dwangsom	0	1	0	0	1	2
meerwaarde	0	4	1	1	18	24
bedrag meerwaarde in euro	0,0	106.910,1	81.680,9	24.789,4	103.769,0	317.149,3
veroordeling zonder herstelmaatregel	2	14	6	22	23	67
vrijspraak	4	17	6	8	1	36
totaal vonn. & arr. in kracht van gewijsde	21	90	63	77	77	328
Uitvoering vonnissen & arresten						
herstel vd plaats / staken strijdig gebruik	14	39	10	21	11	95
aanpassingswerken	0	2	1	2	0	5
meerwaarde	0	0	0	6	16	22
bedrag meerwaarde in euro	72137,7	130073,4	1735,3	86798,9	136518,3	427263,6
geïnde dwangsommen in euro	72000,6	86621,5	46410,2	40579,8	10406,0	256018,1
totaal uitgevoerde V&A	14	41	11	29	27	122

20.13 Aantal vonnissen en arresten in 2000 op basis van de maandelijkse registratiegegevens door de provincies overgemaakt aan AROHM. Bron: LIN, afdeling Bouwinspectie.

Kerncijfers

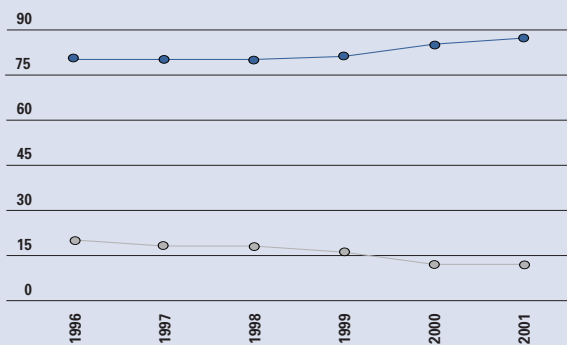
MARKTAANDEEL TV-ZENDERS

21.4 Marktaandeel TV-zenders op totale populatie (4 jaar en ouder; over de hele dag). Bron: CIM-Audimetrie.

TV1 ○
VTM ●

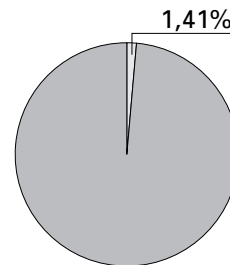
MARKTAANDEEL RADIOZENDERS

Evolutie van de marktaandelen voor de radio, van 1996 tot 2001. Bron: VRT-studiedienst. Cijfers op basis van het Scanonderzoek bij de VRT.

VRT ●
Andere ○

Uitgaven

Aandeel van het mediabeleid in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- In 2001 gingen voor het eerst twee landelijke commerciële radiozenders in de ether. Ze doorbreken het monopolie van de VRT.
- Het Filmfonds Vlaanderen steunt voor het eerst in vier jaar opnieuw tv-fictie. 'Stille Waters' haalde meteen meer dan een miljoen kijkers.
- Drie Vlaamse films haalden in 2001 meer dan 100.000 bezoekers
- De kijkcijfers van de VRT-zenders blijven stijgen. Kanaal 2 scoort vooral met Big Brother, ten koste van VT4.

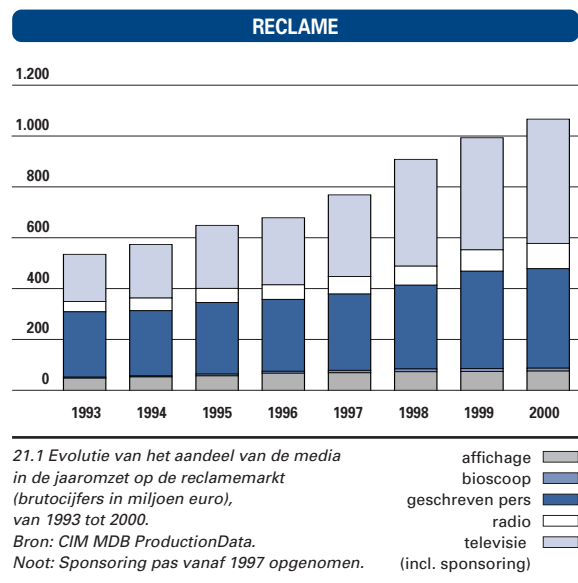
Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/media

De beleidsbrief media wijst op het belang van de economische leefbaarheid en de concurrentiekracht van de verschillende spelers in de media. Omdat reclame één van de belangrijkste inkomstenbronnen voor de media is, geven we een overzicht van de Vlaamse reclamemarkt. In het televisielandschap speelt de Vlaamse overheid een rol via de beheersovereenkomst met de VRT. We gaan na in welke mate de VRT deze overeenkomst nakomt. Na het TV-monopolie van de VRT heeft de Vlaamse regering ook het landelijk radio-monopolie doorbroken. Voor deze editie van Vrind is het nog te vroeg om naar marktaandelen te kijken. De audiovisuele producties worden gesteund via het Fonds Film. We bekijken de verschuiving in de budgetten en de resultaten. In de geschreven pers tenslotte ondersteunt de Vlaamse overheid de digitale diversificatie.

Reclame

Sinds 1993 is de **jaaromzet** van de Vlaamse reclamemarkt zo goed als verdubbeld. Maar niet alle media profiteerden in dezelfde mate van deze groei. De 'grote winnaars' zijn televisie, radio en bioscoop. Affichage en de geschreven pers zagen hun aandeel in de reclamekoek de jongste jaren slinken. Zo haalde de geschreven pers in 1993 nog 47,5% van de reclamebestedingen binnen. Zeven jaar later is dit maar 36,5% meer. Bij televisie stegen de reclame-inkomsten sterk, maar hier moet de koek over steeds meer zenders verdeeld

worden. Bij radio is het wachten op het effect van de twee nieuwe landelijke commerciële radiozenders.

Televisie

1. Aanbod

In 2000 haalde de VRT, op één na, alle prestatienormen uit de beheersovereenkomst 1997-2001. Deze **prestatie maatstaven** zijn vertalingen van de doelstelling 'een zo groot mogelijk aantal Vlamingen bereiken met een diversiteit aan programma's die erop

VRT VERSCHIEDENHEID VAN HET PROGRAMMA-AANBOD												
JAAR	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2000/1991	2000/1996
Fictie - eigen	180	127	164	195	239	299	402	370	455	424	2,36	1,42
Fictie- aankoop	1367	1626	1596	1638	2042	1937	2284	2509	2636	2528	1,85	1,31
Ontspanning	536	467	398	290	360	308	436	570	524	485	0,90	1,57
Muziek	212	206	252	203	190	320	277	296	328	295	1,39	0,92
Sport	438	600	477	663	399	556	416	558	546	764	1,74	1,37
Nieuws	683	568	649	638	541	584	514	963	1064	1012	1,48	1,73
Informatie	408	506	421	454	563	583	841	758	725	835	2,05	1,43
Human interest								151	339	382		
Kunst & Wetenschap	290	210	341	360	423	395	370	392	285	302	1,04	0,76
Educatie	329	329	307	287	299	184	123					
Religieuze progr.	40	40	47	45	49	56	48	44	51	48	1,20	0,86
Andere (derden)	110	49	99	98	101	104	88	74	73	71	0,65	0,68
Totaal	4593	4728	4750	4871	5206	5326	5797	6685	7026	7146	1,56	1,34

21.2 Evolutie van het programma-aanbod bij de VRT, van 1991 tot 2000. De cijfers vertegenwoordigen de zendtijd in uren per categorie en per jaar.
Bron: VRT-studiedienst.

VRT PERFORMANTIE

MAATSTAF	NORM	1997	1998	1999	2000
Uren zendtijd	5.400	5.797	6.685	7.026	7146
Weekbereik bevolking (%)*	76	76	78,1	76,4	76,8
Weekbereik 4-12 jarigen (%)**	76	76	75,3	69,7	66,8
Gemiddelde dagcijfers informatieprogramma's	1,5 mio	1,5 mio	1,4 mio	1,55 mio	1,51 mio
Weekbereik cultuurprogramma's (%)*	15	15	16,8	21,7	18,8
Weekbereik educatieve programma's (%)*	10	10	21,2	17,7	19,6
Aandeel eigen en co-producties (%)	50	50	59,1	53,1	53,6

21.3 Evolutie van de prestatie van de VRT, van 1997 tot 2000. Bron: VRT-studiedienst.

Noot: * Bereik = minstens 15 minuten opeenvolgend gekeken. ** Bereik = minstens 15 minuten gekeken

gericht zijn de belangstelling te wekken'.

De enige onvoldoende wordt gehaald bij het weekbereik bij de 4 tot 12-jarigen terwijl, in tegenstelling tot de VRT, VTM en VT4 hun weekbereik bij deze leeftijdsgroep wel zagen stijgen. De zomermaanden en de trend bij kinderen om minder televisie te kijken, leiden tot een lager bereik.

Het sprongetje dat het weekbereik van de educatieve programma's in 2000 maakt, komt grotendeels op rekening van de succesreeks 'Op stap met dinosaurussen'.

Voor de periode 2002-2006 sloten de VRT en de Vlaamse Gemeenschap een nieuwe beheersovereenkomst. Nog meer dan voorheen ligt de nadruk op het divers aanbod, op specifieke leeftijdsgroepen en op kwaliteit.

In het VRT-aanbod is het aandeel **eigen fictie** en nieuws de jongste tien jaar sterk gestegen is. In 2000 was er vooral een opmerkelijke toename in het aantal uren **sport**. Nauwelijks een verrassing. Het jaar 2000 was een echt topsportjaar met het EK-voetbal, de Olympische spelen en de drie grote wielronden. Bovendien werden die sportmanifestaties allemaal door de openbare omroep getoond. Ook het aantal uren **informatie** maakt een sprong. Die stijging komt op rekening van het programma 'Koppen', dat nu twee in plaats van een keer per week wordt uitgezonden. Daarnaast waren er ook de eenmalige uitzendingen rond de dioxinecrisis en de gemeenteraadsverkiezingen.

Het aantal **uitzendingen door derden** zal in 2002 ongetwijfeld dalen. In 2001 is het decreet, dat de uitzendingen door politieke derden vanaf 1 januari 2002 afschaft, goedgekeurd. Andere derden zullen programma's blijven verzorgen. De wettelijke opdracht voor de VRT 'ter duiding van politieke onderwerpen' zal op een nieuwe eigentijdse manier worden ingevuld door een politiek duidingsmagazine.

2. Consumptie

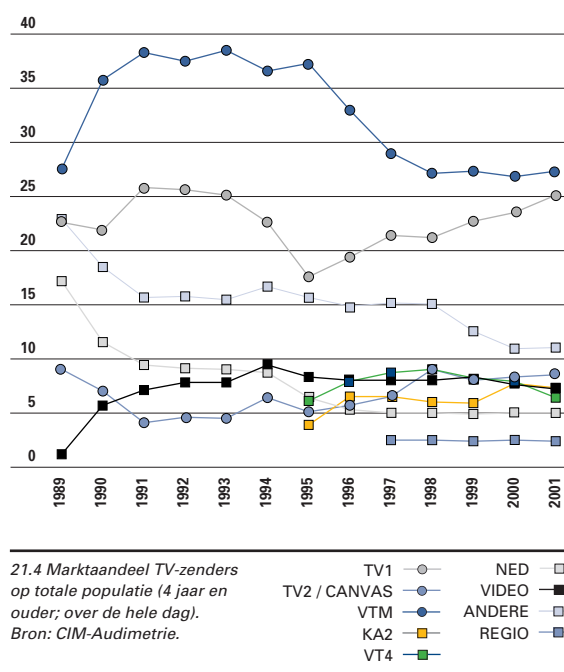
Op kijkcijfervlak zetten de VRT-zenders hun gestage opgang voort. Kanaal 2 behoudt zijn winst van vorig jaar. Die extra **kijkers** haalt Kanaal 2 vooral met het programma 'Big Brother'. De winst van Kanaal 2 gaat vooral ten koste van VT4, dat meer en meer kijkers verliest.

Radio

1. Aanbod

In 2001 zette het Vlaams parlement het licht op groen voor **particuliere landelijke radio-omroepen**. Het decreet doorbreekt het monopolie van radio-

MARKTAANDEEL TV-ZENDERS

RADIO-ERKENNINGEN

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
openbare radio's	6	6	6	6	6	6	6	6	6
particuliere landelijke radio's	0	0	0	0	0	0	0	0	2
particuliere regionale radio's	0	0		0	0	0	0	0	0
particuliere lokale radio's	343	329	321	323	317	312	313	312	310
kabelradio's	0	0	0	0	0	2	5	5	3

21.5 Evolutie van de radio-erkenningen van 1993 tot 2001. De cijfers voor 2001 geven de toestand weer op 15/12/01. Bron: WIM.

berichtgeving van de openbare omroep en opent de radiomarkt voor commerciële spelers. Hierdoor kreeg het Vlaams Commissariaat voor de Media twee frequentiepakketten voor landelijke commerciële omroepen te verdelen. Aan de hand van kwalificatiecriteria werden deze pakketten toegewezen aan de kandidaten VMM (Vlaamse Media Maatschappij) met het project 'Q-music' en '4FM', een project van Think Media. Deze 2 nieuwe radiozenders startten hun uitzendingen respectievelijk op 12 november 2001 en 31 oktober 2001.

Het aantal **kabelradio's** daarentegen neemt af. Zij hebben het blijkbaar moeilijk om een luisterpubliek te bereiken en te overleven.

2. Consumptie

De **marktaandeelen** in radioland kenden in 2000 geen grote verschuivingen. In het najaar van 2001 boekte Radio1 twee procentpunten winst in de nasleep van de aanslagen van 11 september in New York. Verder is het wachten op het effect van de twee nieuwe landelijke commerciële zenders op het marktaandeel van de VRT.

Film

1. Aanbod

De beleidsnota Media schuift twee concrete aandachtspunten voor de sector van de Vlaamse audiovisuele producties naar voor. Enerzijds moet de kwaliteit en de verscheidenheid van deze producties gestimuleerd worden. Anderzijds moet de Vlaamse film zijn weg vinden naar het publiek. We onderzoeken in dit kader de **vastleggingen** van het Fonds Film in Vlaanderen. De totale vastlegging steeg nauwelijks in vergelijking met het voorgaande jaar. De centen zijn wel meer verspreid over de verschillende categorieën. Zo daalt het aantal voor lange speelfilm en wordt voor het eerst in vier jaar steun verleend aan tv-fictie.

In de aanloop naar de onderhandelingen met de VRT voor een nieuwe beheersovereenkomst, werd in 2000 een financieel pakket van 100 miljoen frank ter beschikking gesteld voor kwaliteitsfictie voor televisie. De helft van dit bedrag is bestemd voor coproducties tussen een onafhankelijke producent en de VRT. De andere helft moet naar coproducties

MARKTAANDEEL RADIOZENDERS

	VJ96	NJ96	VJ97	NJ97	VJ98	NJ98	VJ99	NJ99	VJ00	NJ00	VJ01	NJ01
	GOLF 1	GOLF 2	GOLF 3	GOLF 4	GOLF 5	GOLF 6	GOLF 7	GOLF 8	GOLF 9	GOLF 10	GOLF 11	GOLF 12
Radio 1	8	8	8	8	8	9	8	9	7	8	7	9
Radio 2	36	36	35	37	34	35	34	34	32	33	33	31
Radio 3	2	1	1	1	2	2	1	1	2	1	2	1
Studio Brussel	10	10	11	9	8	8	7	7	7	8	8	7
Donna	23	23	24	25	27	29	30	32	36	34	36	36
VRT	79	78	79	80	79	83	80	83	84	84	86	84
Lokaal en commercieel *	18	17	16	16	16	13	13	11	10	10	9	10
Andere **	2	3	2	2	2	3	3	2	2	3	3	2

21.6 Evolutie van de marktaandelen voor de radio, van 1996 tot 2001. Bron: VRT-studiedienst. Cijfers op basis van het Scanonderzoek bij de VRT. VJ = voorjaar, NJ = najaar. * = lokale commerciële radio's en kabelradio's. ** = de niet-Vlaamse radio's.

VASTLEGGINGEN - FONDS FILM IN VLAANDEREN

	1995		1996		1997		1998		1999		2000	
	AANTAL	BEDRAG	AANTAL	BEDRAG	AANTAL	BEDRAG	AANTAL	BEDRAG	AANTAL	BEDRAG	AANTAL	BEDRAG
1. Productie												
lange speelfilm (pre-)productie	11	2.876	4	1.185	13	4.492	10	3.051	21	6.057	8	3.755
korte/middellange film	16	876	18	950	12	573	16	1.006	22	1.193	11	659
creatieve docu/kunsthlm	--	0	10	623	5	339	9	952	6	278	10	720
TV-fictie	2	682	2	471	--	0	--	0	--	0	3	2.496
scenariopremies	12	85	7	50	14	103	10	99	16	149	13	121
premies bruto-ontv. - Lange speelfilm	3	142	7	194	9	136	9	655	8	477	13	523
premies bruto-ontv. - Korte film	...	933	...	112	...	8	--	0	--	0	--	0
renteloze voorschotten	--	0	--	0	1	6	--	0	--	0	--	0
Productie totaal		5592,1		3584,7		5656,6		5762,8		8153,4		8275,1
2. Europese initiatieven	4	305,1	3	301,5	3	304,5	3	303,1	3	306,0	3	306,4
3. Film- en audiovisuele festivals	7	593,7	8	583,8	13	616,6	9	616,3	12	640,8	13	696,6
4. Flanders Image	2	272,7	2	272,7	2	272,7	2	272,7	2	272,7	2	285,1
5. Filmverenigingen	11	504,9	12	529,2	12	530,7	12	532,4	10	531,7	11	556,5
6. Opleidingen	5	72,0	2	3,7	13	33,5	8	19,8	10	38,7	12	62,9
7. Andere initiatieven	--	/	2	7,4	2	12,5	2	6,2	1	5,0	1	5,0
8. Zitpenningen	--	/	--	/	--	/	--	9,8	--	7,9	--	7,8
Algemeen totaal		7340,5		5283,0		7427,1		7523,0		9956,0		10195,3
Productie/Alg. totaal		76%		68%		76%		77%		82%		81%

21.7 Evolutie van de vastleggingen door het Fonds Film in Vlaanderen, van 1995 tot 2000. Bedrag in duizend euro.
Bron: Fonds Film in Vlaanderen.

tussen een onafhankelijke producent en een commerciële televisieomroep gaan. In alle gevallen wordt uitgegaan van het principe “1 frank overheids-geld tegenover 1 frank cashinbreng van de omroep”.

Uiteindelijk werden drie projecten ondersteund voor in totaal 100,7 miljoen frank: twee in samenwerking met de VRT (Stille waters en Lolabelgica)

en één in samenwerking met VTM (Team Spirit). Stille waters en Team Spirit zijn vervolgreeksen van respectievelijk 13 en 6 afleveringen. Onder de noemer “Lolabelgica” gaan drie kortfilms schuil. Zij werden gemaakt door jonge regisseurs: Penalty van Pieter Van Hees, Pony Palace van Bie Boeykens en Nicolas van Erik Lamens. De VPRO is coproducent bij Lolabelgica.

Met de subsidies voor kwaliteitsfictie wil de Vlaamse overheid de omroepen stimuleren om te investeren in dit genre. De jongste jaren gebeurde dat nauwelijks wegens te duur. Tegelijkertijd wil de overheid de Vlaamse audiovisuele sector steunen zodat jonge Vlaamse acteurs een kans krijgen. Tot slot is het de bedoeling meer kijkers te bereiken met de door het Fonds gesteunde projecten. Met Stille waters lijkt dit alvast te lukken. Alle afleveringen haalden ruim 1 miljoen kijkers.

2. Consumptie

In 2000 haalden drie Vlaamse films meer dan 100.000 **toeschouwers**: Team Spirit, Plop in de wolken en Blinker en het BagBagjuweel.

BEZOEKERS VLAAMSE FILMS

FILM	BEZOEKERS
Blinker en de bakfietsbioscoop **	60.185
Misstoestanden	12.331
Iedereen beroemd	63.860
Team Spirit *	378.100
Lijmen *	46.600
Plop in de Wolken *	195.000
Blinker en het BagBagjuweel *	124.195

21.8 Bezoekers Vlaamse films in 2000. Bron: Fonds Film in Vlaanderen.

* = tot 15/2/2001 en liep daarna nog verder in de bioscoop.

** = liep reeds in 1999 en bereikte in totaal ruim 140.000 toeschouwers.

1999 telde drie grote publiekstrekkers: De kabouter-schat, Blinker en De bakfietsbioscoop. Het jaar daarvoor waren er eveneens twee: 'Oesje' en 'Licht'.

Geschreven Pers

1. Aanbod

Sinds 1998 is de rechtstreekse **perssteun** geheroriënteerd in functie van een digitale diversificatie (zoals bijvoorbeeld Mediargus, de elektronische knipselkrant in samenwerking met de meeste Vlaamse redacties). Deze steun aan de Vlaamse geschreven pers kadert in de doelstelling van de beleidsnota media om 'het kader voor een harmonieus en gedi-versifieerd Vlaams medialandschap verder te ontwik-kelen en verfijnen'. De bedoeling van de steun is het behoud van kwaliteitsvolle en autonome redacties, een absolute voorwaarde om het pluralisme in de pers te kunnen behouden en verstevigen. Het totaal aantal toegekende subsidies ligt in 2001 even hoog als het voorgaande jaar. Maar deze keer moet het bedrag slechts onder 4 projecten verdeeld worden, in plaats van 6 in 2000.

DIGITALE DIVERSIFICATIE GESCHREVEN PERS

BEGUNSTIGDE	TOEGEKENDE SUBSIDIE 2001
Mediargus nv	440.252,5 EUR
Regionale Uitgeversgroep	179.790 EUR
Aurex nv	99.590 EUR
Vlaamse Uitgeversmaatschappij nv	180.221 EUR
TOTAAL	899.853,5 EUR

21.9 Digitale diversificatie van de geschreven pers. Het jaartal slaat op het jaar van de toewijzing van de subsidies. De uitbetaling geschiedt in het daaropvolgende jaar. Aurex nv is het vroegere Hoste nv. Bron: WIM.

2. Consumptie

Er vielen maar weinig verschuivingen te bemerken in het **bereik** van de geschreven pers. Voor de (half)maandbladen is er wel een stijging, maar die kan voor een groot deel toegeschreven worden aan de toename van het aantal titels. Opvallend was de opkomst en het opnieuw verdwijnen van **titels** zoals Bonanza en Lola, nog voor ze goed en wel in de onderzoekscijfers van de CIM konden voorkomen.

NETTO-BEREIK GESCHREVEN PERS

	1996	1997	1998	1999	2000	2001 *	
Weekbladen	4.259.500	4.317.800	4.245.100	4.214.100	4.231.700	4.345.300	1,02
Huis-aan-huis	3.800.500	3.822.900	3.828.800	4.012.100	4.002.500	4.128.600	1,09
(Half)Maandbladen	2.851.900	2.936.800	2.821.900	3.021.800	2.861.100	3.204.400	1,12
Dagbladen	2.647.100	2.679.000	2.771.500	2.685.900	2.740.700	2.775.100	1,05

21.10 Evolutie van het totaal netto-bereik van de geschreven pers van 1996 tot 2001. Het gaat alleen over het netto-bereik van de geschreven pers voor zover deze aangesloten is bij het CIM. Dit betreft ongeveer éénderde van de totale publicaties, maar bijna alle grote namen zijn daarin opgenomen.

* = meting 15/05/2000 tot 30/4/2001. Bron: CIM.

VOOR MEER INFORMATIE

Kijkcijfers: <http://www.audimetrie.be/>

Vlaamse mediagegevens: <http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/media/>

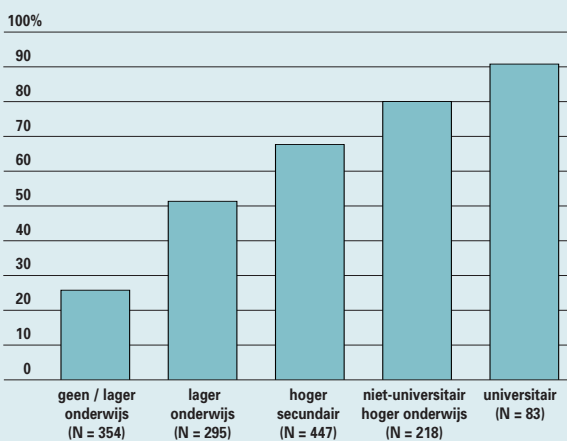
Cijfers Belgische communicatiemedia en audiovisuele media: http://statbel.fgov.be/figures/d75_nl.asp

Goed bestuur

hoofdstuk 22

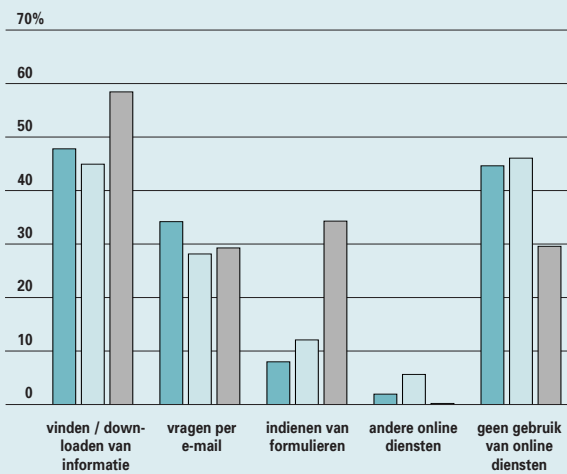
Kerncijfers

BEKENDHEID WEBSITE VLAAMSE OVERHEID

Vlamingen die weten dat de Vlaamse overheid een website heeft, naar opleidingsniveau, in %. Bron: APS-survey 2001.

GEBRUIK VAN ONLINEDIENSTEN

Aandeel van de internetgebruikers dat gebruik maakt van onlinediensten van overheidswebsites, in %.
Bron: Eurobarometer 97.0 (februari 2001).

België (N = 677) ■
EU - 15 (N = 11.443) ■
Nederland (N = 1.209) ■

Blikvangers

- De Belgische internetgebruiker maakt nog niet zo vaak gebruik van de mogelijkheid om formulieren in te dienen via overheidswebsites (8%). In Nederland is dat reeds veel meer het geval (34%), het EU-gemiddelde ligt op 12%.
- De bekendheid van de Vlaamse Infolijn neemt sterk toe. Dat blijkt uit de sterke toename van het aantal contacten die ze er dagelijks te verwerken krijgen.
- Ook vindt de Vlaming steeds vaker de weg naar de Vlaamse Ombudsdienst. Het aantal verzoeken dat bij de ombudsdienst binnenkomt verdubbelde op een jaar tijd.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/goed_bestuur

22.1 E-government

De Vlaamse overheid wil het elke burger, onderneming of organisatie mogelijk maken om online alle beleidsdocumenten en formulieren te raadplegen en op te vragen. Bovendien heeft de Vlaamse regering de ambitie om het e-government in 2002 op te tillen tot de interactieve fase. We bekijken hier hoever e-government momenteel al gevorderd is.

Vlaamse overheid

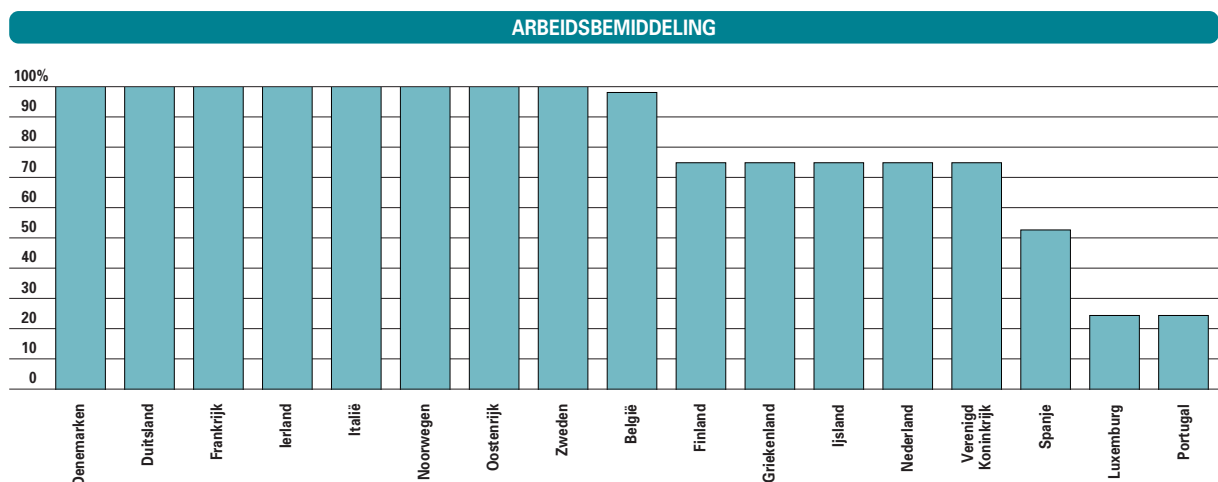
Sinds juli 2001 staat de nieuwe portaalsite van de Vlaamse overheid open voor het grote publiek. Deze portaalsite zorgt er onder meer voor dat de informatie die men voorheen enkel telefonisch kon opvragen via de Vlaamse Infolijn, nu ook via het web ontsloten wordt. Dit is een eerste stap in de uitbouw van een volwaardig Vlaams e-government. Met de nieuwe portaalsite wil de Vlaamse overheid de burger op een gebruiksvriendelijke en interactieve manier toegang verlenen tot alle informatie die ze kan geven. De volgende stap in de uitbouw van het Vlaams e-government is het geïntegreerde transactieloket. Via dat loket zal de Vlaming in de toekomst dossiers elektronisch kunnen afhandelen rond zes thematische clusters: bouwen en wonen, zorg en welzijn, bedrijvenloket, Vlaamse en lokale fiscaliteit, werken en milieu.

Europese vergelijking

E-government is niet alleen een topic binnen de Vlaamse overheid. De 28 leden van de Europese Unie en de toetredingskandidaten hebben unaniem verklaard werk te zullen maken van de Europese informatiemaatschappij. De vooruitgang van de lidstaten zal regelmatig worden geëvalueerd door de Europese Commissie. In november 2001 is een eerste studie voorgesteld. In totaal werden in Europa (de 15 Europese lidstaten, Noorwegen en IJsland) 7.400 websites van alle overheidsniveaus, van nationaal tot gemeentelijk, onderzocht. België behaalde haar beste score bij **arbeidsbemiddeling**. De regionale overheidsdiensten VDAB, FOREM en ORBEM scoren dus al goed op het vlak van elektronische dienstverlening.

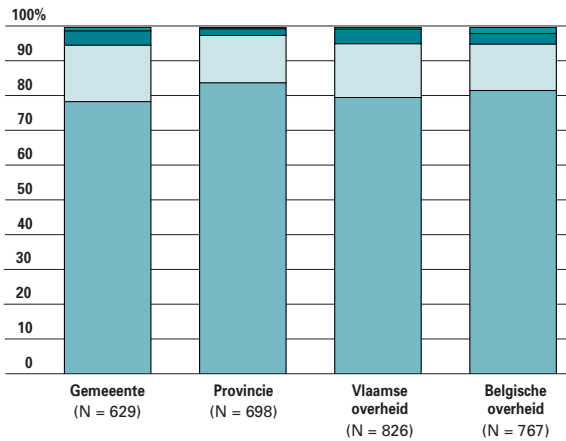
De burger en e-government

Dat de Vlaamse overheid een **website** heeft, is **bekend** bij 57% van de Vlamingen. Voor de website van de Belgische overheid is dat 53%. De websites van de Vlaamse provincies zijn duidelijk iets minder bekend: 48% weet dat de provincie waarin men woont een website heeft.

22.1 Mate van elektronische dienstverlening op het vlak van arbeidsbemiddeling (job search services), vergelijking tussen de 15 Europese lidstaten, Noorwegen en IJsland, in %. Bron: Cap Gemini Ernst & Young.

BEZOEK AAN OVERHEIDSWEBITES

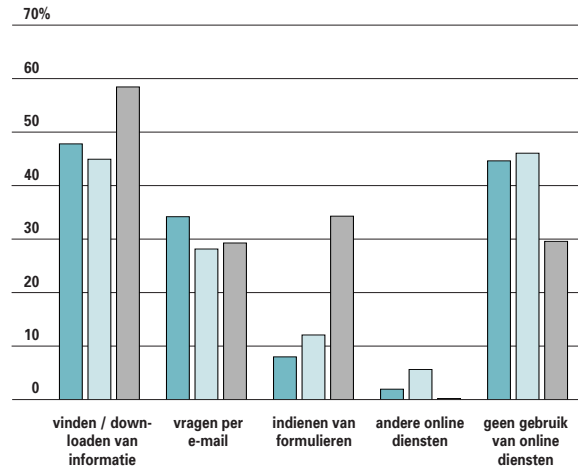

22.2 Bezoekfrequentie overheidswebsites door de Vlamingen die weet hebben van het bestaan van deze website, naar bestuursniveau, in %.
Bron: APS-survey 2001.

Aan de Vlamingen die weet hadden van het bestaan van de overheidswebsite werd vervolgens gevraagd hoe vaak ze deze site **bezoeken**. Uit de resultaten van de survey blijkt dat ongeveer een vijfde van de Vlamingen die weet hebben van het bestaan van de website van de Vlaamse overheid deze ook minstens enkele keren per jaar bezoekt.

Uit een bevraging die in de loop van februari 2001 door de Europese Commissie werd georganiseerd blijkt dat 34 % van de Belgen gebruik maakt van het internet. Van deze Belgische internetgebruikers heeft 44 % nog nooit gebruik gemaakt van onlinediensten op overheidswebsites. Dit percentage is vergelijkbaar met het gemiddelde van de Europese

GEBRUIK VAN ONLINEDIENSTEN

22.3 Aandeel van de internetgebruikers die gebruik maken van onlinediensten op overheidswebsites, in %.
Bron: Eurobarometer 97.0 (februari 2001).

internetgebruiker. In Nederland dat in de Europese vergelijking het best scoort, heeft slechts een kleine 30% nooit gebruik gemaakt van **onlinediensten** aangeboden op overheidswebsites.

De onlinedienst op overheidswebsites waar het meest gebruik van gemaakt wordt is het aanbod van informatie. Zo heeft 47% van de Belgische internetgebruikers wel al eens informatie opgezocht op een overheidswebsite. 8% van de Belgische internetgebruikers heeft al gebruik gemaakt van de mogelijkheid om via een overheidswebsite formulieren in te dienen. Ter vergelijking: het EU-gemiddelde ligt hier op 12% en in Nederland haalt men zelfs al 34%.

22.2 Communicatiebeleid

De Vlaamse regering vindt communicatie naar de burger zeer belangrijk. Zo staat in het regeerakkoord dat de Vlaamse regering “actief wil communiceren om haar beleidslijnen en actieprogramma’s op regelmatige basis kenbaar te maken aan de publieke opinie. De bevolking heeft recht op duidelijke informatie over de aanwending van de publieke middelen, de doelstellingen van de overheid en de uitvoering van beleidslijnen en actieprogramma’s.” We bekijken hier de persvoorlichting, de aankoop van mediaruimte door de overheid en de resultaten van de Vlaamse Infolijn.

Informatieverspreiding

Na de wekelijkse vergadering van de Vlaamse regering volgt vaak een **persconferentie**. In 2000 werden 21 persconferenties georganiseerd en 264 **persmededelingen** verspreid.

Daarnaast verspreiden de Vlaamse ministers ook eigen persmededelingen: in 2000 gemiddeld 44 per maand, tegenover gemiddeld 20 in de laatste 4 maanden van 1999.

De rechtstreekse persvoorlichting door de administratie daarentegen blijft vrij bescheiden. Deze persmededelingen zijn doorgaans van eerder administratieve aard, zoals de aankondiging van studiedagen. De provinciale afdelingen van de administratie Wegen en Verkeer (van het departement LIN) verspreiden persmededelingen die wegenwerken aankondigen.

De Vlaamse overheidsdiensten kopen hun **advertentieruimte en zendtijd** in de Vlaamse media via de

informatieambtenaar. Via dit systeem van centrale media-aankoop kon de Vlaamse Gemeenschap kortingen bedingen van gemiddeld 29% op de normale commerciële tarieven. Deze kortingen vertegenwoordigen een besparing van 2,4 miljoen euro. In 2000 kocht de centrale media-aankoop advertentieruimte in de Vlaamse media voor een totaal bedrag van 7,2 miljoen euro, een daling van 706.500 euro in vergelijking met 1999. Als we het budget van 2000 echter vergelijken met dat van 1998 zien we een toename van 76%. Het hoge bedrag in 1999 is te verklaren door de grootschalige institutionele campagne die de Vlaamse overheid in de eerste helft van 1999 heeft gevoerd met als doel de Vlaamse overheid, haar bevoegdheden en haar beleidsdomeinen beter kenbaar te maken bij het brede publiek. In 2000 ging 60% van het bedrag naar gedrukte media. Het aandeel van de audiovisuele media steeg van 26% in 1999 naar 35% in 2000. Affichage was in 2000 goed voor een kleine 5% van het totale advertentiebudget. De grootste daling kende het aandeel van de kranten. Ook de besteding in magazines ging achteruit maar minder substantieel. Bij de audiovisuele media verdubbelde het aandeel van de openbare omroep. Ook de media-aankoop bij de regionale tv-omroepen steeg gevoelig.

Vlaamse Infolijn

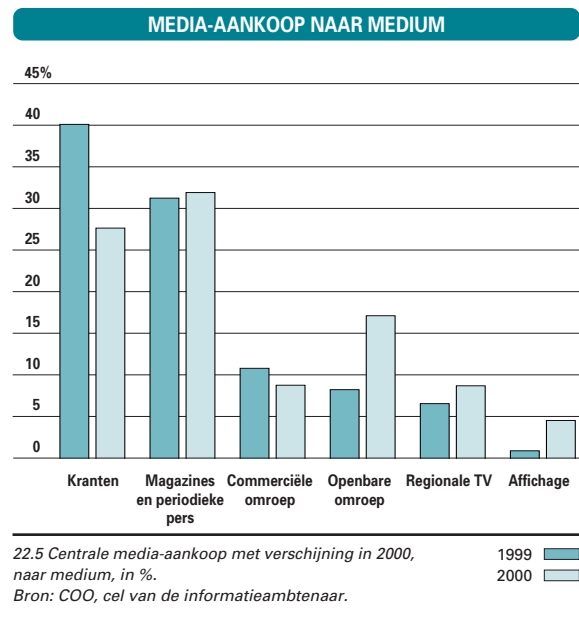
In 2001 kwam de **Vlaamse Infolijn** echt op kruissnelheid. Zo waren er maar liefst 430.122 contacten, wat het gemiddeld aantal contacten per dag op 1.734 brengt. Ten opzichte van 2000 is dat

PERSVOORLICHTING VLAAMSE OVERHEID			
	1998	1999	2000
Persconferenties van de Vlaamse regering	14	10	21
Persmededelingen na afloop van de vergadering van de Vlaamse Regering	316	273	264
Persmededelingen van afzonderlijke Vlaamse ministers	366	300	488
Persmededelingen vanwege de administratie	23	56	55
Persmededelingen ter aankondiging van wegwerkzaamheden	-	93	78

22.4 Aantal persmededelingen en persconferenties die de Vlaamse overheid centraal liet verspreiden of organiseren door de informatieambtenaar.
Bron: COO, informatieambtenaar.

een toename met maar liefst 158 %. Het overgrote deel van deze contacten (98 %) verloopt telefonisch. We spreken hier over contacten en niet over vragen omdat tijdens één contact meerdere vragen kunnen gesteld worden.

Uit een enquête van eind 2001 bleek dat 18% van de ondervraagden de Vlaamse Infolijn spontaan als een instantie vermeldde waar men terecht kan voor informatie over de overheid. Een jaar eerder lag dit percentage op 17% en eind 1999 was dit nog maar 3%.

WERKING VAN DE VLAAMSE INFOLIJN

	1999	2000	2001
Telefonische oproepen	57.207	163.079	421.286
Aantal contacten via mail of post	2.360	4.440	8.836
Totaal aantal contacten	59.567	167.519	430.122
Aantal dagen open	212	249	248
Gemiddeld aantal contacten per dag	281	673	1.734

22.6 Evolutie van het aantal contacten bij de Vlaamse Infolijn van 1999 tot 2001. De aantallen van 1999 hebben slechts betrekking op 10 maanden (in maart 1999 is de Vlaamse Infolijn van start gegaan). Bron: Vlaamse Infolijn.

22.3 Vlaamse Ombudsdienst

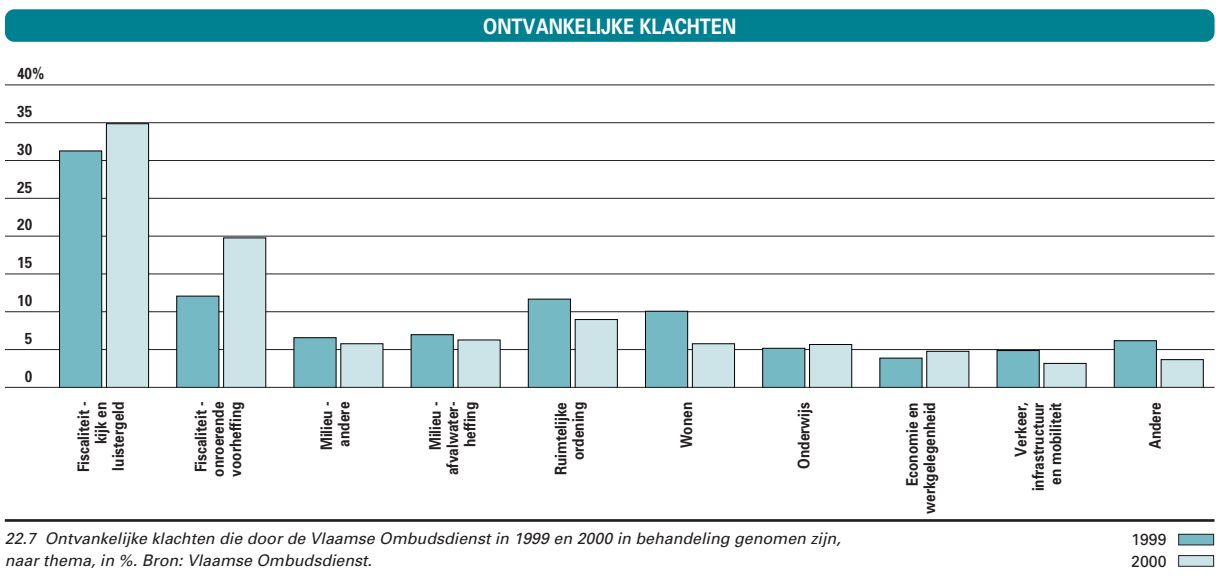
In het kader van het klachtenmanagement keurde de Vlaamse regering op 1 juni 2001 het klachten-decreet goed. Dit decreet regelt de eerstelijnszorg in het klachtenmanagement, met name de interne klachtenbehandeling door de betrokken bestuursinstelling. Het bepaalt dat elke bestuursinstelling zorg moet dragen voor een behoorlijke behandeling van de mondelinge en schriftelijke klachten over haar handelingen en werking. De bestuursinstelling dient daartoe een eigen klachtvoorziening op te zetten. Indien de klager vindt dat er bij de interne klachtenbehandeling aan zijn klacht onvoldoende is tegemoet gekomen, kan hij met zijn klacht terecht bij de **Vlaamse Ombudsdienst**.

In 2000 behandelde de Vlaamse Ombudsdienst 3.666 **verzoeken**, meer dan een verdubbeling in vergelijking met het jaar voordien. Dit heeft twee oorzaken: de cijfers van 1999 hebben betrekking op een periode van slechts 10 maanden en de Vlaamse Ombudsdienst raakt waarschijnlijk ook meer en meer bekend bij het brede publiek. Van de 3.666 verzoeken werden er 1.641 als **ontvankelijke klachten** beschouwd. In de andere gevallen ging het om vragen of klachten die volgens het ombudsdecreet niet in behandeling genomen mogen worden. Van de ontvankelijke klachten wordt een dossier aangelegd.

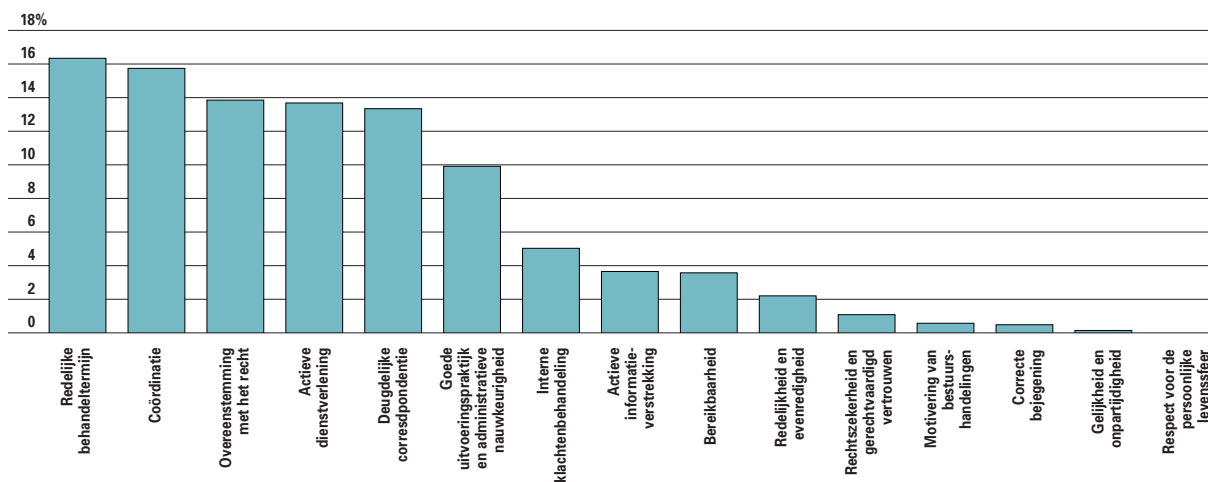
Meer dan de helft van de dossiers die in 2000 in behandeling genomen zijn, valt binnen het **thema** fiscaliteit (55%). Binnen dat thema is het vooral het kijk- en luistergeld de grootste klachtenfactor. Als we echter vergelijken met 1999 dan zien we dat het aandeel van de klachten met betrekking tot de onroerende voorheffing sterk stijgt.

In 2000 kwam de Vlaamse Ombudsdienst in 959 dossiers tot een beoordeling. In 58% van de gevallen kwam men tot het **besluit** dat het een **(deels) gegronde klacht** betrof. Dit percentage ligt hoger dan in 1999 toen 52% van de klachten (deels) gegrond beoordeeld werden. Iets meer dan een vijfde van de klachten was ongegrond (21%). In de overige gevallen kon de Vlaamse Ombudsdienst geen oordeel vellen, werden de klachten ingetrokken of betrof het een terechte opmerking. Bij dat laatste is er weliswaar geen sprake van een ernstige schending van één of meer ombudsnormen, maar de klacht of vraag is nuttig om de dienstverlening te verbeteren.

Als de Vlaamse Ombudsdienst een klacht gegrond vindt of als een terechte opmerking beschouwt, dan moet dat worden gemotiveerd met één of meer geschonden ombudsnormen. Van de in 2000 beoordeelde dossiers werd het vaakst gezondigd tegen de

GESCHONDEN OMBUDSNORMEN

22.8 Geschonden ombudsnormen in beoordeelde dossiers in 2000. Bron: Vlaamse Ombudsdienst.

ombudsnorm ‘redelijke behandelingstermijn’. Ook tegen de ombudsnorm ‘coördinatie’ wordt vaak gezondigd. Volgens deze norm moet de Vlaamse overheid zorgen voor een efficiënte communicatie en afstemming, zowel tussen de eigen afdelingen en

diensten, als met de afdelingen van bijvoorbeeld de federale overheid.

In 2000 formuleerde de Vlaamse Ombudsdienst 40 aanbevelingen, waarvan een belangrijk deel over de thema’s fiscaliteit en milieu.

VOOR MEER INFORMATIE:

Websites:

E-government: <http://www.vlaanderen.be>

<http://www.government-online.be/>

Vlaamse Infolijn: <http://www.vlaamseinfolijn.be/>

Vlaamse Ombudsdienst: <http://www.vlaamseombudsdienst.be/>

Publicaties:

Benchmarkstudie tussen EU-lidstaten op vlak van e-government:

downloadbaar op: http://europa.eu.int/information_society/eeurope/egovconf/index_en.htm

Resultaten van survey Eurobarometer 97.0 downloadbaar op:

http://europa.eu.int/information_society/eeurope/benchmarking/list/2001/index_en.htm

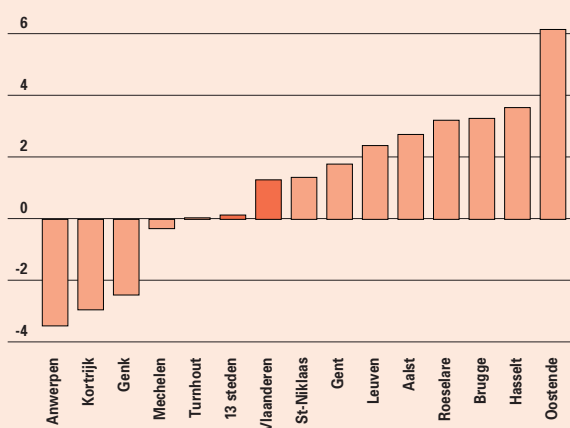
Jaarverslag Vlaamse informatieambtenaar 2000: downloadbaar op: <http://www.vlaanderen.be>

Stedenbeleid

1 hoofdstuk 23

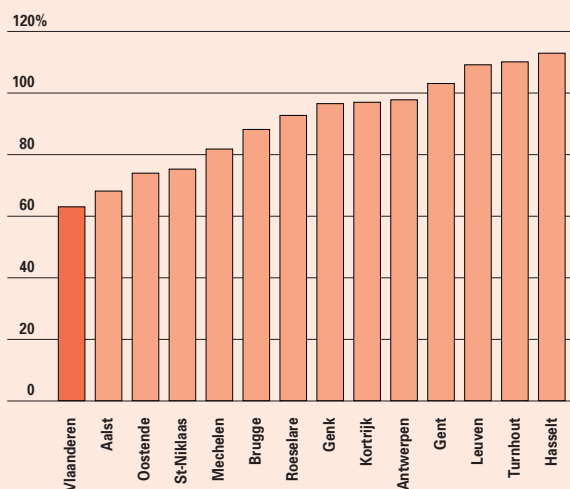
Kerncijfers

MIGRATIESALDO

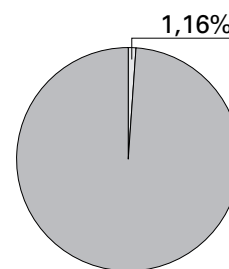
Migratiesaldo in 2000 per 1000 inwoners. Bron: NIS, APS- bewerking. Migratiesaldo is het aantal inwijkingen verminderd met het aantal uitwijkingen (hier op gemeentelijk niveau).

WERKGELEGENHEIDSGRAAD

Werkgelegenheidsgraad in 1999. Bron: steunpunt WAV. Werkgelegenheidsgraad: aantal lokaal beschikbare arbeidsplaatsen / bevolking van 18-64 jaar, in %.

Uitgaven

Aandeel van het stedenbeleid in de totale Vlaamse uitgavenbegroting (betalingskredieten 2001).

Blikvangers

- In 2000 zien we voor het eerst het totaal aantal inwoners van de 13 centrumsteden stijgen.
- De werkgelegenheid neemt in de centrumsteden sneller toe dan in het Vlaamse Gewest. Niettemin blijft de werkloosheid in de steden boven het Vlaamse gemiddelde uitsteken. Tegelijk blijft het aantal bestaansminimum-trekkers vooral in de steden stijgen.
- Het aantal geregistreerde criminele feiten daalde in 2000. De afname is groter in de centrumsteden dan in het Vlaamse Gewest.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/stedenbeleid

Het huidige Vlaamse stedenbeleid is gericht op 13 centrumsteden:

Aalst, Antwerpen, Brugge, Genk, Gent, Hasselt, Kortrijk, Leuven, Mechelen, Oostende, Roeselare, Sint- Niklaas en Turnhout.

Dit zijn de steden die volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen in een grootstedelijk of regionaalstedelijk gebied liggen. Het zijn dezelfde steden die volgens een studie van de SERV een centrumfunctie hebben. Het Vlaams regeerakkoord beschrijft het stedenbeleid als een prioriteit. Het is een taak van de huidige regering om van onze steden terug aangename plaatsen te maken om zowel te werken, te wonen en te leven.

Aan de hand van cijferreeksen pogen we bepaalde dimensies van de centrumsteden te belichten. Zo gaan we na in hoeverre de centrumsteden bruisend, leefbaar en veilig zijn.

De gekozen cijferreeksen zijn natuurlijk te beperkt om ons te wagen aan totaal-uitspraken over deze complexe dimensies. Om die reden moeten ze eerder gezien worden als een indicatie.

23.1 Bruisende steden?

De leegloop van de steden is een schrikbeeld. Minder inwoners betekent minder inkomsten voor de steden en dat laat zich voelen in hun financiële slagkracht. Een verloederde stad is ook vanuit ecologisch standpunt onaanvaardbaar. Om nog maar te zwijgen van de sociale problemen die opduiken wanneer het ‘sociaal weefsel’ gaten begint te vertonen. We bekijken of mensen nog altijd massaal wegtrekken uit de stedelijke gebieden. Steden kenmerken zich door een diversiteit op velerlei vlakken. Wil de stad zich een bruisend karakter aanmeten, dan moet zij onder andere over een evenwichtige, dynamische leeftijdsmix beschikken. Een demografische schets van deze centrumsteden is hier dan ook onontbeerlijk. We bekijken de verhouding actieven/niet-actieven en gaan na of de uitstroom van actieven opgevangen wordt door de instroom. Om een stad economisch aantrekkelijk te maken vormen nieuw opgerichte ondernemingen een

belangrijke hefboom. Naast meer economische activiteit binnen de stad, moeten de steden volgens de Vlaamse regering broedplaatsen zijn van creatief ondernemerschap. De cijfers rond het aantal opgestarte bedrijven geven ons hierin inzicht.

Bevolking

In 2001 woonde bijna een kwart van de Vlaamse bevolking in een van de dertien centrumsteden en het **aantal stedelingen** stijgt sinds kort. Anno 2001 groeide de bevolking in 11 centrumsteden aan. Enkel Antwerpen en Kortrijk blijven kampen met een aanhoudend bevolkingsverlies. Terwijl de bevolking in de centrumsteden afgenomen is ten opzichte van 1995, is deze in Vlaanderen lichtjes toegenomen. De bevolkingsgroei hangt zowel af van de natuurlijke aangroei, dit is het aantal geboorten verminderd met de sterften, als van het

DEMOGRAFIE					
	INWONERS		VERGRIJZING	ONTGROENING	AFHANKELIJKHEIDSGRAAD
	2001	INDEX (BASISJAAR 1995)			
Antwerpen	445.570	97,1	25,6	21,8	90,0
Gent	224.685	98,8	23,6	21,1	80,7
Brugge	116.559	100,2	24,3	21,5	84,8
Leuven	88.581	101,6	21,6	19,8	70,7
Aalst	76.470	100,3	24,0	20,4	80,1
Mechelen	75.560	99,8	23,4	23,6	88,7
Kortrijk	74.543	98,0	24,7	22,6	89,6
Hasselt	68.373	101,3	22,5	20,5	75,4
Sint-Niklaas	68.364	100,0	23,4	22,5	84,7
Oostende	67.334	97,8	30,5	18,6	96,3
Genk	62.860	101,4	18,9	26,1	81,7
Roeselare	54.376	101,4	23,0	23,1	85,4
Turnhout	38.714	100,5	22,4	21,4	78,0
13 steden	1.461.989	99,0	24,4	21,7	84,7
Vlaanderen	5.952.552	101,5	22,3	22,8	82,2

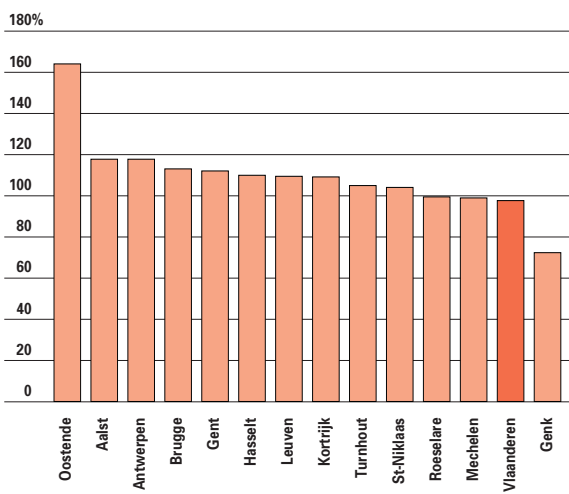
23.1 Aantal inwoners, index (basisjaar 1995), vergrijzing, ontgroening en afhankelijkheidsgraad in de 13 centrumsteden en het Vlaamse Gewest. Bron: NIS, APS-bewerking.

Vergrijzing: $((60+) / \text{totale bevolking}) * 100$

Ontgroening: $((0-19) / \text{totale bevolking}) * 100$

Afhankelijkheidsgraad: $((0-19)+(60+) / (20-59)) * 100$

VEROUDERING

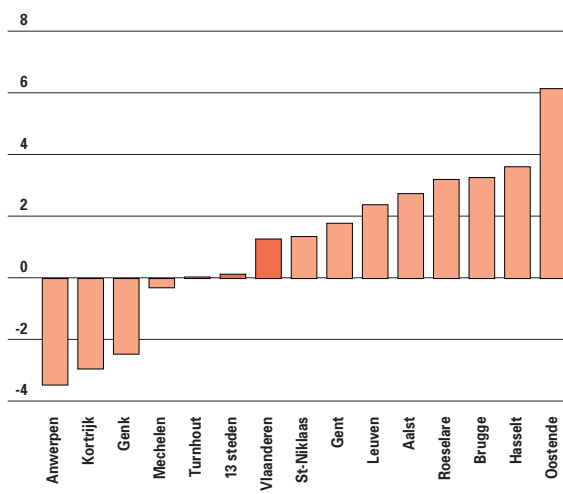
23.2 Veroudering in de centrumsteden in 2001.
Bron: NIS, APS-bewerking.
Veroudering: $((60+) / (0-19)) * 100$

migratiesaldo, de inwijkingen verminderd met de uitwijkingen. Globaal gezien is de natuurlijke aangroei tijdens het vorig decennium in de meeste centrumsteden positief gebleven. Zo vonden we een onafgebroken positieve natuurlijke aangroei in volgende acht centrumsteden: Genk, Gent, Hasselt, Leuven, Mechelen, Roeselare, St-Niklaas en Turnhout. Het negatieve migratiesaldo was tijdens het voorbije decennium dus voor het grootste stuk verantwoordelijk voor de bevolkingsafname in de centrumsteden. Dit wordt iets verder besproken.

De **veroudering** geeft de verhouding weer van de mensen ouder dan 60 ten opzichte van de mensen jonger dan 19. Het geeft zowel uitdrukking aan de vergrijzing als de ontgroening van de bevolking. Veroudering is een fenomeen dat zich ook op het Vlaams niveau aftekent, maar in de steden zet het zich sneller door. Enkel Genk vormt hierop een uitzondering. Oostende aan de andere kant, is de stad met de grootste veroudering. Oostende moet men hier duidelijk onderscheiden van de andere centrumsteden, omdat het de aantrekkingskracht van een kuststad bezit. Vooral voor de oudere bevolking is Oostende een trekpleister. Dit heeft ook zijn gevolgen voor de andere demografische maten die hierna aan bod komen. Ook in Antwerpen en Aalst zet de veroudering zich sterk door.

De hoogste vergrijzingsgraad vinden we in Oostende, waar men bovendien kampt met de zwaarste ontgroening. Deze fenomenen van vergrijzing en ontgroening wegen evenals de veroudering zwaarder door in de steden dan in het Vlaamse Gewest.

MIGRATIESALDO

23.3 Migratiesaldo in 2000 per 1000 inwoners. Bron: NIS, APS-bewerking.
Migratiesaldo is het aantal inwijkingen verminderd met het aantal uitwijkingen (hier op gemeentelijk niveau).

Leuven en Genk evenwel hebben een tragere vergrijzing dan het Vlaamse Gewest. En qua ontgroeningsbeweging scoren Genk, Mechelen en Roeselare beter dan het Vlaamse Gewest.

De **afhankelijkheidsgraad** (de verhouding van de mensen tot 19 jaar en ouder dan 60 tot de mensen uit de leeftijdsgroep 20 tot 59 jaar) geeft een idee van de verhouding tussen de actieve bevolking en de niet-actieven. Voor de helft van de centrumsteden is de afhankelijkheidsgraad hoger dan voor het Vlaamse Gewest. Oostende en Antwerpen vertonen de grootste afhankelijkheidsgraden. Turnhout, Hasselt en Leuven aan de andere kant laten het Vlaamse Gewest ver achter zich liggen.

De centrumsteden kampten sedert lang met stadsvlucht. Jaar na jaar viel de **migratiebalans** negatief uit voor het totaal van de centrumsteden. Mensen verlieten de centrumsteden voor andere oorden, maar 2000 vormt een breuk in deze trend. In 2000 zien we voor het eerst sinds 1993 het totaal aantal inwoners van de 13 centrumsteden stijgen. Dat is niet enkel te danken aan het geboorteoverschot. Voor het eerst sedert 1992 was er nu ook een migratieoverschot. Voor maar liefst 9 van de 13 centrumsteden was 2000 het jaar waarin ze meer mensen verwelkomden dan uitzwaaiden. De eerste tekenen daarvan waren al te zien in 1997. Toen waren er al drie centrumsteden met een positief migratiesaldo. Enkel Antwerpen, Mechelen, Kortrijk en Genk hadden in 2000 een negatieve migratiebalans.

STARTERS

	AANTAL STARTENDE BEDRIJVEN		AANDEEL IN DE CENTRUMSTEDEN	
	2000	INDEX (BASIS 1995)	2000	INDEX (BASIS 1995)
Antwerpen	2.624	78,1	34,0	101,0
Gent	1.358	87,7	17,6	113,4
Brugge	520	72,0	6,7	93,2
Leuven	512	86,8	6,6	112,3
Hasselt	413	79,4	5,4	102,8
Kortrijk	384	71,1	5,0	92,0
Aalst	359	74,3	4,7	96,2
Mechelen	337	70,4	4,4	91,0
Oostende	282	62,9	3,7	81,4
St Niklaas	279	68,6	3,6	88,7
Roeselare	249	69,9	3,2	90,5
Genk	221	73,4	2,9	95,0
Turnhout	179	77,8	2,3	100,7
13 steden	7.717	77,3	100,0	-
Vlaanderen	26.890	76,6	-	-

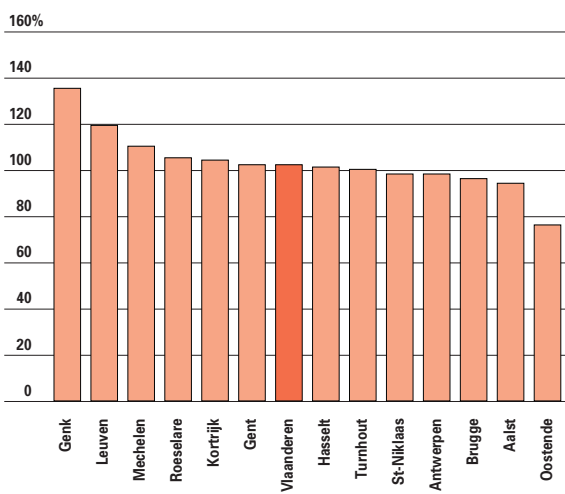
23.4 Aantal startende bedrijven en het aandeel van een bepaalde stad in het totaal van de centrumsteden. Cijfers van 2000 en evolutie tussen 1995 en 2000 (basis index = 1995). Bron: Graydon.

Economie

1. Doorstromingscoëfficiënt

De uitstroom van gepensioneerden moet gecompenseerd worden door een voldoende instroom van jongeren. Daarom vergelijken we de groep 50 tot 64-jarigen met de groep 10 tot 24-jarigen. Hoe

DOORSTROMINGSGRAAD

23.5 Doorstromingsgraad 2001. Bron: NIS, APS- bewerking.
Doorstromingsgraad: $((50-64)/(10-24)) * 100$.

meer deze **doorstromingsgraad** boven de 100 ligt, hoe meer een voldoende instroom gegarandeerd kan worden. ‘Jonge’ uitschieters die het beter doen dan het Vlaamse gemiddelde zijn Genk, Leuven en Mechelen. Aan de andere kant van het spectrum tekenen zich de grootste problemen af in Oostende. Ook hier is de hoedanigheid van kuststad voor een groot deel verantwoordelijk. In 2001 zijn de jongeren in Aalst en Brugge heel wat kleiner in aantal dan de ouderen. Hier vinden we bijgevolg geen garantie voor een voldoende instroom.

2. Startende bedrijven

De oprichting van **nieuwe ondernemingen** is een goede indicator van het economisch leven. Van de bedrijven die in het Vlaamse Gewest worden opgericht, staat voor bijna 29% de wieg in een centrumstad. Gent, Leuven en Hasselt hebben hun aandeel in het totaal van de centrumsteden aanzienlijk verbeterd ten opzichte van vijf jaar geleden. Oostende en St-Niklaas aan de andere kant, zien hun aandeel afnemen.

In vergelijking met 1995 is het aantal nieuwe oprichtingen in de centrumsteden met 23% gedaald, een trend die ook terug te vinden is op Vlaams niveau.

23.2 Leefbare steden?

Volgens de beleidsnota moet een leefbare stad drie centrale functies verenigen: wonen, werken en leven. Elk van deze drie elementen dragen bij tot een leefbare stad. Het wonen moet bijgevolg terug voor iedereen betaalbaar zijn. De verkoopprijzen van bouwgrond, appartementen, kleine, middelgrote en grote woningen geven ons hierin inzicht.

Een beoogd effect van deze regering is een daling van het aantal bestaansminimumtrekkers en werklozen. De cijfers van uitkeringsafhankelijken en werkloosheid brengen hieromtrent duidelijkheid. Hoe het gesteld is met de lokale tewerkstelling, vertelt de werkgelegenheidsgraad ons.

Wonen

Bouwen of een grote woning kopen is duurder in de centrumsteden dan algemeen in het Vlaamse Gewest. De bouwgrond werd tussen 1997 en 2000 in de steden maar liefst 51% duurder en de grote woningen 28%.

Een kleine of middelgrote woning of een appartement kopen is dan weer duurder in het Vlaamse Gewest dan in de steden. In het Vlaamse Gewest stegen deze prijzen ten opzicht van 1997 met 20%.

1. Bouwgrond

In 2000 moesten we in het Vlaamse Gewest gemiddeld 55,06 euro neertellen voor een vierkante meter **bouwgrond** en in de steden was dit 68,29 euro.

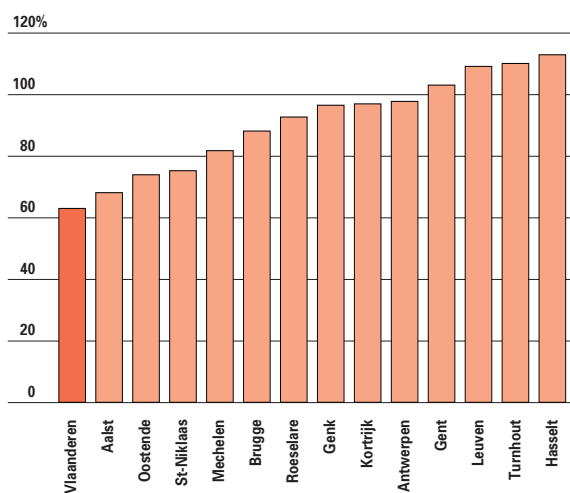
Tussen 1997 en 2000 stegen deze prijzen in het Vlaamse Gewest met 47% en in de steden met maar liefst 51%. De prijzen stegen het minst in Mechelen (4%) en Turnhout (17%). De spectaculairste stijging viel Antwerpen te beurt (90%).

De Antwerpse prijs per vierkante meter is ondertussen tweemaal zo hoog als het stedelijk gemiddelde. In 1997 vonden we de duurste vierkante meter in Antwerpen, Turnhout en Leuven. Anno 2000 ziet deze top drie er als volgt uit: Antwerpen, Brugge en Oostende. Zowel in 1997 als in 2000 waren Hasselt en Genk het goedkoopst.

VERKOOPPRIJS				
	WONINGEN			
	M ² PERCEEL BOUWGROND	APPARTEMENTEN	KLEIN EN MIDDELGROOT	GROOT
Antwerpen	148,08	72.833,30	76.521,93	335.055,21
Brugge	91,06	99.320,55	91.829,59	310.707,15
Oostende	91,05	82.985,97	81.483,67	269.466,46
Leuven	79,10	78.767,21	101.521,91	275.410,46
Sint-Niklaas	76,63	80.885,25	70.949,15	251.658,41
Gent	74,94	83.160,02	74.623,98	268.213,07
13 Steden	68,29	79.372,76	78.369,68	278.873,60
Turnhout	64,84	83.995,05	80.952,81	298.632,72
Aalst	57,95	93.543,36	76.273,45	233.285,51
Kortrijk	57,94	108.115,15	68.266,75	302.944,94
Vlaanderen	55,06	92.981,76	84.771,86	262.733,80
Roeselare	54,21	99.280,39	76.976,55	272.552,92
Mechelen	50,99	65.624,76	69.248,26	217.157,71
Hasselt	47,92	88.145,03	91.910,44	216.928,34
Genk	40,40	85.500,35	84.055,12	226.552,29

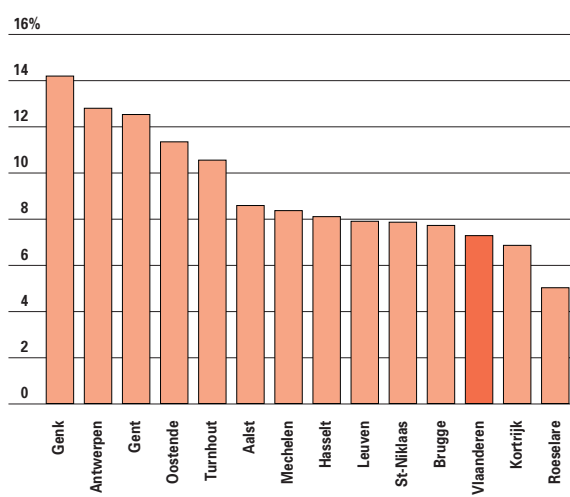
23.6 Gemiddelde verkoopprijs voor bouwgrond (per vierkante meter), appartementen en woningen in 2000, in euro. Bron: Stadim.

WERKGELEGENHEIDSGRAAD

23.7 Werkgelegenheidsgraad in 1999. Bron: steunpunt WAV.
Werkgelegenheidsgraad: aantal lokaal beschikbare arbeidsplaatsen / bevolking van 18-64 jaar, in %.

WERKLOOSHEIDSGRAAD

23.8 Werkloosheidsgraad in 1999. Bron: steunpunt WAV.
Werkloosheidsgraad: werklozen / effectieve beroepsbevolking, in %.
Effectieve beroepsbevolking: werkenden + ILO-werklozen.

2. Appartementen

In 2000 was de gemiddelde **verkoopprijs** van een appartement in het Vlaamse Gewest 92.981,76 euro, in de steden was dit 79.372,76 euro. Ook de verkoopprijzen van appartementen zijn dus sinds 1997 fors gestegen; in het Vlaamse Gewest met 21% en in de steden met 16%. De sterkste toename vinden we in Kortrijk (35%). De top drie van duurste steden is in 2000 een louter West-Vlaams onderonsje: Kortrijk, Brugge en Roeselare. Zowel in 1997 en 2000 was de gemiddelde prijs van een appartement het goedkoopste in Antwerpen en Mechelen.

3. Kleine en middelgrote woningen

In 2000 vonden we gemiddeld voor 84.771,86 euro een **kleine of middelgrote woning** in het Vlaamse Gewest, in de steden was dit voor 78.369,68 euro. Zowel de steden als het Vlaamse Gewest ondergingen een stijging van 20% in de gemiddelde verkoopprijzen ten opzichte van 1997. Hasselt maakt de grootste stijging (35%) door en St-Niklaas de kleinste (9%). In 1997 waren er slechts drie steden duurder dan het gemiddeld in het Vlaamse Gewest: Leuven, Brugge en Gent. Ook in 2000 zijn slechts drie steden duurder, maar de lijst is licht veranderd: Leuven, Hasselt en Brugge. Mechelen en Kortrijk blijken de goedkoopste verkoopprijzen te hebben.

4. Grote woningen

In 2000 betaalden we voor een **grote woning** in het Vlaamse Gewest gemiddeld 262.733,80 euro, in de steden was dit 278.873,60 euro. De prijzen in het Vlaamse Gewest stegen met 29% en in de steden met 28% ten opzichte van 1997. De sterkste stijging vonden we in Turnhout (77%) en de kleinste in Leuven (3%). Turnhout rukt daarmee fors op in de stedenklassering: van bijna de goedkoopste stad in 1997, naar een vierde plaats in 2000. In 1997 zag de top drie er als volgt uit: Leuven, Antwerpen en Kortrijk. In 2000 was dit Antwerpen, Brugge en Kortrijk. In 2000 waren de goedkoopste steden Mechelen en Hasselt.

Werken

Het aantal jobs en het aantal werklozen in de steden laten een paradox zien. De werkgelegenheidsgraad ligt in alle centrumsteden hoger dan in het Vlaamse Gewest. Er zijn dus bijzonder veel jobs te vinden in een stad. En tegelijk ligt de werkloosheidsgraad boven het Vlaamse gemiddelde. Er zijn dus tegelijk opvallend veel werklozen in de Vlaamse steden. In 1999 troffen we er een werkloosheidsgraad van ongeveer 10% aan.

Het **aantal arbeidsplaatsen** neemt in alle steden behalve Kortrijk toe. In Hasselt, Turnhout, Leuven en Gent zijn er ondertussen zelfs meer tewerkstellingsplaatsen dan inwoners. De lokale ondernemingen moeten dan ook rekruteren uit de omliggende omgeving.

De kloof van de **stedelijke werkloosheid** met die van het Vlaamse Gewest is er daarentegen nog groter op geworden. Ten opzichte van 1996 daalde de werkloosheid in het Vlaamse Gewest met 26% en in de centrumsteden met 20%. Van alle centrumsteden vinden we de hoogste daling in Roeselare (29%) en

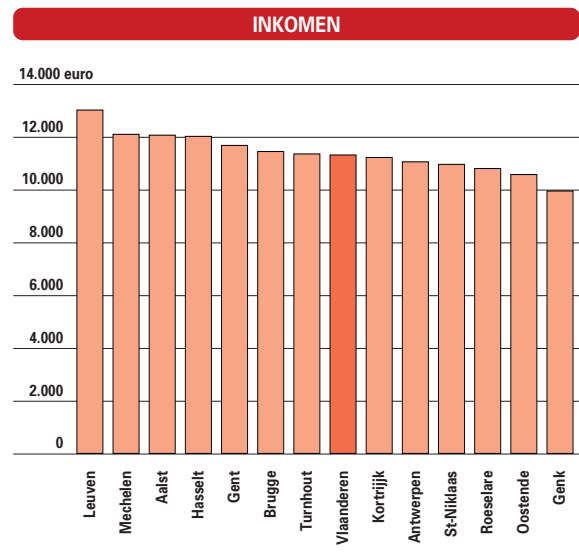
de kleinste in Oostende (12%). Zowel in 1996 als in 1999 lag de werkloosheidsgraad het hoogst in Gent, Antwerpen en Gent en het laagst in Kortrijk en Roeselare.

Inkomen

In alle centrumsteden en in het Vlaamse Gewest ligt het **gemiddeld inkomen** in 1999 hoger dan in 1996. De toename in het Vlaamse Gewest was van een orde van 12%. De grootste toename vinden we in Gent (15%) en de kleinste in Mechelen (8%). Deze kleinste toename verdringt Mechelen evenwel niet van zijn tweede plaats die het ook al in 1996 innam. Leuven blijft in 1999 de stad met het hoogste gemiddeld inkomen.

Armoede

Het **aantal bestaansminimumtrekkers** is in het Vlaamse Gewest met 2% gestegen en in de centrumsteden met 5% ten opzichte van 1995. In zes centrumsteden is het aantal bestaansminimumtrekkers afgenomen, in zeven toegenomen. Antwerpen, Oostende en Gent zijn de koplopers, met meer dan 13,5 bestaansminimumtrekkers per duizend inwoners.

23.9 Gemiddeld inkomen per inwoner 1999, in euro. Bron: NIS.

In alle centrumsteden is het percentage WIGW's gedaald. De grootste daling vonden we in Roeselare (28%). Ondanks deze grote afname, heeft Roeselare nog steeds het tweede hoogste aantal WIGW's. Oostende blijft koploper.

ARMOEDE IN 2000

	BM		WIGW	
	PER 1000 INWONERS	INDEX (BASIS 1995)	%	INDEX (BASIS 1995)
Genk	3,1	78,8	6,1	83,5
Roeselare	3,7	87,1	7,3	72,4
Vlaanderen	4,7	101,9	5,9	74,4
Hasselt	5,6	96,9	5,5	82,2
Aalst	5,6	103,5	6,3	75,4
Sint-Niklaas	6,3	100,6	6,4	76,8
Brugge	6,4	87,0	5,9	69,6
Turnhout	7,0	104,8	5,6	77,8
Kortrijk	8,9	109,2	7,0	78,8
Leuven	9,6	95,7	6,1	86,1
Mechelen	10,4	100,8	6,1	77,1
13 steden	10,7	105,2	6,3	78,3
Antwerpen	13,8	114,8	6,0	80,3
Oostende	15,0	98,3	7,8	77,9
Gent	15,5	106,0	6,7	77,9

23.10 Bestaansminimumtrekken en WIGW's. Cijfers van 2000 en evolutie tussen 1995 en 2000 (basis index=1995). Bron: Kuispuntbank Sociale Zekerheid.

23.3 Veilige steden?

De Vlaamse regering wil steden waarin iedereen zich veilig voelt. Vooreerst moet de reële onveiligheid fors dalen en dit moet een verhoogd veiligheidsgevoel bij de stadsbewoners teweegbrengen. We baseren ons op de criminele feiten zoals die verzameld worden in de politionele criminaliteitsstatistieken. Toch vermelden dat deze objectief geregistreerde criminaliteit slechts een deel van de werkelijke criminaliteit weergeeft. Schommelingen in criminaliteitscijfers zijn soms terug te brengen tot een intensievere opsporing en strafvervolgning. Verschillen tussen steden kunnen te wijten zijn aan lokale verschillen in doelgroepenbeleid. Voor het meten van de subjectieve onveiligheid bij de bevolking, beroepen we ons op de federale veiligheidsmonitor.

Objectieve veiligheid

Aan de hand van het **aantal criminele feiten** bekijken we de objectieve veiligheid. Hieronder verstaan we

alle feiten die aanleiding gaven tot het opstellen van een proces verbaal en in een later stadium naar het bevoegde parket werden gezonden. Zowel pogingen als voltooide criminele acties zijn hierin opgenomen. In 2000 speelde maar liefst 38% van de geregistreerde criminele feiten in het Vlaamse Gewest zich af in de centrumsteden. Het jaar voordien was dat nog 40%. In 2000 zien we een afname van de criminele feiten tegenover het jaar daarvoor, zowel in het Vlaamse Gewest (5%) als in de centrumsteden (10%). Enkel Brugge, Genk en Roeselare registreerden meer criminele feiten in 2000. Als we de feiten relateren aan de inwoners zien we dat we in 2000 de grootste criminaliteitsgraad, dit is het aantal feiten per maand per 1.000 inwoners, aantreffen in Mechelen (11,2), Oostende (10,2) en Leuven (10,1). Met geen enkele uitzondering hebben alle centrumsteden een grotere criminaliteitsgraad dan Vlaanderen (5,7). De laagste criminaliteitsgraad vinden we in Roeselare (6,8), Brugge (7,1) en Genk (7,3).

CRIMINALITEIT						
	CRIMINELE FEITEN			CRIMINALITEITSGRAAD NAAR HOOFDRUBRIEKEN (2000)		
	2000	1999	INDEX (BASIS 1995)	DIEFSTAL EN AFPERSING	(GEWELDDADIGE) MISDRIJVEN TEGEN	
					DE EIGENDOM	DE LICH. INTEGRITEIT
Antwerpen	49.371	57.921	85,2	6,3	0,8	0,5
Gent	22.964	26.777	85,8	4,3	0,9	0,7
Leuven	10.702	12.472	85,8	4,1	2,2	1,1
Mechelen	10.177	10.313	98,7	6,2	1,0	0,8
Brugge	9.836	9.753	100,9	3,6	1,1	0,5
Oostende	8.267	9.210	89,8	4,9	1,1	0,8
St-Niklaas	7.596	8.964	84,7	4,1	1,0	0,8
Aalst	7.241	7.426	97,5	2,9	1,0	0,8
Hasselt	7.199	7.419	97,0	5,7	0,7	0,6
Kortrijk	7.105	7.476	95,0	4,3	1,0	0,6
Genk	5.477	5.416	101,1	3,3	0,9	0,6
Turnhout	4.464	4.753	93,9	3,8	1,1	0,7
Roeselare	4.443	4.349	102,2	3,4	0,9	0,5
13 steden	154.842	172.249	89,9	4,9	1,0	0,6
Vlaanderen	405.144	426.793	94,9	2,7	0,7	0,4

23.11 Alle feiten die een aanleiding gaven tot het opstellen van een P.V. in 1999 en 2000. Basis index=1999. Bron: Algemene Politie-Steundienst. Criminaliteitsgraad: aantal criminele feiten per maand per 1.000 inwoners.

SUBJECTIEVE ONVEILIGHEID

	2000	1998		2000	1998
ALTIJD			VAAK		
Mechelen	4,8	9,9	Mechelen	19,8	16,7
Antwerpen	4,7	4,8	Antwerpen	13,4	11,8
Aalst	4,3	2,3	Gent	10,8	7,0
Gent	2,8	1,8	St-Niklaas	9,2	7,0
Hasselt	2,6	2,4	Oostende	9,1	6,2
Genk	2,4	2,4	Kortrijk	9,1	6,8
St-Niklaas	2,2	1,7	Aalst	9,0	7,0
Vlaanderen	2,0	2,1	Genk	8,5	7,5
Kortrijk	1,7	3,4	Vlaanderen	8,3	5,7
Leuven	1,6	2,6	Hasselt	6,7	7,3
Brugge	1,4	1,1	Brugge	5,9	6,2
Oostende	1,1	4,0	Leuven	4,9	3,2

23.12 Algemeen onveiligheidsgevoel in 1998 en 2000. Percentage respondenten dat aangeeft zich 'altijd' of 'vaak' onveilig te voelen.
Bron: Federale veiligheidsmonitor.

Ook opgedeeld naar **soort misdrijf** blijven de criminaliteitscijfers hoger voor de centrumsteden dan voor het Vlaamse Gewest. De voornaamste criminele feiten situeren zich in de rubrieken diefstal en afpersing, gewelddadige misdrijven tegen de eigendom en misdrijven tegen de persoonlijke integriteit. De criminaliteitsgraad voor diefstal en afpersing is het grootst in Antwerpen, Mechelen en Hasselt. Leuven voert de rangschikking aan voor misdrijven tegen zowel de eigendom als de persoonlijke integriteit.

Subjectieve veiligheid

In de federale veiligheidsmonitor vinden we een vraag terug die peilt naar het algemeen **onveiligheidsgevoel**. Op de vraag 'gebeurt het dat u zich onveilig voelt?' konden de respondenten opteren voor de antwoordcategorieën: altijd, vaak, soms, zelden of nooit. Een minderheid van de bevolking voelt zich altijd onveilig. Bij de meeste steden gaat

het over minder dan 3% van hun bevolking. In Mechelen, Antwerpen en Aalst voelt zich iets meer dan 4% altijd onveilig. Het subjectief onveiligheidsgevoel in deze categorie ligt in Kortrijk, Leuven, Brugge en Oostende onder het Vlaamse cijfer. Dit terwijl Leuven en Oostende in de top drie stonden bij de steden met de hoogste criminaliteitsgraad. In het Vlaamse Gewest en in de centrumsteden is er algemeen een afname van de mensen die beweren zich altijd onveilig te voelen. Hier tegenover staat dat meer mensen zich wel 'vaak' onveilig voelen. De mensen die zich zelden of nooit onveilig voelen, zijn ook in getale gedaald. In 1998 vonden we vier centrumsteden waar meer dan 10% van de bevolking zich altijd of vaak onveilig voelde. In 2000 zijn dit inmiddels acht centrumsteden geworden. Uitschieters zijn Mechelen (24,6%) en Antwerpen (18,0%). In het algemeen voelen de mensen zich het veiligst in Brugge en Leuven.

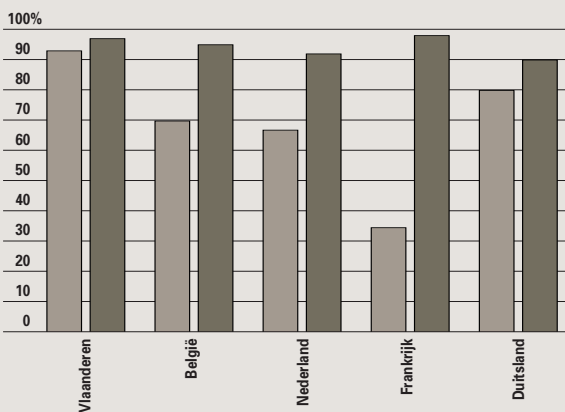
Focus: in de ban van ICT

hoofdstuk

24

Kerncijfers

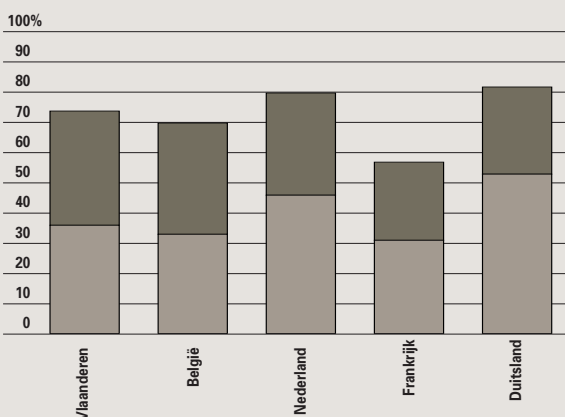
SCHOLEN EN INTERNET

Europese vergelijking aantal lagere en secundaire scholen met internetaansluiting (start academiejaar febr. 2001).

Bron: Commission of the European Communities, Digikids.

KMO'S EN INTERNET

Europese vergelijking internetgebruik bij KMO's (lente 2000). Vlaamse cijfers op basis van onderzoek 'Internetstatistieken' mei 2001, waarbij KMO's bedrijven zijn met minder dan 200 werknemers i.p.v. 250 werknemers voor alle Europese landen.

Bron: Eurobarometer, MVG afdeling Media.

Blikvangers

- Vlaanderen behoort tot het Europees kop-peloton in het aantal internetaansluitingen in lagere en secundaire scholen en het aantal leerlingen per pc.
- Het aantal tewerkgestelden in de ICT-sector ligt in Vlaanderen iets boven het Europees gemiddelde.
- In 1997 had één op tien pc-bezitters thuis toegang tot het internet. In 2001 is dat opgelopen tot zes op tien.
- Het Vlaams internetgebruik bij KMO's ligt iets boven het Europees gemiddelde.
- Het particuliere bezit van ICT-toestellen schommelt rond het Europees gemiddelde.
- 48% van de Vlamingen maakt minstens eenmaal per maand gebruik van een pc. Iets meer dan een derde van het internet.
- Op het werk maakt één op drie minstens eenmaal per maand gebruik van internet of e-mail.
- De digitale kloof naar leeftijd, opleiding en in mindere mate geslacht blijft anno 2001 een realiteit in Vlaanderen.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/ict

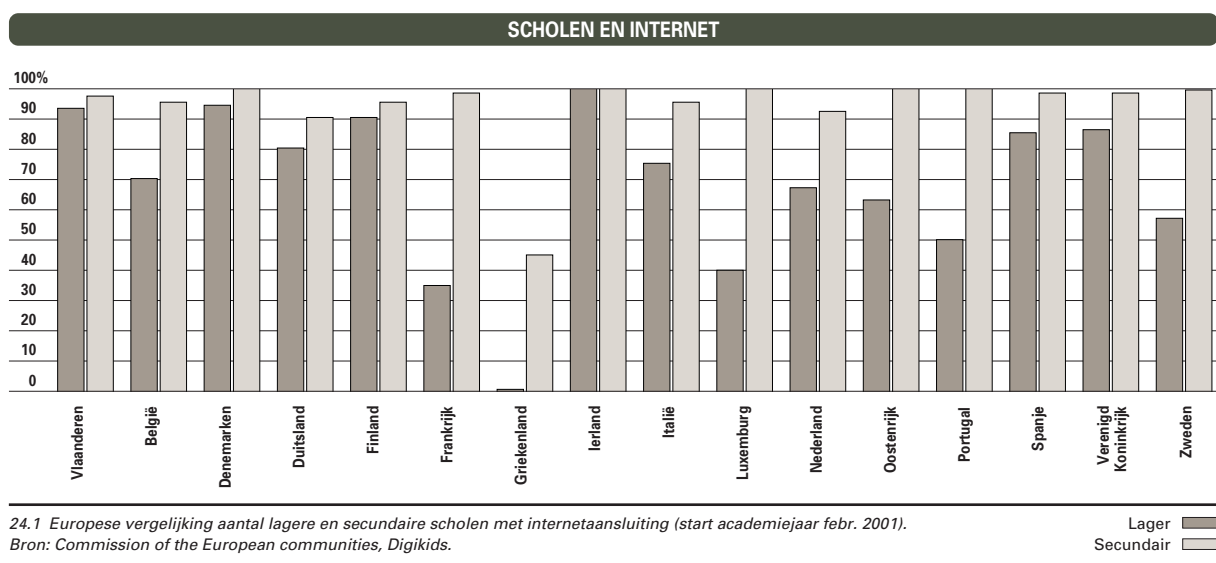
Sms'en, internetten, e-mailen, e-business, e-government... zijn allemaal termen die een decennium geleden nog niet bestonden maar die ondertussen steeds meer deel uitmaken van onze leef-, leer- en werkwereld. Bovenstaande termen vallen onder de noemer ICT of voluit informatie- en communicatietechnologie. Onder ICT verstaan we 'alle technologie die nodig is voor het verzamelen, het opslaan, het bewerken en het doorgeven van informatie in gedematerialiseerde vorm'.

Door de snelle ontwikkelingen binnen ICT - zoals de computernetwerken, telecommunicatie met de derde generatie mobiele toestellen, breedband voor internet en mobiel internet - spreken sommige wetenschappers over een technologische revolutie vergelijkbaar met de industriële revolutie van de 18e-19e eeuw. Net als andere technologische revoluties zal de ICT-revolutie alle domeinen van het maatschappelijk en individueel leven beïnvloeden. Het informatietijdperk zal de maatschappij grondig herstructureren. Nieuwe technologie maakt nieuwe sociale vormen en processen mogelijk. Er is een continu innoverend proces aan de gang waarbij elke nieuwe technologie wordt gebruikt om te komen tot nieuwe ontdekkingen en een nieuwere technologie. De effecten van de nieuwe technologieën dringen nu al door in het dagelijkse leven van elke burger. De digitalisering van informatie maakt dat het gebruik van de telefoon, de tv en de computer elkaar meer en meer zullen overlappen. Het project e-VRT 'Digitaal Thuisplatform' om het televisietoestel als computer te gebruiken is daarvan een mooi voorbeeld.

De regeringsverklaring (juli 1999), de septemberverklaring (2000), de beleidsnota's, beleidsbrieven

en actieplannen van de verschillende Vlaamse ministers en het project Kleurrijk Vlaanderen onderstrepen de wil van de Vlaamse overheid om Vlaanderen volwaardig deel te laten uitmaken van de informatiesamenleving. De beleidsnota media 2000-2004 formuleert het als volgt: "Onze maatschappij wordt stilaan een informatiemaatschappij waar toegang tot informatie gevolgen heeft voor iedere burger. Het wordt tevens een bepalende factor voor de performantie van een land of regio. (...) Vlaanderen heeft de plicht om in te spelen op de opportuniteiten geboden door de informatiemaatschappij, zo niet loopt Vlaanderen een achterstand op die in deze snel evoluerende wereld moeilijk in te halen is. (...) Daarnaast kan eveneens worden opgemerkt dat in Vlaanderen zelf het gevaar bestaat van een oneven verdeling, het gevaar van de duale maatschappij. Iedere Vlaamse burger, ieder Vlaams bedrijf of overheid, ... moet de mogelijkheid hebben om deel te nemen aan deze nieuwe informatiemaatschappij".

Voor het uitvoeren van deze beleidsoptie heeft Vlaanderen nood aan een geïntegreerde benadering van ICT. Daartoe is door de Vlaamse minister van economie, ruimtelijke ordening en media het [eFl@anders](#) - Digitaal Actieplan Vlaanderen uitgewerkt. Met dit plan wenst de Vlaamse regering aan te sluiten bij de doelstellingen en krachtlijnen van het eEurope 2002 actieplan. Tegelijkertijd wil zij echter verder en dieper gaan. Verder door er uitdrukkelijk naar te streven zich niet te beperken tot de rol van meeloper en geen vrede te nemen met een beperkte inhaalbeweging, maar door de ambitie te hebben om op te rukken naar het koppeloton van de Europese informatiesamenleving. Dieper door

nog meer dan in het eEurope 2002 actieplan aandacht te hebben voor het vermijden van het ontstaan van een digitale kloof en het bestrijden van sociale uitsluiting, door te streven naar een inclusieve en democratische kennismaatschappij waarin iedereen in staat is om actief deel te nemen aan de informatiesamenleving en te genieten van al haar voordelen.

De uitvoering van het eFl@nders - Digitaal Actieplan Vlaanderen is momenteel volop bezig en verloopt via een vijftal hoofdkrachten (Beleidsbrief Media 2002). Ten eerste is het noodzakelijk te komen tot een hoogwaardige en toegankelijke infrastructuur. Het investeren in mensen en vaardigheden vormt de tweede krachtlijn. Door het opteren voor e-government en de uitbouw van de ICT-basis van het economische weefsel moet het digitale Vlaanderen gestimuleerd en versterkt worden. De vierde krachtlijn staat voor het streven naar een inclusieve en democratische informatiesamenleving. Tot slot vergt het welslagen van dit ambitieuze project onder meer samenwerking, sensibilisering en het continu meten en monitoren van de informatiematschappij (ICT-monitor).

In een eerste luik van deze focus wordt nagegaan of Vlaanderen op het vlak van leren, werken en leven reeds een plaats heeft verworven in het koppeloton van de Europese informatiesamenleving.

Het tweede luik buigt zich over de vraag of elke burger in Vlaanderen deelneemt aan de gedigitaliseerde leefwereld en hoe men tegenover een dergelijke leefwereld staat? Daarvoor werden de gegevens van de APS-survey 2001 gebruikt. Voor de aspecten levenslang leren en ICT en e-government verwijzen we respectievelijk naar het hoofdstuk Onderwijs en

vorming, Aspecten van goed bestuur en de focus 'Levenslang Leren', elders in dit boek.

Vlaamse ICT in Europese context

1 Leren

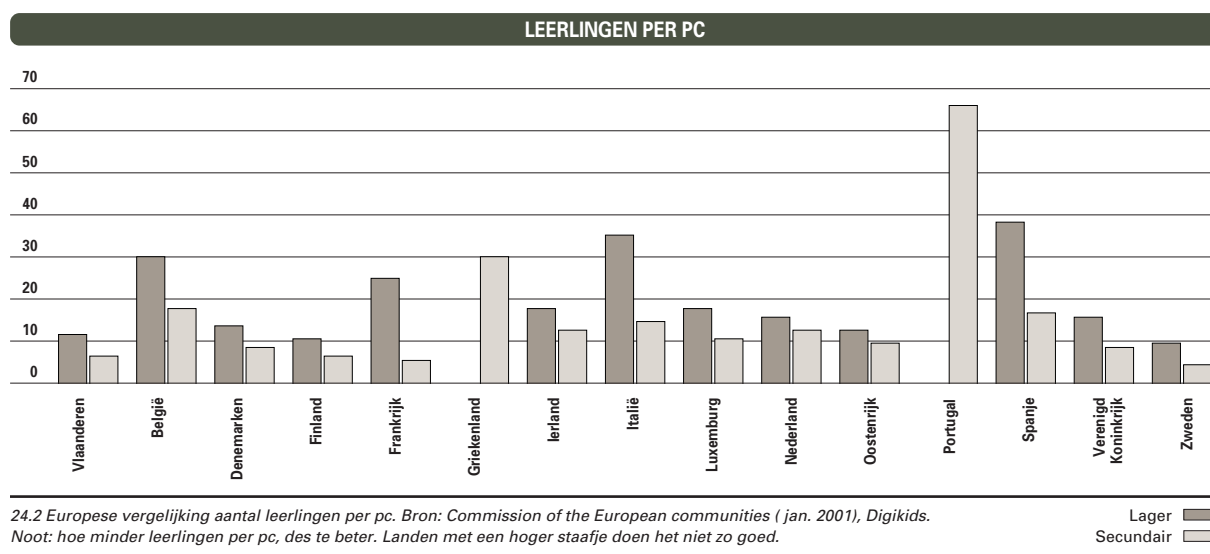
Een van de krachtlijnen van het eFl@nders – Digitaal Actieplan Vlaanderen is het investeren in mensen en vaardigheden. Het aanbod op de arbeidsmarkt van ICT-geschoolden hangt grotendeels af van het goed voorbereiden van de jeugd en van het (bij)scholen van bestaande werkkrachten. Onderwijs en de werkopleidingen moeten dus aangepast worden aan de noden van de huidige kennisgebaseerde economie. Daarom werden op basis van het eEurope 2002 actieplan enkele specifieke ICT-doelstellingen opgesteld.

Alle scholen tegen eind 2001 aansluiten op internet is er één van. In januari 2001 was 97 procent van de secundaire scholen in Vlaanderen aangesloten op het internet. Bij de lagere scholen was dat 93%.

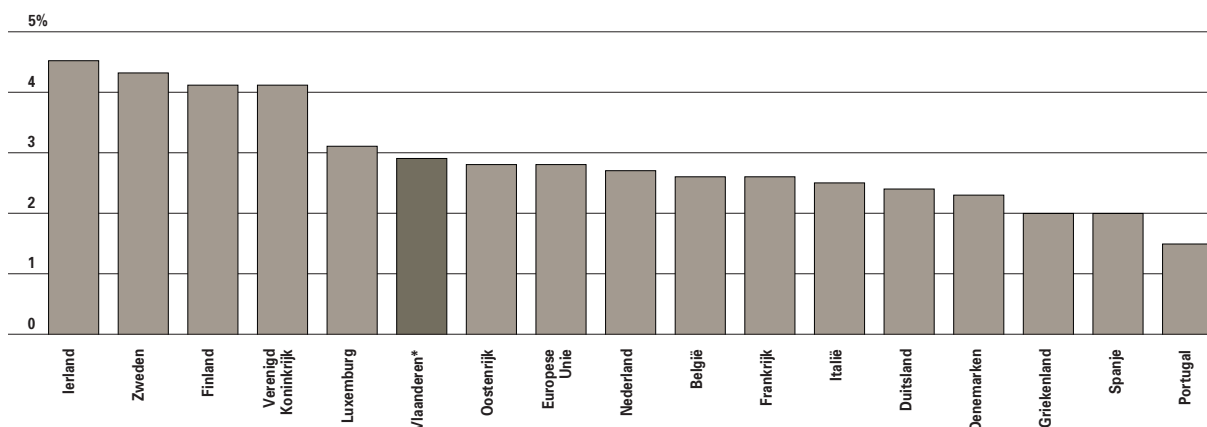
Wat het aantal leerlingen per pc betreft, zit Vlaanderen in het Europees koppeloton. In het lager onderwijs is er één computer per 12 leerlingen. In het secundair is dat 1 per 7 scholieren. Daarmee doet Vlaanderen het opvallend beter dan België.

2. Werken

Zetten we het aantal tewerkgestelden in de ICT-sector af tegen de totale tewerkstelling dan scoort Vlaanderen iets beter dan het Europees gemiddelde. De ambitie in het Digitaal Actieplan

TEWERGESTELD IN ICT

24.3 Europese vergelijking aandeel tewerkgestelden binnen de ICT-sector op totaal aantal werknemers (1998). Bron: Eurostat/SBS, bewerking APS. Noot: Cijfers voor het Vlaams Gewest.

Vlaanderen is echter van Vlaanderen een absolute koploper te maken op ICT-vlak.

Het internetgebruik bij KMO's zit in Vlaanderen net iets boven het Europees gemiddelde.

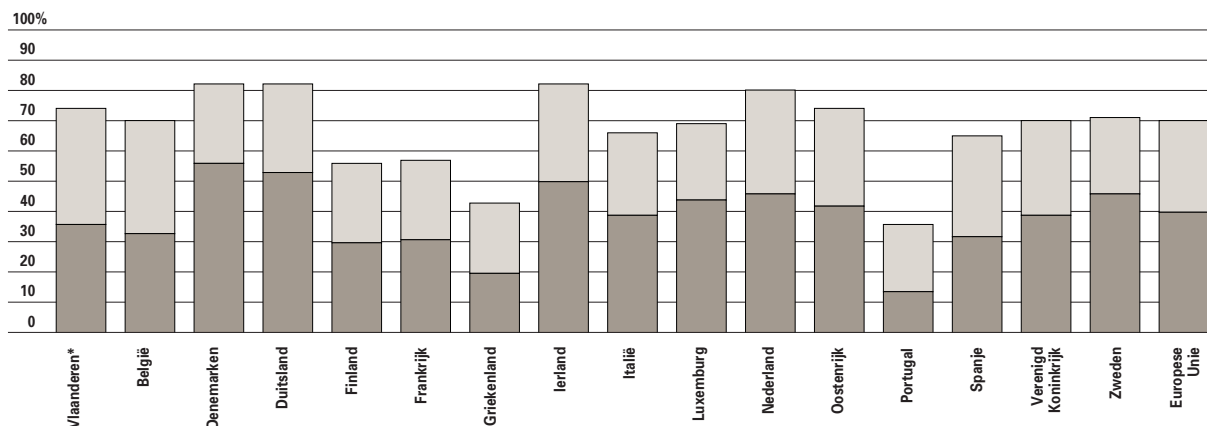
3. Leven

Aansluiten op internet kan op vele manieren. Er is de 'klassieke' telefoonverbinding met een gewone modem die meestal minder snel is. Een alternatief is de snellere breedbandverbinding zoals ISDN, ADSL of via de kabel. Deze breedbandverbindingen maken het mogelijk om op korte tijd meer data te downloaden waardoor een ruimer gamma aan toepassingen mogelijk wordt.

Het aantal **breedbandverbindingen** in Vlaanderen ligt beduidend boven het Europees gemiddelde. Toch is Vlaanderen ook hier geen koploper. Die eer is weggelegd voor Denemarken, Duitsland, Luxemburg, Nederland en Oostenrijk. Vlaanderen, België en Nederland voeren de lijst van het grootst aantal internetverbindingen via de (coax-)kabel aan. Hier wordt de kabelinfrastructuur immers bij 9 op de 10 personen gebruikt om televisiesignalen tot in de huiskamer te brengen.

'E-commerce' werd nog niet zo lang geleden een rooskleurige toekomst voorspeld. Internethandel zou op korte termijn een groot deel van de klassieke handel vervangen. De doorbraak van e-commerce

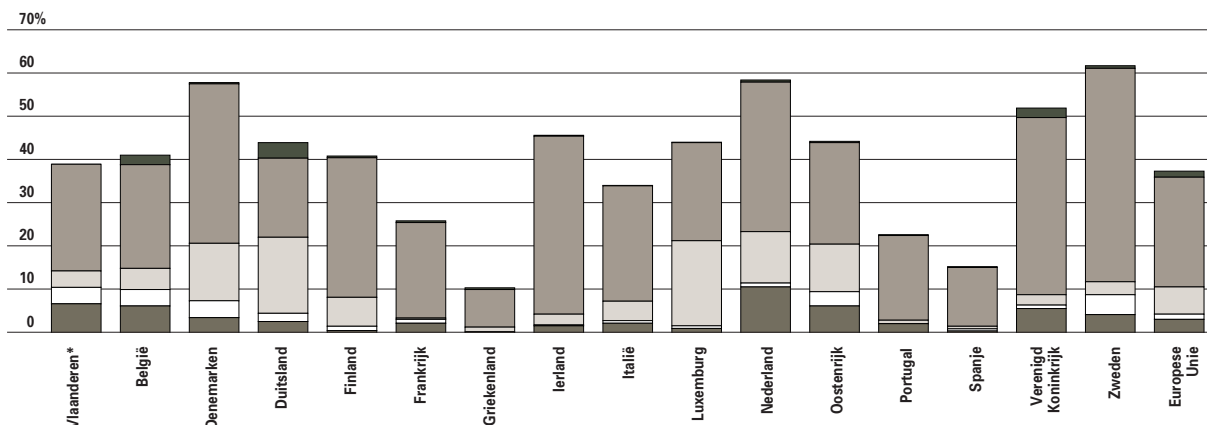
KMO'S EN INTERNET

24.4 Europese vergelijking internetgebruik bij KMO's (lente 2000). *Vlaamse cijfers op basis van onderzoek 'Internetstatistiek' mei 2001, waarbij KMO's bedrijven zijn met minder dan 200 werknemers i.p.v. 250 werknemers voor alle Europese landen. Bron: Eurobarometer, MVG afdeling Media.

eigen website ■
enkel toegang ■

INTERNET BIJ GEZINEN

24.5 Europese vergelijking bezit internetaansluitingen naar type bij gezinnen (juni 2001).

*Vlaamse cijfers op basis van onderzoek 'Internetstatistieken' mei 2001, bevolking 18+ i.p.v. 15+.

Bron: EOS Gallup Europe, MVG afdeling Media.

Noot: sommige internetgebruikers hebben meer dan één type internetaansluiting. Vandaar dat de som van de percentages van alle type internetaansluitingen iets hoger ligt dan het percentage internetgebruikers.

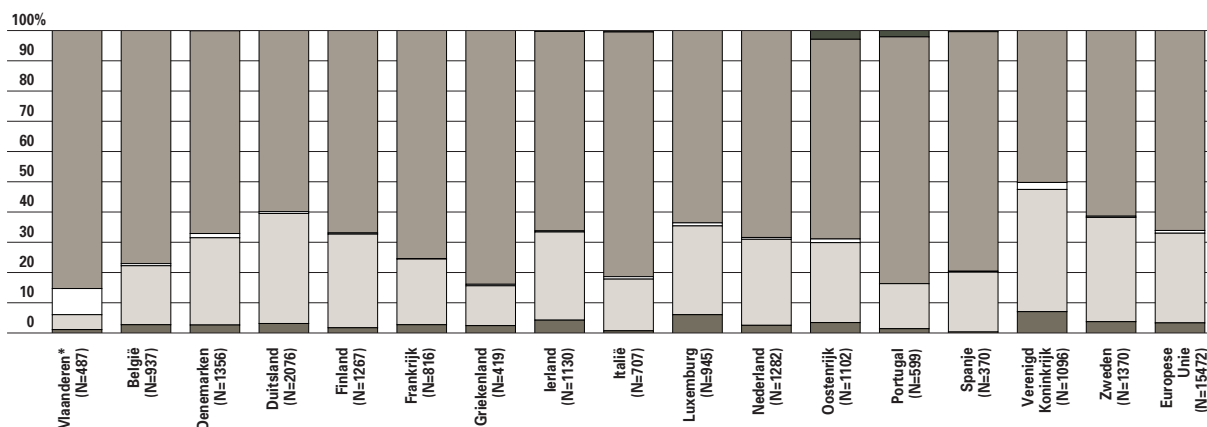
Kabel
ADSL
ISDN
Klassiek
Ander

laat echter op zich wachten. Van de Europese internetgebruikers koopt 33% procent af en toe of regelmatig iets via internet. Vlaanderen scoort het slechtste van heel Europa. Slechts 6% van de Vlaamse surfers koopt af en toe of regelmatig iets via het web. Ook het percentage Vlaamse internetgebruikers (8,6%) dat ooit al iets kocht via internet, maar niet van plan is dit opnieuw te doen, springt in het oog.

Binnen Europa is er een duidelijke noord-zuid opsplitsing in het bezit van ICT-toestellen. De

Scandinavische landen zitten bij de koplopers terwijl de landen van rond de Middellandse Zee onderaan de klassering bengelen. Nederland, Luxemburg en Oostenrijk scoren beter dan gemiddeld. Vlaanderen (waar het onderzoek gevoerd werd één jaar na het Europese onderzoek) schommelt rond het Europees gemiddelde, behalve bij de kabelaansluitingen waar we bovenaan staan. Het aantal satellietshotels in Vlaanderen is dan weer beperkt. Dat komt omdat de meeste Vlaamse televisiekijkers via de kabel al een ruim aanbod televisiezenders hebben.

AANKOPEN VIA INTERNET

24.6 Europese vergelijking: aankoopfrequentie via internet bij internetgebruikers (juni 2001).

*Vlaamse cijfers op basis van onderzoek 'Internetstatistieken' mei 2001, bevolking 18+ i.p.v. 15+.

Bron: EOS Gallup Europe, MVG afdeling Media.

regelmäßig
af en toe
niet meer
nooit
weet niet / geen antwoord

De Vlaamse burger en ICT

1. Toegang tot de informatiesnelweg

In 2001 had iets meer dan de helft van de 18 tot 85-jarigen thuis of op kot een pc ter beschikking. Bijna een derde van de Vlamingen is aangesloten op het internet. In vergelijking met de APS-survey 1997 (met als leeftijdsgroep 16 tot 75 jaar) is dat een betekenisvolle toename. Toen had 45 procent thuis een pc en slechts 6 procent een internetaansluiting. Daar waar in 1997 iets meer dan een op tien van de pc-bezitters toegang had tot het internet is dat in 2001 opgelopen tot zes op tien.

Van de groep die thuis geen pc heeft, wil bijna 18 % er graag een in huis halen. De belangrijkste reden is de noodzaak om met een pc te kunnen werken en in tweede orde wil men op internet gaan. De pc-wens is iets groter bij mannen dan bij vrouwen. Vooral de 18 tot 24-jarigen en in iets mindere mate de 25 tot 44-jarigen zouden graag een pc in huis halen. Bij lager opgeleiden is de pc-wens miniem.

Bijna 23 % van de Vlamingen zonder internetaansluiting zou thuis wel internet willen. Snel aan informatie geraken, wordt het vaakst als reden genoemd om een internetaansluiting te nemen.

Niet willen achterblijven is de tweede belangrijkste reden. Iets meer mannen dan vrouwen willen graag een internetaansluiting. Vooral de 18 tot 44-jarigen en de hoger opgeleiden wensen eveneens thuis toegang tot het internet te krijgen. Op de vraag waarom men thuis geen pc of internetaansluiting heeft, wordt het meest geantwoord dat men geen pc of internetaansluiting nodig heeft. De tweede belangrijkste reden is dat men niet met een pc of internet overweg kan. Het is opvallend dat we hier geen verschillen tussen mannen en vrouwen vinden, maar wel naargelang leeftijd en opleidingsniveau.

2. Het gebruik van pc en internet

Bijna de helft van de 18 tot 85-jarige Vlamingen gebruikt minstens een keer in de maand op het werk, thuis of elders een pc. Iets meer dan een derde surft minstens maandelijks eens op internet. Zeven op tien van de pc-gebruikers is ook een internetgebruiker.

Bij personen met een betaalde job ligt het pc-gebruik iets hoger (55 %). Bijna zes van de tien pc-gebruikers op het werk surft ook ten minste een maal per maand of gebruikt e-mail. Negen op tien van de werkenden met pc zegt dat het noodzakelijk is om met een pc te kunnen werken om het beroep

BEZIT ICT-TOESTEL

	LENTE 2000	LENTE 2000	JUNI-01	OKT-00	LENTE 2000	LENTE 2000
	PC	CD-ROM	INTERNET	GSM	KABEL	SATELLIET-SCHOTEL
Vlaanderen *	55		34,1	68		5
België	42	31	34,7	44	91	3
Denemarken	59	54	58,9	64	57	21
Duitsland	32	24	37,9	50	58	38
Finland	45	17	48,1	71	37	8
Frankrijk	29	22	26,2	43	15	16
Griekenland	15	7	11,7	51	8	1
Ierland	28	18	46,2	51	48	13
Italië	35	23	32,9	68	22	12
Luxemburg	45	44	43,6	63	86	17
Nederland	66	56	58,5	61	93	8
Oostenrijk	32	27	46,2	70	37	47
Portugal	20	13	23,4	57	23	13
Spanje	34	21	23,4	58	11	15
Ver. Koninkrijk	36	26	46,5	59	19	23
Zweden	56	43	64,3	68	54	22
Europese Unie	35	25	36,1	56	34	21

24.7 Overzichtstabel bezit ICT-toestellen, Europese vergelijking. Vlaamse cijfers pc, gsm en satelliet-schotel op basis van recentere gegevens (APS-survey 2001).
*Alle Vlaamse cijfers op basis bevolking 18+ i.p.v. 15+. Bron: EOS Gallup Europe, MVG afdeling Media, APS-survey 2001, Eurobarometer, Commission of the European communities.

uit te oefenen. Een op drie werkenden met een pc brengt per dag meer dan 5 uur voor een pc-scherm door. Een op vijf antwoordt 'bijna nooit' tot 'maximum een uur'.

Bij de opkomst van pc en internet werd steevast gewezen op de sterke verschillen tussen mannen en vrouwen. De verschillen blijven betekenisvol maar zijn niet meer zo sterk. De mannen blijven iets meer gebruik maken van pc en internet maar dit verschil zal binnen enkele jaren waarschijnlijk volledig uitvlakken. Het verband tussen pc- en internetgebruik en leeftijd en opleiding blijft wel sterk. Het percentage pc- en internetgebruik bij de Vlamingen ouder dan 55 en bij de lager opgeleiden (maximum lager secundair onderwijs) ligt ver onder het gemiddelde van de totale Vlaamse bevolking. Tekstverwerking, databases en rekenprogramma's

PC EN INTERNET THUIS

	1997	2001
PC ***	44,8	53,4
	N=1484	N=1446
Internet ***	6,1	32,3
	N=1462	N=1446

24.8 Thuis toegang tot pc en internetaansluiting, 1997 en 2001, in %. Bron: APS-survey 1997 en 2001. *** p < 0.001

zijn de meeste gebruikte toepassingen op pc. Zelf muziek maken op de pc of naar dvd-films kijken, gebeurt nooit of bijna nooit. Dat laatste is niet zo verwonderlijk vermits DVD pas recent een standaard pc-toepassing is. De Vlamingen gebruiken gemiddeld twee tot drie toepassingen op een pc.

GEEN PC EN INTERNET THUIS

	TOTAAL	18-24J.	25-34J.	35-44J.	45-54J.	55-64J.	65-74J.	75-85J.	GEEN/LAGER OND.	LAGER SEC.	HOGER SEC.	NUHO	UNIEF
Geen pc nodig	61,8	44,4	45,7	49,3	58,1	60,8	75,8	71,3	68,6	60,1	56,8	47,4	50
	N=647	N=27	N=81	N=73	N=86	N=125	N=161	N=94	N=274	N=138	N=162	N=38	N=10
					***						*		
Pc te moeilijk, kan er niet mee omgaan	32,3	7,7	11,1	23,9	18,7	31,7	50	48,1	41,8	33	24,8	15,6	20
	N=561	N=26	N=72	N=67	N=75	N=104	N=138	N=79	N=232	N=115	N=149	N=32	N=10
					***						***		
Geen internet nodig	52,8	27,8	33,3	40,9	44,7	66,2	74,9	70,7	66,4	55,9	46,4	25,3	25
	N=949	N=79	N=135	N=154	N=150	N=157	N=175	N=99	N=321	N=213	N=265	N=83	N=28
					***						***		
Internet te moeilijk, kan er niet mee omgaan	23,5	1,5	3,8	13,7	18,8	31,3	39,5	48,1	37,2	24,2	16,1	8,1	8
	N=778	N=65	N=105	N=131	N=117	N=134	N=147	N=79	N=269	N=161	N=217	N=74	N=25
					***						***		

24.9 Reden geen toegang tot pc en internetaansluiting, naar leeftijd en opleiding, in %. De som van de subtotaal bij opleiding stemt niet volledig overeen met het totaal omwille van ontbrekende antwoorden bij opleiding. Bron: APS-survey 2001. * p < 0.05 *** p < 0.001

PC GEBRUIKEN EN SURFEN

	TOTAAL	M	V	18-24J.	25-34J.	35-44J.	45-54J.	55-64J.	65-74J.	75-85J.	GEEN/ LAGER	LAGER SEC.	HOGER SEC.	NUHO	UNIEF
Pc	47,8	54,4	41	78,4	70,5	65,3	52	23,9	7,5	3,8	8,7	36,9	61,7	83,9	86,7
	N=1446	N=732	N=714	N=163	N=251	N=291	N=252	N=197	N=187	N=105	N=354	N=295	N=447	N=218	N=83
		***				***							***		
Internet	34,3	40,6	28	68,1	54,2	44	36,5	11,7	3,2	0	4,5	26,8	42,7	62,8	72,3
	N=1446	N=732	N=714	N=163	N=251	N=291	N=252	N=197	N=187	N=105	N=354	N=295	N=447	N=218	N=83
		***				***							***		

24.10 Minstens een maal per maand gebruik maken van een pc of internet, naar geslacht, leeftijd, opleiding, in %. De som van de subtotaal bij opleiding stemt niet volledig overeen met het totaal omwille van ontbrekende antwoorden bij opleiding. Bron: APS-survey 2001. *** p < 0.001

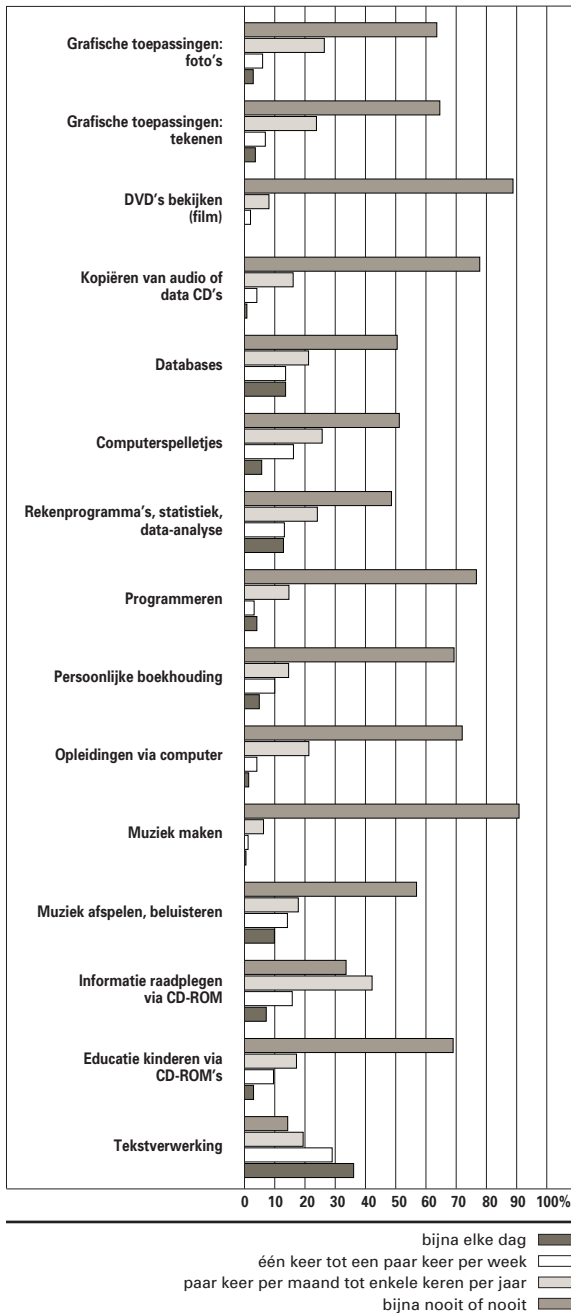
Internet dient vooral voor het opzoeken van informatie voor het werk of voor de studie, om op de hoogte te blijven van nieuws of actualiteit, of om elektronische magazines te lezen. Zes op tien internetgebruikers wint een paar keer per maand tot enkele keren per jaar surfend informatie in over reizen of legt via het net reservaties voor reizen en toerisme vast. Het internet wordt gemiddeld voor

twee toepassingen gehanteerd.

Mannen zijn meer zware pc- en internetgebruikers (naar intensiteit en variatie) dan vrouwen.

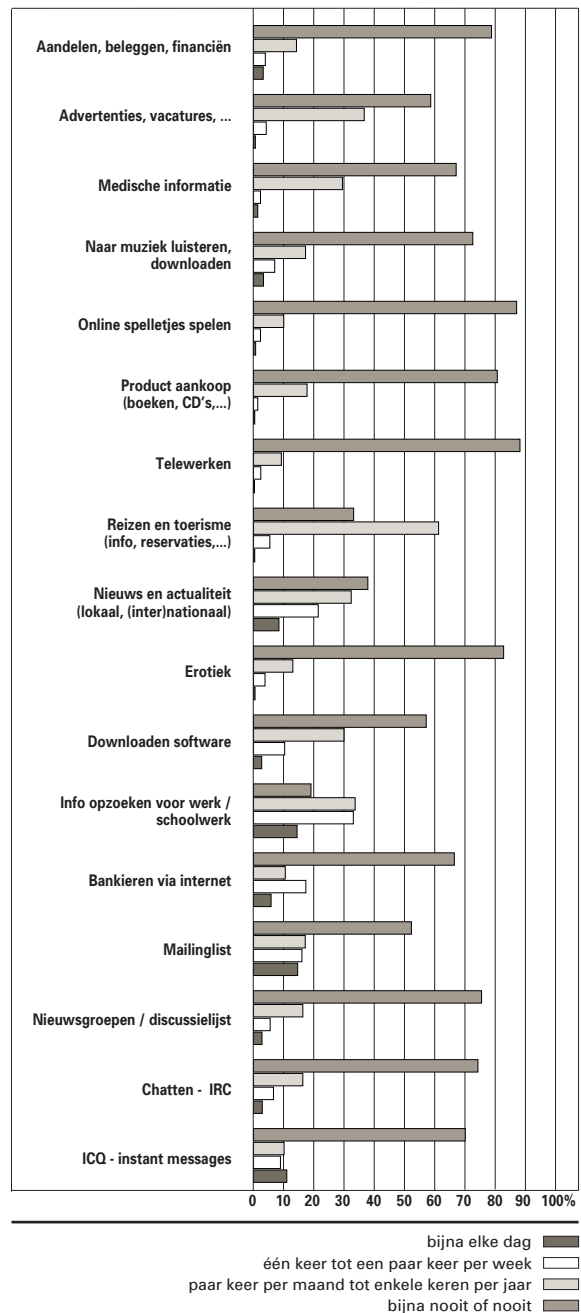
De 55-plussers en de groep met maximum een diploma lager secundair onderwijs zal men heel wat minder voor een scherm vinden. Universitair geschoolden zijn dan weer zware gebruikers.

PC GEBRUIKEN

24.11 Pc toepassingen en frequentie gebruik, in %. N=690.
Bron: APS-survey 2001.

INTERNET GEBRUIKEN

24.12 Internettoepassingen en frequentie gebruik, in %. N=495 (behalve informatie opzoeken voor werk of school: N=442). Bron: APS-survey 2001.

3. Bijscholing

Hoe groot is de Vlaamse bereidheid om bij te scholen op ICT-vlak? Ruim vier op tien wil een **bijkomende opleiding** volgen om (beter) met een pc te leren werken. Een op drie wil een extra opleiding om (beter) met internet of e-mail te kunnen werken. Zes op tien van de groep 18 tot 44 ziet een bijkomende pc-opleiding wel zitten. Bij de 45 tot

54-jarigen is dat ongeveer de helft en bij de overige leeftijdsgroepen is deze wens veel kleiner. De bereidheid tot een bijkomende pc-opleiding is bij de mannen iets groter dan bij de vrouwen. Vooral de groep 25 tot 54-jarigen wil cursussen volgen in internet of e-mailgebruik. Het zijn opnieuw de lager opgeleiden die nauwelijks interesse tonen. Verder valt op dat wie al met een pc of internet overweg kan, graag een bijkomende opleiding wil volgen.

ZWARE EN LICHTGE BRUIKERS

	TOTAAL	M	V	18-24J.	25-34J.	35-44J.	45-54J.	55-85J.	MAX. LAGER SEC	HOGER SEC	NUHO	UNIEF
PC												
lichte gebruikers	25,8	23,9	28,4	19,7	15,3	29,8	29,5	46,2	35	26,5	21,4	16,7
zware gebruikers	24,3	32,4	13,4	24,4	29,4	23,9	25	10,8	25	19,3	25,8	38,9
	N=690	N=398	N=292	N=127	N=177	N=188	N=132	N=65	N=140	N=275	N=182	N=72
			***			***					***	
Internet												
lichte gebruikers	25,7	22,2	31,2	19,1	21,5	28,9	30,1	41,4	33	28,4	21,3	15
zware gebruikers	23,8	31	13,1	25,5	31,1	17,2	21,5	20,7	25,5	19,5	23,5	35
	N=495	N=296	N=199	N=110	N=135	N=128	N=93	N=29	N=94	N=190	N=136	N=60
			***			**					*	

24.13 Lichte en zware pc en internetgebruikers, naar geslacht, leeftijd en opleiding, in %. De som van de subtotalen bij opleiding stemt niet volledig overeen met het totaal omwille van ontbrekende antwoorden bij opleiding. Omwille van weinig eenheden bij sommige categorieën leeftijd en opleiding zijn die categorieën samengevoegd. Bron: APS survey 2001. * p < 0.05 ** p < 0.01 *** p < 0.001

BIJKOMENDE OPLEIDING PC INTERNET

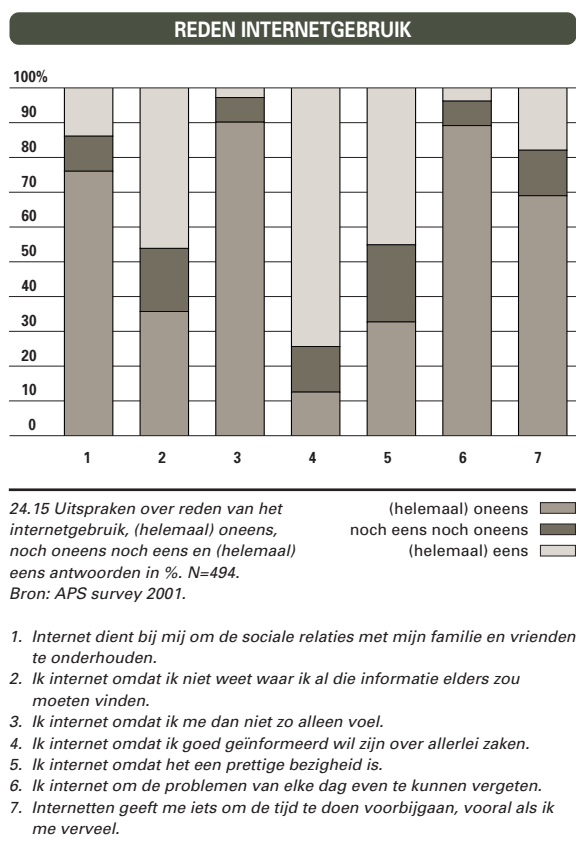
	TOTAAL	M	V	18-24J.	25-34J.	35-44J.	45-54J.	55-64J.	65-74J.	75-85J.	GEEN/LAGER OND.	LAGER SEC.	HOGER SEC.	NUHO	UNIEF
Pc															
	44,7	47,7	41,6	61,3	62,9	62,2	52,4	26,4	10,2	4,8	16,1	43,4	55,5	66,5	57,8
	N=1446	N=732	N=714	N=163	N=251	N=291	N=252	N=197	N=187	N=105	N=355	N=295	N=447	N=218	N=83
		*				***							***		
Internet															
	32,9			38,5	46,2	42,1	43,2	23	8,6	3,8	11,4	33,8	39,5	52,1	37,8
	N=1439			N=161	N=251	N=291	N=250	N=196	N=185	N=105	N=351	N=293	N=446	N=217	N=82
		niet significant				***							***		
Pc gebruik															
		ja	nee												
Pc		67,1	24,2												
		N=691	N=755												

internetgebruik															
		ja	nee												
Internet		47,8	25,2												
		N=494	N=945												

24.14 Wil bijkomende opleiding volgen om (beter) met pc of internet te leren werken, naar geslacht, leeftijd, opleiding, pc of internetgebruik, in %. Bron: APS-survey2001. * p < 0.05 ** p < 0.01 *** p < 0.001

4. Reden internetgebruik

Moderne communicatietechnologie overstijgt tijd en ruimte. We moeten elkaar niet meer opzoeken om informatie over te dragen of om contact te onderhouden, al bevindt men zich aan de andere kant van de planeet. Doemdenkers waarschuwen voor sociale verarming en vereenzaming. De APS-survey 2001 bevat aanwijzingen van het tegendeel. Het internet kan juist een bijkomend middel zijn om sociale contacten met familie en vrienden te onderhouden. Het wordt zeker niet gehanteerd als alternatief bij gebrek aan sociale contacten. Bijna

niemand gebruikt internet om zich niet alleen te voelen.

Iets meer dan een op drie van de groep tussen 18 en 24 jaar vindt internetten een goed tijdverdrijf als zij zich vervelen. Bij de overige leeftijdsgroepen ligt dit percentage rond de 14 %.

De jongste leeftijdsgroep vindt internetten een prettige bezigheid (57 %). Hoger geschoolden gebruiken internet het minst als tijddoder (10 %) en omdat het een prettige bezigheid is (35 %).

Een op vijf vrouwen gebruikt internet om de relaties met familie en vrienden te onderhouden. Bij mannen is dat maar 11%. De 55-plussers vormen weliswaar een kleine groep internetgebruikers, maar het is opvallend dat drie op tien van hen het internet eveneens ziet als een middel om sociale relaties met familie en vrienden te onderhouden.

5. Internet en privacy

Wellicht beseffen vele internetgebruikers niet dat wanneer zij surfen heel wat webpagina's automatisch hun surfgedrag registreren. Op deze manier worden interessante surfprofielen opgesteld die commercieel heel wat waard zijn.

De Vlaamse internetgebruiker is in het algemeen op zijn privacy gesteld. Vooral de groep ouder dan 45 jaar en de werkenden, die minstens één maal per maand op het werk gebruik maken van internet, zijn tijdens het surfen sterk op hun privacy gesteld. Mannen tillen zwaarder aan hun privacy dan vrouwen.

Aankopen van producten via het internet is eerder een zeldzame activiteit. Acht op tien internetgebruikers gebruikt e-commerce nooit of bijna nooit. Het uitblijven van een sluitend betalingsmiddel zit hier vermoedelijk voor veel tussen.

6. Houding tegenover computers en de kostprijs ervan

Het vermijden van het ontstaan van een digitale kloof is een uitdrukkelijke doelstelling van de

INTERNETPRIVACY

GESTELD ZIJN OP INTERNETPRIVACY	TOTAAL	M	V	18-24J.	25-34J.	35-44J.	45-54J.	55-85J.	INTERNET- GEBRUIK	GEEN INTERNET- GEBRUIK
									OP HET WERK	OP HET WERK
weinig tot matig	69,4	63,9	77,8	81,1	68,1	66,4	64,8	58,6	64,2	77,9
sterk	30,6	36,1	22,2	18,9	31,9	33,6	35,2	41,4	35,8	22,1
	N=494	N=296	N=198	N=111	N=135	N=128	N=91	N=29	N=254	N=113
		***				*			** (n=367)	

24.16 Weinig tot matig en sterk gesteld zijn op internetprivacy, naar geslacht, leeftijd en al dan niet op het werk gebruik maken van internet, in %. Bron: APS survey 2001. * $p < 0.05$ ** $p < 0.01$ *** $p < 0.001$.

Vlaamse regering. Volgens de gegevens van de APS-survey 2001 is de digitale kloof nog steeds een realiteit in Vlaanderen. Vooral leeftijd en opleiding en in mindere mate geslacht, maken de kloof duidelijk. Hoe kan die kloof worden gedicht? De wens om eventueel in de nabije toekomst een pc aan te schaffen of om op internet te gaan, is bij de 55-plussers en bij de lager opgeleiden zo goed als afwezig. Zij staan evenmin te trappelen om een bijkomende pc- of internetopleiding te volgen. Tot slot is de **houding tegenover computers** in kaart gebracht.

Hoe jonger en hoe lager opgeleid hoe meer men van mening is dat een pc te duur is. Dat resultaat hoeft niet echt te verbazen vermits deze groepen vermoedelijk over minder financiële middelen beschikken. De niet pc-gebruiker en degenen met een meer negatieve houding tegenover computers vinden computers ook te duur. Pc-gebruikers staan beduidend meer positief tegenover computers dan niet-gebruikers. Hier lijkt de uitspraak 'onbekend

maakt onbemind' van toepassing te zijn. In volgorde van belangrijkheid is er bijkomend een effect van **leeftijd, opleiding en geslacht**. Naarmate men ouder is, heeft men een negatievere houding tegenover computers. Hoe hoger de opleiding, hoe positiever de houding tegenover computers. Tot slot houden de mannen er een iets positievere houding op na dan de vrouwen.

Door bepaalde bevolkingsgroepen te laten kennismaken met pc, internet en e-mail kan de schrik voor nieuwe technologieën voor een deel overwonnen worden. Projecten zoals Twinning waarbij grootouders via hun kleinkinderen in school kennis maken met ICT zijn dan ook lovenswaardige initiatieven. Deze en andere projecten moeten de doelstelling helpen realiseren om tegen 2010 het aantal personen zonder ICT-basisvaardigheid te reduceren tot minder dan een kwart van de bevolking (Project Kleurrijk Vlaanderen). De gegevens van de APS-survey 2001 tonen dat er nog een lange weg af te leggen is.

VOOR MEER INFORMATIE

Castells M. (3de editie, 1999) *The Rise of the Network Society, The information age: economy, society and culture*, Volume I, Blackwell, Massachussets/Oxford.

e-Europe 2002 actieplan: http://europa.eu.int/information_society/eeurope/index_en.htm

IWT (2001) project ICT-monitor: <http://www.infonomics.be/ictmonitor>, de heer J. Larosse.

EFl@nders - Digitaal Actieplan Vlaanderen, WIM, cel media-innovatie, de heer W. Verdonck.

Technische noot

- Lichte en zware pc en internetgebruikers. De totalen in tabel 24.13 hebben betrekking op de som van de vier kwartielen. Een lichte pc of internetgebruiker behoort telkens tot het eerste kwartiel, een zware tot het vierde kwartiel. PC: Een lage score (minimum 15) betekent dat 15 pc toepassingen bijna nooit of nooit (score=1) worden gebruikt. Iemand die bijna elke dag gebruikt maakt van al deze pc toepassingen bekomt een hoge score (maximum 105:15x7=bijna elke dag). PC: 1e kwartiel score 15 tot en met 24, 4e kwartiel score 43 tot en met 85. Internet (minimum 16 maximum 119): 1e kwartiel score 16 tot en met 25, 4e kwartiel score 42 tot en met 76.

- Via een exploratieve factoranalyse zijn zes van de zeven uitspraken in verband met internet en privacy herleid tot een dimensie: mate van het gesteld zijn op privacy (verklaarde variantie 44 %, Cronbach's Alpha 0.73).

De zes uitspraken zijn:

- a. wat ik op het internet doe is privé en mag door niemand nagespoord worden.
- b. een websitebeheerder moet mij informeren wanneer mijn surfgedrag in zijn website gevolgd wordt
- c. een websitebeheerder moet mijn toestemming vragen vooraleer in een website mijn surfgedrag te volgen
- d. een bedrijf mag mij een reclame e-mail sturen met een algemeen aanbod dat naar een groot aantal personen gestuurd wordt
- e. een bedrijf mag mij een reclame e-mail sturen met een persoonlijk aanbod dat inspeelt op mijn noden en wensen
- f. de beheerder van een website mag de informatie over mijn surfgedrag doorgeven aan andere bedrijven.

Op een schaal met een minimum score van 6 (helemaal niet gesteld op privacy) tot een maximum van 30 (zeer sterk gesteld op privacy) bedraagt het gemiddelde 22. Degenen met een score van 24 of lager zijn te beschouwen als degenen die eerder weinig tot matig gesteld zijn op hun privacy. De overigen zijn sterk gesteld op hun internetprivacy.

- Via een exploratieve factoranalyse zijn twaalf van de dertien uitspraken in verband met de houding tegenover computers terug te brengen tot twee dimensies (verklaarde variantie 65 %). Een eerste dimensie drukt uit in welke mate de Vlamingen positief staan tegenover het werken met een pc in het dagdagelijkse leven (negen uitspraken met een Cronbach's Alpha 0.93).

De uitspraken zijn:

- a. ik werk liever niet met een pc
- b. ik heb schrik iets mis te doen met de pc
- c. de pc maakt mijn leven gemakkelijker
- d. ik vind met een pc leren omgaan erg frustrerend omdat het zo moeilijk is
- e. met een pc kunnen omgaan maakt het werk voor mij makkelijker
- f. ik beschouw mezelf als een persoon die graag up-to-date is met nieuwe technologieën
- g. nieuwe technologieën openen enorme kansen voor mensen als ik
- h. ik verken graag nieuwe technologieën
- i. ik vind het moeilijk om met een pc te leren werken.

Een tweede dimensie geeft de houding weer tegenover de kostprijs van een computer (drie uitspraken met een Cronbach's Alpha 0.79).

De uitspraken zijn:

- a. de kostprijs van de software die noodzakelijk is om met een pc te kunnen werken, is te hoog voor mij
- b. het is vooral alle randapparatuur zoals een printer of een scanner, die een pc voor mij te duur maakt
- c. ik vind pc's eigenlijk nog altijd te duur.

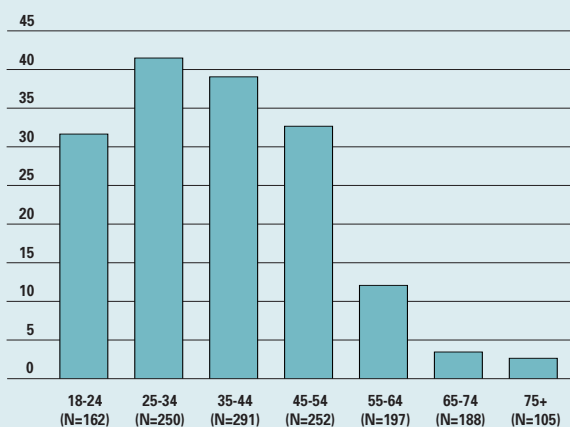
De analyses betreffende de houding tegenover computers ($R^2=0.61$) en de kostprijs ervan ($R^2=0.13$) zijn telkens uitgevoerd met behulp van regressie-analyse.

Levenslang leren

1 hoofdstuk 25

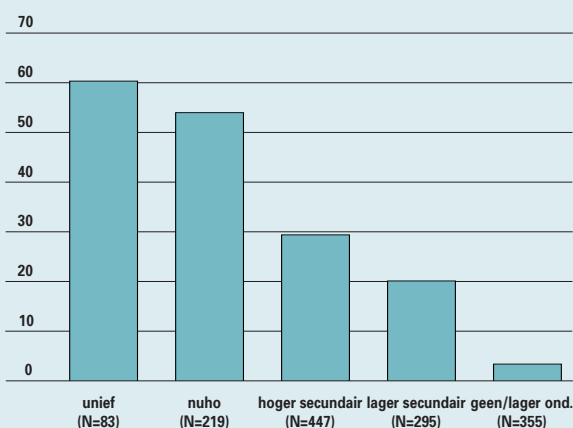
Kerncijfers

BIJKOMENDE OPLEIDING NAAR LEEFTIJD

Volgen bijkomende opleidingen, vormingsactiviteiten of trainingen in de afgelopen 12 maanden, naar leeftijdsklassen, in %. Bron: APS-survey 2001. Significantie *** $P \leq 0,001$.

BIJKOMENDE OPLEIDING NAAR OPLEIDINGSNIVEAU

Volgen bijkomende opleidingen, vormingsactiviteiten of trainingen in de afgelopen 12 maanden, naar opleidingsniveau, in %. Bron: APS-survey 2001. Significantie *** $P \leq 0,001$.

Blikvangers

- Iets meer dan 1 op 4 van de ondervraagde Vlamingen gaf aan dat ze in de laatste 12 maanden een bijkomende opleiding van minstens 1 dag genoten hebben.
- Naarmate het opleidingsniveau hoger ligt, is ook de deelname aan de bijkomende opleiding groter.
- Ongeveer 4 van de 5 bijkomende opleidingen waren bedoeld om de huidige job beter te kunnen uitvoeren, om een andere job te vinden of om werk te vinden in het algemeen.
- Opvallend is dat de belangrijkste jobgerichte opleiding in iets minder dan de helft van de gevallen op eigen initiatief gevolgd werd.
- Bijna 3/4 van de Vlamingen is bereid om buiten de werkuren een jobgerichte opleiding te volgen.

Elektronisch

Meer uitgebreide cijferreeksen uit dit hoofdstuk vindt u op www.vlaanderen.be/vrind/levenslang_leren

Reeds in het begin van de jaren negentig is het thema van levenslang leren nadrukkelijk aanwezig op nationale en internationale beleidsagenda's. Men geraakt er steeds meer van overtuigd dat onderwijs en opleiding tijdens het gehele leven niet alleen de concurrentiekracht en de persoonlijke inzetbaarheid verhogen, maar ook sociale uitsluiting tegengaan. Op de Europese Top te Luxemburg in 1997 werd een leven lang leren als centraal thema geïntroduceerd in de Europese werkgelegenheidsrichtsnoeren. In 1999 kregen de lidstaten de vraag om richtcijfers op te stellen. In oktober 2000 verscheen 'Een memorandum over levenslang leren' van de Europese Commissie met als doel in heel Europa een debat te lanceren over een allesomvattende strategie.

Zowel in het Vlaamse regeerakkoord van juli 1999 en in de beleidsnota's die daarop volgden van de ministers van Onderwijs en Vorming, Werkgelegenheid en Economie komt het levenslang leren naar voor als een belangrijke sleutel voor de opstap naar een kennis- en informatiemaatschappij. Ook in het toekomstproject van de Vlaamse regering,

Kleurrijk Vlaanderen, wordt het belang van 'levenslang' en 'levensbreed' leren meermaals onderlijnd. Op 7 juli 2000 keurde de Vlaamse regering het actieplan 'Een leven lang leren in goede banen' goed. Uitgangspunt is dat iedere burger kansen tot ontplooiing moet krijgen, en dit zowel op persoonlijk, professioneel, cultureel als maatschappelijk vlak. Het actieplan start van de idee dat op verschillende niveaus en met meerdere deelnemers partnerschappen moeten worden uitgewerkt met sociale partners, bedrijven en lerenden.

Eén van de actiepunten is dat er in bestaande onderzoeksprogramma's toenemende aandacht moet gaan naar het thema 'levenslang leren'. De administratie Planning en Statistiek heeft dit ook ter harte genomen in de APS survey van 2001 en een ad hoc module rond bijkomende opleidingen, vormingen en trainingen opgenomen. Dit moet toelaten om een eerste beeld te vormen over een aantal items die bij het thema levenslang leren aan bod komen zoals het profiel van de lerenden en niet-lerenden, soorten gevolgde opleidingen, tijd besteed aan bijkomende opleidingen, bron van financiële

BIJKOMENDE OPLEIDING NAAR WERKSITUATIE

	BETAALD WERK	GEEN BETAALD WERK	TOTAAL IN %
ja	42,1	8,1	26,5
neen	57,9	91,9	73,5
totaal in %	100,0	100,0	100,0
N	781	665	1.446

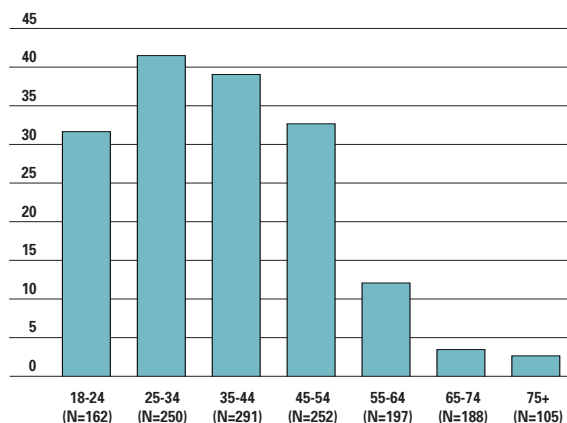
25.1 Volgen bijkomende opleidingen, vormingsactiviteiten of trainingen in de afgelopen 12 maanden, naar werksituatie, in %. Bron: APS-survey 2001. Significantie *** $P \leq 0,001$.

BIJKOMENDE OPLEIDING NAAR GESLACHT

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL IN %
ja	30,1	22,8	26,5
neen	69,9	77,2	73,5
totaal in %	100,0	100,0	100,0
N	732	715	1.447

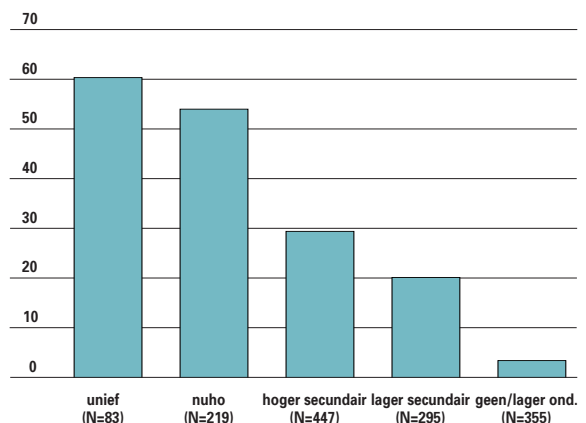
25.2 Volgen bijkomende opleidingen, vormingsactiviteiten of trainingen in de afgelopen 12 maanden, naar geslacht, in %. Bron: APS-survey 2001. Significantie ** $P \leq 0,01$.

BIJKOMENDE OPLEIDING NAAR LEEFTIJD

25.3 Volgen bijkomende opleidingen, vormingsactiviteiten of trainingen in de afgelopen 12 maanden, naar leeftijdsklassen, in %. Bron: APS-survey 2001. Significantie *** $P \leq 0,001$.

BIJKOMENDE OPLEIDING NAAR OPLEIDINGSNIVEAU

25.4 Volgen bijkomende opleidingen, vormingsactiviteiten of trainingen in de afgelopen 12 maanden, naar opleidingsniveau, in %. Bron: APS-survey 2001. Significantie *** $P \leq 0,001$.

TYPE BIJKOMENDE OPLEIDINGEN

(N = 563)	AANDEEL (%)
TOEPASSINGSGERICHTE OPLEIDINGEN	
Administratie	2,0
Algemeen secretariaat	0,7
Boekhouding	2,1
Onthaal	1,4
Personeelsbeleid	2,8
Commercieel beleid	2,8
Bedrijfs- en organisatie management, administratief of financieel management	7,1
Informatica	10,5
Informatietoepassingen	14,6
Taalopleidingen	7,1
Communicatiebeleid	2,8
Andere toepassingsgerichte opleidingen	13,5
BEROEPSGEORIËNTEERDE OPLEIDINGEN OF AANVULLENDE SPECIALISATIES	
Beroepsgeoriënteerde opleidingen	9,1
Aanvullende universitaire opleidingen	1,2
Aanvullende paramedische opleiding	2,1
Opleidingen op sociaal vlak	3,4
Aanvullende opleidingen in de culturele sector	0,2
Aanvullende opleidingen artistieke opleidingen	3,2
Andere aanvullende opleidingen	6,2
ANDERE VORMEN VAN OPLEIDING, VORMING OF TRAINING	
Andere vormen van opleiding, vorming of training	7,1
TOTAAL	100,0

25.5 Bijkomende opleidingen, vormingsactiviteiten of trainingen die gevolgd werden in de afgelopen 12 maanden, naar type, in %. Bron: APS-survey 2001.

steun, motivatie om bijkomende opleiding te volgen, ervaren belemmeringen,... Ook de houding van de Vlamingen tegenover opleiding en vorming wordt aan de hand van een aantal uitspraken bevraagd.

Lerenden

1. Profiel

In de survey van 2001 werd aan de respondenten gevraagd of zij de afgelopen 12 maanden één of meer **bijkomende opleidingen, vormingsactiviteiten of trainingen** gevolgd hebben die minstens 1 dag duurden. Iets meer dan een kwart antwoordde bevestigend.

Naar **geslacht** opgesplitst volgde 30% van de mannen een bijkomende opleiding tegen 23% van de vrouwen. Een opdeling naar **leeftijd** toont aan dat de leeftijdsgroep tussen 25 en 34 jaar met 41% het meest bijkomende opleiding volgt. Dit is wellicht te verklaren

door het feit dat in deze categorie heel wat mensen zitten die nog in het begin van hun loopbaan staan. Onderzoek toont aan dat er dan juist het meest van job veranderd wordt. Nieuwe werksituaties kunnen de behoefte aan bijkomende opleiding verhogen. Bij de oudere leeftijdscategorieën neemt de deelname aan bijkomende opleiding af met het stijgen van de jaren. Bij de 75-plussers volgt nog nauwelijks 2,9% een opleiding.

Ook naar **opleidingsniveau** vallen er duidelijke verschillen te noteren. Naarmate het opleidingsniveau hoger ligt, groeit ook de deelname aan bijkomende opleidingen. Zo volgde er 4% van de groep die geen of lager onderwijs heeft genoten een bijkomende opleiding. Bij de mensen met een universitair diploma was dit 60%.

De antwoorden variëren eveneens met de **werksituatie** van de ondervraagde personen. Van de groep met betaald werk volgde 42% een bijkomende opleiding tegenover 8% van de groep zonder betaald werk.

AARD BIJKOMENDE OPLEIDINGEN

	JOBGERICHT (N = 469) %	NIET-JOBGERICHT (N = 98) %
TOEPASSINGSGERICHTE OPLEIDINGEN		
Administratie	1,9	2,0
Algemeen secretariaat	0,9	-
Boekhouding	2,3	2,0
Onthaal	1,7	-
Personeelsbeleid	3,4	-
Commercieel beleid	3,2	2,0
Bedrijfs- en organisatie management, administratief of financieel management	7,9	2,0
Informatica	11,1	7,1
Informaticatoepassingen	14,9	11,2
Taalopleidingen	3,6	23,5
Communicatiebeleid	3,4	1,0
Andere toepassingsgerichte opleidingen	13,9	11,2
BEROEPSGEORIËNTEERDE OPLEIDINGEN OF AANVULLENDE SPECIALISATIES		
Beroepsgeoriënteerde opleidingen	10,7	1,0
Aanvullende universitaire opleidingen	1,5	-
Aanvullende paramedische opleiding	2,6	1,0
Opleidingen op sociaal vlak	3,2	3,1
Aanvullende opleidingen in de culturele sector	-	1,0
Aanvullende opleidingen artistieke opleidingen	1,3	14,3
Andere aanvullende opleidingen	6,6	3,1
ANDERE VORMEN VAN OPLEIDING, VORMING OF TRAINING		
Andere vormen van opleiding, vorming of training	6,0	14,3
TOTAAL	100,0	100,0

25.6 Bijkomende opleidingen, vormingsactiviteiten of trainingen die gevolgd werden in de afgelopen 12 maanden, naar aard, in %. Bron: APS-survey 2001.

FINANCIËLE STEUN

Door wie werd de belangrijkste bijkomende jobgerichte opleiding financieel gesteund?		
(N=306)	AANTAL JA-ANTWOORDEN	%
een werkgever of een potentiële werkgever	214	56,8
door mezelf of door iemand van de familie	93	24,7
overheid of een organisatie van de lokale overheid	45	11,9
andere	9	2,4
een vakbond of een beroepsvereniging	8	2,1
opleidingsfondsen zoals Cevora of sectorale opleidingsfondsen	5	1,3
weet niet	2	0,5
een sociaal-culturele vereniging	1	0,3
	377	100,0

25.7 Financiële steun belangrijkste bijkomende jobgerichte opleiding, in %. Bron: APS-survey 2001. * De respondenten konden meerdere antwoorden aanduiden.

2. Soort opleiding

Toepassingsgerichte opleidingen zijn het meest in trek (68%). De populairste **opleiding** is informatica-toepassingen (15%). Andere opleidingen die het goed doen zijn informatica, toegespitst op computersystemen en programmeren (11%) en beroepsgeoriënteerde opleidingen (9,1%). In deze laatste groep zitten opleidingen voor ondermeer metsers, brood en banket, metaalbewerker, ...

In iets meer dan 2 op de 5 gevallen werd voor de bijkomende opleiding een wettelijk erkend diploma, getuigschrift, brevet of certificaat uitgereikt.

In 83% van de gevallen is het **motief** om een bijkomende opleiding te volgen de huidige job beter uitvoeren en een (andere) job vinden.

Bij niet-jobgerichte opleidingen zijn de taalopleidingen de absolute favoriet, met daarna artistieke opleidingen en informaticatoepassingen.

De **tijd** die aan de bijkomende opleiding besteed wordt, tijdens en na de lessen, varieert sterk naar gelang het soort gevolgde bijkomende opleiding.

De opleiding algemeen secretariaat vergde gemiddeld het meeste uren: 372 uren op jaarbasis.

Opleidingen die het minst tijd vergen zijn onthaal, communicatiebeleid en aanvullende cursussen in de culturele sector.

3. Jobgerichte opleiding

De jobgerichte opleidingen die hen toelaten hun werk beter uit te voeren, worden door de cursisten beschouwd als de belangrijkste. Ongeveer 7 op de 10 respondenten beweren dat ze de verworven kennis en vaardigheden veel tot heel veel in de huidige werkomgeving gebruiken. Circa 8% zegt dat ze deze kennis en vaardigheden weinig tot helemaal niet benutten. De belangrijkste jobgerichte opleiding werd in de helft van de gevallen op eigen **initiatief** gevolgd. Bij een derde van de cursisten gebeurde dit op aanraden van de werkgever. Bij 12% ging het om een verplichting; dit kon zowel wettelijk zijn als in opdracht van de werkgever.

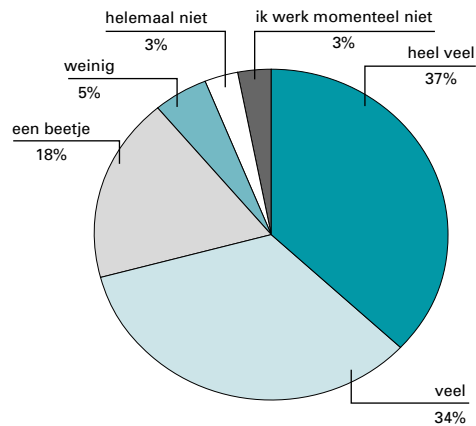
Ongeveer 2 op 5 van de jobgerichte opleidingen werd **verstrek door** de werkgever of een koepelorganisatie

TIJD LES

TOEPASSINGSGERICHTE OPLEIDINGEN	
Administratie	58
Algemeen secretariaat	372
Boekhouding	69
Onthaal	16
Personeelsbeleid	24
Commercieel beleid	26
Bedrijfs- en organisatiemanagement, administratief of financieel management	29
Informatica	72
Informaticatoepassingen	30
Taalopleidingen	78
Communicatiebeleid	15
Andere toepassingsgerichte opleidingen	66
BEROEPSGEORIËNTEERDE OPLEIDINGEN OF AANVULLENDE SPECIALISATIES	
Beroepsgeoriënteerde opleidingen	78
Aanvullende universitaire opleidingen	69
Aanvullende paramedische opleiding	84
Opleidingen op sociaal vlak	121
Aanvullende opleidingen in de culturele sector	15
Aanvullende opleidingen artistieke opleidingen	72
Andere aanvullende opleidingen	58
ANDERE VORMEN VAN OPLEIDING, VORMING OF TRAINING	
Andere vormen van opleiding, vorming of training	60

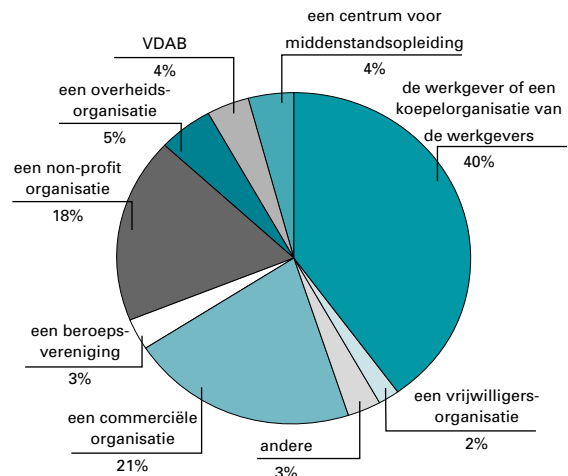
25.8 Gemiddeld aantal uren in de afgelopen 12 maanden besteed per soort gevolgde bijkomende opleiding, vorming of training, in uren.
Bron: APS-survey 2001.

GEBRUIK VERWORVEN KENNIS

25.9 Gebruik in de huidige werkomgeving van de kennis en vaardigheden verkregen via de jobgerichte opleiding, in %. Bron: APS-survey 2001. N = 307.

OPLEIDINGSVERSTREKKER

25.10 Door wie werd de belangrijkste jobgerichte opleiding of vorming in hoofdzaak gegeven, in %. Bron: APS-survey 2001. N = 306.

TIJD BUITEN LES

TOEPASSINGSGERICHTE OPLEIDINGEN

Administratie	1
Algemeen secretariaat	81
Boekhouding	21
Onthaal	0
Personeelsbeleid	14
Commercieel beleid	3
Bedrijfs- en organisatie management, administratief of financieel management	4
Informatica	18
Informaticatoepassingen	5
Taalopleidingen	24
Communicatiebeleid	1
Andere toepassingsgerichte opleidingen	8

BEROEPSGEORIËNTEERDE OPLEIDINGEN OF AANVULLENDE SPECIALISATIES

Beroepsgeoriënteerde opleidingen	12
Aanvullende universitaire opleidingen	67
Aanvullende paramedische opleiding	28
Opleidingen op sociaal vlak	16
Aanvullende opleidingen in de culturele sector	0
Aanvullende opleidingen artistieke opleidingen	6
Andere aanvullende opleidingen	68

ANDERE VORMEN VAN OPLEIDING, VORMING OF TRAINING

Andere vormen van opleiding, vorming of training	5
--	---

25.11 Gemiddeld aantal uren per week buiten de lesuren besteed per soort bijkomende opleiding, vorming en training, in uren. Bron: APS-survey 2001.

BELANGRIJKSTE JOBGERICHTE OPLEIDING

(N= 304)	%
TOEPASSINGSGERICHTE OPLEIDINGEN	
Administratie	0,7
Algemeen secretariaat	0,8
Boekhouding	1,1
Onthaal	0,3
Personeelsbeleid	2,0
Commercieel beleid	2,4
Bedrijfs- en organisatie management, administratief of financieel management	9,6
Informatica	11,1
Informatietoepassingen	12,5
Taalopleidingen	2,5
Communicatiebeleid	3,5
Andere toepassingsgerichte opleidingen	15,2
BEROEPSGEORIËNTEERDE OPLEIDINGEN OF AANVULLENDE SPECIALISATIES	
Beroepsgeoriënteerde opleidingen	13,3
Aanvullende universitaire opleidingen	1,9
Aanvullende paramedische opleiding	2,9
Opleidingen op sociaal vlak	3,4
Aanvullende opleidingen artistieke opleidingen	1,5
Andere aanvullende opleidingen	7,9
ANDERE VORMEN VAN OPLEIDING, VORMING OF TRAINING	
Andere vormen van opleiding, vorming of training	7,5
TOTAAL	100,0

25.12 Belangrijkste van de jobgerichte opleidingen, vormingen of trainingen die de respondent gevolgd heeft, in %. Bron: APS-survey 2001.

van werkgevers. Commerciële organisaties zoals bijvoorbeeld trainingsinstituten en non-profit organisaties halen niet meer dan 21% en 19%. Onder deze laatste categorie vallen eveneens scholen, hogescholen en universiteiten.

Ruim de helft van de cursisten volgde de opleiding **tijdens de werkuren**, 24% buiten de werkuren en 20% zowel binnen als buiten de werkuren.

De werkgever of potentiële werkgever haalt de hoogste score (57%) op de vraag wie de opleiding **betaald** heeft. In een kwart van de gevallen wordt de rekening opgemaakt door de cursist zelf of iemand van de familie.

Niet-lerenden

1. Profiel

Drie kwart van de respondenten zegt de afgelopen 12 maanden geen bijkomende opleiding gevolgd te

hebben, naar **geslacht** opgedeeld 77% van de vrouwen en 70% van de mannen. Naarmate men **ouder** wordt, laat men het opleidingsaanbod steeds meer links liggen. Naarmate het **studieniveau** toeneemt, daalt het percentage niet-lerenden.

2. Soort opleiding

Ongeveer 16% van de niet-lerenden had in de voorbije 12 maanden niettemin graag een opleiding of vorming gevolgd. **Top 3** van de meest gegeerde opleidingen was informatica, taalopleidingen en informatietoepassingen.

3. Belemmeringen

De werkdruk is de meest aangeduide **reden** om geen opleiding te volgen. Andere veel aangehaalde redenen waren: te druk ook buiten het werk, de opleiding werd niet aangeboden in de directe omgeving en de opleiding werd op een slecht tijdstip aangeboden.

WAAROM VAN BELANGRIJKSTE JOBGERICHTE OPLEIDING

Waarom vindt u die jobgerichte opleiding, vorming of training de belangrijkste?	
(N=305)	%
omdat ik hiermee mijn job beter kan uitoefenen	62,8
omdat deze opleiding mij het best voorbereidt op een nieuwe jobinhoud	7,9
omdat het onderwerp in deze opleiding mij het meest interesseert	7,1
omdat deze opleiding mijn kansen verhoogt op de arbeidsmarkt	5,7
omdat ik mij met deze opleiding het best persoonlijk kan vormen	5,1
omdat ik deze opleiding volgde met het oog op promotie	3,4
omdat ik verplicht was deze opleiding te volgen	3,0
andere redenen	2,4
omdat ik met deze opleiding ander werk zal kunnen vinden	1,5
omdat ook collega's of vrienden deze opleiding volgen	1,1
totaal	100,0

25.13 Waarom vond de respondent die jobgerichte opleiding, vorming of training net de belangrijkste, in %. Bron: APS-survey 2001.

TYPE GRAAG GEVOLGDE OPLEIDING

Welk type opleiding graag gevolgd?	
(N=171)	%
TOEPASSINGSGERICHTE OPLEIDINGEN	
Administratie	0,5
Boekhouding	2,4
Onthaal	1,1
Personeelsbeleid	1,4
Bedrijfs- en organisatie management, administratief of financieel management	4,0
Informatica	32,0
Informaticatoepassingen	12,5
Taalopleidingen	16,0
Communicatiebeleid	1,5
Andere toepassingsgerichte opleidingen	6,6
BEROEPSGEORIËNTEERDE OPLEIDINGEN OF AANVULLENDE SPECIALISATIES	
Beroepsgeoriënteerde opleidingen	4,6
Aanvullende paramedische opleiding	0,6
Opleidingen op sociaal vlak	1,8
Aanvullende artistieke opleidingen	2,8
Andere aanvullende opleidingen	4,4
ANDERE VORMEN VAN OPLEIDING, VORMING OF TRAINING	
Andere vormen van opleiding, vorming of training	7,8
TOTAAL	100,0

25.14 Graag gevolgde opleiding naar type, bij de groep die de voorbije 12 maand geen opleiding gevolgd heeft, in %. Bron: APS-survey 2001.

Houding tegenover bijkomende opleiding en vorming

Bijna drie kwart van de geënquêteerden zegt dat men zonder permanente vorming gedoemd is om de rol te lossen in onze snel veranderende maatschappij.

Mannen en vrouwen zitten daarbij op dezelfde golf-lengte. Naar **leeftijd** en **opleidingsniveau** zijn er wel significante discrepanties. De leeftijdsgroepen boven de 45 jaar zijn meer van het belang van vorming overtuigd dan de jongere. Wellicht hebben de oudere Vlamingen ervaren hoe moeilijk het is om op hogere leeftijd nog een plaats op de arbeidsmarkt te veroveren en te behouden. Ook de hoger opgeleiden onderschrijven de uitspraak meer dan de lagere studieniveaus. Ongeacht geslacht, leeftijd of studieniveau, stelt een hoog percentage dat de overheid ervoor moet zorgen

dat iedereen voldoende basisvaardigheden kan verwerven. Mensen zonder betaald werk zijn hiervan nog meer overtuigd dan personen met betaalde arbeid. Ongeveer een kwart wil de opleiding niet volgen **buiten de werkuren**. Dat wil zeggen dat drie kwart wel degelijk bereid is om een deel van zijn vrije tijd op te offeren.

Naar leeftijd, studieniveau en werksituatie zijn er verschillen te noteren. Naarmate de leeftijd stijgt, willen steeds minder mensen buiten hun werkuren een opleiding volgen. Hoe hoger het studieniveau, hoe meer men bereid is buiten de werkuren te gaan bijscholen. Het zal wel niet verwonderen dat velen pleiten voor opleidingen met behoud van loon en sociale rechten. Opvallend genoeg: naarmate het studieniveau stijgt, daalt het percentage dat het hiermee eens en volledig eens is.

REDENEN OM GEEN OPLEIDING TE VOLGEN

Wat waren voor u redenen om deze opleiding niet te volgen?		
(N=166)	AANTAL JA-ANTWOORDEN	%
te druk op het werk	71	18,2
te druk ook buiten het werk (hobby, lidmaatschap vereniging, ...)	61	15,6
opleiding of vorming werd niet aangeboden in directe omgeving	58	14,8
opleiding of vorming werd op een slecht tijdstip aangeboden	57	14,6
verantwoordelijkheden voor het gezin	50	12,8
gebrek aan ondersteuning van de werkgever	41	10,5
andere	23	5,9
te duur, geen geld	14	3,6
te moeilijk, te zwaar (geen gepaste vooropleiding, ...)	12	3,1
gezondheidsredenen	4	1,0
	391	100,0

25.15 Redenen om de bijkomende opleiding niet te volgen, in %. Bron: APS-survey 2001. * De respondenten konden meerdere redenen aanduiden.

HOUDING NAAR LEEFTIJD

Houding naar leeftijdsklassen, in %								
EENS+VOLLEDIG EENS	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75+	TOTAAL IN %
Zonder permanente opleiding en vorming is men gedoemd om op termijn niet meer mee te kunnen in onze snel veranderende maatschappij (N = 1.355, ***)	60,2	71,2	70,5	78,6	77,5	81,0	80,0	73,7
De overheid moet ervoor zorgen dat iedereen voldoende basisvaardigheden kan verwerven (N = 1.354)	86,3	81,7	84,0	84,7	89,1	89,0	91,1	85,8
Ik ben helemaal niet bereid om buiten de werkuren jobgerichte opleiding en vorming te volgen (N = 1.174, ***)	13,4	17,5	19,2	24,2	38,2	43,3	47,9	24,5
Iedereen zou de kans moeten krijgen om zijn/haar loopbaan gedurende een bepaalde periode met behoud van loon en sociale rechten te onderbreken om opleiding en vorming te kunnen volgen (N = 1.331)	86,8	84,7	80,4	82,5	84,6	84,8	89,5	84,0

25.16 Houding t.o.v. bijkomende opleiding en vorming, naar leeftijdsklassen, in %. Bron: APS-survey 2001. Significantie*** $P \leq 0,001$.

HOUDING NAAR STUDIENIVEAU

Houding naar studiesniveau, in %						
EENS+VOLLEDIG EENS	GEEN/LAGER ONDERWIJS	LAGER SECUNDAIR	HOGER SECUNDAIR	NUHO	UNIEF	TOTAAL IN %
Zonder permanente opleiding en vorming is men gedoemd om op termijn niet meer mee te kunnen in onze snel veranderende maatschappij (N = 1.307, ***)	67,8	72,4	73,4	84,0	86,6	74,4
De overheid moet ervoor zorgen dat iedereen voldoende basisvaardigheden kan verwerven (N = 1.305)	85,6	87,5	84,5	87,3	87,7	86,1
Ik ben helemaal niet bereid om buiten de werkuren jobgerichte opleiding en vorming te volgen (N = 1.138, ***)	45,6	25,5	22,6	12,2	10,3	24,9
Iedereen zou de kans moeten krijgen om zijn/haar loopbaan gedurende een bepaalde periode met behoud van loon en sociale rechten te onderbreken om opleiding en vorming te kunnen volgen (N = 1.285, *)	87,5	86,5	84,0	80,3	76,3	84,2

25.17 Houding t.o.v. bijkomende opleiding en vorming, naar studieniveau, in %. Bron: APS-survey 2001. Significantie * $P \leq 0,05$. Significantie *** $P \leq 0,001$.

HOUDING NAAR WERKSITUATIE

Houding naar werksituatie, in %			
EENS+VOLLEDIG EENS	BETAALD WERK	GEEN BETAALD WERK	TOTAAL IN %
Zonder permanente opleiding en vorming is men gedoemd om op termijn niet meer mee te kunnen in onze snel veranderende maatschappij (N = 1.353)	72,8	75,1	73,8
De overheid moet ervoor zorgen dat iedereen voldoende basisvaardigheden kan verwerven (N = 1.353)	84,3	87,8	85,9
Ik ben helemaal niet bereid om buiten de werkuren jobgerichte opleiding en vorming te volgen (N = 1.176, ***)	19,8	32,5	24,5
Iedereen zou de kans moeten krijgen om zijn/haar loopbaan gedurende een bepaalde periode met behoud van loon en sociale rechten te onderbreken om opleiding en vorming te kunnen volgen (N = 1.332, *)	81,7	86,7	83,9

25.18 Houding t.o.v. bijkomende opleiding en vorming, naar werksituatie, in %. Bron: APS-survey 2001. Significantie * $P \leq 0,05$. Significantie *** $P \leq 0,001$.

VOOR MEER INFORMATIE

Departement Onderwijs

http://www.ond.vlaanderen.be/berichten/levenslang_leren/default.htm

Administratie Werkgelegenheid

http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/werk/euro_vz_03.htm

Europese Commissie

<http://www.psy.kuleuven.ac.be/levenslangleren/memorand.htm>

Afkortingen

AAP	Assisterend Academisch Personeel	BZV	Biochemisch zuurstofverbruik
ABB	administratie Buitenlands Beleid	CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
AIDS	Acquired Immune Deficiency syndrome	CBGS	Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudieën
ALT	administratie Land- en Tuinbouw	CEMT	Conférence Européenne des Ministres des Transports
APS	administratie Planning en Statistiek	CGG	Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg
AROHM	administratie Ruimtelijke Ordening, Huisvesting en Monumenten en Landschappen	CIM	Centrum voor Informaties over de Media
ASO	Algemeen Secundair Onderwijs	CLB	Centrum voor Leerlingenbegeleiding
ATP	administratief en technisch personeel	COB	Centrale Openbare Bibliotheek
AWI	administratie Wetenschap en Innovatie	COO	departement Coördinatie
AZF	departement Algemene Zaken en Financiën	CVA	cerebro-vasculaire aandoeningen
BBP	Bruto Binnenlands Product	CZV	Chemisch zuurstofverbruik
BBPR	Bruto Binnenlands Product per Regio	DAC	Derde Arbeidscircuit
BERD	Business Expenditure on Research and Development	DIV	dienst Investeren Vlaanderen
BHG	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	DKO	deeltijds kunstonderwijs
BIAC	Brussels International Airport Company	DWTC	Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele aangelegenheden
BIS	Begeleid Individueel Studeren	EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
BJB	Bijzondere Jeugdbijstand	ESF	Europees Sociaal Fonds
BLOSO	Commissariaat-generaal voor de Bevordering van de Lichamelijke Ontwikkeling, de Sport en de Openlucht recreatie	EU	Europese Unie
BOF	Bijzonder Onderzoeksfonds	EUROSTAT	Bureau voor de Statistiek van de Europese Gemeenschappen
BPA	Bijzonder Plan van Aanleg	EWBL	departement Economie, Werkgelegenheid, Binnenlandse Aangelegenheden en Landbouw
BSO	Beroepssecundair Onderwijs	FIOV	Financieringsinstrument voor de Oriëntatie van de Visserij
BTW	Belasting op Toegevoegde Waarde		

FIVA	Vlaamse Visserij- en Aquicultuur-sector	LO	Lager Onderwijs
FTE	Full Time Equivalent	LS	Lager Secundair Onderwijs
FWO	Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek	MAP	Mest Actie Plan
GBAORD	Government Budget Appropriations and Outlays for R&D	MINA	Vlaamse Milieubeleidsplan
GBOU	Generische Onderzoek aan de Universiteiten	MIRA-2	Milieurapport Vlaanderen 2
GECORO	Gemeentelijke Commissie voor Ruimtelijke Ordening	MIVA	Maatschappij voor Intercommunaal Vervoer Antwerpen
GESCO	Gesubsidieerde Contractuelen	MIVG	Maatschappij voor Intercommunaal Vervoer Gent
GFT	Groenten-, Fruit- en Tuinafval	MUHKA	Museum voor Hedendaagse Kunst Antwerpen
GIB	Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden	MVG	ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
GNOP	Gemeentelijk Natuurontwikkelingsplan	NBB	Nationale Bank van België
GRS	Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan	NBM	Niet Begeleide Minderjarigen
HBPWB	Horizontaal Begrotingsprogramma Wetenschapsbeleid	NFS	Netto te Financieren Saldo
HDI	Human Development Index	NGO	niet-gouvernementele organisatie
HIV	Human Immunodeficiency Virus	NIS	Nationaal Instituut voor Statistiek
HIVA	Hoger Instituut voor de Arbeid	NMBS	Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen
HOBU	Hoger Onderwijs Buiten de Universiteit	NMVB	Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen
HS	Hoger Secundair Onderwijs	NMVOS	Niet-Methaan Vluchtige Organische Stoffen
HST	Hoge Snelheidstrein	NWWZ	Niet Werkende Werkzoekende
IAJ	Individueel Aangepast Jaarprogramma	O&O	Onderzoek & Ontwikkeling
IAO	Internationale Arbeidsorganisatie	O&V	Onderwijs & Vorming
IBO	Individuele Beroepsopleiding	OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
ICP	Index der Consumptieprijzen	OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
ICT	Informatie- en Communicatietechnologie	OND	departement Onderwijs
IGO	Inkomensgarantie voor Ouderen	OSP	Onderwijs voor Sociale Promotie
IHZ	ishemische hartziekten	OVAM	Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij
ILO	International Labour Organisation	PAB	Persoonlijk Assistentie Budget
IMCWB	Interministerieel Comité voor Wetenschapsbeleid	PJ	Peta Joule
IMEC	Interuniversitair Micro-Electronica Centrum	POB	Plaatselijke Openbare Bibliotheek
IMF	Internationaal Monetair Fonds	PSBH	Panel Studie van Belgische Huishoudens
INR	Instituut voor Nationale Rekeningen	PV	proces verbaal
ISPO	Instituut voor Politiek Opinieonderzoek	R&D	Research and Development (O&O)
IT	Informatietechnologie	RIZIV	Rijksinstituut voor Ziekte en Invaliditeit
IWT	Instituut voor aanmoediging van Innovatie door Wetenschap en Technologie in Vlaanderen	RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
KMO	Kleine en Middelgrote Onderneming	RUG	Universiteit Gent
KSO	Kunstsecundair Onderwijs	RVT	Rust- en verzorgingstehuizen
KUL	Katholieke Universiteit Leuven	RWZI	Riool-Water-Zuiverings-Installatie
LIN	departement Leefmilieu en Infrastructuur	SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
		SIF	Sociaal Impulsfonds
		SMAK	Stedelijk Museum voor Actuele Kunst (Gent)
		SO	Secundair Onderwijs

SOB	Speciale Openbare Bibliotheek	VVM	Vlaamse Vervoersmaatschappij De Lijn
SPE	Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie	VVOB	Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en Technische Bijstand
STV	Stichting Technologie Vlaanderen	VWF	Vlaams Woningfonds
TIMMS	Third International Mathematic and Science Study	VWI	Vlaamse Wetenschappelijke Instellingen
TSO	Technisch Secundair Onderwijs	VZW	Vereniging zonder winstoogmerk
TUL	Transnationale Universiteit Limburg	W&T	Wetenschappelijke en Technologische dienstverlening
TVC	Totaal Vruchtbaarheidscijfer	WI	Wetenschappelijke Instellingen
UA	Universiteit Antwerpen	WIGW's	Wezen, Invaliden, Gepensioneerden en Weduwen(aars)
UFSIA	Universitaire Faculteiten Sint Ignatius Antwerpen	WP	Wetenschappelijk Personeel
UIA	Universitaire Instelling Antwerpen	WTO	World Trade Organisation
UK	Verenigd Koninkrijk	WVC	departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
UNDP	United Nations Development Programme	WWZ	Werkende Werkzoekende
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation	ZAP	Zelfstandig Academisch Personeel
UNU	United Nations University		
UVW	Uitkeringsgerechtigde Volledig Werklozen		
VAI	Vlaams Architectuur Instituut		
VBI	Vlaamse Boekenimporteurs		
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding		
VFSIPH	Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap		
VGC	Vlaamse Gemeenschapscommissie		
VHM	Vlaamse Huisvestingsmaatschappij		
VIB	Vlaams Interuniversitair Instituut voor Biotechnologie		
VIP	Vlaamse Inschakelingspremie		
VITO	Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek		
VIZO	Vlaams Instituut voor het Zelfstandig Ondernemen		
VK	Verenigd Koninkrijk		
VI.I.R.	Vlaamse Interuniversitaire Raad		
VLAM	Vlaams promotiecentrum voor Agro- en Visserij-Marketing		
VLAS	Vlaams Actieplan Startbanen		
VLIF	Vlaams Landbouwinvesteringsfonds		
VLM	Vlaamse Landmaatschappij		
VMM	Vlaamse Milieumaatschappij		
VOI	Vlaamse Openbare Instelling		
VRIND	Vlaamse Regionale Indicatoren		
VRT	Vlaamse Radio en Televisie		
VSA	Verenigde Staten van Amerika		
VTE	Voltijds equivalenten		
VTS	Vlaamse Trainersschool		
VUB	Vrije Universiteit Brussel		
VUV	Vlaamse Uitgeversvereniging		

Definities

Hoofdstuk 1

Middenpopulatie De gemiddelde bevolking zoals die kan bepaald worden uit de tellingen per 1 januari van het betreffende jaar (x) en van het daaropvolgende jaar ($x+1$). Biedt een redelijke benadering van de bevolking op 1 juli van het betreffende jaar, vanwaar de alternatieve aanduiding ‘midjaarbevolking’.

Bruto geboortecijfer Aantal geboorten per jaar per duizend inwoners, berekend op de middenpopulatie.

Bruto sterftecijfer Aantal overledenen per jaar per duizend inwoners, berekend op de middenpopulatie.

Levensverwachting op leeftijd x Het gemiddeld aantal jaren dat men nog blijft leven vanaf leeftijd x , op voorwaarde dat de leeftijdsspecifieke sterftekansen in de toekomst niet veranderen (bij transversale opmeting).

Leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer De proportie vrouwen op een bepaalde leeftijd dat een kind krijgt binnen het kalenderjaar.

Totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC) Som van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers, waargenomen bij vrouwen tussen 15 en 50 jaar, in een bepaald kalenderjaar. Dit geeft het verwachte aantal kinderen per vrouw op de leeftijd van 50 jaar, gegeven constante leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers. Een bevolking groeit noch krimpt bij een gemiddelde waarde van 2,1 kinderen per vrouw.

Hoofdstuk 2

Betalingskrediet Het betalingskrediet in begrotingsjaar X is het volume aan mogelijkheden, voortkomende uit de ontvangsten (inbegrepen leningen) van dat begrotingsjaar, waarover de Vlaamse regering beschikt om aan betalingsverplichtingen, voortvloeiend uit bestaande en nieuwe verbintenissen, in de loop van begrotingsjaar te voldoen.

Directe schuld Leningen, ofwel aangegaan door het Vlaamse Gewest ter financiering van haar tekorten, ofwel contractueel overgenomen door het Vlaamse Gewest uit de indirecte schuld alsook alle leningen ter herfinanciering van voormelde leningen.

Indirecte schuld Leningen aangegaan, ofwel door publiekrechtelijke rechtspersonen opgericht bij of krachtens een wet of decreet en die ressorteren onder het Vlaamse Gewest of het Vlaamse Gewest, ofwel door lagere overheden, ofwel door het Vlaamse Gewest in het verleden ter financiering van specifieke beleidsprojecten, en waarvan het geheel van de kapitaalsaflossingen en van de rentelasten ten laste komt van de uitgavenbegroting van het Vlaamse Gewest, zonder evenwel rekening te houden met terugbetalingen door derden, alsook het Vlaamse aandeel in de schulden van het Amortisatiefonds voor de leningen der sociale huisvesting (ALESH).

Netto te Financien Saldo Som van het saldo van de lopende verrichtingen, de kapitaalsverrichtingen en de thesaurieverrichtingen. Dit saldo wordt "netto" genoemd omdat de aflossingen van de schuld niet begrepen zijn in bovengenoemde verrichtingen. Het netto saldo van de begroting verwijst enkel naar de som van de lopende verrichtingen en de kapitaalsverrichtingen. Theoretisch stemt het Netto te Financien Saldo overeen met de toename van de schuld.

Hoofdstuk 3

Exportratio Hier gedefinieerd als de verhouding van de uitvoer van goederen tot het bruto binnenlands product (BBP). Het is mogelijk dat de uitvoer van goederen in waarde uitgedrukt het BBP overstijgt omdat enkel het saldo van uitvoer minus invoer bijdraagt tot het BBP. In het Vlaamse Gewest zijn zowel de export als import van goederen hoog.

Hoogtechnologische producten Producten van de luchtvaart, computers, bureautica, elektronica, instrumenten, farmaceutische producten, elektrische machines, wapens.

Hoofdstuk 4

Bereikbaarheid De mate waarin een bepaalde bestemming tegen een specifieke weerstand (tijd/kosten) vanuit verschillende potentiële herkomstgebieden kan bereikt worden.

Economische knooppunten Een economisch knooppunt is een gebied met een hoog aandeel aan werkgelegenheid. De economische knooppunten vormen samen met de poorten de bestaande ruimtelijk-economische structuur van het Vlaamse Gewest. Het zijn de plaatsen waar het wenselijk is economische activiteiten te concentreren. Economisch knooppunt is aldus een beleidsmatig begrip.

Gevaarlijk punt Locatie waar in de laatste drie jaar drie of meer ongevallen gebeurd zijn en waarvoor de prioriteitswaarde berekend volgens de formule hieronder minstens 15 bedraagt. Als prioriteitswaarde wordt de volgende formule gebruikt: $P: X + [3 \times Y] + [5 \times Z]$, waarin
X: aantal lichtgewonden
Y: aantal zwaargewonden
Z: aantal dodelijke slachtoffers.

Hoofdvervoermiddel Het hoofdvervoermiddel is het vervoermiddel waarmee men de langste afstand aflegt. Dit betekent dat de vervoerswijzen waarmee men vaak het voor- en natransport aflegt (vooral te voet, fiets en bus/tram/metro) onderbelicht zijn in het totale palet van gebruikte vervoerswijzen.

Letselongevallen De verkeersongevallen, vastgesteld door de politie of rijkswacht, op de openbare weg die een lichamelijk letsel tot gevolg hebben. Een ongeval tussen twee of meer weggebruikers wordt beschouwd als één ongeval. Letselongevallen worden als representatief beschouwd voor het hele fenomeen van de verkeersongevallen. Voor elk letselongeval gebeuren statistisch gezien nog eens 7 à 8 ongevallen met enkel materiële schade (blijfschade). Ongevallen met enkel materiële schade worden niet meer in de statistieken opgenomen sedert 1973. Aanrijdingen op private terreinen werden nooit opgenomen.

Luchtverontreiniging door het wegverkeer De emissies veroorzaakt door onder andere het wegverkeer worden opgesplitst in twee groepen: de gereguleerde (CO, KWS, NO_x, SO₂, stofdeeltjes, lood) en de niet gereguleerde (PAK, dioxines, hele kleine stofdeeltjes, zware metalen, CO₂).

MIVA, MIGA, NMVB De Lijn werd opgericht bij decreet van 31 juli 1990 en bestaat uit de voormalige Maatschappijen voor Intercommunaal Vervoer van Antwerpen (MIVA) en Gent (MIVG) en het Vlaamse deel van de Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen (NMVB). De oprichting is het resultaat van de uitvoering van de Bijzondere Wet van 8 augustus 1988 betreffende de hervorming van de instellingen en de federalisering van het stads- en streekvervoer in België.

Modal split De procentuele verdeling per modus.

Modus Vervoerswijze.

Motoriseringsgraad Aantal personenwagens per 1.000 inwoners.

Poorten De zeehavens met de internationaal georiënteerde multimodale logistieke parken, de internationale luchthaven Zaventem en het H.S.T.-station Antwerpen-centraal (zie Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen).

Potentieel gehinderden door geluid Deel van de bevolking dat wellicht hinder ondervindt van geluid. De berekening van potentieel gehinderden is gebaseerd op een gemiddelde kans op het ontstaan van hinder bij een bepaalde blootstelling aan geluid. Ernstige hinder komt overeen met een score van 72 op een 100-puntenschaal.

Reizigerskilometer Totaal door alle reizigers afgelegde kilometers.

Representatieve lengte Dit is de lengte van de wegsectie waarover de op het meetpunt geregistreerde waarde representatief is. Begin- en eindpunt wordt bepaald in functie van de wijziging van de gemeten intensiteit met 10 procent in min of in meer

Schaalniveaus waarop bereikbaarheid wordt verzekerd Bereikbaarheid wordt verzekerd op verschillende schaalniveaus. Voor elk van deze niveaus wordt deze bereikbaarheid op specifieke relaties gegarandeerd. Deze indeling van de bereikbaarheidsmarkt in deelmarkten vormt de basis voor de uitwerking van het bereikbaarheidsbeleid in het ontwerp Mobiliteitsplan Vlaanderen. De gebruikte onderverdeling van het Vlaamse Gewest in grootstedelijke gebieden, regionaalstedelijke gebieden, kleinstedelijke gebieden en buitengebied zijn afkomstig uit het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

De schaalniveaus die worden onderscheiden zijn de volgende:

- **Bovengewestelijk:** op dit schaalniveau vindt de interactie plaats tussen de grootstedelijke gebieden en poorten in het Vlaamse Gewest met hun achterland (grote polen in Wallonië en het buitenland) en tussen de grootstedelijke gebieden en poorten onderling (niet binnen de grootstedelijke gebieden);
- **Gewestelijk:** op dit schaalniveau gaat het om relaties van de regionaal stedelijke gebieden met de grootstedelijke gebieden, de poorten en hun achterland (zowel grote als kleinere polen in Wallonië en het buitenland) en tussen de regionaalstedelijke gebieden onderling. Ook de verplaatsingen tussen de grootstedelijke gebieden en poorten met kleinere polen in Wallonië en in het buitenland behoren tot het gewestelijk niveau;
- **Bovenlokaal:** op dit schaalniveau bevinden zich de relaties tussen de kleinstedelijke gebieden met de grootstedelijke gebieden, poorten, het achterland van deze poorten, de regionaalstedelijke gebieden en met de kleinstedelijke gebieden onderling. Tot dit schaalniveau behoren ook de verplaatsingen tussen de kernen in het buitengebied met de grootstedelijke gebieden, poorten, het achterland van de poorten, de regionaalstedelijke gebieden, de kleinstedelijke gebieden en tussen de kernen onderling;
- **Lokaal:** hier gaat het om verplaatsingen met een lokaal karakter, binnen een stedelijk gebied, binnen een gemeente of tussen aanliggende gemeenten. Op bovengewestelijk niveau gaat het om verplaatsingen tussen de grootstedelijke gebieden (incl. de poorten) onderling en met hun achterland. Op gewestelijk niveau gaat het over de relaties tussen de regionaalstedelijke gebieden onderling en met de gebieden van het bovengewestelijk niveau. Op bovenlokaal niveau gaat het over de relaties tussen de kleinstedelijke gebieden onderling en de kernen in het buitengebied onderling en met alle hoger liggende niveaus. Op de drie hoogste schaalniveaus (bovengewestelijk – gewestelijk – bovenlokaal) kunnen internationale relaties voorkomen.

Tonkilometer Totaal aantal vervoerde ton vermenigvuldigd met het aantal afgelegde kilometers.

Verkeersslachtoffers

- Doden 30 dagen: elke persoon die overlijdt binnen de dertig dagen na het ongeval.
- Ernstig gewonden: elke persoon die in een verkeersongeval gewond wordt en waarbij een opname van meer dan 24 uur in een ziekenhuis noodzakelijk is.
- Licht gewonden: elke persoon die in een verkeersongeval gewond wordt en op wie de bepaling van dodelijk of ernstig gewond niet van toepassing is.

Verliesuren Het verschil tussen de werkelijke op de weg gepresteerde trajecttijd en de tijd die in normale omstandigheden (bij normale kruissnelheid) hiervoor nodig was geweest.

Vervoermiddelen Alle mobiele investeringsgoederen zoals wegvoertuigen, schepen, treinen, vliegtuigen, fietsen, trams, bussen...

Weekdaggemiddelde Een berekende waarde op basis van het werkdaggemiddelde (A), zaterdaggemiddelde (B) en zondaggemiddelde (C). Het werkdaggemiddelde (A) is het gemiddelde van alle werkdagen (maandag tot en met vrijdag) in de observatieperiode. Het zaterdaggemiddelde (B) is het gemiddelde van alle zaterdagen in de observatieperiode. Het zondaggemiddelde (C) is het gemiddelde van alle zondagen in de observatieperiode. Opmerking: de officiële feestdagen die op een werkdag of een zaterdag vallen, worden bij de zondagwaarden gerekend. Het weekdaggemiddelde is dan: $1/7 (5x_A + 1x_B + 1x_C)$.

Hoofdstuk 6

Proportioneel sterftecijfer De verhouding van het aantal sterfgevallen door een specifieke oorzaak over het totaal aantal sterfgevallen.

Verloren potentiële levensjaren Het aantal jaren die verloren gaan vooraleer een bepaalde leeftijd is bereikt door ziekten die met een voortijdig overlijden gepaard gaan.

Vermijdbare sterfte Som van het aantal sterfgevallen voor 65 jaar, ten gevolge van een reeks aandoeningen die zich, in het licht van de huidige medische en volksgezondheidskundige kennis, niet hadden moeten voordoen.

Infantiele sterfte Het aantal levendgeboren kinderen dat overlijdt voor de eerste verjaardag, per 1.000 levendgeboren kinderen.

Perinatale sterfte Het aantal doorgelopen kinderen en het aantal kinderen overleden binnen de zeven dagen na de geboorte, per 1.000 levend- en doodgeboren kinderen.

Hoofdstuk 7

A-boek Het algemene boek, omvat fictie, non-fictie (inclusief kunst), kinderboek, toerisme en cartografie.

S-boek De educatieve uitgaven.

W-boek De wetenschappelijke uitgaven.

Klantvriendelijke uren de som opgeteld per week, van alle openingsuren die samenvallen van tijdstippen waarop de gebruikers die werken of schoollopen normaliter vrij zijn: elke werkdag tussen 12 en 14 uur en na 15.30 uur, behalve op woensdag (vanaf 12 uur) en tijdens het week-end (alle openingsuren).

Hoofdstuk 8

Scholingsgraad De gegevens rond de scholingsgraad geven het percentage weer van de bevolkingsgroep van 25 jaar tot en met 64 jaar dat een bepaald onderwijsniveau beëindigd heeft. Deze bevolkingsgroep wordt ingedeeld naar het hoogst behaalde diploma, getuigschrift of brevet. Er wordt hierbij enkel rekening gehouden met de diploma's die behaald werden in een basisopleiding of gewone studierichting met volledig leerplan. Tot de opleidingen van universitair niveau behoren zowel de opleidingen aan de universiteiten als de twee-cycli-opleidingen aan de hogescholen. Een bijkomende opleiding, een specialisatie, een beroepsopleiding of onderwijs voor sociale promotie komen niet in aanmerking.

Jaarlijks voert het Nationaal Instituut voor de Statistiek een steekproefenquête uit: in deze 'Arbeidskrachtenenquête' worden onder meer gegevens verzameld m.b.t. het hoogste behaalde onderwijsdiploma. Op basis van de resultaten van deze bevraging kan de scholingsgraad per gewest bepaald worden en verder worden opgesplitst naar leeftijd en geslacht.

In de analyse worden de resultaten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest niet opgenomen, omdat de kleine steekproef zorgt voor een grotere foutenmarge en de representativiteit daardoor in het gedrang kan komen.

Leerlingen De vermelde leerlingen- en studentenaantallen hebben betrekking op het aantal ingeschreven leerlingen en studenten op 1 februari 2001. In het hogescholenonderwijs en het universitair onderwijs worden de regelmatige hoofdschrijvingen geregistreerd. In het onderwijs voor sociale promotie, het deeltijds kunstonderwijs en het Begeleid Individueel Studeren wordt het aantal inschrijvingen geteld. Dit aantal ligt hoger dan het aantal fysieke personen, omdat een leerling voor meerdere cursussen kan ingeschreven zijn.

De leerlingen in het buitengewoon onderwijs van het type 5 worden niet in de tabellen opgenomen. Deze leerlingen volgen, omwille van een langdurige ziekte, tijdelijk les in het buitengewoon onderwijs. Omdat zij wellicht reeds elders ingeschreven zijn, worden ze, om dubbeltellingen te vermijden, niet in het cijfermateriaal van het buitengewoon onderwijs meegerekend.

Om aan de leerplicht te voldoen lopen kinderen school van de maand september van het jaar waarin ze 6 worden tot eind juni van het jaar waarin ze 18 worden. Vanaf 15-16 jaar is er een deeltijdse leerplicht en een mogelijkheid tot deeltijds werken. Na het leerplichtonderwijs kunnen jongeren hun kennis en vaardigheden o.a. via verschillende disciplines van het hoger onderwijs verder aanscherpen en verruimen.

Personeel

Gegevens afkomstig van het departement Onderwijs

In de personeelsstatistieken wordt enkel het personeel geregistreerd dat ofwel rechtstreeks door het departement Onderwijs wordt betaald ofwel waarvan de lonen ten laste zijn van de werkingsenveloppe van het hoger onderwijs. Het personeel dat geniet van het stelsel 'terbeschikkingstelling voorafgaand aan het rustpensioen'

(TBS55+) is dus opgenomen in deze statistieken. Het meester-, vak- en dienstpersoneel van het gesubsidieerd onderwijs en het personeel van de universitaire sector is niet opgenomen in de statistieken van het departement Onderwijs. De gesubsidieerde contractuelen worden ook buiten beschouwing gelaten, omdat deze personeelsleden niet volledig door het departement worden betaald. Wegens een stakingsactie van het onderwijspersoneel in januari 2001 hebben de personeelsgegevens voor het schooljaar 2000-2001 uitzonderlijk betrekking op de maand februari 2001, zoals gekend in juni 2001.

De personeelsgegevens voor de andere vermelde schooljaren hebben betrekking op de maand januari omdat deze maand representatief is voor het schooljaar.

Binnen het onderwijspersoneel wordt onderscheid gemaakt tussen het bestuurs- en onderwijzend personeel en de andere personeelscategorieën. Het bestuurspersoneel bestaat uit directeurs en adjunct-directeurs. Het onderwijzend personeel vervult effectief een lesopdracht. De andere personeelscategorieën bestaan uit het administratief personeel, het werkliedenpersoneel van het gemeenschapsonderwijs, het opvoedend hulppersoneel, het paramedisch personeel, het PMS/CLB-personeel, het inspectiepersoneel, het personeel pedagogische begeleiding en het personeel van semi-internaten.

Het onderwijspersoneel wordt uitgedrukt in budgettaire fulltime-equivalenten en fysieke personen. Enkel de budgettaire fulltime-equivalenten zijn in tabelvorm opgenomen. De budgettaire fulltimes zijn het resultaat van de sommatie van alle deelopdrachten van alle personeelsleden (m.a.w. met inbegrip van de vervangingen van

minder dan één jaar). Bij het hogescholenonderwijs zijn de lesopdrachten van de gastprofessoren en de mandaatvergoedingen vanaf 1995-1996 niet meer opgenomen in de budgettaire fulltimes. Het aantal fysieke personen is opgenomen in de grafiekvorm. De fysieke personen worden geregistreerd in het onderwijsniveau en -net waar zij de grootste lesopdracht hebben. Er wordt geen rekening gehouden met vervangingen van minder dan een jaar.

Gegevens afkomstig van de V.I.R.

Het personeelsbestand aan de Vlaamse universiteiten wordt weergegeven per 1 februari 2001. Het betreft gegevens van het personeel bezoldigd met de werkingsuitkeringen: het zelfstandig academisch personeel (ZAP), het assiterend academisch personeel (AAP), het administratief en technisch personeel (ATP) en van het personeel bezoldigd ten laste van andere financieringsbronnen: het wetenschappelijk personeel (WP) en het administratief en technisch personeel (ATPbwu).

Scholen Een school is een instelling waar onderwijs wordt verstrekt en die onder het bestuur staat van één directeur.

Budget Het budget wordt uitgedrukt in termen van beschikbare beleidskredieten die jaarlijks worden ingeschreven in de aangepaste uitgavenbegroting van de Vlaamse Gemeenschap.

De beleidskredieten omvatten de niet-gesplitste kredieten, de gesplitste vastleggingskredieten, de variabele kredieten, de machtigingen en de bijkredieten vorige jaren, verminderd met de vereffeningskredieten en de uitgaven voor de schuldenlast. De term beschikbare kredieten betekent dat deze kredieten naast de hierboven vermelde kredieten ook het aandeel in de globale provisies (vnl. index en CAO) en kredietherschikkingen omvat. Dit Vlaams onderwijsbudget wordt, in internationale context, enerzijds vermeerderd met de bijkomende financiële inspanning voor onderwijs en opleiding van gemeenten en provincies en van het Vlaams Instituut voor het Zelfstandig Ondernemen (VIZO) maar houdt anderzijds geen rekening met de bijkomende financiële inspanningen van andere (lokale) overheden, noch met de inspanningen en/of initiatieven van ouders, scholen en privé-bedrijven.

De overheidskost per leerling/student wordt berekend op basis van het aantal financierbare leerlingen/studenten. Een financierbare leerling/student is een regelmatig ingeschreven leerling/student die op basis van bepaalde criteria zoals onderwijsniveau, studierichting, herkomst, ... een wegingscoëfficiënt krijgt. Deze financierbare eenheden bepalen de grootte van de werkingsmiddelen en het personeelsbestand van elke onderwijsinstelling. Op internationaal vlak wordt de kost per leerling/student berekend op basis van het aantal financierbare studenten en uitgedrukt in US dollarequivalenten.

Leerling-leerkracht-ratio De leerling-leerkracht-ratio geeft aan per hoeveel leerlingen één onderwijzend personeelslid bezoldigd wordt. Vervangingen van minder dan één jaar dienen volgens de OESO-methodologie ook in de personeelsgegevens te worden opgenomen.

Waardering van leerkrachten In 1995 en ook in 1999 verleende de Vlaamse Gemeenschap haar deelname aan de Third International Mathematics and Science Study (de TIMSS) van de International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). De Vlaamse steekproef in TIMSS99 (schooljaar 1998/1999) omvatte 5 259 leerlingen uit het tweede leerjaar van eerste graad Secundair Onderwijs, at random getrokken uit 135 scholen. De belangrijkste leerresultaten 1999 en de trenddata 1995-1999 verschenen al in de editie 2000 van VRIND. Ditmaal gaat de aandacht uit naar de Vlaamse leerkrachten die deelnamen aan de studie. Een representatieve steekproef van 279 wiskundigen en 409 wetenschappers hebben contextuele informatie aangeleverd over de organisatie van hun leer- en vormingsproces in de klas. Daarnaast zijn hun opinies bevestigd, onder meer over hun professionele motivatie en over de waardering die zij als leerkracht ervaren van de maatschappij en van hun leerlingen.

Deze indicator onderzoekt hoe overtuigd en tevreden de Vlaamse leerkracht wiskunde en wetenschappen is met zijn beroepskeuze, alsook de waardering die hij ervaart van de maatschappij en van de leerlingen. Zijn opinie wordt getoetst aan die van zijn internationale collegae.

De onderzoeksgegevens zijn ontleend aan vier vragen uit de leerkrachtenvragenlijst afgenomen als deel van TIMSS99:

- Was het onderwijs uw eerste beroepskeuze toen U aan de universiteit of het regentaat begon?
- Zou U – als U de mogelijkheid had – van beroep veranderen?
- Denkt U dat de maatschappij uw werk op prijs stelt?
- Denkt U dat de leerlingen uw werk op prijs stellen?

Welbevinden van leerlingen op school In een onderzoek naar het welbevinden van leerlingen secundair onderwijs (Engels, N., Aelterman, A., Schepens, A., Deconinck, E., Van Petegem, K., (2000) Het welbevinden in de schoolsituatie bij leerlingen secundair onderwijs: de ontwikkeling van een bevragsinstrument. OBPWO-onderzoek '98.06') is een conceptueel kader uitgewerkt waarbij het welbevinden als volgt is gedefinieerd: Welbevinden op school (van leerlingen secundair onderwijs) drukt een positieve toestand uit van het gevoelsleven, die het resultaat is van een harmonie tussen een geheel van specifieke omgevingsfactoren enerzijds en de persoonlijke behoeften en verwachtingen van leerlingen ten aanzien van de school anderzijds. Het welbevinden wordt geoperationaliseerd aan de hand van belevings-, tevredenheids- en gedragsaspecten.

Deelname aan het volwassenenonderwijs In deze indicator wordt de deelname aan het volwassenenonderwijs dat door het departement Onderwijs georganiseerd wordt, geanalyseerd. Specifieke aandacht wordt besteed aan het onderwijs voor sociale promotie, het afstandsonderwijs (sinds 1999: het Begeleid Individueel Studeren - B.I.S.), de basiseducatie en het deeltijds kunstonderwijs (DKO). Bron voor deze indicator is de databank van het departement Onderwijs. Deze gegevens worden gecombineerd met bevolkingsgegevens van het Nationaal Instituut voor de Statistiek, met name met de 15-64-jarige bevolking. De bevolking van de Vlaamse Gemeenschap werd berekend door die van het Vlaams Gewest op te tellen bij 20% van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

PISA-project (Program for International Student Assessment) PISA meet het gecumuleerd effect bij 15-jarigen van vaardigheden en competenties in leesvaardigheid, wiskundige geletterdheid en wetenschappelijke geletterdheid ongeacht waar ze dit hebben geleerd.

PISA is de eerste internationale studie die test in welke mate ze het geleerde kunnen toepassen in realiteitsgetrouwe contexten. De testitems van PISA zijn niet gebaseerd op de leerplannen van de deelnemende landen.

PISA geeft dus niet sluitend weer of de Vlaamse scholen al dan niet de eindtermen bereiken.

PISA test 15-jarigen ongeacht het leerjaar waar ze zich bevinden. Op die manier is de vergelijkbaarheid van de gegevens die verzameld werden in meer dan 30 landen gewaarborgd. Aan PISA2000 namen 124 Vlaamse scholen deel waaronder 4 scholen van het buitengewoon onderwijs. In elke geselecteerde school werden op basis van toeval ongeveer 35 leerlingen geselecteerd. Ze legden een test af van twee uur en vulden een achtergrondvragenlijst in.

Hoofdstuk 9

Generatiestudent *vanaf academiejaar 1999-2000*: een student die zich voor de eerste maal inschrijft in het eerste jaar van een basisopleiding in het hoger onderwijs in Vlaanderen (definitie departement Onderwijs)

voorheen: een student die zich voor de eerste maal inschrijft in het eerste jaar universitair onderwijs aan een Belgische universiteit (definitie V.I.R.)

Vlaanderen Het geheel van deelnemers die in het Vlaamse Gewest gevestigd zijn plus de deelnemers die gevestigd zijn in het Brusselse Gewest maar onder Vlaamse bevoegdheid vallen (zoals de Vlaamse universiteiten en de Vlaamse overheidsinstellingen in Brussel).

Hoofdstuk 10

Activiteitsgraad Het aandeel van de beroepsbevolking in de bevolking op beroepsactieve leeftijd.

Arbeidsplaatsen Zijn de jobs voor zowel de loontrekkenden als de niet-loontrekkenden.

Beroepsbevolking Beperkt zich tot de werkenden en de personen die geen werk hebben, maar wel actief op zoek zijn naar een baan en bovendien onmiddellijk beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt (ILO-werkloze).

Bevolking op beroepsactieve leeftijd Het betreft iedereen die ouder is dan 15 jaar en jonger dan 65 jaar.

ILO-werklozen Personen zonder betrekking die werk zoeken, daarvoor concrete stappen hebben gezet gedurende de laatste vier weken en bovendien binnen de twee weken kunnen beginnen werken. Deze groep werklozen omvat niet alle werklozen.

Inactieven Iedereen die geen betrekking heeft en niet voldoet aan de ILO-werkloosheidscriteria wordt beschouwd als niet-actief. Qua leeftijd geldt geen beperking.

Invoegafdeling Is een nieuwe activiteit in een bestaand bedrijf met dezelfde doelstellingen als een invoegbedrijf.

Invoegbedrijf Is een nieuw of jong bedrijf dat bijdraagt tot duurzame ontwikkeling en werkgelegenheid creëert voor kansengroepen (laaggeschoolden, allochtonen, langdurig werkzoekenden...).

Loontrekkenden Personen die betaald arbeid verrichten in dienstverband.

Niet werkende werkzoekenden Uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UVW) + jongere werknemers in wachttijd + niet werkende vrij ingeschreven werkzoekenden + andere.

Werkenden Alle inwoners van Vlaanderen die betaalde arbeid uitoefenen, hetzij als loontrekkende (arbeider, bediende, ambtenaar), hetzij als werkgever en zelfstandige of helper. Alle personen met een betrekking, ook al gaat het om een betaalde betrekking van slechts 1 uur per week, zijn in dit cijfer opgenomen.

Werkloosheidsgraad (ILO) Het aandeel van werklozen in de beroepsbevolking.

Werkzaamheidsgraad Het aandeel van werkende personen in de bevolking op beroepsactieve leeftijd.

Zelfstandigen Personen in hoofdberoep of als helper, die aangesloten zijn bij de sociale verzekeringsfondsen voor zelfstandigen.

Hoofdstuk 11

Toeristische-recreatieve sector De volledige horecasector (nace 55), reisbureaus, touroperators, reisbegeleiders en –gidsen (nace 63.3), overig personenvervoer te land (nace 60.230), toeristische activiteiten uit de subsector recreatie, cultuur en sport (nace 92), met uitzondering van de activiteiten ‘overig amusement’, ‘musea en monumentenzorg’ en ‘botanische tuinen, dierentuinen en natuurreservaten’ (resp. nace 92.340, 92.520 en 92.530). Verder werden twee toeristische activiteiten uit de kleinhandel niet weerhouden (nace 52.482 en 52.497), evenals de verhuur van sport- en kampeerartikelen (nace 71.406). De discussie over een echte afbakening van welke activiteiten moeten worden begrepen onder de noemer ‘toeristisch-recreatief’ is overigens noch op Vlaams noch op internationaal vlak een uitgemaakte zaak. De totale lijst van activiteiten waarin de niet opgenomen subsectoren wel zijn opgenomen, werd voor advies voorgelegd aan de sectorcommissie toerisme in de schoot van de SERV voor definitieve vastlegging van de sector ‘toerisme en recreatie’. Om redenen van gebrek aan cijfermateriaal voor wat betreft omzet en toegevoegde waarde is hier in de tekst dus gewerkt met een (haast exhaustieve) selectie.

Maand- en motiefcijfers bij ‘aankomsten’ De maand- en motiefcijfers bij de aankomsten zijn berekend exclusief de verhuursector. In 2000 noteerde het NIS in het totaal 464.400 aankomsten in Vlaamse huurlogies. Aangenomen mag worden dat deze toeristen bijna exclusief vanuit recreatief motief huren en overwegend in de vakantieperiodes.

Hoofdstuk 12

Mina-plan 2 Het Vlaamse Milieubeleidsplan 1997-2001. Dit plan vormt tijdens de periode 1997-2001 het kompas van de Vlaamse regering om haar milieubeleid te oriënteren.

Ozonoverlast Het is de cumulatieve overlast boven de gezondheidsdrempel van 120 µg/m³ van de grootste 8-uur-waarde op een dag (AOT60ppb). Of m.a.w. de optelling over alle dagen van het teveel aan ozon. Op die manier worden niet enkel het aantal overschrijdingen in rekening gebracht, maar ook de grootte en de duur van de overschrijding.

Water (kwaliteit) Het fysico-chemisch meetnet van de VMM omvat ongeveer 1.300 meetpunten, verspreid over tal van oppervlaktewateren in Vlaanderen. Op deze punten meet de VMM 8 tot 26 keer per jaar de watertemperatuur, zuurtegraad, chemisch zuurstofverbruik (CZV)... De zware metalen worden op meer dan 850 meetpunten bekeken. Het biochemisch zuurstofverbruik (BZV), Kjeldahl-stikstof, sulfaat, totale hardheid en gehalte aan zwevende stoffen worden bepaald op een aantal geselecteerde meetpunten. Een belangrijk aspect van de fysico-chemische waterkwaliteit is de zuurstofhuishouding die weergegeven wordt in de Prati-index. Parameters daarvoor zijn: het percentage zuurstofverzadiging, het chemisch zuurstofverbruik en de concentratie ammoniakale stikstof.

Zuurequivalent De eenheid van m verzuringsgraad. Eén zuurequivalent komt overeen met 32 gram zwaveldioxide, 46 gram stikstofdioxide of 17 gram ammoniak.

Dioxines Een verzamelnaam voor 210 verschillende scheikundig verwante gevaarlijk stoffen waarvan er 17 met chlooratomen op de positie 2, 3, 7 en 8 (durty 17). De Wereldgezondheidsorganisatie stelt dat de aanvaardbare dagelijkse dioxine-inname gemiddeld 10 pg TEQ per kg lichaamsgewicht bedraagt. Daaruit werd in de literatuur een depositiewaarde van 15 TAQ pg/m².dag afgeleid.

Omgevingslicht (kwaliteit) De VMM meet via zo'n 40 stations SO₂, NO_x, O₃, PM-10 en de totaal koolwaterstoffen. Op 4 plaatsen meet men Poly-Aromatische Koolwaterstoffen (PAK's). Daarnaast worden vluchtige organische en zware metalen in zwevend en in neervallend stof gemeten.

Hoofdstuk 14

Saldo algemeen totaal Het saldo van het eigen dienstjaar evenals de verrichtingen van de vorige dienstjaren en de overboekingen.

Saldo eigen dienstjaar Het verschil tussen de ontvangsten en de uitgaven van het betrokken dienstjaar.

Hoofdstuk 17

Gemeentelijke sportdienst De dienst belast met de uitvoering van het sportbeleid, de programmering en de coördinatie van de sportactiviteiten en het beheer van de sportinfrastructuur op gemeentelijk vlak.

Initiator/jeugd sportbegeleider (niveau 1) De doelstelling van de opleiding is het leren aanleren van de basistechnieken met accent op de jeugd en op de recreatieve sportbeoefening (Niet competitief).

Trainer B (niveau 2) Technische vervolmaking kunnen geven en training voor de jeugd (Beginnend-competitief of prestatiegericht met accent op de jeugd).

Trainer A (niveau 3) Training kunnen geven voor alle clubniveaus (Competitief of prestatiegericht met blijvende aandacht voor de jeugd).

Hoofdstuk 18

Leegstand Er is sprake van leegstand als woningen en gebouwen gedurende meer dan één jaar leegstaan. Indicaties die het vermoeden van leegstand staven zijn het ontbreken van inschrijving in het bevolkingsregister en/of aansluiting op nutsvoorzieningen.

De vaststelling wordt door de gewestelijke of gemeentelijke diensten genoteerd in een administratieve akte.

Verwaarloosd Woningen en gebouwen zijn verwaarloosd als ze zichtbare tekenen van verval vertonen.

Ongeschikt of onbewoonbaar verklaarde woningen zijn panden die niet voldoen aan de vereisten inzake stabiliteit en bouwfysica, veiligheid en gezondheid en woningcomfort.

Hoofdstuk 19

Bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen diensten Dit nieuwe ESR95-aggregaat is de waarde van de geproduceerde goederen en t (aan de prijs zonder transportkosten indien afzonderlijk gefactureerd, en inclusief elke eventuele transportmarge) minus het intermediaire verbruik tegen aankooprijzen (d.i. zonder aftrekbare BTW, inclusief eventuele niet aftrekbare BTW) plus de niet productgebonden belastingen (zoals belastingen op gebruik grond, gebouwen, milieubelasting...) en minus de niet-productgebonden subsidies (zoals subsidies voor arbeidskrachten,...). Indien men abstractie maakt van beide laatste termen bekomt men het vroegere aggregaat gewaardeerd tegen factorkosten.

Bruto binnenlands product tegen marktprijzen Dit is de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen plus de productgebonden belastingen (BTW, importheffingen en -belastingen, accijnzen) en minus de productgebonden subsidies (importsubsidies en andere...).

Beloning van werknemers Dit is een ESR95-aggregaat en omvat de totale vergoeding, in geld of in natura, die door een werkgever aan een werknemer verschuldigd is voor de arbeid die is verricht.

Arbeidsproductiviteit De output (of bruto toegevoegde waarde) per werknemer.

Industrie Som van de NACE-codes 10 t.e.m. 41.

De potentieel beroepsactievebevolking De bevolking in de leeftijdsklasse van 20 t.e.m. 64 jaar.

Specialisatie-indices De verhouding tussen het aandeel van een bepaalde subsector in het totaal van alle sectoren (of een hoofdsector) voor een regio en hetzelfde aandeel voor een land maal 100.

Hoogtechnologische sectoren De volgende sectoren werden door Eurostat als hoogtechnologisch omschreven: NACE 24, 29 t.e.m. 35, 64, 72 en 73.

Gemiddeld inkomen per huishouden Het beschikbare inkomen per huishouden zoals gemeten in het Huishoudbudgetonderzoek (NIS) is het inkomen uit economische activiteit, voordelen in natura, voortkomend uit nevenactiviteiten, het inkomen uit vermogen (onroerend en roerend), het inkomen uit sociale uitkeringen (pensioenen, allerhande uitkeringen) en het overig overgedragen inkomen (transfers tussen huishoudens, vergoedingen door verzekeringen,...). Dit komt niet overeen met het gemiddeld belastbaar inkomen per aangifte (NIS, Financiële statistieken). Vooreerst gaat het in het Huishoudbudgetonderzoek om netto inkomens. Verder worden op het belastbaar inkomen bepaalde verrekeningen gemaakt (forfaitaire aftrek beroepskosten, hypothecaire leningen, pensioensparen, levensverzekeringen,...).

Anderzijds worden in het Huishoudbudgetonderzoek posten opgenomen die geen inkomen zijn voor de fiscus (fictieve huur, geldoverdrachten andere huishoudens, voordelen in natura niet van de werkgever...). Een ander belangrijk verschil is dat het inkomen in het Huishoudbudgetonderzoek in relatie gebracht wordt met het huishouden. Een huishouden kan echter één of meerdere aangevers betreffen. Tenslotte wordt met aangiften met een te laag inkomen of met veel personen ten laste geen rekening gehouden in de fiscale statistiek.

Hoofdstuk 20

Bebouwde oppervlakte De som van alle percelen die volgens het kadaster gedefinieerd zijn als bebouwd. Dit wil zeggen percelen met appartementen, buildings, huizen en hoeven, bijgebouwen, ambachts- en industriegebouwen, opslagruimten, kantoorgebouwen, gebouwen met handelsbestemming, openbare gebouwen, gebouwen voor nutsvoorzieningen, gebouwen voor sociale zorg en ziekenzorg, gebouwen voor onderwijs, onderzoek en cultuur, gebouwen voor erediensten, gebouwen voor recreatie en sport en andere bebouwde percelen. De kadastrale gegevens in het register vormen de basis van onze berekeningen. Wanneer de eigenaar echter belangrijke veranderingen van grond of verbouwingen vergeet te melden, kunnen de gegevens niet bijgewerkt worden. De bebouwde percelen bevatten bovendien doorgaans een tamelijk belangrijk niet-bebouwd gedeelte (tuin, weide,...).

Buitengebied Volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen is dit het gebied waarin de open (onbebouwde) ruimte overweegt. Dit wil niet zeggen dat er geen bebouwing zou zijn. Gebouwen en infrastructuur die een samenhang vertonen met de niet-bebouwde ruimte kunnen zelfs plaatselijk overwegen.

Onbebouwde oppervlakte De som van alle percelen die volgens het kadaster gedefinieerd zijn als onbebouwd, dit wil zeggen akkerland, grasland, tuinen en parken, boomgaarden, bossen, woeste gronden, recreatieterreinen, gekadastreerde wateren en wegenis en andere onbebouwde percelen

Ruimteboekhouding Maakt een essentieel onderdeel uit van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Deze ruimteboekhouding geeft aan hoeveel oppervlakte in 2007 besteed mag worden aan wonen, werken, natuur, bos en landbouw.

Stedelijk gebied Volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen is dit het gebied waar intense ruimtelijke, culturele en socio-economische samenhang bestaat tussen verschillende menselijke activiteiten (wonen, diensten, werken, ...), waar dichte bebouwing overheerst en waar het wenselijk is de ontwikkelingen te stimuleren en te concentreren. De grenzen van het 'stedelijke gebied' volgen niet noodzakelijk de administratieve stadsgrenzen.

Hoofdstuk 21

Netto-bereik Netto-bereik wil zeggen dat een lezer (niet gelijk aan koper!) van vijf kranten maar één keer wordt geteld bij de dagbladen. Het is dus de som van alle personen die minstens één krant lezen. Dit geldt ook binnen de andere categorieën. Wanneer een lezer een krant en een weekblad leest, wordt hij weliswaar één keer geteld bij de dagbladen en één keer bij de weekbladen.